

ZBORNİK RADOVA

MEĐUNARODNE ZNANSTVENO-STRUČNE KONFERENCIJE

6. Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu –
„Idemo li ukorak s novim sigurnosnim izazovima?”

Zagreb, Hrvatska, 5. travnja 2019.

CONFERENCE PROCEEDINGS

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL CONFERENCE

6th Zagreb Police college research days –
„Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand?”

Zagreb, Croatia, 5th April 2019

Naslov/Title

6. Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu
6th Zagreb Police college research days

Podnaslov/Subtitle

„Idemo li ukorak s novim sigurnosnim izazovima?“, Zbornik radova
„Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand“, Conference Proceedings

Urednice/Editors

Irena Cajner Mraović
Mirjana Kondor-Langer

Recenzije/Review

Svi radovi prošli su dvostruku anonimnu međunarodnu recenziju
All the papers underwent an international double – blind peer review process

Tehnički urednik/Technical editor

Nikša Jelovčić

Lektura/Language Editors

Tajana Bašić
Izidora Radek
Slava Rosandić

Korektura/Proofreading

Slava Rosandić

Likovno rješenje/Cover designer

Nikša Jelovčić

Grafika/Graphics in articles

Autori/Authors

Konferencija/Conference

6. Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu – „Idemo li ukorak s novim sigurnosnim izazovima?“
6th Zagreb Police college research days – „Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand?“

Datum i mjesto/Date and location

Zagreb, Hrvatska, 5. travnja 2019.
Zagreb, Croatia, 5th April 2019

Programski odbor/Programme committee

Krunoslav Borovec, Ph.D., Dean of the Police College, Police Academy, Croatia (Chair of conference),
Marcelo F. Aebi, Ph.D., full professor (Faculty of Law, Criminal Justice and Public Administration, University of Lausanne, Switzerland),
Kebir Avziu, Ph.D., full professor (Faculty of Law, University of Tetova, North

Macedonia), Krunoslav Antoliš, Ph.D., associate professor (Police College in Zagreb, Croatia), Elizabeth Aston, Ph.D., associate professor (Scottish Institute for Policing Research, United Kingdom), József Boda, Ph.D., assistant professor (Faculty of Law Enforcement, Budapest, Hungary), Zoran Burić, Ph.D., assistant professor (Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia), Ksenija Butorac, Ph.D., full professor (Police College in Zagreb, Croatia), Nikola Dujovski, Ph.D., full professor (Faculty of Security, Skopje, University "St. Kliment Ohridski", North Macedonia), Stjepan Gluščić, Ph.D., assistant professor (Police College in Zagreb, Croatia), Željko Karas, Ph.D., assistant professor (Police College in Zagreb, Croatia), Ruža Karlović, Ph.D., college professor (Police College in Zagreb, Croatia), Mirjana Kondor-Langer, Ph.D., senior lecturer, (Police College in Zagreb, Croatia), Nedžad Korajlić, Ph.D., full professor (Faculty for Criminalistics, Criminology and Security Studies, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina), Marina Korolija, Ph.D. (Forensic Science Centre „Ivan Vučetić“, Zagreb, Croatia), Milovan Kubat, Ph.D., full professor (Institute for Forensics and Criminology, School of Medicine, University of Zagreb, Croatia), Jacques Maillard, Ph.D., full professor (Université de Versailles-Saint-Quentin, France), Irena Cajner Mraović, Ph.D., associate professor (University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia), Anita Jandrić Nišević, Ph.D., associate professor (Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Croatia), Holger Nitsch, Ph.D. (University of Applied Sciences: Public Administration and Administration of Justice in Bavaria – Study Department Police, Germany), Matko Pajčić, Ph.D., assistant professor (Faculty of Law, University of Split, Croatia), Predrag Pale, Ph.D., associate professor (Faculty of Electrical Engineering and Computing, University of Zagreb, Croatia), Josip Pavliček, Ph.D., assistant professor (Police College in Zagreb, Croatia), Andrej Sotlar, Ph.D., associate professor (Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia), Eduardo Viegas Ferreira, Ph.D. associate professor (Escola de Polícia Judiciária and Lusíada University, Portugal), Igor Vuletić, Ph.D., associate professor (Faculty of Law, University of Osijek, Croatia).

Organizacijski odbor/Organising committee

Davorka Martinjak, Ph.D. (Chair, Assistant Head of the Police Academy, Zagreb, Croatia), Mirjana Abramović (Police Academy, Zagreb, Croatia), Hrvoje Filipović, Ph.D. (Police College in Zagreb, Croatia), Šime Paleka (Police College in Zagreb, Croatia), Nikola Protrka, Ph.D. (Police College in Zagreb, Croatia), Izidora Radek (Police College in Zagreb, Croatia), Simona Strmečki, M.Sc. (Police College in Zagreb, Croatia), Josip Šešet (Police Academy, Zagreb, Croatia), Davor Štrk, M.Sc. (Police College in Zagreb, Croatia), Ines Vrečko (Police College in Zagreb, Croatia).

Nakladnik/Publisher

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija
Ministry of the Interior of the Republic of Croatia, Police Academy

Dostupno na/Available at

<https://policijska-akademija.gov.hr/konferencije/1095>

Tisak/Print

Intergrafika TTŽ, Zagreb

Naklada/Number of copies

250 primjeraka/250 copies

Tiskano/Published

Zagreb, 2020/Zagreb, 2020

Zbornik radova dio je izdanja Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu.
The conference proceedings is a part of the series entitled Zagreb Police college research days.

© *Ministarstvo unutarnjih poslova*

Sva su prava pridržana. Nije dopušteno objavljivanje ili umnožavanje knjige ili dijelova knjige u bilo kojem obliku te stavljanje u promet bez posebnog dopuštenja izdavača.

© *Ministry of the Interior of the Republic of Croatia*

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form without the permission from the publisher.

ISBN 978-953-161-316-3

Za nakladnika/For the Publisher

Dubravko Novak

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem **001056264**

SADRŽAJ

Uvodna riječ urednika	1
Kriminalističko istraživanje – teorija i praksa: novi kriminal, nova oruđa	9
Szabolcs, M.: GIS i prediktivna analitika kao novi alati rada u policiji	11
Pavliček, J., Kordić, E.: Utjecaj kvalitete planiranja i pripreme na uspješnost vođenja kriminalističkog intervjua	19
Karas, Ž., Pejaković - Đipić, S.: Pojedina kriminalistička obilježja primjene europskog istražnog naloga	45
Milivojević, L., Cindrić, S., Pandža, D.: Stjecaj kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti s drugim kaznenim djelima u praksi Županijskog suda u Zagrebu s posebnim osvrtnom na policijske službenike kao počinitelje	59
Kompetencije u provođenju zakona	85
Arlov, D., Janković, R., Arlov, A.: Efikasnost upotrebe vatrenog oružja kao specifična kompetencija ovlaštenih službenih lica policije	87
Borovec, K., Dunaj, A. M., Tuškan, R.: Novi profil policijskog službenika – odgovor na izazove za budućnost	97
Jozić, M., Mendeš, M.: Procjena razine motoričkih sposobnosti i indeksa tjelesne mase (ITM) kod izvanrednih studenata 1. i 2. godine Visoke policijske škole i njihove implikacije	125
Deriš, M., Martinjak, D., Kovčo Vukadin, I.: Prijetnje policijskim službenicima: obilježja iskustva, doživljaja i odgovora	137
Glavina Jelaš, I., Pačelat, J., Mahnet, K.: Prihvaćaju li policajci moderne psihološke tretmane?	165
Tradicionalne i nove metode u borbi protiv kriminaliteta	179
Pakšić, I.: SARA model za rješavanje problema – alat za učinkoviti rad Vijeća za prevenciju kriminaliteta	181
Filko, A.: Lanac povjerenja – službenici granične policije nasuprot sustava za automatsko upravljanje državnom granicom	207
Franulović, D., Pišković, D.: Tradicionalni model mirovnih operacija i policija – primjer Cipra	227
Karlović, R., Babić, J., Sučić, I., Šimunić, N., Bartoš, V.: Prostorna i vremenska distribucija seksualnog nasilja – studija slučaja Grada Zagreba	245
Gerginova, T.: Pravni okvir Republike Sjeverne Makedonije u suzbijanju terorizma	271
Dionici sigurnosti i pravna pitanja	287
Hollán, M.: Korupcija u javnom i privatnom sektoru: Značajna razlika za kazneno pravo? Analiza međunarodnih obaveza	289
Ruzsonyi, P.: Uloga i zadaće kriminalističke pedagogije u reintegraciji zatvorenika	299

Borovec, K., Prisljan, K., Butorac, K., Lobnikar, B.: Policija u zajednici kao ključan dionik u odvratanju od radikalizma	313
Budaházi, Á.: Uloga rekonstrukcije u kriminalističkom istraživanju	329
Cajner Mraović, I., Kutnjak Ivković, S., Prpić, M., Hajdin, M.: Procjene hrvatskih iseljenika u Sjedinjenim Američkim Državama o integritetu američke i hrvatske policije	345
Novi sigurnosni izazovi	359
Avziu, Q., Osmani, A.: Terorizam i sudjelovanje u stranim vojnim postrojbama: Analiza slučaja Sjeverne Makedonije	361
Šarić Kapelj, I.: Protuzakoniti lov ptica u Hrvatskoj: stavovi i potrebe policijskih službenika	373
Mijalković, S., Čvorović, D., Turanjanin, V.: Učinkovitost kaznenih postupaka u kaznenim djelima korupcije u Republici Srbiji – novi izazovi	389
Pavlović, V., Vinogradac, M.: Neprijavlivanje kaznenih djela protiv imovine: učestalost i razlozi žrtava	403
Zaštita osjetljivih društvenih skupina	421
Vurnek, D., Bengez, A., Dujmović, A.: Percepcija javnosti o nezakonitim migracijama kao novoj sigurnosnoj prijetnji u Republici Hrvatskoj	423
Ahić, J., Hadžikadunić, A., Halilović-Kibrić, N., Hodžić, K.: Sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo	439
Senješ, H., Kondor-Langer, M., Gluščić, S.: Pojedina obilježja nestalih osoba na području Republike Hrvatske	457
Lučić-Ćatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Kavazović, M.: Zainteresiranost policijskih službenika za postupanje i educiranje o zločinima iz mržnje prema homoseksualnim muškarcima i ženama: Studija slučaja Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	475
Edukacija, reforme, kvaliteta	493
Kovacs, G.: Glavni izazovi i primjeri dobre prakse u obuci policijskih rukovoditelja na Nacionalnom sveučilištu za javnu upravu u Mađarskoj	495
Vári, V.: Uloga policijskog visokog obrazovanja u novom mađarskom modelu policijske obuke	505
Maksuti, B., Zejneli, J.: Sustav sigurnosti i reforme pravnog sustava u Republici Sjevernoj Makedoniji	519
Tihanyi, M.: Mjerljivost uspješnosti rada policije	529
Cajner Mraović, I., Borovec, K., Nemeš, N., Lobnikar, B.: Analiza učinkovitosti obuke u prevenciji radikalizacije u Hrvatskoj	539

TABLE OF CONTENT

Words from the Editors	1
Criminal investigation – theory and practice: new crimes, new tools	9
Szabolcs, M.: GIS and predictive policing as new tools in the law enforcement	11
Pavliček, J., Kordić, E.: Influence of planning and preparation quality on the efficacy of investigative intervju	19
Karas, Ž., Pejaković - Đipić, S.: Some criminal investigation characteristics in the European Investigation Order	45
Milivojević, L., Cindrić, S., Pandža, D.: The concurrence of the criminal offense of Abusing position and authority with other criminal offenses in judicial practice of the Zagreb County Court with special review on the police officers as perpetrators	59
Competencies in law enforcement	85
Arlov, D., Janković, R., Arlov, A.: Efficiency of firearm use as specific competency of authorized law enforcement members	87
Borovec, K., Dunaj, A. M., Tuškan, R.: New police officer profile - Meeting the challenges of the future	97
Jozić, M., Mendeš, M.: Assessment of motor ability levels and body mass index in part-time students enrolled in the first and the second year at the Police College and its implications	125
Deriš, M., Martinjak, D., Kovčo Vukadin, I.: Threats to police officers: Characteristics of experiences, perception and response	137
Glavina Jelaš, I., Pačelat, J., Mahnet, K.: Do police officers accept modern psychological treatments?	165
Traditional and new methods in combating crime	179
Pakšić, I.: SARA problem-solving model – Tool for effective methods of work of the Crime Prevention Council	181
Filko, A.: The Chain of trust – Border police officers versus Automatic Border Control Systems	207
Franulović, D., Pišković, D.: The traditional model of peacekeeping operations and the police – Case studies of Cyprus	227
Karlović, R., Babić, J., Sučić, I., Šimunić, N., Bartoš, V.: Sexual violence hot spots – Case study of Zagreb	245
Gerginova, T.: National strategy of the Republic of North Macedonia in combating terrorism	271
Security stakeholders and legal issues	287
Hollán, M.: Public and private corruption: A meaningful distinction for criminal law? The analysis of the international obligations	289

Ruzsonyi, P.: The role and the responsibility of criminal pedagogy in the reintegration of prisoners	299
Borovec, K., Prisljan, K., Butorac, K., Lobnikar, B.: The police in local communities as a crucial stakeholder in disengaging from radicalism	313
Budaházi, Á.: The role of reconstruction in criminal investigations	329
Cajner Mraović, I., Kutnjak Ivković, S., Prpić, M., Hajdin, M.: The Croatian emigrants' estimates of police integrity in Croatia and the United States of America	345
New security challenges	359
Avziu, Q., Osmani, A.: Terrorism and participation in foreign military: A Case Study of North Macedonia	361
Šarić Kapelj, I.: Illegal killing of birds in Croatia: An overview of attitudes and needs of police officers	373
Mijalković, S., Čvorović, D., Turanjanin, V.: Efficiency of criminal proceedings in corruptive criminal offences in the Republic of Serbia – New challenges	389
Pavlović, V., Vinogradac, M.: Unreported crime against property: incidence and victims' reasons for not reporting	403
Protection of vulnerable social groups	421
Vurnek, D., Bengez, A., Dujmović, A.: Perception of the public on illegal migrations as a new security threat in the Republic of Croatia	423
Ahić, J., Hadžikadunić, A., Halilović-Kibrić, N., Hodžić, K.: Youth safety in the Canton of Sarajevo	439
Senješ, H., Kondor-Langer, M., Gluščić, S.: Some characteristics of missing persons in the Republic of Croatia	457
Lučić-Ćatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Kavazović, M.: Interest and education of police officers in regard to hate crime against lesbians and gay men among police officers: Case study of police forces of Canton Sarajevo	475
Education, reforms, quality	493
Kovacs, G.: The main challenges and the good practice of the law enforcement manager education at the Hungarian National University of Public Service	495
Vári, V.: The role of police higher education in the new Hungarian police career model	505
Maksuti, B., Zejneli, J.: Legal reforms of the security system in the Republic of North Macedonia	519
Tihanyi, M.: Measuring law enforcement	529
Cajner Mraović, I., Borovec, K., Nemeč, N., Lobnikar, B.: Analysis of the effectiveness of training in preventing radicalisation in Croatia	539

UVODNA RIJEČ UREDNIKA

Razvoj znanstvenih aktivnosti, čija je svrha identifikacija i evaluacija mogućnosti podizanja razine sigurnosti kao važne sastavnice kvalitete života, jedno je od strategijskih opredjeljenja Visoke policijske škole u Zagrebu. Iako se znanstveno-istraživačka djelatnost Visoke policijske škole najvećim dijelom razvija u području sigurnosno-obrambenih znanosti – proučavanja i istraživanja etiologije i fenomenologije kriminaliteta, te modaliteti i metode njegova sprječavanja i suzbijanja – svakako podrazumijevaju interdisciplinarni pristup. Radi ostvarenja kvalitetnih rezultata u području sigurnosti; pored kriminalistike, u znanstvenim istraživanjima zastupljene su i druge znanstvene discipline koje pridonose razvoju policijskih znanosti i usavršavanju policijskih kompetencija. U okviru takvoga pristupa, od iznimne je važnosti povezivanje znanstvenika iz različitih znanstvenih područja, ali i iz različitih dijelova svijeta.

Radi navedenih je razloga, Visoka policijska škola u Zagrebu, kao znanstvena ustanova i visoko učilište, iz godine u godinu ustrajna u održavanju tradicije organiziranja međunarodne znanstveno-stručne konferencije *Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu*, u sinergiji s Policijskom akademijom Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, a pod pokroviteljstvom Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Ovaj Zbornik rezultat je *šestih po redu Istraživačkih dana Visoke policijske škole u Zagrebu*, održanih 4. i 5. travnja 2019. godine pod nazivom “*Idemo li ukorak s novim sigurnosnim izazovima?*”.

Sukladno sa spomenutim nazivom konferencije, autori iz cijeloga svijeta pozvani su prezentirati rezultate svojih istraživanja i iskustva iz prakse, vezana uz sljedeća aktualna znanstveno-istraživačka i stručna tematska područja:

- Novi sigurnosni izazovi s organizacijskog aspekta i aspekta upravljanja u policiji;
- Nove sigurnosne prijetnje kao predmet normativnog uređenja;
- Primjena novih tehnologija, metoda i taktika u suočavanju s novim sigurnosnim rizicima;
- Percepcija javnosti o sigurnosti, povjerenju i djelotvornosti policije te drugih tijela koja provode zakone; policijski legitimitet;
- Utjecaj novih sigurnosnih rizika na strukturu kriminaliteta;
- Tamna brojka kriminaliteta;
- Kvaliteta i kvantiteta ljudskih potencijala u policiji i drugim tijelima koja otkrivaju kriminalitet;
- Korupcija kao čimbenik povezan s novim sigurnosnim rizicima.

Na konferenciji su sudjelovali autori iz osam zemalja: Bosne i Hercegovine, Mađarske, Makedonije, Sjedinjenih Američkih Država, Slovenije, Srbije, Švicarske i, naravno, Hrvatske. Sudionici,iskusni stručnjaci i međunarodno renomirani znanstvenici, svojim su izlaganjima i dinamičnom raspravom razmatrali nove sigurnosne izazove, a pogotovo inovativne alate i metode njihova suzbijanja.

U plenarnome dijelu, svoja izlaganja održali su pozvani predavači: dr. sc. Davor Božinović, ministar unutarnjih poslova Republike Hrvatske i dr. sc. Marcelo Aeibi, redoviti profesor Univerziteta u Lausanne. Dr. sc. Davor Božinović u konstruktivnom je izlaganju govorio o hrvatskoj policiji kao i o međunarodnoj ulozi Hrvatske u odgovorima na suvremene sigurnosne izazove. Naglasio je i kompleksnost sigurnosnih izazova koji su podložni brzim promjenama, ograničenja tijela formalne socijalne kontrole u suočavanju s tim izazovima, ključnu ulogu znanosti u prevladavanju navedenih ograničenja te imperativne održavanja sigurnosti u svakome segmentu života. Dr. sc. Marcelo Aeibi u svojem se izlaganju fokusirao na jedno takvo iznimno važno ograničenje: tamnu brojku kriminaliteta. Dr. sc. Aeibi u tome je smislu problematizirao donošenje odluka koje se temelje na statističkim pokazateljima kriminaliteta, a koji odražavaju samo prijavljeni kriminalitet. Oba plenarna predavača naglasila su prijetnje kiberkriminala, kao i potrebu interdisciplinarnu i međunarodnu znanstvenu suradnju u kreiranju metoda i politika njegova suzbijanja.

Nakon plenarnog dijela, aktualna istraživačka područja konferencije bila su strukturirana u sljedećih osam tematskih sekcija:

1. Novi kriminal, nova oruđa;
2. Kriminalističko istraživanje – teorija i praksa;
3. Kompetencije u provođenju zakona;
4. Tradicionalne i nove metode u borbi protiv kriminaliteta;
5. Dionici sigurnosti i pravna pitanja;
6. Novi sigurnosni izazovi;
7. Zaštita osjetljivih društvenih skupina i
8. Edukacija, reforme, kvaliteta.

S obzirom na srodnost tema i povezanost izloženih radova, u ovome Zborniku radova spojene su prve dvije konferencijske sekcije u zajedničku cjelinu pod nazivom *Kriminalističko istraživanje – teorija i praksa: novi kriminal, nova oruđa*. U tome poglavlju nalaze se radovi koji problematiziraju mogućnosti prevencije i sigurnost u uvjetima povećane urbanizacije, nove fenomene u području zlouporabe droga, normativne inovacije u odnosu na tajne istražne tehnike te mogućnosti geografskoga informacijskog sustava (GIS) i prediktivnoga policijskog rada kao novih alata policije.

U drugome poglavlju Zbornika, pod nazivom *Kriminalističko istraživanje – teorija i praksa*, nalaze se radovi koji se bave utjecajem kvalitete planiranja i pripreme na učinkovitost kriminalističkog intervjua, pojedinim kriminalističkim obilježjima primjene europskog istražnog naloga, stjecajem kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti s drugim kaznenim djelima u sudskoj praksi s posebnim osvrtom na policijske službenike kao počinitelje – te modernim geoinformacijskim rješenjima u planiranju i osiguranju velikih okupljanja i posebnih događaja.

Treće poglavlje Zbornika nosi naslov *Kompetencije u provođenju zakona*. Ovdje se nalaze radovi čiji su se autori bavili učinkovitošću upotrebe vatrenog oružja, novim profilom

policijskog službenika kao odgovorom na aktualne i buduće sigurnosne izazove, procjenom razine motoričkih sposobnosti i indeksa tjelesne mase (ITM) u studenata kriminalistike, percepcijama i odgovorima na prijetnje policijskim službenicima te tematikom koja razlaže u kojoj su mjeri policijski službenici skloni prihvaćati moderne psihološke tretmane.

U okviru četvrtoga poglavlja koje nosi naslov *Tradicionalne i nove metode u borbi protiv kriminaliteta*, prikazan je SARA model za rješavanje problema kao učinkoviti alat za rad Vijeća za prevenciju kriminaliteta, problematizira se automatsko upravljanje državnom granicom te se na primjeru Cipra analizira tradicionalni model mirovnih operacija. Ovdje su također prezentirani i rezultati istraživanja vezano uz žarišne točke seksualnog nasilja Grada Zagreba te je zorno prikazana normativna regulacija terorizma u Sjevernoj Makedoniji.

Peto poglavlje pod naslovom *Dionici sigurnosti i pravna pitanja* sadrži radove čiji se autori bave kaznenopravnim razlikovanjem privatne i javne korupcije, ulogom "kriminalne" pedagogije u procesu reintegracije zatvorenika, policijom u lokalnoj zajednici kao ključnim dionikom u procesu deradikalizacije, značajem rekonstrukcije u kriminalističkom istraživanju, te percepcijom policijskog integriteta u pripadnika hrvatskih iseljenika u Sjedinjenim Američkim Državama.

Radovi u šestome poglavlju Zbornika pod naslovom *Novi sigurnosni izazovi*, obuhvaćaju problematiku terorizma i sudjelovanja u stranim vojnim operacijama s posebnim osvrtom na Sjevernu Makedoniju, potom istraživanja stavova i potreba policijskih službenika u odnosu na problem nezakonitog ubijanja ptica u Hrvatskoj, te nove izazove za učinkovitost kaznenog postupka u slučajevima koruptivnih kaznenih djela u Srbiji. U okrilju imenovana poglavlja nalazi se i analiza promjene u sigurnosnoj paradigmi i hibridnim prijetnjama te rezultati istraživanja spremnosti žrtava za prijavljivanje imovinskih delikata.

U okviru sedmoga poglavlja indikativna naziva *Zaštita osjetljivih društvenih skupina*, prezentirani su rezultati istraživanja percepcije javnosti o nezakonitim migracijama kao novoj sigurnosnoj prijetnji u Republici Hrvatskoj, potom rezultati istraživanja sigurnosti mladih na području Kantona Sarajevo, nakon toga rezultati istraživanja pojedinih obilježja nestalih osoba na području Republike Hrvatske te naposljetku rezultati istraživanja zainteresiranosti i educiranosti policijskih službenika o zločinima iz mržnje prema osobama homoseksualne orijentacije.

Edukacija, reforme, kvaliteta naslov je posljednjega poglavlja u okviru kojega su prezentirani glavni izazovi i dobra praksa u edukaciji policijskih rukovoditelja na mađarskom nacionalnom sveučilištu za javnu upravu i ukupna uloga visokoškolskog obrazovanja u novom mađarskom policijskom karijernom modelu. U istome poglavlju nalaze se teme: analiza reformi u pravosudnom sustavu Sjeverne Makedonije, pregled mogućnosti i ograničenja u mjerenju provođenja propisa te rezultati istraživanja učinkovitosti treninga u prevenciji radikalizacije u Hrvatskoj.

Vjerujemo da će objavljeni radovi korisnike ponukati na svrsishodno iščitavanje, znanstvenike pak potaknuti na daljnja istraživanja, a praktičare na iznalaženja inovativnih rješenja u području sigurnosti. Stoga zahvaljujemo svim sudionicima 6. Istraživačkih dana Visoke

policijske škole u Zagrebu, cijenjenim praktičarima i teoretičarima, recenzentima, lektorima te svima koji su doprinijeli održavanju Konferencije, ali i izradi i objavi knjige sažetaka i konferencijskog Zbornika. Posebno zahvaljujemo studentima, koji su ključni za daljnji razvoj znanstvenog potencijala Visoke policijske škole u Zagrebu kao i našem pokrovitelju Ministarstvu unutarnjih poslova, članovima Programskog i Organizacijskog odbora 6. Istraživačkih dana Visoke policijske škole u Zagrebu.

Irena Cajner Mraović
Mirjana Kondor-Langer

WORDS FROM THE EDITORS

One of the strategic decisions of the Police College in Zagreb is the development of scientific activities that would identify and evaluate methods and possibilities to increase security as one of the most important factors contributing to quality of life. The primary research field of the Police College is the field of security and defence sciences, but the research of the etiology and phenomenology of crime as well as strategies and methods of combating it call for an interdisciplinary approach. In order to achieve results in the field of security, scientific research must integrate criminal investigation and other scientific disciplines, which will contribute to the development of police sciences and improve competencies in law enforcement and therefore it is very important to bring together scientists from different scientific fields and different parts of the world.

The Police College is a scientific and educational institution and this year, as the years before it has continued the tradition of organizing the Zagreb Police College Research Days – an international scientific and professional conference. The organization of the conference is a joint effort of the Police College and the Police Academy of the Ministry of the Interior and it is strongly supported by the Ministry of the Interior. The Conference Proceedings are the result of the *6th Zagreb Police College Research Days*, which took place on the 4th and 5th April 2019 under the title *Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand?*

Authors from all over the world were invited to present findings of their research and share their experience in connection to the following contemporary scientific and expert fields:

- New security challenges and their impact on police management strategies
- New security challenges and the issue of the legal framework
- Application of new technologies, methods and tactics in meeting new security threats
- Public perception of security, citizens' trust in the police and effectiveness of law enforcement agencies; police legitimacy
- Influence of new security threats on the structure of crime
- The dark figure of crime
- Quality and quantity of human resources in law enforcement
- Corruption as a factor linked to new security threats

Authors from eight countries presented their papers at the conference: Bosnia and Herzegovina, Hungary, Macedonia, the United States of America, Slovenia, Serbia, Switzerland and, of course, Croatia. All of the authors are foremost experts in their respective fields and internationally renowned scientists and through their presentations and subsequent discussions of their research findings new insight was gained into the issue of security challenges, innovative tools in law enforcement, policing and crime combating.

In the plenary part, the keynote speakers were Davor Božinović, Ph.D., the Minister of the Interior of the Republic of Croatia and Marcelo Aebi, Ph.D., full professor at the University of Lausanne. Mr. Davor Božinović, Ph.D. talked about the Croatian police and the international role of Croatia in response to contemporary security challenges. He also highlighted the complexity of security challenges in respect of their fast-changing nature, the limitations of bodies of formal social control in dealing with those challenges and the key role of science in overcoming those limitations and maintaining security in every aspect of life. Mr. Marcelo Aebi, Ph.D. addressed a very important issue in his presentation – the dark figure of crime. Both keynote speakers emphasized the issue of cyber threats and a need for an interdisciplinary and international scientific cooperation in designing methods and policies to combat that type of crime.

After the plenary part, the research fields were split up in eight thematic sessions:

1. New Crimes, New Tools,
2. Criminal Investigation – Theory and Practice,
3. Competences in Law Enforcement,
4. Traditional and New methods in Combating Crime,
5. Security Stakeholders and Legal Issues,
6. New Security Challenges,
7. Protection of Vulnerable Social Groups,
8. Education, Reforms, Quality.

The first two sessions are united in the Conference Proceedings under the title *Criminal Investigation – Theory and Practice: New Crimes, New Tools* due to the similarity of research areas. This chapter encompasses papers which address challenges of prevention and security in the light of urban population growth, new trends in drug abuse and papers which cover legislative reforms in covert investigation techniques and the application of new tools in law enforcement – the Geographic Information System (GIS) and predictive policing.

The second chapter - *Criminal Investigation – Theory and Practice* encompasses papers which thematise the influence of planning and preparation on effectiveness of investigative interviews, some criminal investigation characteristics in the application of the European Investigation Order, the concurrence of the criminal offense of Abusing position and authority with other criminal offenses in judicial practice with special review on the police officers as perpetrators and modern geoinformation solutions for planning and securing large public gatherings and special events.

The third chapter - *Competences in Law Enforcement* comprises topics which discuss the efficiency of firearm use, the new police officer profile which would be prepared to meet the challenges of the future, the assessment of motor ability levels and body mass index

(ITM) in students of Criminal Investigation, police officers' perception and response to threats and their willingness to accept modern psychological treatments.

In the fourth chapter - *Traditional and New methods in Combating Crime* there is a presentation of a tool for effective methods of work of the Crime Prevention Council- the SARA problem-solving model. There is also a presentation of the Automatic Border Control Systems, the legal regulation of the Republic of Macedonia in combating terrorism and two case studies: an analysis of the traditional model of peacekeeping operations based on case studies of Cyprus and the case study on sexual violence hot spots in Zagreb.

Chapter five - *Security Stakeholders and Legal Issues* encompasses following topics: the distinction of public and private corruption in criminal law, the role and responsibility of "criminal" pedagogy in the reintegration of prisoners, the police in local communities as a crucial stakeholder in disengagement from radicalism, the role of reconstruction in criminal investigation and the Croatian emigrants' estimates of police integrity in Croatia and the United States of America.

The sixth chapter is entitled *New Security Challenges* and it expounds the issue of terrorism and participation in foreign military based on the case study Macedonia, the illegal killing of birds in Croatia with an overview of attitudes and needs of police officers, the efficiency of criminal proceedings in corruptive criminal offences in the Republic of Serbia and new challenges they convey, the change of security paradigm and hybrid threats and the frequency of and victim's reasons for not reporting property crimes.

Chapter seven - *Protection of Vulnerable Social Groups* gives an overview of the perception of the public on illegal migrations as a new security threat in the Republic of Croatia; it also presents research findings on major issues like youth safety in the Canton of Sarajevo, some characteristics of missing persons in the Republic of Croatia and the interest and education of police officers in regard to hate crime against persons of homosexual orientation.

Education, Reforms, Quality is the title of the final chapter, which presents main challenges and the good practice of the law enforcement manager education at the Hungarian National University of Public Service, the role of police higher education in the new Hungarian police career model and it also offers an insight in the security system and reforms in the judicial system in the Republic of Macedonia, the analysis of the effectiveness of training in preventing radicalization in Croatia and possibilities and limitations of measurability of law enforcement

We believe that all of the papers will find their reading audience and that they will inspire scientists to carry on with research work and practitioners to design new innovations in the field of security. We thank all of the participants of the 6th Zagreb Police College Research Days, esteemed practitioners and theoreticians, reviewers and proofreaders and all others who contributed to the conference and publishing of the

Book of Abstracts and the Conference Proceedings. Special thanks go to our students, who are the key element for the further development of the scientific potential of the Police College in Zagreb, and to the Ministry of the Interior, members of the Programme and Organising Committee of the 6th Zagreb Police College Research Days.

Irena Cajner Mraović
Mirjana Kondor-Langer

KRIMINALISTIČKO ISTRAŽIVANJE
– TEORIJA I PRAKSA: NOVI KRIMINAL, NOVA ORUĐA

CRIMINAL INVESTIGATION
– THEORY AND PRACTICE: NEW CRIMES, NEW TOOLS

Mátyás Szabolcs, Ph.D, Assistant Professor, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, matyas.szabolcs@uni-nke.hu

GIS AND PREDICTIVE POLICING AS NEW TOOLS IN THE LAW ENFORCEMENT

Abstract

Besides the GIS, this article focuses on predictive policing. Predictive policing is a new area in law enforcement, which is based on GIS. Nowadays it is used in more and more countries, mostly in Western European countries and the USA. The Hungarian police has used a predictive software in Budapest Police Station (in the district III) since 2004. The goal of this paper is to introduce the Hungarian predictive software, called Böbe, how it works and how efficient it is.

Keywords: GIS, predictive policing, police, Böbe.

1. INTRODUCTION

Law enforcement is one of the areas of the academia that has undergone an amazing evolution in the past decade. One of the reasons of such evolution is partly due to the fact that several disciplines are currently undergoing a rapid and vigorous growth, whose advantages are also “enjoyed” by the offenders. To successfully combat them, it is a must that the LEA agencies evolve concurrently. (By such change, both technological development and changes in human resources are considered.)

The Hungarian political elite have understood the sign of the times, and as a result, law enforcement in the recent years has undergone an evolution that far exceeds and goes well beyond the economic capacity of the nation.

Parallel to the above, the geographic information system of the police has also seen significant improvements; there have been geographic information system developments that may be considered unequalled in Europe (Piskóti, 2012). Concurrently with this, improvements in human resources are also greatly emphasized since new applications require police personnel capable of using them. During BA and MA studies there are several new minors that may serve the students’ expanding their knowledge, so upon graduation they may be more open to absorb and propagate new knowledge.

According to my views, criminalistics, together with improvements and developments in technology, will grow even more quickly in the following years and decades. This

study introduces the current and potential areas of the LEA related to using geographic information systems, as well as their future applications.

2. AREAS OF UTILIZING GIS IN LAW ENFORCEMENT

It would be a justifiable question to ask why people in the law enforcement discipline would find the application of GIS useful. In the case of people working in the scientific field of law enforcement it would be a cliché to say that the amount of data and information used in the daily work have increased significantly and it is more and more difficult to handle them in the traditional way. GIS provides a more efficient interpretation of the data (spatial analysis). By using GIS based programs (e.g. ArcGIS, CrimeStat, AutoCAD Map 3D, ESRI ArcView, QGIS) we can practically display and model any social process and it makes it possible to do spatial operations (e.g. spatial data collection, handling, process, analysis, modelling, display) (Leipnik–Albert, 2009). GIS can be a tool in our hands to understand the processes and phenomena of the environment and also to use spatial information in the most efficient way (Márkus, 2002; Mátyás, n.d.)

GIS is used in the LEA every day; e.g. in PDA (manual computers) or in the operation management centres, where the duty leaders follow the police vehicles equipped with GPS on a screen (Piskóti-Szilasi, 2012). The most significant area, where GIS is used, is crime mapping. Crime mapping supports police work in other areas, too (Harries, 1999; Santos, 2017; Sherman, Gartin and Buerger, 1989), such as

- Displaying serial type of crimes
- Creating puffer zones
- Crime prevention
- Duty organisation, planning patrol routes
- Criminal prediction
- Hotspot analysis
- Etc. (Für-Zsigovits, 2013; Mátyás, 2018; Sherman, 1995; Ratcliffe, 2004)

3. ABOUT PREDICTIVE POLICING

As regards several methods and procedures applied in the area of policing, it can be established that they were originally developed in the civil society. The same applies to predictive policing, too. Having noticed the effectiveness of predictive software used in civil society (business applications), law enforcement specialists started applying the predictive software specifically designed for the police in the fields of investigation and crime prevention.

The large US companies were the first that began to assess consumer behavior and patterns. They noted that in certain cases consumer behavior significantly changed and, as a result of this observation, they began to cooperate with colleges and universities to develop software with the capability of forecasting/predicting future consumer behavior with a certain margin of error. In almost all cases, foreign-language literature on predictive

policing highlights the retail giant Walmart, a pioneer in predictive research, as the company that practically established what today is called predictive policing in America.

The experts at the company noticed that meteorological (weather) patterns and conditions significantly changed people's intention to purchase – together with the scope of purchased products. Such weather events were, for instance, rapid cooling or warming of air masses, significant precipitation, or powerful wind or gusts. The goal of the company was that, by statistically predicting consumer behavior, they should be able to get prepared for the anticipated increase in demand, and more precisely define their future sales strategies (Perry, McInnis, Price, Smith and Hollywood, 2013).

3.1. The Birth of the American Predictive Software

The first predictive policing model was largely attributable to *William J. Bratton*, the former Chief of the Los Angeles Police Department (LAPD). In 2008, Bratton explained the successes of LAPD while mentioning the development of a new method to predict gang-on-gang violence and turf wars, as well as to follow up real time crime. During testing the method and its further development, Bratton closely cooperated with Bureau of Justice Assistance (BJA) Director James H. Burch II and National Institute of Justice (NIJ) Director Kristina Rose to study the new concept and draw conclusions from it for law enforcement agencies. In addition to various police bodies and organizations, the media as well as the heads of software development companies and private security companies showed their increased interest (Perry et al., 2013).

3.2. The Hungarian Predictive Software

The issue of crime prediction was of great interest for LEA professionals in Hungary, too. It became especially popular during the transition period of the regime change, when – within a few years – the value of crime significantly increased and the police was unable to properly and successfully respond to the ever-increasing crime rate.

The subjective feeling of insecurity in the population was largely due to the number of car thefts. The most affected area was the capital. The fact that best describes the territorial concentration of all car thefts and the gravity of the problem is that during the period in question over 80% of all car thefts were committed in Budapest and Pest County, respectively. Car thefts affected certain districts of the capital to varying degrees. District 3 Police Department of the Budapest Police Headquarters (BRFK) was one of the most heavily affected areas with 2-3 stolen vehicles on a daily basis. To stop and repel the number of car thefts was an uphill battle with the number of police personnel available (Mátyás, 2017a).

3.2.1. The Birth of 'Böbe'

In order to handle this rather acute issue, the then-Chief of District 3 Police Department of the Budapest Police Headquarters (BRFK), Lt. Col. (Pol.) Dr. Attila Markó supported any

and all ideas that might have helped stop and repel the number of car thefts. The Deputy Chief of District 3 Police Department was Lt. Col. (Pol.) Ferenc Traub who, in addition to his degree in law enforcement, was also an amateur computer enthusiast. It was his excellent idea to use a computer program to predict, based on crime data of the past, what kind of felonies are expected to be committed in the future and in which locations.

The resolution was soon followed by action and, upon finishing the daily routine at the police department, several months of hard work ensued. By 2004 (April 2004), Lt. Col. Traub developed the software in his spare time and without any compensation.

Software development activities were carried out at Mr. Traub's home, often until the early hours. Mrs. Traub (née Erzsébet Hunkár) was the person providing quiet and comfortable background for the program developers. Upon the completion of the program, there was but one "task" remaining, i.e. to give the brand new program a name. As a show of gratitude, the developers named the software after Mrs. Traub, so it was given the name 'Böbe' (a diminutive form of Erzsébet) (Mátyás, 2017b).

3.2.2. Böbe in Practice

The Hungarian predictive software was completed in 2004, and it has been in use since that year. The software kept changing, the ideas were amended on several occasions, the ideas and concepts of the developers kept being added to the program, all of which steered planning into a more and more complex direction.

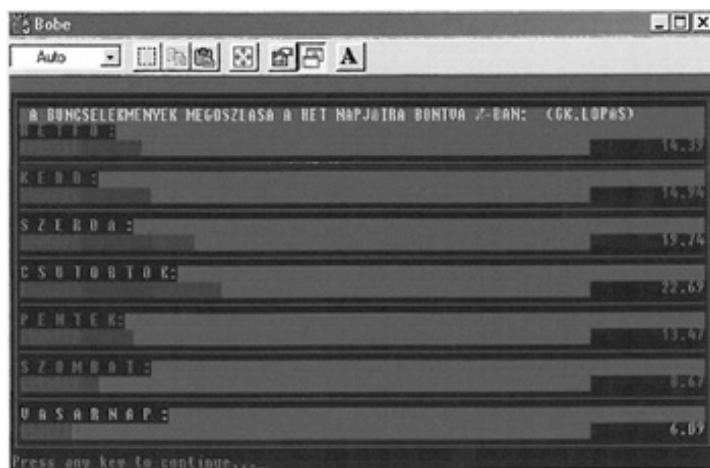
The program provided opportunity to predict the following felonies that greatly contributed to the subjective feeling of insecurity in the population: breaking into cars, car thefts, robberies, burglaries, and tricky theft (Mátyás, 2017c).

The program helped the police in the below areas of responsibility: developing daily patrol areas for public area patrols, selecting the areas of police raids, and planning the weekly service for the local police (approx. constable) and the patrol personnel.

Entry of data into the system takes only some 10 seconds in cases of felonies. At an average-size police department, the above highlighted felonies rarely occur – only a few felonies a week –, so it only takes a couple of minutes a day to enter all new data into the system.

The program enables its users to use its search function, such as a separate listing of individual types of felonies in order to see their locations and time. You can also learn which streets are the most crime-ridden ones, and the system also lists the streets in a descending order.

Program 'Böbe' ranks the individual types of felonies by their percentage occurrence on any given day of the week (See Illustration 1). The practical advantage of such ranking is that the chiefs foresee when it is possible and practicable to grant leaves and days-off, as well as compensations for overtime; when the lowest number of felonies are expected to be committed.

Picture 1. The distribution of felonies broken down by day (car theft)

Source: Traub, F. (2004): Dokumentáció a közterületi szolgálatot támogató programról (Documentation of the program supporting public premises). 13 p.

The functionality and the operational concept of the program are based upon probability analysis and standard deviation. The probability of the occurrence of a potential felony is derived from the data contained in the entire database. Similarly to 'casting a dice' (when there are values from 1 to 6, the 'sides' represent the 640 streets in District 3, so 'Böbe's' dice has 640 sides. Instead of the values of each individual casting, the program contains the number of felonies committed on the streets.

The program asked questions on the number of patrols available during the day's service. Based on the input, it was then calculated which streets would show the higher probability of felonies. In the best case scenario, a police patrol (2 personnel) can cover approx. 8-10 streets, and that would still give them the chance to apprehend perpetrators.

As a result of the program, it can now be established that during its application and use there was a significant (30%) drop as regards the previously-mentioned five types of felonies (Zöld, 2019).

4. CONCLUSION

The paper has shown the most important interfaces existing between the geographic information system and LEA; additionally, it has shown what areas GIS may be applied to. According to the author, the application of devices and instruments operating on the basis of geographic information systems is essential and indispensable in the 21st century, since efficient law enforcement can only be attainable by the help of GIS.

In its second part, the paper introduced the formation of predictive policing and the possibilities of its application. A separate chapter focuses on 'Böbe', the Hungarian

predictive software, which had been created 4 year prior to launching the first American software, and which was successfully used by the District 3 Police Department of the Budapest Police Headquarters.

Nowadays predictive softwares are used more and more frequently all over the world. According to the law enforcement experts predictive policing gives a big possibility to police because police can be more effective and can save money and human resources due to predictive softwares.

REFERENCES

1. Für, G., Zsigovits, L. (2013). *Rendvédelmi térinformatika*. Budapest: Nemzeti közszolgálati Egyetem, elektronikus jegyzet.
2. GIS Figyelő - Mi a térinformatika?, http://gisfigyelo.geocentrum.hu/ncgia/ncgia_1.html (September 10, 2015.)
3. Harries, K. (1999). *Principle and practice. Crime Mapping Researc Center*. Washington: US Department of Justice.
4. Leipnik, M., Albert, D. (2009). *GIS in Law Enforcement*. London/New York: Taylor and Francis.
5. Mátyás, Sz. (2017a). Predictive policing researches in Hungary. Thematic conference proceedings of international significance *Archibald Reiss Days Volume I*, Academy of Criminalistics and police studies, Belgrade, 97-103.
6. Mátyás, Sz. (2017b). A térinformatika a hazai rendvédelmi szervek gyakorlatában. In: Balázs, B. (Ed.) *Az elmélet és a gyakorlat találkozása térinformatikában VIII*, Debrecen, 217-222.
7. Mátyás, Sz. (2017c). A térinformatika rendészettudományi alkalmazásának lehetőségei. In: József, B., László, F., András, P. (Ed.) *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*, Budapest, 371-377.
8. Mátyás, Sz. (2018). The role of hot spot analysis in crime analysis. *Magyar Rendészet*, 18 (1): 177-183.
9. Mátyás, Sz. (n.d.). *The possibilities of spatial display of crime in the field of law enforcement*. Hadmérnök (under review).
10. Perry, W. L., McInnis, B., Price, C. C., Smith, S. C., Hollywood, J. S. (2013). *Predictive Policing - The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations*. Santa Monica, CA/Washington, DC/Pittsburgh, PA/New Orleans, LA/Jackson, MS/Boston, MA/Doha, QA/Cambridge, UK/Brussels, BE: Rand Corporation.
11. Piskóti, Zs. (2012). *The statistical analysis of the subjective safety feelings about public safety in the tourism-frequented Miskolc-Tapolca*. In: Strba, L. (Ed.), *International PhD Conference Geotourism and its implications*, 99-102.

12. Piskóti, Zs., Sikskáné-Szilasi, Zs. (2012). *Criminal geographical analysis of three districts in Miskolc from the aspect of the tendencies of Hungary and the European Union*. In: Berghauer S., Dnyisztrjanszkij, M., Fodor, Gy., Gönczy, S., Izsák, T., Molnár, J., Molnár, D. I. (Ed.) Nemzetközi földrajzi konferencia *Társadalomföldrajzi kihívások a XXI. század Kelet-Közép Európájában*, Beregskas (Ukraine), 375-382.
13. Ratcliffe, J. H. (2004). The Hotspot Matrix: A Framework for the Spation-Temporal Targeting of Crime Reduction. *Police Practice and Research*, 5 (1): 5-23.
14. Santos, R. B. (2017). *Crime analysis with crime mapping*. Los Angeles: SAGE.
15. Sherman, L. W. (1995). Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. *Crime and Place: Crime Prevention Studies*, 4 (1): 35-52.
16. Sherman, L. W., Gartin, P. R., Buerger, M. E. (1989). Hot Spots of Predatory Crime: Routine Activities and the Criminology of Place. *Criminology*, 27 (1): 27-55.
17. Traub, F. (2004): Dokumentáció a közterületi szolgálatot támogató programról. Budapest.
18. Zöld, T. (2009). *Gépjárműlopásokkal kapcsolatos új rendőrségi rendszer, ami a megelőzéssel és felderítéssel foglalkozik*. Budapest: ELTE ÁJK.

doc. dr. sc. Josip Pavliček, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, josip.pavlicek@fkz.hr

Eva Kordić, Policijska uprava zagrebačka, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, evakordic5@gmail.com

UTJECAJ KVALITETE PLANIRANJA I PRIPREME NA USPJEŠNOST VOĐENJA KRIMINALISTIČKOG INTERVJUA

Sažetak

Kriminalistička teorija i praksa ukazuju na brojne različitosti u količini, kvaliteti i načinu planiranja i pripreme u procesu kriminalističkog intervjuiranja. Raspon različitosti seže od slučajeva kada se planiranje i priprema obavljaju kao neizostavni segment u procesu kriminalističkog intervjuiranja što u pravilu podrazumijeva detaljan pisani plan za vođenje kriminalističkog intervjua, preko slučajeva povremenog, površnog i fragmentarnog planiranja pa sve do slučajeva kada se kriminalisti uopće ne pripremaju za kriminalističke intervjue. Rad se bavi problemom planiranja i pripreme kriminalističkog intervjua na teorijskoj razini analizom brojnih znanstvenih i stručnih radova, ali i empirijskim istraživanjem koje je provedeno na uzorku 43 kriminalistička intervjua vođena u povodu počinjenih delikata nasilja na području Policijske uprave zagrebačke. Analizirane su također karakteristike kriminalističkih intervjua u kojima je postojao pisani plan, ali i onih u kojima nije primjenjivana odgovarajuća metodologija planiranja i pripreme. Posebno su uzeti u obzir učinci procesa planiranja i pripreme na fazu postavljanja pitanja unutar stupnjevitog strukturiranog ili polustrukturiranog kriminalističkog intervjua.

Ključne riječi: kriminalistički intervjui, planiranje i priprema, personalni izvori informacija, kriminalističko istraživanje.

1. UVOD

Kriminalistički intervjui je metoda kriminalistike koja obuhvaća dostignuća znanstvenih istraživanja, ali i najbolja iskustva o primjeni komunikacijskih vještina u svrhu prikupljanja obavijesti za potrebe kriminalističkog istraživanja i kaznenog postupka (Pavliček, 2013). Ono što su u kontekstu materijalnih tragova pojedine metode kriminalističke tehnike, to je u kontekstu prikupljanja informacija iz personalnih izvora kriminalistički intervjui. Kao što primjerice, odgovarajućim četkicama ili specijalnim izvorima svjetlosti pretražujemo površine stana u potrazi za otiscima papilarnih linija,

tako ispravno postavljenim pitanjima pretražujemo memoriju sudionika događaja u potrazi za relevantnim zapisima u njihovu sjećanju. S obzirom na učestalost primjene kriminalističkog intervjua u kriminalističkom istraživanju možemo ga smatrati i najkorištenijom metodom kriminalistike.

Sličnog su stajališta u pogledu definiranja kriminalističkog intervjua i Milne i Bull (1999) i Lassiter (2004) kada navode da je policijsko intervjuiranje temelj svakog kriminalističkog istraživanja, jer prikuplja informacije od svjedoka, žrtava i osumnjičenika koje su potrebne za uspješno rješavanje slučajeva.

Ipak, Roberts (2012) je u svojoj definiciji usmjereniji na kriminalistički intervjua s osumnjičenikom i definira ga kao formalno ispitivanje osumnjičenika koje provodi jedan ili više policijskih službenika, a uhićenog zbog sumnje da je počinio kazneno djelo.

Osim komunikacijskih vještina na uspješnost vođenja kriminalističkog intervjua, a u konačnici i na količinu i kvalitetu prikupljenih informacija, utječu i neki drugi čimbenici poput specijalističkih znanja, praktičnih iskustava u istraživanju pojedinih vrsta kriminaliteta ili javnih ovlasti kojima se uređuje to područje.

Prema istraživanju koje je proveo Baldwin (1992) pregledavši snimke 400 kriminalističkih intervjua policijskih službenika s osumnjičenicima, on je utvrdio da postoje brojne slabosti u policijskoj praksi, odnosno da je intervjuiranje osumnjičenika od pojedinih policijskih službenika potpuno neadekvatno, čak i u najjednostavnijim slučajevima. Utvrdio je da je razina kompetencija nekih policijskih službenika neprihvatljivo niska i da je potrebno detektirati taj problem i suočiti se s njime.

Schollum (2005), kako je navedeno u radu Baldwina (1993), McGurka i suradnika (1993) i Milne i Bulla (1999), naglašava sljedeće: da bi se dobile točne, relevantne i potpune informacije od intervjuirane osobe, istražitelji moraju zanemariti mnoge karakteristike značajne za svakodnevne razgovore, kao što su prekidanje druge osobe i postavljanje zatvorenih pitanja. Tome treba dodati i okolnosti u kojima se kriminalistički intervjui obavljaju, ponekad teško psihofizičko stanje intervjuirane osobe ili kompleksnost i značaj informacija koje se prikupljaju, čime se još više ukazuje potreba za primjenom odgovarajuće strukture intervjua i specifičnih taktika kriminalističkog intervjuiranja.

Iz navedenog, ali i iz neposrednih osobnih iskustava autora u kriminalističkoj praksi, proizlazi da je vođenje kriminalističkog intervjua kompleksna radnja za čije je kvalitetno provođenje potrebno primjenjivati spoznaje više znanstvenih disciplina, ali i iskustava proizašlih iz kriminalističke prakse.

Kriminalistički intervjua ima temeljnu strukturu koja se sastoji od planiranja i pripreme, uvodne faze, slobodnog dosjećanja, faze postavljanja pitanja, završne faze i evaluacije intervjua i prikupljenih informacija. Iako svaki stadij ima važnu ulogu na konačan ishod, u okviru ovog rada pobliže će biti razmatrana pripremna faza i njezin utjecaj na vođenje kriminalističkog intervjua.

Podemo li od općeg poimanja pojmova *planiranje* i *priprema* nalazimo na činjenicu da je planiranje proces suočavanja s neizvjesnošću, formuliranjem budućih pravaca djelovanja

za postizanje određenih rezultata (Maliti, 2014). Dobro postavljen plan podrazumijeva pripremu odluka koje će se donositi u budućnosti (Pfeifer i Jeger, 2012). Ipak, planiranje i priprema u smislu kriminalističkog intervjua mogu se razmotriti kroz neke od sljedećih razmatranja.

Planiranje i priprema jedna je od najvažnijih faza u učinkovitom intervjuiranju. Uspjeh intervjua, a posljedično i istraga mogu ovisiti o tome (College of policing, 2019).

Prema CPTU (1992) planiranje je mentalni proces pripremanja za intervjua, a priprema podrazumijeva uzimanje u obzir svega što treba pripremiti prije intervjua kao što su mjesto, prostor intervjua i drugo. Pavliček (2013) navodi kako pripremna faza obuhvaća proces planiranja kroz izradu pisanog plana i potrebnu pripremu za intervjua, dok planiranje podrazumijeva misaoni proces o pretpostavljenom tijeku intervjua.

Prema istraživanju koje su proveli Walsh i Bull (2010) slabije planirani intervjui ukazuju na nepostojanje strategija za nepredviđene okolnosti potencijalne obrane osumnjičenika, neadekvatno poznavanje slučaja i pravnih pitanja koja treba dokazati, nestrukturiran i slučajan redoslijed ispitivanja i neadekvatno predočavanje dokaza tijekom intervjua. Pri procjeni ove faze intervjua, ona je u 42 % uzorka ocijenjena kao neodgovarajuća.

Promatrajući navedena razmatranja planiranja i pripreme, kao i rezultate istraživanja Walsh i Bulla (2010), može se zaključiti da je priprema iznimno važna. Samo dobro pripremljen intervjuer ostavlja dojam profesionalnosti, lakše se i brže snalazi u prikupljanju informacija o novim tematskim cjelinama, u razjašnjavanju pojedinih činjenica i njihovoj usporedbi te smanjuje mogućnost propusta i pogreški tijekom intervjua.

U tom je smislu i jedan od ciljeva ovog rada da kroz razmatranja na teorijskoj razini, ali i kroz rezultate provedenog empirijskog istraživanja ukaže na važnost kvalitetne pripreme kriminalističkog intervjua. Rad se, osim fazom planiranja i pripreme u okviru koje je poseban naglasak stavljen na pisani plan kriminalističkog intervjua, bavi i utjecajem pisanog plana na neke aspekte provođenja faze postavljanja pitanja tijekom kriminalističkog intervjua.

Potrebno je još, prije potpune usmjerenosti na planiranje i pripremu kriminalističkog intervjua, a ne ulazeći pobliže u normativno uređenje notorne policijske ovlasti za prikupljanje informacija od osoba, ipak ukazati na, kriminalistički gledano, štetno normativno uređenje *de lege lata* u pogledu prikupljanja informacija od osumnjičenika. Naime, posljednjim izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 70/17.), sukladno s njegovim člankom 208. st. 5. kada se pojave osnove sumnje da je osoba počinila ili sudjelovala u počinjenju kaznenog djela prekinut će se prikupljanje obavijesti i provesti ispitivanje osumnjičenika sukladno s člankom 208.a istog Zakona. Navedeno podrazumijeva značajnu redukciju mogućnosti za prikupljanje, ponekad i presudnih, informacija za otkrivanje i razjašnjavanje kaznenog djela.

2. ŠTO OBUHVAĆA PLANIRANJE I PRIPREMA KRIMINALISTIČKOG INTERVJUA?

Da bismo se mogli baviti utjecajem planiranja i pripreme za kriminalistički intervju potrebno je prije toga reći nekoliko rečenica o aktivnostima koje se uobičajeno poduzimaju tijekom faze planiranja i pripreme.

Navedene aktivnosti imaju izravan utjecaj na cjelokupni kriminalistički intervju, jer profesionalno i kvalitetno vođenje intervjua može usmjeriti kriminalističko istraživanje, koje pak može dovesti do kaznenog progona ili prijevremenog puštanja na slobodu nevine osobe; podržati slučaj tužiteljstva, čime se štedi vrijeme, novac i resursi; povećati povjerenje javnosti u policijsku službu, osobito kod svjedoka i žrtava zločina koji dolaze u izravan kontakt s policijom (NPJA, 2009).

2.1. Određivanje svrhe i ciljeva kriminalističkog intervjua

Prije svega, potrebno je jasno odrediti svrhu i cilj svakog pojedinog kriminalističkog intervjua. Ciljevi su u prvom redu određeni potrebom za konkretnim informacijama koje su bitne za otkrivanje kaznenog djela, razjašnjavanje određenih okolnosti vezanih uz počinjeno kazneno djelo odnosno prikupljanje odgovarajućih dokaza potrebnih za kazneni postupak. Osim za potrebe istraživanja kaznenih djela, kriminalistički intervju možemo koristiti i za potrebe istraživanja prekršaja ili drugih sigurnosno relevantnih događaja. Prije svakog kriminalističkog intervjua važno je osim spomenutih općih ciljeva jasno odrediti i specifične ciljeve koje želimo postići. To može biti primjerice identificiranje određene osobe, prikupljanje podataka o sredstvu počinjenja ili otuđenim predmetima, razjašnjavanje dinamike počinjenja kaznenog djela i slično.

2.2. Organizacijski aspekti

Neizostavni dio faze planiranja i pripreme obuhvaća i tzv. organizacijski segment. Drugim riječima, potrebno je odrediti mjesto i vrijeme obavljanja kriminalističkog intervjua. Kod određivanja vremena intervjua treba voditi brigu o procesu zaboravljanja, kao i kontaminiranja iskaza od drugih svjedoka (ACFEI, 2016) i stoga je preporučljivo da se intervju obavi u što kraćem vremenu od događaja koji je predmet intervjua.

Pri određivanju vremena intervjua treba uvažavati mogućnosti i potrebe intervjuiranih osoba te u tom smislu prilagoditi vrijeme i mjesto intervjua. Kada govorimo o vremenu, važno je procijeniti i trajanje intervjua, kako bi se pravodobno mogli voditi i drugi kriminalistički intervjui, ali i provoditi druge potrebne radnje. Kriminalistički intervju može se voditi na različitim mjestima, također ovisno o okolnostima događaja i organizacijskim mogućnostima. Intervjuer ga može voditi u uredskim prostorijama u kojima inače radi, na javnom mjestu, na radnome mjestu osobe ili čak u njezinu domu. Upravo izbor mjesta intervjua može utjecati na psihološko stanje osobe od koje se prikupljaju informacije, a samim time i na kvalitetu prikupljenih činjenica.

Osim mjesta i vremena organizacijski segment obuhvaća broj i kvalifikacije intervjuera. Koliko će intervjuera biti potrebno i koje kvalifikacije oni moraju imati za vođenje određenog intervjua, ovisi o specifičnosti i složenosti događaja koji je predmet intervjua.

Ubrzanim razvojem pojavljuju se i novi pojavni oblici kaznenih djela, prekršaja, ali i drugih sigurnosno relevantnih događaja. Ponekad će postojati potreba prikupljanja informacija od osoba iz njihova specijalističkog područja za koja intervjuer ne posjeduje dovoljno znanja i iskustva. U tim situacijama intervjuer prilikom organiziranja intervjua može pozvati stručnjake iz pojedinih područja, kako bi uz njihovu pomoć i njihova stručna znanja, razumio pojedine procese i događaje te znao na koji način treba postaviti pitanja, odnosno koje odgovore može očekivati i kako ih interpretirati.

Prilikom organizacije intervjua treba voditi brigu i o drugim povezanim radnjama koje će biti potrebno obaviti. Primjerice to može biti određivanje termina za poligrafsko ispitivanje, izrada foto-crteža, pregled albuma kriminalističkih fotografija i slično.

2.3. Prikupljanje podataka o događaju

Jedan od najznačajnijih segmenata faze planiranja i pripreme jest prikupljanje podataka o događaju koji je predmet intervjua. Iznimno je važno prikupiti sve dostupne informacije o događaju, kako bi se što bolje isplanirao intervju i napisao pisani plan kriminalističkog intervjua. Prikupljanje podataka o događaju ponajprije podrazumijeva uvid u evidencije koje su dostupne intervjueru kao što su Informacijski sustav MUP-a, do tada sastavljena dokumentacija, arhiva riješenih predmeta, uvid u aktualne predmete, kao i uvid u evidencije drugih srodnih institucija. Osim dostupnih evidencija izvor informacija mogu biti policijski službenici koji su već provodili neke radnje prvog zahvata, ali i svjedoci određenog događaja ili osobe koje su posredstvom čule za određeni događaj.

2.4. Prikupljanje podataka o osobi s kojom treba obaviti kriminalistički intervju

Osim što se prikupljaju podaci o događaju, važno je prikupiti dostupne podatke i o osobi s kojom će se voditi kriminalistički intervju. Svrha prikupljanja tih informacija jest stvaranje početnog dojma o osobi odnosno o njezinu psihofizičkom stanju i kognitivnim mogućnostima, ali i o njezinoj potencijalnoj kriminalnoj prošlosti. Ono je važno kako bi intervjuer unaprijed isplanirao koje će taktike primijeniti tijekom intervjua i na koji će ga način prilagoditi osobi. Izrazito je važno prilagoditi taktiku i tempo intervjua ukoliko osoba trpi fizičku bol, ili se nalazi u lošem psihičkom stanju, a osobito kada je riječ o osobama sa mentalnim poteškoćama ili bolestima. Prema Jacobsonu (2008), pritvorskim nadzornicima i istražiteljima često nedostaje obuke i stručnosti u prepoznavanju i reagiranju na različite i često duboke potrebe mentalno poremećenih osumnjičenika.

Podaci o osobi prikupljaju se prije svega iz dostupnih kriminalističkih evidencija. Vrijedan su izvor saznanja i policijski službenici koji su se u nekim prijašnjim slučajevima susretali s intervjuiranom osobom i koji svojim informacijama mogu pomoći intervjueru da upotpuni

dojam o intervjuiranoj osobi. Ako je potrebno, u složenijim intervjuima dodatne informacije mogu se prikupljati i od bliskih osoba, bilo da je riječ o članovima obitelji, prijateljima ili pak njezinim radnim kolegama odnosno poslovnim suradnicima.

2.5. Određivanje tematskih cjelina i pitanja

Priprema obuhvaća i određivanje tematskih cjelina o kojima će se razgovarati s intervjuiranom osobom kao i određivanje pitanja koja će joj se postavljati. Tematska cjelina predstavlja skup informacija koje se odnose na pojedini segment kaznenog djela odnosno određeni događaj, kao i na kriminalistički i pravno relevantne činjenice, osobe i predmete o kojima će se razgovarati tijekom kriminalističkog intervjuja. Tematske cjeline mogu biti primjerice, način počinjenja kaznenog djela, mjesto i vrijeme počinjenja, osobni opis počinitelja, sredstvo počinjenja kaznenog djela i slično. Prema Pavličeku (2013) postoje dva osnovna pristupa kod određivanja tematskih cjelina, a to su kronološki pristup i pristup usmjeren na pravne i kriminalističke elemente kaznenog djela. Kronološki pristup podrazumijeva dijeljenje cjeline počinjenja kaznenog djela ili određenog događaja na preddeliktnu, deliktenu i postdeliktenu fazu, dok drugi pristup podrazumijeva korištenje elemenata bića kaznenog djela odnosno zakonskog opisa i pronalaženje tih elemenata u konkretnom događaju. Također, u fazi pripreme potrebno je uz tematske cjeline zabilježiti i važna pitanja koja se odnose na konkretnu tematsku cjelinu. Intervjueri bi, kako dobro uspoređuju Snook i suradnici (2010), trebali napraviti „navigacijsku kartu“ do ciljeva koje žele postići intervjuom.

2.6. Određivanje strategije vođenja kriminalističkog intervjuja

Tijekom planiranja i pripreme potrebno je razmotriti i odabrati taktičke pristupe kojima će se motivirati intervjuirana osoba na što kvalitetnije iskazivanje. Na osnovi raspoloživih informacija i procijenjene kooperativnosti osobe koja će biti intervjuirana, potrebno je donijeti odluke o tome hoće li intervju voditi jedan kriminalist ili će u procesu intervjuiranja sudjelovati više kriminalista. Ako neposredno u vođenju intervjuja sudjeluju dva kriminalista, potrebno je odrediti koji će biti glavni, a koji pomoćni intervjuer, koje će taktike koristiti i u kojim segmentima kriminalističkog intervjuja. U slučajevima posebno značajnih kriminalističkih intervjuja potrebno je osigurati kriminaliste koji će obavljati odgovarajuće provjere za vrijeme vođenja intervjuja, ali i sudjelovati u analizi i procjeni iskaza tijekom i nakon kriminalističkog intervjuja.

Također je potrebno odrediti taktiku korištenja/otkrivanja raspoloživih informacija u svrhu otkrivanja laži, dobivanja priznanja, ali i radi toga da se ne otkrije više informacija nego što se prikupi. Pri tome posebno treba imati u vidu načela strateškog korištenja dokaza (Strategic Use of Evidence – SUE) koja upućuju na otkrivanje dokaza u kasnijim fazama kriminalističkog intervjuja (Granhag, Strömwal i Hartwig, 2007).

2.7. Pravni aspekti

U fazi planiranja i pripreme treba voditi brigu i o pravnim aspektima kriminalističkog intervjuja, koji podrazumijevaju zakonsku ovlast na temelju koje je intervjuer ovlašten voditi kri-

minalistički intervju. Prije svega radi se o ovlastima propisanim Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09., 92/14.), kao i Zakonom o kaznenom postupku (NN 145/13., 152/14., 70/17.). Također, podrazumijeva poznavanje i kazneno-materijalnih i kazneno-procesnih odredbi kako bi ih intervjuer mogao primijeniti na konkretan slučaj i sukladno s njima dati potrebne obavijesti intervjuiranoj osobi, osobito ako se radi o žrtvama kaznenih djela.

2.8. Osobna priprema intervjuera

Osobna priprema intervjuera također je važna za kvalitetu vođenja kriminalističkog intervju. Psihičko stanje i koncentracija intervjuera tijekom intervju potrebna je za praćenje iskaza osobe, donošenja zaključaka o određenim činjenicama, postavljanja relevantnih i specifičnih pitanja, te bilježenja sadržaja iskaza. Stoga, kako naglašava Yeschke (2003, str. 111) intervjuer se mora osloboditi svih mogućih utjecaja na njegovo psihičko stanje, bilo da je riječ o privatnim ili profesionalnim problemima. To je osobito važno kod složenijih slučajeva i intervju koji traju dulje vrijeme.

2.9. Pisani plan kriminalističkog intervju

Važan sastavni dio pripreme kriminalističkog intervju čini i pisani plan. Pisani plan u pravilu piše intervjuer koji će voditi kriminalistički intervju, no kod složenijih slučajeva to može biti i timski rad. To je dokument u koji intervjuer bilježi ključne informacije prikupljene u pripremnoj fazi, a osobito tematske cjeline o kojima će se voditi intervju. Osim tematskih cjelina navode se i konkretna pitanja vezana za tu tematsku cjelinu koja će postavljati intervjuiranoj osobi tijekom intervju. Broj tematskih cjelina ovisi o okolnostima događaja, složenosti slučaja, prikupljenim obavijestima kroz fazu planiranja i pripreme intervju, profesionalnim sposobnostima i iskustvu intervjuera da na temelju rezultata provedenih aktivnosti kroz fazu planiranja i pripreme prepozna važnost pojedine tematske cjeline i predvidi tijek kriminalističkog intervju, kao i o raspoloživom vremenu potrebnom za pisanje plana.

3. SPECIFIČNOSTI PLANIRANJA I PRIPREME ZA POJEDINE VRSTE KRIMINALISTIČKOG INTERVJU

Iako faza planiranja i pripreme, kako je opisana u prethodnom poglavlju, pripada u standardne stadije kriminalističkog intervju, ipak, s obzirom na specifičnosti pojedinih istražnih situacija ona se može razlikovati ili potpuno izostatiti. U tom smislu možemo izdvojiti početni kriminalistički intervju tijekom kojeg dobivamo prve informacije o kaznenom djelu ili nekom drugom događaju. Prilikom vođenja takvih intervju, intervjueri se oslanjaju na svoja kriminalistička iskustva i znanja o tipičnim karakteristikama počinjenja takve vrste kaznenih djela. Spoznajni okvir za prikupljanje informacija predstavlja u takvim situacijama devet zlatnih pitanja kriminalistike. Planiranje i priprema kao faza u pravilu izostaje, a dodatne informacije prikupljaju se u eventualnim naknadnim kriminalističkim intervjuima.

Planiranje i priprema razlikuju se i između tzv. jednostavnijih i složenijih kriminalistički relevantnih događaja. Naime, događaji u kojima su sudjelovale dvije do tri poznate osobe, koji su se odvijali nekoliko minuta, gdje nema težih posljedica, s jednostavnom radnjom počinjenja zahtijevaju manji opseg priprema nego kada se radi o događaju s većim brojem sudionika, kod kojeg se radnja počinjenja odvijala kroz dulje vremensko razdoblje, čime je počinjeno više kaznenih djela i prekršaja i gdje su neke kriminalistički i pravno relevantne informacije nepoznate.

Razina očekivane nekooperativnosti intervjuirane osobe može imati utjecaj na opseg i kvalitetu planiranja i pripreme kriminalističkog intervjua. Tako će više vremena trebati za pripremu strategije, ali i konkretnih taktičkih pristupa u intervjuiranju osoba za koje se očekuje da će biti nekooperativne bez obzira na njihov potencijalni kazneno procesni status odnosno radi li se o žrtvama, svjedocima ili osumnjičenicima.

Javlja se i pitanje pripreme za provođenje ispitivanja osumnjičenika u smislu već spomenutog članka 208.a Zakona o kaznenom postupku. Iako se često u praksi polazi od stajališta da su osumnjičenici *a priori* nekooperativni i da će se „braniti šutnjom“ brojni slučajevi kooperativnosti osumnjičenika trebaju nas poticati na to da se intervjueri što je moguće kvalitetnije pripreme za vođenje takvih ispitivanja. Kvalitetna priprema za ispitivanje važna je i zbog činjenice da se ono snima, a sadržaj iskaza može se koristiti kao dokaz u kaznenom postupku. Zbog te činjenice ispitivanje će biti često predmetom minucioznih analiza u kasnijim fazama kaznenog postupka.

Očekivana količina i kvaliteta informacija s kojima raspolaže intervjuirana osoba mogu isto tako imati utjecaj na planiranje i pripremu kriminalističkog intervjua. Provjeravajući kriminalistički intervjui tijekom kojeg je potrebno utvrditi neku činjenicu, primjerice je li neka osoba bila s drugim osobama u određeno vrijeme na određenom mjestu, ne zahtijeva takav opseg pripreme kao za prvi intervjui s knjigovođom o višegodišnjem nezakonitom financijskom poslovanju neke tvrtke (Crawford i Company, 2009).

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Problem istraživanja

Pripremu možemo smatrati segmentom kriminalističkog intervjua kojem se u praksi često ne posvećuje dovoljno pažnje. Kriminalisti se pripremaju rijetko, a ukoliko se i pripremaju onda to čine na neodgovarajući način i površno. Rezultati istraživanja koje su proveli Walsh i Bull (2010) upućuju na to da kvalitetna priprema pozitivno utječe i na ukupnu kvalitetu intervjua, a potom i na rezultat samog intervjua.

4.2. Predmet istraživanja

U skladu s opisanim problemom istraživanja, predmet istraživanja bila je faza planiranja i pripreme kriminalističkog intervjua s posebnim naglaskom na pisani plan i njegov utjecaj na fazu postavljanja pitanja kriminalističkog intervjua.

4.3. Uzorak

Uzorak istraživanja čine ukupno 43 kriminalistička intervjua vođena u povodu počinjenih delikata nasilja koji su počinjeni u vremenskom periodu od travnja 2017. do srpnja 2018. godine na području Policijske uprave zagrebačke, a za čije su kriminalističko istraživanje bili zaduženi kriminalisti uključeni u istraživački projekt. Svi uključeni kriminalisti bili su osposobljeni u okviru studija za vođenje kriminalističkog intervjua. Radi se o 43 događaja tijekom kojih su počinjena 44 kaznena djela, s obzirom na to da su jednim događajem počinjenja dva kaznena djela. Treba napomenuti da su kriminalistički intervjui s osumnjičenicima, u skladu s izmjenama Zakona o kaznenom postupku, vođeni samo do prosinca 2017. godine.

U istraživanju je korišten prigodni uzorak, što znači da su obuhvaćeni kriminalistički intervjui kojima su istraživači bili nazočni u ulozi glavnog ili pomoćnog intervjua. Istraživanje se temelji na kriminalističkim intervjuima osoba koje su bile sudionici delikata nasilja bilo kao žrtve, osumnjičeni ili svjedoci. Radilo se o sljedećim deliktima nasilja: nametljivo ponašanje, prijetnja, tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda, nasilje u obitelji, povreda djetetovih prava, razbojnička krađa, silovanje.

4.4. Anketni upitnik

Za potrebe istraživanja sastavljen je anketni upitnik koji je činilo 76 varijabli podijeljenih u nekoliko cjelina. Anketni je upitnik popunjavao odmah nakon provedenog kriminalističkog intervjua, a pojedine informacije bilježene su i tijekom intervjua. Za potrebe ovog rada razmatran je samo dio varijabli povezan s predmetom istraživanja.

4.5. Hipoteze

Istraživanju se pristupilo polazeći od nekoliko općih hipoteza:

Službenici kriminalističke policije relativno se rijetko pripremaju na način da pišu pisani plan za vođenje kriminalističkog intervjua.

U slučajevima kada pišu pisani plan kriminalističkog intervjua, čine to sažeto i površno.

Pisani plan kriminalističkog intervjua pozitivno utječe na kvalitetu prikupljanja informacija tijekom faze postavljanja pitanja.

4.6. Metodologija i provedba istraživanja

Istraživanje je provođeno na način da su kriminalistički intervjui izabrani s obzirom na događaje – delikte nasilja koji su se odvijali na području Policijske uprave zagrebačke u analiziranom periodu.

Vođeni su kriminalistički intervjui s osobama koje su se nalazile u različitom kazneno-procesnom položaju, ovisno o okolnostima pojedinog slučaja. Istraživač koji je ujedno bio glavni odnosno pomoćni intervjuer djelomično je tijekom intervjua bilježio činjenice

važne za popunjavanje određenih varijabli, a koje je zajedno s odgovorima na ostala pitanja u upitniku upisivao u anketni upitnik odmah nakon provedenog kriminalističkog intervjua.

Nakon popunjavanja anketnih upitnika rezultati su uneseni u program za obradu podataka SPSS, pomoću kojega su učinjene odgovarajuće statističke obrade podataka. Od korištenih metoda potrebno je izdvojiti metode analize i sinteze, metode komparacije, metodu samoanalize, statističke metode, a prilikom interpretacije podataka korištena je i deskriptivna metoda.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

5.1. Pojedina obilježja pripreme za vođenje kriminalističkog intervjua

Početno su razmatrana obilježja pripreme za vođenje kriminalističkog intervjua s obzirom na karakteristike intervjuiranih osoba i njihovu ulogu u kriminalističkom istraživanju.

Tablica 1. Pisanje plana kriminalističkog intervjua s obzirom na spol i dob intervjuiranih osoba

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2	
		Da	Ne	Ukupno		
Spol osobe od koje su prikupljane obavijesti (spol)	muški	broj	10	16	26	
		% unutar spol	38,5%	61,5%	100,0%	
		% unutar plan	83,3%	51,6%	60,5%	
	% od ukupno		23,3%	37,2%	60,5%	3,641*
	ženski	broj	2	15	17	
		% unutar spol	11,8%	88,2%	100,0%	
		% unutar plan	16,7%	48,4%	39,5%	
	% od ukupno		4,7%	34,9%	39,5%	
	Ukupno	broj	12	31	43	
% od ukupno		27,9%	72,1%	100,0%		

Tablica 1. (nastavak)

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2	
		Da	Ne	Ukupno		
Dob osobe od koje su prikupljane obavijesti (dob)	18-21	broj	1	0	1	9,123*
		% unutar dob	100,0%	,0%	100,0%	
		% unutar plan	8,3%	,0%	2,3%	
	21-35	% od ukupno	2,3%	,0%	2,3%	
		broj	6	11	17	
		% unutar dob	35,3%	64,7%	100,0%	
	36-50	% unutar plan	50,0%	35,5%	39,5%	
		% od ukupno	14,0%	25,6%	39,5%	
		broj	4	11	15	
	51-65	% unutar dob	26,7%	73,3%	100,0%	
		% unutar plan	33,3%	35,5%	34,9%	
		% od ukupno	9,3%	25,6%	34,9%	
	66-80	broj	0	9	9	
		% unutar dob	,0%	100,0%	100,0%	
		% unutar plan	,0%	29,0%	20,9%	
	Ukupno	% od ukupno	,0%	20,9%	20,9%	
		broj	1	0	1	
		% unutar dob	100,0%	,0%	100,0%	
	% unutar plan	8,3%	,0%	2,3%		
	% od ukupno	2,3%	,0%	2,3%		
	broj	12	31	43		
	% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%		

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$, $p > 0,05$ bez zvjezdica

Rezultati analize pokazuju da su kriminalisti pisane planove sastavljali samo za 27,9 % kriminalističkih intervjua. To je manje od jedne trećine analiziranih kriminalističkih intervjua. Ovakav rezultat može se interpretirati s više različitih aspekata i nekoliko čimbenika može utjecati na to hoće li biti pisan plan kriminalističkog intervjua. Prije svega, kvaliteta i opseg pripreme ovisi o usvojenim standardima kriminalističkog intervjuiranja u pojedinim organizacijskim oblicima policije odnosno na koji način se pristupa prikupljanju informacija od građana. Drugim riječima, u kolikoj se mjeri inzistira na kvaliteti prikupljanja informacija i kvaliteti sastavljanja službenih zabilješki i zapisnika. Osim toga značajnu ulogu ima i osposobljenost policijskih službenika za kvalitetno vođenje kriminalističkog intervjua. Osposobljenost policijskih službenika

može se promatrati s obzirom na razinu stručnog osposobljavanja i specijalizacije, ali i neposrednog iskustva u provođenju kriminalističkih intervjua. S obzirom na činjenicu da značajan dio policijskih službenika koji obavljaju poslove kriminalističke policije nisu prema svojoj naobrazbi kriminalisti, može se očekivati da oni nemaju odgovarajuća znanja o taktici vođenja kriminalističkog intervjua. U konačnici, priprema je određena i nekim obilježjima konkretnog kriminalističkog istraživanja i građana od kojih se takve informacije prikupljaju. Uz već spomenute specifične situacije u prethodnom poglavlju, treba dodati situacije kada zbog dinamike provođenja radnji tijekom kriminalističkog istraživanja ponekad ne ostane dovoljno vremena za kvalitetnu pripremu. Ova okolnost detaljnije je analizirana u tablici 3.

Promatramo li ove rezultate u kontekstu postavljene hipoteze da se policijski službenici relativno rijetko pripremaju na način da pišu pisani plan za vođenje kriminalističkog intervjua možemo zaključiti da je ona djelomično potvrđena i kroz ovo istraživanje. K tome treba uzeti i činjenicu da analizirani kriminalistički intervjui nisu svi intervjui koje su kriminalisti vodili u analiziranom razdoblju, ali su analizirani svi kriminalistički intervjui za koje je sastavljen pisani plan. Također treba uzeti u obzir i da se radi o školovanim kriminalistima koji su obrazovani za valjano vođenje kriminalističkih intervjua. Postavlja se pitanje na koji način kriminalističke intervjuove vode oni djelatnici kriminalističke policije koji nemaju nikakvu naobrazbu u tom smislu?

Uzorak istraživanja činili su kriminalistički intervjui koji su vođeni sa 60,5 % muškaraca i 39,5 % žena. Intervjueri su nešto češće pisali plan za kriminalističke intervjuove s muškarcima (38,5 %) nego sa ženama (11,8 %). Promatrano s obzirom na dob intervjuirane osobe, 50 % od svih pisanih priprema odnosi se na dobnu skupinu građana od 21 do 35 godina. Ova dobna skupina čini i najveći udio među građanima od kojih su prikupljane obavijesti (39,5 %). Promatramo li istu dobnu skupinu građana kao zasebnu cjelinu vidimo da za njih 64,7 % nije pisan plan.

Analiziramo li uzorak s aspekta uloge građana u kriminalističkom istraživanju vidimo u tablici 2 da ga više od polovice (51,2 %) čine građani koji su bili osumnjičeni za počinjenje kaznenog djela, potom slijede oštećeni (27,9 %) i na kraju svjedoci (20,9 %).

Tablica 2. Pisanje plana kriminalističkog intervjua s obzirom na kazneno procesno svojstvo intervjuirane osobe

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2	
		Da	Ne	Ukupno		
Svojstvo osobe od koje su prikupljane obavijesti (svojstvo)	svjedok	broj	3	6	9	1,053
		% unutar svojstvo	33,3%	66,7%	100,0%	
		% unutar plan	25,0%	19,4%	20,9%	
		% od ukupno	7,0%	14,0%	20,9%	
	oštećenik	broj	2	10	12	
		% unutar svojstvo	16,7%	83,3%	100,0%	
		% unutar plan	16,7%	32,3%	27,9%	
		% od ukupno	4,7%	23,3%	27,9%	
	osumnjičenik	broj	7	15	22	
		% unutar svojstvo	31,8%	68,2%	100,0%	
		% unutar plan	58,3%	48,4%	51,2%	
		% od ukupno	16,3%	34,9%	51,2%	
Ukupno	broj	12	31	43		
	% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%		

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$, $p > 0,05$ bez zvjezdica

Promatramo li to u kontekstu pisane pripreme, vidimo da su intervjueri pisali planove za manje od trećine osumnjičenika i za trećinu svjedoka. Za oštećenike su pisali plan samo u 16,7 % kriminalističkih intervjua. Ovi podaci posebno su zabrinjavajući u pogledu priprema za kriminalističke intervjue s osumnjičenicima. Upravo bi za prikupljanje informacija od osumnjičenika, ali i provođenje ispitivanja sukladno s člankom 208.a ZKP-a, trebala izrada pisanog plana intervjua dolaziti posebno do izražaja.

S obzirom na ranije spomenutu dinamiku odvijanja pojedinih kriminalističkih istraživanja kao jedan od ograničavajućih čimbenika u procesu planiranja i pripreme u tablici 3 analiziran je nedostatak vremena za izradu pisanog plana.

Tablica 3. Vremenske odrednice pisanja plana kriminalističkog intervjua

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2
		Da	Ne	Ukupno	
Je li pol. službenik imao vremena u konkretnom slučaju za pisanje plana? (vrijeme)	Da, pisan je plan	broj	12	0	12
		% unutar vremena	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	100,0%	,0%	27,9%
		% od ukupno	27,9%	,0%	27,9%
	Da, ali nije pisan plan	broj	0	10	10
		% unutar vremena	,0%	100,0%	100,0%
		% unutar plan	,0%	32,3%	23,3%
		% od ukupno	,0%	23,3%	23,3%
	Ne, nije pisan plan	broj	0	21	21
		% unutar vremena	,0%	100,0%	100,0%
		% unutar plan	,0%	67,7%	48,8%
		% od ukupno	,0%	48,8%	48,8%
Ukupno	broj	12	31	43	
	% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%	
Kada je plan pisan? (dan)	Neposredno prije prikupljanja obavijesti	broj	1	0	1
		% unutar dan	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	8,3%	,0%	2,3%
		% od ukupno	2,3%	,0%	2,3%
	Dan prije prikupljanja obavijesti	broj	9	0	9
		% unutar dan	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	75,0%	,0%	20,9%
		% od ukupno	20,9%	,0%	20,9%
	Nekoliko dana prije prikupljanja obavijesti	broj	2	0	2
		% unutar dan	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	16,7%	,0%	4,7%
		% od ukupno	4,7%	,0%	4,7%
	Nije pisan plan	broj	0	31	31
		% unutar dan	,0%	100,0%	100,0%
		% unutar plan	,0%	100,0%	72,1%
		% od ukupno	,0%	72,1%	72,1%
Ukupno	broj	12	31	43	
	% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%	

43,000***

43,000***

* p<0,05 ** p<0,01, *** p<0,001

Rezultati pokazuju da su svi pisani planovi sastavljeni u slučajevima kada su intervjuei imali dovoljno vremena za pripremu. Međutim u 23,3 % slučajeva intervjuei su, prema vlastitoj procjeni imali dovoljno vremena za pisanje plana, ali ga ipak nisu sastavili iz nekog od razloga koji su spomenuti u prethodnom poglavlju. Čak su za 48,8 % analiziranih kriminalističkih intervjua intervjuei naveli da pisani plan nije sastavljen jer nisu imali dovoljno vremena za pripremu.

Dodatno je analizirano i vrijeme kada su intervjuei pisali plan s obzirom na početak intervjua. Iz rezultata proizlazi da su to uglavnom činili dan prije intervjua i to u 75 % slučajeva kada je plan pisan. U jednom slučaju plan su pisali neposredno prije intervjua, a u dva slučaja nekoliko dana prije intervjua. Sve planove intervjua pisao je samostalno glavni intervjuei.

Kako je u prethodnom poglavlju navedeno, jedan od razloga izostanka kvalitetne pripreme za kriminalistički intervjuei jest i činjenica da se radi o početnom prikupljanju informacija o nekom događaju ili kaznenom djelu. U tom je smislu u tablici 4 prikazana varijabla koja se odnosila na upoznatost sa sadržajem spisa predmeta.

Tablica 4. Postojanje spisa kriminalističkog istraživanja

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2	
		Da	Ne	Ukupno		
Je li se pol. službenik upoznao sa sadržajem spisa? (spis)	Da, spis postoji	broj	12	23	35	3,805*
		% unutar spis	34,3%	65,7%	100,0%	
		% unutar plan	100,0%	74,2%	81,4%	
		% od ukupno	27,9%	53,5%	81,4%	
	Ne, spis ne postoji	broj	0	8	8	
		% unutar spis	,0%	100,0%	100,0%	
		% unutar plan	,0%	25,8%	18,6%	
		% od ukupno	,0%	18,6%	18,6%	
	Ukupno	broj	12	31	43	
		% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%	

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

U odabranom je uzorku spis predmeta postojao u 81,4 % slučajeva no bez obzira na postojanje spisa intervjuei nisu u više od pola slučajeva pisali plan intervjua. U 18,6 % slučajeva nije postojala dokumentacija na osnovi koje bi se intervjuei mogao pripremiti za kriminalistički intervjuei.

Promatramo li tematske cjeline i vrste pitanja koje su upisivane u planove intervjua nalazimo da je broj tematskih cjelina u njima varirao od slučaja do slučaja. U 83,3 % slučajeva pisani

je plan sadržavao 3-4 tematske cjeline, u jednom slučaju je sadržavao 8 tematskih cjelina i u jednom slučaju 11 tematskih cjelina. ($\chi^2 = 43,000$, $df = 4$, $p < 0,001$) U potonjima se radilo o složenijim kriminalističkim istraživanjima.

Većina pisanih planova (91,2 %) sadržavala je pitanja relevantna za kriminalističko istraživanje. Radilo se u 16,7 % slučajeva o otvorenim pitanjima, u 50 % slučajeva o otvorenim i zatvorenim pitanjima i u 8,3 % slučajeva otvorenim, zatvorenim i dopunjujućim pitanjima. ($\chi^2 = 29,404$, $df = 3$, $p < 0,001$) Međutim broj pitanja koja su bila upisana u pisane planove kretao se od jednog do pet pitanja. Ovakav, relativno mali broj tematskih cjelina i pitanja u pisanim planovima nikako ne bi mogao odgovarati potrebama razjašnjavanja niti jednostavnijih događaja i kaznenih djela što ukazuje na sažetost i površnost u izradi pisanih planova, kako je i pretpostavljeno drugom postavljenom hipotezom.

5.2. Pojedina obilježja korištenja pisanog plana kriminalističkog intervjua u fazi postavljanja pitanja

Promatramo li strukturu kriminalističkih intervjua u odnosu na postojanje plana nalazimo da su svi kriminalistički intervjui kada je pisan plan bili potpuno strukturirani, odnosno slijeđene su faze kriminalističkog intervjua prema redoslijedu stupnjevito strukturiranog kriminalističkog intervjua. U slučajevima kada nije postojao plan 80,6 % intervjua bilo je potpuno strukturirano, a 19,4 % intervjua bilo je polustrukturirano odnosno došlo je do promjena u redoslijedu i načinu provedbe pojedinih faza kriminalističkog intervjua. Niti jedan analizirani kriminalistički intervjui nije kategoriziran kao nestrukturiran odnosno nije vođen tako da nije poštovana metodologija vođenja stupnjevito strukturiranog kriminalističkog intervjua. Takvom rezultatu sigurno doprinosi razina prethodne osposobljenosti intervjua za vođenje kriminalističkih intervjua.

Tablica 5. Praćenje tematskih cjelina

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2
		Da	Ne	Ukupno	
Je li se intervjuer pridržavao pisanog plana tijekom prikupljanja obavijesti? (struktura)	Da, potpuno prateći svaku tematsku cjelinu po planu	broj	6	0	6
		% unutar struktura	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	50,0%	,0%	14,0%
		% od ukupno	14,0%	,0%	14,0%
	Da, prateći tematske cjeline različitim redoslijedom	broj	4	0	4
		% unutar struktura	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	33,3%	,0%	9,3%
		% od ukupno	9,3%	,0%	9,3%
	Ne, zašto	broj	2	0	2
		% unutar struktura	100,0%	,0%	100,0%
		% unutar plan	16,7%	,0%	4,7%
		% od ukupno	4,7%	,0%	4,7%
	Nije pisan plan	broj	0	31	31
		% unutar struktura	,0%	100,0%	100,0%
		% unutar plan	,0%	100,0%	72,1%
% od ukupno		,0%	72,1%	72,1%	
Ukupno	broj	12	31	43	43,000***
	% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%	

* p<0,05 ** p<0,01, *** p<0,001

Analizom rezultata prikazanih u tablici broj 5 vidimo da su se intervjueri u 50 % slučajeva, kada je bio pisan plan, držali planiranog redoslijeda tematskih cjelina, a u 33,3 % intervjua tematske su cjeline obrađivali drugačijim redoslijedom. U 16,7 % slučajeva kada je bio pisan plan intervjueri nisu imali prilike voditi kriminalistički intervjua prema strukturi kako su predvidjeli planom, jer su intervjuirane osobe tijekom faze slobodnog iskazivanja samostalno i dovoljno detaljno iznijele sve činjenice koje su bile značajne za kriminalističko istraživanje.

U pogledu načina obrade tematskih cjelina razmatrano je i vraćanje na već obrađene tematske cjeline tijekom intervjua. Pod vraćanjem na tematske cjeline podrazumijevane su situacije kada je intervjuer već završio prikupljanje informacija o određenoj temi, prešao na sljedeće teme pa se potom opet vraćao na prethodno obrađenu temu. Naime, može se očekivati da su intervjueri u situacijama kada je pisan plan intervjua učinkovitiji u tom smislu. Rezultati istraživanja pokazuju da su se intervjueri općenito relativno rijetko (14 %) vraćali prikupljati dodatne informacije o pojedinim tematskim cjelinama i to u 4,7 %

intervjua kada su imali pisani plan i 9,3 % intervjua kada pisanog plana nije bilo. Na iste tematske cjeline vraćali su se samo jedanput, a svega su se u jednom slučaju intervjueri na istu tematsku cjelinu vraćali dva puta i to kada nije bio pisan plan kriminalističkog intervjua.

Uz tematske cjeline, razmatrano je i postavljanje osnovnih vrsta pitanja tijekom intervjua. U tablicama 6 i 7 prikazano je korištenje otvorenih, zatvorenih, sugestivnih, dopunjujućih, precizirajućih i pojašnjavajućih pitanja s obzirom na činjenicu postojanja ili nepostojanja pisanog plana intervjua.

Tablica 6. Otvorena, zatvorena i sugestivna pitanja

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2	
		Da	Ne	Ukupno		
Broj postavljenih otvorenih pitanja (otvorena)	1-5	broj	2	17	19	9,017
		% unutar otvorena	10,5%	89,5%	100,0%	
		% unutar plan	16,7%	54,8%	44,2%	
		% od ukupno	4,7%	39,5%	44,2%	
	6-10	broj	5	10	15	
		% unutar otvorena	33,3%	66,7%	100,0%	
		% unutar plan	41,7%	32,3%	34,9%	
		% od ukupno	11,6%	23,3%	34,9%	
	11-15	broj	4	3	7	
		% unutar otvorena	57,1%	42,9%	100,0%	
		% unutar plan	33,3%	9,7%	16,3%	
		% od ukupno	9,3%	7,0%	16,3%	
	16-20	broj	0	1	1	
		% unutar otvorena	,0%	100,0%	100,0%	
		% unutar plan	,0%	3,2%	2,3%	
		% od ukupno	,0%	2,3%	2,3%	
	21-25	broj	1	0	1	
		% unutar otvorena	100,0%	,0%	100,0%	
		% unutar plan	8,3%	,0%	2,3%	
		% od ukupno	2,3%	,0%	2,3%	
Ukupno	broj	12	31	43		
	% od ukupno	27,9%	72,1%	100,0%		

Tablica 6. (nastavak)

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)			χ^2	
		Da	Ne	Ukupno		
Broj postavljenih zatvorenih pitanja (zatvorena)	1-5	broj	9	24	33	2,478
		% unutar zatvorena	27,3%	72,7%	100,0%	
		% unutar plan	81,8%	92,3%	89,2%	
		% od ukupno	24,3%	64,9%	89,2%	
	6-10	broj	1	2	3	
		% unutar zatvorena	33,3%	66,7%	100,0%	
		% unutar plan	9,1%	7,7%	8,1%	
		% od ukupno	2,7%	5,4%	8,1%	
	16-20	broj	1	0	1	
		% unutar zatvorena	100,0%	,0%	100,0%	
		% unutar plan	9,1%	,0%	2,7%	
		% od ukupno	2,7%	,0%	2,7%	
Ukupno	broj	11	26	37		
	% od ukupno	29,7%	70,3%	100,0%		
Broj postavljenih sugestivnih pitanja (sugestivna)	1-2	broj	2	9	11	0,965
		% unutar sugestivna	18,2%	81,8%	100,0%	
		% unutar plan	66,7%	90,0%	84,6%	
		% od ukupno	15,4%	69,2%	84,6%	
	3-4	broj	1	1	2	
		% unutar sugestivna	50,0%	50,0%	100,0%	
		% unutar plan	33,3%	10,0%	15,4%	
		% od ukupno	7,7%	7,7%	15,4%	
	Ukupno	broj	3	10	13	
		% od ukupno	23,1%	76,9%	100,0%	

* p<0,05 ** p<0,01, *** p<0,001, p>0,05 bez zvjezdica

Rezultati pokazuju da su otvorena pitanja postavljena u svim analiziranim kriminalističkim intervjuiima, međutim, promatramo li broj otvorenih pitanja po pojedinim intervjuiima vidimo da je u 44,2 % intervjua postavljeno samo 1-5 otvorenih pitanja. Od tog je udjela u 10,5 % intervjua postojao pisan plan, a u 89,5 % intervjua nije bilo pisanog plana. Ostali rezultati koji se odnose na otvorena pitanja pokazuju to da se povećava njihov broj u slučajevima kada je pisan plan. To naravno može biti povezano i s naprijed spomenutim obilježjima kriminalističkih istraživanja, ali i pripremljenosti za vođenje intervjua.

Zatvorena pitanja nisu postavljena u 6 kriminalističkih intervjua. I kada su postavljena zatvorena pitanja radilo se u 89,2 % slučajeva o jednom do pet zatvorenih pitanja po intervjuu. Još su rjeđe postavljana sugestivna pitanja. Uočeno je da su postavljana u 30,2 % slučajeva i to u najvećoj mjeri kada nije bio pisan plan kriminalističkog intervjua.

Tablica 7. Dopunjujuća, precizirajuća i pojašnjavajuća pitanja

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)				
		Da	Ne	Ukupno	χ^2	
Broj postavljenih dopunjujućih pitanja (dopunjujuća)	1-5	broj	6	19	25	1,632
		% unutar dopunjujuća	24,0%	76,0%	100,0%	
		% unutar plan	50,0%	70,4%	64,1%	
		% od ukupno	15,4%	48,7%	64,1%	
	6-10	broj	4	6	10	
		% unutar dopunjujuća	40,0%	60,0%	100,0%	
		% unutar plan	33,3%	22,2%	25,6%	
		% od ukupno	10,3%	15,4%	25,6%	
	11-15	broj	1	1	2	
		% unutar dopunjujuća	50,0%	50,0%	100,0%	
		% unutar plan	8,3%	3,7%	5,1%	
		% od ukupno	2,6%	2,6%	5,1%	
	16-20	broj	1	1	2	
		% unutar dopunjujuća	50,0%	50,0%	100,0%	
		% unutar plan	8,3%	3,7%	5,1%	
		% od ukupno	2,6%	2,6%	5,1%	
Ukupno	broj	12	27	39		
	% od ukupno	30,8%	69,2%	100,0%		

Tablica 7. (nastavak)

		Je li pisan plan kriminalističkog intervjua? (plan)				
			Da	Ne	Ukupno	χ^2
Broj postavljenih precizirajućih pitanja (precizirajuća)	1-2	broj	7	12	19	1,105
		% unutar precizirajuća	36,8%	63,2%	100,0%	
		% unutar plan	100,0%	85,7%	90,5%	
		% od ukupno	33,3%	57,1%	90,5%	
	3-4	broj	0	2	2	
		% unutar precizirajuća	,0%	100,0%	100,0%	
		% unutar plan	,0%	14,3%	9,5%	
		% od ukupno	,0%	9,5%	9,5%	
	Ukupno	broj	7	14	21	
		% od ukupno	33,3%	66,7%	100,0%	
Broj postavljenih pojašnjavajućih pitanja (pojašnjavajuća)	1	broj	3	2	5	2,100
		% unutar pojašnjavajuća	60,0%	40,0%	100,0%	
		% unutar plan	100,0%	50,0%	71,4%	
		% od ukupno	42,9%	28,6%	71,4%	
	2	broj	0	2	2	
		% unutar pojašnjavajuća	,0%	100,0%	100,0%	
		% unutar plan	,0%	50,0%	28,6%	
		% od ukupno	,0%	28,6%	28,6%	
	Ukupno	broj	3	4	7	
		% od ukupno	42,9%	57,1%	100,0%	

* p<0,05 ** p<0,01, *** p<0,001, p>0,05 bez zvjezdica

Potreba za dopunjujućim pitanjima javila se u 90,7 % intervjua i to u 64,1 % slučajeva od toga po 1 do 5 pitanja odnosno u 25,6 % slučajeva od toga 6 do 10 dopunjujućih pitanja. Opet vidimo, uzimajući u obzir međusobni omjer intervjua s pisanim planom i bez pisanog plana razmjerno veći udio dopunjujućih pitanja u intervjuiima gdje je postojao pisani plan.

Precizirajuća pitanja postavljana su u nešto manje od pola analiziranih intervjua i to opet razmjerno češće kada je postojao pisani plan kriminalističkog intervjua.

Pojašnjavajuća pitanja kojima se otklanjaju nesporazumi između intervjuera i intervjuiranog postavljena su relativno rijetko, u svega 16,2 % slučajeva i to opet u razmjerno većem udjelu kada je postojao pisani plan.

Tijekom istraživanja također je razmatran subjektivni doživljaj intervjuera kada je postojao plan odnosno kada nije postojao pisani plan. Za trećinu kriminalističkih intervjua kada je plan pisan intervjuei su naveli da im je on služio kao podsjetnik za prikupljanje ključnih informacija. Za pojedinačne slučajeve intervjuei su naveli:

- da im je pisani plan poslužio kao kontrolni alat, u slučaju kada je bilo više događaja o kojima je trebalo prikupiti obavijesti
- plan je omogućio detaljnije prikupljanje obavijesti i smanjio mogućnost propusta
- s obzirom na to da je osumnjičenik samostalno iskazao većinu činjenica vezanih za događaj plan je pomogao intervjueru da prati koje još činjenice odnosno tematske cjeline treba razjasniti
- svjedokinja je preopširno iskazivala i jako puno važnih i nevažnih činjenica pa je plan pomogao intervjueru da se ne izgubi u postavljanju pitanja
- s obzirom na to da je osumnjičenik intenzivno iskazivao/bio je dominantan, plan je davao osjećaj kontrole nad prikupljanjem činjenica. ($\chi^2 = 43,000$, $df = 9$, $p < 0,001$)

Od 31 kriminalističkog intervjua za koji nije pisan plan u čak 51,6 % intervjua intervjuei su osjećali nesigurnost prilikom vođenja takvih intervjua. U 6,5 % slučajeva intervjuei su kriminalistički intervjuei karakterizirali kao nepregledan. Za 19,3 % kriminalističkih intervjua naveli su da im plan nije bio potreban:

- osoba je detaljno iskazivala o događaju i nije pričala o irelevantnim činjenicama
- osumnjičena se uglavnom držala samog događaja i događaja povezanih s njim tijekom prikupljanja obavijesti pa je policijski službenik mogao i bez plana pratiti intervjuei
- radilo se o jednostavnom slučaju.

Za 22,6 % intervjua kada nije bio pisan plan, intervjuei su naveli da bi im plan koristio:

- jer nisu mogli najbolje pratiti tijekom intervjua i ispravno ga voditi
- jer su događaji bili kompliciraniji
- jer su svjedoci iznosili puno činjenica koje nije bilo lako pratiti
- jer su u pojedinim slučajevima intenzivnije morali bilježiti tematske cjeline i pitanja koja su kasnije postavljali. ($\chi^2 = 43,000$, $df = 12$, $p < 0,001$)

Uzimajući u obzir rezultate navedene u ovom poglavlju, osobito one koji govore o subjektivnim razmišljanjima intervjuera, možemo potvrditi treću postavljenu hipotezu kako pisani plan kriminalističkog intervjua pozitivno utječe na kvalitetu provođenja faze postavljanja pitanja.

5.3. Ograničenja i poticaj za buduća istraživanja

Prilikom analize rezultata treba uzeti u obzir i ograničenja istraživanja. Na prvom su mjestu svakako ograničenja vezana uz uzorak istraživanja koji bi za donošenje sveobuhvatnijih zaključaka o planiranju i pripremi kriminalističkog intervjua trebao biti reprezentativniji u odnosu na čitavu populaciju kriminalističke policije u Republici Hrvatskoj. Također bi za detaljnije sagledavanja procesa planiranja i pripreme, a osobito pisanih planova trebalo uzeti u obzir veći broj varijabli koje bi korespondirale sa svim sastavnicama procesa planiranja i pripreme navedenih u drugom poglavlju.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kako je i početno navedeno u hipotezama, rezultati istraživanja pokazali su da se proces planiranja i pripreme ne primjenjuje onako kako to nalažu pravila struke, a u cilju prikupljanja maksimalne količine i kvalitete informacija potrebnih za kriminalističko istraživanje. Osobito se nedostaci očituju kroz izostanak sastavljanja pisanog plana kriminalističkog intervjua. Ako je nedostatak prisutan kod kriminalističkih službenika koji imaju odgovarajuće kriminalističko obrazovanje i obuku o taktici vođenja kriminalističkog intervjua, može se pretpostaviti da je on još izraženiji kod službenika koji takva znanja i vještine nemaju.

Moguće je rješenje u tom smislu i uvođenje odgovarajućih standarda u proces prikupljanja informacija od građana, ali i policijskih ispitivanja. Standardizacija bi podrazumijevala najprije jedinstven model stručnog osposobljavanja i usavršavanja kako bi se podigla razina znanja i vještina vođenja kriminalističkog intervjua, a potom i konzekventno praćenje primjene tih standarda u praksi. Da bi uopće došlo do takvih pomaka potrebno je osvijestiti kakvo je aktualno stanje kriminalističke prakse u tom području, kakvi su nedostaci i osvijestiti važnost personalnih izvora informacija u kriminalističkom istraživanju. Usporedimo li još jednom to s kriminalističkotehničkim aspektima istraživanja mjesta počinjenja kaznenog djela, možemo reći da su jednako bitne i sve one informacije koje ne prikupimo iz sjećanja građana, kao što su i tragovi krvi, otisci papilarnih linija, tragovi vlakana koji ostanu na mjestu događaja nakon očevida. U tom smislu i rezultati ovog istraživanja mogu dati početni doprinos i poticaj za sveobuhvatnije sagledavanje stanja u kriminalističkoj praksi.

Ogledni model možemo pronaći u uvođenju PEACE modela početkom 90-ih godina od strane engleske policije koji je obuhvatio sve navedene stadije i koji danas predstavlja jedan od najviših standarda u tom području.

I na kraju, vještina vođenja intervjua ogleda se kroz to koliko intervjuer razumije kazneno djelo osumnjičene osobe i pravna pitanja koja treba dokazati, koliko je razmatrao bilo koje moguće ublažavanje obrane (legitimno ili na drugi način) i pripremio odgovore na njih, koliko je osigurao dostupnost dokaza i dokaznih predmeta i koliko je uzeo u obzir njihov redoslijed prezentacije, te koliko je razmatrao kvalitetu taktika i strategija koje koristi prilikom vođenja intervjua s osumnjičenikom (Walsh i Bull, 2010).

LITERATURA

1. American College of Forensic Examiners Institute. (2016). *The Certified Criminal Investigator Body of Knowledge*. Boca Raton: CRC Press.
2. Baldwin, J. (1992). *Video taping police interviews with suspects: an evaluation*. London: Home Office Police Research Group.
3. Baldwin, J. (1993). Police interview techniques - establishing truth or proof? *British Journal of Criminology*, 33: 325-351.
4. Central Planning and Training Unit. (1992). *Investigative Interviewing: A Guide To Interviewing*. Harrogate: Metropolitan Police.
5. College of policing UK - Investigative Interviewing, <https://www.app.college.police.uk/app-content/investigations/investigative-interviewing/> (05. siječnja 2019.).
6. Crawford and Company. (2009). *Fraud Investigation: A practical guide to the key issues and current law*. Atlanta: Kennedys.
7. Granhag, P., Strömwal, L. A., Hartwig, M. (2007). The SUE technique: The way to interview to detect deception. *Forensic Update*, 88: 25-29.
8. Jacobson, J. (2008). *No One Knows police responses to suspects learning disabilities and learning difficulties: a review of policy and practice*. London: Prison Reform Trust.
9. Lassiter, D. G. (2004). *Interrogations, Confessions, and Entrapment*. New York: Springer.
10. Maliti, H. B. (2014). *Management Theory And Practice Lecture Notes*. Lusaka: University of Lusaka.
11. McGurk, B.J., Carr, M.J. & McGurk, D. (1993). *Investigative interviewing courses for police officers: an evaluation..* London: Home Office Police Research Series.
12. Milne, R., Bull, R. (1999). *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*. Chichester: Wiley.
13. National Policing Improvement Agency. (2009). *National Investigative Interviewing Strategy*. Wyboston: National Police Library.
14. Pavliček, J. (2013). *Kriminalistički intervju*. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje.
15. Roberts, K. (2012). Police Interviewing of criminal suspects: a historical perspective. *Internet Journal of Criminology*, 1-17.
16. Pfeifer, S., Jeger, M. (2012). *Interna skripta za kolegij „Menadžment“*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet u Osijeku.
17. Schollum, M. (2005). *Investigative interviewing: The literature*. Wellington: Office of the Commissioner of Police.
18. Snook, B., Eastwood, J., Stinson, M., Tedeschi, J., House, J. C. (2010). Reforming

Investigative Interviewing in Canada. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 52 (2): 203-218.

19. Walsh, D., Bull, R. (2010). Interviewing suspects of fraud: An in-depth analysis of interviewing skills. *The Journal of psychiatry & law*, 38 (1-2): 99-135.
20. Walsh, D., Bull, R. (2010). What really is effective in interviews with suspects? A study comparing interviewing skills against interviewing outcomes. *Legal and Criminological Psychology*, 15: 305-321.
21. Yeschke, C. L. (2003). *The Art of Investigative Interviewing: A Human Approach to Testimonial Evidence*. Burlington: Elsevier Science.
22. Zakon o kaznenom postupku. Narodne novine, 145/13., 152/14., 70/17.
23. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima. Narodne novine, 76/09., 92/14.

INFLUENCE OF PLANNING AND PREPARATION QUALITY ON THE EFFICACY OF INVESTIGATIVE INTERVIEW

Abstract

Criminalistics theory and practice point out on many differences in the quantity, quality and methods of planning and preparation in the process of investigative interviewing. The range of differences reaches from cases when is planning and preparation understood as an indispensable segment in the interviewing process, which generally implies a detailed written plan for investigative interviewing, through the cases when is planning occasional, superficial and fragmented, to the cases when criminalists are not prepared for investigative interviews at all.

With the problem of planning and preparation during the investigative interviewing this paper deals on theoretical level through an analysis of numerous scientific and professional papers, as well as through empirical research conducted on a sample of 43 investigative interviews with victims, witnesses and perpetrators of violent crimes committed at the area of Zagreb Police Department. In article were also characteristics of investigative interviews with written plan, as well as characteristics of investigative interviews without appropriate methodology of planning and preparation especially analyzed. Particular attention is paid to the effects of planning and preparation on the phase of questioning within a structured and semi-structured investigative interview.

Keywords: investigative interview, planning and preparation, personal sources of information, criminal investigation.

izv. prof. **Željko Karas**, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, zkaras@fkz.hr

Silvija Pejaković - Đipić, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, spdjipic@fkz.hr

POJEDINA KRIMINALISTIČKA OBILJEŽJA PRIMJENE EUROPSKOG ISTRAŽNOG NALOGA

Sažetak

Autori u radu istražuju kriminalističke aspekte korištenja europskog istražnog naloga koji je u hrvatsko zakonodavstvo uveden 2017. godine s ciljem unaprjeđivanja suradnje u provođenju istraživačkih radnji. EIN znatno pojednostavljuje proceduru temeljem načela uzajamnog priznavanja, određivanjem rokova za provedbu i ograničavanjem mogućnosti odbijanja izvršenja. Uvođenje jedinstvene pravne procedure uklanja brojne poteškoće koje su postojale tijekom proteklih desetljeća, te će sada naglasak moći biti prebačen na kriminalističke rezultate pojedinih sustava.

Autori u radu provode studiju slučaja EIN po obilježjima vrste traženih radnji i složenosti slučaja. Rezultati analize pokazuju da je za kriminalističke rezultate potrebno uvažavanje uvjeta vezanih uz karakteristike pojedinih kriminalističkih sustava. Proceduralne forme bi ostale bez sadržaja ukoliko kriminalističke radnje nemaju odgovarajuće uvjete za provedbu. Provedena je analiza pokazala da ovakav nalog ima korisnu ulogu u fazi prikupljanja dokaza nakon što su osnovni podaci o kaznenom djelu otkriveni drugim mjerama. Međutim, potrebno je prihvaćati različitosti pojedinih kriminalističkih sustava i njihovih rezultata, a uvođenje ovog instrumenta suradnje otvara perspektivu ujednačavanja pojedinih standarda kriminalističke prakse.^{1*}

Ključne riječi: europski istražni nalog, kriminalističko istraživanje, policija.

1. UVOD

Provođenje kriminalističkog istraživanja na prekograničnoj razini predstavlja posebnosti za brojne aspekte rada redarstvenih vlasti. Na složene oblike međunarodnog kriminaliteta potrebno je odgovoriti prikladnim sredstvima istraživanja i suzbijanja. Jedan od oblika za

¹ * Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 8282 „Hrvatska kaznenopravna suradnja u Europskoj uniji i regiji: nasljeđe prošlosti i izazovi budućnosti (CoCoCrim)“.

unaprjeđivanje kriminalističke suradnje europski je istražni nalog (EIN) koji je uveden u naš pravni sustav 2017. godine. Oblici prekogranične suradnje u kriminalističkom istraživanju ranije su bili utemeljeni na partikularnim pravnim propisima koji su u primjeni doveli do velikih poteškoća zbog različitog pravnog režima unutar pojedinih država. Kada su se neke radnje istraživanja morale provoditi u više država, bilo je vrlo složeno ujednačavati raznolike uvjete potrebne za ispunjavanje pravnih formi suradnje. S obzirom na dosadašnje komplicirane pravne procedure, kriminalističke potrebe nisu mogle dolaziti u potpunosti do izražaja. Za je kriminalističke ciljeve nedostatak jedinstvenog legislativnog uređenja predstavljao prepreke. Nakon dužeg razdoblja brojnih poteškoća i iskušavanja raznovrsnih rješenja koja su vremenom evoluirala, uvođenje EIN-a je nastojalo značajno unaprijediti postupanje i ujednačiti mogućnosti suradnje, što bi se po rezultatima trebalo odražavati i na povoljnije kriminalističke rezultate (Pejaković Đipić, 2019, str. 77).

EIN je u europskim okvirima prihvaćen Direktivom o europskom istražnom nalogu u kaznenim stvarima iz 2014. godine,² koja je 2017. godine transponirana u hrvatsko zakonodavstvo.³ Uvođenje ovog pravnog instrumenta obuhvaća brojne prednosti kao što su propisani rokovi za prikupljanje, limitirano odbijanje primjene, umanjena potreba birokratskih procedura i registriranja, te ujednačavanje zaštite temeljnih prava građana. EIN se temelji na načelu uzajamnog priznavanja u prekograničnom prikupljanju dokaza, te osim što obuhvaća prikupljanje dokaza, ovaj instrument obuhvaća i prijenos dokaza u državu izdavanja naloga, što nije bio primjer s ranijim uređenjem u kojem je nakon provođenja radnje bilo potrebno započeti staru proceduru zamolbe za međunarodnu pomoć i dostavljanje dokaza (Burić i Hržina, 2014, str. 360).

Potruga za adekvatnim rješenjem u prekograničnoj suradnji nije bila jednostavna. Negativna iskustva s ranijim instrumentima (nalog za osiguranje dokaza i imovine iz 2003.) pokazala su se u praksi nedovoljnima jer iako su ga uvele gotovo sve države, primjena je bila iznimno rijetka.⁴ Radi toga je instrument ubrzo mijenjan (europski nalog za pribavljanje dokaza iz 2008. - ENPD). Petogodišnje razdoblje donošenja ujedno pokazuje komplicirano rješavanje poteškoća u uređenju načela koja bi uvažavala različite pravne poretke.⁵ ENPD se odnosio samo na dokaze koji su već postojali i nije ih trebalo pribavljati nekom novom radnjom, što je u praksi predstavljalo ograničenja kriminalističkih ciljeva. Takve primjedbe doveli su do stanja da ENPD nije ocijenjen kao pojednostavljivanje procedure, a osim toga je primjerice izričito isključivao ispitivanje svjedoka i prikupljanje bankovnih podataka, radi čega ga je u konačnici implementirao samo manji broj članica EU-a.

² Direktiva 2014/41/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 3. travnja 2014. o europskom istražnom nalogu u kaznenim stvarima

³ Izmjene i dopune Zakona o pravosudnoj suradnji s državama članicama Europske unije (Nar. nov. 102/17.).

⁴ Okvirna odluka o nalogima za osiguranje imovine i dokaza; Council Framework Decision on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence, SL L 196, 2. 8. 2003.

⁵ Council Framework Decision on the European evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters, 30. 12. 2008.

Promatraju li se stadiji razvoja prekogranične suradnje vidljivo je da su krenuli od faze pribavljanja samo podataka koji su otprije postojali u određenom sustavu, što se odnosilo na uvid u pojedine evidencije ili u dokaze iz drugih postupaka. U razvoju je zatim dodana mogućnost traženja provedbe pojedine radnje koja ranije nije bila provedena, da bi nakon toga razvoj došao i do mogućnosti obrađivanja prikupljenih izvora potrebnim kriminalističkim metodama (analitika, kriminalistička vještačenja i slično). EIN je uveo posljednje dvije faze čime pokazuje veliki napredak s ciljem objedinjavanja raznih mogućnosti prikupljanja u jedan pravni instrument (Mangiaracina, 2014). Time su u većoj mjeri ostvareni kriminalistički ciljevi.

2. POJEDINA OBILJEŽJA EUROPSKOG ISTRAŽNOG NALOGA

2.1. Načelo uzajamnog priznavanja

Najveći utjecaj na pravno uređenje imalo je načelo uzajamnog priznavanja s na to obzirom da pojedine države imaju posve različito normiranje brojnih kriminalističkih radnji. Jedan od poticaja za uvođenje EIN-a bio je zapaženi uspjeh europskog uhidbenog naloga. Dodatni prigovori bili su da je tadašnja praksa bila prespora, neučinkovita i nije imala rješenje za jezične barijere. Sve takve primjedbe pokušalo se ukloniti. Nastojanja međutim nisu potekla od tijela EU-a, nego je pokretanje izrade pravnog okvira EIN-a krenulo od dijela država članica koje su uvidjele prostor za ubrzanje i povećanje djelotvornosti prekogranične suradnje (Mangiaracina, 2014).

Kako bi se mogao istaknuti razvoj i napredak u odnosu na stanje kakvo je postojalo prije ovakvih nastojanja,⁶ bitno je naznačiti da se prekogranična suradnja po Konvenciji iz 2000. godine bazirala na zamolbama, a ne nalogima, i da su države u kojima se trebalo obavljati prikupljanje dokaza mogle odbiti suradnju radi procjene vlastitih ciljeva u međunarodnim odnosima, što je otklonjeno prebacivanjem suradnje na pravosudna tijela i postavljanjem strožih uvjeta koji su umanjili diskrecijske ovlasti (Winter, 2010, str. 581). U osvrtu na povijesni razvoj, neobično je da čak ni takva Konvencija nije naišla na široku prihvaćenost tako da je trebalo više od pet godina do skupljanja dovoljnog broja potpisa.

Noviji razvoj je, suprotno tome, bio povezan s načelom uzajamnog priznavanja koje se u biti odnosi na povjerenje u strane pravosudne sustave. Europske integracije su značajno napredovale u nekoliko desetaka godina tako da se u konačnici došlo do rješenja koja ranije ne bi bila prihvaćena. Iz ovakvog razvoja europskih integracija vidljivo je koliko je ostvareno povezivanje intenzivnije negoli, primjerice, starijim instrumentima kao što je konvencijsko uređenje koje je omogućavalo brojne razloge za odbijanje suradnje od razloga javnog reda, suverenosti ili bitnih interesa države.⁷ U novijem uređenju također postoje osnove za odbijanje suradnje, ali su vrlo ograničene.

⁶ Konvencija utvrđena od Vijeća u skladu s člankom 34. Ugovora o Europskoj uniji o uzajamnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima među državama članicama Europske unije OJ C 197, 12. 7. 2000.

⁷ Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima od 20. travnja 1959.

Razdvojenost pravila u različitim pravnim propisima bila je posljedica pojedinih sporazuma u okviru međunarodnih organizacija kao što su Vijeće Europe ili Ujedinjeni narodi, i to je u provođenju predstavljalo znatne prepreke. U ranijim postupcima javljale su se brojne problematične situacije tijekom pribavljanja, poštovanja pravila tijekom istraživanja do prevođenja i dostavljanja dokaza. Namjena kod uvođenja novog instrumenta bila je zamijeniti fragmentirani sustav novim jedinstvenim sredstvom koje bi obuhvaćalo veći broj dokaznih radnji, odnosno da ne bi bilo potrebno za svaku radnju koristiti drugačiji pravni instrument.

Međutim, iako je načelo uzajamnog priznavanja uvelike omogućilo novo uređenje, niti ono nije prošlo bez kritika. Načelo povjerenja koje se u srži nalazi u podlozi načela uzajamnog priznavanja, neki autori ne smatraju opravdanim u situacijama prevelikih razlika pravnog uređenja država (Heard i Mansell, 2011). Kritike se temelje na tezi da je nemoguće pronaći jedan pristup koji odgovara svima, jer postoje prevelike razlike u istražnim procedurama, zaštiti podataka, jednakosti oružja ili raznim pravilima dostupnosti dokaza. Smatraju da su interesi pravosuđa koje regulira pojedina država podjednako važni kao i brzina, prikupljanje ili prebacivanje dokaza koji bi trebali imati prednost pred ključnim pitanjima. Kritičari smatraju da su ovakva pravila slična mutacijama u kojima su ostala nacionalna dokazna pravila u nedostatku europskih jedinstvenih proceduralnih pravila, te se entuzijastično prihvaća široke ovlasti stranog pravosuđa koje ima potpuno drugačije uređenje (Daniele, 2015). U odnosu na ovakve kritike, vidljivo je da se neovisno o brojnim pozitivnim stranama za kriminalističko istraživanje, novo uređenje također treba detaljno analizirati i promatrati u primjeni.

2.2. Osnove za provođenje radnji

Uređenje prekogranične suradnje prije uvođenja EIN-a u većoj je mjeri bilo usmjereno na vrstu dokaza, a manje je bilo fokusirano na provođenje neke nove radnje. Glavni problemi koji su se pokazivali u međunarodnim kriminalističkim istraživanjima bili su u usklađivanju načina poduzimanja pojedinih radnji koje imaju posve različito pravno uređenje. U situacijama kada je bilo potrebno pravodobno prikupljanje pojedinih dokaza i za koje je bila potrebna adekvatna kriminalistička taktika u postupanju, rezultati su uvelike ovisili o pravnoj proceduri koja je mogla utjecati na izvedivost radnji. Nemogućnost pravodobnog provođenja neke radnje ima veliki utjecaj na mogućnosti prikriivanja dokaza.

EIN se osim na već postojeće dokaze, odnosi i na sve vrste prikupljanja dokaza koji još ne postoje, tako da se može odnositi i na bilo koje radnje ispitivanja, nadzora, prikupljanja podataka ili analize. Za kriminalističke ciljeve takav je opseg povoljniji. Iako je tijekom izrade nacрта pravnih pravila bila izostavljena mogućnost tajnog nadzora komunikacija i njenog izravnog prosljeđivanja drugoj državi, ipak je i takva opcija prihvaćena u kasnijim fazama usuglašavanja Direktive (Mangiaracina, 2014). Oklijevanja oko ove mjere, koja se smatra najtežom za temeljna ljudska prava, pokazuje da su ipak postojale poteškoće u vrednovanju načela povjerenja u pojedine europske države.

Načelo povjerenja znači da se država oslanja na pravne dokumente koji su joj dostavljeni i ne mora provjeravati zakonitost takvih odluka druge države. Povjerenje je u svakom slučaju ključni element prekogranične suradnje u ovom obliku instrumenta (Winter, 2010, str. 582). To znači da država od koje se traži poduzimanje pojedinih dokaznih radnji, u načelu, neće provjeravati uvjete kao što su razina sumnje ili vrsta djela, nego će se oslanjati na odluku stranog pravosuđa, što ponekad može biti vrlo sporno. Mogućnosti provjere pojedinih elemenata umanjene su, ali ipak postoje jer ne bi bilo moguće u svakom slučaju prepustiti mehaničko primjenjivanje stranih odluka.

U odnosu na takva pravna obilježja u okviru EIN-a, radnja čije se provođenje traži mora biti nužna i razmjerna, što znači da ne bi trebalo predlagati težu radnju od one koja je dovoljna za ostvarivanje učinaka. Osim navedenog, tijelo države može provesti blažu radnju ako smatra da se njome može postići isti rezultat, ili ako odgovarajuće radnje nema u domaćem pravnom sustavu. Kao konzekvenca jednostavnijeg prikupljanja podataka u drugim državama, može se javljati situacija nastojanja za premještanjem provedbe nekih radnji.

EIN je utemeljen na načelu uzajamnog priznavanja koje podupire mogućnost uspostavljanja kontakta između različitih pravnih sustava. Ovo načelo obuhvaća razne normativne aspekte dokaznih radnji kao što je potrebna razina sumnje, osnovanost pojedine radnje, propisanih uvjeta potrebnih za određivanje radnje, rokova, vrste kaznenih djela na koje se istraživanje odnosi i drugih. Može se odnositi na sve vrste materijalnih i postupovnih pretpostavki. S obzirom na to da su neke analize pokazale da postoje razlike u načinu rada pravosuđa pojedinih država, kritičari smatraju da bi oslanjanje na odluke drugih država moglo dovoditi do narušavanja nekih temeljnih prava građana na području države koja ima potpuno drugačiji pristup odobravanju radnji (Vogler, 2014). Ovakve kritike pokazuju da iako se za EIN često iznose pozitivna očekivanja, moguće će se posljedice pokazati tek u višegodišnjoj primjeni. Spencer je za načela na kojima se temelji EIN zaključio da mogu generirati probleme s obzirom na nepostojanje zajedničkog okvira radnji u istraživanju, te da nije bilo prikladno koristiti za uzor europski uhidbeni nalog koji ima posve drugačiji kontekst (Spencer, 2010).

Radi toga su za neke radnje ipak unesene dodatne provjere u domaćim sustavima. Kada određena država zatraži provođenje neke istražne radnje, preduvjet je da je provođenje te radnje u potpunosti odobreno u skladu sa svim zakonskim uvjetima u državi koja traži radnju (izdavateljica). Kod pojedinih intenzivnijih oblika istraživanja koji imaju veći broj materijalnih i proceduralnih pretpostavki, to će značiti obvezu ispunjavanja svih pretpostavki obveznih u tom pravnom sustavu. Na primjer, ako neka strana država traži provođenje nekih posebnih dokaznih radnji koje u našem sustavu imaju propisane brojne pretpostavke od potrebne razine sumnje, sudskog naloga, posebnih vrsta kaznenih djela, rokova u kojima se provode i sličnih pretpostavki, takvi uvjeti neće biti potrebni velikom broju stranih država koje imaju znatno blažu razinu regulacije. Međutim, radi moguće velike razlike za takve je radnje ipak propisano da će morati biti dodatno odobrene prema našem zakonskom uređenju u smislu obveze pribavljanja naloga suca istrage (čl. 42. al. st.

1. ZPS). Smisao takvog pravila je, neovisno o načelu uzajamnog priznavanja, usklađivanje s posebnostima našeg pravnog sustava.

Mogućnosti za odbijanje suradnje prema čl. 11. st. 1. Direktive ograničene su na imunitet, nacionalnu sigurnost, te druge razloge poput teritorijalne nenadležnosti države izdateljice ili mogućnosti primjene samo za određena kaznena djela. Kritičari su smatrali tijekom donošenja Direktive da su razlozi za odbijanje nejasni i da se može javljati više vrsta tumačenja navedenih odredbi, te da je trebalo jasno razdvojiti mjere koje sadrže određenu prisilu od običnih radnji (Belfiore, 2014, str. 101).

Problemi mogu nastati primjerice u nekoj državi od koje se traži poduzimanje pojedine radnje u odnosu na neki događaj ako u njihovom sustavu ne postoji takvo kazneno djelo. Takav odnos može činiti nejasnim načelo uzajamnog priznavanja. Primjer koji se koristi u znanstvenim raspravama jest trgovanje drogom koja u raznim europskim zakonodavstvima ima posve drugačije uređenje i status među kažnjivim radnjama (Winter, 2010, str. 585).

Legislativa o EIN-u ne pobrojava sve nazive radnji koje može obuhvaćati, pri čemu također mogu postojati pojedine razlike između naziva i sadržaja pojedinih radnji. Iako su neke radnje poput ispitivanja nazočne u svim pravnim sustavima, brojne radnje u komparativnom smislu razvrstane su u različite nazive. Neovisno o tim razlikama pravnog propisivanja radnji, kao i pitanja radi li se o statutarnom ili presedanskom obliku prava, potrebno je primijeniti radnju koja odgovara po sadržaju. Na primjer, ne navode se radnje poput očevida, prepoznavanja ili uzimanja otisaka (kojih primjerice nema u nekim zakonodavstvima pod takvim nazivom ili ne pripadaju u poglavlje kaznenog postupovnog zakonodavstva nego u policijsko pravo). Te radnje postoje u kriminalističkoj praksi i ne bi trebalo biti poteškoća s njihovom komplementarnom provedbom. Jedino područje prekogranične suradnje koje je ostalo izvan mjerodavnosti EIN-a jest djelovanje zajedničkih istražnih skupina (JIT).

3. KRIMINALISTIČKI ASPEKTI PRIMJENE

3.1. Aspekti kriminalističkih metodika

Kao što postoje razlike u pravnoj regulativi pojedinih radnji i načina funkcioniranja svakog pravosudnog sustava, za rezultate kriminalističkog istraživanja značajnija je okolnost što postoje i razlike u rezultatima pojedinih kriminalističkih sustava. Razlike u kriminalističkim karakteristikama moguće je identificirati na više razina. Jedna od razlika jest u načinu pristupa i istraživanja pojedinih vrsta kaznenih djela, što se uglavnom dotiče kriminalističkih metodika i načina djelovanja policijskih jedinica u praksi. Pojedine države EU-a znatno se razlikuju po brojnim obilježjima koja utječu na mogućnosti provođenja kriminalističkih poslova. Iz dosadašnje elaboracije bilo je vidljivo da je razvoj pravnih instrumenata bio pod odlučujućim utjecajem povjerenja u pravosuđe drugih država usprkos velikim razlikama i kritikama. Slično tome, i u provedbi pojedinih radnji vrlo je važno povjerenje u strane kriminalističke sustave i njihove standarde provođenja radnji.

U europskim državama postoje različiti pristupi u mjerenju rezultata kriminalističkog istraživanja jer neke države promatraju udio slučajeva u kojima je policija procijenila postojanje osnovane sumnje, a neke promatraju procjenu državnog odvjetništva o tome postoji li opravdanost pokretanja kaznenog postupka (Aebi i sur., 2017, str. 24). Neovisno o tome koji od navedenih modela prihvaćaju pojedine države, postoje velike razlike među pokazateljima o razriješenosti kaznenih djela (Karas, 2012). To znači da nemaju sve države jednake rezultate u provođenju svih oblika kriminalističkih istraživanja niti jednakom pozornošću istražuju sva djela. Neki kriminalistički sustavi uopće ne koriste statističke pokazatelje o riješenosti kaznenih djela kao pokazatelj rezultata nego samo anketiranje građana o percepciji rada policije (Karas, 2012, str. 94).

Za kriminalističko istraživanje značajno je što postoje i razlike u učestalosti pojedinih oblika kriminaliteta po državama. Takve se razlike odražavaju na načine istraživanja i na metode koje se koriste u istraživanju. Ako se kriminalističke jedinice neke države učestalo susreću s nekim oblikom kriminala, taktika njihovog postupanja može biti potpuno drugačija nego u državama koje imaju drugačije probleme u istraživanju. Ako je u pojedinoj državi velika učestalost, primjerice, transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, pristup njihovu istraživanju drugačiji je nego ako se radi o nekim domaćim počiniteljima za koje je jednostavnije prikupljati dokaze. U tom se smislu pojavnost pojedinih vrsta djela, obilježja počinitelja, načina počinjenja i brojnih drugih kriminalističkih obilježja, odražava i na taktiku u provedbi kriminalističkog istraživanja. Na primjer, u Nizozemskoj je registrirano oko 24 ubojstva na 100.000 stanovnika, u Belgiji oko 10, a u Hrvatskoj oko 4 (Aebi i sur., 2017, str. 34), a uz to je bitna činjenica da takva kaznena djela imaju bitno drugačiju razinu riješenosti s obzirom na to da je primjerice u našem sustavu riješenost već nekoliko godina oko 100 %. Slično je i u odnosu na ukupni kriminalitet, jer primjerice stopa prijavljenih kaznenih djela u Hrvatskoj 2011. godine bila je oko 1.700, u Nizozemskoj oko 7.200, a u Švedskoj oko 15.000 kaznenih djela na 100.000 stanovnika (Aebi i sur., 2017, str. 32). Toliko se velike razlike moraju odražavati i na način rada kriminalističkih jedinica i standarde u provođenju pojedinih radnji. U odnosu na EIN to može imati posljedice na rezultate radnji koje se traže nalogom.

U području međunarodnog organiziranog kriminala poznato je da su pojedine države samo odredišta za neke robe ili usluge, a pojedine države su tome nasuprot izvorišta iz kojih dolaze pojedini predmeti ili robe. Način provođenja radnji u pojedinim od tih država radi toga se također može razlikovati neovisno o tome što je istraživanje potrebno promatrati u cjelini. Primjer su i države koje se susreću s velikim bankarskim sustavima, koje u svojem radu moraju koristiti stručnjake za takve vrste gospodarskog i visokotehnološkog kriminala kakvi primjerice nisu svojstveni nekim drugim državama koje imaju posve drugačiju problematiku i strateško usmjerenje kriminalističkih službi. U pojedinim državama policijski istražitelji uobičajeno provode pojedine oblike istraživanja i u njima imaju određenu razinu uspješnosti, dok su takvi oblici u nekim drugim državama nepoznanica.

Složena kaznena djela s velikim brojem počinitelja, većim brojem aktivnosti tijekom počinjenja, složenim načinima počinjenja i prikrivanja te sličnim faktorima predstavljaju značajno

komplificiraniju pojavu za istraživanje nego u nekim manjim kriminalističkim sustavima koji nemaju iskustva u provođenju takvih istraživanja. Uloga kriminalističke metodike u provođenju pojedinih radnji mora uvažavati takve oblike kako bi se adekvatno prilagodili za postupanje. Neke kriminalističke jedinice provode preliminarnu selekciju slučajeva i pohranjuju oko 30-50 % prijava u roku 24 sata nakon zaprimanja, te ih dalje ne istražuju zbog nepostojanja dokaza, dok bi se takav postupak u nekim drugim sustavima promatrao kao izostanak potrebnih kriminalističkih mjera.

3.2. Faktori vezani uz istražna tijela

U područje općenitih faktora za djelovanje istražnih tijela pripadaju raznovrsne okolnosti vezane uz mogućnosti djelovanja pojedinih kriminalističkih jedinica. Ovaj se segment odnosi na uvjete za provedbu koji određuju mogućnosti postupanja redarstvenih vlasti, njihovu brojnost, proračunska sredstva i slične faktore. Pojedini kriminalistički sustavi razlikuju se i po aspektu razine tehnološke opremljenosti i obrazovanju. U ovaj dio ulazi i kvaliteta propisa, razina stručnih smjernica i sličnih aktivnosti. Kritike tijekom donošenja EIN-a bile su da prerano pokušava unositi prevelike promjene (Bachmaier, 2017) jer EU nema jedinstveni sustav ni u pravosuđu ni u drugim područjima, a to se svakako odnosi i na obilježja kriminalističkih jedinica.

Stopa je policijskih službenika u nekim europskim državama ispod 200 službenika na 100.000 stanovnika (Danska, Finska), a u nekima preko 500 službenika (Italija, Španjolska), pri čemu se ne uočava nužna povezanost sa stanjem kriminaliteta (Aebi i sur., 2017, str. 31) što je vjerojatno posljedica drugih faktora koji utječu na genezu kriminaliteta. Već i ovakav površni uvid u razlike pojedinih policija pokazuje kako se na kriminalističko istraživanje odražavaju raznovrsni faktori vezani uz stanje kriminaliteta i uz kapacitete kriminalističkog istraživanja.

Ne postoje ujednačeni europski standardi istraživanja ni taktike poduzimanja nekih radnji, vrste službenika koji ih provode, načina pripreme istražitelja i sličnih aspekata. Za poduzimanje pojedine radnje potrebno je utvrditi subjekt prema kojem se poduzima, vrijeme u kojem je potrebno poduzeti, način koji se smatra najprikladniji i druga bitna obilježja radnje. Kod personalnih je izvora potrebno razmatrati pripremu ispitivanja, način postupanja ovisno o planiranom završetku radnje, planiranje iznošenja pojedinih argumenata tijekom ispitivanja i sličnih pitanja. Kod radnji usmjerenih na materijalne dokaze potrebno je poštovati njihova obilježja koja utječu na očuvanje vjerodostojnosti.

3.3. Vrste istražnih situacija

Za istraživanje kaznenog djela s nepoznatim počiniteljem koji se eventualno nalazi u drugoj državi, trebalo bi provoditi vrlo veliki broj otkrivačkih radnji. Ovakve potrebe nisu primarno područje djelovanja. Glavno područje primjene EIN-a jest situacija kada je otkriveno kazneno djelo i već je identificiran dio počinitelja ili su pronađene druge

poveznice, te je potrebno samo detaljnije provjeriti pojedine okolnosti. Po strukturi i vrsti kriminalističkih obilježja počinjenja, kaznena djela na koja može biti usmjeren EIN složenijeg su međunarodnog karaktera, mjesta događaja su na više lokacija, i u radnjama sudjeluje veći broj počinitelja. Najčešće su uključene i različite vrste radnji u prikrivanju.

Prema kriminalističkoj svrsi vidljivo je da je EIN namijenjen kasnijim fazama kriminalističkog istraživanja nakon prikupljene dovoljne količine podataka te da se po karakteru većinom radi o dokaznoj, a ne otkrivačkoj svrsi. Nalog bi u malo situacija mogao biti neodređen u smislu nekih općenitih provjera koje je potrebno provesti s ciljem otkrivanja nepoznatog počinitelja. Takvo bi stanje bilo izvedivo samo ako postoje neki konkretni podaci, ali bi bilo otežano poslati stranoj državi neko prijavljeno djelo bez ikakvih podataka i očekivati da ga razriješe. Svrha radnji predloženih u EIN-u nije u usmjeravanju na nerazjašnjene slučajeve ni u provođenju pojedinih radnji u velikom opsegu, nego uglavnom na već otkrivene okolnosti koje se moraju detaljnije istražiti.

Na to ukazuje i definicija EIN-a u našem zakonodavstvu kao odluke koju donosi nadležno pravosudno tijelo radi izvršenja jedne ili više dokaznih radnji ili za pribavljanje već postojećih dokaza (čl. 42.a st. 1. ZPS).⁸ To međutim ne znači da ne bi mogle biti zatražene i neke radnje koje prema našem zakonodavstvu nisu navedene među dokaznim radnjama u zakonodavstvu o kaznenom postupku. Prema propisima kojima se utemeljuje EIN, bilo je prepušteno tumačenju za koje sve vrste kriminalističkih radnji može biti primijenjen (Mangiaracina, 2014). Direktiva ne koristi pojam *evidentiary action* nego pojam *investigative measure*, koji nije definiran u tom propisu ali je širi od pojma dokaznih radnji koji je uveden kod prijenosa Direktive. U hrvatskom prijevodu Direktive također se ne govori o dokaznim radnjama nego o istražnim mjerama.⁹

Direktiva u čl. 10. st. 2. navodi istražne mjere na koje se EIN mora odnositi, i pritom nabrojava primjerice radnje poput ispitivanja svjedoka ili osumnjičenika, koje u našem pravnom sustavu imaju položaj u različitim dijelovima postupovnog zakonodavstva. Pojedini aspekti prikupljanja dokaza ponekad su vezani uz korištenje i nekih izvidnih radnji ili policijskih ovlasti, koje u našem zakonodavstvu također nisu među dokaznim radnjama. Pravno je uređenje propisalo mogućnost proaktivnog poduzimanja drugih radnji koje država nije tražila ako smatra da je potrebno poduzimanje aktivnosti koje nisu bile predviđene. Time se država provođenja stavlja u ulogu samostalnog određivanja radnji ovisno o kriminalističkim potencijalima (Belfiore, 2014).

⁸ Zakon o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije, Nar. nov. 91/10., 81/13., 124/13., 26/15., 102/17. i 68/18.

⁹ Prema toč. 10. Direktive „EIN bi se trebao usmjeriti na *istražnu* mjeru koju treba provesti. Najprimjereneje je da o *istražnoj* mjeri koju treba koristiti odluči tijelo izdavatelj na temelju podataka kojima raspolaže o dotičnoj istrazi. Međutim, tijelo izvršitelj trebalo bi, kad god je to moguće, koristiti drugu vrstu *istražne* mjere ako navedena mjera ne postoji u okviru nacionalnog prava ili ne bi bila dostupna u sličnom domaćem slučaju.“ (označavanje dodano)

4. STUDIJA SLUČAJA

Za potrebe analize u ovom je radu provedena studija jednog kriminalističkog slučaja u kojem je od hrvatskih kriminalističkih jedinica kroz EIN zatraženo provođenje kriminalističkih mjera. Prikazana analiza dio je većeg istraživanja uzorka EIN-a s ciljem utvrđivanja većeg broja obilježja u primjeni. S ciljem analize za potrebe ovog rada nasumično je odabran slučaj iz prve godine primjene u Hrvatskoj.

Kazneno djelo koje je bilo predmet istraživanja u tom slučaju odnosi se na prebacivanje nezakonitih migranata uporabom pravih putovnica. Kroz mrežu suradnika pribavljali su originalne putovnice koje su potom davane migrantima u Africi koji nalikuju na vlasnike putovnica, nakon čega im je rezerviran prijevoz kroz nekoliko država i zračnih luka do europskih odredišta. Mreža osumnjičenika sastojala se od više suradnika u svakoj državi kroz koju su ilegalni migranti prolazili, tako da je u počinjenje bilo uključeno više od desetak osumnjičenika. Međutim, prema preliminarnim zakonskim kvalifikacijama države izdateljice, radilo se o kaznenim djelima iz područja krivotvorenja isprava i nisu bila obuhvaćena druga kaznena djela.

Država izdateljica jedna je od većih europskih država koja je zatražila provođenje pojedinih radnji praćenja i nadzora nad osumnjičenikom. S obzirom na to da je osumnjičenik kontinuirano povezan s drugim članovima organizacije, tražila se žurnost u postupanju s ciljem pripreme istodobnog uhićenja svih suradnika u raznim državama. Postojeći podaci u ovom slučaju pokazivali su da su kriminalističke službe države izdateljice već utvrdile većinu sudionika kriminalne mreže i način njihovog rada. Bilo im je poznato kada će i koji osumnjičenik sudjelovati u pojedinim aktivnostima. Promatrajući kriminalističke potrebe, u ovom su slučaju tijela države izdateljice već provela potrebne radnje i utvrdila veći dio podataka, te je na području naše države samo bilo potrebno provesti neke sporedne radnje pred završetak kriminalističkog istraživanja.

Predložene mjere pokazuju da je veliki dio prepušten kriminalističkim jedinicama drugih država jer cijelo istraživanje može ovisiti o kvaliteti pojedinih mjera. Država izdateljica, između ostalog, traži provođenje radnji koje se odnose na prikupljanje podataka iz raznih evidencija i zbirki koje vode državna tijela i neke pravne osobe. Prijedlozi iz ove skupine odnose se na provjeru evidencija o istovjetnosti osobe i njezinom boravku, te o imovini, poreznim obvezama i bankovnom računu s podacima o kretanjima iznosa na računu u dužem razdoblju. Osim navedenog, zatražena je i provjera podataka o osuđivanosti.

Druga skupina odnosi se na provođenje radnji kojima je potrebno prikupiti neke nove činjenice. S tim je ciljem država izdateljica zatražila utvrđivanje boravišta navedene osobe, poduzimanje mjera tehničkog nadzora i praćenja, te snimanje tijekom susreta s drugim sudionicima ili povezanim osobama. Promatrajući vrste mjera koje je potrebno poduzimati, ako se radi o kratkotrajnom praćenju, ova radnja po intenzitetu ne predstavlja posebne dokazne radnje nego je na razini prikrivenih policijskih radnji.

Osim navedenog, država izdateljica smatra potrebnim utvrđivanje telefonskih linija koje osumnjičenik koristi ili koje su registrirane na njegovo ime. Nije zatraženo nadziranje

komunikacije tako da nisu morale biti primijenjene odredbe o posebnoj odluci našeg suca istrage. S obzirom na to da je osoba bila pod nadzorom policije, potrebno je provesti uhićenje u trenutku hvatanja pripadnika u drugim državama. EIN ne sadržava opciju uhićenja, te je za provođenje takve mjere bio potreban zaseban europski uhiđbeni nalog koji je također izdan za ovu osobu.

Zatraženo je da se nakon uhićenja provodi pretraga doma i privremeno oduzimanje svih predmeta koje osumnjičeni koristi, osobito računala i mobilnih telefona, te bilo kojih drugih podataka koji mogu poslužiti razjašnjavanju uloge pojedinih osumnjičenika u kaznenom djelu. Za sve ovakve mjere država je izdateljica morala prikupiti odgovarajuća odobrenja i naloge u svojem pravnom sustavu, iako su možda pretpostavke za tu radnju bitno različite od našeg uređenja. Da se radi o nadzoru telekomunikacija, i prema našem uređenju bilo bi potrebno odobrenje suca istrage.

Struktura počinjenja ovog kaznenog djela po prostornim je aspektima složena jer uključuje više država. Kod takvih oblika, otežano je istraživati bez profesionalne suradnje svih uključenih kriminalističkih službi. Država izdateljica EIN-a prikupila je početne podatke o svim uključenim suradnicima čime je osigurala zadovoljavajući podlogu za provođenje pojedinih radnji. Ako bi i jedan od navedenih osumnjičenika zbog neprofesionalnosti istražitelja razotkrio da je pod nadzorom i nakon toga javio ostalim suradnicima, dio dokaza mogao bi biti uništen a osumnjičenici bi mogli izbjeći hvatanje. U tom smislu uspješnost cijele akcije može biti ugrožena ukoliko se iz bilo koje od uključenih država ne bi pridržavali stručnih pravila kriminalistike.

Kriminalistički standardi koji bi omogućavali poboljšavanje istraživanja također bi trebali biti predmet promatranja u budućim europskim pravnim okvirima. Svaka država ima svoje individualne uvjete za provođenje, te iako je kriminalistika prepoznata u svim europskim sustavima, postoje velike razlike u nekim praktičnim okolnostima. Slično je i u raznim drugim područjima društvenih djelatnosti koja nisu jednako kvalitetno razvijena u svim europskim državama.

5. ZAKLJUČAK

Nastanak EIN-a rezultat je dugotrajne evolucije pravnih pravila i prilagodbe pravnih načela koja su se postupno razvijala i proširivala, ponekad uz velike kritike i negodovanja. Primarno je uveden kao sredstvo prekogranične pravne suradnje ali ga je nemoguće promatrati odvojeno od kriminalističkih mogućnosti bez kojih ne bi mogao ispunjavati svoju svrhu. Za kvalitetne rezultate ključna je kvaliteta sadržaja, a to je područje na koje EIN nema mogućnosti djelovati. EIN je pravni instrument koji simplificira započinjanje i provođenje suradnje, ali ne utječe na kvalitetu ni na stručnost provođenja kriminalističkih radnji u pojedinom kriminalističkom sustavu.

Problemske situacije koje su se javljale kod uvođenja EIN-a najčešće su bile povezane uz preveliku različitost nacionalnih pravnih sustava da bi se moglo imati povjerenja u sve pravosudne odluke drugih tijela. Radi toga su pojedine države ipak unijele pojedine

odredbe kojima se traži dodatna procedura odobravanja nekih radnji. Kritike koje su utjecale na takav razvoj zasigurno se mogu odnositi i na obilježja nekih kriminalističkih sustava. Oslanjanje na tezu da će svaka država jednako kvalitetno provoditi sve kriminalističke radnje, nema potporu u statističkim pokazateljima niti drugim modelima praćenja kriminalističkih rezultata. Radi nepostojanja standarda u tom području, naglašena je potreba promatranja rezultata EIN-a u prvim godinama primjene s ciljem identificiranja segmenata koji mogu unaprijediti djelovanja. Ako provođenjem kriminalističkih sadržaja nije postignuta prikladna razina učinkovitosti, mogu izostati očekivani rezultati. Radi toga se može očekivati da bi rješavanjem pravnih problema daljnji razvoj mogao biti usmjeren na ujednačavanje ili standardizaciju kriminalističkih mogućnosti za postupanje. Osim toga, kroz EIN će se uočavati neki prikladniji pristupi koji se koriste u komparativnoj kriminalistici.

Iz provedene analize u radu slijedi da je osim prikladnih pravnih oblika neophodno uvažavanje pojedinih kriminalističkih obilježja koja utječu na očekivane rezultate istražnog naloga. Unaprjeđivanje kriminalističkih mogućnosti svakako je jedno od područja na kojem bi se mogao očekivati napredak u idućim europskim integracijskim procesima. Načelo uzajamnog priznavanja u području kriminalističke prakse moglo bi imati učinak u pravcu ujednačavanja ili nastanka novih standarda u kriminalističkom istraživanju.

LITERATURA

1. Aebi, M. i sur. (2017). *European sourcebook of crime and criminal justice statistics-2014*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control.
2. Bachmaier, L. (2017). Mutual Recognition and Cross-Border Interception of Communications. U: Brière, C., Weyembergh, A. (ur.) *The Needed Balances in EU Criminal Law: Past, Present and Future, Hart Studies in European Criminal Law*. London: Bloomsbury Publishing, 313-336.
3. Belfiore, R. (2014). Critical Remarks on the Proposal for a European Investigation Order and Some Considerations on the Issue of Mutual Admissibility of Evidence. U: Ruggeri, S. (ur.) *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases*. London: Springer, 91-104.
4. Burić, Z., Hržina, D. (2014). Pribavljanje i osiguranje dokaza te osiguranje i oduzimanje imovine i predmeta prema zakonu o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21 (2): 355-400.
5. Daniele, M. (2015). Evidence gathering in the realm of the European Investigation Order: from national rules to global principles. *New Journal of European Criminal Law*, 6 (2): 179-194.
6. Heard, C., Mansell, D. (2011). The European Investigation Order: changing the face of evidence-gathering in EU cross-border cases. *New Journal of European Criminal Law*, 2 (4): 353-367.

7. Karas, Ž. (2012). *Uvod u kriminalistiku - odabrana poglavlja*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
8. Mangiaracina, A. (2014). A new and controversial scenario in the gathering of evidence at the European level: the proposal for a directive on the European investigation order. *Utrecht Law Review*, 10 (1): 113-133.
9. Pejaković Đipić, S. (2019). *Osnove međunarodne policijske suradnje*. Zagreb: Visoka policijska škola. [u tisku]
10. Spencer, J. R. (2010). The Green Paper on obtaining evidence from one member state to another and securing its admissibility: the reaction of one British lawyer. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 9: 602-606.
11. Vogler, R. (2014). The European Investigation Order: Fundamental Rights at Risk? U: Ruggeri, S. (ur.) *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases*. London: Springer, 45-49.
12. Winter, B. L. (2010). European investigation order for obtaining evidence in the criminal proceedings. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 9: 580-589.

SOME CRIMINAL INVESTIGATION CHARACTERISTICS ON THE USE OF THE EUROPEAN INVESTIGATION ORDER

Abstract

The authors conducted the research on the criminal aspects of the use of the European Investigation Order introduced in the Croatian legislation in 2017 with the aim of improving cooperation in conducting investigative measures. EIO significantly simplifies the procedure based on the principle of mutual recognition by setting deadlines for implementation and limiting the possibility to refuse execution. The introduction of a single legal procedure eliminates many difficulties that have existed over the past decades.

Authors in the paper are conducting a case study of EIO by the characteristics of the type of action required and the complexity of the case. The results of the analysis show that for criminal investigation results it is necessary to take into account the conditions related to the characteristics of some criminal investigation systems. The procedural forms would be left without content if criminal investigation measures would not have the appropriate conditions for implementation. The analysis carried out has shown that such order has a useful role in the evidence collection phase after the basic information on the criminal offense is revealed by other measures.

Keywords: European Investigation Order, criminal investigation, police.

UDK 343.232

dr. sc. Lana Milivojević, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, lmilivojevic@fkz.hr, ana.milivojevic@yahoo.com

Suzana Cindrić, studentica, Policijska uprava bjelovarsko-bilogorska, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, suzana.cindricsc@gmail.com

Dario Pandža, student, Policijska uprava sisačko-moslavačka, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, dariodinamoz@hotmail.com

STJECAJ KAZNENOG DJELA ZLOUPORABE POLOŽAJA I OVLASTI S DRUGIM KAZNENIM DJELIMA U PRAKSI ŽUPANIJSKOG SUDA U ZAGREBU S POSEBNIM OSVRTOM NA POLICIJSKE SLUŽBENIKE KAO POČINITELJE

Sažetak

Rad obuhvaća rezultate provedenog istraživanja stjecaja kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. Kaznenog zakona s drugim kaznenim djelima u sudskoj praksi Županijskog suda u Zagrebu u četverogodišnjem vremenskom razdoblju od 1. 1. 2015. do 31. 12. 2018. godine. Poseban osvrt dan je u odnosu na policijske službenike kao počinitelje kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti u stjecaju s drugim kaznenim djelom/ima, načine na koje su ga počinili i na njihovo kažnjavanje.

Kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. Kaznenog zakona čini se često u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 279. Krivotvorenja službene ili poslovne isprave, te povremeno i s drugim koruptivnim kaznenim djelima poput čl. 293. Primanja mita i čl. 295. Trgovanja utjecajem iz hrvatskog Kaznenog zakona. Počinitelji tih kaznenih djela u stjecaju najčešće su službene osobe, manje odgovorne osobe, a od službenih osoba počinitelji su često policijski službenici. Policijski službenici često u praksi čine kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti u stjecaju s krivotvorenjem službene ili poslovne isprave.

Za stjecaj kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti s drugim, prethodno navedenim kaznenim djelima pretežito se izriču kazne zatvora koje se zamjenjuju radom za opće dobro kao alternativnom kaznenom sankcijom ili uvjetnom osudom. U pojedinim slučajevima izriču se i sporedne novčane kazne te sigurnosna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti na određeno vrijeme.

Ključne riječi: kazneno pravo, kazneno djelo zlouporebe položaja i ovlasti, stjecaj kaznenih djela, policijski službenik, korupcija, sudska praksa.

1. UVOD

Korupcijska kaznena djela mogu se podijeliti na ona koja se smatraju korupcijom u širem smislu i na ona koja se smatraju korupcijom u užem smislu. Kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. Kaznenog zakona (u daljnjem tekstu: KZ)¹ smatra se korupcijskim kaznenim djelom u širem smislu. U užem smislu korupcijska kaznena djela su Nezakonito pogodovanje iz čl. 292. KZ-a, Primanje mita iz čl. 293. KZ-a, Davanja mita iz čl. 294. KZ-a, Trgovanje utjecajem iz čl. 295. KZ-a i Davanja mita za trgovanje utjecajem iz čl. 296. KZ-a. Sva navedena kaznena djela nalaze se u Glavi XXVIII. KZ-a Kaznena djela protiv službene dužnosti čiji su zaštitni objekt javne ovlasti, koje, ukoliko se zakonito i učinkovito izvršavaju, jamče ostvarivanje načela vladavine prava te jačaju povjerenje građana u institucionalni sustav.

Korupcijom, kao društveno nepoželjnom pojavom i korupcijskim kaznenim djelima proteklih godina bavili su se pojedini stručnjaci. Pojmom korupcije i korupcijskim kaznenim djelima iz ranije važećeg Kaznenog zakona iz 1997. godine (u daljnjem tekstu: KZ 97)² u užem smislu bavio se Bačić (2000), a posebno vrlo opsežno Derenčinović (2001a,b), pa zatim redom Mršić (2005) razmatranjem kaznenih djela protiv službene dužnosti uz osvrt na kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 337. KZ 97 te zasebno razmatranjem pojedinih slučajeva iz sudske prakse (2006), a potom i Svedrović (2007) razmatranjem kaznenih djela Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 337. KZ-a '97. i Zlouporebe ovlasti u gospodarskom poslovanju iz čl. 292. KZ-a '97. u sudskoj praksi. Svedrović je razmatrao određene aspekte kaznenog djela iz čl. 337. KZ-a '97, no nije razmatrao slučajeve stjecaja tog kaznenog djela s drugim kaznenim djelima u sudskoj praksi. Potom je Milivojević (2007) pisala o pravnoj regulaciji korupcijskih kaznenih djela uz obradu statističkih podataka vezanih uz koruptivni kriminalitet na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku, te je nakon toga 2011. godine objavila rad također vezan uz korupcijska kaznena djela i antikorupcijsku strategiju u Republici Hrvatskoj (Milivojević, 2011). Pojedini autori bavili su se komparativnim prikazom korupcijskih kaznenih djela (Dragičević Prtenjača, 2009.; Kralj i Dragičević Prtenjača, 2010). Bedi (2015) je pisao o korupciji kao negativnoj društvenoj pojavi i njezinoj povezanosti s gospodarskim kaznenim djelima, a Brnetić i Ljubej (2015) analizirali su korupcijska kaznena djela protiv službene dužnosti iz policijske prakse uz razmatranje statističkih pokazatelja na temelju statistika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, dok je Juras (2017) razmatrao konkretan slučaj temeljem jedne sudske odluke vezano na čl. 291. KZ-a. O stjecaju i odmjeravanju kazne za kaznena djela u stjecaju općenito su pisali Tripalo i Mrčela (2009), Novoselec (2007) je razmatrao pojedini slučaj stjecaja iz sudske prakse, no konkretno o stjecaju kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti s drugim kaznenim djelima, a posebno s drugim korupcijskim kaznenim djelima, bilo

¹ Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine broj: 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18.

² Kazneni zakon, Narodne novine broj: 10/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08., 57/11., 143/12.

po starom ili novom KZ-u, ne nalazi se objavljenih radova o provedenim istraživanjima sudske prakse u proteklom desetogodišnjem razdoblju. Stoga je upravo nedostatak empirijskih istraživanja sudske prakse vezane uz stjecaj kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a s drugim kaznenim djelima, a posebno u odnosu na policijske službenike i na njihovo kažnjavanje, bio glavni motiv za provođenje ovog istraživanja, a čiji će rezultati biti prikazani ovim radom.

Iz rezultata ovog istraživanja proizašlo je kako se kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a često čini u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 279. KZ-a Krivotvorenja službene ili poslovne isprave, te povremeno i s drugim koruptivnim kaznenim djelima poput čl. 293. KZ-a Primanja mita i čl. 295. KZ-a Trgovanja utjecajem. No, prije razmatranja rezultata istraživanja, potrebno se temeljem relevantne literature (Cvitanović i sur., 2013; Cvitanović i sur., 2018; Milivojević, 2016; Pavlović, 2013) kratko osvrnuti na zakonska obilježja bića spomenutih kaznenih djela koja se čine u stjecaju, kao i na sam pojam stjecaja kaznenih djela (Milivojević, 2016; Horvatić, Derenčinović i Cvitanović, 2017).

U čl. 291. KZ-a Zlouporeba položaja i ovlasti, propisuje se da će počinitelj, službena ili odgovorna osoba, koja iskoristi svoj položaj ili ovlast, odnosno prekorači granice svoje ovlasti ili ne obavi dužnost, pa samim time sebi ili drugoj osobi pridonese korist, odnosno drugome prouzroči štetu, biti kažnjena kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. tog članka pribavljena znatna imovinska korist, odnosno prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do dvanaest godina. Kvalificirani oblik tog kaznenog djela opisan u st. 2. tog članka, postojat će ako je pribavljena „znatna imovinska korist“ ili je prouzročena „znatna šteta“, a to će biti ona vrijednost imovinske koristi, odnosno štete koja prelazi 60.000 kn (čl. 87. st. 29. KZ-a). Šteta može biti imovinska i neimovinska. Pokušaj ovog kaznenog djela je kažnjiv, a oblik krivnje je namjera.

Pojam službene osobe određen je u čl. 87. st. 3. KZ-a, pa se prema toj definiciji službena osoba definira kao: „državni dužnosnik ili službenik, dužnosnik ili službenik u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave, nositelj pravosudne dužnosti, sudac porotnik, član Državnog sudbenog vijeća ili Državno odvjetničkog vijeća, arbitar i javni bilježnik. Službenom osobom smatra se i osoba koja u Europskoj uniji, stranoj državi, međunarodnoj organizaciji koje je Republika Hrvatska član, međunarodnom sudu ili arbitraži čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvaća, obavlja dužnosti povjerene osobama iz prethodne rečenice.“

Prema čl. 87. st. 6. KZ-a, odgovorna je osoba: „fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je izričito ili stvarno povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe ili državnih tijela ili tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.“

Nadalje, u zakonskoj odredbi kaznenog djela Primanja mita iz čl. 293. KZ-a, u st. 1. propisuje se kažnjavanje počinitelja, službene ili odgovorne osobe, koja zahtijeva ili prima mito ili koji prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili za drugoga te da unutar ili izvan granica svojih ovlasti obave službenu ili drugu radnju koja se ne bi smjela obaviti, ili da ne obave službenu ili drugu radnju koja bi se morala obaviti. Za navedeno je propisana

kazna zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Stavkom 2. istoga članka propisano je kažnjavanje službene ili odgovorne osobe koja zahtijeva ili primi mito, ili koja prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili za drugoga te da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obave službenu ili drugu radnju koja bi se morala obaviti, ili da ne obave službenu ili drugu radnju koja se ne bi smjela obaviti. Za navedeno je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina. Temeljni oblik Primanja mita iz st. 1. tog članka naziva se još i „pravo pasivno podmićivanje“, dok se podmićivanje iz stavka 2. tog članka naziva još i „nepravo pasivno podmićivanje“. Sukladno sa stavkom 3. tog članka, službena ili odgovorna osoba koja nakon obavljanja, odnosno neobavljanja službene ili druge radnje, navedene u stavku 1. i 2. tog članka, a u vezi s njom, zahtijeva ili primi mito, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju do jedne godine. Pokušaj je kažnjiv u odnosu na st. 1. i 2. tog članka, a oblik krivnje kod ovog kaznenog djela je namjera.

Mito se u okviru Kaznenog zakona definira kao svaka nepripadna nagrada, dar ili druga imovinska ili neimovinska korist bez obzira na vrijednost. Mito može predstavljati novac neovisno o valuti, vrijednosni papiri, ček na određeni novčani iznos, dar, umjetnina, putovanje, položen ispit koji nije niti polagan i slično (Milivojević, 2016, str. 263).

Potom, kaznenim djelom iz čl. 295. Trgovanje utjecajem, u st. 1. propisano je da tko iskorištavanjem svoga službenog ili društvenog položaja, odnosno utjecaja posreduje da se obavi službena ili druga radnja, koja se ne bi smjela obaviti, ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Sukladno sa stavkom 2. istoga članka, propisano je da tko zahtijeva ili primi mito, ili prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili drugoga te da iskorištavanjem svoga službenog ili društvenog položaja, odnosno utjecaja posreduje da se obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smjela obaviti, ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Prema stavku 3. istoga članka, počinitelj koji zahtijeva ili primi mito, ili koji primi ponudu ili obećanje mita za sebe ili drugoga da iskorištavanjem svoga službenog ili društvenog položaja ili utjecaja posreduje da se obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti, ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smjela obaviti, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od jedne do osam godina. Oblik krivnje kod ovog kaznenog djela je namjera, a pokušaj je kažnjiv.

Nadalje, kazneno djelo iz čl. 279. Krivotvorenja službene ili poslovne isprave, nalazi se u Glavi XXVI. KZ-a Kaznena djela krivotvorenja. Temeljni oblik kaznenog djela opisan je u st. 1. tog članka kojim je propisano da ga može počinuti službena ili odgovorna osoba koja u službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis, unese neistinite podatke, ili ne unese kakav važan podatak, ili svojim potpisom, odnosno službenim pečatom ovjeri takvu ispravu, knjigu ili spis s neistinitim sadržajem ili koja svojim potpisom, odnosno službenim pečatom omogući izradbu isprave, knjige ili spisa s neistinitim sadržajem. Za navedeno je propisana kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Istom kaznom propisano je kažnjavanje počinitelja koji neistinitu službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis uporabi u službi ili poslovanju kao da su istiniti. Oblik krivnje kod ovog kaznenog djela je namjera, a pokušaj je kažnjiv.

Službenom ispravom smatra se svaka isprava koju je izdala službena osoba prilikom obavljanja svoje službene dužnosti, a kojom se potvrđuju neke činjenice koje su relevantne za ostvarenje određenih individualnih prava (primjerice potvrda o plaćenom porezu, zemljišne knjige, sudski zapisnik, upisnici i slično). Poslovne su isprave bilo koje isprave proizašle iz nekog poslovanja, primjerice trgovačkog (knjigovodstvene isprave, računovodstvene isprave, ugovori o radu, kupoprodajni ugovori i dr.) (Milivojević, 2016, str. 251).

Stjecaj kaznenog djela iz čl. 51. KZ-a općenito se definira kao pluralitet kaznenih djela određenog počinitelja, a koja može počinuti jednom ili više radnji (idealni ili realni stjecaj). Ako su počinjena raznovrsna kaznena djela, stjecaj će biti heterogen, a ako su počinjena istovrsna kaznena djela, on će biti homogen. U pojedinim slučajevima stjecaj kaznenih djela može biti i prividan na osnovi specijalnosti, supsidijarnosti i konsumpcije. Pri stjecaju kaznenih djela počinitelju će se suditi istodobno za sva kaznena djela, pri čemu će sud za svako kazneno djelo utvrditi kaznu i u konačnici izreći jedinstvenu kaznu. O praktičnom odmjeravanju kazne za kaznena djela u stjecaju, detaljnije su se referirali u svojem radu Tripalo i Mrčela (2009).

S obzirom na to da se u ovom radu posebno razmatraju kaznena djela iz čl. 291. KZ-a koja su u stjecaju s drugim kaznenim djelima počinili policijski službenici, nužno je definirati pojam policijskog službenika. Sukladno s čl. 3. Zakona o policiji³: „Policijski službenik, u smislu ovog Zakona, jest policijski službenik prema Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima i službenik Ministarstva unutarnjih poslova koji obavlja poslove usko povezane s policijskim poslovima.” Također, prema čl. 2. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima⁴, policijski službenik je: „službenik Ministarstva, kao i službenik strane policijske službe, koji je prema međunarodnom ugovoru, ovom i drugom zakonu, ovlašten obavljati policijske poslove, primjenom policijskih ovlasti.”

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja bio je, uz razmatranje koja se kaznena djela najčešće čine u stjecaju s kaznenim djelom Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a u sudskoj praksi Županijskog suda u Zagrebu, te tko su počinitelji tog kaznenog djela i na koji način ga ostvaruju, spoznati kakve su karakteristike sudske prakse, odnosno koje se kaznene sankcije izriču počiniteljima tih djela te ima li razlika u kažnjavanju u odnosu na pojedine počinitelje, a posebno policijske službenike.

Predmet ovog istraživanja bile su pravomoćne sudske odluke donesene u predmetima za počinjena kaznena djela iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s drugim kaznenim djelima u četverogodišnjem vremenskom razdoblju, od 1. siječnja 2015. do 31. prosinca 2018. godine. Za potrebe istraživanja iz ukupnog broja od 27 pravomoćnih sudskih odluka

³ Zakon o policiji, Narodne novine broj: 34/11., 130/12., 89/14., 151/14., 33/15., 121/16.

⁴ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine broj: 76/09., 92/14.

Županijskog suda u Zagrebu u navedenom vremenskom razdoblju za presuđena kaznena djela iz čl. 291. KZ-a, izdvojeni su slučajevi stjecaja tog kaznenog djela s drugim kaznenim djelima kojih je bilo ukupno osam, pa su tih osam presuda Županijskog suda u Zagrebu i 1 presuda Vrhovnog suda u žalbenom postupku u jednom od razmatranih predmeta predstavljali predmet ovog istraživanja.

Podaci za provedeno istraživanje sudske prakse prikupljeni su uz pomoć posebno konstruiranog anketnog upitnika temeljem pribavljenih preslika presuda. Podaci su obrađeni korištenjem softverskog alata SPSS. Rabljene su metode analize i sinteze, statistička metoda, poredbeno-pravna metoda i deskriptivna metoda.

Anketni je upitnik sadržavao sljedeće skupine varijabli vezane uz:

- počinitelje kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a
- kaznena djela u stjecaju – kazneno djelo čl. 291. Zloupotreba položaja i ovlasti, čl. 279. Krivotvorenja službene ili poslovne isprave, čl. 293. Primanja mita, čl. 295. Trgovanje utjecajem
- kažnjavanje počinitelja.

Također, istraživanju se pristupilo polazeći od tri opće hipoteze:

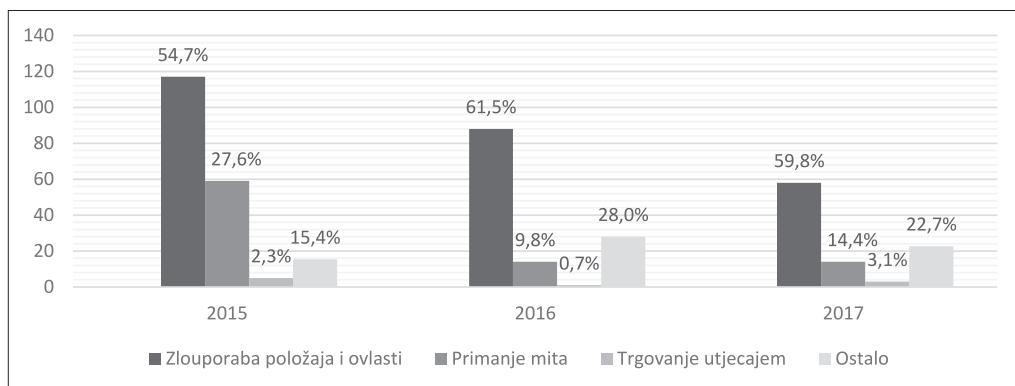
1. policijski službenici najčešće čine kazneno djelo Zloupotrebe položaja i ovlasti u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 279. KZ-a Krivotvorenje službene ili poslovne isprave
2. pojedina kaznena djela u stjecaju počinjena su kao produljena kaznena djela
3. policijski službenici strože su kažnjavani za kaznena djela u stjecaju (u odnosu na vrstu i visinu izrečene kazne) nego drugi počinitelji.

Rezultati ovog istraživanja trebali bi pridonijeti znanosti u teoretskom i aplikativnom smislu.

U teoretskom smislu kroz daljnji razvoj pravne teorije vezane uz stjecaj kaznenog djela Zloupotrebe položaja i ovlasti kao koruptivnog kaznenog djela u širem smislu s drugim kaznenim djelima, a u aplikativnom smislu kroz daljnji razvoj pravne prakse u smislu utjecaja na buduće odluke sudaca i daljnje ujednačavanje sudske prakse. U članku 21. st. 3. Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK)⁵, propisana je nadležnost toga Ureda, odnosno da USKOK obavlja poslove državnog odvjetništva u predmetima određenih kaznenih djela, između ostalog i kaznenog djela Zloupotrebe položaja i ovlasti iz članka 291. KZ-a, ako je to djelo počinila službena osoba označena u članku 87. stavku 3. KZ-a. Stoga, rezultati ovog istraživanja mogu pridonijeti državnom odvjetništvu tj. USKOK-u, u pogledu budućih predmeta u kojima će se sporazumijevati

⁵ Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK), Narodne novine broj: 76/09., 116/10., 145/10., 57/11., 136/12., 148/13., 70/17.

s optuženicima, te kao pregled sudske prakse vezane uz zlouporabu položaja i ovlasti u stjecaju s drugim kaznenim djelima. Rezultati istraživanja mogu svakako pridonijeti i policiji u razvijanju preventivnih i edukativnih programa za suzbijanje službeničkog (koruptivnog) kriminaliteta, kao i suzbijanju postojećega. Ovo istraživanje i njegovi rezultati ujedno predstavljaju poticaj za daljnja istraživanja sudske prakse vezana uz zlouporabu položaja i ovlasti i drugih koruptivnih kaznenih djela, a s ciljem kontinuiranog rada na njihovu suzbijanju.

Grafikon 1. Zastupljenost kaznenih djela iz čl. 291., čl. 293., čl. 295. KZ-a u okviru Glave XVIII. KZ-a – Kaznena djela protiv službene dužnosti, u odnosu na osuđene punoljetne osobe, podaci Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, 2015.–2017. godina

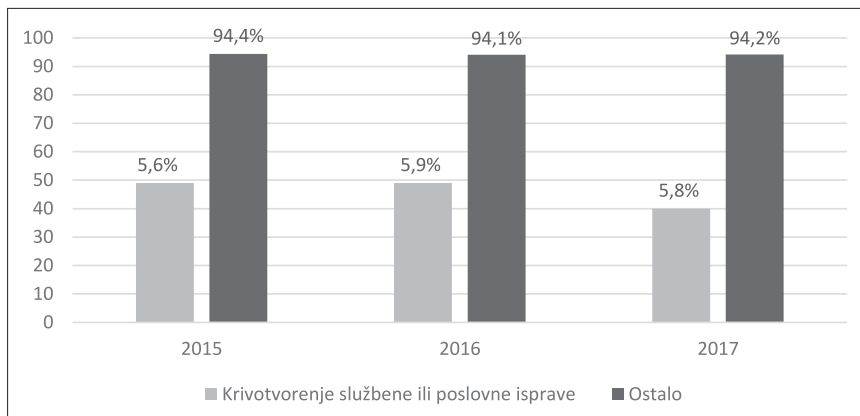
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

3.1. Stanje i kretanje kriminaliteta razmatranih kaznenih djela u stjecaju

Razmatrajući zastupljenost kaznenih djela iz čl. 291., 293. i 295. KZ- u okviru službeničkih kaznenih djela prema raspoloživim podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske u vrijeme pisanja ovog rada, a sukladno s prikazom iz grafikona 1., vidljivo je kako je najviše osuđenih punoljetnih osoba bilo za kazneno djelo Zlouporabe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a (2015. 54,7 %, 2016. 61,5 %, 2017. 59,8 %). Iza nje je po brojnosti kazneno djelo Primanje mita iz čl. 293. KZ-a (2015. 27,6 %, 2016. 9,8 %, 2017. 14,4 %) te potom Trgovanje utjecajem iz čl. 295. KZ-a (2015. 2,3 %, 2016. 0,7 %, 2017. 3,1 %).⁶ Navedena

⁶ Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2016. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2015., str. 586. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)
 Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2017. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2016., str. 562. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)
 Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2018. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2017., str. 561. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)
 Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2016. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2015., str. 586. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

tri kaznena djela čine 2015. g. 84,6 %, 2016. g. 72 %, a 2017. g. 77,3 % svih službeničkih kaznenih djela.

Grafikon 2. Zastupljenost kaznenog djela iz čl. 279. KZ-a u okviru Glave XXVI. KZ-a – Kaznena djela protiv krivotvorenja, u odnosu na osuđene punoljetne osobe, podaci Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, 2015. - 2017. godina

Razmatrajući zastupljenost kaznenog djela Krivotvorenja službene ili poslovne isprave iz čl. 279. KZ-a unutar kaznenih djela krivotvorenja, prema raspoloživim podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske u vrijeme pisanja ovog rada, a sukladno s prikazom iz grafikona 2., vidljivo je u odnosu na osuđene punoljetne osobe da je kazneno djelo iz čl. 279. KZ-a u ukupnom broju osuda za kaznena djela krivotvorenja u navedenom vremenskom razdoblju zastupljeno 2015. g. sa 5,6 %, 2016. 5,9 %, 2017. 5,8 %, što predstavlja relativno mali postotak zastupljenosti u okviru kaznenih djela krivotvorenja.⁷

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2017. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2016., str. 562. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2018. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2017., str. 561. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2016. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2015., str. 586. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2017. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2016., str. 562. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2018. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2017., str. 561. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2016. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2015., str. 586. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2017. godine, tablica 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2016., str. 562. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

⁷ Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2016. godine, tabela 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2015., str. 586. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2017. godine, tabela 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji

3.2. Opći podaci o počinjenim kaznenim djelima u stjecaju

U odnosu na stjecaj kaznenih djela, od ukupno 8 optuženika za počinjenje kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a, njih šestero je uz navedeno kazneno djelo bilo optuženo i za kazneno djelo iz čl. 279. KZ-a Krivotvorenje službene ili poslovne isprave. Dvoje optuženika bilo je optuženo da je uz kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a počinilo i kazneno djelo iz čl. 293. KZ-a Primanje mita, od kojih je jedan uz optužbu za sva ta kaznena djela bio optužen i za počinjenje kaznenog djela iz čl. 295. KZ-a Trgovanje utjecajem.

U odnosu na kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a, proizlazi kako je najčešći stjecaj ostvaren s kaznenim djelom iz čl. 279. KZ-a, ukupno šest puta (75 % svi kaznenih djela u stjecaju), potom s kaznenim djelom iz čl. 293. KZ-a, ukupno 2 puta (25 %) te s kaznenim djelom iz čl. 295. KZ-a samo jednom (12,5 %).

3.3. Radnja počinjenja kaznenih djela u stjecaju

Iz rezultata istraživanja proizašlo je kako se radnja počinjenja kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a (oblike zloporabe) u odabranom uzorku presuda s radnjama počinjenja drugih kaznenih djela u stjecaju sastojala u sljedećem:

- **iskorištavanje položaja i ovlasti radi pribavljanja koristi u stjecaju s krivotvorenjem službene isprave**
 - Iz dviju razmatranih presuda proizašlo je kako su policijski službenici u nadzoru cestovnog prometa, u više navrata, prikazivali da su sankcionirani blaži prometni prekršaji koji su kažnjivi manjom novčanom kaznom od onih koji su realno počinjeni i za koje je naplaćen veći iznos novčane kazne, da bi prisvojili razlike novčanog iznosa između naplaćene, veće novčane kazne od vozača i one koja je prikazana u daljnjem službenom postupanju (zloporaba položaja i ovlasti). Također, potvrde o naplaćenim novčanim kaznama na mjestu počinjenja prekršaja, u koje su službene isprave unijeli neistinite podatke i ovjerali ih svojim potpisima i službenim pečatom, dalje su uporabili u službi, odnosno razdužili su se s njima u policijskoj postaji (krivotvorenje službene isprave). Time su oba policijska službenika kao službene osobe iskoristila svoj položaj i ovlast te pribavili imovinsku korist (u iznosu od 4.500,00 kn jedan počinitelj, i u iznosu od 7.500,00 kn drugi počinitelj) te ostvarili kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a, u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 279. st. 1. i 2. KZ-a (Presuda Poslovni broj: 8

za kaznena djela u 2016., str. 562. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2018. godine, tabela 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2017., str. 561. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2016. godine, tabela 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2015., str. 586. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2017. godine, tabela 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2016., str. 562. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2018. godine, tabela 33-7 Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela u 2017., str. 561. <https://www.dzs.hr/> (21.01.2019.)

Kov-Us-17/15, presuda Poslovni broj 8 Kov-Us-41/15). Treba napomenuti kako su oba počinitelja kaznenih djela iz čl. 291. i 279. KZ-a ta kaznena djela ostvarili kao produljena kaznena djela.

- Iz jedne je presude proizašlo kako je carinska službenica, koja je bila ovlaštena i dužna provoditi postupak ovjere zahtjeva za povrat poreza na dodanu vrijednost, odnosno PDV-P obrasca na zahtjev stranaka u carinskom objektu zračne luke, postupala suprotno propisima i proceduri carinika u zračnoj luci. Stvorila je zakonsku pretpostavku za mogućnost povrata PDV-a u slučaju u kojem za to nije bilo osnova (zlouporaba položaja i ovlasti), te je PDV obrazac kao službenu ispravu s neistinitim sadržajem ovjerala svojim potpisom i službenim pečatom (krivotvorenje službene isprave), da bi omogućila povrat PDV-a. Na temelju takvog obrasca podigla je i zadržala za sebe navedeni povrat PDV-a u novčanom iznosu od 4.700,00 kn. Time je kao službena osoba iskoristila svoj položaj i ovlast i sebi pribavila imovinsku korist te ostvarila kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a, u stjecađu s kaznenim djelom iz čl. 279. st. 1. KZ-a (presuda Poslovni broj: 18 K-Us-36/16).
- **iskorištavanje položaja i prekoračenje granica ovlasti radi pribavljanja imovinske koristi/prouzročanja štete u stjecađu s krivotvorenjem službene isprave**
 - Iz jedne presude proizašlo je kako je poreznica, ovlaštena za vođenje dosjea poreznih obveznika i unos podataka na poreznim karticama u Informatičkom sustavu porezne uprave i sastavljanju univerzalnih naloga za plaćanje koji se koriste u poslovanju Porezne uprave, izradila takve nevjerodostojne univerzalne naloge za plaćanje, odnosno kao službena osoba je u službene isprave unijela nevjerodostojne podatke (krivotvorenje službene isprave) te je na osnovi njih, isplatama novčanih iznosa za povrat poreza na dohodak bez osnove na imena raznih osoba i prisvajajući te novčane iznose pribavila znatnu imovinsku korist u iznosu od 335.500,00 kn (jedina u okviru uzorka presuđena za kvalificirani oblik zlouporabe položaja i ovlasti). Time je iskoristila svoj položaj i prekoračila granice svojih ovlasti temeljem čega je ostvarila te ostvarila kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a, u stjecađu s kaznenim djelom iz čl. 279. st. 1. KZ-a (presuda Poslovni broj: 7 K-Us-18/16). Treba napomenuti kako je počiniteljica kaznena djela iz čl. 291. i čl. 279. KZ-a ostvarila kao produljena kaznena djela.
 - U odnosu na prethodno navedeni slučaj poreznice, njezina kolegica također kao službena osoba, omogućila joj je da se neprikladno okoristi na način da je, svjesna da se radi o nevjerodostojnim univerzalnim nalogima za plaćanje koje je izradila ta poreznica, te neistinite službene isprave upotrijebila kao da su istinite (krivotvorenje službene isprave) i u jednoj poslovnicu Financijske agencije predavala je takve naloge i podizala u njima naznačene novčane iznose, koje je potom davala toj poreznici. Na taj je način s namjerom pomogla drugoj osobi da iskorištavanjem svog položaja i prekoračenjem svojih ovlasti sebi pribavi korist, čime je počinila kazneno djelo iz čl. 291. st. 1. KZ-a u stjecađu s kaznenim djelom iz čl. 279. st. 2. KZ-a (presuda Poslovni broj: 1 KOV – US – 17/16; pomaganje u

počinjenju kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a u razmatranom je uzorku ostvareno samo u ovom slučaju). I u ovom slučaju počiniteljica je kaznena djela iz čl. 291. i čl. 279. KZ-a ostvarila kao produljena kaznena djela.

- U jednom je slučaju zemljišnoknjižna referentica Općinskog suda s ciljem pribavljanja sebi i drugima nepripadajuće imovinske koristi, u dvadeset i dva zemljišnoknjižna predmeta neistinito prikazala i u računalnom sustavu evidentirala da su sudske pristojbe plaćene. Posebno je proizašlo kako je u šest predmeta zaprimila novac na ime plaćanja sudskih pristojbi koje nije uplatila u državni proračun Republike Hrvatske već ga je zadržala za sebe, a u sedam predmeta je umetnula u predmete druge uplatnice koje stvarno pripadaju drugim zemljišnoknjižnim predmetima. Tako je na ime neplaćenih pristojbi oštetila državni proračun za ukupno 1.500,00 kn, sebi je pribavila korist u iznosu od 750,00 kn, osobi S. P. je pribavila korist u iznosu od 500,00 kn, M. K. i Z. P. je pribavila korist u iznosu od 250,00 kn, dok je osobe I. P., L. F., B. K. i M. H. oštetila za iznos od 250,00 kn. Znači, kao službena osoba iskoristila je svoj položaj i prekoračila granice svoje ovlasti kako bi pribavila korist i neistinite službene isprave je uporabila u poslovanju kao da su istinite, pa je počinila kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 279. st. 2. KZ-a (presuda Poslovni broj: 6 KOV-Us- 14/17). Također, i u ovom je slučaju počiniteljica kaznena djela iz čl. 291. i čl. 279. KZ-a ostvarila kao produljena kaznena djela.
- **iskorištavanje položaja i ovlasti i neobavljanje dužnosti radi pribavljanja koristi u stjecaju s primanjem mita**
 - U jednom je slučaju policijski službenik postaje granične policije, koji je bio raspoređen na poslove kontrole teretnih vozila na izlasku iz Republike Hrvatske, kao službena osoba iskoristio svoj položaj i ovlast te propustio obaviti dužnost, tako da je pustio vozača kamiona koji nije imao tahografski listić za prethodnih dvadeset i osam dana već samo za taj dan, da nekažnjeno prometuje, a utvrđeni prekršaj nije sankcionirao. Za nesankcioniranje tog prekršaja je zahtijevao i primio mito od 50 eura, čime je vozača kamiona nepripadno okoristio za najmanje 6.000,00 kn, a sebi je pribavio nepripadnu imovinsku korist u iznosu od 50,00 eura. Time je kao službena osoba iskoristio svoj položaj i ovlast i nije obavio dužnost čime je pribavio korist, odnosno počinio je kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 293. st. 1. KZ-a Primanje mita jer je kao službena osoba zahtijevao i primio mito da unutar granica svoje ovlasti ne obavi službenu radnju koja bi se morala obaviti (presuda Poslovni broj: 2 KOV – Us – 43/15).
- **iskorištavanje položaja i ovlasti i neobavljanje dužnosti radi pribavljanja koristi u stjecaju s primanjem mita i trgovanjem utjecajem**
 - U jednom je slučaju policijski službenik na traženje građanina (poticatelj, presuda Poslovni broj: 18 Kov–Us – 9/17) pribavio podatke iz Informacijskog sustava MUP-a RH o razlogu zbog kojeg je za njim raspisana potraga s mjerom „uhititi“, te nije obavijestio kolege policijske službenike o dostupnosti tog građanina radi realizacije mjere uhićenja, niti ga je sam uhitio. Propuštanjem navedenog

omogućio mu je da izbjegne uhićenje. Na taj je način iskoristio svoj položaj i ovlast te propustio obaviti dužnost čime je drugoj osobi pribavio korist. No, zajedno s kaznenim djelom Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a počinio je u stjecaju i kaznena djela Trgovanja utjecajem iz čl. 295. st. 2. i Primanje mita iz čl. 293. KZ-a. Kazneno djelo Trgovanja utjecajem iz čl. 295. st. 2. KZ-a počinio je tako da je ponudio Š. I. da će za iznos od 5.000,00 eura, koristeći poznanstvo u policijskoj upravi, spriječiti daljnje policijske izvide radi kaznenog djela iznude na štetu A. T. te da će utjecati na A. T. da ne podnese kaznenu prijavu protiv Š. I., no kada je Š. I. to odbio, policijski službenik je uputio A. T. da podnese kaznenu prijavu protiv Š. I. zbog kaznenog djela Iznude u pokušaju iz čl. 243. KZ-a, počinjenog na štetu A. T. Na taj je način kao službena osoba zahtijevao za sebe mito da iskorištavanjem svog službenog položaja i utjecaja posreduje da se ne obavi službena radnja koja bi se morala obaviti. Kazneno djelo Primanja mita iz čl. 293. st. 1. KZ-a ostvario je na način da je na traženje građanina B. M. pristupio Informacijskom sustavu MUP-a i izvršio uvid u podatke o boravištu druge osobe P. K. koju je B. M. tražio jer ga je smatrao odgovornim za nestanak svojeg novca u većem iznosu eura, te mu je prenio te podatke i na daljnje traženje B. M. osigurao mu kontakt s P. K. na način da ga je pozvao u prostorije policijske postaje na obavijesni razgovor i kada se navedeni odazvao, po dogovoru s B. M., odveo ga je u caffè bar kako bi mu omogućio sastanak s B. M. Za navedeno je policijskom službeniku B. M. obećao nagradu u dijelu novca neutvrđenog iznosa kada dobije natrag svoj novac od P. K., na što je policijski službenik pristao (presuda Poslovni broj: 18 Kov–Us-6/17).

Iz prethodno navedenoga vidljivo je da je kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti najčešće činjeno na način da se iskorištavao položaj i ovlasti radi pribavljanja koristi u stjecaju s krivotvorenjem službene isprave (3 počinitelja; 37,5 %) te da se iskorištavao položaj i prekoračivala granica ovlasti radi pribavljanja imovinske koristi/prouzročenja štete u stjecaju s krivotvorenjem službene isprave (3 počinitelja; 37,5 %), a potom na način da se iskorištavao položaj i ovlasti i nije se obavila dužnost radi pribavljanja koristi u stjecaju s Primanjem mita (1 počinitelj; 12,5 %) te potom na način da se iskorištavao položaj i ovlasti i nije se obavila dužnost radi pribavljanja koristi u stjecaju s Primanjem mita i Trgovanjem utjecajem (1 počinitelj; 12,5 %). Kazneno djelo Krivotvorenja službene ili poslovne isprave počinjeno je na način da su službene osobe u službene isprave unosile neistinite podatke (mandatni blokovi za naplatu novčanih kazni, univerzalni platni nalozi koji se koriste u poslovanju Porezne uprave, evidentiranje u računalnom sustavu neistinitih podataka u pogledu plaćanja sudskih pristojbi) i takve neistinite službene isprave koristile u službi kao da su istinite. Nadalje, kazneno djelo Primanja mita počinjeno je na način da je jedna službena osoba zahtijevala i primila mito da unutar svoje ovlasti ne obavi službenu radnju koju bi morala obaviti (sankcioniranje prekršaja vezanih uz neposjedovanje propisanog tahografskog listića vozača kamiona), a druga službena osoba prihvatila je obećanje mita za sebe da unutar granica svoje ovlasti obavi službenu radnju koja se ne bi smjela obaviti (sprječavanje provođenja policijskih izvida za jedno kazneno djelo). Kazneno djelo Trgovanja utjecajem počinjeno je na način da je službena osoba prihvatila obećanje

mita za sebe da unutar granica svoje ovlasti obavi službenu radnju koja se ne bi smjela obaviti (pozivanje na obavijesni razgovor osobe bez osnove radi omogućavanja kontakta s drugom osobom koja je imala potraživanja od prve osobe, uz obećani novčani iznos za navedeno policijskom službeniku). U odnosu na karakteristike stjecaja, može se zaključiti kako se stjecaj odnosio na raznovrsna kaznena djela. Počinitelji su pretežno s više radnji (realni stjecaj) ostvarili više raznovrsnih kaznenih djela (heterogeni stjecaj).

U odnosu na stjecaj kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a s kaznenim djelom Primanja mita te u okviru ovog istraživanja i kaznenim djelom Trgovanja utjecajem, sve službeničkim kaznenim djelima, treba navesti kako je kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a supsidijarnog karaktera te da je ono u većini slučajeva u prividnom stjecaju na osnovi konsumpcije s drugim službeničkim kaznenim djelima, iako sudska praksa zauzima stajalište o mogućnosti njihova stjecaja na temelju prosuđivanja međusobnog odnosa tih kaznenih djela u konkretnim slučajevima. Navedeno je očito i iz razmotrenih presuda u ovom istraživanju sudske prakse u kojima su sud i USKOK prilikom sporazumijevanja s optuženicima zauzeli stav da se radi o stjecaju tih kaznenih djela, odnosno da se nije radilo o njihovu prividnom stjecaju. Naime, pri razmatranju stjecaja kaznenih djela Zlouporebe položaja i ovlasti i Primanja mita, prema Bojaniću i suradnicima (2007, str. 404), trebalo bi voditi brigu o sljedećem: „... ako je radnjom službene ili odgovorne osobe najprije počinjeno kazneno djelo zlouporebe položaja i ovlasti, pa je tek nakon radnje službena ili odgovorna osoba primila mito, radit će se o prividnom stjecaju zbog konsumpcije (naknadno kažnjivo djelo, u ovom slučaju primanje mita, predstavlja samo realizaciju namjere kaznenog djela zlouporebe položaja i ovlasti).“

Nadalje, u razmatranom uzorku, sukladno s prethodno opisanim radnjama bića kaznenih djela, uočeno je kako su pojedina kaznena djela u stjecaju počinjena kao produljena kaznena djela. Produljeno kazneno je djelo u smislu čl. 52. KZ-a počinjeno kada počinitelj s namjerom počini više odvojenih radnji u prirodnom smislu kojima se ostvaruju bića istog ili istovrsnih kaznenih djela, ako one s obzirom na njihovu prostornu i vremensku povezanost čine jedinstvenu cjelinu u pravnom smislu. Produljenim kaznenim djelima teoretski se u svojem radu konkretnije bavio Vuletić (2008). U ovom su istraživanju u 5 presuda (62,5 %) počinitelji počinili produljena kaznena djela i to u odnosu na kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s kaznenim djelom Krivotvorenja službene ili poslovne isprave iz čl. 279. KZ-a (Presuda Poslovni broj: 8 Kov-Us-17/15, presuda Poslovni broj 8 Kov-Us-41/15, presuda Poslovni broj: 7 K-Us-18/16, presuda Poslovni broj: 1 KOV – US – 17/16, presuda Poslovni broj: 6 KOV-Us- 14/17). Stoga postavljena druga hipoteza u ovom istraživanju, da su pojedina kaznena djela u stjecaju počinjena kao produljena kaznena djela, nalazi potvrdu u rezultatima ovog istraživanja.

3.4. Podaci o počiniteljima kaznenog djela

Analizirani su podaci u odnosu na svojstvo počinitelja kaznenog djela kao službene ili odgovorne osobe, te u odnosu na spol počinitelja kaznenog djela u odnosu na zaposlenje i radno mjesto u vrijeme počinjenja kaznenog djela.

U odnosu na svojstvo službene ili odgovorne osobe, iz rezultata je proizašlo kako su svi počinitelji kaznenih djela u stjecaju službene osobe. U pogledu spola počinitelja, od ukupno njih 8, bilo je 4 muških počinitelja (50 %), i 4 ženskih počinitelja (50 %).

Razmatrajući spol počinitelja u odnosu na njihovo zaposlenje u vrijeme počinjenja kaznenog djela proizašli su sljedeći rezultati.

Tablica 1. Spol počinitelja u odnosu na njegovo zaposlenje u vrijeme počinjenja kaznenog djela

	Muški spol N %	Ženski spol N %	Ukupno N %
Ministarstvo unutarnjih poslova	4 (50)	0 (0)	4 (50)
Porezna uprava	0 (0)	2 (25)	2 (25)
Carinska uprava	0 (0)	1 (12,5)	1(12,5)
Općinski sud	0 (0)	1 (12,5)	1 (12,5)

$$\chi^2 = 8,000, df = 3, p = 0,046$$

Iz navedenih rezultata vezanih za spol počinitelja u odnosu na njegovo zaposlenje u vrijeme počinjenja kaznenih djela, od ukupno 8 počinitelja kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s drugim kaznenim djelima, njih 4, svi muškog spola (50 % cjelokupnog broja počinitelja), u vrijeme počinjenja kaznenog djela bili su zaposleni u Ministarstvu unutarnjih poslova na radnom mjestu policijskog službenika, 2 je bilo zaposleno u Poreznoj upravi kao poreznik (25 %; svi ženskog spola), jedan je bio zaposlen u Carinskoj upravi kao carinski službenik (12,5 %, ženski spol), a jedan u Općinskom sudu kao zemljišnoknjižni referent (12,5 %, ženski spol).

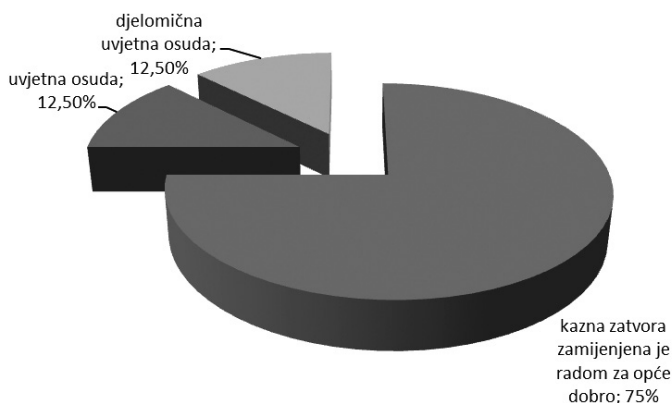
Iz navedenog je vidljivo kako su u razmatranom uzorku upravo policijski službenici proizašli kao najučestaliji počinitelji kaznenog djela iz čl. 291. u stjecaju s drugim kaznenim djelima, a iza njih poreznici. Može se postaviti pitanje je li doista tako ili su možda u tim službama mehanizmi nadzora i kontrole jaki, za razliku od drugih službi, državnih tijela, jedinica lokalne i područne samouprave, ili pravnih osoba u kojima rade odgovorne osobe, u kojima mehanizmi nadzora i kontrole možda nisu tako učinkoviti u otkrivanju kažnjivih ponašanja? Razmatrajući poslove na kojima su policijski službenici radili u vrijeme počinjenja kaznenog djela (linije rada) proizašlo je da je od 4 policijska službenika jedan bio zaposlen u graničnoj policiji, dvoje u prometnoj policiji, dok je jedan bio policijski službenik za obradu kriminaliteta u policijskoj postaji. Nadalje razmatrajući stjecaj kaznenih djela, od ukupno 4 policijska službenika počinitelja kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s drugim kaznenim djelima, 2 su uz čl. 291. KZ-a počinila i kazneno djelo iz čl. 279. KZ-a Krivotvorenje službene ili poslovne isprave, 2 su uz kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a počinila i kazneno djelo iz čl. 293. KZ-a Primanje mita, od kojih je jedan uz to počinio još i kazneno djelo iz čl. 295. KZ-a Trgovanje utjecajem. Iz navedenih rezultata proizlazi kako su policijski službenici najčešće činili kazneno djelo Zlouporebe položaja i

ovlasti iz čl. 291. KZ-a u stjecađu s kaznenim djelom Krivotvorenja službene ili poslovne isprave i kaznenim djelom Primanja mita iz čl. 293. KZ-a, pa se prva postavljena hipoteza u ovom radu – da policijski službenici najčešće čine kazneno djelo Zloporabe položaja i ovlasti u stjecađu s kaznenim djelom Krivotvorenja službene ili poslovne isprave, smatra samo djelomično potvrđenom.

3.5. Izrečene kaznene sankcije počiniteljima

3.5.1. Opći podaci o izrečenim sankcijama i podaci u odnosu na radna mjesta počinitelja kojima je ona izrečena

U razmatranom uzorku presuda za svih 8 optuženika donesena je osuđujuća presuda i izrečene su kaznenopravne sankcije. Za 6 je optuženika u kaznenom postupku donesena presuda na temelju sporazuma stranaka (75 %), dok je za njih 2 provedena rasprava u kaznenom postupku (25 %). Kaznene sankcije izrečene počiniteljima kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a u stjecađu s drugim kaznenim djelima mogu se u grafički prikazati na sljedeći način:

Grafikon 3. Izrečene kaznenopravne sankcije za kazneno djelo iz čl. 291. KZ-a u stjecađu s drugim kaznenim djelima

Iz rezultata istraživanja proizašlo je da je za 6 od ukupno 8 osuđenih počinitelja izrečena kazna zatvora koja je zamijenjena radom za opće dobro (75 %). Od ostalih kaznenopravnih sankcija za jednu počiniteljicu je kao kazna izrečena uvjetna osuda (12,5 %), te za jednu počiniteljicu djelomična uvjetna osuda (12,5 %). U razmatranom uzorku presuda izricana je i sporedna novčana kazna, no s obzirom na to da se radi o sporednoj kazni koja nije zakonom propisana za razmatrana kaznena djela u stjecađu, ona će u daljnjem dijelu rada biti posebno analizirana.

U daljnjem dijelu razmotrene su izrečene kaznenopravne sankcije u kaznenom postupku počiniteljima u odnosu na njihova radna mjesta u vrijeme počinjenja kaznenog djela.

Tablica 2. Izrečene kaznenopravne sankcije svim počiniteljima u odnosu na radno mjesto počinitelja kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s drugim kaznenim djelima

Radno mjesto	Uvjetna osuda N %	Djelomična uvjetna osuda N %	Kazna zatvora zamijenjena je radom za opće dobro N %	Ukupno izrečene sve kaznenopravne sankcije N %
Policijski službenik	0 (0)	0 (0)	4 (50,0)	4 (50)
Carinski službenik	0 (0)	0 (0)	1 (12,5)	1 (12,5)
Poreznik	1 (12,5)	1 (12,5)	0 (0)	2 (25)
Zemljišnoknjižni referent	0 (0)	0 (0)	1 (12,5)	1 (12,5)

$\chi^2 = 8,000$, $df = 6$, $p = 0,238$

Analizirajući dobivene podatke o izrečenim kaznenopravnim sankcijama u odnosu na radna mjesta počinitelja kaznenih djela u stjecaju, proizlazi da su izrečene kazne zatvora za ukupno 8 počinitelja, koje su zamijenjene radom za opće dobro, pretežito izricane policijskim službenicima i to za njih 4 (100 % policijskih službenika, 75 % svih izrečenih kazni zatvora koje su zamijenjene radom za opće dobro), zatim svim carinskim službenicima iz razmatranog uzorka (12,5 % svih izrečenih kazni zatvora koje su zamijenjene radom za opće dobro; 100 % svih carinskih službenika), pa potom jednoj počiniteljici na radnom mjestu zemljišnoknjižnog referenta Općinskog suda (12,5 % svih izrečenih kazni zatvora koje su zamijenjene radom za opće dobro).

Djelomična uvjetna osuda kao alternativna kaznena sankcija izrečena je jednoj počiniteljici poreznici (12,5 % svih izrečenih kaznenih sankcija), a uvjetna osuda izrečena je također jednoj počiniteljici (12,5 % svih izrečenih kaznenih sankcija).

Sukladno s rezultatima istraživanja, u razmatranom uzorku presuda iz sudske prakse Županijskog suda u Zagrebu prevladava primjena alternativnih kaznenih sankcija (izricane kazne zatvora zamjenjivane su radom za opće dobro za 75 % od ukupnog broja počinitelja, od toga su 75 % policijski službenici).

U daljnjem dijelu rada bit će razmotreni rezultati istraživanja za svaku od navedenih kaznenopravnih sankcija.

3.5.2. Kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro

Kazna zatvora koja je zamijenjena radom za opće dobro izrečena je u svim razmatranim slučajevima presudom na temelju sporazuma stranaka. U tim slučajevima u odnosu na grupacije počinitelja kao onih koji nisu bili policijski službenici ili koji su bili policijski službenici, proizašlo je kako su odmjerene sljedeće kazne zatvora:

- **Počinitelji koji nisu bili policijski službenici:**
 - kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci za čl. 291. KZ-a u stjecaju s čl. 279. st. 1. KZ-a – kazna zatvora od 6 mjeseci, jedinstvena kazna od sedam mjeseci zatvora (zemljišnoknjižna referentica)

- kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci (članak 291. KZ-a u stjecaju s čl. 279. st. 1. KZ-a – kazna zatvora od 6 mjeseci, jedinstvena kazna od osam mjeseci zatvora (carinska službenica).
- **Počinitelji koji su bili policijski službenici:**
 - kazna zatvora u trajanju od 8 mjeseci za čl. 291. KZ-a u stjecaju s čl. 279. st. 1. KZ-a – kazna zatvora od 6 mjeseci, jedinstvena kazna od jedne godine zatvora (prometni policajac)
 - kazna zatvora u trajanju od 8 mjeseci za čl. 291. KZ-a u stjecaju s čl. 279. st. 1. i. 2. KZ-a – kazna zatvora od 6 mjeseci, jedinstvena kazna od jedne godine zatvora (prometni policajac)
 - kazna zatvora u trajanju od 5 mjeseci za čl. 291. KZ-a u stjecaju s čl. 293. st. 1. KZ-a – kazna zatvora od 10 mjeseci, jedinstvena kazna od jedne godine zatvora (granični policajac)
 - kazna zatvora u trajanju od 3 mjeseca za čl. 291. KZ-a u stjecaju s čl. 293. st. 1. KZ-a – kazna zatvora od 6 mjeseci, za čl. 295. st. 2. – kazna zatvora od 6 mjeseci, jedinstvena kazna od jedne godine zatvora (policijski službenik za obradu kriminaliteta u policijskoj postaji).

Iz ovih rezultata vidljivo je kako je kazna zatvora za kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a, u odnosu na visinu, odmjeravana najčešće u trajanju od 6 i 8 mjeseci (svaka po 3 puta, odnosno za 3 počinitelja), a u jednom slučaju u trajanju od 5 mjeseci te jednom u trajanju od 3 mjeseca. U odnosu na policijske službenike kao počinitelje, kazna od 8 mjeseci zatvora za čl. 291. KZ-a bila je najučestalije odmjerena. U odnosu na kazneno djelo Krivotvorenja službene ili poslovne isprave iz čl. 279. KZ-a kazna zatvora je redovno odmjeravana u trajanju od šest mjeseci (100 %). Nadalje, u odnosu na kazneno djelo Primanja mita iz čl. 293. KZ-a kazna zatvora je policijskim službenicima odmjeravana u jednom slučaju u trajanju od 10 mjeseci (50 %), a u drugom slučaju u trajanju od 6 mjeseci (50 %). U pogledu kaznenog djela Trgovanja utjecajem iz čl. 295. KZ-a kazna zatvora je policijskom službeniku u jednom slučaju odmjerena u trajanju od 6 mjeseci.

Jedinstvene kazne zatvora za sva kaznena djela u stjecaju izrečene su za sva 4 policijska službenika u trajanju od godine dana (66,7 % svih izrečenih jedinstvenih kazni), dok je jednoj počiniteljici izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od sedam mjeseci (16,6), a drugoj počiniteljici izrečena je jedinstvena kazna zatvora u trajanju od osam mjeseci (16,6).

U odnosu na češće odmjeravane kazne zatvora u trajanju od 8 mjeseci policijskim službenicima za kazneno djelo Zlouporebe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a, kao i u pogledu visine izrečene jedinstvene kazne za kaznena djela u stjecaju (čl. 291. i čl. 279. KZ-a), proizlazi da su policijski službenici neznatno teže kažnjavani u odnosu na ostale počinitelje (primjerice carinska službenica i zemljišnoknjižna referentica).

Razmatranjem izrečenih kazni vidljiva je tendencija blagog kažnjavanja počinitelja. Izricane su kazne u donjem minimumu zakonskog raspona u odnosu na sva kaznena djela u stjecaju, što zasigurno nije bio *ratio* zakonopisca. Ni za jedno kazneno djelo nije izrečena bezuvjetna

kazna zatvora. U okviru sporazumijevanja državnoodvjetničko odmjerenje kazne očito rezultira blagim kažnjavanjem, a sud nema mogućnosti intervencije u navedeno ukoliko je sporazumijevanje provedeno zakonito i zakonito je odmjerenja kazna oko koje su se stranke u kaznenom postupku sporazumjele. Tada sud može jedino prihvatiti sporazum i donijeti presudu na temelju sporazuma stranaka. Navedenu problematiku sporazumijevanja razmatrali su uz kritički osvrt u svojim radovima Damaška (2004) te Ivičević- Karas i Puljić (2013).

Tendencija blagog kažnjavanja zapravo pogoduje korupciji umjesto da je suzbija, jer šalje poruku počiniteljima da će biti blago kažnjeni, o čemu bi trebalo razmisliti ukoliko se želi ostvariti svrha kažnjavanja u njezinom punom smislu. U tom smjeru daje se preporuka državnim odvjetnicima i sudovima u donošenju odluka o kazni kako izrečene kazne ne bi bile preblage.

3.5.3. Uvjetna osuda i djelomična uvjetna osuda

Kao što je već uvedeno navedeno, uvjetna osuda i djelomična uvjetna osuda druge su po redu najčešće izricane kaznene sankcije, svaka s udjelom od 12,5 % od ukupnog broja počinitelja (nisu izricane policijskim službenicima).

Vežano uz uvjetnu osudu, jednoj počiniteljici, poreznici, utvrđena je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci za pomaganje u počinjenju kaznenog djela iz čl. 291. st. 1. KZ-a kao i kazna zatvora od šest mjeseci za počinjenje kaznenog djela iz čl. 279. st. 2. KZ-a, pa je osuđena na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od sedam mjeseci za stjecaj tih kaznenih djela. Temeljem čl. 56. KZ-a prema njoj je, kao alternativna kaznenopravna sankcija, primijenjena uvjetna osuda s rokom provjeravanja od godine dana (presuda Poslovni broj: 1 KOV-US-17/16).

U pogledu djelomične uvjetne osude, jednoj počiniteljici, također poreznici, utvrđena je kazna zatvora od godine dana za počinjenje kaznenog djela iz čl. 291. st. 2. KZ-a, kazna zatvora od šest mjeseci za počinjenje kaznenog djela iz čl. 279. st. 1. KZ-a, a temeljem čega je osuđena na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i tri mjeseca. Temeljem čl. 57. st. 1. i. 2. KZ-a izrečena joj je djelomična uvjetna osuda s time da je neuvjetovani dio kazne zatvora iznosio šest mjeseci, a dio kazne zatvora od devet mjeseci ne bi se izvršio ukoliko optužnica u roku od tri godine ne bi počinila novo kazneno djelo (presuda Poslovni broj: 7 K-Us-18/16). Treba napomenuti kako je u ovom predmetu provedena rasprava u kaznenom postupku. Također, ovo je jedini predmet u kojem su žalbu podnijele obje stranke u postupku u pogledu odluke o kazni. Vrhovni sud kao žalbeni sud prihvatio je žalbene osnove tužitelja – USKOK-a, preinačio prvostupanjsku presudu u pogledu odluke o kazni i izrekao strožu kaznu za počinjena kaznena djela u stjecaju. Za kazneno djelo iz čl. 291. st. 2. KZ-a utvrdio je kaznu zatvora u trajanju od dvije godine, za kazneno djelo iz čl. 279. st. 1. utvrdio je kaznu zatvora u trajanju od osam mjeseci, te je odmjerenje jedinstvenu kazna od dvije godine i šest mjeseci zatvora. Izrečena je djelomična uvjetna osuda s time da se neuvjetovani dio kazne u trajanju od jedne godine i tri mjeseca imao izvršiti, a uvjetovani dio kazne u istom trajanju od jedne godine i tri mjeseca ne

bi se izvršio ako optuženica u roku od tri godine ne bi počinila novo kazneno djelo. Obrazloženje Vrhovnog suda u odnosu na izrečenu strožu kaznu odnosilo se na preblago kažnjavanje prvostupanjskog suda, odnosno precijenjen značaj olakotnih okolnosti (ranija neosuđivanost, priznanje djela, kajanje, trudnoća u vrijeme prvostupanjskog postupka) i podcijenjeni značaj otegotnih okolnosti na strani optuženice (upornost u činjenju djela, zlorabila je povjerenje drugih kolega poreznika, zlorabila svoju ulogu koja joj je povjerena – jačanje porezne discipline građana, pravilno ispunjavanje obveza prema državi, visina pribavljene znatne imovinske koristi (335.000,00 kn) koju u vrijeme žalbenog postupka još nije počela vraćati.

3.5.4. Sporedna novčana kazna

Sud je, u razmatranom uzorku presuda, izricao sporednu novčanu kaznu. Temeljem čl. 40. st. 5. KZ-a za kaznena djela počinjena iz koristoljublja novčana kazna kao sporedna može se izreći i kad nije propisana zakonom ili kad je zakonom propisano da će se počinitelj kazniti kaznom zatvora ili novčanom kaznom, a sud kao glavnu kaznu izrekne kaznu zatvora. Sud je sporednu novčanu kaznu izrekao trojici počinitelja (37,5 % ukupnog broja počinitelja). Za 2 počinitelja koji su bili prometni policajci i koji su počinili stjecaj kaznenih djela iz čl. 291. i čl. 279. KZ-a, ona je izrečena u visini od 30 dnevnih iznosa, odnosno iznosila je 5.520,00 kn (presuda Poslovni broj: 8 Kov-Us-17/15 i presuda Poslovni broj: 8 Kov-Us-41/15). Za jednog počinitelja koji je bio granični policajac i koji je počinio u stjecaju kaznena djela iz čl. 291. i 293. KZ-a, ona je izrečena također u visini od 30 dnevnih iznosa, odnosno iznosila je 3.000,00 kn. Iz navedenog je vidljivo kako je jedino policijskim službenicima koji su počinili stjecaj kaznenih djela i to čl. 291. i 279. KZ-a u dva slučaja te čl. 291. i čl. 293. KZ-a u jednom slučaju, izrečena i sporedna novčana kazna, dok drugim počiniteljima ona nije izrečena. Može se postaviti pitanje zašto samo počiniteljima tog zanimanja i koji je kriterij u razini koristoljublja temeljem kojega se počiniteljima izriče ova sporedna novčana kazna? Preporuka je državnom odvjetništvu prilikom sporazumijevanja, kao i sudovima u donošenju odluka, razmotriti kriterij koristoljublja i njegovu razinu za koju bi se u svim slučajevima, u kojima se ona utvrdi, izricala sporedna novčana kazna.

3.5.5. Sigurnosne mjere

Sud je počiniteljima kaznenih djela u stjecaju u razmatranom uzorku izricao sigurnosne mjere i to za 2 od ukupno 8 počinitelja (25 % od ukupnog broja počinitelja). Obje izrečene sigurnosne mjere bile su sigurnosne mjere zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti iz čl. 71. KZ-a, koje su izrečene dvojici policijskih službenika koji su počinili kaznena djela iz čl. 291. i čl. 279. KZ-a u stjecaju. Jednom počinitelju, prometnom policajcu, izrečena je sigurnosna mjera zabrane obavljanja poslova policijskog službenika u trajanju od tri godine (presuda Poslovni broj: 8 Kov-Us-17/15), a drugom policijskom službeniku ista ta mjera, no u trajanju od pet godina (presuda Poslovni broj: 8 Kov-Us-41/15).

Iz navedenog je očito kako pretežito nisu izricane sigurnosne mjere počiniteljima kaznenih djela u stjecaju, a kada jesu, radilo se o sigurnosnoj mjeri zabrane obavljanja poslova

policijskog službenika. Kao i kod prethodnog razmatranja sporedne novčane kazne, i u pogledu sigurnosnih mjera može se postaviti pitanje zašto su samo za ta zanimanja izrečene sigurnosne mjere? Smatraju li se policijski službenici korumpiranijim službenicima od drugih službenih osoba počinitelja kaznenih djela u odnosu na opasnost da bi mogli ponovno počinuti kazneno djelo?

Isključivo za dvojicu počinitelja policijskih službenika ocijenjeno je da postoji opasnost da bi oni mogli ponoviti kaznena djela (Zloupotroba položaja i ovlasti i Krivotvorenje službene isprave), dok se za druge počinitelje nije smatralo da postoji opasnost od ponavljanja kaznenih djela, pa čak ni u slučaju kada je policijski službenik počinio u stjecaju kaznena djela Zloupotroba položaja i ovlasti, Primanja mita i Trgovanja utjecajem. Stoga je preporuka državnom odvjetništvu prilikom sporazumijevanja, kao i sudovima u donošenju odluka, razmotriti kriterije prema kojima se izriču ove sigurnosne mjere. Treba razmotriti i pitanje svrhovitosti izricanja ove kaznene sankcije policijskim službenicima koji u najvećem broju slučajeva kad im ona bude izrečena više nisu zaposleni kao policijski službenici u Ministarstvu unutarnjih poslova (prestala im je služba temeljem provedenog disciplinskog postupka kao hitnog postupka) i sukladno s praksom tog Ministarstva, više nikada neće biti zaposleni kao policijski službenici.

3.5.6. Osvrt u vezi kažnjavanja počinitelja, posebno policijskih službenika

U pogledu kažnjavanja počinitelja policijskih službenika za stjecaj kaznenih djela u razmatranom uzorku, vidljivo je da su svoj četvorici policijskih službenika za kaznena djela koja su počinili u stjecaju, izricane jedinstvene kazne zatvora u trajanju od godine dana (66,7 % od svih izrečenih jedinstvenih kazni), a koje kazne su zamijenjene radom za opće dobro, dok su drugim počiniteljima izricane blaže kazne. Ni jednom policijskom službeniku nije izrečena uvjetna osuda ni djelomična uvjetna osuda. No, isključivo policijskim službenicima redovno su izricane sporedne novčane kazne u visini od 30 dnevnih iznosa (jednom policijskom službeniku 3.000,00 kn, dvojici po 5.5200,00 kn) i sigurnosne mjere uz kazne zatvora koje su zamjenjivane radom za opće dobro. Naime, sigurnosna mjera zabrane obavljanja poslova policijskog službenika u trajanju od tri godine i pet godina, izrečena je dvojici policijskih službenika.

Slijedom navedenog očito je da su policijski službenici u određenoj mjeri teže kažnjavani od ostalih počinitelja kaznenih djela u stjecaju pa se treća postavljena hipoteza u ovom radu da se policijski službenici teže kažnjavaju za kaznena djela u stjecaju (u odnosu na vrstu i visinu izrečene kazne) od drugih počinitelja, može smatrati potvrđenom.

Uočeno je da su pojedina kaznena djela u stjecaju bila produljena kaznena djela, pa u odnosu na mogućnosti kažnjavanja za produljeno kazneno djelo, propisano je čl. 52. st. 5. da se za produljeno kazneno djelo može izreći kazna za polovicu veća od gornje mjere kazne propisane za utvrđeno djelo, koja ne smije prijeći gornju mjeru propisanu za tu vrstu kazne. No, u razmatranom uzorku presuda vidljivo je kod produljenih kaznenih djela iz čl. 291. i 279. KZ-a koja su bila ujedno u stjecaju, ta zakonska mogućnost uopće nije korištena s obzirom na to da su odmjeravane kazne isključivo u donjoj granici raspona propisane

kazne zatvora za ta kaznena djela. Navedeno dodatno ide u prilog već navedenom zaključku u ovom radu kako je politika kažnjavanja za ova i pojedina druga koruptivna kaznena djela koja su bila u stjecaju s kaznenim djelom iz čl. 291. KZ-a – preblaga. Zakonska politika kažnjavanja očito se razlikuje od sudske politike kažnjavanja.

4. ZAKLJUČAK

Sukladno s rezultatima istraživanja, u razmatranoj praksi Županijskog suda u Zagrebu najčešći je bio stjecaj kaznenog djela iz čl. 291. KZ-a s kaznenim djelom iz čl. 279. KZ-a, ukupno šest puta (75 % svih kaznenih djela u stjecaju), potom s kaznenim djelom iz čl. 293. KZ-a ukupno 2 puta (25 %) te s kaznenim djelom iz čl. 295. KZ-a samo jednom (12,5 %). Policijski službenici najčešće su činili kazneno djelo Zloporabe položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a u stjecaju s kaznenim djelom Krivotvorenja službene ili poslovne isprave i kaznenim djelom Primanja mita iz čl. 293. KZ-a, pa se prva postavljena hipoteza u ovom radu da policijski službenici najčešće čine kazneno djelo Zloporabe položaja i ovlasti u stjecaju s kaznenim djelom Krivotvorenja službene ili poslovne isprave, smatra samo djelomično potvrđenom.

Razmatranjem radnji počinjenih kaznenih djela u stjecaju, može se zaključiti kako se stjecaj odnosio na raznovrsna kaznena djela. S obzirom na prethodno navedene opise radnji kaznenih djela, počinitelji su pretežno s više radnji (realni stjecaj) ostvarili više raznovrsnih kaznenih djela (heterogeni stjecaj).

U razmatranom uzorku stjecaja kaznenih djela, uočeno je kako su kaznena djela iz čl. 291. i čl. 279. KZ-a počinjena kao produljena kaznena djela iz čl. 52. KZ-a kako se i jasno navodi u presudama (62,5 % od svih kaznenih djela u stjecaju), čime se druga hipoteza postavljena u ovome istraživanju, odnosno da su pojedina kaznena djela u stjecaju počinjena kao produljena kaznena djela, smatra potvrđenom.

Nadalje, u ovom istraživanju počinitelji kaznenih djela u stjecaju bile su isključivo službene osobe, u odnosu na zaposlenje u zamjetnom broju zaposlenici Ministarstva unutarnjih poslova tj. policijski službenici (50 % od ukupnog broja počinitelja), raznovrsnih linija rada – prometna policija, granična policija, policijski službenik za obradu kriminaliteta u policijskoj postaji. Stoga je u radu zaključeno kako navedeno ukazuje na očitu potrebu kontinuiranog (pojačanog) vršenja nadzora u službi i dodatan rad na razvoju preventivnih programa u okviru Ministarstva unutarnjih poslova.

Vezano uz donesene odluke suda vezane uz vrstu i mjere izrečene kazne u presudama, proizašlo je da je za 6 od ukupno 8 osuđenih počinitelja izrečena kazna zatvora koja je zamijenjena radom za opće dobro (75 %). Od ostalih kaznenopravnih sankcija, za jednu počiniteljicu izrečena je kao kazna uvjetna osuda (12,5 %), te za jednu počiniteljicu djelomična uvjetna osuda (12,5 %). Bezuvjetna kazna zatvora nije izrečena ni jednom počinitelju razmatranih kaznenih djela u stjecaju. Pri izricanju zatvorske kazne ona je redovno izricana u donjoj granici zakonom propisane kazne za sva kaznena djela u stjecaju (pretežito 8 ili 6 mjeseci), što ukazuje na blagu sudsku politiku kažnjavanja u odnosu na

razmatrana (pretežno korupcijska) kaznena djela, koja je potom pretežno zamjenjivana radom za opće dobro. Zaključeno je kako se blagim kažnjavanjem promašuje pravi *ratio* te zakonske odredbe za koju je propisana zatvorska kazna i ne ostvaruje se u potrebnom opsegu svrha kažnjavanja. Policijskim službenicima izricana je nešto dulja zatvorska kazna, u trajanju od godine dana, koja je za sve njih redovno zamijenjena radom za opće dobro. U odnosu na policijske službenike, uočeno je neznatno strože kažnjavanje nego u odnosu na ostale počinitelje jer su im, za razliku od ostalih počinitelja izricane i sporedne novčane kazne (3 počinitelja, 37,5 %) te sigurnosne mjere (2 počinitelja policijska službenika, 25 %). Stoga se treća postavljena hipoteza u ovom radu, a ta je da su policijski službenici teže kažnjavani za kaznena djela u stjecaju (u odnosu na vrstu i visinu izrečene kazne) od drugih počinitelja, može smatrati potvrđenom.

U razmatranju je uočeno kako su presude u kaznenim postupcima pretežito donesene temeljem sporazuma stranaka (75 %). S obzirom na očito preblage kazne za korupcijska kaznena djela, preporuka je državnim odvjetnicima da razmotre državnoodvjetničko odmjeravanje kazne tijekom sporazumijevanja kako se ne bi odmjeravale kazne kojima se ne ostvaruje u dovoljnom opsegu svrha kažnjavanja, odnosno one koje nisu usmjerene na suzbijanje korupcije sukladno sa zauzetim stavom u društvu kojim se proklamira nulta stopa tolerancije prema korupciji. Također, sudovi ne bi trebali izricati preblage kazne u odnosu na koruptivna kaznena djela u slučajevima kada provode raspravu, odnosno zakonska i sudska politika kažnjavanja ne bi smjele biti u prevelikom raskoraku.

Rezultati ovog istraživanja mogu pridonijeti znanosti u teoretskom smislu kroz daljnji razvoj pravne teorije, promišljanjem o eventualnim potrebama promjena *de lege ferenda* razmatranih koruptivnih kaznenih djela počinjenih u stjecaju, a na temelju uvida u primjenu njihovih zakonskih obilježja u okviru sudske prakse. Također, u aplikativnom smislu rezultati ovog istraživanja mogu pridonijeti daljnjem razvoju pravne prakse, kroz određenu mogućnost utjecanja na buduće odluke sudaca, kao i u pogledu ujednačavanja sudske prakse. Rezultati ovog istraživanja mogu, kao pregled sudske prakse, pridonijeti i državnim tijelima, državnom odvjetništvu, odnosno USKOK-u prilikom sporazumijevanja s okrivljenicima u pogledu stjecaja razmatranih kaznenih djela. Kao pregled sudske prakse, ovi rezultati mogu pridonijeti i policiji, u njihovu postupanju u vezi stjecaja razmatranih kaznenih djela, kao i u pogledu razvijanju preventivnih programa i edukativnih sadržaja s ciljem daljnjeg rada na suzbijanju službeničkog (koruptivnog) kriminaliteta.

Ograničenja ovog istraživanja predstavljaju mali broj postojećih presuda Županijskog suda u Zagrebu u četverogodišnjem vremenskom razdoblju od kada su se počele donositi presude po novom KZ-u iz 2011. godine za razmatrana kaznena djela u stjecaju, što je rezultiralo malim uzorkom ovog istraživanja. Preporuka je za buduća istraživanja obuhvatiti uzorak na razini Republike Hrvatske, odnosno sve pravomoćne presude županijskih sudova u Republici Hrvatskoj.

LITERATURA

Udžbenici, rječnici, članci

1. Bačić, F. (2000). Korupcija i antikorupcijsko kazneno pravo. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 2: 827-841.
2. Bedi, D. (2015). Koruptivna kaznena djela u javnom i privatnom sektoru. *Policija i sigurnost*, 24 (1): 65-81.
3. Bojanić I., Cvitanović, L., Derenčinović, D., Grozdanić, V., Kurtović, A., Novoselec, P., Turković, K. (2007). *Posebni dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
4. Brnetić, D., Ljubej, A. (2015). Analiza korupcijskih kaznenih djela protiv službene dužnosti iz policijske prakse. *IV. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije*, Zagreb (Hrvatska), 770-789.
5. Derenčinović, D., Cvitanović, L., Munivrana Vajda, M., Turković, K. (2013). *Posebni dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu
6. Cvitanović, L., Derenčinović, D., Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Roksandić Vidlička, S. (2018). *Posebni dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
7. Damaška, M. (2004). Napomene o sporazumima u kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 1: 3-20.
8. Derenčinović, D. (2001a). Kazneno djelo davanja mita u hrvatskom i usporednom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi - kritička analiza dijelova inkriminacije i nekoliko prijedloga *de lege ferenda*. *Hrvatska pravna revija*, 3: 56-68.
9. Derenčinović, D. (2001b). *Mit(o) korupciji*. Zagreb: Nocci.
10. Dragičević Prtenjača, M. (2009). Poredbena analiza pasivnog podmićivanja u kaznenim zakonodavstvima Hrvatske, Finske i Slovačke. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16 (1): 233-280.
11. Horvatić, Ž., Derenčinović, D., Cvitanović, L. (2017). *Kazneno pravo - opći dio II*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
12. Ivičević Karas, E., Puljić, D. (2013). Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 20 (2): 823-849.
13. Juras, D. (2017). Zlouporaba položaja i ovlasti policijskog službenika (sudska praksa-prikaz slučaja). *Policija i sigurnost*, 26 (3): 281-282.
14. Kralj, T., Dragičević Prtenjača, M. (2010). Korupcijska kaznena djela protiv službene dužnosti. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2): 729-767.
15. Milivojević, L. (2016). *Kazneno pravo za kriminaliste, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje.

16. Milivojević, L. (2011). Corruption Crimes and Anti - Corruption Strategy in the Republic of Croatia. *Međunarodna znanstvena Konferencija, Ohrid* (Makedonija), 162-175.
17. Milivojević, K. L. (2007). Korupcijska kaznena djela – prikaz. *Hrvatska pravna revija*, 7 (9): 101-111.
18. Mršić, G. (2005). Kaznena djela protiv službene dužnosti - poseban osvrt na kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti. *Hrvatska pravna revija*, 7-8: 170-180.
19. Mršić, G. (2006). Kaznena djela protiv službene dužnosti - poseban osvrt na neke slučajeve iz sudske prakse. *Radno pravo*, 11: 74-82.
20. Novoselec, P. (2007). Sudska praksa. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14 (2): 1031-1036.
21. Pavlović, Š. (2013). *Kazneni zakon*. Rijeka: Libertin naklada.
22. Svedrović, M. (2007). Kaznena djela zlouporabe položaja i ovlasti iz čl. 337. i zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju iz čl. 292. KZ-a: kaznenopravni dometi jedne zakonodavne nedosljednosti. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14 (2): 495-574.
23. Tripalo, D., Mrčela, M. (2009). Odmjeravanje kazne za kaznena djela u stjecaju. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16 (2): 767-781.
24. Vuletić, I. (2008). Produljeno kazneno djelo - jedan mogući smjer razvoja *de lege ferenda*. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (2): 1047-1074.

Zakoni

1. Kazneni zakon Republike Hrvatske. Narodne novine, 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18.
2. Kazneni zakon Republike Hrvatske. Narodne novine, 10/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08., 57/11., 143/12.
3. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima. Narodne novine, 76/09., 92/14.
4. Zakon o policiji. Narodne novine, 34/11., 130/12., 89/14., 151/14., 33/15., 121/16.
5. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Narodne novine, 76/09., 116/10., 145/10., 57/11., 136/12., 148/13., 70/17.

Internetski izvori

1. Državni zavod za statistiku - Statistički ljetopisi 2014. - 2017. godine, <https://www.dzs.hr/> (21. siječnja 2019.).
2. Državni zavod za statistiku - Statistički ljetopis 2018. godine, <https://www.dzs.hr/> (21. siječnja 2019.).

THE CONCURRENCE OF THE CRIMINAL OFFENSE OF ABUSING POSITION AND AUTHORITY WITH OTHER CRIMINAL OFFENSES IN JUDICIAL PRACTICE OF THE ZAGREB COUNTY COURT WITH SPECIAL REVIEW ON THE POLICE OFFICERS AS PERPETRATORS

Abstract

This paper gathers the results of conducted research of the concurrence of criminal offense of Abusing position and authority under Art. 291. of the Criminal Code of the Republic of the Croatia (hereinafter CC) with other criminal offenses in the case law of the Zagreb County Court in a four-year period, from 1st January 2015 until 31st December 2018.

Special attention is given to the police officers as perpetrators of the criminal offense of Abusing position and authority under Art. 291. CC in concurrence with other criminal offenses, the ways in which they committed such criminal offenses and their punishment.

The criminal offense of Abusing position and authority under Art. 291. CC is often committed in concurrence with criminal offence Forgery of official or business documents under Art. 279. CC and occasionally with other corruptive criminal offenses such as Bribery (active bribery) under Art. 293. CC, and Trading with influence under Art. 295. CC.

The perpetrators of these criminal offenses in the concurrence are usually the official persons, less responsible persons, of whom the offenders are often police officers. Police officers often commit a criminal offense of Abuse of position and authority in concurrence with criminal offence Forgery of official or Business Documents.

For the concurrence of criminal offense of Abuse of position and authority with other mentioned criminal offenses, mostly prison sentences are pronounced that are replaced with alternative criminal sanction (probation) or with conditional sentence. In some cases, there are also pronounced fines along with prison sentence as well as security measure of prohibiting the performance of certain duties or activities for a specified period of time.

Keywords: criminal law, The Abuse of official position and authority, concurrence of criminal offenses, police officer, corruption, case law.

**KOMPETENCIJE
U PROVOĐENJU ZAKONA**

**COMPETENCIES
IN LAW ENFORCEMENTS**

UDK 351.74

izv. prof. dr. sc. Dragan Arlov, Pravni fakultet, Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru, Srbija, dragan.arlov@uninp.edu.rs

doc. dr. sc. Radivoje Janković, Kriminalističko-policijska akademija, Srbija, jankovicradivoj@yahoo.com

Aljoša Arlov, doktorand, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija, alohaarlov@gmail.com

EFIKASNOST UPOTREBE VATRENOG ORUŽJA KAO SPECIFIČNA KOMPETENCIJA OVLAŠĆENIH SLUŽBENIH LICA POLICIJE

Sažetak

Pripadnicima specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) MUP-a Republike Srbije, zakonom je predviđeno, ovlašćenje u vidu upotrebe vatrenog oružja kao sredstva prinude. Upotreba vatrenog oružja, uslovljena je s ciljem zaštite života koji je neposredno ugrožen, ali i nenastajanjem nepotrebnih štetnih posledica. Na uzorku od 29 pripadnika, utvrđena je efikasnost gađanja, iz pištolja CZ 99, sa distance od 7m, sa pet metaka, u uslovima: bez prethodnog zamora, nakon kompenzovanog, i nakon dekompenzovanog zamora, kao izvora stresa, time i mogućeg uticaja na efikasnost gađanja. Nivo zamora – stresa, procenjivan je srčanom frekvencijom, pre gađanja. Efikasnost je procenjivana po sistemu Međunarodne asocijacije odbrambenog pištolja (IDPA). Primenom adekvatnih statističkih procedura utvrđeno je nepostojanje statistički značajno različite efikasnosti pripadnika SAJ u uslovima nepostojanja prethodnog zamora, kao i nakon kompenzovanog i dekompenzovanog zamora. Specifične kompetencije pripadnika SAJ, u vidu visoke efikasnosti upotrebe vatrenog oružja, garanti su za osujećenje ugrožavanja šticeh dobara u okviru obavljanja poverenih im poslova, ali i sprečavanja nastajanja nepotrebnih štetnih posledica (smaopovređivanje, ugrožavanje drugih...).

Ključne reči: policija, vatreno oružje, efikasnost, zamor.

1. UVOD

- Ljudska prava uglavnom se tiču odnosa između pojedinca i države. Jedan od ključnih elemenata zakonitog delovanja demokratskog društva mora biti, da svaki pripadnik policije poznaje, razume i može da primeni standarde ljudskih prava u svakodnevnoj praksi.

- Policija svojim radom ozbiljno zadire u sferu ljudskih prava, dok je, s druge strane, njeno postojanje neminovnost, jer ono obezbeđuje poštovanje tih istih ljudskih prava i sloboda. Drugim rečima, policija istovremeno predstavlja simbol zaštite sloboda i prava građana, ali i izvor njihovog ugrožavanja. Kao najindikativniji primer za to, autori navode upotrebu sredstava prinude (Kesić i Bikaravić, 2018).
- Policijski službenici s pravom na primenu ovlašćenja, a naročito ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude, direktni su predstavnici države, i u prilici su da na neposredan način doprinose jačanju poverenja građana u institucije te iste države. Isto tako, neprofesionalni postupci ostavljaju nepopravljive posledice narušavanja tog poverenja (Arlov, Ivanović i Janković, 2015).
- Kršenje ljudskih prava i sloboda od strane policije može se objašnjavati pre svega specifičnošću ovlašćenja i značajem diskrecionih prava koja su data tom organu (legalna upotreba sile, lišavanje slobode, pretres, i dr.), čije korišćenje sadrži ozbiljne rizike od prekoračenja zakonom utvrđenih granica. Ostvarujući svoj zadatak da osigurava bezbednost, da sprečava krivična dela i otkriva izvršioce i da sprovodi zakon, policija stvara uslove za zaštitu ljudskih sloboda i prava. Problematika ljudskih prava važna je kako za građane, tako i za društvo, državu, a time i za samu misiju policije. Pitanje odnosa tog organa prema ljudskim pravima od posebnog je značaja, jer problemi ove vrste postoje čak i tamo gde je vladavina prava preovlađujuća stvarnost. U pravnoj državi uprava je po pravilu vezana, a samo izuzetno je slobodna delatnost. Te izuzetke je neophodno jasno predvideti i usko tumačiti. Diskreciona ocena je pod vladavinom prava, jer i nju pravo ustanovljava i daje joj okvire. Pravna podloga diskrecione ocene je neophodna. U tom smislu, pitanje odnosa između objektivnog prava, slobode kojom je snabdeven subjekt uprave koji ga tumači i primenjuje i subjektivnih prava građana, predstavlja trougao čiji kraci moraju biti u izbalansiranoj ravnoteži (Vasiljević, 2012).
- Značaj nivoa kompetentnosti policijskih službenika u ostvarivanju prethodno iskazane izbalansirane ravnoteže, izuzetan je. Ovo naročito u delu ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude, a posebno vatrenog oružja. Na postojanje kompetencija, pa i specifičnih u vidu efikasne i efektivne upotrebe vatrenog oružja, utiče više faktora od kojih, svi oblici edukacije i nivoi obuke, posebno. Na efikasnost upotrebe ovog sredstva utiču različiti faktori kao što su nivo obučenosti, kvalitet opreme, različite pojedinačne karakteristike i sposobnosti, ali i stres kao neizbežna posledica policijskog posla.

Većinu odluka povodom vršenja svojih ovlašćenja uglavnom donose policajci pojedinci ili nekoliko njih u patroli ili na drugom zadatku. Upravne radnje koje tom prilikom vrše često su od uticaja na slobode i prava građana, na javni red i bezbednost, a ponekad i na život građana. Naravno, prilikom vršenja tih radnji policajci su snabdeveni znanjem stečenim tokom obuke, profesionalnom etikom, iskustvom, detaljnim poznavanjem pravila za rad, kao i detaljnim uputstvima koja dobijaju od svojih starešina (Vasiljević, 2012).

- Kesić i Bikarević u svom radu (2018) podsećaju da policijski službenici poseduju ovlašćenje da upotrebe i sredstva prinude koja odlikuju takve karakteristike zbog kojih se s pravom smatraju smrtonosnom silom. U tom je smislu svakako najindikativnije vatreno oružje. Međutim, iako predstavlja jedno ekskluzivno pravo, upotreba smrtonosne sile nije apsolutna i neograničena, već je zapravo njeno korišćenje jasno omedjeno pravnim normama, a čijim kršenjem policijski postupak stiče protivpravni karakter. Na osnovu prethodnog, autori zaključuju da neispunjenje ili nepostojanje pravnog osnova za korišćenje smrtonosne sile automatski čini i lišenje života nezakonitim.

Specifičnosti policijskih poslova, a naročito u domenu primene ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude, nameću potrebu za kompetentnim predstavnicima kojima je zakonom dato da ih tumače i primenjuju. Korišćenje i upotreba različitog službenog vatrenog oružja od strane policijskih službenika, prostor je istraživanja više istraživača (Arlov, 2000; Arlov i Mitrović, 2014; Leko, Jantolek i Behin, 2016; Milošević, Blagojević i Dopsaj, 1998; Stojičić, 1994; Vučković, Janković i Blagojević, 2013)¹ i na ovim prostorima.

Autori u svojim radovima tretiraju određene karakteristike i sposobnosti ispitanika (učenika, polaznika osnovne obuke, studenata, policijskih službenika...) i njihov uticaj na efikasnost gađanja (Arlov, 2007; Arlov i Janković, 2011; Kopas i Arlov, 2010), dok je nivo kompetencija u vidu prepoznavanja postojanja prava, a naročito donošenja odluke o upotrebi vatrenog oružja, kao tema, veoma retka. U svom radu, Arlov i Mitrović (2014) na uzorku od 34 ovlašćena službena lica policije, angažovanih na poslovima obezbedjenja i zaštite veoma važnih ličnosti, pokušali su utvrditi nivo dela njihovih specifičnih kompetencija a u vidu ocene neposredne ugroženosti ljudskog života, time i prava na zakonitu upotrebu vatrenog oružja na putu njegove zaštite. Rezultati istraživanja ukazali su na nizak nivo istih.

Posledice neadekvatnog korišćenja i upotrebe vatrenog oružja ponekad su i nenadoknadive, uzrokovane su povredom jednog ili više temeljnih pravila sigurnosti i rezultat su pogreške čoveka (Maršić, Ljubin i Britvec, 2008). Isti autori navode da bi se pravilnom obukom i doslednim pridržavanjem pravila sigurnosti, nezgode vatrenim oružjem značajno smanjile.

Težina mogućih posledica neadekvatnog korišćenja i upotrebe vatrenog oružja, nameće, isticanje u prvi plan, opravdanost svih vrsta nesmrtonostog oružja, ali i prihvatanje značaja fizičke snage, kao zakonitog sredstvu prinude, na putu ostvarivanja kontrole nad licem prema kom se upotrebljava (Arlov, 2016).²

¹ Značajan broj istraživanja posledica je različite lične potrebe istraživača, ne i planirane i iskazane neophodnosti dela sistema koji tako značajno utiče na ostvarivanje ljudskih prava.

² Zakonom o policiji Republike Srbije, iz 2016. godine, predviđena su sredstva prinude u vidu raspršivača s nadražujućim sredstvom i elektromagnetna sredstava. Postojanje, predviđanje u zakonu, samo je jedna od faza na putu stvaranja boljih uslova za ostvarivanje uloge policije u društvu. Nabavka, obuka, analize, istraživanja... nisu ništa manje važne, jer njihovo neostvarivanje čini postojanje prava neupotrebljivim!

Veliki broj autora (prema Glavina i Vukosav, 2011) u svojim radovima tretiraju pojam stres kao i policijskih stresora različitog porekla ali i posledica, s obzirom na prirodu i organizaciju policijskog posla.

Srčana frekvencija pokazatelj je brzine smene srčanih ciklusa i meri se brojem kontrakcija srca u minuti. Uobičajeno je korišćenje termina – puls, što predstavlja osciliranje arterijskog zida izazvanog talasima krvi nakon svake srčane kontrakcije. Promene srčane frekvencije mogu biti uzrokovane promenom intenziteta fizičkog angažovanja, anksioznošću..., kao i delovanjem različitih stresora (Gajton i Hol, 2008).

Očekivana smanjena preciznost nakon delovanja fizičkog opterećenja, time i povećanja frekvencije srca (Leko, Jantolek i Behin, 2016), kao i uticaj različitog oblika zamora pre realizacije gađanja (Milošević, Blagojević i Dopsaj, 1998), utjecali su na definisanje teme ovoga rada.

Nakon donesene odluke o primeni ovlašćenja u vidu upotrebe vaterenog oružja, posebno je da ovlašćeno službeno lice poseduje i kompetencije efikasne upotrebe (Arlov, 2011), tj. upotrebe bez nastanka nepotrebnih štetnih posledica³.

2. METODOLOGIJA

Cilj je istraživanja bio da se utvrdi efikasnost upotrebe vatrenog oružja pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) MUP-a Republike Srbije, u uslovima delovanja kontrolisanih stresora.

Uzorak u istraživanju činilo je 29 pripadnika SAJ-a, starosne dobi 24-30 godina, a kao ovlašćena službena lica policije, natprosečno trenirana u prostoru gađanja iz vatrenog oružja. Svi ispitanici su učešće u istraživanju prihvatili dobrovoljno, bili su upoznati sa idejom i osnovnim rezultatima istog.

Gađanje je realizovano iz pištolja CZ 99, sa distance od 7m, sa pet metaka, korišćenjem duple akcije kod prvog opaljenja, u pet pojasnih meta na međusobnom rastojanju od po 1 m, (metu je predstavljala silueta napadača sa pištoljem u ruci i vrednostima bodovnih površina od 0 do 5), a u:

- standardnim uslovima, gađanje bez prethodnog zamora (SU),
- gađanje nakon kompenzovanog zamora (KZ),⁴ i

³ Nastajanje nepotrebnih štetnih posledica prilikom upotrebe vatrenog oružja (stanja, uzroka...) moralo bi biti tema istraživača, a kao takva posredno je nametnula izradu ovog rada, s obzirom na nekoliko upotreba vatrenog oružja od strane OSL policije R Srbije, u periodu od donošenja zakona 2016. (predviđanja dva nova nesmrtonosna sredstva) do danas, sa nastajanjem visokog nivoa štetnih posledica (Intervencija u Novom Sadu, 13. 4. 2017. – smrtne posledice; Tutinu, 30. 9. 2017. – smrtne posledice; Boru, 10. 3. 2018. – ranjavanje...).

⁴ Kompezovani zamor uslovljen je padom nivoa glikogena u mišićima na 30 % rezerve, što se postizalo na način da je svaki ispitanik trčao 30 minuta sa 85 % od brzine pri kojoj je potrošnja kiseonika maksimalna (kritična brzina, računata preko savladane distance na Kuperovom testu).

- gađanje nakon dekompenzovanog zamora (DKZ),⁵ kao izvora stresa, time i mogućeg uticaja na efikasnost gađanja.

Nivo zamora – stresa, procenjivan je srčanom frekvencijom (puls), pre svakog gađanja korišćenjem mernog instrumenta, kao i u trominutnom intervalu nakon izvršenog gađanja.⁶ Ispunjenje uslova kompenzovanog i dekompenzovanog zamora, pre realizacije zadatka gađanja, ostvarivano je u redovnoj uniformi i sa pripadajućom opremom i naoružanjem, potrebnim za realizaciju zadatka (uniforma, čizme, opasač sa futrolom i pištoljem u njoj. Metak je bio u svom ležištu u cevi, udarač u prednjem položaju, a u okviru za municiju, preostala četiri metka). Po završetku gađanja, ispitanici su proveravali oružje i vraćali ga u futrolu. Nakon završetka gađanja (kao i nakon definisanih opterećenja pre gađanja) ispitanici su kažiprst leve ruke pripremili za merenje pulsa.⁷

Efikasnost gađanja procenjivana je po sistemu Medjunarodne asocijacije odbrambenog pištolja (*International Defensive Pistol Association – IDPA*), a na način da se izmerenom vremenu, za koje ispitanik izvrši zadatak (od zvučnog signala, kao znaka za potezanje pištolja iz službene futrole, pa do zvučnog signala pucnja, na koji reaguje instrument za merenje vremena, beleženjem i memorisanjem istog) doda po 0,2 sec za svaki neostvareni poen od 25 maksimalno mogućih (*npr. ispitanik koji je zadatak izvršio za 3,24 sec i ostvario maksimalna broj poena, njegov rezultat za obradu je 3,24, a ukoliko promaši svih pet meta, tada je 8,24, s obzirom da se ostvareno vreme uvećava za 25 neostvarenih bodova, ili kaznenih 25X0,2=5 sec*).

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Primenom adekvatnih statističkih procedura, korišćenjem statističkog paketa SPSS, verzija 20, utvrđeni su osnovni deskriptivni pokazatelji za praćene varijable, potom eventualno razlikovanje između merenja i njegova značajnost, kao i pojedinačni doprinos razlikovanju kroz koeficijente diskriminacije.

⁵ U fazu dekompenzovanog zamora ispitanici su dovođeni savladavanjem posebno definisanog poligona s različitim oblicima kretanja u prostoru 25X15 m (vreme trajanja pojedinačnog savladavanja poligona iznosilo je u rasponu od 1,09 do 1,48 sec. Tri ponavljanja uz pauzu od 1 min. između ponavljanja).

⁶ Informacije za ovaj rad preuzete su iz značajno veće baze sačinjene nakon više merenja karakteristika i sposobnosti pripadnika SAJ (između ostalog, gađanja iz pištolja i revolvera s više distanci; nakon različitih prethodnih opterećenja, snajpera, pumparice... upada u prostoriju, upada u avion...) za potrebe MUP-a R Srbije, a uz odobrenje, tada, načelnika resora javne bezbednosti, Radovana Stojičića.

⁷ Instrument marke „Omron“ bio je za terensku upotrebu, a u zahtevima proizvođača insistiralo se da kažiprst na koji se instrument postavljao, bude suv, da ispitanik bude u sedećem položaju i s aktuelnom šakom u visini grudne kosti.

Tabela 1. Osnovni deskriptivni pokazatelji za praćene varijable

VARIJABLE	USLOVI	X	SD	MIN	MAX	KV
PULS PRE	SU	65.3	8.10	44	79	12.4
	KZ	149.5	15.12	118	174	10.1
	DKZ	164.2	17.70	125	196	10.8
EFIKASNOST	SU	4.46	.79	3.2	5.8	17.6
	KZ	4.49	.73	3.1	6.0	16.1
	DKZ	4.55	.75	2.9	5.9	16.4
PULS POSLE	SU	76.7	7.33	66	95	9.6
	KZ	123.3	13.85	97	145	11.2
	DKZ	119.4	14.09	84	144	11.8

Prikazane minimalne (MIN) i maksimalne (MAX) vrednosti praćenih varijabli (PULS PRE, EFIKASNOST, PULS POSLE) za sva tri merenja (*gađanje u standardnim uslovima – bez prethodnog opterećenja i sa prosečnom vrednošću pulsa od 65, efikasnošću 4.46 i pulsom nakon gađanja od 77; gađanje nakon kompenzovanog zamora i prosečnog pulsa od 150, efikasnošću 4.49 i pulsom nakon gađanja od 123; gađanje nakon dekompenzovanog zamora i prosečnom vrednošću pulsa od 164, efikasnošću 4.55 i prosečnim pulsom nakon gađanja od 119*), ukazuju na to da se iste nalaze u očekivanim rasponima, a vrednosti koeficijenta varijacije (KV) na zadovoljavajuću homogenost rezultata.

Tabela 2. Značajnost ukupnog razlikovanja između merenja

Analiza	n	F	p
MANOVA	3	70.434	.000
Diskriminativna	3	137.414	.000

Rezultati multivarijantne analize varijanse ukazuju na jasno definisane granice između tri merenja ($p = .000$). Značajno razlikovanje između merenja pokazala je i diskriminativna analiza ($p = .000$) iako je u istu uključena promenljiva efikasnost, kod koje nije utvrđeno značajno razlikovanje između merenja.

Iz prikazanih vrednosti u narednoj tabeli za promenljive, *puls pre i posle gađanja*, gde je $p < .1$ (.000) može se zaključiti da postoje značajne razlike između merenja istih kada su u pitanju standardni uslovi, gađanje posle kompenzovanog i dekompenzovanog zamora. Kod promenljive, *efikasnost*, p vrednost, kao mera značajnosti razlikovanja, iznosi $> .1$ (.893) i ukazuje na nepostojanje značajnog razlikovanja u efikasnosti gađanja ispitanika u uslovima neposojanja prethodnog zamora, uslovima kompenzovanog i dekompenzovanog zamora pre gađanja iz pištolja CZ99 s distance od 7 m.

Tabela 3. Značajnost razlikovanja između merenja za praćene varijable

Varijable	F	p	Koeficijent diskriminacije
PULS PRE	407.952	.000	6.979
EFIKASNOST	.113	.893	.015
PULS POSLE	130.832	.000	.421

Vrednosti koeficijenata diskriminacije, prikazanih u poslednjoj koloni tabele, ukazuju na to da je najveći doprinos razlikovanju između merenja kod praćene promenljive *puls pre gađanja* (6.98). U isto vreme, koeficijent diskriminacije kod promenljive *efikasnost* (.015) pokazuje da ista nije značajno utjecala na razlikovanje između merenja, ili da su ispitanici bili ujednačeno efikasni prilikom gađanja u uslovima bez prethodnog fizičkog angažovanja, kao i nakon efekata kompenzovanog i dekompenzovanog zamora.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovlašćenje na upotrebu sredstava prinude, a posebno vatrenog oružja, ovlašćenim službenim licima policije (ali i drugima) daje izuzetnu „priliku“ da direktno ugroze pravo na život, onoga prema kome to ovlašćenje odluče da primene, ili nekom drugom licu. Specifične kompetencije u vidu *znanja o pravu*, potom *donošenju prave odluke* o primeni ili ne, tog prava, nisu bile tema ovoga rada, iako veoma bitno utiču na kvalitet ostvarivanja uloge ovlašćenih službenih lica u društvu.

Primenom adekvatnih statističkih procedura utvrđeno je nepostojanje statistički značajno različite efikasnosti pripadnika SAJ u uslovima nepostojanja prethodnog zamora, nakon kompenzovanog kao i dekompenzovanog zamora. U isto vreme analize su pokazale i statistički značajno razlikovanje vrednosti srćane frekvencije – pulsa, pre realizacije gađanja. U radu su vrednosti pulsa korišćene kao stresori s očekivanim negativnim uticajem na efikasnost gađanja. Takav je utjecaj izostao. Pripadnici SAJ bili su ujednačeno efikasni u svim praćenim uslovima.

Realizacijom istraživanja osvetljen je deo specifičnih kompetencija dela pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice MUP-a Republike Srbije. Ukazano je na mogućnost efikasne upotrebe vatrenog oružja i u uslovima delovanja određenog stresora. Otvorene su mogućnosti za nova istraživanja (druge linije rada u policiji ali drugih predstavnika države s tretiranim ovlašćenjem), time i za upoređenje dobijenih rezultata, a sve u cilju boljeg budućeg definisanja ovlašćenja u vidu upotrebe vatrenog oružja.

Specifične kompetencije pripadnika SAJ, u vidu visoke efikasnosti upotrebe vatrenog oružja, garanti su za osujećenje ugrožavanja šticeh dobara u okviru obavljanja poverenih im poslova, ali i sprečavanja nastajanja nepotrebnih štetnih posledice u vidu smaopovređivanja, ili ugrožavanje drugih.

LITERATURA

1. Arlov, D. (2000). Shooting Efficiency at Different Loading Procedures-Bringing the Bullet Into the Bearing of the Barrel. *Science-Security-Police, Journal of Police Academy*, 5 (2): 87-94.
2. Arlov, D. (2007). *Relacije između nekih motoričkih sposobnosti učenika policije i efikasnosti upotrebe pištolja CZ 99*. Ljubljana: Visoka škola unutrašnjih poslova.
3. Arlov, D. (2011). Competences of police officers as a positive outcome of quality education. *International significance Archibald Reiss Days*, Volumen I, Beograd (Srbija), 77-88.
4. Arlov, D. (2016). Analiza sadržaja problematike lišavanja slobode u nacionalnim udžbenicima iz kriminalistike. *Bezbednost*, 58 (3): 71-95.
5. Arlov, D., Ivanović, R. A., Janković, R. (2015). Quality of the use of the means of coercion and determining their justifiability and regularity in order to build the trust of citizens in state institutions. *Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa Dani Arčibalda Rajsja*, Beograd (Srbija), 423-429.
6. Arlov, D., Janković, R. (2011). Rukovanje službenim pištoljem, bez bojevih gađanja, u funkciji višeg nivoa stručne osposobljenosti. *Međunarodni naučni skup: International scientific conference, security in the post-conflict (western) Balkans: transition and challenges faced by the Republic Macedonia, Ohrid (Makedonija)*.
7. Arlov, D., Mitrović, D. (2014). Pretnja vatrenim oružjem kao osnov za primenu ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude. *Razmena teorijskih znanja i praktičnih iskustava vezanih za rad po modelu tužilačke istrage i konceptu adverzalnog krivičnog postupka*, 93-104. Sjenica: IUNP, IAK i OEBS - Misija u Srbiji.
8. Glavina, I., Vukosav, J. (2011). Stres u policijskoj profesiji. *Policija i sigurnost*, 20 (1): 32-46.
9. Guyton, A., Hall, J. (2008). *Medicinska fiziologija – udžbenik*. Jedanaesto izdanje. Beograd: Savremena administracija.
10. Kesić, Z., Bikarević, D. (2018). Etiološka dimenzija nezakonite upotrebe sredstava prinude u postupanju policije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, 52 (1): 245-258.
11. Kopas, J., Arlov, A. (2010). Specific strength in the function of pistol shooting precision. *19th International conference on sport science for students*, Budimpešta (Mađarska).
12. Leko, G., Jantolek, Z., Behin, Z. (2016). Utjecaj nekih motoričkih sposobnosti na preciznost gađanja pištoljem. *Zbornik radova 25. Ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske*, Zagreb: (Hrvatska), 228-235.
13. Maršić, M., Ljubin, T., Britvec, A. (2008). Evaluacija dvije metode nastave za sigurnost rukovanja vatrenim oružjem. *Policija i sigurnost*, 17 (1-2): 16-26.
14. Milošević, M., Blagojević, M., Dopsaj, M. (1998). Određivanje profila policajaca u prostoru praktičnog gađanja u uslovima različitog zamora u funkciji otpornosti i brzine oporavka od stresa. *Nauka, bezbednost, policija*, 3 (1): 31-37.

15. Pravilnik Asocijacije praktičnih strelaca Srbije i Crne Gore. (2003). Beograd: IDPA.
16. Stojičić, R. (1994). *Odredjivanje motoričke efikasnosti pripadnika specijalnih jedinica*. Magistarska teza. Beograd: Fakultet za fizičku kulturu.
17. Vasiljević, D. (2012). Diskreciona ovlašćenja policije. *NBP Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 17 (1): 19-33.
18. Vučković, G., Janković, R., Blagojević, M. (2013). Uticaj osnovne obuke u gađanju ličnim naoružanjem policije na osnovnu manipulaciju službenim pištoljem. *Zbornik radova Struktura i funkcionisanje policijske organizacije – tradicija, stanje i perspektive*, Beograd (Srbija), 223-232.
19. Zakon o policiji Republike Srbije. Službeni glasnik RS, 6/2016., 24/2018., 87/2018.

EFFICIENCY OF FIREARM USE AS SPECIFIC COMPETENCY OF AUTHORIZED LAW ENFORCEMENT MEMBERS

Abstract

The members of special anti-terrorist unit (SAU), as part of the Ministry of internal affairs of Republic Serbia, have an authorization to use a firearm as mean of coercion, which is required by the law. The use of firearm is conditioned by the aim of the life protection that is directly threatened, but as well as avoiding the unnecessary harm. In a sample of 29 members, the shooting efficiency was determined, from a pistol CZ 99, from a distance of 7 m, with five bullets, in the conditions: without previous fatigue, after compensated and after decompensated fatigue, as source of the stress, and thereby the possible impact on the shooting efficiency. The level of fatigue – of stress, was evaluated by heart frequency, before shooting. Efficiency was evaluated by the system of the International Defensive Pistol Association (IDPA). Using the appropriate statistical procedures was revealed the lack of a statistically significant difference of SAU members efficiency in terms of the lack of previous fatigue, as well as after the compensated and decompensated fatigue. Specific competencies of the SAU members, in the form of high efficiency in the use of firearm, are the guarantee for countering threats to protected resources in the performance of tasks entrusted to them, but also to prevent the occurrence of unnecessary harmful consequences (self-inflicting, endangering others ...).

Keywords: police, firearm, efficiency, fatigue.

dr. sc. Krunoslav Borovec, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, kborovec@mup.hr

Ana Marija Dunaj, Policijska škola "Josip Jović", Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, adunaj@fkz.hr

Robert Tuškan, student, Policijska uprava zagrebačka, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska

NOVI PROFIL POLICIJSKOG SLUŽBENIKA – ODGOVOR NA IZAZOVE ZA BUDUĆNOST

Sažetak

Dinamične društvene promjene, a posebno one u kontekstu razvoja i zaštite ljudskih prava, donijele su nove zahtjeve prema javnim službama, posebice policiji. Da bi policija odgovorila na zahtjeve koji se pred nju postavljaju, na suvremene izazove i zadatke, javlja se potreba za novim modelima i pristupima u radu policije. U vezi s tim, polako se napušta tradicionalni model rada u okviru kojeg se policija definira kao klasična agencija za provedbu zakona i represivnih mjera s ciljem kontrole građana te se uvode novi modeli rada okrenuti zajednici, kao i poslovni model operacionaliziran kroz kriminalističko-obavještajni model rada policije.

U kontekstu novih pristupa postavlja se pitanje poželjnog profila policijskog službenika u odnosu na nove paradigme policijskog djelovanja. Ovaj rad traži odgovore na ta pitanja kroz istraživanje o poželjnim vještinama policijskih službenika među trima skupinama ispitanika: budućih policajaca, policijskog osoblja u obrazovanju i odgoju i policijskih rukovoditelja, odnosno načelnika policijskih postaja koji kao prvi rukovoditelji primaju na rad nove policijske službenike. Svrha je rada prezentirati preliminarne rezultate prvog dijela istraživanja, provedenog tijekom studenog i prosinca 2018. godine. Prikupljanje podataka u istraživanju provedeno je kroz anketu koja obuhvaća šest dimenzija policijskih vještina: služenje javnosti, otvorenost za promjene, ostvarivanje ciljeva / izvršavanje zadaća, profesionalizam, donošenje odluka i rad s drugima. Istraživanje odgovara na pitanje oblikuje li obrazovanje za polaznike prekvalifikacije za policijske službenike/službenice profil policijskog službenika kakav je poželjan u kontekstu novih pristupa u radu policije te imaju li policijski rukovoditelji i djelatnici u odgoju i obrazovanju podudarne stavove o poželjnim policijskim vještinama. Rezultati ovog istraživanja bit će značajni u evaluaciji policijskog obrazovanja te generalno u njegovu unaprjeđenju.

Ključne riječi: profil policijskog službenika, obrazovanje, vještine, javni servis građana.

1. UVOD

1.1. Društvene promjene u policijskom kontekstu

Dinamične društvene promjene pred javne službe, a posebice pred policiju donose nove zahtjeve. Razvoj tehnologija stvara nove društvene odnose i vrijednosti, koje se posebice odnose na razvitak i zaštitu ljudskih prava. O tom promjenjivom okruženju za policiju, uz porast terorizma, nove oblike migracija i povećanu odgovornost policije, pišu Bayley i Nixon (2010). Skupina autora – Batts, Smoot i Scrivner (2012) raspravljaju o silama koje dovode do promjena u policijskim organizacijama. Navode kako se policija kao i druge djelatnosti suočava sa žurnom potrebom za novim načinom upravljanja i vođenja policijskih agencija koje pokreću dva međuovisna pomaka u svijetu rada. Radi se o usponu “nove generacije” policijskih službenika i značajnim mogućnostima i izazovima u dostupnosti novih tehnologija. Nadalje, autori tvrde kako su ta dva čimbenika povezana s drugim promjenama unutar šireg policijskog konteksta, poput globalizacije, pojačanih zabrinutosti u vezi proračuna, promjene u osnovnim osobinama kriminaliteta i ostalih utjecaja na rad policije. Feltes (2002) navodi kako su policija i društvo međusobno ovisni jedno o drugome, odnosno da se promjene i razvoj u jednom području ne mogu se ne odraziti na drugo područje. Prema Cajner Mraović (2001) promjene u funkcioniranju policije treba promatrati u kontekstu znanstvenog i tehnološkog razvitka, ali i razvitka društvene i političke svijesti građana te inzistiranja na očuvanju ljudskih prava i sloboda građana. Dok su glede tehnološkog razvitka na policiju najsnažnije utjecale komunikacije i transport, na polju društvenih i političkih promjena to su bile jačanje političkih sloboda i društvene svijesti građana pa i do jučer marginaliziranih skupina stanovništva – manjina, žena, mladih, LGBT zajednice i tako dalje.

Nizozemski teoretičari (*The Project Group Vision on Policing*, 2006) navode kako su se očekivanja od policije promijenila: građani zahtijevaju više nego prije jer smatraju da kao “potrošači imaju pravo” na sigurnost koju im vlasti moraju pružiti. Građani traže odgovornost pa oni na vlasti, ako žele zadržati svoje pozicije, moraju pružiti kvalitetnu uslugu. Od policije zahtijevaju poduzimanje akcije protiv neprihvatljivog ponašanja drugih te navode kako je paradoksalna situacija kada se od policije istovremeno traži veća sigurnost i veće slobode za pojedince. Za pitanja sigurnosti, osim građana posebno su zainteresirani i mediji i političari kojima je sigurnost glavna tema te stoga policija treba biti učinkovita i djelotvorna, a uzor u upravljanju može pronaći u privatnom sektoru.

Pad Berlinskog zida 1989. godine označava kraj komunizama, donosno novo razdoblje tranzicije iz totalitarnog režima u demokratsko društvo u srednjoj i istočnoj Europi. U Hrvatskoj je devedesetih godina 20. stoljeća policiji, uz tradicionalne zadaće, nametnuta i uloga obrane u Domovinskom ratu, nakon čega slijedi transformacija koja se između ostalog odnosi i na profesionalizaciju i depolitizaciju. S tim promjenama javnost policiji počinje dodjeljivati i novu ulogu u društvu koja nije više isključivo kontrola i borba protiv kriminaliteta.

1.2. Dominantni modeli policijskog djelovanja

Promjena i napredak u jednom području društva, bilo da se to odnosi na promjene socijalne, političke ili tehnološke prirode, odražavaju se i na druge dijelove zajednice pa tako i na policiju. Da bi policija odgovorila na zahtjeve koji se pred nju postavljaju, suvremene izazove i zadatke, nove oblike kriminaliteta – javlja se potreba za novim modelima i pristupima u radu policije. U vezi s tim, polako se napušta tradicionalni način rada u okviru kojeg se policija definira kao klasična agencija za provedbu zakona i represivnih mjera s ciljem kontrole građana te se uvode novi koncepti rada okrenuti zajednici, kao i poslovni model operacionaliziran kroz kriminalističko-obavještajni pristup u radu policije.

Prema Boer i Pyo (2011) imamo čak devet modela: demokratski rad policije (engl. Democratic Policing), rad policije i poštovanje ljudskih prava (engl. Human Rights Policing); policija u zajednici (engl. Community Policing); problemski usmjeren način rada policije (engl. Problem-oriented Policing); policijski rad u susjedstvu (engl. Neighbourhood Policing); policija kao čimbenik sigurnosti i povjerenja (engl. Reassurance Policing); policija usmjerena na građane (engl. Citizen Focused Policing); rad policije temeljen na profesionalnim vrijednostima (engl. Value-based Policing) i nodalna policija (engl. Nodal Policing).

Uz tradicionalan model i ILP model, Plant i Scott (2009) definirali su još pet modela rada policije: policija orijentirana na probleme (engl. Problem-Oriented Policing); situacijska prevencija kriminaliteta (engl. Situational Crime Prevention); teorija “razbijenog prozora” (engl. „Broken Windows” Policing); nulta tolerancija policije (engl. Zero-Tolerance Policing) te statistički model (engl. CompStat – Computerized Statistics). Hrvatska policija do kraja 2000. godina djelovala je isključivo po tradicionalnom modelu, a nakon transformacije, kao strategiju djelovanja prihvaća policiju u zajednici. Posljednjih desetak godina, u hrvatsku policiju uvodi se i poslovni model upravljanja policijom, operacionaliziran kroz kriminalističko-obavještajni model rada.

Dakle, kada govorimo o metodologiji policijskog rada, postoji više modela, no u ovom ćemo radu detaljnije obrazložiti tri spomenuta pristupa, koja su karakteristična za policiju u Hrvatskoj u posljednjih tridesetak godina. Međusobno se razlikuju po ulozi policije u društvu, mjerenju učinkovitosti, ključnim aktivnostima i prioritetima.

Plant i Scott (2009) **tradicionalni model rada** policije definiraju kroz policijsku aktivnost kontrole kriminaliteta i vidljivost policije, odnosno nasumične policijske ophodnje, brz odgovor policije na sve pozive građana i istrage kaznenih djela.

Batts, Smoot i Scrivner (2012) tradicionalne policijske agencije definiraju kao hijerarhijsku strukturu vlasti koja radi jasnu razliku između onih koji donose odluke i običnih djelatnika, naglašavaju poštovanje načela strukture nad fleksibilnošću, te cijene jednolike aktivnosti (rad po ustaljenom obrascu) i zamjenjivost po položajima djelatnika te tvrde kako unutar tog modela još uvijek vlada raširena sklonost pridržavanja zastarjele i neučinkovite prakse upravljanja.

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju – OESS (Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE, 2017, str. 17) tradicionalni rad policije opisuje kao najpoznatiji model rada policije i standardni način provođenja zakona. “On podrazumijeva reaktivan i incidentima vođen stil kod kojeg policija reagira na kaznena djela i zahtjeve za pružanje intervencija. Odgovaranje na pozive, primanje pritužbi, nasumično patroliranje zajednicom da bi se osiguralo vidljivo prisustvo policije i traženje kaznenih djela koja su se dogodila ili su u tijeku, predstavljaju bit tradicionalnog rada policije”.

Ovim modelom, po kojem je hrvatska policija djelovala do 2000-tih godina, bave se i hrvatski autori. Cajner Mraović, Faber i Volarević (2003, str. 15) objašnjavaju tradicionalan model rada policije kao onaj u kojem “prioritete u radu predstavlja sprječavanje i otkrivanje kažnjivih djela, privođenje počinitelja nadležnim tijelima, održavanje javnog reda i mira, osiguravanje štice osoba, prostora i objekata te nadzor nad upravljanjem cestovnim prometom. Temeljne su značajke ovakvog modela rada stalno operativno pokrivanje područja policijske postaje u redovitom smjenskom sustavu 0-24 sata policijom u odori, uz što bržu reakciju pozornika ili policijske ophodnje na incident, događaj ili kazneno djelo, dok se preventivnom ulogom uglavnom smatra sama prisutnost policije na terenu”. Dominantan je reaktivan pristup, što znači da se većina mjera i djelatnosti poduzima nakon počinjenog kaznenog djela. Dakle, svojstven mu je represivni karakter i kontrolna uloga policije u društvu.

Nadalje, ova skupina autora objašnjava kako u pokušavanju suzbijanja određenih javnih oblika kaznenih djela ili drugih delikata, policija djeluje “preširoko”, primjenjujući ovlasti kojima zadire u ljudska prava građana, iako je poznato kako nositelji različitih oblika protupravnog i asocijalnog ponašanja u pravilu čine samo tri do četiri posto u određenoj populaciji. Takvim se djelovanjem u javnosti stvara dojam represivnosti i izaziva nelagoda kod relativno velikog broja građana.

Tradicionalan model rada policije u literaturi poznat je još i kao kontrolni model. Policija prema građanima djeluje represivno, a prioritete su rješavanje kaznenih djela, po čemu se isključivo mjeri i njezina učinkovitost.

Prema Vitez i Balgač (2016) očekivanja građana prema državnoj upravi u izravnoj su vezi s demokratskim promjenama u jednom društvu te je razumljivo kako su promjene najprije započele u razvijenim demokratskim državama u kojima se krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća počeo razvijati model djelovanja **policije u zajednici** (engl. *Community Policing*).

Trojanowicz i Bucqueroux (1990, str. 5) policiju u zajednici definirali su kao “novu filozofiju policijskog djelovanja utemeljenu na ideji da policijski službenici i građani rade zajedno te da na različite kreativne načine rješavaju aktualne probleme na razini lokalne zajednice koji su vezani uz kriminalitet, strah od kriminala te različite oblike društvenih poremećaja”. Uz razvoj i poticanje što kvalitetnijih odnosa s građanima, policija u zajednici pomiče fokus policijskog djelovanja s reagiranja na dojavu građana na rješavanje problema.

Cajner Mraović, Faber i Volarević (2003, str. 1) policiju u zajednici odredili su kao “filozofiju policijske službe koja je usmjerena na građane kao korisnike usluga, čija je svrha djelovanja

poboljšati učinkovitost i pouzdanost tako što će se usredotočiti na rješavanje problema na razini lokalne zajednice". U okviru tradicionalnog stila policijskog funkcioniranja komunikacija između policije i građana ograničena je na incidentne i kriminalne situacije, dok policija u zajednici pruža znatno šire mogućnosti komuniciranja policijskih službenika i građana jer predviđa svakodnevne kontakte policijskih službenika i građana, njihovo međusobno upoznavanje i uspostavu povjerenja. Policija u zajednici naglasak stavlja na učinkovitost rješavanja tekućih problema te prevenciju kriminaliteta. Ključna je djelatnost policijska ophodnja, a ključne su osobe kontakt-policajci koji uspostavljaju odnose povjerenja s građanima. Hrvatski autori zaključuju kako se provedbom modela policija u zajednici događaju promjene ne samo na razini ponašanja policijskih službenika i građana, već se zapravo radi o promjenama na razni stavova, vjerovanja, vrijednosnog sustava i konačno samog identiteta.

Ured za policijsko djelovanje usmjeren prema zajednici Ministarstva pravosuđa SAD-a (2009) navodi kako je policija u zajednici filozofija koja promiče organizacijske strategije, podržava sustavno partnerstvo i tehnike rješavanja problema, kako bi se proaktivno riješilo trenutno stanje koje dovodi u pitanje javnu sigurnost kao što su kriminalitet, socijalni poremećaji i strah od kriminala.

OSCE (2017, str. 18) objašnjava da rad policije okrenut prema zajednici ima cilj izgraditi povjerenje i jačanje komunikacije između policije i građana. "Programi rada policije u zajednici podrazumijevaju formiranje koalicija u zajednici, uz sudjelovanje predstavnika različitih grupa i institucija uključenih u rasprave o problemima sigurnosti, incidentima i kretanju lokalnog kriminaliteta".

Zaključno, policija u zajednici ili rad policije okrenut prema zajednici, uz tradicionalno provođenje zakona, otvara se prema javnosti, traži suradnju s građanima, različitim skupinama u društvu, nevladinim organizacijama, lokalnom zajednicom i medijima. Cilj je ukloniti tajanstvenost nad radom policije, tražiti povratnu informaciju od građana, prepoznati i riješiti njihove probleme u lokalnoj zajednici, kako bi se na kraju poboljšao imidž i ugled policije u društvu, a samim time i povjerenje u policiju koje na kraju dovodi do veće učinkovitosti u otkrivanju i rješavanju raznih kaznenih djela.

Vitez i Balgač (2016) smatraju da se razdoblje **kriminalističko-obavještajnog rada policije** (*Intelligence-led policing-ILP*) javlja nakon što je model policije u zajednici implementiran u dnevnu policijsku praksu. Naime, nove društvene okolnosti zahtijevale su promišljanja o novim pristupima u radu policije koje neki smatraju nadogradnjom modela policija u zajednici, dok drugi drže kako se radi o sasvim novim paradigmama. Rastuća prijetnja globalnog terorizma, olakšavanje zakonitih, ali i nezakonitih migracija i razvoj informatičke tehnologije, te svjetska recesija imali su utjecaja jer su prisilili kreatore politika policijskog djelovanja na promišljanje o tome kako nove i sve zahtjevnije prioritete i zadaće policije ispuniti u okolnostima vrlo ograničenih resursa. Kriminalističko-obavještajni model predstavlja operacionalizaciju poslovnog modela upravljanja policijom. Tim modelom zadovoljeni su zahtjevi tipa kako odgovoriti na sve veće sigurnosne izazove (terorizam, cyber kriminalitet, međunarodni organizirani kriminalitet i drugo) te kako funkcionirati u

uvjetima ograničenih resursa po logici “postizanje maksimuma s ograničenim sredstvima”. ILP model je suradnička filozofija koja se temelji na informacijama prikupljenim na raznim nivoima organizacije te njihovom analiziranju radi kreiranja korisnih podataka, koji pomažu unaprijeđenju razumijevanja operativnog okruženja (Manhattan Institut za policijska istraživanja, 2006; Virginia Department of Criminal Justice Services, 2013). To rukovoditeljima pomaže da donose najbolje moguće odluke koje se odnose na strategije kontrole kriminaliteta, raspodjelu resursa i taktičke operacije.

Američki stručnjaci Kelling i Bratton (2006) navode da rad policije zasnovan na obavještajnim saznanjima te borba protiv kriminala vođena učinkovitim prikupljanjem i analizom obavještajnih podataka, imaju potencijal da budu najvažnije inovacije u području provođenja zakona u 21. stoljeću.

ILP model zahtijeva timski rad koji uključuje analitičare, policijske službenike na svim razinama te rukovoditelje. Za policijske službenike ovaj model zahtijeva veći angažman i kvalitetnije prikupljanje informacija te razumijevanje i bolje korištenje obavještajnih podataka. To znači prijelaz s prikupljanja dokaza nakon događaja na neprestano prikupljanje svih relevantnih podataka i osiguranje da oni uđu u odgovarajuće baze, kao i izvlačenje obavještajnih informacija iz relevantnih baza koje su potrebne za podršku trenutačnim policijskim aktivnostima. Na kraju, usvajanje ILP modela od rukovoditelja zahtijeva aktivno angažiranje analitičara i policijskih službenika. Oni bi rukovodstvu trebali osigurati pravu sliku o operativnom okruženju, kako bi prema zaključcima i prioritetima koji proizlaze iz tog razumijevanja optimalno raspodijelili resurse (Manhattan Institut za policijska istraživanja, 2006). Dakle, možemo zaključiti da *ILP* predstavlja prediktivni pristup policijskom djelovanju.

Plant i Scott (2009) *ILP* model definiraju kao onaj u kojem oslanjanje na obavještajne podatke pomaže policijskim rukovoditeljima bolje usmjeravanje policijskih resursa te istraga mreža i aktivnosti organiziranog kriminaliteta, kao i uhićenja počinitelja i recidivista kaznenih djela. Ovaj model snažno naglašava prikupljanje podataka i njihovu analizu radi informiranja policijskih službenika.

Profesor na sveučilištu u Philadelphiji Jerry Ratcliffe (2008), inače najčešće citirani autor *ILP* modela, definirao je rad policije temeljen na obavještajnom modelu kao poslovni model i filozofiju upravljanja gdje je analiza podataka i kriminalističko-obavještajna služba od glavnog značaja za objektivno donošenje odluka koje doprinose smanjenju kriminaliteta i drugih problema te podupiru prevenciju kroz strateško upravljanje i učinkovitu provedbu strategija usredotočenih na recidiviste i počinitelje teških kaznenih djela.

Gledajući hrvatsku policiju danas, možemo zaključiti kako u svom radu ima elemente i tradicionalne i policije u zajednici, ali i kriminalističko-obavještajnog modela.

1.3. Nove paradigme policijskog rada i očekivanja od zaposlenika

Prema Calam (2017) policija je oduvijek osjećala pritisak društvenih promjena, a nepredvidiv smjer tih promjena traži temeljnu re-evaluaciju tradicionalnih modela rada

policije. Policijske organizacije se naročito teško mijenjaju. Zaposlenje u policiji nekada je značilo karijeru za cijeli život, tako da se različite vještine novih generacija zaposlenika teško uklapaju. Policijski rukovoditelji trebali bi prepoznati te promjene i vrijednosti koje donose novi zaposlenici i iskoristiti ih za razvoj policijske službe. O tome kako se organizacije mijenjaju kako bi poboljšale svoju učinkovitost, policija mnoge lekcije može preuzeti iz drugih sektora, prije svega poslovnog i zato policijsko vodstvo mora iskoristiti svaku priliku za prihvaćanjem znanja kojeg novi zaposlenici donose na radno mjesto jer su u policiji potrebne i nove vještine i novi načini rada.

Izazov za upravljanje policijom jesu i nove generacije zaposlenika. Batts, Smoot i Scrivner (2012) se pitaju hoće li se ta nova generacija morati promijeniti kako bi se uklopila u prevladavajuću policijsku kulturu, ili će se tradicionalna struktura i kultura policije morati promijeniti? Predstavlja li nova generacija suvremenih djelatnika krizu u radu policije ili priliku za temeljitu promjenu? Dakle, postavlja se pitanje koje su to poželjne kompetencije i vještine koje policijski službenici danas moraju imati kako bi učinkovito obavili svoj posao, kojim će biti zadovoljni i njihovi šefovi, ali i građani. Isti autori navode kako suvremeni djelatnik donosi i promjene načina življenja na radnome mjestu koje mogu biti u sukobu s tradicionalnim policijskim praksama. Promjene uključuju pridavanje veće pozornosti balansiraju između posla i obitelji, preispitivanje autoriteta, traženje povratne informacije o učincima rada, uz očekivanje transparentnosti i pravodobnih pokazatelja o aktivnostima koje daju rezultate, oslanjajući se na instant povratne informacije koje dolaze putem elektroničke komunikacije i društvenih mreža. Najnovija kretanja tehnologije sastavni su dio života generacije djelatnika koji se sada uključuju u policijsko djelovanje. Njihovo poznavanje tehnologije možda obećava nove, djelotvornije strategije u borbi s nizom starih i novih stilova kriminaliteta i promicanje suradnje građana s policijom. Kao pokretači promjena, skupina suvremenih zaposlenika i naizgled beskonačni načini upotrebe tehnologije rezultirat će novim načinima razmišljanja o djelovanju policijske organizacije u svijetu koji se mijenja.

Nakon uvida u literaturu može se konstatirati kako bez obzira na uvođenje novih pristupa u radu hrvatske policije, pitanju profila poželjnog kadra posvećivalo se malo pažnje. U prilog tome govori i činjenica da se kriteriji za odabir novih kadrova nisu promijenili već dugi niz godina. Izuzetak su autori Strategije djelovanja Policija u zajednici (Cajner Mraović, Faber i Volarević, 2003, str. 8-9) koji su definirali poželjan profil kontakt-policajca, policijskog službenika u ophodnji koji uključuje: „kulturološku različitost, kreativnost, posredovanje, pristupačnost, poticajnost, neovisnost, kritičko razmišljanje, sposobnost analitičkog pristupa, vještine organiziranja, donošenje odluka, rješavanje problema i timski rad”. Nadalje navode kako se od kontakt-policajca očekuje „sposobnost učinkovitog komuniciranja, suosjećanja s onima koji imaju drugačije vrijednosti i drukčije ciljeve od većine stanovništva. Traži se poznavanje i razumijevanje samog sebe pa onda i drugih ljudi, poznavanje različitih tehnologija, razboritost, obrazovanje i zrelost te sposobnost ophođenja s ljudima, socijalne i interpersonalne vještine, rukovođenje, motivacija, inicijativa i integritet. Od kontakt-policajca očekuje se i visoka razina prilagodljivosti te sposobnost da se snađe u različitim situacijama i novim odgovornostima”.

I dok se u okviru tradicionalnog modela rada policije od policijskog službenika tražilo da bude dobar u poznavanju zakonskih propisa te dosljedan i beskompromisan u njihovoj primjeni, nadziranju i kontroli građana, da bude vješt u represivnim tehnikama i taktikama policijskog rada, u uporabi sredstava prisile i rukovanju oružjem, s pomakom fokusa od represivnog prema proaktivnom djelovanju policije, pojavljuju se i nova očekivanja u odnosu na zaposlenike. Naime, proaktivno djelovanje svojstveno je i modelu rada policije u zajednici i kriminalističko-obavještajnom pristupu. Stoga, za policijske službenike od kojih se očekuje da obavljaju zadatke u kontekstu novih paradigmi, traži se da imaju širi pogled na probleme sigurnosti u zajednici te da nisu isključivo orijentirani na brzinu reaktivnog odgovora na kriminalni ili drugi sigurnosni događaj. Sagledavanje problema sa šireg stajališta, spremnost na razgovor i prihvaćanje perspektiva različitih dionika u području sigurnosti, analitički i suradnički pristup, fleksibilnost, samoinicijativnost i spremnost na promjene – poželjne su karakteristike policajaca nove generacije. Ovim osobnim kompetencijama i vještinama uvelike može doprinijeti i poznavanje te sklonost korištenja novih tehnologija.

Upravo iz spomenutog razloga ovo istraživanje, koje propituje stavove o poželjnim vještinama i kompetencijama policijskih službenika, u kontekstu novih paradigmi policijskog rada, pokazuje i svoju punu svrhu.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jest stjecanje uvida u stavove budućih policajaca o policijskim vještinama koje su poželjne u kontekstu novih paradigmi policijskog djelovanja (policijski rad okrenut zajednici i kriminalističko-obavještajni model rada policije).

Pored toga, specifično će se utvrditi i stavovi o poželjnim policijskim vještinama policijskih službenika koji rade u obrazovanju i odgoju budućih policijskih službenika, kao i stavovi načelnika policijskih postaja koji kao prvi rukovoditelji primaju na rad nove policijske službenike, kako bi se utvrdile razlike u stavovima između triju skupina ispitanika (budućih policajaca / policijskog osoblja u obrazovanju i odgoju / policijskih rukovoditelja).

Svrha istraživanja jest znanstveno utemeljeno utvrditi u kojoj se mjeri polaznici prekvalifikacije za policijske službenike/službenice podudaraju s profilom policijskog službenika kakav je poželjan u kontekstu novih pristupa u radu policije te imaju li policijski rukovoditelji i djelatnici u odgoju i obrazovanju podudarne stavove o poželjnim policijskim vještinama. Rezultati ovog istraživanja bit će značajni u evaluaciji policijskog obrazovanja te generalno u njegovu unaprjeđenju.

2.2. Uzorak

Uzorak u ovom istraživanju sastoji se od tri subuzorka.

1. Polaznici programa za prekvalifikaciju za zanimanje policajac/policajka (N = 709).
2. Policijski službenici/službenice u odgoju i obrazovanju na Policijskoj akademiji (N = 78).
3. Načelnici policijskih postaja (N = 182).

Zapravo, uvažavajući činjenicu da su istraživanjem obuhvaćeni gotovo svi pojedinci iz spomenute tri skupine, možemo konstatirati da se ovo istraživanje temelji na podacima prikupljenim na cijelim populacijama. Naime, uzorak polaznika programa za prekvalifikaciju za zanimanje policajac/policajka čini 709 ispitanika što je 95 % svih upisanih polaznika. Ispitivanjem nisu obuhvaćeni samo oni koji su u trenutku anketiranja bili nedostupni zbog opravdane nenazočnosti. U ostale dvije skupine ispitanika anketiranje je provedeno na svim službenicima koji su policijski službenici/službenice u odgoju i obrazovanju na Policijskoj akademiji, odnosno koji su načelnici policijskih postaja. Među ispitanicima 72 % su muškarci, a 28 % žene i nalaze se u rasponu od 18 do 64 godine (18 – 25 g. = 66 %; 26 – 30 g. = 8 %; 31 – 40 g. = 6 %; 41 – 50 g. = 15 %; 50 < = 3 %). Obrazovna struktura ispitanika je sljedeća: SSS = 68,6 %; VŠS/prvostupnik = 5,7 %; VSS / specijalist struke = 23,4 i magistar / doktor znanosti = 2,3 %.

2.3. Anketni upitnik

U istraživanju se rabio upitnik koji je kreirao autor, u svrhu ovog istraživanja. Podloga u kreiranju upitnika i definiranju pojedinih varijabli bio je profesionalni okvir za policijske službenike nastao pod okriljem britanske neprofitne organizacije *Skills for Justice* i u suradnji s *College of Policing*. Navedena organizacija izradila je profesionalni okvir za policijske službenike (engl. *Policing Professional Framework – PPF¹*) koji opisuje dužnosti i očekivanja od radnog mjesta policijskog službenika. Upravo ovakav okvir profesionalnih vještina i kompetencija treba osigurati policiji da njezini zaposlenici budu dobro osposobljeni za učinkovito obavljanje poslova u kontekstu aktualnih paradigmi policijskog rada. Činjenica da u Hrvatskoj ne postoji konsenzus i jasno definiran profil policijskog službenika koji bi po poželjnim vještinama i kompetencijama odgovarao dominantnim pristupima u radu policije, za potrebe istraživanja korišten je britanski model, a koji svojim sadržajem pokriva i vještine imanentne policijskom radu okrenutom prema zajednici i vještine podudarne s kriminalističko-obavještajnim modelom rada policije, koji su aktualni pristupi i u radu hrvatske policije.

Uz sociodemografske varijable glavninu upitnika čini skala od 48 čestica koje se odnose na šest skupina pitanja i to:

1. SLUŽENJE JAVNOSTI (*SERVING THE PUBLIC*) – Varijable pokazuju uvjerenje da je policija javni servis, da je policijski službenik posvećen onome što je važno javnosti i

¹ <https://skillsforjustice-ppf.com/personal-qualities/>

da će služiti njihovim interesima. Shvaća očekivanja, potrebe i zabrinutosti različitih zajednica i nastoji ih riješiti. Gradi povjerenje javnosti razgovarajući s ljudima u lokalnim zajednicama kako bi se istražila različita stajališta i razbile prepreke između građana i policije. Razumije utjecaj i koristi policijskog rada za različite zajednice i prepoznaje najbolji način pružanja usluga njima. Suraduje s drugim agencijama kako bi pružio najbolju moguću cjelokupnu uslugu javnosti.

2. OTVORENOST ZA PROMJENE (*OPENNESS TO CHANGE*) – Varijable propituju koliko je iz perspektive ispitanika važno za policijske službenike da su otvoreni za promjene, da se brzo prilagođavaju različitim načinima rada, da su fleksibilni i otvoreni za alternativne pristupe rješavanju problema, pronalaze bolje, troškovno učinkovitije načine za obavljanje poslova, predlažu promjene i ideje za poboljšanja, inovativni su i kreativni u rješavanju problema.
3. OSTVARIVANJE CILJEVA/IZVRŠAVANJE ZADAĆA (*SERVICE DELIVERY*) – Ova skupina varijabli odnosi se na procjenu važnosti razumijevanja ciljeva i prioriteta organizacije i kako se rad pojedinaca uklapa u njih. Zatim stavove o važnosti učinkovitog organiziranja zadataka, strukturiranog i metodičkog pristupa postizanju rezultata, značaja određivanja prioriteta i učinkovitog upravljanja s više zadataka i dobrog upravljanja vremenom, kao i stavove o važnosti usredotočenosti na rezultate.
4. PROFESIONALIZAM (*PROFESSIONALISM*) – Ove varijable odnose se na stavove o integritetu, policijskom radu u skladu s vrijednostima i etičkim standardima policijske službe, preuzimanju inicijative za rješavanje problema, pokazivanju hrabrosti i otpornosti u rješavanju teških i potencijalno nestabilnih situacija, vlastitoj inicijativi za rješavanje problema, radnoj etici, profesionalnim standardima, neprofesionalnom i/ili diskriminirajućem ponašanju, učenju iz iskustva i razvoju vlastitih profesionalnih vještina i znanja.
5. DONOŠENJE ODLUKA (*DECISION MAKING*) – Varijable se odnose na procjene ispitanika vezane za prikupljanje, provjeru i procjene odgovarajućih i dostupnih informacije važnih za točno razumijevanje situacija, razmatranje mogućih rješenja prije donošenja jasnih, pravodobnih i opravdanih odluka. Zatim važnosti procjene odluka u svjetlu novih informacija i promjenjivih okolnosti, uravnoteženju rizika, troškova i koristi, razmišljanja o širim utjecajima odluka, profesionalne prosudbe i važnosti odluka koje su razmjerne javnom interesu.
6. RAD S DRUGIMA (*WORKING WITH OTHERS*) – Šesta skupina varijabli odnosi se na suradnju s drugima, davanje pomoći i podrške kolegama, razvoj pozitivnih radnih odnosa, važnost slušanja i otvorenog razgovora u kojem se izražavaju pozitivni i konstruktivni stavovi. Nadalje, varijable sadrže tvrdnje koje se odnose na procjenu koliko je važno da je policijski službenik uljudan, pristojan i obziran, da pokazuje empatiju i suosjećanje, bavi se ljudima kao pojedincima i rješava njihove specifične potrebe i probleme, tretira ljude s poštovanjem i dostojanstvom, tretirajući ih ravnopravno i bez predrasuda.

Varijable u upitniku nalaze se na skali Likertovog tipa s vrijednostima od 1 do 5, skalirane tako da odgovori znače: 1 - uopće se ne slažem, 2 - djelomično se slažem, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - djelomično se slažem i 5 - u potpunosti se slažem. Anketiranje su proveli autori ovog istraživanja metodom papir-olovka. Ispitanici su upoznati sa svrhom istraživanja, kao i da je sudjelovanje u anketi dragovoljno i anonimno.

2.4. Metode obrade podataka

Podaci prikupljeni ovim istraživanjem obrađeni su u statističkom programu SPSS te su za potrebe ovog rada izračunati parametri deskriptivne statistike, rezultati ispitanika na pojedinim varijablama, srednje vrijednosti i standardna devijacija nakon čega su varijable rangirane po vrijednosti odgovora za svaku skupinu ispitanika. Također su izračunati rezultati po kompozitnim varijablama za svaku od naprijed navedenih šest skupina pitanja.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Radi donošenja suda o kvaliteti upitnika testirana je njegova pouzdanost te je dobivena Cronbach-Kaiser-Caffreyeva mjera pouzdanosti - $\alpha = 0,938$, na temelju čega zaključujemo da se radi o pouzdanom mjernom instrumentu čiji se rezultati mogu rabiti u istraživačke svrhe.

U tablici broj 1 prikazani su rezultati deskriptivne statistike, aritmetičke sredine i standardne devijacije svih čestica, rangirani od najviše vrijednosti aritmetičke sredine za skupinu ispitanika polaznika programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za zanimanje policajac.

Tablica 1. Rezultati deskriptivne statistike za skupinu polaznika programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za zanimanje policajac

	N	Aritmetička sredina	St. Devijacija	Rang
11. Uči na iskustvu i razvija vlastite profesionalne vještine i znanja.	709	4.77	.548	1.
7. Smiruje sukobe, spreman je poduzeti korak naprijed i preuzima kontrolu kada je to potrebno.	709	4.77	.554	2.
6. U obavljanju zadataka surađuje s drugima.	709	4.72	.613	3.
13. Tretira građane s poštovanjem i dostojanstvom.	709	4.71	.620	4.
1. Policijski službenik mora služiti javnosti i raditi u njezinu najboljem interesu.	709	4.66	.697	5.
28. Uljudan je, pristojan i obziran.	709	4.64	.719	6.
41. Dragovoljno pomaže i daje podršku kolegama.	709	4.61	.705	7.
14. Postupa prema građanima ravnopravno i bez predrasuda bez obzira na njihovo podrijetlo, pripadnost, društveni status i druge okolnosti.	709	4.58	.844	8.

Tablica 1. (nastavak)

	N	Aritmetička sredina	St. Devijacija	Rang
44. Radi u skladu sa zakonom, pravilima struke te etičkim kodeksom.	709	4.55	.770	9.
29. Podržava profesionalne standarde.	709	4.55	.713	10.
21. Ostaje smiren i profesionalan pod pritiskom.	709	4.53	.771	11.
42. Razmatra niz mogućnosti prije donošenja odluka.	709	4.51	.741	12.
45. Razmatra sve moguće čimbenike koji se nalaze u osnovi nekog incidenta ili problema kako bi suzbio rizike i uspostavio sigurnost.	709	4.50	.751	13.
33. Planira i provodi zadatke učinkovito, uzimajući u obzir zakonit i metodički pristup postizanju rezultata.	709	4.48	.704	14.
8. Usredotočen je na rezultate, a pritom radi brzo, precizno i po potrebi traži upute.	709	4.48	.789	15.
47. Prikuplja, potvrđuje i procjenjuje sve odgovarajuće i dostupne informacije kako bi točno procijenio situaciju u kojoj se nalazi.	709	4.47	.767	16.
31. Razmišlja unaprijed.	709	4.47	.819	17.
40. Preuzima rješavanje problema, pokazujući hrabrost i otpornost u rješavanju teških i potencijalno nestabilnih situacija.	709	4.47	.794	18.
32. Pažljivo sluša i postavlja pitanja kako bi razriješio nerazumijevanje, izražavajući pozitivne i konstruktivne vlastite stavove.	709	4.45	.781	19.
48. Pronalazi bolje, učinkovitije načine obavljanja posla.	709	4.45	.816	20.
34. Razumije utjecaj i koristi od policijskog rada u različitim zajednicama te prepoznaje najbolji način postupanja i pružanje usluge građanima.	709	4.44	.741	21.
18. Gradi povjerenje javnosti u policiju razgovarajući s građanima u lokalnoj zajednici kako bi doznao njihova stajališta i uklonio prepreke između njih i policije.	709	4.42	.883	22.
20. Dobro organizira svoje vrijeme.	709	4.42	.861	23.
17. Fleksibilan je i otvoren za alternativne načine rješavanja problema.	709	4.42	.829	24.
43. Brzo se prilagođava različitim načinima i uvjetima rada.	709	4.39	.816	25.
3. Suočava se s neprofesionalnim i diskriminirajućim ponašanjem.	709	4.38	.866	26.
15. Razmišlja o širim utjecajima svoje odluke.	709	4.37	.838	27.
24. Djeluje iskreno i etično.	709	4.37	.913	28.

Tablica 1. (nastavak)

	N	Aritmetička sredina	St. Devijacija	Rang
16. Traži povratne informacije o svojem radu i djeluje ne temelju njih.	709	4.34	.889	29.
38. Dobro opisuje stvari, usredotočuje se na ključne točke i razgovara s ljudima jezikom koji oni razumiju.	709	4.34	.921	30.
30. Orijentiran je na sigurnost, a ne na kazneno djelo.	709	4.33	.885	31.
37. Pokazuje snažnu radnu etiku, a kad je potrebno, ulaže dodatan napor.	709	4.33	.861	32.
46. Predlaže ideje za promjene i unaprjeđenje rada.	709	4.32	.912	33.
27. Procjenjuje svoje odluke s obzirom na nove informacije i promjenjive okolnosti.	709	4.32	.780	34.
39. Otvoren je za promjene.	709	4.29	.911	35.
12. Djeluje na temelju diskrecijskog prava i primjenjuje profesionalnu prosudbu, imajući na umu da su odluke razmjerne i u interesu javnosti.	709	4.28	.832	36.
19. Ima inovativan i kreativan pristup rješavanju problema.	709	4.26	.886	37.
26. Razumije ciljeve i prioritete Ministarstva unutarnjih poslova i policije te kako njegov rad tomu pridonosi.	709	4.25	.986	38.
2. Rješava probleme analizom uzroka, a ne oslanja se isključivo na objašnjenje koje nude pojedinci.	709	4.24	.836	39.
25. Shvaća očekivanja i probleme različitih skupina/zajednica i pokušava ih riješiti.	709	4.22	.865	40.
10. Gleda na probleme sa znatno šireg stajališta (pomak od fokusiranja na konkretni pojedinačni slučaj prema fokusiranju na cjelokupnu pojavu).	709	4.18	.829	41.
36. Surađuje s drugim agencijama za provođenje zakona kako bi građani dobili cjelokupnu uslugu.	709	4.15	.974	42.
22. Zagovara prednosti određenog pristupa, informira građane o napretku i upravlja njihovim očekivanjima.	709	3.93	.979	43.
4. Uspostavlja ravnotežu između rizika te troškova i koristi koje će nastati njegovim radom.	709	3.92	.996	44.
5. Bavi se građanima kao pojedincima i rješava njihove specifične potrebe i probleme.	709	3.91	1.104	45.
35. Obavlja više zadataka odjednom.	709	3.72	1.142	46.
23. Pokazuje empatiju i suosjećanje.	709	3.69	1.147	47.
9. Samoinicijativno rješava probleme.	709	3.40	1.182	48.
Valid N (listwise)	709			49.
a. Status = Polaznik programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za zanimanje policajac/policajka				

Dobiveni rezultati pokazuju kako skupina ispitanika polaznika programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za zanimanje policajac na svim varijablama pokazuje relativno visoke rezultate jer se dobiveni rezultati nalaze u rasponu srednje vrijednosti od najviše 4,77 do najniže 3,40. To znači da polaznici prepoznaju vještine i kompetencije opisane u varijablama kao one koje bi trebali posjedovati budući policijski službenici. Najviše rezultate, ispitanici iz ove skupine pokazuju na sljedećim varijablama:

- Uči na iskustvu i razvija vlastite profesionalne vještine i znanja (M = 4,77; SD = 0,548)
- Smiruje sukobe, spreman je poduzeti korak naprijed i preuzima kontrolu kada je to potrebno (M = 4,77; SD = 0,554)
- U obavljanju zadataka surađuje s drugima (M = 4,72; SD = 0,613)
- Tretira građane s poštovanjem i dostojanstvom (M = 4,71; SD = 0,620)
- Policijski službenik mora služiti javnosti i raditi u njezinu najboljem interesu (M = 4,66; SD = 0,697)
- Uljudan je, pristojan i obziran (M = 4,64; SD = 0,719)
- Dobrovoljno pomaže i daje podršku kolegama (M = 4,61; SD = 0,705)
- Postupa prema građanima ravnopravno i bez predrasuda bez obzira na njihovo porijeklo, pripadnost, društveni status i druge okolnosti (M = 4,58; SD = 0,844)
- Radi u skladu sa zakonom, pravilima struke te etičkim kodeksom (M = 4,55; SD = 0,770)
- Podržava profesionalne standarde (M = 4,55; SD = 0,713)

Prema dobivenim rezultatima poželjni profil policijskog službenika po viđenju ove skupine ispitanika jest službenik koji služi javnosti, a prema građanima se odnosi uljudno, s poštovanjem i bez predrasuda, suradnički je orijentiran i prema kolegama i prema građanima, djeluje u skladu sa zakonom i profesionalnim standardima te je spreman na stalno učenje i profesionalni razvoj.

Dakle, možemo zaključiti da se prema stavovima ove skupine ispitanika najveći broj najviše rangiranih varijabli nalazi u skupini vještina i kompetencija koje se odnose na rad s drugima, a zatim u skupini varijabli koje se odnose na profesionalizam. Uzimajući u obzir činjenicu da je treće tisućljeće specifično po projektnom i timskom pristupu radu, kako u drugim područjima, tako i u području policijskog rada, ovakvi su rezultati na uzorku budućih mladih policijskih službenika ohrabrujući.

Od ukupno 48 varijabli koje opisuje policijske vještine i kompetencije ispitanici – polaznici programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za zanimanje policajac/policajka, najniže rezultate pokazuju na sljedećim varijablama:

- Zagovara prednosti određenog pristupa, informira građane o napretku i upravlja njihovim očekivanjima (M = 3,93; SD = 0,979)
- Uspostavlja ravnotežu između rizika te troškova i koristi koje će nastati njegovim radom (M = 3,92; SD = 0,996)
- Bavi se građanima kao pojedincima i rješava njihove specifične potrebe i probleme (M = 3,91; SD = 1,104)

- Obavlja više zadataka odjednom (M = 3,72; SD = 1,142)
- Pokazuje empatiju i suosjećanje (M = 3,96; SD = 1.147)
- Samoinicijativno rješava probleme (M = 3,40; SD = 1,182)

Prema stavovima ove skupine ispitanika najveći broj najmanje rangiranih varijabli nalazi se u skupini vještina i kompetencija koje se ponovno odnose na rad s drugima, dok su tu još varijable koje se odnose na donošenje odluka, ostvarivanje ciljeva / izvršavanje zadataka i profesionalizam. Međutim, na određeni je način razumljivo, s obzirom na to da se radi o ispitanicima bez policijskog iskustva, kako upravo na ovim varijablama koje se odnose na samoinicijativnost, obavljanje više zadataka istovremeno ili zagovaranje određenih pristupa – ispitanici iskazuju najniži stupanj slaganja. Također je očekivano i razumljivo da se među najniže rangiranim varijablama nalazi i ona koja govori o uspostavi ravnoteže između rizika te troška i koristi koje će nastati policijskim radom. Ovakvo shvaćanje svojstveno je poslovnom modelu kod kojeg se raspodjela i potrošnja resursa uvijek promatra u kontekstu očekivanog rezultata. U pravilu, razumijevanje ovakvog pristupa i unošenje poslovne logike u procjene policijskih službenika primjerenije je očekivati od rukovodne razine službenika, negoli od neposrednih izvršitelja.

U tablici broj 2 prikazani su rezultati deskriptivne statistike, aritmetičke sredine i standardne devijacije svih čestica rangirani od najviše vrijednosti aritmetičke sredine za skupinu ispitanika – policijski službenik – djelatnik u nastavi i odgoju.

Tablica 2. Rezultati deskriptivne statistike za skupinu policijski službenik / djelatnik u nastavi i odgoju

	N	Aritmetička sredina	St. Devijacija	Rang
1. Policijski službenik mora služiti javnosti i raditi u njezinu najboljem interesu.	78	4.72	.643	1.
6. U obavljanju zadataka surađuje s drugima.	78	4.67	.658	2.
28. Uljudan je, pristojan i obziran.	78	4.64	.738	3.
29. Podržava profesionalne standarde.	78	4.62	.743	4.
44. Radi u skladu sa zakonom, pravilima struke te etičkim kodeksom.	78	4.62	.688	5.
14. Postupa prema građanima ravnopravno i bez predrasuda bez obzira na njihovo podrijetlo, pripadnost, društveni status i druge okolnosti.	78	4.60	.858	6.
7. Smiruje sukobe, spreman je poduzeti korak naprijed i preuzima kontrolu kada je to potrebno.	78	4.58	.798	7.
13. Tretira građane s poštovanjem i dostojanstvom.	78	4.51	.833	8.
11. Uči na iskustvu i razvija vlastite profesionalne vještine i znanja.	78	4.44	.815	9.

Tablica 2. (nastavak)

	N	Aritmetička sredina	St. Devijacija	Rang
41. Dobrovoljno pomaže i daje podršku kolegama.	78	4.42	.890	10.
38. Dobro opisuju stvari, usredotočuje se na ključne točke i razgovara s ljudima jezikom koji oni razumiju.	78	4.40	.858	11.
21. Ostaje smiren i profesionalan pod pritiskom.	78	4.38	.915	12.
24. Djeluje iskreno i etično.	78	4.36	.911	13.
37. Pokazuje snažnu radnu etiku, a kad je potrebno, ulaže dodatan napor.	78	4.36	.897	14.
33. Planira i provodi zadatke učinkovito, uzimajući u obzir zakonit i metodički pristup postizanju rezultata.	78	4.35	.865	15.
2. Rješava probleme analizom uzroka, a ne oslanja se isključivo na objašnjenje koje nude pojedinci.	78	4.35	.850	16.
32. Pažljivo sluša i postavlja pitanja kako bi razriješio nerazumijevanje, izražavajući pozitivne i konstruktivne vlastite stavove.	78	4.31	.857	17.
18. Gradi povjerenje javnosti u policiju razgovarajući s građanima u lokalnoj zajednici kako bi doznao njihova stajališta i uklonio prepreke između njih i policije.	78	4.29	.982	18.
43. Brzo se prilagođava različitim načinima i uvjetima rada.	78	4.24	.885	19.
8. Usredotočen je na rezultate, a pritom radi brzo, precizno i po potrebi traži upute.	78	4.24	.928	20.
31. Razmišlja unaprijed.	78	4.23	.925	21.
45. Razmatra sve moguće čimbenike koji se nalaze u osnovi nekog incidenta ili problema kako bi suzbio rizike i uspostavio sigurnost.	78	4.21	.931	22.
39. Otvoren je za promjene.	78	4.21	.985	23.
47. Prikuplja, potvrđuje i procjenjuje sve odgovarajuće i dostupne informacije kako bi točno procijenio situaciju u kojoj se nalazi.	78	4.19	.981	24.
42. Razmatra niz mogućnosti prije donošenja odluka.	78	4.19	.913	25.
40. Preuzima rješavanje problema, pokazujući hrabrost i otpornost u rješavanju teških i potencijalno nestabilnih situacija.	78	4.19	1.007	26.
26. Razumije ciljeve i prioritete Ministarstva unutarnjih poslova i policije te kako njegov rad tomu pridonosi.	78	4.18	.908	27.
20. Dobro organizira svoje vrijeme.	78	4.18	.990	28.
27. Procjenjuje svoje odluke s obzirom na nove informacije i promjenjive okolnosti.	78	4.18	.879	29.
3. Suočava se s neprofesionalnim i diskriminirajućim ponašanjem.	78	4.17	.986	30.

Tablica 2. (nastavak)

	N	Aritmetička sredina	St. Devijacija	Rang
34. Razumije utjecaj i koristi od policijskog rada u različitim zajednicama te prepoznaje najbolji način postupanja i pružanje usluge građanima.	78	4.15	.941	31.
48. Pronalazi bolje, učinkovitije načine obavljanja posla.	78	4.14	1.028	32.
16. Traži povratne informacije o svom radu i djeluje ne temelju njih.	78	4.14	1.028	33.
25. Shvaća očekivanja i probleme različitih skupina/ zajednica i pokušava ih riješiti.	78	4.12	.980	34.
46. Predlaže ideje za promjene i unaprjeđenje rada.	78	4.10	1.039	35.
12. Djeluje na temelju diskrecijskog prava i primjenjuje profesionalnu prosudbu, imajući na umu da su odluke razmjerne i u interesu javnosti.	78	4.08	.937	36.
17. Fleksibilan je i otvoren za alternativne načine rješavanja problema.	78	4.06	.944	37.
36. Surađuje s drugim agencijama za provođenje zakona kako bi građani dobili cjelokupnu uslugu.	78	4.04	1.038	38.
15. Razmišlja o širim utjecajima svoje odluke.	78	4.04	1.025	39.
30. Orijentiran je na sigurnost, a ne na kazneno djelo.	78	3.97	.897	40.
23. Pokazuje empatiju i suosjećanje.	78	3.94	1.085	41.
19. Ima inovativan i kreativan pristup rješavanju problema.	78	3.90	1.123	42.
22. Zagovara prednosti određenog pristupa, informira građane o napretku i upravlja njihovim očekivanjima.	78	3.83	.932	43.
10. Gleda na probleme sa znatno šireg stajališta (pomak od fokusiranja na konkretni pojedinačni slučaj prema fokusiranju na cjelokupnu pojavu).	78	3.82	1.066	44.
9. Samoinicijativno rješava probleme.	78	3.81	.981	45.
5. Bavi se građanima kao pojedincima i rješava njihove specifične potrebe i probleme.	78	3.77	1.044	46.
35. Obavlja više zadataka odjednom.	78	3.60	1.109	47.
4. Uspostavlja ravnotežu između rizika te troškova i koristi koje će nastati njegovim radom.	78	3.51	1.192	48.
Valid N (listwise)	78			49.
a. Status = Policijski službenik / djelatnik u nastavi i odgoju				

Rezultati nam pokazuju kako skupina ispitanika policijskih službenika / djelatnika u nastavi i odgoju na svim varijablama pokazuje relativno visoke rezultate jer se dobiveni rezultati nalaze u rasponu srednje vrijednosti od najviše 4,72 do najniže 3,51, vrlo slično prethodnoj

skupini ispitanika. To znači da policijski službenici koji rade u odgoju i obrazovanju budućih policajaca prepoznaju da su vještine i kompetencije opisane u varijablama poželjne za policijske službenice i službenike, da su im one potrebne za učinkoviti policijski rad te da su podudarne s pristupima, metodama i taktikama policijskog rada u Hrvatskoj. Najviše rezultate, ispitanici iz ove skupine pokazuju na sljedećim varijablama:

- Policijski službenik mora služiti javnosti i raditi u njezinom najboljem interesu (M = 4,72; SD = 0,643)
- U obavljanju zadataka surađuje s drugima (M = 4,67; SD = 0,658)
- Uljudan je, pristojan i obziran (M = 4,64; SD = 0,738)
- Podržava profesionalne standarde (M = 4,62; SD = 0,743)
- Radi u skladu sa zakonom, pravilima struke te etičkim kodeksom (M = 4,62; SD = 0,688)
- Postupa prema građanima ravnopravno i bez predrasuda bez obzira na njihovo porijeklo, pripadnost, društveni status i druge okolnosti (M = 4,60; SD = 0,858)
- Smiruje sukobe, spreman je poduzeti korak naprijed i preuzima kontrolu kada je to potrebno (M = 4,58; SD = 0,798)
- Tretira građane s poštovanjem i dostojanstvom (M = 4,51; SD = 833)

Vidljiva je značajna podudarnost s polaznicima obrazovanja za zanimanje policajac/policajka jer i službenici koji rade u njihovu odgoju i obrazovanju kao poželjan profil vide službenika koji služi javnosti, prema građanima postupa s poštovanjem, bez predrasuda, uljudan je, radi u skladu sa zakonom i profesionalnim standardima, suradnički je orijentiran te spreman preuzeti kontrolu kad je to potrebno.

Može se zaključiti da se prema stavovima ove skupine ispitanika najveći broj najviše rangiranih varijabli nalazi u skupini vještina i kompetencija koje govore o radu s drugima, profesionalizmu i služenju javnosti. Ovi su rezultati na određen način očekivani s obzirom na to da se podudaraju s ishodima učenja polaznika programa prekvalifikacije odraslih za zanimanje policajac u kojem su nositelji i izvoditelji programa upravo ispitanici iz ove skupine. S obzirom na relativnu podudarnost rezultata s prvom skupinom ispitanika u obrazovanju budućih policajaca neće biti potrebno raditi na promjeni njihovih stavova o temeljnim vrijednostima policijskog rada i neophodnim kompetencijama policijskih službenika jer su polaznici i njihovi nastavnici te odgajatelji bliski u svojim stavovima.

Od 48 varijabli koje opisuje policijske vještine i kompetencije ispitanici - policijski službenici/djelatnici u nastavi i odgoju najniže rezultate pokazuju na sljedećim varijablama:

- Orijentiran je na sigurnost, a ne na kazneno djelo (M = 3,97; SD = 0,897)
- Pokazuje empatiju i suosjećanje (M = 3,94; SD = 1,085)
- Ima inovativan i kreativan pristup rješavanju problema (M = 3,90; SD = 1,123)
- Zagovara prednosti određenog pristupa, informira građane o napretku i upravlja njihovim očekivanjima (M = 3,83; SD = 0,932)
- Gleda na probleme sa znatno šireg stajališta (pomak od fokusiranja na konkretni pojedinačni slučaj ka fokusiranju na cjelokupnu pojavu) (M = 3,82; SD = 1,066)

- Samoinicijativno rješava probleme (M = 3,81; SD = 0,981)
- Bavi se građanima kao pojedincima i rješava njihove specifične potrebe i probleme (M = 3,77; SD = 1,044)
- Obavlja više zadataka odjednom (M = 3,60; SD = 1,109)
- Uspostavlja ravnotežu između rizika te troškova i koristi, koje će nastati njegovim radom (M = 3,51; SD = 1,192)

Rezultati nam pokazuju da se za ovu skupinu ispitanika najveći broj najmanje rangiranih varijabli nalazi u skupini vještina i kompetencija koje se odnose na rad s drugima, otvorenost za promjene i ostvarivanje ciljeva / izvršavanje zadaća, a slijede ih profesionalizam i donošenje odluka. Međutim, posebno je interesantno kako se odgovori i nastavnika i odgajatelja u velikoj mjeri podudaraju s odgovorima polaznika prekvalifikacije jer i jedni i drugi na istim tvrdnjama iskazuju podjednaku razinu slaganja. To se odnosi na varijable koje prezentiraju empatiju i suosjećanje, zagovaranje određenih pristupa, samoinicijativnost, obavljanje više zadataka odjednom te rješavanje specifičnih potreba i problema.

U tablici broj 3 prikazani su rezultati deskriptivne statistike, aritmetičke sredine i standardne devijacije svih čestica rangirani od najviše vrijednosti aritmetičke sredine za skupinu ispitanika rukovoditelj – načelnik policijske postaje.

Tablica 3. Rezultati deskriptivne statistike za skupinu rukovoditelj – načelnik policijske postaje

	N	Aritmetička sredina	St. devijacija	Rang
1. Policijski službenik mora služiti javnosti i raditi u njezinu najboljem interesu.	182	4.80	.601	1.
6. U obavljanju zadataka surađuje s drugima.	182	4.68	.585	2.
13. Tretira građane s poštovanjem i dostojanstvom.	182	4.60	.742	3.
14. Postupa prema građanima ravnopravno i bez predrasuda bez obzira na njihovo podrijetlo, pripadnost, društveni status i druge okolnosti.	182	4.57	.746	4.
7. Smiruje sukobe, spreman je poduzeti korak naprijed i preuzima kontrolu kada je to potrebno.	182	4.55	.685	5.
44. Radi u skladu sa zakonom, pravilima struke te etičkim kodeksom.	182	4.53	.748	6.
28. Uljudan je, pristojan i obziran.	182	4.50	.792	7.
29. Podržava profesionalne standarde.	182	4.47	.798	8.
11. Uči na iskustvu i razvija vlastite profesionalne vještine i znanja.	182	4.46	.762	9.
24. Djeluje iskreno i etično.	182	4.36	.827	10.
41. Dragovoljno pomaže i daje podršku kolegama.	182	4.34	.836	11.

Tablica 3. (nastavak)

	N	Aritmetička sredina	St. devijacija	Rang
31. Razmišlja unaprijed.	182	4.27	3.929	12.
18. Gradi povjerenje javnosti u policiju razgovarajući s građanima u lokalnoj zajednici kako bi doznao njihova stajališta i uklonio prepreke između njih i policije.	182	4.24	1.017	13.
2. Rješava probleme analizom uzroka, a ne oslanja se isključivo na objašnjenje koje nude pojedinci.	182	4.18	.874	14.
33. Planira i provodi zadatke učinkovito, uzimajući u obzir zakonit i metodički pristup postizanju rezultata.	182	4.17	.928	15.
37. Pokazuje snažnu radnu etiku, a kad je potrebno, ulaže dodatan napor.	182	4.16	.972	16.
38. Dobro opisuje stvari, usredotočuje se na ključne točke i razgovara s ljudima jezikom koji oni razumiju.	182	4.16	.941	17.
21. Ostaje smiren i profesionalan pod pritiskom.	182	4.14	1.057	18.
45. Razmatra sve moguće čimbenike koji se nalaze u osnovi nekog incidenta ili problema kako bi suzbio rizike i uspostavio sigurnost.	182	4.14	.880	19.
40. Preuzima rješavanje problema, pokazujući hrabrost i otpornost u rješavanju teških i potencijalno nestabilnih situacija.	182	4.13	.863	20.
32. Pažljivo sluša i postavlja pitanja kako bi razriješio nerazumijevanje, izražavajući pozitivne i konstruktivne vlastite stavove.	182	4.12	.979	21.
43. Brzo se prilagođava različitim načinima i uvjetima rada.	182	4.10	.995	22.
42. Razmatra niz mogućnosti prije donošenja odluka.	182	4.10	.998	23.
47. Prikuplja, potvrđuje i procjenjuje sve odgovarajuće i dostupne informacije kako bi točno procijenio situaciju u kojoj se nalazi.	182	4.09	1.047	24.
8. Usredotočen je na rezultate, a pritom radi brzo, precizno i po potrebi traži upute.	182	4.08	.960	25.
25. Shvaća očekivanja i probleme različitih skupina/zajednica i pokušava ih riješiti.	182	4.07	.904	26.
34. Razumije utjecaj i koristi od policijskog rada u različitim zajednicama te prepoznaje najbolji način postupanja i pružanje usluge građanima.	182	4.05	.900	27.
39. Otvoren je za promjene.	182	4.05	1.042	28.
27. Procjenjuje svoje odluke s obzirom na nove informacije i promjenjive okolnosti.	182	4.04	.903	29.
3. Suočava se s neprofesionalnim i diskriminirajućim ponašanjem.	182	4.01	1.043	30.

Tablica 3. (nastavak)

	N	Aritmetička sredina	St. devijacija	Rang
20. Dobro organizira svoje vrijeme.	182	4.01	1.069	31.
26. Razumije ciljeve i prioritete Ministarstva unutarnjih poslova i policije te kako njegov rad tomu pridonosi.	182	3.99	1.105	32.
23. Pokazuje empatiju i suosjećanje.	182	3.99	.857	33.
36. Surađuje s drugim agencijama za provođenje zakona kako bi građani dobili cjelokupnu uslugu.	182	3.97	1.032	34.
15. Razmišlja o širim utjecajima svoje odluke.	182	3.96	1.027	35.
48. Pronalazi bolje, učinkovitije načine obavljanja posla.	182	3.95	1.119	36.
16. Traži povratne informacije o svojem radu i djeluje ne temelju njih.	182	3.95	1.114	37.
46. Predlaže ideje za promjene i unaprjeđenje rada.	182	3.94	1.108	38.
17. Fleksibilan je i otvoren za alternativne načine rješavanja problema.	182	3.92	.931	39.
19. Ima inovativan i kreativan pristup rješavanju problema.	182	3.90	1.135	40.
10. Gleda na probleme sa znatno šireg stajališta (pomak od fokusiranja na konkretni pojedinačni slučaj prema fokusiranju na cjelokupnu pojavu).	182	3.88	1.068	41.
5. Bavi se građanima kao pojedincima i rješava njihove specifične potrebe i probleme.	182	3.85	.966	42.
12. Djeluje na temelju diskrecijskog prava i primjenjuje profesionalnu prosudbu, imajući na umu da su odluke razmjerne i u interesu javnosti.	182	3.85	.951	43.
30. Orijentiran je na sigurnost, a ne na kazneno djelo.	182	3.76	.925	44.
9. Samoinicijativno rješava probleme.	182	3.75	.922	45.
22. Zagovara prednosti određenog pristupa, informira građane o napretku i upravlja njihovim očekivanjima.	182	3.75	.929	46.
35. Obavlja više zadataka odjednom.	182	3.63	1.052	47.
4. Uspostavlja ravnotežu između rizika te troškova i koristi koje će nastati njegovim radom.	182	3.49	1.091	48.
Valid N (listwise)	182			49.

a. Status = Rukovoditelj

Rezultati istraživanja dokazuju kako rukovoditelji – načelnici policijskih postaja također na svim varijablama pokazuju relativno visoke rezultate jer se dobiveni rezultati nalaze u rasponu srednje vrijednosti od najviše 4,80 do najniže 3,49. U usporedbi s prethodne dvije skupine ispitanika možemo zaključiti da se i odgovori ove kategorije policijskih rukovoditelja

nalaze u istom rasponu kao i odgovori drugih testiranih skupina. To također upućuje na zaključak o podudarnosti stavova mladih budućih policijskih službenika i nastavničkog te odgajateljskog kadra koji radi na njihovoj obuci i prekvalifikaciji, kao i policijskih rukovoditelja u kategoriji načelnika policijskih postaja. Važno je također zaključiti da razlike ne postoje bez obzira i na generacijske razlike, ali i razlike koje proizlaze iz različitog položaja unutar policijskog sustava. Ovu činjenicu o nepostojanju razlika u stavovima različitih kategorija ispitanika ili dionika policijske organizacije treba promatrati kao prednost jer predstavlja dobru pretpostavku za učinkovit rad utemeljen na istovjetnim vrijednostima.

Najviše rezultate, ispitanici iz ove skupine pokazuju na sljedećih sedam varijabli:

- Policijski službenik mora služiti javnosti i raditi u njezinu najboljem interesu (M = 4,80; SD = 0,601)
- U obavljanju zadataka surađuje s drugima (M = 4,68; SD = 0,585)
- Tretira građane s poštovanjem i dostojanstvom (M = 4,60; SD = 0,742)
- Postupa prema građanima ravnopravno i bez predrasuda bez obzira na njihovo porijeklo, pripadnost, društveni status i druge okolnosti (M = 4,57; SD = 0,746)
- Smiruje sukobe, spreman je poduzeti korak naprijed i preuzima kontrolu kada je to potrebno (M = 4,55; SD = 0,685)
- Radi u skladu sa zakonom, pravilima struke te etičkim kodeksom (M = 4,53; SD = 0,748)
- Uljudan je, pristojan i obziran (M = 4,50; SD = 0,792).

Rezultati se ponovno podudaraju s prethodne dvije skupine ispitanika jer i načelnici policijskih postaja, prema najviše rangiranim varijablama, poželjnim smatraju profil policijskog službenika koji služi javnosti, suradnički je orijentiran, tretira građane s poštovanjem i bez predrasuda, uljudan je i pristojan, preuzima kontrolu kada je to potrebno te radi u skladu sa zakonom.

Očekivano, načelnici policijskih postaja najpoželjnijim smatraju one vještine i policijske kompetencije koje se odnose na odnos prema građanima i rad u skladu sa zakonom i etičkim kodeksima jer se radi upravo o poželjnim ponašanjima policijskih službenika koja smanjuju nezadovoljstvo i pritužbe građana, što je u pravilu nepoželjno s pozicije rukovoditelja.

Od tvrdnji koje opisuju policijske vještine i kompetencije ispitanici iz ove kategorije u 17 varijabli imaju rezultate manje od 4,0, a u ovih pet varijabli iskazuju najniži rezultat:

- Orijentiran je na sigurnost, a ne na kazneno djelo (M = 3,76; SD = 0,925)
- Samoinicijativno rješava probleme (M = 3,75; SD = 0,922)
- Zagovara prednosti određenog pristupa, informira građane o napretku i upravlja njihovim očekivanjima (M = 3,75; SD = 0,929)
- Obavlja više zadataka odjednom (M = 3,63; SD = 1,052)
- Uspostavlja ravnotežu između rizika te troškova i koristi, koje će nastati njegovim radom (M = 3,49; SD = 1,091)

Zanimljivo je da po ovim rezultatima varijable s najnižim stupnjem slaganja odgovaraju varijablama s kojima su se najmanje složili i ispitanici iz prethodne dvije skupine. Ovdje također treba uzeti u obzir da su se, bez obzira na položaj i status ispitanika unutar policijske organizacije, tvrdnje iz upitnika odnosile na policijskog službenika općenito, a ne osobno na ispitanike uključene u istraživanje. Stoga je razumljivo da policijski rukovoditelji one vještine koje se odnose na samoinicijativnost, uravnoteženost troškova i koristi, obavljanje više zadataka odjednom, zagovaranje određenih pristupa i orijentiranost na sigurnost općenito, a ne pojedinačno na pojedini incident, od svih navedenih tvrdnji ocjenjuju s najnižim stupnjem slaganja. Moglo bi se zaključiti kako sve tri skupine ispitanika procjenjuju da su ove vještine i kompetencije primjerenije više rangiranim radnim mjestima unutar policijskog sustava kod kojih bi trebalo doći više do izražaja samoinicijativnost, bavljenje ukupnom sigurnošću, a ne pojedinačnim incidentima, odabirom pristupa u rada, obavljanje više zadataka istovremeno, a posebno poslovna logika odlučivanja o troškovima i koristima u policijskom radu.

3.1. Rezultati po subskalama Upitnika za sve ispitanike

Tablica 4. Deskriptivni podaci kompozitnih varijabli po subskalama Upitnika za sve ispitanike

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	St. devijacija
Služenje javnosti MC	969	1.00	5.00	4.3406	.58826
Otvorenost MC	969	1.00	5.00	4.2527	.61585
Ostvarivanje_ciljeva MC	969	1.00	5.00	4.2288	.62468
Profesionalizam MC	970	1.00	5.00	4.3621	.52648
Donosjenje odluka MC	969	1.00	5.00	4.2167	.63509
Rad s drugima MC	970	1.00	5.00	4.3357	.53054
Valid N (listwise)	969				

Promatrajući ukupne rezultate svih ispitanika na upitniku po skalama koje se odnose na služenje javnosti, otvorenost za promjene, ostvarivanje ciljeva, profesionalizam, donošenje odluka i rad s drugima, može se zaključiti kako se vrijednosti aritmetičkih sredina nalaze bliže maksimumu što dokazuje pozitivne stavove ispitanika o poželjnim vještinama i kompetencija policijskih službenika. Najviši rezultat dobiven na subskali jest profesionalizam, zatim služenje javnosti, a najniži na skali ostvarivanje ciljeva i izvršavanje zadaća.

Tablica 5. Deskriptivni podaci kompozitnih varijabli po subskalama Upitnika i po skupinama sudionika

Status		N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	St. devijacija
Polaznik Programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za zanimanje policajac/policajka	Služenje javnosti MC	709	1.00	5.00	4.3783	.53629
	Otvorenost MC	709	1.00	5.00	4.3388	.51533
	Ostvarivanje ciljeva MC	709	1.00	5.00	4.3035	.53876
	Profesionalizam MC	709	1.00	5.00	4.4045	.44567
	Donosenje odluka MC	709	1.00	5.00	4.3126	.54437
	Rad s drugima MC	709	1.00	5.00	4.3584	.48284
	Valid N (listwise)	709				
Policijski službenik/djelatnik u nastavi i odgoju	Služenje javnosti MC	78	1.00	5.00	4.2641	.71749
	Otvorenost MC	78	1.00	5.00	4.1000	.75662
	Ostvarivanje ciljeva MC	78	1.00	5.00	4.1303	.70335
	Profesionalizam MC	78	1.00	5.00	4.3322	.65520
	Donosenje odluka MC	78	1.00	5.00	4.0321	.73955
	Rad s drugima MC	78	1.00	5.00	4.3090	.64971
	Valid N (listwise)	78				
Rukovoditelj	Služenje javnosti MC	182	1.00	5.00	4.2264	.69677
	Otvorenost MC	182	1.00	5.00	3.9830	.79611
	Ostvarivanje ciljeva MC	182	1.00	5.00	3.9799	.80793
	Profesionalizam MC	182	1.18	5.00	4.2283	.66067
	Donosenje odluka MC	182	1.00	5.00	3.9222	.79200
	Rad s drugima MC	182	1.00	5.00	4.2549	.63564
	Valid N (listwise)	182				

Uspoređujući rezultate na subskalama po pojedinim skupinama ispitanika vidljivo je da se za ispitanike iz uzorka polaznika programa obrazovanja odraslih za zanimanje policajac/policajka i policijskih službenika / djelatnika u nastavi i odgoju najviši rezultati nalaze na subskali profesionalizam, dok je kod policijskih rukovoditelja najviši rezultat dobiven na subskalama rad s drugima i služenje javnosti. Međutim valja naglasiti kako su razlike u ovim rezultatima male što u konačnici i na ovoj razini, kao i na razini manifestnih varijabli pokazuje da između triju ispitivanih populacija ne postoje značajne razlike u stavovima o poželjnim vještinama i kompetencijama policijskih službenika.

4. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje prezentirano u ovom radu pruža koristan uvid u stavove određenih dionika unutar policijskog sustava o poželjnim vještinama i kompetencijama policijskih

službenika. Dobiveni rezultati potvrđuju kako, bez obzira na različiti radno-pravni položaj i status unutar policijskog sustava ne postoje značajne razlike u stavovima pojedinih skupina ispitanika. Međutim, radi boljeg razumijevanja dobivenih rezultata treba istaknuti kako se ovdje radi o stavovima na deklarativnoj razini i da su sve varijable testirane u upitniku prezentirane kao pozitivne vrijednosti pa je stoga i, na određeni način očekivano, da će ih ispitanici prihvatiti s određenom razinom slaganja. Ono što se na temelju rezultata može nedvojbeno ustvrditi jest da ispitanici iz svih triju skupina prepoznaju da se radi o vrijednostima, odnosno vještinama i kompetencijama koje su poželjne u radu policijskih službenika. Međutim, to ne jamči da se oni u svom radu pridržavaju takvih vrijednosti odnosno da gaje takav vrijednosni sustav i pristup radu, odnosno da se ponašaju u skladu s tim. Ipak i samo postojanje svijesti o poželjnosti testiranih vještina i kompetencija koje se trebaju ogledati u svakodnevnom radu policijskih službenika dobra je pretpostavka za unaprjeđenje ukupnog policijskog djelovanja.

Nedostatak ovog istraživanja može biti činjenica da su varijable u upitniku definirane na temelju okvira kompetencija i vještina za policijsku službu kreiranog u Velikoj Britaniji, međutim s druge pak strane, dobivena je potvrda kako je i taj okvir kompetencija kreiran u drugačijem društvenom kontekstu dobar i prepoznat od strane nekih dionika policijskog sustava u Hrvatskoj. To može značiti da se radi o, za policijski sustav općeprihvaćenim i univerzalnim vrijednostima. Naravno, treba spomenuti kako tradicija policijskog djelovanja orijentiranog prema zajednici i poslovni model upravljanja policijom operacionaliziran kroz kriminalističko-obavještajni model rada svoje ishodište pronalaze u anglo-američkom modelu te da su britanska iskustva u značajnoj mjeri konzumirana u policijskim projektima i reformama provedenim u Hrvatskoj.

Procjenjujemo da će ovaj rad imati i neke vrlo korisne praktične implikacije. Možemo ustvrditi kako je ovim istraživanjem potaknuto pitanje jasnog definiranja poželjnog profila policijskog službenika odnosno vještina i kompetencija koje se od policijskog službenika očekuju. Jasno definirani i prihvaćeni okvir trebao bi biti opći konsenzus svih dionika pri čemu se nikako ne bi smjeli izostaviti građani kao krajnji korisnici policijske usluge. Upravo iz tog razloga trebalo bi nastaviti daljnje istraživanje i u njih uključiti i građane te na znanstveno utemeljeni način utvrditi kako iz njihove perspektive izgledaju vrijednosti, vještine i kompetencije koje bi trebale krasiti policijske službenike.

Nadalje, s obzirom na to da je u ovom istraživanju korišten novi upitnik, daljnji istraživački rad trebao bi se odnositi i na njegov razvoj i testiranje kao novog mjernog instrumenta ne bi li se u konačnici dobio pouzdan i valjan upitnik.

Autori također preporučuju da se rezultati i iskustva dobivena iz ovog istraživanja iskoriste i u praktične svrhe, posebno u području privlačenja budućih policijskih kadrova tako da se i u promociji same policijske službe kroz različite kanale (internetske stranice, društvene mreže i javne promocije) jasno deklariraju poželjne vještine, sklonosti te kompetencije koje se od budućih policajaca očekuju.

LITERATURA

1. Batts, A. W., Smoot, S. M., Scrivner, E. (2012). *Police Leadership Challenges in a Changing World*. New Perspectives in Policing Bulletin. Washington, D.C.: National Institute of Justice.
2. Bayley, D. H., Nixon, C. (2010). *The Changing Environment for Policing, 1985 – 2008*. New Perspectives in Policing Bulletin. Washington, D.C.: National Institute of Justice.
3. Boer, den M., Pyo, C. (2011). *Good Policing – Instrument, Models and Practices*. Singapur i Jakarta: Asia-Europe Foundation i Hanns Seidel Foundation Indonesia.
4. Cajner Mraović, I. (2001). Neke teorijske i praktične pretpostavke mijenjanja uloge policije u lokalnoj zajednici tijekom 20. stoljeća – lekcije za 21. stoljeće. *Policija i sigurnost*, 1 (6), 98–110.
5. Cajner Mraović, I., Faber, V., Volarević, G. (2003). *Strategija djelovanja policija u zajednici*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija.
6. Calam, M. (2017). *Policing – a vision for 2015*. London: Public and Social Sector Practice, McKinsey&Company.
7. Feltes, T. (2002). Community oriented policing in Germany: Training and education. *Policing: An International Journal*, 25 (1): 4–59.
8. Kelling, G. L., Bratton, W. J. (2006). *Policing Terrorism*. New York: Civic Bulletin Manhattan Institute for Policy Research.
9. New Jersey State Police. (2006). *Practical Guide for Intelligence-Led Policing*. New York: Manhattan Institute for Policy Research.
10. Office of Community Oriented Policing Services. (2009). *Community Policing Defined*. Washington: US Department of Justice.
11. Organization for Security and Co-operation in Europe. (2017). *Priručnik OSCE-a – Rad policije zasnovan na obavještajnim podacima*. Beč: OSCE.
12. Plant, J. B., Scott, M. S. (2009). *Effective Policing and Crime Prevention – A Problem-Oriented Guide for Mayors: City Managers, and County Executives*. Washington: US Department of Justice.
13. Ratcliffe, J. H. (2008). Intelligence-led policing. U: Wortley, R., Mazerolle, L. (ur.) *Environmental Criminology and Crime Analysis*. London i New York: Routledge, 263–282.
14. Skills for Justice - Policing Professional Framework, <https://skillsforjustice-ppf.com/> (1. listopada 2018.).
15. The Project Group Vision on Policing. (2006). *The Police in Evaluation*. The Hague: Bord of Chief Commissioners.
16. Trojanowicz, R., Bucqueroux, B. (1990). *Community Policing: How to get started*. Cincinnati: Anderson Publishing.

17. Virginia Department of Criminal Justice Service. (2013). *Review of the Intelligence-Policing model*. Richmond, Virginia: Virginia Department of Criminal Justice Service.
18. Vitez, D., Balgač, I. (2016). Menadžment u javnoj upravi – modeli rada i izazovi upravljanja policijom. *Policija i sigurnost*, 25 (1): 1–14.

NEW POLICE OFFICER PROFILE – MEETING THE CHALLENGES OF THE FUTURE

Abstract

Dynamic social changes which occur in the context of development and protection of human rights have brought new demands and challenges towards public services, in particular the police. In order to meet those demands and successfully perform their duties the police must take a new approach and implement new paradigms. Law enforcement is gradually abandoning traditional models, which define police as a conventional law enforcement body that controls the public by using repression. The new approach focuses on new models of policing: the community oriented policing and the intelligence-led policing.

The mentioned changes highlight the question of what qualities must a police officer embody in order to meet the new paradigm. The paper will focus on that question by analysing desirable qualities in a police officer. The analysis is based on a survey conducted among three groups of respondents: future police officers, police educators and police managers, i.e. heads of police stations as they are the first superiors to the new police officers. The aim of this paper is to present preliminary results of the first stage of the survey, which was conducted in November and December 2018. The questionnaire covered six dimensions of police skills: the ability to serve and protect, adaptability and flexibility at workplace, task performance, professionalism, decision-making and teamwork. The objectives of this study are to determine whether the current police training program equips officers with all the necessary qualities desirable in the new approach to policing and whether the future superiors and police educators share the same opinion on those qualities. The findings of this study will be of great value to the educational evaluation and the improvement of the police training programs.

Keywords: police officer profile, education, skills, public service.

Marijan Jozić, M.sc., Police College, Ministry of the Interior, Croatia, mjozic@fkz.hr

Mijo Mendeš, Police College, Ministry of the Interior, Croatia, mmendes@fkz.hr

ASSESSMENT OF MOTOR ABILITY LEVELS AND BODY MASS INDEX IN PART-TIME STUDENTS ENROLLED IN THE FIRST AND THE SECOND YEAR AT THE POLICE COLLEGE AND ITS IMPLICATIONS

Abstract

The assessment of motor ability levels and body mass index (BMI) was conducted on a sample of 42 part-time students enrolled in the first and the second-year at the Police College in Zagreb. T-test for independent samples was calculated, and descriptive statistics were presented. According to domestic and foreign authors, both optimal levels of motor abilities and anthropological characteristics ensure the optimal level of „professional fitness“ which has a positive impact on lowering stress and fear levels so often present in police work.

Part-time students enrolled in the first year demonstrated well developed aerobic abilities (2400m) and acceptable levels of the repetitive strength of the arm, shoulder, trunk and abdominal muscles. Results of the initial testing showed a relatively good but not enough developed relative repetitive strength of the arm, shoulder and trunk muscles which are also important in performing duties. Explosive jumping strength, with the result of 225 cm for double-leg long jump, is an indicator of students' good explosive power of lower limbs.

Part-time students enrolled in the second year demonstrated a high level of repetitive relative strength, and with 15,76 repetitions at 70% of body weight, achieved better results compared with part-time students enrolled in the first year, who in average had 12.20 repetitions, and they were also better than cadets and military pilots of the Croatian Armed Forces.

In conclusion, students demonstrated a high-quality level of explosive strength such as throwing. Both high level of motor abilities and acceptable level of body mass index have positive impact on police officers' adaptive skills and adaptive thinking while performing the most complex duties in urgent situations. All of the above-mentioned results imply the application of modern police tactics in high-risk operations.

Keywords: Police College students, motor abilities and body mass index, stress and fear levels, arrest and self-defence skills, specialized training, adaptive proficiency.

1. INTRODUCTION

Considering that the physical fitness of middle-aged police officers is determined by physical activity in their early adulthood (Sørensen et al., 2000), it is crucial for the Ministry of the Interior to keep track of fitness levels, physical fitness and anthropometric characteristics of students involved in professional program of high school education for adults to become police officer, then of students and particularly of incumbent police officers. Of course, improvement of anthropometric characteristics (Jozić and Zečić, 2017; Zorec, 2009) and fitness measures should be initiated in the period of police officer's education and continue to his middle-age and later during his professional career. Abovementioned measures, in conjunction with regular systematic training, i.e. specialized training, should help maintain the work capacity of police officers. Optimal level of fitness, physical fitness and desirable anthropometric characteristics, according to Zorec (2009), are not only of the individual concern. Until the present date, it is proved that police officers with desirable anthropometric status have lower risk of getting sick; they have better professional relationships with their colleagues, and of course, aforementioned elements have a positive impact on police image in public, according to Zorec (2009). Nowadays, police job is an extremely stressful occupation carrying its specific requirements regarding physical preparedness and body composition (Čvorović and Al Maamari, 2017; Mendeš et al., 2018). Physical fitness has to be fully developed in enrollees of high-school programs, students and of course it has to be maintained in incumbent police officers (Orr et al., 2018).

Of course, a successful and efficient police officer career is a result of a level and structure of various motor abilities, anthropometric characteristics (Janković et al., 2018) and martial arts (Dominski et al., 2018; Legestad and Tillar, 2014; Osipov et al., 2017; Renden, Savelsbergh and Oudejans, 2016). Group of authors (Burton, 2007; Kukić et al., 2017; Sporiš et al., 2011), have found that anthropometric parameters, like body mass index (BMI) and body composition can have a relevant influence on police officer abilities, i.e. Croatian navy members in executing their official tasks (Dawes et al., 2014; Dawes et al., 2016; Lauš, Ribičić and Badrov, 2014). Same authors detected that increased BMI and fat levels can make greater physiological obstacles while performing official tasks, and can negatively influence endurance, i.e. resulting in decrement of aerobic performance. It is important to mention that studies have shown that body fat mass that exceeds the critical level, increases cardio-vascular risks, causes high blood diseases and diabetes and unfortunately, eventually leads to death (Arden et al., 2003; Stevenson et al., 1998). Up to date, body mass index has been frequently used for health assessment and nutritional status among police force as well as a raw estimation of body composition. Sørensen et al. (2000), Boyce et al. (2009), Čvorović and Maamari (2017), Jeknić and Stojković (2017), Jozić and Zečić (2017) compared morphological characteristics of intervention and special police members to members of other tactical employees. The above mentioned authors found that increased physical activity is a crucial factor of comprehensive strategy aimed at reducing body weight and BMI levels.

Special physical preparation of part-time students at Police College in Zagreb, within their police training, aims at creating required prerequisites for acquiring police self-defence elements and creating prerequisites for qualitative situational proceedings, improving their reaction time while in situational conditions. Group of authors (Dominski et al., 2015; Jozić and Zečić, 2016; Osipov et al., 2017; Renden, Savelsbergh and Oudejans, 2016) have concluded that special physical preparation training, police self-defence training, activity levels, arrest and self-defence skills are significant in realization of official tasks of apprehending a person, when a suspect is passive, aggressive or is resisting, actively or passively (Professional Programs, 2013). Police duties are characterized by various intensities of short- and long-term activities, carried out under different weather conditions and at various temperatures, joined with dynamic and static loads, with latent psychological stress (presented in their daily work) (Jozic et al., 2018; Mendeš et al., 2018). The police officer's intrinsic motivation and his level of situational efficiency is increased by realization of training elements of special physical preparation, individual trainings, group trainings, diagnostics, which are a crucial part of police officer's professional tasks (Lauš, Begović and Car, 2015; Verhage et al., 2018).

2. OBJECTIVE

The overall purpose of this paper was to determine differences in motor abilities and certain anthropometric characteristics among part-time students enrolled in the first and the second year of professional study at Police College in Zagreb, and to compare their results to those achieved by tactical officers who perform arrest and self-defence skills daily, when a suspect behaves in a violent manner, assaulting a police officer, resisting to arrest or starting fights (Ivanovski, 2014; Jozić and Zečić, 2017; Renden et al., 2016).

3. METHODS

3.1. Participants

This research was conducted on a random sample of 17 part-time students enrolled in the first year (hereinafter the first-year students) and 25 part-time students enrolled in the second year (hereinafter the second-year students) of professional study at Police College, who are all members of different police departments of the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia.

3.2. Sample of variables

In research on motor abilities, for assessment of motor abilities among students we applied a set of nine variables; according to Jukić et al. (2008); sit and reach (SAR), double-leg long jump (LJ), throwing a medicine ball, (1 kg) (TMB 1 kg), sit-ups in two min., (SU 2 min), pull-ups (PU), test for assessment of repetitive arm and shoulder strength, bench press at 70% of body weight (BENCH P70% BW), test for assessment of aerobic capacities,

(2400 meters) and vertical jump (VJ), push-ups 1 min., (PU). In addition, two variables for assessment of anthropometric characteristics, body height (BH) and body weight (BW) were used, according to Mišigoj – Duraković (2008); these two variables were the basis for calculation of the body mass index (BMI).

3.3. Description of the training process

The first- and the second-year students within their police departments, organizational units - regular police, border police, intervention police, criminal police, special police units, have an obligation to pass different programs of general and specialized training. Specialized training programs are composed of different self-defence elements, specific and situational elements of training that are in a high correlation with situational conditions of police treatment, (Bonneau and Brown, (1995), Jozić, Ivanović and Janković, (2014), Renden, Savelsbergh and Oudejans (2016), Jeknić and Stojković, (2017), Mendeš et al., (2018) have found that special physical preparedness training, arrest and self-defence skills are significant in realization of police officer duties during arrest when the suspect behaves violently. Also, according to formal programs, it is necessary for part-time students to undergo specialized training, and different kicking techniques (legs or/and hands) (Jozic et al., 2015).

3.4. Methods of data processing

The t-test for independent samples was calculated to determine differences between arithmetic means of independent groups: arithmetic means (Mean), minimal result (Min.), maximal result (Max.), standard deviation (Std. dev), Skewnes – measure of asymmetry (a3), Kurtosis – measure of curvature (a4) (Dizdar, 2006).

Data were processed by statistical package “Statistics for Windows 9.0”.

4. RESULTS AND DISCUSSION

Basic descriptive parameters for the first-year students are presented in Table 1.

The first-year students demonstrated a good level of flexibility (Table 1); the average score achieved on the sit and reach test (SAR) was 73 cm; in comparison to members of the Croatian army this result placed them in the above-average category (Jukić et al., 2008). This can be the result of police officer individual trainings and specialized trainings in their police units. It is important to note that the first-year students achieved worse results on the flexibility test than the second-year students. Significance of flexibility was confirmed by domestic authors, (Jozic and Zečić, 2011), who concluded that flexibility has an important role in the hypothetical structure of basic abilities of the intervention police and in this case, of all members of police forces, tactical athletes (Scoufield and Kardouni, 2015). Flexibility test results indicate that the part-time students in their movement structure, while performing police self-defense, will be more economically and situationally efficient

in arrest and self-defense situations, when a violator is not collaborative (Bonneau and Brown, 1995; Renden et al., 2016).

Table 1. Descriptive statistics for the first-year students

K=1	N	Mean	Min	Max	Std.Dev.	Skewness	Kurtosis
BH	17,00	182,53	174,00	196,00	6,14	0,55	0,25
BW	17,00	88,88	67,00	120,00	12,56	0,35	1,60
BMI	17,00	26,63	21,50	32,22	3,08	-0,17	-0,37
SAR	17,00	73,31	45,00	90,00	11,12	-0,84	1,20
LJ	17,00	225,00	181,67	270,33	23,87	0,26	-0,51
TMB 1 kg	17,00	90,51	72,67	107,00	11,48	-0,30	-1,20
SU 2 min	17,00	52,41	20,00	85,00	19,13	-0,03	-0,75
PLU	17,00	6,76	0,00	15,00	4,21	0,67	-0,21
BENCH P70%	17,00	12,12	2,00	50,00	11,67	2,27	6,72
2400m	17,00	11,70	10,12	13,20	1,01	-0,54	-1,15
VJ	17,00	47,10	38,67	83,33	10,14	3,13	11,28
PU 1 min.	17,00	34,35	15,00	65,00	15,60	0,71	-0,66

*Body height (BH), body weight (BW), body mass index (BMI), sit and reach (SAR), double-leg long jump (LJ), throwing a medicine ball 1kg (TMB 1 kg), sit-ups (SU), pull-ups (PLU), bench press at 70% of body weight (BenchP70%), intermitted running (2400m), vertical jump (VJ), push-ups in 1 min. (PU 1min).

Based on the results of the test for assessment of explosive jumping strength, with a result of 225,00cm for double-leg long jump, we can conclude that students have an average level of lower limb explosive strength.

Average values of mentioned test indicated that the first-year students achieved better result than military pilots but worse than Croatian army cadets and even worse in comparison to Special Forces of Croatian army members (Jukić et al., 2008). That is to say, their results are in a rank of good results when compared to members of Special task units of the Intervention Police of the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia, Professional programs (2013).

Pull-up tests (Table 1) pointed to poorer level of repetitive muscle strength of arm and shoulder area, where the average score was 6,76 pull-ups (Table 1). We had compared their results with those of tactical athletes, i.e., members of the intervention police and it was obvious that their results were in a rank of poorer results. Moreover, when compared to special police standards, their pull-up results were in the poorest category (Šalaj and Šalaj, 2011).

The test results of assessment of repetitive strength among police officers, i.e. sit-ups in two min (SU2min), where the first-year students achieved score of 52,41 repetitions (Table 1), indicated poorer results, when compared to the second-year students, and

high school students who attend Police high school (Mendeš et al., 2018). The poorer result of the first-year students is a result of their discontinuous trainings unlike the more extensive work (3 mandatory trainings per week) of high school students who are in a high school program for adults, occupation of the police officer, and who were tested at the end of their education period and had lower levels of body weight (BW) that played a crucial role in endurance of abdominal muscles of high school students enrolled in Police high school.

Table 2. Descriptive statistics for the second year students

K=2	N	Mean	Min	Max	Std.Dev.	Skewness	Kurtosis
BH	25	182,80	173,00	191,00	5,00	-0,13	-0,63
BW	25	88,36	70,00	119,00	9,38	1,17	3,91
BMI	25	26,42	22,09	33,67	2,36	1,00	2,72
SAR	25	79,24	51,67	100,00	13,00	-0,24	-0,47
LJ	25	233,40	193,33	280,00	22,04	0,21	-0,46
TMB 1 kg	25	97,20	74,33	130,00	13,03	0,39	0,28
SU 2 min.	25	58,16	30,00	98,00	16,10	0,45	0,20
PLU	25	7,88	2,00	24,00	5,53	1,49	2,54
BENCH P70%	25	15,76	5,00	48,00	10,09	2,01	3,90
2400m	25	10,89	9,15	13,30	1,20	0,13	-1,12
VJ	25	51,16	41,67	73,33	6,22	1,69	6,07
PU 1 min.	25	37,60	19,00	58,00	10,29	0,50	-0,50

*Body height (BH), body weight (BW), body mass index (BMI), sit and reach (SAR), double-leg long jump (LJ), throwing a medicine ball 1kg (TMB 1 kg), sit-ups (SU), pull-ups (PLU), bench press at 70% of body weight (BenchP70%), intermitted running (2400m), vertical jump (VJ), push-ups in 1 min. (PU 1min).

For the police officers who are subject of this paper, that is part-time students, it is crucial to highlight the importance of fast reaction, accompanied by speed and accuracy of separated movements and precision of various repetitive movements. In this case, we are interested in all types of explosive strength and strength in general, because, according to authors Boyce et al. (2009) and Jukić et al. (2008), who emphasize the crucial importance of structured physical fitness programs in police forces the aim is to improve strength abilities during period of time. Same authors emphasized that a small amount of weight, i.e. active muscle mass can contribute to enhanced functional ability in strength indicators, which can be seen in this paper from the results of throwing medicine ball (1kg) (TMB). The first and the second year students demonstrated a high-quality level of explosive strength such as throwing, i.e. throwing a medicine ball, 1 kg (Table 2). Throwing distance achieved by the second-year students was 97.20 dm, which was longer than the achieved distance of the first-year students who threw the ball at 90,51 dm (Table 1), and was longer than the average throwing distance of all members of the Croatian army (Jukić et al., 2008).

Based on the results of body mass index (BMI) (Table 1 and Table 2) we observed that the calculated BMI of the first-year students was 26,63, and the BMI of the second-year students was 26,42. It is important to highlight that both student groups have almost identical BMI, which classified them in the overweight group, within range from 25,00 to 29,99. Authors (Burton, 2007; Dawes et al., 2016; Kukić et al., 2017; Lauš, Ribičić and Badrov, 2014; Sporiš et al., 2009) concluded that higher BMI and body fat levels can create greater physiological obstacles in executing professional tasks and negatively influence endurance and, unfortunately, eventually their aerobic performance. Assessment test results for repetitive strength, i.e. bench press at 70% of body weight are presented in Table 2. The second-year students demonstrated a high level of repetitive strength, and with 15,76 of repetitions at 70% of body mass, achieved better results than the first-year students, who in average had 12,20 repetitions (Table 1), and their results were also better than the results of cadets and military pilots. It is scientifically justifiable to emphasize that military specialist had almost the same number of repetitions (14.3 ± 8.3) as achieved by the second-year students of the Police College; results indicated high level of explosive strength such as throwing.

Table 3. Arithmetic mean (Mean 1), (Mean 2), t-test for independent samples (t), degrees of freedom and level of significance are calculated.

Variable	Mean	Mean	t-value	df	p
BH	182,53	182,80	-0,16	40	0,88
BW	88,88	88,36	0,15	40	0,88
BMI	26,63	26,42	0,24	40	0,81
SAR	73,31	79,24	-1,53	40	0,13
LJ	225,00	233,40	-1,17	40	0,25
TBM 1 kg	90,51	97,20	-1,71	40	0,09
SU 2 min.	52,41	58,16	-1,05	40	0,30
PLU	6,76	7,88	-0,70	40	0,49
BENCH P70%	12,12	15,76	-1,08	40	0,29
2400 m	11,70	10,89	2,31	40	0,03
VJ	47,10	51,16	-1,61	40	0,12
PU 1MIN	34,35	37,60	-0,81	40	0,42

*Body height (BH), body weight (BW), body mass index (BMI), sit and reach (SAR), double-leg long jump (LJ), throwing a medicine ball 1kg (TMB 1 kg), sit-ups (SU), pull-ups (PLU), bench press at 70% of body weight (BenchP70%), intermitted running (2400m), vertical jump (VJ), push-ups in 1 min. (PU 1min).

We compared results achieved by the first-year students to those achieved by the second-year students using t-test for independent samples (Table 3). Among all applied motor and anthropometric tests they differ statistically only in a test of aerobic ability assessment, that is, intermitted running up to 2400 meters (2400m). The statistically better outcome

obtained on the test for the evaluation of aerobic fitness (2400m) is probably a result of better results, but not statistically significant results in almost all motor parameters, tests. Further, better results achieved on a test for aerobic ability assessment (2400 m) can be assigned to additional sport activities among the second-year students and frequent specialized training within their police departments. That is, the first-year students should promptly increase the intensity and aerobic extensity in order to improve their aerobic ability levels. With the aim of increasing aerobic capacities it is necessary to reinforce trainings with various forms of intermitted running: intermitted running up to 1600m, 2400m, 3200m, 8000m, and with more respect to individual limits and motor ability levels, generally speaking.

5. CONCLUSION

Initial testing results of motor abilities achieved by the first and the second-year students at the Police College, (Table 1, Table 2 and Table 3) show motor ability levels and body mass index (BMI) of part-time students, based on diagnostic procedures. Students demonstrated well developed aerobic abilities (2400m), repetitive muscle strength of arm and shoulder area (pull-ups), trunk and abdominal muscles (SU 2min) (Table 1). Results of initial testing showed a relatively good but not high enough development of repetitive strength of arm, shoulder and trunk muscles (pull-up) that is also important in performing official duties. Considering importance of repetitive strength in successful performance of all movement structures in most sports and long-term activities in Armed forces (Jukić et al., 2008; Mendeš et al., 2018), and in this case, students enrolled at Police College, who have to be prepared for constantly demanding performances and the most complex police tasks, it is necessary to reinforce special physical preparation programs with elements for improving relative strength of arm, shoulder and trunk muscles.

The best approach is to plan individual and group trainings on bars, using free weights, “all types of sparing”, self-defence elements, through arrest and self-defence skills (Renden et al., 2016). According to Jozić and Zečić (2012), kettlebell and free weight training should be incorporated in a special physical preparation training; student progress should be monitored by testing bench press at 70% of body mass and pull-ups, by quality of performing various police tactics, “arrest and self-defence skills” (Renden et al., 2016), and with police officers group proceedings.

Based on the results of body mass index (BMI), (Table 1 and Table 2), we observed that BMI of the first-year students was 26,63, and BMI of the second year students 26,42. It is important to emphasize that both student groups have almost identical BMI, which put them in the overweight group, where BMI is in a range from 25,00 to 29,99; we can remark that their BMI is placed in the “undesirable” group, although these numbers could be result of a greater amount of lean muscle mass in some students. It is likely that students with higher BMI values have a significant amount of lean muscle mass as a result of specialized training, though police officers who are, according to BMI levels, put in normal weight groups can have a high percentage of fat tissue (Dopsaj and Vuković,

2017; Janković et al., 2018). With the aim of improving the status, we should incorporate various programs in specialized trainings; doing so, improvements in body mass and BMI will be visible (Čvorović and Maamari, 2017) together with the improvement of motor abilities (Čvorović and Maamari, 2017; Lagestad and Tillar, 2014).

It is expected that a high level of “professional fitness”, motor abilities and optimal anthropometric status of part-time students have a positive influence on lowering stress and fear levels so often presented in police work. “Professional fitness” will probably reduce anxiety levels due to outcomes of official proceedings, through improving personal stability and confidence in what they do, it will improve situational efficacy and adaptive thinking through application of adaptive skills (White et al., 2005), it will improve their judgment in a process of assessing the level of threat if present at all and identifying whether a situation is potentially dangerous, by aiming on detecting the level of danger and acting according to the situation (Verhage et al., 2018). That is, high levels of “professional fitness”, motor abilities and optimal anthropometric status of part-time students will have a positive impact on their adaptive skills while executing the most complex tasks in their future career. “Adaptive” thinking, according to White et al. (2005) focuses mainly on mental adaptability themes, interpersonal adaptability that can play a crucial role in achieving high level situational outcomes in urgent situations, because part-time students are educated for team leader positions where they will be expected to determine police tactics in a high risk situations. High-quality tactics of police proceedings and desirable level of anthropometric characteristics prevent escalation of life-threatening situation.

LITERATURE

1. Arden, C. I., Katzmarzyk, P. T., Janssen, I., Ross, R. (2003). Discrimination of health risk by combined mass index and waist circumference. *Obesity Research*, 11 (1): 135-42.
2. Bonneau, J., Brown, J. (1995). Physical ability, fitness and police work. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 2: 157-164.
3. Boyce, R. W., Jones, G. R., Schendt, K. E., Lloyd, C. L., Boone, E. L. (2009). Longitudinal Changes in strength of Police Officers with Gender Comparisons. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 23 (8): 2411-2418.
4. Burton, R. F. (2007). Why is the body mass index calculated as mass/height², not as mass/height³? *Annals of human biology*, 34 (6): 656-663.
5. Čvorović, A., Maamari, A. A. (2017). Differences in key performance indicators between police college cadets in different semesters of their education. *Conference “Archibald Reiss Days”*, Belgrade (Serbia), 429-438.
6. Dawes, J. J., Orr, R. M., Brandt, B. L., Conroy, R. L., Pope, R. (2016). The effect of age on push-up performance amongst male law enforcement officers. *Journal of Australian Strength and Conditioning*, 24 (4): 23-27.

7. Dawes, J. J., Orr, R. M., Elder, C. L., Rockwell, C. (2014). Association between body fatness and measures of muscular endurance among part-time SWAT officers. *Journal of Australian Strength & Conditioning*, 22 (4): 33-37.
8. Dizdar, D. (2006). *Kvantitativne metode*. Zagreb: Kineziološki fakultet.
9. Dominski, F. H., Crocetta, T. B., Santo, L. B. D. E., Cardoso, T. E., Silva, R. D., Andrade, A. (2018). Police Officers Who Are Physically Active and Have Low Levels of Body Fat Show Better Reaction Time. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 60 (1): 1-5.
10. Dominski, F. H., Matias, T. S., Cardoso, T. E., Crocetta, T. B., Andrade, A. (2015). Motivation for exercise is related to reaction time in police officers at Special operation Units. *Revista Cubana De Medicina Militar*, 44 (2): 195-206.
11. Dopsaj, M., Vuković, M. (2017). Percent of body fat standards for Serbian male police officers. *Proceeding book of International science conference Archibald Reiss Days*, Belgrade (Serbia), 393-401.
12. Ivanovski, J. (2014). Diagnosis and control the condition of the body composition of the members of the special police units in Republic of Macedonia. *Research in Physical Education, Sport and Health*, 3 (2): 65-69.
13. Janković, R., Koropanovski, N., Dimitrijević, R., Timotijević, V. (2017). Povezanost morfoloških karakteristika i repetitivne snage opružača ruku studenata kriminalističko-policijske akademije. *International Scientific Conference Effects of Applying Physical Activity on Anthropological Status of Children, Adolescents and Adults*, Beograd (Serbia), 74–75.
14. Jeknić, V., Stojković, M. (2017). Effects of twelve-week training program of fitness level and anthropometric status of police college students. *International scientific conference „Archibald Reiss Days“*, Beograd (Serbia), 469-476.
15. Jozić, M., Ivanović, D., Janković, D. (2014). Dijagnostika elemenata bazičnih i specifičnih kondicijskih sposobnosti interventnih policajaca. In: Jukić, I., Gregov, C., Šalaj, S., Milanović, L., Wertheimer, V. (Eds.) *Kondicijska priprema sportaša: zbornik radova*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 123-126.
16. Jozić, M., Mendeš, M., Zečić, M., Sertić, H., Turk, Ž. (2018). Efikasnost jednogodišnjeg treninga specijalističke obuke i integralnog treninga interventne policije. U Milanović, L., Wertheimer, V., Jukić, I. (Eds.) *Kondicijska priprema sportaša: zbornik radova*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 233-237.
17. Jozić, M., Zečić, M. (2011). Kontrola treniranosti bazičnih i specifičnih sposobnosti policijskih službenika interventne policije. In: Findak, V. (Ed.) *Zbornik radova 20. Ljetne škole kineziologa*. Zagreb: Hrvatski kineziološki savez, 296-301.
18. Jozić, M., Zečić, M. (2012). Efikasnost dvomjesečnog treninga specifične pripreme za pripadnike Interventne policije. In: Jukić, I., Gregov, C., Šalaj, S., Milanović, L., Wertheimer, V. (Eds.) *Kondicijska priprema sportaša: specifična kondicijska priprema: 10. godišnja međunarodna konferencija*. Zagreb: Kineziološki fakultet, 541-545.

19. Jozić, M., Zečić, M. (2016). Efekti programa specijalističke obuke za brzo podizanje motoričkih sposobnosti pripadnika interventne policije s ciljem umanjavanja utjecaja različitih negativnih čimbenika. In: Jukić, I., Gregov, C., Šalaj, S., Milanović, L., Wertheimer, V., Knjaz, D. (Eds.) *Kondicijska priprema sportaša, 14. godišnja međunarodna konferencija*. Zagreb: Kineziološki fakultet, 199-203.
20. Jozić, M., Zečić, M. (2017). Differences in morphological characteristics between members of intervention and special police. In: Milanović, D., Sporiš, G., Šalaj, S., Škegro, D. (Eds.) *8th International Scientific Conference on Kinesiology: 20th anniversary*. Zagreb: Faculty of Kinesiology, 608-611.
21. Jozić, M., Zečić, M., Milković, S., Janković, D., Šarlija, J. (2015). Efikasnost šestomjesečnog treninga opće i specijalističke tjelesne pripreme kod pripadnika interventne policije. In: Jukić, I., Gregov, C., Šalaj, S., Milanović, L., Wertheimer, V. (Eds.) *Kondicijska priprema sportaša, 13. godišnja međunarodna konferencija*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 199-203.
22. Jukić, I., Vučetić, V., Aračić, M., Bok, D., Dizdar, D., Sporiš, G., Križanić, A. (2008). *Dijagnostika kondicijske pripremljenosti vojnika*. Zagreb: Kineziološki fakultet, Institut za istraživanje i razvoj obrambenih sustava.
23. Kukić, F., Čvorović, A., Dawes, J. J., Korpanovski, N. (2017). Body mass index differences of police cadets and police employees. *International Scientific Conference Effects of Applying Physical Activity on Anthropological Status of Children, Adolescents and Adults*, Beograd (Serbia), 193-198.
24. Lagestad, P., Tillaar, R. (2014). A comparison of training and physical performance of police students at the start of three-year police education. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28 (5): 1394-400.
25. Lauš, D., Begović, A., Car, A. (2015). Utjecaj policijskog treninga na razinu doživljenog stresa policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 24 (3): 201-210.
26. Lauš, D., Ribičić, G., Badrov, T. (2014). Differences in Attitude towards Sports by Intervention Police and Regular Police. *Journal of Criminal Justice and Security*, 16 (2): 201-211.
27. Mendeš, M., Culej, M., Hrženjak, M., Arbutina, I., Zidar, D., Jozić, M. (2018). Vrednovanje učinaka Programa sporta i samoobrane na Policijskoj akademiji. In: Babić, V. (Ed.) *27. Ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske: Primjeri dobre prakse u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije*. Zagreb: Hrvatski kineziološki savez, 539-545.
28. Mišigoj-Duraković, M. (2008). *Kinantropologija-biološki aspekti tjelesnog vježbanja*. Zagreb: Kineziološki fakultet.
29. Orr, R. M., Dawes, J. J., Pope, R., Terry, J. (2018). Assessing Differences in Anthropometric and Fitness Characteristics between Police Academy Cadets and Incumbent Officers. *Journal of Strength & Conditioning Research*, 32 (9): 2632-2641.

30. Osipov, A., Kudryavtsev, V., Galimova, A., Zhavner, T., Fedorova, P., Shulyatev, V., Struckhov, V., Pesniaeva, P. (2017). Analysis level of the special proficiency of cadets and officers of the Internal Affairs authorities of the Russia Federation to the physical interdictory effort by criminals. *Journal of Physical education and Sport*, 17 (2): 602-607.
31. Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP). (2013). *Programi stručnog usavršavanja: Knjiga 1. i Knjiga 2.* Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ravnateljstvo policije, Uprava policije, Zapovjedništvo interventne policije.
32. Renden, P. G., Savelsbergh, G. J. P., Oudejans, R. R. D. (2016). Effects of reflex – based self – defense training on police performance in simulated high- pressure arrest situations. *Ergonomic*, 60 (5): 669-679.
33. Scofield, D., Kardouni, J. (2015). The tactical athlete: a product of 21st century strength and conditioning. *Strength and Conditioning Journal*, 37 (4): 2-7.
34. Sörensen, L., Smolander, J., Louhevaara, V., Korhonen, Oja, P. (2000). Physical activity, fitness and body composition of Finnish police officers: a 15-year follow-up study. *Occupational Medicine*, 50 (1): 3-10.
35. Sporiš, G., Jukić, I., Bok, D., Vuleta, Jr. D., Harasin, D. (2011). Impact of body composition on performance in fitness among personel of the Croatian navy. *Collegium Antropologicum*, 35 (2): 335-339.
36. Stevens, J., Cai, J., Pamuk, F. R., Williams, D. F., Thun, M. J., Wood, J. I. (1998). The effect of age on the association between body - mass index and mortality. *New England Journal of Medicine*, 338 (1): 1-7.
37. Šalaj, D., Šalaj, S. (2011). Kondicijska priprema specijalne policije Republike Hrvatske – antiteroristička jedinica Lučko. *Kondicijski trening: stručni časopis za teoriju i metodiku kondicijske pripreme*, 9 (1): 59-70.
38. Verhage, A., Noppe, J., Feys, Y., Ledegen, E. (2018). Force, Stress, and Decision-Making within the Belgian Police: the Impact of Stressful Situations on Police Decision-Making. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 3 (4): 345-357.
39. White, S. S., Mueller-Hanson, R. A., Dorsey, D. W., Pulakos, D. (2005). *Developing adaptive proficiency in special forces officers: Report 1831.* Arlington: U. S. Army Research Institute for the Behavior and Social Sciences Researches.
40. Zorec, B. (2009). Anthropometric Characteristics in Police Officers. *Annals of Occupational and Environmental Medicine*, 28 (1): 1-7.

Mario Deriš, Policijska uprava zagrebačka, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska

dr. sc. Davorka Martinjak, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, dmartinjak@fkz.hr

prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska, irma.kovco.vukadin@erf.hr

PRIJETNJE POLICIJSKIM SLUŽBENICIMA: OBILJEŽJA ISKUSTVA, DOŽIVLJAJA I ODGOVORA¹

Sažetak

U stalnim nastojanjima jačanja ljudskih potencijala u policiji, neophodno je ispitati koje su stvarne prepreke u svakodnevnom policijskom radu koje ometaju ili doprinose smanjenju razine učinkovitosti rada policijskih službenika. Kažnjive radnje počinjene na štetu policijskih službenika zasigurno su jedan od važnijih čimbenika koje je potrebno istraživati kako bi se na temelju dobivenih spoznaja preventivnim mjerama utjecalo na učestalost pojave i time podigla razina sigurnosti policijskih službenika.

Cilj je rada stjecanje uvida u bitna obilježja iskustva, doživljaja i odgovora na prijetnje policijskim službenicima te utvrđivanje rodni razlika u navedenim obilježjima. Provedeno je *online* istraživanje korištenjem metode snježne grude (N=330). Rezultati pokazuju kako je 73 % policijskih službenika i službenica doživjelo prijetnje u vezi s obavljanjem policijskog posla i to više puta (86,3 %). Policijski službenici najčešće smatraju kako prijetnja nije ozbiljna te da je izrečena u afektu. Prijetnja je uznemirila nešto manje od polovice ispitanika, o prijetnji su najčešće razgovarali s kolegicama i kolegama. Manje od trećine ispitanika prijetnju je formalno prijavilo te je u 49 % slučajeva podnesena kaznena, a u 14,9 % slučajeva prekršajna prijava. Većina policijskih službenika koji su prijavili prijetnju ocjenjuju da su dobili adekvatnu pomoć i podršku rukovoditelja i kolega. Policijski službenici koji nisu prijavili prijetnju najčešće smatraju kako su prijetnje dio posla na koji se ne treba posebno obazirati. Ni jedan od policijskih službenika koji su doživjeli prijetnju nije zatražio psihološku pomoć, najčešće s objašnjenjem da se sami mogu nositi s tim osjećajima. Većina ispitanika smatra kako postoji veliki broj neprijavljenih slučajeva prijetnji te kako pravosuđe ne reagira na prijetnje policijskim službenicima na odgovarajući način. Utvrđeno je postojanje statistički značajnih razlika između policijskih službenika i službenica u manjem

¹ Istraživanje je provedeno za potrebe izrade diplomskog rada gore navedenoga prvog autora. Za potrebe ovog rada napravljena je dodatna analiza prema spolu sudionika istraživanja.

broju analiziranih obilježja. Rezultati istraživanja, uz ograničenja, daju vrijednu povratnu informaciju Ravnateljstvu policije koji mogu poslužiti kao osnova za evaluaciju postojećeg sustava za pomoć i podršku policijskim službenicima te za osmišljavanje programa koji bi odgovarali potrebama policijskih službenika.

Ključne riječi: policijski službenici, prijetnje, iskustvo, percepcija, spolne razlike.

1. UVOD

U stalnim nastojanjima jačanja ljudskih potencijala u policiji, neophodno je ispitati koje su stvarne prepreke u svakodnevnom policijskom radu koje ometaju ili doprinose smanjenju razine učinkovitosti rada policijskih službenika. Kažnjive radnje počinjene na štetu policijskih službenika zasigurno su jedan od važnijih čimbenika koje je potrebno istraživati kako bi se na temelju dobivenih spoznaja preventivnim mjerama utjecalo na učestalost pojave i time podigla razina sigurnosti policijskih službenika.

Dosadašnje znanstvene i stručne rasprave policijski posao svrstavaju u kategoriju poslova s najvećim opterećenjem stresa i opasnosti.

Glavina i Vukosav (2011) ističu kako priroda policijskog posla zaposlenike svrstava u rizičnu skupinu u pogledu učestalije izloženosti stresorima i negativnim zdravstvenim posljedicama. Nadalje, brojni se istraživači slažu u tome kako visoka rizičnost ovog zanimanja doprinosi razvoju i nastanku različitih zdravstvenih poremećaja te niza negativnih učinaka kako za individuu tako i za policijsku organizaciju. Negativni učinci praćeni su nezadovoljstvom na radu, apsentizmom, rezignacijom, padom radne učinkovitosti i morala, smanjenom motivacijom za rad, ranijim umirovljenjem te često suicidom (Anshel, 2000; Ayers i Flanagan, 1994; Beutler, Nussbaum i Meredith, 1988; Brosnan, 1999; Burke, 1993; Finn, 1997; Golembiewski i Kim, 1990; Graves, 1996; Reviere i Young, 1994; Toch, 2002, sve prema: Tot, 2008, str. 3). Negativnim učincima nezadovoljstva radom bavio se i Anderson (1988 prema Tot, 2008, str. 3), koji uvodi termin "sindrom policijske traume" kojim obuhvaća skup tjelesnih i psihičkih simptoma od kojih trpe policajci zbog prirode svog posla.

Unazad desetak godina raste znanstveni interes za različite nepovoljne aspekte obavljanja policijskog posla (Archbold i Moses Schulz, 2012; Hassell, Archbold i Stichman, 2011; Kadam i Ubhe, 2014; Omolayo, 2012; Violanti i sur., 2016). Posebno se ističe tema stresa koji je karakterističan za policijski posao, a koju su i hrvatski znanstvenici istraživali s različitim aspektima. Tako su Capan, Sindik i Bičanić (2016) utvrdili povezanost između doživljaja sagorijevanja na poslu i karakteristika posla policijskih službenika, te su posebno naglasili važnost komunikacije između policijskih službenika i njihovih nadređenih, ali i samih policijskih službenika. Glavina, Kulenović i Vukosav (2013) su na temelju dobivenih rezultata istraživanja, zaključili da su, u skladu s očekivanjima, policijski službenici pod većim utjecajem policijskog stresa nego stresa nevezanog uz posao i da značajno više doživljavaju organizacijski nego operativni stres. Nadalje, Glavina Jelaš, Korak i Dević

(2014) istraživali su učinkovitost načina suočavanja policijskih službenika s obzirom na dvije vrste stresora, policijski i ispitni, uz anksioznost i razinu stresa kao kriterije adaptivnosti, a dobiveni rezultati iskristalizirali su modalitete koje primjenjuju policijski službenici u situacijama suočavanja s policijskim stresom. Pojmom mentalne čvrstoće kao jednog od najčešćih konstrukata na području suočavanja sa stresom, bavili su se Sindik i suradnici (2014), a rezultati dobiveni njihovim istraživanjem višestruko su primjenjivi, posebice u edukaciji policijskih službenika, selekcijskom postupku prilikom prijama u policijsku službu, te psiho-socijalnoj zaštiti. Novaković, Kulenović i Glavina Jelaš (2016) naglašavaju da kod policijskih službenika postoji veliki rizik za razvoj PTSP-a, pa je stoga prilikom selekcije potrebno obratiti posebnu pozornost na poznate pre-traumatske čimbenike ranjivosti za PTSP i odabrati kandidate neopterećene poteškoćama koje bi ih mogle učiniti sklonima razvoju PTSP-a. Navedeni autori apostrofiraju potrebu za kontinuiranim edukacijama policijskih službenika o stresu i mogućim reakcijama na intenzivne stresore te o tehnikama upravljanja negativnim emocijama.

Od velike su važnosti za uspostavljanje sustava brige i skrbi za policijske službenike i istraživanja vezana uz pitanja organizacijske klime i zadovoljstva poslom policijskih službenika. Iako je na ovu temu broj provedenih istraživanja na našim prostorima oskudan, postoje autori koji su iskazali profesionalni interes i čiji rezultati predstavljaju poticaj za uvođenje novih modela rada organizacije policije. Primjerice, Tot i Baboselac-Marić (2012) proveli su istraživanje percepcije osobne sigurnosti na radu kod policijskih službenika s ciljem utvrđivanja zadovoljstva osobnom sigurnošću. Dobiveni rezultati ukazuju na to da više od polovice ispitanih policijskih službenika zadovoljstvo osobnom sigurnošću na radu procjenjuje niskim i vrlo niskim, a kao najčešće rizične čimbenike policijski službenici navode: nedostatak zaštitne opreme, napad vatrenim oružjem, negativno prikazivanje u medijima, zarazne bolesti i napad fizičkom silom. Nadalje, kao najčešće zaštitne čimbenike policijski službenici smatraju odgovarajuću zaštitnu opremu, podršku i pomoć nadređenih, podršku i pomoć građana, podršku i pomoć suradnika te odgovarajuće zakonske propise.

Balgač (2015) naglašava da nas analize rezultata provedenih istraživanja upozoravaju na važnost zadovoljstva poslom u policijskih službenika, između ostalog zbog toga što je niska razina zadovoljstva poslom povezana s nizom negativnih ponašanja kao što je izostajanje s posla, sporost pri izvršavanju radnih zadataka, niža kvaliteta rada, veća sklonost napuštanja organizacije, otpor promjenama i drugo.

Istraživanje vezano uz razinu zadovoljstva policijskih službenika postojećim stanjem u njihovim organizacijskim jedinicama proveli su Orlović, Orlović i Karlović (2015), a analiza dobivenih rezultata upućuje na prisutnost određenih slabosti/manjkavosti u sustavu upravljanja ljudskim potencijalima u hrvatskoj policiji, i to – neadekvatno rukovođenje u smislu dominantnog primjenjivanja “formalističkog” stila rukovođenja umjesto “menadžerskog”, nedosljedno provođenje postupka ocjenjivanja policijskih službenika koje rezultira kontraefektima na njihovu motiviranost te neiskorištenost raspoloživih materijalnih i nematerijalnih motivacijskih čimbenika glede motiviranja i nagrađivanja policijskih službenika.

Prikazane znanstvene spoznaje dobra su platforma za unaprjeđenje područja upravljanja ljudskim potencijalima, kroz razvoj strategija vezanih uz povećanje zadovoljstva policijskih službenika poslom, strategija unaprjeđenja organizacijske klime, razvoj prikladnih modela edukacije policijskih službenika vezano uz problematiku stresa, razvoj selekcijskih instrumenata na temelju kojih će se u policijsku službu primati osobe odgovarajućih osobina i vještina, te unaprjeđenje psihosocijalne zaštite u policiji.

Romac Umljenović, Orlović i Solomun (2015) ljudske potencijale smatraju esencijalnom vrijednosti policijskih organizacija. O njihovoj kvaliteti i kvantiteti, ali i o načinu upravljanja ljudskim potencijalima, u najvećoj mjeri ovisi policijska učinkovitost i funkcionalnost.

Uza sve ranije navedene komponente koje utječu na sposobnost i razinu učinkovitosti policijskih službenika, smatramo da je od izuzetnog značaja istraživati i obilježja viktimizacije policijskih službenika na radnome mjestu.

S obzirom na mali broj stručnih i znanstvenih radova koji se bave policijskim službenicima kao žrtvama kaznenih djela, oni se mogu uvrstiti u jednu od grupa „zaboravljenih žrtava“. Razlog je taj što stručna zajednica, ali i šira javnost, često ne razumiju proces i okolnosti viktimizacije policijskih službenika, a često ni mogućnost da ona uopće može postojati - teško je shvatiti da oni koji štite druge i sami mogu biti ugroženi, pa se njihova viktimizacija smatra „nesposobnošću“ policije kao organizacije, ali i policijskih službenika (Kovčo Vukadin, 2011). O relativno slabom interesu znanstvenika u ovom području govore i Capan i Sindik (2015a) koji zaključuju da nasilna viktimizacija policijskih službenika, sudeći po broju objavljenih članaka i provedenih istraživanja (posebice ako ih usporedimo s brojem članaka i istraživanja na temu policijskog nasilja), ne predstavlja znanstvenicima naročito zanimljivu temu.

Iako sporadična, viktimološka istraživanja vezana uz policijske službenike žrtve postoje, pa je tako Filipović (2015) proveo analize slučajeva prekršaja omalovažavanja i vrijeđanja policijskih službenika prilikom vršenja ili u svezi s vršenjem službe ili njihovih zakonitih naređenja. Nadalje, Kovčo Vukadin i Pakšić (2012), temeljem prikaza opsega i istraživanih korelata nasilne viktimizacije policijskih službenika, ukazali su na značaj osmišljavanja strategije zaštite policijskih službenika u Hrvatskoj, Pavliček, Ljubin Golub i Kondor Langer (2011) istraživali su kriminološke i kriminalističke karakteristike ubojstva i pokušaja ubojstva policijskih službenika, a dobiveni rezultati istraživanja između ostalog upućuju na važnost i nužnost poduzimanja specifičnih preventivnih mjera kao što su poboljšanje osobne opremljenosti policijskih službenika, edukacije i stručno usavršavanje o taktičkim aspektima obavljanja policijskih poslova i provođenju policijskih ovlasti. Istraživanje veza između viktimizacije policijskih službenika i njenih psihofizičkih posljedica proveo je Tot (2010) te je utvrdio da su policijski službenici s većim intenzitetom stresa percipirali traumatske događaje i da najveći broj policajaca problem viktimizacije zadržava za sebe ili doživljava viktimizaciju bez posljedica. Oni koji o tome progovaraju, najčešće to čine s radnim kolegama što implicira da u njih imaju najviše povjerenja. Najmanji stupanj povjerenja, kada je u pitanju razgovor o viktimizaciji, policajci pokazuju prema svojim rukovoditeljima.

Cjeloviti pregled viktimoloških istraživanja daje Kovčo Vukadin (2011), a ona je prikazala aktualne spoznaje o fenomenologiji, incidenciji i značajnim korelatima napada na policijske službenike, s posebnim osvrtom na situaciju u Hrvatskoj.

Na temelju svega prethodno navedenog, razvidno je kako prijetnje policijskim službenicima u Hrvatskoj nisu adresirane na sustavan način. Stoga je cilj ovog istraživanja stjecanje uvida u bitna obilježja iskustva, doživljaja i odgovora na prijetnje policijskim službenicima, stavove policijskih službenika prema prijetnjama koje doživljavaju policijski službenici te utvrđivanje spolnih razlika u navedenim obilježjima.

Istraživačka pitanja koja će se adresirati u ovom radu jesu:

Kakvo iskustvo policijski službenici imaju u odnosu na prijetnje?

Kako su policijski službenici doživjeli prijetnju?

Kakvo je postupanje po doživljenoj prijetnji?

Kakvi su stavovi policijskih službenika prema prijetnjama koje doživljavaju policijski službenici?

Postoje li razlike u analiziranim obilježjima s obzirom na spol policijskih službenika?

2. METODA

2.1. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 330 policijskih službenika od kojih je većina (77,6 %) bila muškog spola. Najveći je broj sudionika u dobi od 26 do 30 godina sa 6 do 10 godina radnog staža u MUP-u. Više od polovice sudionika ima srednju stručnu spremu te obavlja poslove temeljne policije. Najveći broj sudionika zaposlen je u Policijskoj upravi zagrebačkoj. U općim obilježjima utvrđene su statistički značajne razlike prema spolu sudionika u dobi, duljini radnog staža sudionika i vrsti poslova. Policijske su službenice mlađe od muških kolega i kraćeg su radnog staža u MUP-u te rjeđe od muških kolega obavljaju poslove temeljne policije i granične policije.

Tablica 1. Socio-demografska obilježja uzorka

Varijabla	Kategorija	%	Razlike po spolu (hi-kvadrat test)	p
Dob	do 25 godina	4,2	46,018	p<0,01
	26 – 30	25,8		
	31-5	24,5		
	36 – 40	18,8		
	41 – 45	12,7		
	46 +	13,9		

Tablica 1. Socio-demografska obilježja uzorka (nastavak)

Varijabla	Kategorija	%	Razlike po spolu (hi-kvadrat test)	p
Radni staž u MUP-u	do 5 godina	10,0	46,221	p<0,01
	6 – 10	30,0		
	11 – 15	14,5		
	16 – 20	18,5		
	21 – 25	18,8		
	26 +	8,2		
Razina obrazovanja	Srednja škola	58,2	3,497	p>0,05
	Viša ili preddiplomski studij	28,5		
	Visoka ili diplomski studij	13,3		
Vrsta policijskih poslova	Temeljna policija	39,4	21,251	p<0,03
	Prometna policija	7,6		
	Granična policija	8,8		
	Interventna policija	3,6		
	Specijalna policija	0,3		
	Osiguranje osoba i objekata	1,5		
	Kriminalistička policija	31,8		
	Inspeksijski poslovi	0,3		
	Ostalo	2,4		
	Poslovi bez izravnog kontakta s građanima	4,2		
Policijska uprava	zagrebačka	68,8	14,725	p>0,05
	splitsko-dalmatinska	0,3		
	primorsko-goranska	1,2		
	osječko-baranjska	2,1		
	istarska	1,5		
	karlovačka	0,9		
	sislačko-moslavačka	0,6		
	vukovarsko-srijemska	3,0		
	zadarska	0,3		
	bjelovarsko-bilogorska	0,9		
	brodsko-posavska	1,5		
	koprivničko-križevačka	0,3		
	krapinsko-zagorska	0,6		
	ličko-senjska	0,3		
	međimurska	9,7		
	požeško-slavonska	1,8		
	varaždinska	2,4		
	virovitičko-podravska	0,3		
	MUP sjedište	0,6		
	Ravnateljstvo policije	2,7		

2.2. Instrument

Za potrebe provođenja istraživanja kreiran je upitnik koji se sastojao od nekoliko skupina varijabli: socio-demografski podaci (spol, dob, radni staž u MUP-u, stručna sprema, vrsta policijskih poslova, policijska uprava), podaci o prijetnji, postupanju nakon prijetnje, psihološkoj pomoći i stavovi policijskih službenika prema prijetnjama.

Podaci o prijetnji sadržavali su sljedeće varijable:

Jeste li doživjeli prijetnju u vezi s obavljanjem policijskog posla? (binarna varijabla)

Koliko puta ste doživjeli prijetnju? (binarna varijabla 1. samo jednom 2. više puta)

Prema kome je izrečena prijetnja? (u slučaju više prijetnji sudionici su zamoljeni da na sva pitanja vezana za prijetnje odgovaraju u odnosu na jednu prijetnju koja im je najsnažnije ostala u sjećanju) (1. prema policijskom službeniku, 2. prema bliskim osobama, 3. prema imovini, 4. ostalo)

Percepcija prijetnje analizirana je kroz 5 čestica nominalnog tipa sa (1. ne, 2. da, 3. ne znam). Primjer čestice: Prijetnja je ozbiljna.

Osobne reakcije nakon prijetnje analizirane su sa 5 čestica Likertovog tipa sa 5 kategorija. Primjer čestice: Prijetnja me uznemirila.

Postupanje nakon prijetnje analizirano je sa kroz 5 čestica Likertovog tipa sa 5 kategorija. Primjer čestice: O prijetnji sam pričao/la s članovima obitelji.

Jeste li prijavili prijetnju? (binarna varijabla)

Što se dogodilo nakon prijave? (nominalna varijabla)

Odnos rukovoditelja prema policijskom službeniku nakon podnesene prijave procjenjivan je sa 5 čestica Likertovog tipa sa 5 kategorija odgovora. Primjer čestice: Ignorirali su prijetnju, kao da nisam ništa prijavio/la.

Odnos kolega prema policijskom službeniku nakon podnesene prijave procjenjivan je sa 5 čestica Likertovog tipa sa 5 kategorija odgovora. Primjer čestice: Podržavali su me i pružali mi potporu te su poduzeli sve potrebne radnje.

Razlozi neprijavljivanja prijetnje (za one koji je nisu prijavili) procjenjivana je sa 7 čestica Likertovog tipa sa 5 kategorija odgovora. Primjer čestice: Sramio/la sam se prijaviti prijetnju.

Psihološka pomoć analizirana je s nekoliko varijabli:

Jeste li zatražili psihološku pomoć nakon prijetnje? (binarna varijabla),

Razlozi netraženja psihološke pomoći (za one koji je nisu zatražili): sudionici su odgovarali na 10 čestica Likertovog tipa sa 5 kategorija odgovora. Primjer čestice: Strah me da će mi dijagnosticirati neku psihičku bolest.

Stavovi policijskih službenika prema prijetnjama analizirani su sa sljedećim česticama:

Mislite li da postoji veliki broj slučajeva prijetnji koje policijski službenici ne prijavljuju? (1. da, 2. ne, 3. ne znam)

Mislite li da je spol policijskog službenika bitan kod ovakvih kaznenih djela? (5 kategorija)

Mislite li da je unutar MUP-a ustrojena i omogućena odgovarajuća pomoć? (pravna i psihološka) policijskim službenicima žrtvama prijetnji? (1. da, 2. ne, 3. ne znam)

Mislite li da pravosuđe (državno odvjetništvo i sudovi) odgovarajuće prosuđuju i procesuiraju prijetnje policijskim službenicima? (1. da, 2. ne, 3. ne znam)

Mislite li da bi se trebalo više pažnje posvetiti pitanju prijetnji policijskim službenicima? (1. da, 2. ne, 3. ne znam).

2.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u *online* formatu u razdoblju od studenog 2016. godine do kolovoza 2017. godine. Policijski službenici su na sudjelovanje u istraživanju pozivani prezentacijama istraživanja u policijskim postajama, preko osobnih kontakata prvog autora i korištenjem mreže povjerenika sindikata koji djeluju unutar Ministarstva unutarnjih poslova.

Upitnik je kreiran sukladno sa standardnim etičkim principima provođenja istraživanja s ljudima (informirani pristanak, anonimnost, dobrovoljnost, poštovanje dostojanstva sudionika istraživanja). S obzirom na to da se u istraživanju analizira osjetljiva tema koja može donijeti viši stupanj nelagode sudionicima nego što je to prisutno u svakodnevnom životu, sudionicima je na kraju upitnika napisana napomena kako se u slučaju povišene razine nelagode u odnosu na neka od postavljenih pitanja mogu obratiti Društvu za psihološku pomoć (navedena je mrežna stranica). Prvi je autor također ostavio mogućnost da mu se sudionici u slučaju dodatnih pitanja, prijedloga ili savjeta mogu izravno obratiti na e-mail adresu koja je navedena.

Za provođenje istraživanja dobivena je suglasnost Etičkog povjerenstva Visoke policijske škole (jer je prvi autor proveo istraživanje za potrebe izrade diplomskog rada).

2.4. Metode obrade podataka

Za stjecanje uvida u bitna obilježja iskustva, doživljaja i odgovora na prijetnje policijskim službenicima te stavove policijskih službenika prema prijetnjama koje doživljavaju policijski službenici, korištene su metode deskriptivne statistike (frekvencije, postoci, mjere centralne tendencije i standardna raspršenja). Za utvrđivanje razlika u istim obilježjima s obzirom na spol policijskih službenika provjerena je normalnost distribucije analiziranih varijabli te su sukladno s tim korišteni t-test ili hi-kvadrat test.

3. REZULTATI

Prikaz rezultata organiziran je po istraživačkim pitanjima, a nakon rezultata za ukupan uzorak prikazuju se rezultati za razlike prema spolu policijskih službenika.

Iskustvo policijskih službenika u odnosu na prijetnje

Podaci za kompletan uzorak (tablica 2) pokazuju kako je 73 % sudionika istraživanja doživjelo prijetnju u vezi s obavljanjem policijskih poslova, a podaci prema spolu sudionika ukazuju na značajno češće iskustvo prijetnji kod policijskih službenika za razliku od službenica.

Tablica 2. Iskustvo doživljenih prijetnji – razlike u odnosu na spol sudionika

Varijabla	Kategorija	% (N=330)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Je li Vam tko prijetio dok ste obavljali policijske poslove?	ne	39,2	23,4	27,0	7,232	p<0,01
	da	60,8	76,6	73,0		

U više od tri četvrtine slučajeva policijski su službenici doživjeli prijetnje više puta (tablica 3), neovisno o njihovu spolu.

Tablica 3. Broj doživljenih prijetnji – razlike u odnosu na spol sudionika

Varijabla	Kategorija	% (N=241)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Koliko puta su Vam prijetili?	samo jednom	22,2	11,7	13,7	3,406	p>0,01
	više puta	77,8	88,3	86,3		

Na pitanje prema kome je izrečena prijetnja sudionici su mogli zaokružiti više odgovora pa je svaka kategorija pretvorena u binarnu varijablu. Sve službenice i najveći broj službenika doživjeli su osobne prijetnje, kod službenika su prijetnje češće izrečene prema njima bliskim osobama, dok nema statistički značajne razlike u odnosu na prijetnju prema imovini sudionika.

Tablica 4. Prema kome je upućena prijetnja – razlike u odnosu na spol sudionika

Varijabla	Kategorija	% (N=241)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Prema kome je upućena prijetnja?	meni osobno	97,8	97,9	98,0	0,0059	p>0,05
	bliskim osobama	15,5	34,7	34,7	6,2535	p<0,03
	imovini	6,7	13,8	12,2	1,1447	p>0,05

Percepcija prijetnje

Na pitanja o doživljaju prijetnje i osjećanjima nakon prijetnje odgovarali su samo oni sudionici koji su iskazali da su doživjeli prijetnju (N=241). Dobiveni rezultati za ukupan

uzorak pokazuju kako najveći broj sudionika smatra kako je prijetnja izrečena u afektu, dok najveću neodlučnost iskazuju prema tvrdnji o ostvarivosti prijetnje. Nešto više od polovice sudionika smatra kako prijetnju nije najbolje ignorirati, ali i kako prijetnja nije ozbiljna. Statistički značajna razlika u odnosu na spol policijskih službenika postoji u jednoj varijabli – Prijetnja je ostvariva. Policijske su službenice znatno češće od kolega neodlučne (ne znaju) u odnosu na ovu tvrdnju dok policijski službenici češće od kolegica smatraju kako je prijetnja ostvariva.

Tablica 5. Što sudionici misle o prijetnji – razlike u odnosu na spol

Tvrdnja	Kategorija	%			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Prijetnja je ozbiljna.	ne	57,8	55,6	56,0	2,259	p>0,05
	ne znam	24,4	17,3	18,7		
	da	17,8	27,0	25,3		
Prijetnja je izrečena u afektu.	ne	8,9	15,3	14,1	1,261	p>0,05
	ne znam	20,0	19,4	19,5		
	da	71,1	65,3	66,4		
Prijetnja je ostvariva.	ne	35,6	39,8	39,0	8,692	p<0,03
	ne znam	42,2	21,9	25,7		
	da	22,2	38,3	35,3		
Prijetnje se treba bojati.	ne	62,2	45,9	49,0	3,894	p>0,05
	ne znam	13,3	18,9	17,8		
	da	24,4	35,2	33,2		
Prijetnju je najbolje ignorirati.	ne	48,9	62,2	59,8	4,270	p>0,05
	ne znam	13,3	14,8	14,5		
	da	37,8	23,0	25,7		

Dobiveni rezultati o osjećajima nakon prijetnje (tablica 6) pokazuju kako sudionici postižu najviše srednje vrijednosti na tvrdnji Prijetnja me uznemirila, a najniže na tvrdnji Zbog prijetnje sam izbjegavao/la neke policijske poslove i postupanja prema nekim osobama. Postotak neutralnih odgovora (kategorija ne znam) kreće se od 3,7 % (Zbog prijetnje sam izbjegavao/la neke policijske poslove i postupanja prema nekim osobama.) do 13,3 % (Strah me prijetnje.).

Tablica 6. Kako su se sudionici osjećali nakon prijetnje – postoci, aritmetička sredina i standardno raspršenje

Tvrdnja	% (N=241)					M	SD
	ne	uglavnom ne	ne znam	uglavnom da	da		
Prijetnja me uznemirila.	16,6	28,6	5,0	34,9	14,9	3,03	1,380
Strah me prijetnje.	27,4	45,2	13,3	13,3	0,8	2,15	,997
Osjećao/la sam se kao žrtva.	28,6	27,0	11,2	22,4	10,8	2,60	1,384
Zbog prijetnje sam imao/la problema sa spavanjem.	58,9	22,0	7,1	7,9	4,1	1,76	1,139
Zbog prijetnje sam izbjegavao/la neke policijske poslove i postupanja prema nekim osobama.	63,5	23,7	3,7	6,2	2,9	1,61	1,019

U svrhu provjere razlika u osjećajima po doživljenoj prijetnji, nakon provjere pretpostavki za provođenje analize, napravljen je t-test za nezavisne uzorke koji ne pokazuje postojanje statistički značajne razlike između policijskih službenika i službenica u analiziranim tvrdnjama (tablica 7).

Tablica 7. Kako su se sudionici osjećali nakon prijetnje – razlike u odnosu na spol

	Policijske službenice (N=45)		Policijski službenici (N=196)		t-test
	M	SD	M	SD	
Prijetnja me uznemirila.	2,78	1,412	3,09	1,369	t= -1,358 p>0,05
Strah me prijetnje.	1,93	,863	2,20	1,021	t=-1,796 p>0,05
Osjećao/la sam se kao žrtva.	2,51	1,308	2,62	1,404	t=-,463 p>0,05
Zbog prijetnje sam imao/la problema sa spavanjem.	1,58	1,58	1,81	1,174	t=-1,214 p>0,05
Zbog prijetnje sam izbjegavao/la neke policijske poslove i postupanja prema nekim osobama.	1,62	1,114	1,61	,999	t=,059 p>0,05

Postupanje nakon prijetnje

Osim samih osjećaja nakon doživljene prijetnje, sudionici su pitani i o neposrednom postupanju po doživljenoj prijetnji. Iz tablice 8 razvidno je kako većina sudionika o doživljenoj prijetnji nije razgovarala s članovima obitelji ni s rukovoditeljima te kako nisu poduzimali neke mjere zaštite ni tražili premještaj na drugo radno mjesto. Oko tri četvrtine sudionika o doživljenoj je prijetnji razgovaralo s kolegicama i kolegama.

Tablica 8. Neposredno postupanje po doživljenoj prijetnji – postoci, aritmetička sredina i standardno raspršenje

Tvrdnja	% (N=241)					M	SD
	ne	uglavnom ne	ne znam	uglavnom da	da		
O prijetnji sam pričao/la s članovima obitelji.	55,6	22,4	2,1	10,0	10,0	1,96	1,370
O prijetnji sam razgovarao/la s kolegicama i kolegama.	9,1	17,4	2,5	40,2	30,7	3,66	1,320
O prijetnji sam razgovarao/la s rukovoditeljima.	39,4	25,7	3,3	17,0	14,5	2,41	1,501
Poduzeo/la sam mjere zaštite (nošenje oružja, promjena navika...)	42,7	29,9	3,3	17,8	6,2	2,15	1,311
Tražio/la sam da me se premjesti na drugo radno mjesto.	90,0	7,1	0,4	0,8	1,7	1,17	,633

Osim podataka o postupanju po doživljenoj prijetnji za cijeli uzorak, zanimalo nas je postojanje razlika s obzirom na spol sudionika. U analizu nije uvrštena čestica Tražio sam da me premjestite na drugo radno mjesto zbog distribucije dobivenih rezultata. Rezultati (tablica 9) svjedoče o postojanju statistički značajnih razlika između policijskih službenika i službenica u dvije tvrdnje i to na način da su policijski službenici češće od službenica o prijetnji razgovarali s rukovoditeljem i poduzeli neke mjere zaštite.

Tablica 9. Neposredno postupanje po doživljenoj prijetnji – razlike u odnosu na spol sudionika

Tvrdnja	Policijske službenice (N=45)		Policijski službenici (N=196)		t-test
	M	SD	M	SD	
O prijetnji sam pričao/la s članovima obitelji.	1,80	1,358	2,0	1,374	t= -,883 p>,05
O prijetnji sam razgovarao/la s kolegicama i kolegama.	3,44	1,455	3,71	1,286	t= -1,215 p>,05
O prijetnji sam razgovarao/la s rukovoditeljima.	1,93	1,304	2,53	1,524	t= -2,658 p<,03
Poduzeo/la sam mjere zaštite (nošenje oružja, promjena navika...)	1,71	1,141	2,25	1,330	t= -2,514 p<,03

Sudionicima je postavljeno pitanje prijavljivanja prijetnje i reakciji na prijavljenu prijetnju.

Iz tablice 10 razvidno je kako je svega nešto više od jedne četvrtine sudionika prijavilo prijetnju u službenim pismenima. Distribucija podataka po spolu sudionika ukazuje na nešto češće prijavljivanje policijskih službenika od službenica, no uočene razlike nisu statistički značajne.

Tablica 10. Prijavljivanje prijetnje – razlike u odnosu na spol sudionika

Jeste li prijavili prijetnju (N=241)	%			χ^2	p
	Ž	M	Ukupno		
da	17,8	30,1	27,8	2,769	p>0,05
ne	82,2	69,9	72,2		

Podaci za ukupan uzorak policijskih službenika koji su prijavili prijetnju u službenim pismenima (tablica 11) svjedoče o tome da u 13,4 % slučajeva nakon evidentiranja prijave nije (ili uglavnom nije) podnesena ni kaznena ni prekršajna prijava. U najvećem broju slučajeva podnesena je kaznena prijava. Nisu uočene razlike u odnosu na spol policijskih službenika.

Tablica 11. Formalne radnje po doživljenoj prijavi – razlike u odnosu na spol sudionika

Postupanje po prijavi (odgovori da)	% (N=67)			χ^2	p
	Ž	M	Ukupno		
kaznena prijava	62,5	47,5	49,3	1,607	p>0,05
prekršajna prijava	12,5	15,3	14,9		
nekada kaznena, nekad prekršajna	25,0	22,0	22,4		
prijava uglavnom nije podnesena	0,0	3,4	3,0		
prijava nikada nije podnesena	0,0	11,9	10,4		

Sljedeće pitanje odnosilo se na odnos rukovoditelja prema policijskim službenicima koji su prijavili prijetnju u službenim pismenima. Dobiveni rezultati ukazuju na podržavanje i pružanje pomoći rukovoditelja prema policijskim službenicima koji su prijavili prijetnju, dok su u jednoj četvrtini slučajeva rukovoditelji ignorirali prijetnju i ponašali se kao da se ništa nije dogodilo.

Tablica 12. Odnos rukovoditelja nakon prijave prijetnje – postoci, aritmetička sredina i standardno raspršenje

Čestica	% (N=67)					M	SD
	ne	uglavnom ne	ne znam	uglavnom da	da		
Smatrali su me preosjetljivim/om, omalovažavali su me, zamjerali su mi prijavu.	62,7	13,4	13,4	7,5	3,0	1,75	1,133
Premjestili su me na drugo radno mjesto protiv moje volje.	94,0	3,0	0,0	0,0	3,0	1,15	,702
Ignorirali su prijetnju, kao da nisam ništa prijavio/la.	50,7	14,9	6,0	22,4	6,0	2,18	1,414
Podržavali su me i pružali mi potporu te poduzeli sve potrebne radnje.	20,9	20,9	9,0	25,4	23,9	3,10	1,509
Tretirali su me kao bilo koju drugu žrtvu kaznenog djela.	31,3	19,4	23,9	16,4	9,0	2,52	1,330

Za potrebe utvrđivanja razlika s obzirom na spol sudionika, varijable su rekodirane u 3 kategorije te je napravljen hi-kvadrat test. Policijske službenice, za razliku od muških kolega nikada nisu od rukovoditelja doživjele da su ih smatrali preosjetljivom ili su ih omalovažavali ili im zamjerali prijavu. U ostalim tvrdnjama nisu utvrđene statistički značajne razlike.

Tablica 13. Odnos rukovoditelja nakon prijave prijetnje – razlike u odnosu na spol sudionika

Tvrdnja	Kategorija	% (N=67)			χ^2	p
		ž	M	Ukupno		
Smatrali su me preosjetljivim/om, omalovažavali su me, zamjerali su mi prijavu.	ne	100,0	72,9	76,1	2,840	p>0,05
	ne znam	0,0	15,3	13,4		
	da	0,0	11,9	10,4		
Premjestili su me na drugo radno mjesto protiv moje volje.	ne	87,5	98,3	97,0	0,699	p>0,05
	da	12,5	1,7	3,0		
	ne	75,0	64,4	65,7		
Ignorirali su prijetnju, kao da nisam ništa prijavio/la.	ne znam	0,0	6,8	6,0	3,226	p>0,05
	da	25,0	28,8	28,4		
	ne	25,0	44,1	41,8		
Podržavali su me i pružali mi potporu te poduzeli sve potrebne radnje.	ne znam	25,0	6,8	9,0	0,845	p>0,05
	da	50,0	49,2	49,3		
	ne	37,5	52,5	50,7		
Tretirali su me kao bilo koju drugu žrtvu kaznenog djela.	ne znam	25,0	23,7	23,9		
	da	37,5	23,7	25,4		
	ne	37,5	23,7	25,4		

Osim odnosa rukovoditelja prema policijskim službenicima koji su prijavili prijetnju, analiziran je i odnos kolega prema njima. U svega nešto više od polovice slučajeva kolege

su ih podržavale i pružale im potporu, dok se u najmanjem broju slučajeva događalo to da su kolege izbjegavale raditi s njima.

Tablica 14. Odnos kolega nakon prijave prijetnje – postoci, aritmetička sredina i standardno raspršenje

Čestica	% (N=67)					M	SD
	ne	uglavnom ne	ne znam	uglavnom da	da		
Smatrali su me preosjetljivim/om, omalovažavali su me, zamjerali su mi prijavu.	68,7	17,9	6,0	6,0	1,5	1,54	,959
Izbjegavali su raditi sa mnom.	86,3	7,5	3,0	0,0	3,0	1,25	,785
Ignorirali su prijetnju, kao da se ništa nije dogodilo.	46,3	16,4	7,5	13,4	16,4	2,37	1,565
Podržavali su me i pružali mi potporu te poduzeli sve potrebne radnje.	11,9	19,4	11,9	37,3	19,4	3,33	1,319
Tretirali su me kao bilo koju drugu žrtvu kaznenog djela.	38,8	16,4	22,4	13,4	9,0	2,37	1,358

Za potrebe utvrđivanja razlika s obzirom na spol sudionika, varijable su rekodirane u 3 kategorije. Policijske službenice, za razliku od policijskih službenika, nikada nisu doživjele da su ih kolege smatrale preosjetljivima te da su izbjegavali raditi s njima. U ostalim tvrdnjama nisu utvrđene statistički značajne razlike u odnosu na spol policijskih službenika.

Tablica 15. Odnos kolega nakon prijave prijetnje – razlike u odnosu na spol sudionika

Tvrdnja	Kategorija	% (N=67)			χ^2	p
		ž	M	Ukupno		
Smatrali su me preosjetljivim/om, omalovažavali su me, zamjerali su mi prijavu.	ne	100,0	84,7	86,6		
	ne znam	0,0	6,8	6,0		
	da	0,0	8,5	7,5		
Izbjegavali su raditi sa mnom.	ne	100,0	93,2	94,0		
	ne znam	0,0	3,4	3,0		
	da	0,0	3,4	3,0		
Ignorirali su prijetnju, kao da se ništa nije dogodilo.	ne	62,5	62,7	62,7	,381	p>0,05
	ne znam	12,5	6,8	7,5		
	da	25,0	30,5	29,9		
Podržavali su me i pružali mi potporu te poduzeli sve potrebne radnje.	ne	25,0	32,2	31,3	1,487	p>0,05
	ne znam	25,0	10,2	11,9		
	da	50,0	57,6	56,7		
Tretirali su me kao bilo koju drugu žrtvu kaznenog djela.	ne	50,0	55,9	55,2	1,368	p>0,05
	ne znam	12,5	23,7	22,4		
	da	37,5	20,3	22,4		

Policijskim službenicima koji su doživjeli prijetnju, a nisu je prijavili u službenim pismenima postavljeno je pitanje zašto nisu prijavili prijetnju. Dobiveni rezultati (tablica 16) pokazuju kako policijski službenici koji nisu prijavili prijetnju u najvećem broju slučajeva kao razlog navode kako su prijetnje dio policijskog posla na koji se ne treba posebno obazirati, dok je najmanji broj policijskih službenika naveo kako je sram bio razlog neprijavlivanja prijetnje.

Tablica 16. Razlozi neprijavlivanja prijetnje – postoci, aritmetička sredina i standardno raspršenje

Tvrdnja	% (N=174)					M	SD
	ne	uglavnom ne	ne znam	uglavnom da	da		
Sažalio/la sam se nad osobom koja mi je prijetila.	52,9	14,9	20,1	9,8	2,3	1,94	1,154
Prijetnje su ipak dio policijskog posla na koji se ne treba posebno obazirati.	5,7	12,6	9,2	58,6	13,8	3,62	1,056
Da me KOLEGE ne bi smatrali preosjetljivim/om.	56,9	16,7	12,6	12,1	1,7	1,85	1,148
Da kolege ne bi izbjegavali raditi sa mnom.	68,4	16,7	8,0	4,6	2,3	1,56	,982
Da me RUKOVODITELJI ne bi smatrali preosjetljivim/om.	63,2	17,2	5,7	8,0	5,7	1,76	1,216
Da me ne premjeste na drugo radno mjesto.	70,7	14,9	7,5	3,4	3,4	1,54	1,012
Sramio/la sam se prijaviti prijetnju.	71,8	16,1	8,6	3,4	0,0	1,44	,793

Za potrebe utvrđivanja razlika s obzirom na spol sudionika, varijable su rekodirane u 3 kategorije te je napravljen hi-kvadrat test. Dobiveni rezultati (tablica 17) ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u odnosu na neprijavlivanje prijetnje zbog toga da ih kolege ne bi smatrali preosjetljivima. Policijski službenici znatno češće od policijskih službenika navode ovaj razlog neprijavlivanja prijetnje te znatno češće odabiru neutralni odgovor (ne znam).

Tablica 17. Razlozi neprijavlivanja prijetnje – razlike u odnosu na spol sudionika

Tvrdnja	Kategorija	% (N=174)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Sažalio/la sam se nad osobom koja mi je prijetila.	ne	78,4	65,0	67,8	2,857	p>0,05
	ne znam	10,8	22,6	20,1		
	da	10,8	12,4	12,1		
Prijetnje su ipak dio policijskog posla na koji se ne treba posebno obazirati	ne	27,0	16,1	18,4	4,090	p>0,05
	ne znam	2,7	10,9	9,2		
	da	70,3	73,0	72,4		
Da me kolege ne bi smatrali preosjetljivim/om	ne	91,9	68,6	73,6	8,284	p<,03
	ne znam	5,4	14,6	12,6		
	da	2,7	16,8	13,8		
Da kolege ne bi izbjegavali raditi sa mnom	ne	94,6	82,5	85,1	3,368	p>0,05
	ne znam	2,7	9,5	8,0		
	da	2,7	8,0	6,9		
Da me rukovoditelji ne bi smatrali preosjetljivim/om	ne	83,8	79,6	80,5	2,965	p>0,05
	ne znam	0,0	7,3	5,7		
	da	16,2	13,1	13,8		
Da me ne premjeste na drugo radno mjesto	ne	91,9	83,9	85,6	1,797	p>0,05
	ne znam	2,7	8,8	7,5		
	da	5,4	7,3	6,9		
Sramio/la sam se prijaviti prijetnju.	ne	97,3	85,4	87,9	4,596	p>0,05
	ne znam	0,0	10,9	8,6		
	da	2,7	3,6	3,4		

Policijskim službenicima koji su doživjeli prijetnju postavljeno je pitanje jesu li zatražili psihološku pomoć nakon prijetnje s tim da se ta pomoć odnosila isključivo na liječničku pomoć. Niti jedan sudionika koji je doživio prijetnju nije tražio psihološku pomoć.

Sudionici koji nisu tražili psihološku pomoć (što su u ovom slučaju svi sudionici koji su doživjeli prijetnju) pitani su o razlozima netraženja psihološke pomoći. U najvećem broju slučajeva (tablica 18) sudionici kao razlog netraženja psihološke pomoći navode kako se mogu sami nositi s tim osjećajima, a kao najrjeđi razlog strah da će ih kolege smatrati preosjetljivima.

Tablica 18. Razlozi netraženja psihološke pomoći – postoci, aritmetička sredina i standardno raspršenje

Tvrdnja	% (N=241)					M	SD
	ne	uglavnom ne	ne znam	uglavnom da	da		
Prijetnju smatram neozbiljnom.	14,5	13,7	22,0	37,8	12,0	3,19	1,244
Mogu se sam/a nositi s tim osjećajima.	0,8	2,1	5,4	47,3	44,4	4,32	,744
Dovoljan mi je razgovor s članom obitelji.	25,7	9,1	21,2	29,0	14,9	2,98	1,420
Dovoljan mi je razgovor s prijateljem/prijateljicom.	20,7	6,2	15,4	38,6	19,1	3,29	1,402
Dovoljan mi je razgovor s kolegom/kolegicom.	5,4	5,0	12,0	51,5	26,1	3,88	1,028
Dovoljan mi je razgovor sa svećenikom.	59,3	7,9	17,0	10,0	5,8	1,95	1,300
Bojim se da će me kolege smatrati preosjetljivim/preosjetljivom.	63,9	15,4	12,0	5,8	2,9	1,68	1,076
Bojim se da će liječnici o tome izvijestiti MUP i da ću izgubiti ovlaštenje ili dobiti otkaz.	56,0	10,8	12,9	9,5	10,8	2,08	1,429
Privatna psihološka pomoć mi je preskupa.	42,7	5,0	14,9	13,3	24,1	2,71	1,668
Strah me da će mi dijagnosticirati neku psihičku bolest.	63,9	11,6	12,0	7,9	4,6	1,78	1,201

Za potrebe utvrđivanja razlika s obzirom na spol sudionika, varijable su rekodirane u 3 kategorije te je proveden hi-kvadrat test. Dobiveni rezultati (tablica 19) pokazuju kako policijski službenici znatno češće od službenica daju neutralan odgovor (ne znam) na tvrdnju da im je dovoljan razgovor s prijateljem/icom te kako im je rjeđe dovoljan razgovor sa svećenikom. I u ovoj drugoj tvrdnji policijski službenici znatno češće od službenica odabiru neutralan odgovor. Statistički značajna razlika postoji i kod tvrdnje Privatna psihološka pomoć mi je preskupa na način da policijski službenici znatno češće od ženskih kolegica ne znaju je li im takva pomoć preskupa ili smatraju da je preskupa.

Tablica 19. Razlozi netraženja psihološke pomoći – razlike u odnosu na spol sudionika

Tvrdnja	Kategorija	% (N=241)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Prijetnju smatram neozbiljnom.	ne	17,8	30,6	28,2	4,969	p>0,05
	ne znam	17,8	23,0	22,0		
	da	64,4	46,4	49,8		
Mogu se sam/a nositi s tim osjećajima.	ne	2,2	3,1	2,9	0,197	p>0,05
	ne znam	4,4	5,6	5,4		
	da	93,3	91,3	91,7		
Dovoljan mi je razgovor s članom obitelji.	ne	44,4	32,7	34,9	5,489	p>0,05
	ne znam	8,9	24,0	21,2		
	da	46,7	43,4	44,0		
Dovoljan mi je razgovor s prijateljem/prijateljicom.	ne	37,8	24,5	27,0	6,684	p<0,05
	ne znam	4,4	17,9	15,4		
	da	57,8	57,7	57,7		
Dovoljan mi je razgovor s kolegom/kolegicom	ne	15,6	9,2	10,4	4,122	p>0,05
	ne znam	4,4	13,8	12,0		
	da	80,0	77,0	77,6		
Dovoljan mi je razgovor sa svećenikom.	ne	73,3	65,8	67,2	6,907	p<0,05
	ne znam	4,4	19,9	17,0		
	da	22,2	14,3	15,8		
Bojim se da će me kolege smatrati preosjetljivim/ preosjetljivom.	ne	88,9	77,0	79,3	3,562	p>0,05
	ne znam	4,4	13,8	12,0		
	da	6,7	9,2	8,7		
Bojim se da će liječnici o tome izvijestiti MUP i da ću izgubiti ovlaštenje ili dobiti otkaz.	ne	77,8	64,3	66,8	3,270	p>0,05
	ne znam	6,7	14,3	12,9		
	da	15,6	21,4	20,3		
Privatna psihološka pomoć mi je preskupa.	ne	64,4	43,9	47,7	6,838	p<0,05
	ne znam	6,7	16,8	14,9		
	da	28,9	39,3	37,3		
Strah me da će mi dijagnosticirati neku psihičku bolest.	ne	88,9	72,4	75,5	5,444	p>0,05
	ne znam	4,4	13,8	12,0		
	da	6,7	13,8	12,4		

Stavovi policijskih službenika prema prijetnjama

Posljednja skupina pitanja odnosila se na opće stavove policijskih službenika prema prijetnjama koje policijskih službenici doživljavaju u okviru obavljanja policijskih poslova.

Na ova su pitanja odgovarali svi sudionici istraživanja (N=330). Prvo pitanje odnosilo se na mišljenje o tamnoj brojci formalnog prijavljivanja doživljenih prijetnji. Većina policijskih službenika smatra kako ne postoji velika tamna brojka prijave prijetnji (tablica 20). Nema razlika u odnosu na spol policijskih službenika.

Tablica 20. Postojanje velike tamne brojke – razlike u odnosu na spol sudionika

Tvrdnja	Kategorija	% (N=328)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Mislite li da postoji veliki broj slučajeva prijetnji koje policijski službenici/ice ne prijavljuju.	ne	79,7	81,9	81,4	0,948	p>0,05
	ne znam	8,1	5,1	5,8		
	da	12,2	13,0	12,8		

Sudionici su pitani za mišljenje o značaju spola kod prijetnji policijskim službenicima. Skoro dvije trećine policijskih službenika i nešto više od polovice policijskih službenika smatra da spol policijskog službenika nije bitan. Policijski službenici nešto češće od službenika smatraju kako su muškarci ugroženiji prijetnjama, dok podjednak broj policijskih službenika i službenika smatra kako su žene ugroženije. Nije utvrđena statistički značajna razlika u odnosu na spol policijskih službenika.

Tablica 21. Značaj spola policijskog službenika kod prijetnji – razlike u odnosu na spol sudionika

Pitanje	Kategorija	% (N=330)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Mislite li da je spol policijskog službenika bitan kod ovakvih kaznenih djela?	Spol nije bitan	66,2	56,6	58,8	6,196	p>0,05
	Žene su ugroženije prijetnjama	25,7	23,4	23,9		
	Muškarci su ugroženiji prijetnjama	2,7	10,9	9,1		
	Ne znam	5,4	9,0	8,2		

Sudionicima je postavljeno pitanje postojanja pomoći policijskim službenicima žrtvama prijetnji u okviru MUP-a. Dobiveni rezultati (tablica 22) govore o tome kako više od dvije trećine sudionika smatra kako takva pomoć nije ustrojena ni dostupna. Nisu uočene razlike u odnosu na spol sudionika.

Tablica 22. Postojanje pomoći policijskim službenicima žrtvama prijetnji – razlike u odnosu na spol sudionika

Pitanje	Kategorija	% (N=330)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Mislite li da je unutar MUP-a ustrojena i omogućena odgovarajuća pomoć (pravna i psihološka) policijskim službenicima žrtvama prijetnji?	da	6,8	10,5	9,7	2,295	p>0,05
	ne	64,9	68,4	67,6		
	ne znam	28,4	21,1	22,7		

Sudionicima je ostavljena mogućnost da napišu komentar na ovo pitanje. Svega nekoliko policijskih službenika napisalo je komentar. Nekoliko komentara odnosilo se na prepoznavanje činjenice o postojanju ustrojbene jedinice za pomoć policijskim službenicima uz iskazivanje sumnje o adekvatnosti te pomoći. U jednom je komentaru dano svojevrсно pojašnjenje netražnja pomoći od takve službe („Policijci se ne usude obratiti tim službama zbog straha od slanja na procjenu radne sposobnosti, ‘likovanja’ rukovoditelja, stigmatiziranja od strane rukovoditelja i sl.“).

Sljedeće pitanje odnosilo se na stav policijskih službenika o odgovarajućoj reakciji državnog odvjetništva i sudova na viktimizaciju policijskih službenika prijetnjama. Više od tri četvrtine sudionika smatra kako pravosuđe ne reagira na odgovarajući način na prijetnje policijskim službenicima (tablica 23). Nisu uočene razlike u odnosu na spol sudionika.

Tablica 23. Stav policijskih službenika o odgovarajućoj reakciji državnog odvjetništva i sudova – razlike u odnosu na spol sudionika

Pitanje	Kategorija	% (N=330)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Mislite li da pravosuđe (državno odvjetništvo i sudovi) odgovarajuće prosuđuju i procesuiraju prijetnje policijskim službenicima?	da	8,1	5,9	6,4	2,943	p>0,05
	ne	68,9	78,5	76,4		
	ne znam	23,0	15,6	17,3		

Posljednje pitanje koje je postavljeno sudionicima odnosilo se na njihovo mišljenje o potrebi poklanjanja veće pozornosti policijskim službenicima. Dobiveni podaci svjedoče o tome kako većina sudionika smatra kako pitanje prijetnji policijskim službenicima zaslužuje više pozornosti. Nisu utvrđene razlike u odnosu na spol sudionika.

Tablica 24. Mišljenje o potrebi poklanjanja veće pažnje prijetnjama policijskim službenicima – razlike u odnosu na spol sudionika

Pitanje	Kategorija	% (N=330)			χ^2	p
		Ž	M	Ukupno		
Mislite li da bi se trebalo više pažnje posvetiti pitanju prijetnji policijskim službenicima?	da	89,2	90,2	90,0	0,312	p>0,05
	ne	1,4	2,0	1,8		
	ne znam	9,5	7,8	8,2		

4. RASPRAVA

Cilj rada odnosio se na stjecanje uvida u bitna obilježja iskustva, doživljaja i odgovora na prijetnje policijskim službenicima, stavove policijskih službenika prema prijetnjama koje doživljavaju policijski službenici te na utvrđivanje spolnih razlika u navedenim obilježjima.

U odnosu na iskustvo policijskih službenika, rezultati istraživanja pokazuju kako je 73 % policijskih službenika doživjelo prijetnju i to najčešće više puta. Capan i Sindik (2014) u svom istraživanju nalaze kako je od svih analiziranih oblika viktimizacije (napad na policijskog službenika, nanošenje lake tjelesne ozljede, nanošenje teške tjelesne ozljede, prijetnja i vrijeđanje i omalovažavanje službene osobe) upravo (neprijavljena) prijetnja najzastupljenija. Policijski službenici značajno češće od ženskih kolegica iskazuju iskustvo prijetnje. Veću zastupljenost viktimizacije policijskih službenika nalaze i Capan i Sindik (2015b) u istraživanju viktimizacije različitim kaznenim djelima što objašnjavaju većim omjerom policijskih službenika za razliku od službenica. Kada se radi o kaznenom djelu prijetnje, može se postaviti pitanje same situacije u kojoj se prijeti policijskom službeniku pa se objašnjenje manjeg broja prijetnji policijskim službenicima možda može razumjeti u kontekstu drugačijeg komunikacijskog stila policijskih službenika koji je više usmjeren na smirivanje situacije (Archbold i Moses Schulz, 2012; Rabe – Hemp i Schuck, 2007).

Prijetnje su najčešće izrečene izravno policijskim službenicima (98,0 %), u jednoj trećini slučajeva upućene su bliskim osobama policijskih službenika, a u najmanjem broju slučajeva u odnosu na imovinu policijskih službenika. Prijetnje bliskim osobama zastupljenije su kod policijskih službenika nego kod službenica. Ove razlike možda odražavaju različitu percepciju policijskih službenika i službenica – počinitelji policijske službenike možda percipiraju kao snažnije i moćnije, da bi im počinitelji direktno prijetili, pa onda prijete njima bliskim osobama.

U odnosu na percepciju prijetnje, rezultati govore kako najveći broj policijskih službenika smatra kako je prijetnja izrečena u afektu, a najveću neodlučnost iskazuju prema tvrdnji o ostvarivosti prijetnje. Policijske službenice znatno su češće neodlučne u odnosu na ovu tvrdnju od muških kolega. Dobiveni rezultati ukazuju na to da policijski službenici zapravo prijetnje shvaćaju kao odgovor počinitelja na specifičnu situaciju, no ipak prijetnje ostavljaju za sobom pitanje o mogućoj ostvarivosti.

Rezultati odgovora na tvrdnje o osjećajima nakon prijetnje pokazuju kako policijski službenici pokazuju najviše vrijednosti na tvrdnji Prijetnja me uznemirila (49,8 %). Premda se radi o najvišoj vrijednosti u odnosu na ostale tvrdnje, može se postaviti pitanje kako to da prijetnja nije uznemirila polovicu sudionika istraživanja. Radi li se o percepciji beznačajnosti prijetnje ili se možda radi o čvrstini i iskustvu policijskih službenika?

Sljedeća skupina pitanja odnosila se na postupanje nakon prijetnje, kako u smislu ponašanja policijskog službenika, tako i u smislu odgovora sustava. Rezultati pokazuju kako većina policijskih službenika o doživljenoj prijetnji nije razgovarala s članovima obitelji ni rukovoditeljima te nisu poduzimali neke mjere zaštite ni tražili premještaj na drugo radno mjesto. Najveći je broj sudionika o prijetnji razgovarao s kolegama (70,9 %). Policijski službenici su češće od ženskih kolegica o prijetnji razgovarali s rukovoditeljem i poduzeli neke mjere zaštite. Dobiveni rezultati su zapravo očekivani. Policijski službenici često ne razgovaraju o negativnim aspektima posla sa svojim bližnjima zato što ih na neki način žele zaštititi. Također je očekivan nalaz o najvećem broju slučajeva razgovora s kolegama s obzirom na to da se radi o osobama koje ih mogu razumjeti i koje su i same možda imale slična iskustva pa mogu prikladno odgovoriti na iskustvo kolege. Razlog za češći razgovor muških službenika s rukovoditeljima i češće poduzimanje određenih mjera zaštite može biti činjenica što su najčešće i rukovoditelji muškog spola pa je muškim službenicima lakše razgovarati o takvoj temi s rukovoditeljima nego ženskim službenicama koje se mogu „sustezati“ od takvih razgovora iz straha da ih se ne percipira osjetljivima.

Svega 27,8 % policijskih službenika doživljenu je prijetnju prijavilo u službenim pismenima. U slučajevima nakon prijavljene prijetnje najčešće je uslijedila kaznena prijava. Na temelju ovih podataka može se zaključiti kako policijski službenici koji su doživjeli prijetnju, u malom broju slučajeva doista i službeno evidentiraju prijetnju.

Odgovori na pitanja odnosa rukovoditelja prema policijskim službenicima govore o podržavanju i pružanju potpore u skoro polovici slučajeva (49,3 %), dok su u 62,6 % ignorirali prijetnju, tj. ponašali se kao da nisu ništa prijavili. Ovi podaci otvaraju pitanje adekvatnog odgovora sustava na prijetnje policijskim službenicima koji počinje upravo s neposrednim rukovoditeljem. U situaciji nepostojanja određenih protokola za ovakve situacije, očekivano je pretpostaviti da kvaliteta reakcije neposrednog rukovoditelja ovisi i o njegovoj osobnosti i vlastitom iskustvu.

U više od polovice slučajeva policijske su službenike kolege podržavale i pružale im potporu što je i očekivano s obzirom na moguće dijeljenje istog, tj. sličnog iskustva.

Policijski službenici koji nisu prijavili prijetnju to nisu napravili zato što smatraju kako su prijetnje dio policijskog posla na koji se ne treba posebno obazirati (72,4 %). Policijski službenici znatno češće od ženskih kolegica kao razlog neprijavlivanja prijetnje navode „da ih kolege ne bi smatrali preosjetljivim“. Ovi rezultati moguće odražavaju postojanje rodni stereotipa koji postoje u odnosu na sliku „pravog policajca“ prema kojem muški policijski službenici trebaju biti „čvrsti“ i otporni na bilo kakve negativne aspekte policijskog posla (više o „mačizmu“ policijskih službenika u Glavina i Vukosav, 2011).

Zanimljivo je da nijedan policijski službenik nije zatražio psihološku pomoć, a kao razlog najčešće navode da se sami mogu nositi s tim osjećajima. Premda se radi o drugačijoj vrsti viktimizacije i drugačijoj vrsti pomoći, vrijedno je spomenuti rezultate Capana i Sindika (2015b) koji nalaze kako muškarci češće traže stručnu pomoć od žena. Ovdje je primjereno postavljanje pitanja koliko se tijekom formalnog (osnovni tečaj za policiju i studijski programi kriminalistike) i neformalnog obrazovanja (programi cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja) policijski službenici osposobljavaju za samostalno nošenje sa različitim stresorima, tj. za korištenje adekvatnih strategija za nošenje sa stresom. Policijski službenici znatno češće od službenica daju neutralan odgovor (ne znam) na tvrdnju da im je dovoljan razgovor s prijateljem/icom te im rjeđe nego ženskim kolegicama dovoljan razgovor s svećenikom. Također, policijski službenici znatno češće od ženskih kolegica ne znaju je li im privatna psihološka pomoć preskupa ili smatraju da je preskupa. Muški službenici vjerojatno rjeđe od žena razgovaraju o privatnoj psihološkoj pomoći pa i ne znaju koje su aktualne cijene tretmana.

Posljednja skupina pitanja odnosila se na opće stavove policijskih službenika prema prijetnjama koje policijskih službenici doživljavaju u okviru obavljanja policijskih poslova. Većina policijskih službenika smatra kako ne postoji velika tamna brojka prijavi prijetnji, što je interesantan podatak jer je u analiziranom uzorku svega 27,8 % sudionika prijavilo prijetnju. Ovaj je podatak vrijedan Ravnateljstvu policije kao očiti poticaj da temu prijetnji policijskim službenicima treba osvještavati i razvijati mehanizme za adekvatno reagiranje na doživljene prijetnje.

Više od polovice policijskih službenika iz ukupnog uzorka smatra kako spol policijskog službenika nije bitan kod ovakvih kaznenih djela što svjedoči o svojevrsnoj percepciji ravnopravnosti u smislu potencijalnog rizika za ovakvu vrstu viktimizacije policijskih službenika.

Više od dvije trećine policijskih službenika ne zna je li unutar MUP-a ustrojena i omogućena odgovarajuća pomoć policijskim službenicima žrtvama prijetnji što može reflektirati nedovoljno informiranje o postojanju takve vrste pomoći, dok s druge strane može odražavati i nezainteresiranost policijskih službenika za takvu vrstu pomoći zbog toga što smatraju da im takva pomoć nije potrebna ili iz razloga nepovjerenja prema sustavu u smislu traženja pomoći. Tot i Baboselac – Marić (2012) u istraživanju osobne sigurnosti na radu kod policijskih službenika također nalaze niže vrijednosti u odnosu na zadovoljstvo postojećom primjenom različitih oblika institucionalne skrbi.

Većina policijskih službenika ima negativno mišljenje o reakciji pravosuđa na prijetnje policijskim službenicima. Ovakav odgovor upućuje na potrebu provođenja daljnjih istraživanja, tj. analiza postojećeg odgovora kazneno-pravnog sustava na prijetnje upućene policijskim službenicima koje bi dale realan odgovor na pitanje nužnosti promjene aktualnog okvira postupanja.

Najveći broj policijskih službenika (90 %) smatra kako bi se trebalo posvetiti više pozornosti pitanju prijetnji policijskim službenicima. Ovaj je podatak vrijedna povratna poruka Ravnateljstvu policije jer govori o potrebi policijskih službenika za adekvatnije adresiranje ove vrste viktimizacije.

Ovo istraživanje ima određena ograničenja koja je važno navesti. Prvo ograničenje odnosi se na ne-reprezentativnost uzorka što je posljedica primijenjenog načina uzorkovanja (metoda snježne grude) što nameće nužan oprez pri generalizaciji podataka. Sljedeće ograničenje odnosi se na manju zastupljenost žena u analiziranom uzorku (22,4 %), no ova zastupljenost je zapravo i veća od zastupljenosti žena – policijskih službenica koju navodi Balgač (2014) za 2013. godinu (17,2 % policijskih službenica). Formulacija određenih varijabli (npr. pitanje sudionika samo o traženju psihološke pomoći) bila je ograničena, o čemu bi valjalo voditi brigu u budućim istraživanjima. Ograničenje istraživanja također predstavlja činjenica nepostojanja istraživanja prijetnje policijskih službenika u Hrvatskoj pa se dobiveni rezultati nisu mogli neposredno usporediti s rezultatima drugih istraživanja. Ovo posljednje ograničenje zapravo predstavlja i značajan doprinos ovog istraživanja jer predstavlja prvu sustavniju analizu ovog oblika viktimizacije policijskih službenika i može poslužiti kao značajan poticaj za daljnju analizu obilježja prijetnji koje doživljavaju policijski službenici, kao i adekvatnosti odgovora (zakonskih okvira, organizacijskog odgovora – formalnog i stvarnog) na ovu vrstu viktimizacije. Poboljšanje postojećeg organizacijskog odgovora, osvještavanje značaja iskustva i mogućih negativnih posljedica prijetnji, kao i razvoj programa prevencije i odgovarajuće reakcije na doživljene prijetnje, samo su neke od mogućih praktičnih aplikacija provedenog istraživanja.

5. ZAKLJUČAK

Rad je dao odgovore na postavljena istraživačka pitanja vezana uz utvrđivanje obilježja iskustava i doživljaja na prijetnje policijskim službenicima, njihove stavove, kao i utvrđivanje spolnih razlika u navedenim obilježjima. Vrijednost je ovih rezultata u njihovoj praktičnoj primjeni i oni predstavljaju moguće uporište za izradu organizacijskih unaprjeđenja kojima bi se doprinijelo smanjenju viktimizacije te povećanju učinkovitosti policijskih službenika u obavljanju svakodnevnog rada. Dodatna vrijednost rezultata jest u činjenici da se ovdje radi o stavovima policijskih službenika; i reakcija na njihova mišljenja i stavove ne bi smjela izostati, stoga ovi rezultati zahtijevaju reakciju Ravnateljstva u smislu poboljšanja postojećeg organizacijskog modela reagiranja na prijetnje upućene policijskim službenicima, osvještavanje značaja iskustva i mogućih negativnih posljedica prijetnji, kao i razvoj programa prevencije i adekvatne intervencije na doživljene prijetnje. Ovo su samo neke od mogućih praktičnih aplikacija provedenog istraživanja, a njihova primjena moguća je u različitim aspektima policijskog rada. Primjerice, preporuke vezane uz osposobljavanje i usavršavanje određenih vještina ili stjecanje znanja o stresu i tehnikama ublažavanja stresa. mogu se primijeniti u svim oblicima edukacija. Nadalje, kako rezultati upućuju na neujednačeno postupanje u slučajevima kada se prijetnja prijavi, preporuka za izbjegavanje takvih situacija izrada je standardnih operativnih procedura vezanih uz viktimizaciju policijskih službenika u kojima bi jasno bili razrađeni koraci postupanja vezani uz procesuiranje prijetnje kao i mogući oblici psihosocijalne zaštite policijskih službenika. Usvajanje navedenih preporuka kojima bi se utvrdila jasna pravila i podigla razina svijesti i znanja policijskih službenika o vlastitoj viktimizaciji, zasigurno bi imalo odjeka u podizanju kvalitete organizacijske klime i zadovoljstva poslom policijskih službenika, a što bi nesumnjivo rezultiralo i povećanom učinkovitošću policijskog rada.

LITERATURA

1. Archbold, C. A., Moses Schulz, D. (2012). Research on women in policing: a look at the past, present and future. *Sociology Compass*, 6 (9): 694-706.
2. Balgač, I. (2014). *Izvešće o provedenom istraživanju o samoprocjeni rodne osjetljivosti policijske prakse*. Zagreb: MUP RH.
3. Balgač, I. (2015). Relevantnost i metodološki pristupi istraživanju zadovoljstva poslom policijskih službenika. U: Butorac, K. (ur.) *Zbornik radova IV. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“*. Zagreb: MUP RH, 441-454.
4. Capan, M., Sindik, J. (2014). Zadovoljstvo životom i viktimizacija kod policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 23 (4): 297-310.
5. Capan, M., Sindik, J. (2015a). Analiza posljedica viktimizacije policijskih službenika. U: Butorac, K. (ur.) *Zbornik radova IV. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“*. Zagreb: MUP RH, 471-483.
6. Capan, M., Sindik, J. (2015b). Sociodemografska obilježja i viktimizacija kod policijskih službenika. *Kriminalističke teme*, 15 (3-4): 21-36.
7. Capan, M., Sindik, J., Bičanić, V. (2016). Povezanost sagorijevanja na poslu i karakteristika posla policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 25 (2): 164-177.
8. Filipović, H. (2015). Policijski službenici kao žrtve prekršaja omalovažavanja i vrijeđanja policijskih službenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22 (1): 243-277.
9. Glavina Jelaš, I., Korak, D., Dević, I. (2014). Adaptivni i maladaptivni načini suočavanja sa stresom kod policijskih službenika. *Sigurnost: časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini*, 56 (3): 203-211.
10. Glavina, I., Kulenović, L., Vukosav, J. (2013). Stresori i načini suočavanja kod policijskih službenika. *Suvremena psihologija*, 16: 235-246.
11. Glavina, I., Vukosav, J. (2011). Stres u policijskoj profesiji. *Policija i sigurnost*, 20 (1): 32-46.
12. Hassell, K. D., Archbold, C. A., Stichman, A. J. (2011). Comparing the workplace experiences of male and female police officers: examining workplace problems, stress, job satisfaction and consideration of career change. *International Journal of Police Science and Management*, 13 (1): 37-53.
13. Kadam, G., Ubhe, Y. (2014). Resilience and self concept among police officers in Pune city. *Indian Journal of Positive Psychology*, 5 (3): 250-254.
14. Kovčo Vukadin, I. (2011). Napadi na policijske službenike: pregled aktualnih spoznaja. *Policija i sigurnost*, 20 (3): 273-305.
15. Kovčo Vukadin, I., Pakšić, I. (2012). Nasilna viktimizacija policijskih službenika. U: Šincek, D. (ur.) *Zbornik radova s III. znanstveno-stručnog skupa posvećenog pitanjima nasilja: Psihosocijalni aspekti nasilja u suvremenom društvu – izazov obitelji, školi i*

- zajednici*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 259-276.
16. Novaković, M., Kulenović, L., Glavina Jelaš, I. (2016). PTSP kod policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 25 (4): 436-455.
 17. Omolayo, B. (2012). Effect of gender and status on job stress among police officers in Ekti State of Nigeria. *Bangladesh e-Journal of Sociology*, 9 (1): 38-42.
 18. Orlović, Lj., Orlović, A., Karlović, R. (2015). Motivacija za rad, radna uspješnost i razvoj karijere kao instrumenti upravljanja ljudskim potencijalima – percepcija policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 24 (3): 226-246.
 19. Pavliček, J., Ljubin Golub, T., Kondor Langer, M. (2011). Kriminološke i kriminalističke karakteristike ubojstva i pokušaja ubojstva policijskih službenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18 (2): 739-753.
 20. Rabe-Hemp, C. E., Schuck, A. M. (2007). Violence against police officers: are female officers at greater risk? *Police Quarterly*, 10 (4): 411-428.
 21. Romac Umljenović, I., Orlović, A., Solomun, D. (2015). Upravljanje ljudskim potencijalima u funkciji učinkovitosti policijske organizacije – percepcija policijskih rukovoditelja. *Policija i sigurnost*, 24 (3): 226-246.
 22. Sindik, J., Perinić Lewis, A., Novokmet, N., Havaš Auguštin, D. (2014). Usporedba stresa i mentalne čvrstoće kod medicinskih sestara i policijskih službenika. *Sigurnost: časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini*, 56 (3): 213-221.
 23. Tot, B. (2008). Povezanost dimenzija sagorijevanja na radu i nekih samoiskazanih psiholoških tegoba u policijskih službenika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 16 (1): 1-15.
 24. Tot, B. (2010). Evaluacija upitnika organizacijskih i operativnih izvora stresa na radu kod policijskih službenika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18 (1): 39-51.
 25. Tot, B., Baboselac–Marić, M. (2012). Prilog istraživanju osobne sigurnosti na radu kod policijskih službenika. U: Šincek, D. (ur.) *Zbornik radova III. Znanstveno-stručnog skupa posvećenog pitanjima nasilja: Psihosocijalni aspekti nasilja u suvremenom društvu – izazov obitelji, školi i zajednici (2010)*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 241-257.
 26. Violanti, J. M., Fekedulegn, D., Hartley, T. A., Charles, L. E., Andrew, M. E., Ma, C. C., Burchfiel, C. M. (2016). Highly rated and most frequent stressors among police officers: gender differences. *American Journal of Criminal Justice*, 41 (4): 645-662.

THREATS TO POLICE OFFICERS: CHARACTERISTICS OF EXPERIENCES, PERCEPTION AND RESPONSE

Abstract

In constant efforts of strengthening of human potentials in the police, it is essential to analyze which are the real obstacles in everyday police practice that disturb or contribute to the decrease of the efficient work of police officers. Criminal acts against police officers are definitely one of the most important factors. It is important to analyze those factors more closely in order to create preventive measures for decreasing their frequency and increasing the safety of police officers.

The aim of this paper was to gain insight into important characteristics of experiences, events and responses to threats against police officers and to test gender differences in those characteristics. An online survey using the method of snowball sampling has been carried out (N = 330). The results of the survey show that 73% of both male and female police officers have experienced threats in the line of duty. Some of them (86,3%) were threaten more times. Police officers that have participated in the survey consider that a threat was not serious and it was given in the heat of the moment. Threats have disturbed less than half of the participants and they have discussed it with their colleagues. Less than one third of the participants have formally reported the threat – in 49% of the cases criminal charges have been filed against perpetrators and in 14,9% offense misdemeanor charges have been filed against offender. The majority of police officers that reported a threat have received adequate aid and support from their superiors and colleagues. Police officers that have not reported a threat mostly consider that threats are a part of their job that do not have to be taken seriously. None of the police officers that have experienced a threat has searched for psychological help. Majority of these officers explained that they can deal with their emotions in the adequate manner. Statistically significant differences between male and female officers has been found in few analyzed characteristics. The results of this survey, however, with certain restrictions, give an important feedback to the General Police Directorate that can serve as a base for the evaluation of the existing system for help and support to police officers and preparation of programs adequate for needs of police officers.

Keywords: police officers, threats, experience, perception, response, sex differences.

dr. sc. Ivana Glavina Jelaš, Visoka policijska škola, Policijska akademija, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, iglavina@fkz.hr

Jurica Pačelat, Ministarstvo unutarnjih poslova, Služba za planiranje, prijam i razvoj ljudskih potencijala, Hrvatska, jpacelat@fkz.hr

Kruno Mahnet, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zagrebačka, Hrvatska, kmahnet@mup.hr

PRIHVAĆAJU LI POLICAJCI MODERNE PSIHOLOŠKE TRETMANE?

Sažetak

Policijski je posao jedan od najstresnijih i najzahtjevnijih zanimanja na svijetu te dovodi do mnogobrojnih tjelesnih i psihičkih posljedica za zdravlje policajaca. Policajci su na žalost manje skloni priznavanju tegoba i traženju pomoći stručnjaka za mentalno zdravlje. Uzrok prethodnog leži, između ostalog, i u posebnosti policijske subkulture čiji elementi, iako korisni za obavljanje policijskog posla, policajcima otežavaju brigu za vlastito mentalno zdravlje stvarajući otpor prema području brige za mentalno zdravlje—pogotovo prema najsuvremenijim metodama. Jedan od najsuvremenijih mentalnih treninga koji se uspješno primjenjuje u policiji diljem razvijenih zemalja svijeta zove se *mindfulness*. To je trening kognitivnih sposobnosti poput koncentracije, učenja i pamćenja te redukcije stresa i stvaranja mentalne otpornosti. Centar za mentalno zdravlje Visoke policijske škole u sklopu svojih djelatnosti provodi znanstveno dokazano djelotvoran MBCT (*Mindfulness Based Cognitive Therapy*) trening, a ovim radom prikazat će se procjena zadovoljstva i koristi treninga koje iskazuju hrvatski policajci.

Ključne riječi: policija, stres, mentalno zdravlje, tretman, MBCT (*Mindfulness Based Cognitive Therapy*), *mindfulness*.

1. UVOD

Istraživanja konstanto potvrđuju da je policijski posao jedan od najstresnijih zanimanja u svijetu (Collins i Gibbs, 2003; Marmar i sur, 2006; Violanti i sur., 2006). Unatoč činjenici da su policijski službenici izloženi iznimno brutalnim operativnim stresorima (poput izloženosti nasilju, smrti, žrtvama zlostavljanja), istraživanja opetovano pokazuju da policajci težim procjenjuju organizacijske stresore u usporedbi s operativnim stresorima (Shane, 2010; Zhao, He i Lovrich, 2002). Također, istraživanja provedena na hrvatskim

policajcima potvrđuju isto (Glavina, Kulenović i Vukosav, 2013; Glavina Jelaš, Vukosav i Korak, 2015; Tot, 2010). Razlog navedenog ponajprije leži u činjenici da policajci nisu statistički izloženi operativnim stresorima (poput primjerice pucnjave) onoliko koliko se javnosti čini – zahvaljujući raznoraznim kriminalističkim serijama i sl. Puno češće izloženi su organizacijskim stresorima poput teškoća s kolegama, papirologije, neadekvatne opreme itd. Kao drugi važan razlog njihove procjene stresora ističe se činjenica da se tijekom temeljne obuke policajci pripremaju za rad i suočavanje s različitim operativnim, a ne organizacijskim stresorima, te da ne očekuju organizacijske teškoće u tolikoj mjeri.

Policijski stres neupitno ostavlja posljedice na zdravlje policijskih službenika (Habersaat i sur, 2015; Kuhns, Maguire i Lach, 2015) i u pogledu tjelesnog (Hartley i sur., 2011; Williams i Ramsey, 2017) i mentalnog zdravlja (Komarovskaya i sur., 2011; Van der Velden i sur., 2010; Van der Velden i sur., 2013). Zdravstvene poteškoće koje se javljaju kao posljedica policijskog stresa odgovaraju posljedicama prisutnima u općoj populaciji, ali istraživanja ističu kardiovaskularne tegobe (Hartley i sur., 2011) te dijabetes, metabolički sindrom, hipertenziju i pretilost (Williams i Ramsey, 2017) kao češće zdravstvene tegobe policajaca.

Stres na poslu ne djeluje samo negativno na djelatnike već na cjelokupni sustav. Poteškoće s mentalnim zdravljem ostavljaju ozbiljne financijske posljedice za samu organizaciju. Naime, troškovi koji nastanu kao posljedica psihičkih poteškoća, a manifestiraju se kroz odsutnost s posla, bolovanja, greške u radu, tužbe i sl. – mogu doseći i do nekoliko milijuna eura godišnje (European Agency for Safety and Health at Work, 2014). Budući da stres značajno djeluje na kognitivne sposobnosti poput pažnje, učenja, pamćenja, koncentracije (Marin i sur., 2011) – produktivnost djelatnika koji jesu pod stresom i narušenog su mentalnog zdravlja, značajno opada, što se u konačnici odražava na kvalitetu rada i (ne) zadovoljstvo korisnika usluga.

Briga za mentalno zdravlje policajaca iznimno je važna budući da ulaganje u njihovo zdravlje podrazumijeva ulaganje u sigurnost i zaštitu svih korisnika policijskog sustava, a to su građani. Mentalno zdrav i čvrst policajac, kao i bilo koji drugi pojedinac, učinkovitije može odraditi svoje radne obveze i zadatke. No u policijskom zanimanju posebno treba istaknuti neočekivane i iznimno stresne operativne stresore u kojima policajci trebaju ostati smireni te trezveno donositi odluke o svojim postupcima. Policijski selekcijski postupak odabire osobe sposobne za rad u policiji te podrazumijeva i ispitivanje crta ličnosti – odabiru se primjerice emocionalno stabilni pojedinci naspram onih s višim rezultatom na skali neuroticizma. No iako je niski rezultat na skali neuroticizma značajan prediktor mentalnog zdravlja i adaptivnog nošenja sa stresom (Mohiyeddini, Bauer i Semple, 2015), činjenica je da policijski posao kao jedan od najzahtjevnijih u svijetu, ostavlja traga i na najstabilnijima. Stoga se s policajcima treba kontinuirano raditi na očuvanju njihova mentalnog zdravlja, uz, naravno, tretiranje pojedinaca koji već jesu razvili određene psihičke tegobe. Naglasak u brizi za mentalno zdravlje policajaca treba biti na prevenciji te programima i vrstama tretmana kojima se obuhvaća zdrava neklinička populacija, a s kojom se radi s ciljem stvaranja mentalne otpornosti i očuvanja mentalnog zdravlja unatoč izloženosti mnogobrojnim stresorima koji ih sigurno u policijskom zanimanju očekuju. Također, naglasak treba staviti na grupne tretmane, na one kojima se zahvaća veći broj policajaca.

Razlog nije samo ekonomičnost i ušteda, već još važnija činjenica da policajci najčešće posežu za kolegama kao izvorima socijalne potpore u pogledu stresa na poslu (Glavina Jelaš i sur., 2014; Patterson, 2003) što je važno za sam grupni proces i ishod tretmana.

Od suvremenih psiholoških metoda i tretmana, u ovom radu prezentirat će se jedan od najsuvremenijih i najmodernijih tretmana – *mindfulness*, kao i njegova prihvaćenost u policijskom svijetu. Točnije rečeno, prezentirat će se *mindfulness* pristup iz 3. vala biheavioralno-kognitivne terapije – MBCT (*Mindfulness Based Cognitive Therapy*) program. Navedeni trening ujedno zadovoljava i prethodno navedenu ekonomičnu komponentu, budući da se izvodi grupno, a detaljnije će biti pojašnjen u poglavlju koje slijedi.

Centar za mentalno zdravlje Visoke policijske škole s provedbom MBCT treninga započeo je 2017. godine. Sudionici su bili studenti Visoke policijske škole. Time je jedan od najsuvremenijih – dokazano djelotvornih mentalnih treninga – prvi bio proveden na policijskim službenicima u Hrvatskoj. Projektom „*Mindfulness* u policiji“ trening se počeo provoditi u VII. PP Zagreb, čime je trening prvi put u Hrvatskoj proveden na policijskim službenicima određene policijske postaje. U poglavlju 3.1. detaljnije je opisana njegova provedba.

1.1. Suvremeni pristupi biheavioralno-kognitivne terapije

Unutar trećeg vala razvoja biheavioralno-kognitivne psihoterapije, kao kombinacija *mindfulness* treninga (Kabat-Zinnovog MBSR programa, Kabat-Zinn, 2006) i aspekata klasične kognitivno-biheavioralne terapije, nastao je MBCT (*Mindfulness Based Cognitive Therapy*) program koji se primjenjuje u radu Centra za mentalno zdravlje Visoke policijske škole. U ovom radu, kao i u radu Centra, koristi se izvorna engleska riječ *mindfulness* budući da u našem jeziku ne postoji njegov jedinstveni prijevod. Vrlo često se koristi izraz „usredotočena svjesnost“.

Mindfulness je jedan od najsuvremenijih znanstveno dokazano učinkovitih treninga kognitivnih sposobnosti (učenja, pamćenja, koncentracije), redukcije stresa i stvaranja mentalne otpornosti. Rabin (2016) navodi da je *mindfulness* stanje u kojem je pojedinac potpuno prisutan u sadašnjem trenutku, usmjeren na realnost situacije koju promatra i prihvaća te o njoj ne donosi prosudbe. Prema Bishopu (2002) *mindfulness* predstavlja stanje u kojem je pojedinac izrazito svjestan i usmjeren na realnost sadašnjeg trenutka, prepoznaje i prihvaća realnost bez usmjeravanja na misaone procese i emocionalne reakcije u vezi situacije.

Veliki dio ovog programa podrazumijeva meditativne vježbe. Budući da pripadnici zapadnjačke kulture uz izraz „meditacija“ nerijetko vežu značenje nečeg duhovnog te ga povezuju s istočnjačkim tradicionalnim i religijskim vjerovanjima - potrebno je istaknuti da se unutar MBCT-a radi isključivo o znanstveno utemeljenom i provjereno djelotvornom pristupu. Naime, meditativne vježbe rabe se isključivo kao znanstveno provjereno djelotvorne vježbe koncentracije, lišene ikakvih religijskih i spiritualnih poučavanja.

Onima koji nisu upoznali *mindfulness* tehniku, poprilično je teško opisati ju i dočarati riječima. Razlog ne leži u teškoći razumijevanja terminologije ili pojmova unutar pristupa, već u činjenici da se *mindfulness* stječe i shvaća iskustveno. *Mindfulness* podrazumijeva samostalno vježbanje koje dovodi do uviđanja svrhe ovog pristupa, razumijevanja samog procesa i postizanja mentalnog blagostanja i promjene. Kao i kod bilo kojeg drugog oblika treniranja i vježbanja, poput primjerice nekog oblika tjelovježbe, dubinsko razumijevanje pristupa i rezultati ne mogu se očekivati bez kontinuiranog i dosljednog izvođenja zadanih vježbi. *Mindfulness* nas uči kako se koncentrirati na situaciju u kojoj se trenutačno nalazimo. Uči nas prihvatiti cijeli niz doživljenih iskustava, i ugodnima ili neugodnima. No treba naglasiti da *mindfulness* ne predstavlja pasivno prihvaćanje stvari bez poduzimanja vještih akcija poput rješavanja problema. Vrlo je logičan i nadasve koristan u situacijama nad kojima nemamo kontrolu, a čine nas nesretnima.

Mnogobrojna istraživanja potvrdila su njegovu djelotvornost za mentalno i tjelesno zdravlje (Bohmeijer i sur., 2010; Grossman i sur., 2004; Murphy i sur., 2012). I neuroznanstvena istraživanja potvrđuju isto (Paulus, 2016). Broj tih istraživanja u posljednjih se nekoliko godina znatno povećao, ukazujući na kemijske, strukturalne i funkcionalne promjene u mozgu nakon primijenjenog treninga *mindfulnessa* (Tang, Holzel i Posner, 2015). Dijelovi mozga u kojima se najčešće nalaze promjene, često u vidu promjene u količini i gustoći sive tvari jesu: prefrontalni korteks, hipokampus, amigdala, insula, tempoparijetalni spoj te anteriorni i posteriorni cingularni korteks (Ngo, 2013). Navedeni dijelovi mozga upravljaju važnim procesima poput pažnje, pamćenja, koncentracije, samosvijesti, tjelesnih senzacija, empatije te donošenja odluka. Dalje, istraživanja ukazuju i na neurološke razlike između ispitanika s obzirom na postignuti rezultat na mjeri *mindfulnessa* kao osobine (Brown, Goodman i Inzlicht, 2012; Murakami i sur., 2012).

Iako je prvotno razvijen kao tretman depresije (MacKenzie i Kocovski, 2016) MBCT se pokazao korisnim i za mnoge druge psihičke teškoće i poremećaje (Groves, 2016; Shapero i sur., 2018), ali najvažnije je istaknuti da se MBCT koristi u svrhu očuvanja mentalnog zdravlja i kod zdrave populacije. Dalje, trening se provodi kroz osam tjedana, jednom tjedno u trajanju od 2 ili 2,5 sata. Trener vodi klijente kroz različite meditativne vježbe uključujući skeniranje tijela, sjedeće vježbe, vježbe u pokretu i obavljanje svakodnevnih rutinskih aktivnosti s punom svjesnošću. Važan je dio programa i psihoedukacija klijenata. U kasnijim seansama treneri potiču klijente na razvijanje samostalne prakse i usmjeravanje pažnje i svjesnosti na mentalne događaje uključujući misli i osjećaje koje su možda prije izbjegavali. Tijekom programa vježbe se mijenjaju, a nakon završetka cjelokupnog programa klijentima na raspolaganju ostaje određeni broj vježbi koje koriste po potrebi i vlastitom izboru. Iznimno važan dio programa jest samostalno izvođenje vježbi između dviju seansi. Preporuča se svakodnevno izvođenje vježbi u trajanju od minimalno pola sata. Koliko je vježbanje u *mindfulness* programima važno za razumijevanje sadržaja, napredak te poboljšanje mentalnog zdravlja – potvrđuju rezultati različitih istraživanja koja ukazuju na statistički značajna poboljšanja različitih odrednica mentalnog zdravlja polaznika koji su vježbali kod kuće tijekom trajanja programa u usporedbi s onima koji nisu ili su vježbali manje (Carmody i Baer, 2008).

2.1. Suvremeni psihološki pristupi u policiji

Istraživanja su potvrdila djelotvornost *mindfulness* intervencija na zaposlenicima različitih zanimanja i različitim populacijama općenito (Klatt, Buckworth i Malarkey, 2008; MacKenzie i sur., 2006), a u posljednje vrijeme sve se češće provode studije i na policijskim službenicima.

Osim ovdje opisanog MBCT programa, postoji više različitih intervencija koje koriste prakticiranje *mindfulnessa* u nekom obliku, a uz MBCT kao najpopularnije Sanders (2010) navodi sljedeće: redukciju stresa baziranu na *mindfulnessu* (*Mindfulness Based Stress Reduction – MBSR*), dijalektičku bihevioralnu terapiju (*Dialectical Behavior Therapy – DBT*) te terapiju prihvaćanjem i predanošću (*Acceptance and Commitment Therapy – ACT*).

Vrlo često stručnjaci za mentalno zdravlje policajaca određeni postojeći program nakon pilot-istraživanja prilagode policijskoj populaciji pod drugačijim nazivom. Primjerice Christopher i suradnici (2015), proveli su MBRT (*Mindfulness-Based Resilience Training*) trening koji je zapravo prilagođeni prethodno spomenuti MBSR program na 43 američka policajaca. Pokazali su da je trening doveo do značajnih poboljšanja mentalnog i tjelesnog zdravlja, ali i promjena u izlučivanju kortizola (jednog od glavnih hormona stresa). Dalje, Bergman, Christopher i Bowen (2016) ispitivali su djelotvornost istog treninga na 62 američka policajca, a pokazalo se da je djelotvoran i u pogledu kontrole ljutnje.

Različiti *mindfulness* programi provode se u policijskim sustavima diljem svijeta, a u pregledu literature nalazi se na nekoliko publiciranih istraživanja (Christopher i sur.; 2015; Kaplan i sur., 2017; Trombka i sur., 2018) na temu eksperimentalne provjere učinkovitosti *mindfulnessa* na policajcima. U skladu s istraživanjima o utjecaju *mindfulness* intervencija za zdravlje polaznika, i istraživanja na uzorcima policajaca, očigledna je korist od tih tehnika za zdravlje policijskih službenika. Osim što se na policijskoj populaciji ispituje djelotvornost *mindfulnessa* kao tretmana, provode se i istraživanja povezanosti *mindfulnessa* kao osobine s različitim mjerama mentalnog i tjelesnog zdravlja (Chopko i Schwartz, 2013; Jeter, Cronin i Khalsa, 2013; Kelley i Lambert, 2012; Williams, Ciarrochi i Deane, 2010). Ta istraživanja pokazuju da su policajci s višim rezultatima na mjeri *mindfulnessa* ujedno mentalno i tjelesno zdraviji. Potrebno je naglasiti da su projektom kojeg provodi Centar za mentalno zdravlje Visoke policijske škole „*Mindfulness* u policiji“, provedene obje vrste istraživanja – i eksperimentalna i korelacijska, te su rezultati u skladu s ovdje opisanima.

Provođenje ovakvih programa u policiji zahtjevan je postupak. Policijska subkultura podrazumijeva set ideja, običaja i pravila koja definiraju policijski posao, a kao elementi policijske subkulture najčešće se ističu izolacija, solidarnost, konzervativizam, mačizam, predrasude, pragmatičnost, sumnjičavost, autoritet i cinizam. Iako su ti elementi itekako korisni za obavljanje policijskog posla, oni istovremeno policajcima otežavaju brigu za vlastito mentalno zdravlje čineći ih skeptičnima i stvarajući otpor prema području brige za mentalno zdravlje. Stoga je briga za mentalno zdravlje policajaca izazovan proces općenito, a pogotovo implementacija najsuvremenijih metoda i pristupa. Ali uz pomno razrađen i prije svega prilagođen pristup, u policijskim sustavima diljem svijeta provode se i najmoderniji tretmani i mentalni treninzi. Koliko je ovaj trening učinkovit za obavljanje

visokostresnih zanimanja poput policijskog, svjedoči i činjenica da se uspješno primjenjuje i u vojnim sustavima te da istraživanja također potvrđuju njegovu djelotvornost za zdravlje vojnika (Combs, Critchfield i Soble, 2018; Crisp, Hastings-Tolsma i Joncher, 2016; Gottlieb, Moran i Moran, 2017; Jha i sur., 2015; Mantzios 2014; Meland i sur., 2015).

Centar za mentalno zdravlje Visoke policijske škole 2017. godine proveo je prvi MBCT trening u hrvatskoj policiji. U siječnju 2018. s izvedbom je započeo projekt „*Mindfulness* u policiji“ kojim je, kako je u uvodnom dijelu navedeno, trening prvi put u Hrvatskoj proveden na policijskim službenicima određene policijske postaje. U provedbi projekta sudjeluju svi autori ovog rada uz preostale suradnike/izvoditelje – Draganu Markanović, Ružu Karlović, Branku Bagarić i Dunju Božić. Projekt obuhvaća tri razine, te uključuje dva eksperimentalna i jedan korelacijski istraživački nacrt. Osim što je ovim projektom u naš sustav doveden jedan od najboljih mentalnih treninga, njegova velika vrijednost jesu i znanstvena istraživanja čiji su nalazi još jednom potvrdili djelotvornost *mindfulnessa*. Dodatna je vrijednost činjenica da su istraživanja prvi put provedena na policajcima u Hrvatskoj, kao i da su među rijetkima u svijetu. Provedbom MBCT programa Hrvatska je kao i razvijene zemlje svijeta poput Kanade, SAD-a i Velike Britanije, ponudila svojim policajcima najbolje u brizi za mentalno zdravlje.

2. METODA

2.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 30 policijskih službenika VII. PP Zagreb koji su bili polaznici prvih dviju provedenih skupina MBCT treninga. Prosječna dob ispitanika bila je $M=38$ ($SD=3,1$) te je 13 ispitanika bilo ženskog, a 17 muškog spola.

2.2. Instrumenti

Osim što su u svrhu istraživanja prije i poslije treninga policijski službenici ispunjavali bateriju sastavljenu od različitih psiholoških instrumenata, nakon 8 tjedana i završenog treninga ispunili su i anonimni evaluacijski upitnik. Upitnik je konstruiran u svrhu istraživanja, a obuhvaćao je 11 čestica od kojih su na njih 8 ispitanici odgovarali s pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva (1 = nimalo, 5 = u potpunosti) te su nakon procjene imali mogućnost komentiranja pitanja odnosno davanja otvorenog odgovora. Preostala 3 pitanja bila su isključivo otvorenog tipa.

2.3. Postupak

Ispitivanje je provedeno u prostorijama VII. PP Zagreb te prostoriji Mjesnog odbora Horvati - Srednjaci u kojem se trening provodio. Odobrenje za provedbu istraživanja dobiveno je od Etičkog povjerenstva VPŠ-a kao i načelnika PU zagrebačke. Ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja kao i činjenica da je sudjelovanje anonimno i dobrovoljno. Od sudionika je tražen pismeni pristanak na sudjelovanje u istraživanju.

3. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati procjene zadovoljstva MBCT treningom hrvatskih policajaca prikazani su u tablicama 1 i 2.

Tablica 1. Prosječne ocjene čestica evaluacijskog upitnika

	Čestica	M	SD
1.	Koliko ste zadovoljni cjelokupnim treningom <i>mindfulnessa</i> ?	4,75	0,45
2.	Koliko ste zadovoljni voditeljicama treninga?	5	0
3.	Koliko je trening pozitivno djelovao na Vas, odnosno imao učinka?	4,33	0,49
4.	Koliko je trening poboljšao Vašu opću psihičku dobrobit?	4,5	0,52
5.	Koliko je trening poboljšao Vašu opću fizičku dobrobit?	3,91	0,8
6.	Koliko Vam je trening pomogao u nošenju sa stresom?	4,08	0,66
7.	Koliko je trening koristan za obavljanje policijskog posla?	4,5	0,67
8.	Koliko bi trening bio koristan policajcima općenito?	4,58	0,51

Prema iznesenim podacima može se zaključiti da su dvije skupine policijskih službenika jako zadovoljne prevedenim MBCT treningom. Najniža ocjena odnosila se na procjenu poboljšanja fizičke dobrobiti nakon treninga, a sve ostale ocjene bile su iznad 4. Policajci su s najvišom ocjenom ocijenili voditeljice treninga te trening općenito. Dalje, u analizi odgovora na otvorena pitanja policajci najviše ističu njegovu djelotvornost u pogledu nošenja sa svakodnevnim i ono što je najvažnije – policijskom stresom. U tablici 2 slijedi nekoliko odabranih primjera iz analize odgovora otvorenog tipa.

Tablica 2. Prikaz odabranih odgovora na čestice otvorenog tipa u evaluacijskom upitniku

Što Vam je na Treningu bilo od najveće koristi, čime ste posebno bili zadovoljni?
<i>„Posebno su korisni savjeti trenerica. Posebno sam zadovoljna ekstra pozitivnim ozračjem na treningu. Ne možeš napraviti krivo i sve je u redu.“</i>
<i>„Opuštanjem nakon stresnog dana na poslu i taj osjećaj da mogu iz sebe izbaciti negativnu energiju, i znati kako.“</i>
<i>„Pristupačnost voditeljica, opuštenu atmosferu, jednostavnost izvođenja vježbi, količina vježbi.“</i>
<i>„Cijelim pristupom, smirenošću, odnosima.“</i>
<i>„Spoznaja da postoji autopilot i da ga se može ponekad isključiti.“</i>
<i>„Vježbe utječu definitivno na manje stresa.“</i>
<i>„Baš sve.“</i>
Postoji li nešto čime niste bili zadovoljni ili Vam nije bilo korisno?
<i>„Apsolutno i 100 % NE!“</i>
<i>„Fali stanka za kavu (10 min)“</i>
<i>„Ne postoji.“</i>

Tablica 2. Prikaz odabranih odgovora na čestice otvorenog tipa u evaluacijskom upitniku (nastavak)**Kako biste Vi opisali što je *mindfulness* i kakvo je bilo Vaše ukupno iskustvo kao polaznika treninga?**

„Opisao bih ga kao spoznaju stvarnosti i početak života punim plućima. Jednostavni treninzi, mogućnost izvođenja vježbi u bilo kojem trenutku, zbog čega se izrazito lagano trenira. Iskustvo je bilo odlično, zanimljivo; uz koje sam spoznao sam sebe i stvarnost koja me okružuje.“

„Smanjivanje stresa, izbacivanje negativnih misli, resetiranje organizma, povratak sreće i samopouzdanja.“

„Zahtjevan i težak trening, velika korist i dobrobit za mentalno zdravlje, hvala na lijepom iskustvu.“

„Mogućnost poimanja stanja osviještenosti i svjesnosti svakog trenutka, svoje bitnosti i vlastitog postojanja, kao i drugih osoba, stvari i događaja u svojoj okolini.“

„Definitivno opuštajući treninzi, smanjenje stresa, bolja usredotočenost na probleme.“

„Isključivanje autopilota, vraćanje potpunoj svjesnosti življenja. Pozitivno iskustvo.“

„Mindfulness je moć koju smo većinom izgubili. Biti tu gdje jesi, raditi to što radiš i osjećati kako se osjećaš sada. Daje ti snagu i znanje za taj jedan treptaj oka koji je potreban da se osvijestiš. Osobno sam anksiozna, hiperaktivna i živac. Iskustvo kroz trening (i znanje) koje mi je dano da nađem svoj unutarnji mir, ja osobno ne mogu ničim platiti osim dubokom zahvalnošću. Hvala još jednom iz dubine duše što ste meni vratili mene.“

U svakom istraživanju statistička značajnost dobivenih rezultata i potvrda istraživačkih hipoteza je glavni cilj istraživača. U ovom je radu prezentiran samo dio rezultata provedbe i validacije MBCT treninga u hrvatskoj policiji, a koji se odnosi na procjenu zadovoljstva polaznika. Potrebno je naglasiti da je znanstvena validacija MBCT treninga pokazala da je trening nakon 8 tjedana doveo do statistički značajnog poboljšanja rezultata na svim mjerenim odrednicama mentalnog i tjelesnog zdravlja (Glavina Jelaš i sur., 2018; Pačelat, Glavina Jelaš i Božić, 2018).

Iako je statistička potvrda hipoteza i očekivanja važna, budući da uz subjektivnu procjenu učinkovitosti, dobrobiti i promjene, daje znanstvenu potvrdu učinkovitosti primijenjenog tretmana, iznimno važnom smatramo samu procjenu zadovoljstva korisnika. Uz standardne Likertove skale procjene, evaluacijski je upitnik sadržavao i pitanja otvorenog tipa - koja su nam dala iznimno korisne i zadovoljavajuće procjene. To se posebice odnosi na komentare polaznika o koristi treninga u pogledu obavljanja policijskog posla, kao i zdravlja policijskih službenika.

Iako je MBCT trening znanstveno potvrđen mnogobrojnim svjetskim istraživanjima, te je proveden jednako velik broj evaluacija njegovih polaznika, ovo je istraživanje prvi put provedeno u Hrvatskoj – što predstavlja njegovu najveću vrijednost. Nadalje, rezultati procjene polaznika potpuno opravdavaju njegovu provedbu te ukazuju na veliku potrebu hrvatskih policajaca za ovakvim oblikom brige za njihovo mentalno zdravlje.

Dalje, u slučaju malih uzoraka istraživanja, poput ovdje opisanog, preporuka za buduću provedbu istraživanja uvijek podrazumijeva povećanje uzorka – na čemu Centar za mentalno zdravlje VPŠ-a aktivno radi, budući da je tijekom pisanja ovog rada i treća

skupina policajaca VII. PP Zagreb završila s treningom, te su njihove procjene kao i ukupni rezultati u postupku obrade.

4. ZAKLJUČAK

Policijski posao pripada u najstresnija zanimanja u svijetu koje nažalost ostavlja posljedice na zdravlje policijskih službenika. Stoga je briga za mentalno zdravlje policajaca općenito, a pogotovo ona preventivna, iznimno važna za policajce, cjelokupni sustav kao i njegove korisnike.

No brigu za mentalno zdravlje policajaca otežavaju, između ostalog, i određeni elementi policijske subkulture koji djeluju na službenike na način da ih čini sumnjičavima, ciničnima prema tretmanu te manje sklonima prijavi psihičkih poteškoća. No uz specifičan i policajcima prilagođen pristup kao i tretman, i u policijama diljem svijeta provode se najsuvremeniji psihološki tretmani.

Jedan od najsuvremenijih psiholoških pristupa jest *mindfulness* trening kojim se poboljšavaju kognitivne sposobnosti poput pozornosti, učenja i pamćenja, reducira se stres te stvara mentalna otpornost. Postoji više pristupa baziranih na *mindfulness* intervencijama, a jedan od njih je i MBCT (*Mindfulness Based Cognitive Therapy*) trening koji se, između ostalih aktivnosti, provodi i u Centru za mentalno zdravlje Visoke policijske škole. Rezultati evaluacije treninga provedenog na policijskim službenicima VII. PP u Zagrebu pokazali su da su policajci kao polaznici iznimno zadovoljni cjelokupnim treningom te da ga smatraju vrlo korisnim za očuvanje mentalnog zdravlja kao i obavljanje policijskog posla.

LITERATURA

1. Bergman, A. L., Christopher, M. S., Bowen, S. (2016). Changes in Facets of Mindfulness Predict Stress and Anger Outcomes for Police Officers. *Mindfulness*, 7 (4): 851-858.
2. Bishop, S. R. (2002). What Do We Really Know About Mindfulness-Based Stress Reduction? *Psychosomatic Medicine*, 64: 71-84.
3. Bohlemeijer, E., Prenger, R., Taal, E., Cuijpers, P. (2010). The effects of mindfulness-based stress reduction therapy on mental health of adults with a chronic medical disease: A meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 68 (6): 539-544.
4. Brown, K. W., Goodman, R. J., Inzlicht, M. (2012). Dispositional mindfulness and the attenuation of neural responses to emotional stimuli. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 8 (1): 93-99.
5. Carmody, J., Baer, R. A. (2008). Relationships between mindfulness practice and levels of mindfulness, medical and psychological symptoms and well-being in a mindfulness-based stress reduction program. *Journal of Behavioral Medicine*, 31 (1): 23-33.

6. Chopko, B. A., Schwartz, R. C. (2013). The relation between mindfulness and posttraumatic stress symptoms among police officers. *Journal of Loss and Trauma*, 18 (1): 1-9.
7. Christopher, M. S., Goerling, R. J., Rogers, B. S., Hunsinger, M., Baron, G., Bergman, A. L., Zava, D. T. (2015). A Pilot Study Evaluating the Effectiveness of a Mindfulness-Based Intervention on Cortisol Awakening Response and Health Outcomes among Law Enforcement Officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 31 (1): 1-14.
8. Collins, P. A., Gibbs, A. C. (2003). Stress in police officers: a study of the origins, prevalence and severity of stress-related symptoms within a county police force. *Occupational Medicine*, 41 (4): 645-662.
9. Combs, M. A., Critchfield, E. A., Soble, J. R. (2018). Relax while you rehabilitate: A pilot study integrating a novel, yoga-based mindfulness group intervention into a residential military brain injury rehabilitation program. *Rehabilitation psychology*, 63 (2):182-193.
10. Crisp, C. D., Hastings-Tolsma, M., Joncher, K. R. (2016). Mindfulness-Based Stress Reduction for Military Women With Chronic Pelvic Pain: A Feasibility Study. *Military Medicine*, 181 (9): 982-989.
11. European Agency for Safety and Health at Work - Calculating the cost of work-related stress and psychosocial risks. European Risk Observatory Literature Review, https://osha.europa.eu/en/tools-and_publications/publications/literature_reviews/calculating-the-cost-of-work-related-stress-and-psychosocial-risks (3. studeni 2018.).
12. Glavina Jelaš, I., Dević, I., Korak, D., Vukosav, J. (2014). Različiti izvori socijalne podrške kod policijskih službenika. XIX. Dani psihologije u Zadru/ 19th psychology days in Zadar, Zadar (Hrvatska), 97-97.
13. Glavina, I., Kulenović, L., Vukosav, J. (2013). Stresori i načini suočavanja kod policijskih službenika. *Suvremena psihologija*, 2: 235-246.
14. Glavina Jelaš, I., Pačelat, J., Karlović, R., Mahnet, K., Markanović, D., Bagarić, B. (2018). Effects of Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) on mental and physical health in Croatian police officers. *International Conference on Mindfulness (ICM) 2018*, Amsterdam (Nizozemska).
15. Glavina Jelaš, I., Vukosav, J., Korak, D. (2015). Dvije vrste stresora kod policijskih službenika – koji su utjecajniji? IV. međunarodna znanstveno-stručna konferencija „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“, Zagreb (Hrvatska), 484-499.
16. Gottlieb, U., Moran, U., Moran, D. S. (2017). Mindfulness training for stress reduction and performance enhancement in military population. *The journal of Israeli psychotherapy society*.<https://www.researchgate.net/publication/326212041_Minfulness_training_for_stress_reduction_and_performance_enhancement_in_military_population>. Pristupljeno 9. 9. 2019.

17. Grossman, P., Niemann, L., Schmidt, S., Walach, H. (2004). Mindfulness-based stress reduction and health benefits: A meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 57 (1): 35-43.
18. Groves, P. (2016). Mindfulness in psychiatry – where are we now? *BJPsych Bulletin*, 40 (6): 289-292.
19. Habersaat, S. A., Geiger, A. M., Abdellaoui, S., Wolf, J. M. (2015). Health in police officers: Role of risk factor clusters and police divisions. *Social science & medicine*, 143: 213-222.
20. Hartley, T. A., Burchfiel, C. M., Fekedulegn, D., Andrew, M. E., Violanti, J. M. (2011). Health Disparities in Police Officers: Comparisons to the U.S. General Population. *International journal of emergency mental health and human resilience*, 13 (4): 211-220.
21. Jeter, P. E., Cronin, S., Khalsa, S. B. (2013). Evaluation of the benefits of a kripalu yoga program for police academy trainees: a pilot study. *International journal of yoga therapy*, 23 (1): 24-30.
22. Jha, A. P., Morrison, A. B., Dainer-Best, J., Parker, S., Rostrup, N., Stanley, E. A. (2015). Minds "At Attention": Mindfulness Training Curbs Attentional Lapses in Military Cohorts. *PLOS One*, 10 (2): 1-19.
23. Kabat-Zinn, J. (2006). Živjeti punim plućima: iskoristite mudrost tijela i uma kako biste se uhvatili u koštac sa stresom, bolom i bolešću. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.
24. Kaplan, J. B., Bergman, A. L., Christopher, M., Bowen, S., Husinger, M. (2017). Role of Resilience in Mindfulness Training for First Responders. *Mindfulness*, 8 (5): 1373-1380.
25. Kelley, T. M., Lambert, E. G. (2012). Mindfulness as a Potential Means of Attenuating Anger and Aggression for Prospective Criminal Justice Professionals. *Mindfulness*, 3: 21-34.
26. Klatt, M. D., Buckworth, J., Malarkey, W. B. (2008). Effects of Low-Dose Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR-Id) on Working Adults. *Health education & behavior*, 36 (3): 601-614.
27. Komarovskaya, I., Maguen, S., McCaslin, E., Metzler, J., Madan, A., Brown, D., Galatzer-Levy, I. R., Hen-Haase, C., Marmar, C. R. (2011). The impact of killing and injuring others on mental health symptoms among police officers. *Journal of Psychiatric Research*, 45 (10): 1332-1336.
28. Kuhns, J. B., Maguire, E. R., Leach, N. R. (2015). *Health, Safety, and Wellness Program Case Studies in Law Enforcement*. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services.
29. Mackenzie, C. S., Poulin, P. A., Seidman-Carlson, R. (2006). A brief mindfulness-based stress reduction intervention for nurses and nurse aides. *Applied Nursing Research*, 19 (2): 105-109.

30. MacKenzie, M.B., Kocovski, N.K. (2016). Mindfulness-based cognitive therapy for depression: trends and developments. *Psychology research and behavior management*, 9: 125-132.
31. Mantzios, M. (2014). Exploring the Relationship between Worry and Impulsivity in Military Recruits: The Role of Mindfulness and Self-compassion as Potential Mediators. *Stress and health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress*, 30 (5): 397-404.
32. Marin, M., Lord, C., Andrews, J., Juster, R. P., Sindi, S., Arseneault-Lapierre, G., Fiocco, A. J., Lupien, S. J. (2011). Chronic stress, cognitive functioning and mental health. *Neurobiology of Learning and Memory*, 96 (4): 583-595.
33. Marmar, C. R., McCaslin, S. E., Metzler, T. J., Best, S., Weiss, D. S., Fagan, J., Liberman, A., Pole, N., Otte, C., Yehuda, R., Mohr, D., Neylan, T., Ann, N. Y. (2006). Predictors of posttraumatic stress in police and other first responders. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1071: 1-18.
34. Meland, A., Ishimatsu, K., Pensgaard, A. M., Wagstaff, A., Fonne, V., Garde, A. H., Harris, A. (2015). Impact of Mindfulness Training on Physiological Measures of Stress and Objective Measures of Attention Control in a Military Helicopter Unit. *The International journal of aviation psychology*, 25 (3-4): 191-208.
35. Mohiyeddini, C., Bauer, S., Semple, S. (2015). Neuroticism and stress: the role of displacement behavior. *Anxiety Stress Coping*, 28 (4): 391-407.
36. Murakami, H., Nakao, T., Matsunaga, M., Kasuya, Y., Shinoda, J., Yamada, J., Ohira, H. (2012). The Structure of Mindful Brain. *PLoS One*, 7(9): 463-477.
37. Murphy, M. J., Mermelstein, L. C., Edwards, K. M., Gidycz, C. A. (2012). The Benefits of Dispositional Mindfulness in Physical Health: A Longitudinal Study of Female College Students. *Journal of American College Health*, 60 (5): 341-348.
38. Ngo, T. L. (2013). Review of the effects of mindfulness meditation on mental and physical health and its mechanisms of action. *Sante mentale au Quebec*, 38 (2): 19-34.
39. Pačelat, J., Glavina Jelaš, I., Božić, D. (2018). MBCT (Mindfulness Based Cognitive Therapy) trening u hrvatskoj policiji - rezultati 1. i 2. grupe. 26. *godišnja konferencija hrvatskih psihologa s međunarodnim sudjelovanjem*, Sv. Martin na Muri (Hrvatska).
40. Patterson, G. T. (2003). Examining the effects of coping and social support on work and life stress among police officers. *Journal of Criminal Justice*, 3: 215-226.
41. Paulus, M. P. (2016). Neural Basis of Mindfulness Interventions that Moderate the Impact of Stress on the Brain. *Neuropsychopharmacology*, 41: 373-379.
42. Rabin, J. (2016). Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR). *Oriental Medicine*, 3: 31-36.
43. Sanders, K. M. (2010). Mindfulness and Psychotherapy. *Focus - The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry*, 8 (1): 19-24.

44. Shane, J. (2010). Organizational stressors and police performance. *Journal of Criminal Justice*, 38 (4): 807-818.
45. Shapero, B. G., Greenberg, J., Pedrelli, P., de Jong, M., Desbordes, G. (2018). Mindfulness-Based Interventions in Psychiatry. *Journal of Complementary and Integrative Medicine*, 16 (1): 32-39.
46. Tang, Y., Holzel, B., Posner, M. (2015). The neuroscience of mindfulness meditation. *Nature Reviews Neuroscience*, 16 (4): 1-13.
47. Tot, B. (2010). Evaluacija upitnika organizacijskih i operativnih izvora stresa na radu kod policijskih službenika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 1 (1): 39-52.
48. Trombka, M., Demarzo, M., Bacas, D. C., Antonio, S. B., Cicuto, K., Salvo, V., Claudino, F. C. A., Ribeiro, L., Christopher, M., Garcia-Campayo, J., Rocha, N. S. (2018). Study protocol of a multicenter randomized controlled trial of mindfulness training to reduce burnout and promote quality of life in police officers: the POLICE study. *BMC Psychiatry*, 18 (1): 151-162.
49. Van der Velden, P., Rademaker, A. R., Vermetten, E., Portengen, M., Yzermans, J. C., Grievink, L. (2013). Police officers: a high-risk group for the development of mental health disturbances? A cohort study. *BMJ journals*, 3: 1-9.
50. Van der Velden, P. G., van der Kleber, R. J., Grievink, L., Yzermans, J. C. (2010). Confrontations with aggression and mental health problems in police officers: the role of organizational stressors, life-events and previous mental health problems. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 2 (2): 135-144.
51. Violanti, J. M., Andrew, M. E., Mnatsakanova, A., Hartley, T. A., Fekedulegn, D., Burchfiel, C. M. (2016). Correlates of hopelessness in the high suicide risk police occupation. *American journal of criminal justice*, 41 (4): 645-662.
52. Williams, J., Ramsey, V. (2017). The Need for Law Enforcement Wellness Interventions: A Critical Review. *The Sport Journal*. <<https://thesportjournal.org/article/the-need-for-law-enforcement-wellness-interventions/>>. Pristupljeno 9. 9. 2019.
53. Williams, V., Ciarrochi, J. V., Deane, F. P. (2010). On being mindful, emotionally aware, and more resilient: longitudinal pilot study of police recruits. *Australian Psychologist*, 45 (4): 274-282.
54. Zhao, J. S., He, N., Lovrich, N. (2002). Predicting five dimensions of police officer stress. Looking more deeply into organizational settings for sources of police stress. *Police Quarterly*, 5: 43-62.

DO POLICE OFFICERS ACCEPT MODERN PSYCHOLOGICAL TREATMENTS?

Abstract

Police work is one of the most stressful and demanding professions in the world that leads to many physical and psychological consequences for the health of the policemen. Unfortunately, police officers are less inclined to acknowledge their problems and seek help from mental health experts because of the specificity of the police subculture, among other things. Elements of police subculture, although very useful for police performance, at the same time are not so good for their own mental health care by making police officers sceptical and creating resistance to the area of mental health care, especially toward the most up-to-date methods.

One of the most modern mental trainings successfully applied to the police across the developed countries of the world is mindfulness. It is a training of cognitive abilities (concentration, learning, memory), stress reduction and mental resilience development. Police College Mental Health Centre is conducting scientifically proven MBCT (Mindfulness Based Cognitive Therapy) training, and this paper presents satisfaction and perceived benefit of that training by Croatian police officers.

Keywords: police, stress, mental health, treatment, MBCT, mindfulness.

**TRADICIONALNE I NOVE METODE
U BORBI PROTIV KRIMINALITETA**

**TRADITIONAL AND NEW METHODS
IN COMBATING CRIME**

Ivan Pakšić, Policijska uprava osječko-baranjska, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, ivan.paksic@gmail.com

SARA MODEL ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA – ALAT ZA UČINKOVITI RAD VIJEĆA ZA PREVENCIJU KRIMINALITETA

Sažetak

Tijekom 2000. godine na razini Republike Hrvatske započelo se s reformom rada policije što je rezultiralo kreiranjem strategije djelovanja pod nazivom „Policija u zajednici“. Reforma je imala zadaću redefiniranja dosadašnjeg rada policije sa reaktivnog, *post festum* u proaktivan, tj. moderan sustav temeljen na visokoj razini profesionalizma. Naglasak je stavljen na razvijanje partnerskog odnosa s građanima. U želji formaliziranja suradnje s civilnim sektorom formirana su tzv. vijeća za prevenciju kriminaliteta na lokalnim razinama. Vijeća su formirana na županijskim, općinskim, gradskim i kvartovskim razinama a članovi su vijeća predstavnici institucija, agencija, organizacija, civilnih udruga, znanstvenici, stručnjaci i istaknuti pojedinci iz zajednice. Svrha je vijeća udružiti potencijal zajednice koji će kroz partnerstvo koristiti različite taktike, tehnike i metode kako bi kreirali, provodili i poticali intervencije u prostoru. Smisao tih intervencija redukcija je kriminaliteta, stvaranje pozitivnog životnog ozračja i povećanje kvalitete života svih građana. Jedna od uspješnih tehnika suočavanja s problemima u zajednici je tzv. SARA model koji su razvili John E. Eck i William Spelman 1984. godine kao smjernicu za realizaciju Goldsteinova koncepta policijskog djelovanja usmjerenog na rješavanje problema. Navedeni model sastoji se od četiri koraka: *skeniranje* (eng. *Scanning*) – identificiranje problema, *analiziranje* (eng. *Analysis*) – problema kako bi se pronašlo potencijalno rješenje, *odgovor* (eng. *Response*) – razvijanje i implementiranje mogućih rješenja problema i *procjena* (eng. *Assessment*) – evaluacija poduzetih aktivnosti i učinkovitosti. Metodologija rada policije usmjerene na rješavanje problema poznata kao SARA model je primjenjiv i izvan policijskog koncepta na rad vijeća za prevenciju kriminaliteta što će biti prikazano u radu.

Ključne riječi: SARA, prevencija kriminaliteta, vijeća za prevenciju kriminaliteta, prevencija kriminaliteta u zajednici, rješavanje problema.

1. POJAM PREVENCIJE I KONCEPTA POLICIJSKOG RADA USMJERENOG NA RJEŠAVANJE PROBLEMA

„Prevencija je prvi imperativ pravde.“ (Security Council, S/2004/616, para 4.)

Prevenciju najjednostavnije možemo definirati kao izbjegavanje, umanjeње, sprječavanje nastajanja neke štetne pojave što će se najčešće postići uklanjanjem samih uzroka ili

„otupljivanjem“ njihove djelotvornosti (Šeparović, 1981). Mrazek i Haggery (1994) na sličan način definiraju pojam prevencije kao čin, postupak ili ukupnost radnji koje se poduzimaju da se spriječi radnja koja će proizvesti nekakvu štetnu posljedicu. Aktivnost preveniranja definiraju kao interveniranje ili započinjanje koraka unaprijed da bi se nešto zaustavilo od događanja.

McLaughlinu i Muncieu (2001) prevenciju kriminaliteta promatraju u odnosu na legislativno određenje protupravnog ponašanja na temelju čega prevenciju kriminaliteta determiniraju kao radnju koju je poduzeo pojedinac ili institucije s ciljem reduciranja štete prouzročene kriminalnim aktivnostima. Isti autori ističu da je prevencija kriminaliteta kompleksan pojam koji se prilagođava vremenu i okolnostima društvene evolucije u skladu s fenomenologijom društvenih devijacija. Oni nude sadržajno različite ali konceptualno iste definicije promatrane iz različitih perspektiva: multiagencijske prevencije kriminaliteta (eng. *Multy-agency crime prevention*), situacijske prevencije kriminaliteta (eng. *Situational crime prevention*), socijalne prevencije kriminaliteta (eng. *Social crime prevention*), prevencije kriminaliteta u lokalnoj zajednici (eng. *Community crime prevention*).

Prevencija je kriminaliteta određena i u čl. 2.t. 2. Odluke Vijeća Europske unije (2009/902/PUP) o osnivanju mreže za sprječavanje kriminaliteta koja definira prevenciju kriminaliteta na sljedeći način: „Sprječavanje kriminala obuhvaća sve mjere koje su namijenjene smanjivanju ili na drugi način doprinose smanjivanju kriminala i osjećaju nesigurnosti građana u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, neposrednim odvrćanjem od kriminalnih aktivnosti ili putem politika i mjera koje su namijenjene smanjenju potencijala za kaznena djela i uzroka kaznenih djela. To uključuje rad vlade, nadležnih tijela, tijela kaznenog pravosuđa, lokalnih tijela i stručnih udruženja koja su osnovana u Europi, privatnog i volonterskog sektora, istraživača i javnosti, uz potporu medija“. Prevencija kriminaliteta trebala bi obuhvaćati i tzv. predfaze kaznenog djela kao što su bučna susjedstva, mjesta neumjerene konzumacije alkohola, pogotovo otvoreni prostori i javna mjesta, mjesta na kojima je devastirana okolina (uništavanje javne imovine, grafiti, vandalizam), neodržavan i neuredan okoliš i višestambeni objekti (Cajner Mraović, Faber i Volarević, 2003).

Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović (2002) pojam prevencije kriminaliteta promatrali su iz više perspektiva prilikom čega su prevenciju u kontekstu zakona i kazne podijelili na opću i posebnu. Opća ili generalna prevencija temelji se na pretpostavci da postojanje kaznenog zakona, u kojem je određeno ponašanje definirano kao kažnjivo i u kojem je predviđena kazna, djeluje demotivirajuće na potencijalnog počinitelja te da se iz tog razloga neće odlučiti na počinjenje takve kažnjive radnje.

„Prevencija kriminaliteta obuhvaća strategije i mjere koje pokušavaju smanjiti rizike kriminaliteta i njihove štetne posljedice na pojedinca i društvo, uključujući strah od kriminaliteta djelujući na različite društvene uzroke“ (ECOSOC Rezolucija 2002/13).

Ako ćemo prevenciju kriminaliteta promatrati sveobuhvatno, dolazimo do zaključka da je prevencija kriminaliteta kompleksno područje rada koje zahtijeva uključivanje svih aktera društvenog života: politike na svim razinama, predstavnike različitih institucija, istaknutih građana - pojedinaca, predstavnike gospodarskog sektora, poduzetnike i građane.

Kako bi lakše shvatili povezanost pojma prevencije kriminaliteta i SARA modela suočavanja s problemima u zajednici, čitatelje je potrebno upoznati s konceptom policijskog rada usmjerenog na rješavanje problema. U kontekstu partnerskih odnosa primjena SARA modela podrazumijeva uključenost zajednice kroz suradničke odnose policije s jedne strane kao jamca javne sigurnosti i predstavnika različitih faktora civilnog društva s druge strane. U osnovi se radi o elementima policije u zajednici koji se realiziraju putem partnerskih odnosa korištenjem tehnika policijskog rada usmjerenog na rješavanje problema, eng. *Problem-Oriented Policing* (POP). Koncept policijskog rada usmjerenog na rješavanje problema formirao je Herman Goldstein¹, 1979. godine s ciljem unaprjeđivanja sveukupne učinkovitosti policije. Policijski rad usmjeren na rješavanje problema bazira se na više intervencijskih koraka: metode evaluacije poduzetih aktivnosti, odabir raspoloživih alternativa za rješavanje problema, načini uključivanja zajednice u donošenje odluka, procedure za izražavanje podrške policijskom radu od predstavnika lokalne vlasti, načini odobravanja dodatnih financijskih sredstava za provođenje aktivnosti, organizacijske prilagodbe policije s ciljem postizanja bolje učinkovitosti i metode za provođenje evaluacije učinkovitosti poduzetih promjena (Goldstein, 1979). Goldstein već u ranoj fazi razvoja POP pristupa naglašava neizostavnost partnerskih odnosa policije s drugim državnim i civilnim organizacijama. Na takav će se način postići pozitivniji doživljaj policije u javnosti te će se stvoriti konkretnija inicijativa za blisku i učinkovitu suradnju. Originalna ideja POP-a jest razvoj preventivnih intervencija u lokalnoj sredini koje ne ovise isključivo o represivnim odgovorima državnog sustava, a koje će privući organizacije iz civilnog sektora, zajednicu i privatni sektor (Goldstein, 2003). POP koncept podrazumijeva suradnju policijskih organizacija i organizacija civilnog društva s jedinstvenim ciljem eliminacije sigurnosnih problema iz određene zajednice. Svatko sa svoga aspekta rada posjeduje određene vještine i profesionalne kapacitete koje iskorištava u zajedničkom cilju od općeg društvenog interesa (Mazerolle i Ransley, 2005). Suradnja po principima POP-a u različitim je formama. U nekim policijskim organizacijama suradnja je na razini partnerskih odnosa što rezultira udruženim koordinacijskim intervencijama dok se u drugim slučajevima radi o prigodnoj suradnji po točno specificiranom problemu koji je aktualan u tom trenutku (Scott, 2000).

Rješavanje problema odnosi se na proces identificiranja problema u zajednici i postavljanje društvenih prioriteta, analizirajući sve raspoložive izvore informacija kako bi se kreiralo najpogodnije sredstvo redukcije ili eliminiranja problema iz zajednice. Cijeli je proces zaokružen sveobuhvatnom evaluacijom koja daje prikaz uspješnosti poduzetih intervencija. Kako bi policijski rad usmjeren na rješavanje problema u zajednici rezultirao željenim pozitivnim ishodom, neizostavno je sudjelovanje predstavnika zajednice.

¹ Autor rada upućuje čitatelja na *web*-stranicu <https://law.wisc.edu/profiles/pubs.php?iEmployeeID=137> radi uvida u opsežne publikacije autora koncepta policijskog rada usmjerenog na rješavanje problema, Hermana Goldsteina.

2. ZNAČAJ PREVENCIJE KRIMINALITETA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

U posljednjih dvadeset godina u svijetu se polako, ali sigurno počeo širiti trend fokusiranja na zajednicu odnosno lokalnu zajednicu (eng. *community*) kao prostor užeg obitavanja ljudi (Crawford, 1995). Ako promatramo navedeni koncept u kontekstu suzbijanja kriminaliteta možemo naići na pojmove kao što su policija u zajednici (eng. *community policing*) i prevencija kriminaliteta, u lokalnoj zajednici (eng. *community-based crime prevention*). Prevencija kriminaliteta na lokalnoj razini podrazumijeva poduzimanje aktivnosti utjecanja na gradske kvartove na način da se smanjuju prilike za počinitelje, smanjuje viktimizacija, utječe na osjećaj nesigurnosti kod građana koji nastaje kao posljedica kriminala, gradeći inicijative, profesionalnim pristupom i preuzimanjem odgovornosti svih članova zajednice (ECOSOC Rezolucija 2002/13).

Značaj prevencije na lokalnoj razini očituje se u više različitih čimbenika. Pristup prevenciji kriminaliteta putem multiagencijskog pristupa i koordinirane aktivnosti na lokalnoj razini uz kreiranje akcijskog plana realizacije predstavlja najučinkovitiju metodu (UNODC, 2010). Bitne točke prevencije kriminaliteta na lokalnoj razini definiraju se u sljedećem: analiza kriminaliteta na lokalnoj razini, utvrđivanje etiologije i fenomenologije kriminaliteta, utvrđivanje svih ključnih aktera preventivnih napora, uspostavljanje pouzdane komunikacijske mreže za razmjenu podataka i promociju prevencije te elaboracija utvrđenih preventivnih aktivnosti u lokalnom kontekstu (UNODC, 2010).

Prevencija kriminaliteta na lokalnoj razini naglašena je i u različitim dokumentima tijela Europske unije tako da je Europska Komisija 2000. godine Vijeću Europe i Europskoj Komisiji predala Očitovanje u kojem naglašava važnost ulaganja u prevenciju zato što se maloljetnički, urbani kriminalitet i kriminalitet vezan uz droge pojavljuju na lokalnoj razini (Cajner Mraović, Faber i Volarević, 2003). Ako se fokusiramo na prevenciju općeg kriminaliteta koji se događa u manjim sredinama i pogađa stanovnike manjeg područja (kvartovi, gradovi, općine i županije), zaključujemo da preventivne napore moramo prilagođavati tim razinama lokalnog ustrojstva. Upravo naglasak na intervenciji na lokalnoj razini zahtijeva jedinstveni pristup prevenciji kriminaliteta prilagođen potrebama specifičnim za uže zemljopisno područje.

Prevencija kriminaliteta na lokalnoj razini najčešće se ostvaruje putem osnivanja i rada lokalnih vijeća za prevenciju kriminaliteta. Navedena vijeća imaju različite strukture te se u literaturi mogu detektirati pod različitim nazivima kao što su koalicija u zajednici (eng. *community coalitions*), grupe ravnopravnih sudionika (eng. *multiple stakeholder collaboration*), lokalne radne grupe (eng. *community task forces*), međuagencijska koordinacijska vijeća (eng. *interagency coordinating councils*) i koordinacijska vijeća (eng. *coordinating committies*) (Foster-Fishman i sur., 2001). Yates (1998) navodi da je temelj za donošenje sveobuhvatnog rješenja maloljetničke delinkvencije u Velikoj Britaniji bilo uspostavljanje multiagencijskog partnerstva u formi timova za maloljetnički kriminal, eng. *Youth offending teams*, tj. YOT. Takva partnerstva imaju lokalno djelovanje i zakonsku obavezu suočavanja s izazovima prevencije maloljetničke delinkvencije. Timovi su bili sastavljeni od predstavnika različitih sektora koji rade s

mladima, tako da su se tu našli predstavnici policije, zdravstva, školstva, probacije, i socijalne službe.

Primjer analize rada partnerstva za suzbijanje kriminala i nereda (*Crime and Disorder Reduction Partnerships, CDRP*) na razini Velike Britanije pružili su Kelman, Hong i Turbitt (2011) koji ističu važnost posjedovanja određenih menadžerskih vještina kako bi koalicije postigle dobre rezultate na području prevencije kriminaliteta i kako bi bile okarakterizirane kao uspješne. S druge pak strane, zanemarivanje koalicija dovodi do velikih napora, neadekvatnog trošenja sredstava, frustracije i posljedično do neuspjeha. Koalicije koje se po svojim karakteristikama, načinom funkcioniranja, neuređenim međuljudskim odnosima i izostanku rezultata ne mogu okarakterizirati kao uspješne, predstavljaju sveukupno loše koalicije a to je u konačnici gora solucija od nepostojanja koalicije (Hansen, 2009). Razvoj koalicija u prevenciji kriminaliteta treba promatrati iz perspektive članstva. Provan i Kenis (2007) navode da članovi koalicija predstavljaju formalna tijela (agencije, institucije, ministarstva i sl.) te da svojom suradnjom iskorištavaju resurse svake pojedine institucije čije interese zastupaju. Naglašavaju da je smisao umrežavanja postizanje rezultata koalicije u onim segmentima u kojima to pojedinac ne bi mogao. Uspjeh koalicije ovisi o mogućnosti funkcioniranja koalicije kao cjeline s podijeljenim odgovornostima, obavezama, ulogama; strateški i planirano vođene stručnim, dovoljno motiviranim pojedincima.

Različite studije u posljednje vrijeme pokušavaju dokazati važnost partnerskih odnosa u prevenciji kriminaliteta formiranjem različitih alijansi, najčešće između državnih institucija i civilnog sektora. Tijekom 80-ih godina prošlog stoljeća razvija se ideja o važnosti formiranja različitih modela tijela za prevenciju kriminaliteta na nacionalnim i lokalnim razinama. Jedan od najranijih primjera prevencije u zajednici zasigurno je tzv. nordijski model prevencije kriminaliteta gdje se već tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća započelo s idejom javne participacije u sigurnosti (Johansson, 2014). Porast stope kriminaliteta prisilio je vijeća za prevenciju da osmisle novi princip rada koji bi uključio predstavnike zajednice i građane da se uključe u predlaganje novih mjera za suzbijanje kriminaliteta.

Nordijski model prevencije kriminaliteta potiče formiranje tijela za prevenciju kriminaliteta tako da trenutačno približno 90 % općina u Švedskoj ima ustrojena vijeća za prevenciju kriminaliteta pod inicijativom Nacionalnog vijeća za prevenciju kriminaliteta (International Centre for Prevention of Crime, 2014). Švedska vijeća za prevenciju kriminaliteta sastoje se od predstavnika policije, predstavnika znanstvene zajednice, predstavnika aktualnog političkog vodstva, poduzetnika i drugih aktera društvenog života u zajednici.

Ako uzmemo primjer iz Velike Britanije, vidimo da je tadašnja Vlada 1998. godine zakonski uvjetovala formiranje tijela za prevenciju kriminaliteta (*Crime & Disorder Act, Section 17.*). Time je regulirano da policija u suradnji s lokalnom zajednicom reagira na sigurnosne izazove donošenjem strateškog plana prevencije kriminaliteta. Rezultat takve akcije bilo je fokusiranje na lokalnu zajednicu i probleme lokalne sredine te prilagođavanje djelovanja specifičnog za promatranu zajednicu.

U Njemačkoj je pod utjecajem skandinavskog modela formirano više vijeća za prevenciju kriminaliteta za svaku pokrajinu, ali s bitnom razlikom: vođena su policijom s umjerenim

utjecajem civilnog sektora. Generalno gledajući, policijsko preuzimanje sve aktivnije uloge u preventivskim naporima dovelo je do reforme policijskih organizacija sa fokusom na prevenciju kriminaliteta (Frevel i Rogers, 2016). Različiti autori slažu se oko problema nedovoljno istražene problematike učinkovite koalicije iz područja prevencije kriminaliteta te otvaraju područje za dodatne istraživačke napore na ovu temu (Borovec, 2013; Hansen, 2009; Kelman, Hong i Turbitt, 2011; Provan i Kenis, 2007). Novak, Mihić i Bašić (2013) su, u okviru projekta „Unaprjeđivanje rada na izgradnji sustava prevencije kriminaliteta i podrška osnivanju koordinacijske jedinice za prevenciju kriminaliteta“ pod pokroviteljstvom UN-a Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) i Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, proveli evaluaciju dvaju vijeća za prevenciju na osnovu čega su formirali smjernice za rad vijeća za prevenciju. Navedeno istraživanje provedeno je s vijećima u Čakovcu i Splitu tijekom 2010. godine. Istraživanje je pružilo osnovne informacije o inicijativi za formiranjem vijeća, članovima vijeća, modelima aktivnosti, suradnji vijeća s ostalim tijelima u lokalnoj zajednici, potrebnim ulaganjima u funkcioniranje vijeća, financiranjem vijeća, prepoznatljivosti vijeća i zaključno - ulozu policije u vijeću kao inicijatoru osnivanja vijeća za prevenciju. Autorice su naglasile nužnost razvoja prevencije zasnovane na znanstvenim temeljima, bazirane na dokazima o učinkovitosti te pozicionirale vijeća za prevenciju kao ključno koalicijsko tijelo zaduženo za prevenciju kriminaliteta.

3. REFORMA POLICIJSKOG RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Tijekom 2003. godine predstavljena je strategija djelovanja „Policija u zajednici“ kojoj je svrha reforma rada policije na razini Republike Hrvatske započete 2000. godine. U strategiji je navedeno 5 osnovnih reformskih ciljeva i to: 1) depolitizirati policiju, 2) demilitarizirati policiju, 3) profesionalizirati policiju, 4) zadržati razinu učinkovitosti i 5) unaprijediti ekonomičnost u radu policije. Cilj je reforme uvođenje modernog i proaktivnog sustava rada policije naspram dosadašnjeg reaktivnog, *post festum* pristupa (Cajner Mraović, Faber i Volarević, 2003). Strategija je kreirana po uzoru na već usvojene i provedene strategije zapadnoeuropskih zemalja, SR Njemačke (*Bürgernehe Polizei*²), V. Britanije (*Community Policing*³), Švedske i dr. Reforma se ne može provesti bez uključivanja šire i uže društvene zajednice te je neophodno naglasiti participaciju nacionalnog i lokalnog političkog vodstva kao inicijatora aktivnosti unaprjeđivanja razine sigurnosti građana. U strateškom dokumentu o reformi rada policije navedena je definicija policije u zajednici: „Policija u zajednici je nova filozofija djelovanja utemeljena na ideji da policijski službenici i građani rade zajedno te da na različite kreativne načine rješavaju aktualne probleme na razini lokalne zajednice koji su vezani uz kriminal, strah od kriminala te različite oblike društvenih poremećaja. Radi se o filozofiji koja u svojoj osnovi ima vjerovanje da postizanje tih ciljeva zahtjeva od policije razvitak novih kvalitetnih odnosa s građanima koji poštuju

² U slobodnom prijevodu „Djelovanje policije u zajednici“.

³ U slobodnom prijevodu „Policija bliska građanima“.

zakone u sklopu kojih će onda ti isti građani dobiti priliku da definiraju prioritete te da se uključe u različite djelatnosti u svrhu unapređivanja ukupne kakvoće života na području gdje stanuju. Dakle, policija u zajednici pomiče fokus policijskog djelovanja s dojava građana na rješavanje problema“ (Trojanowicz i Bucqueroux, 1990 prema Cajner Mraović, Faber i Volarević, 2003).

Smisao uvođenja sustava policije u zajednici uspostavljanje je kvalitetne suradnje sa građanima kroz opću prisutnost policije i uspostavljanje „prijateljskog“ odnosa povjerenja. Implementacija preventivnih intervencija nije moguća bez aktivnog uključivanja zajednice, a kako društvo evoluiralo tako se i pristup prilagođava potrebama (Hope i Shawn, 1988). Spomenuti autori već su u ranim stadijima istraživanja prevencije u zajednici definirali dva fokusa djelovanja u kojima je zajednica neophodna, a to je da društvena sredina najučinkovitije definira područja visokog kriminalnog rizika i da će sredina sama iznjedrili pojedince koji će preuzeti aktivnu ulogu u iniciranju i provođenju preventivnih aktivnosti. Najbolji primjer za navedeno dobro je poznata građanska inicijativa „susjedske straže“ (eng. *Neighbourhood Watch*) u SAD-u. Na području SAD-a provedeno je više istraživanja koja su dokazala benefite djelovanja policije u zajednici (Gill i sur., 2014; Higgins i Mazerolle, 2014). Autori su dokazali da je policijski rad po principima policije u zajednici doveo do promjene u percepciji policije kod građana. Građanima se povećao osjećaj zaštićenosti, smanjena je razina straha od kriminala, povećao se osjećaj povjerenja u policiju te je došlo do povećanog osjećaja poštovanja zakona u sredini u kojoj žive. Možemo reći da je u bitnoj mjeri došlo do povećanja kvalitete života kroz subjektivan dojam o prisutnosti zaštite u sredini u kojoj građani stanuju.

Upravo u želji unaprjeđivanja sustava prevencije kriminaliteta, a u kontekstu ranije spomenutog projekta „Policija u zajednici“, započinje se s aktivnostima formiranja vijeća za prevenciju kriminaliteta na lokalnim razinama diljem Republike Hrvatske. Vijeća za prevenciju kriminaliteta formiraju se s ciljem povećanja vidljivosti policije, razvijanja pozitivnog utjecaja na osjećaj sigurnosti kod građana, povećanja pružanja policijskih usluga, pojačavanja napora u prevenciji, pojačanog rada unutar zajednice i stvaranja partnerstva sa zajednicom (Borovec, 2013). Navedena organizacijska tijela neformalnog su karaktera na različitim razinama tako da su trenutačno osnovana vijeća na razinama županija, općina, gradova i na kvartovskoj razini. Sastav vijeća je raznolik, što znači da formalno nije propisano tko će biti u vijeću niti koje će struke biti te na koji će način vijeće funkcionirati. Opće je prihvaćeno da predsjednik vijeća bude čelnik lokalne uprave koja je nositelj vijeća, odnosno na županijskoj razini župan, na općinskoj načelnik općine, na gradskoj gradonačelnik; dok bi na kvartovskoj razini u gradu bio predsjednik gradske četvrti. U Hrvatskoj je trenutačno osnovano 224 vijeća za prevenciju kriminaliteta na različitim razinama⁴. Broj vijeća za prevenciju varira od županije do županije tako da najveći broj vijeća broji Zagrebačka županija (31), dok najmanje vijeća broji Krapinsko-

⁴ Podaci kojima raspolaže autor kao voditelj projekta Vijeća za prevenciju na razini Policijske uprave osječko-baranjske. Podaci su posljednji put ažurirani tijekom 2017. godine.

zagorska županija (2). Trenutačno je organizacijski najviše ustrojeno vijeće za prevenciju kriminaliteta na razini županija te ne postoji nikakva obaveza koordinacije i suradnje ustrojstveno viših i nižih vijeća za prevenciju kriminaliteta. Razlog zašto je tako možemo pronaći i u različitim političkim opcijama na različitim razinama tako da je često suradnja samo deklaratorna.

4. SARA MODEL RJEŠAVANJA PROBLEMA U ZAJEDNICI

Suočavanje s problemima u zajednici koristeći SARA model pripada vještinama učinkovitog rješavanja problema uporabom modela koncipiranog u četiri koraka. Naziv spomenutog modela pokrata je koraka koji se svladavaju ukoliko želimo implementirati policijsko djelovanje usmjereno na rješavanje problema (eng. *Problem Oriented Policing*): Scanning-skeniranje problema, Analysis - analiza problema, Response - odgovor na identificirani problem, Assessment - procjena učinkovitosti/efikasnosti aktivnosti koja je imala za cilj djelovati na problem (Eck i Spelman, 1987).

SARA model rješavanja problema kao dio policijskog rada usmjerenog na problem, predstavljen je 1984. godine. Predstavili su ga John E. Eck i William Spelman kojima je cilj bio unaprijediti implementaciju Goldsteinova koncepta policijskog djelovanja usmjerenog na rješavanje problema (eng. *Problem-Oriented Policing*). Herman Goldstein je htio reagirati na uočenu neučinkovitost u policijskom pristupu suočavanja s kriminalom. *Post delictum* reagiranje policije doživio je kao vatrogasnu mjeru saniranja štete a ne rješavanja problema. U cilju rješavanja problema Goldstein se fokusirao na uzročnost i zajedničke karakteristike incidenata a ne na pojedinačni incident (Weisburd i Eck, 2004). Osnovna namjera razvoja modela efektivnog rješavanja problema bila je povisiti razinu učinkovitosti policijskog rada usmjerenog na rješavanje problema. Naime, veliki broj istraživanja potvrđuje da policijski rad usmjeren na rješavanje problema rezultira uspješnim ishodima djelomično ili u potpunosti (Baker i Woolfer, 2003; Braga, 2007; Eck i Spelman, 1987; Mazerolle i sur., 2000; NRC, 2004; Weisburd i Green, 1995). Elementi SARA modela rješavanja problema sastavni su dijelovi dobro poznatih i široko primjenjivanih teorija i pristupa prevencije kriminaliteta kao što su teorija rutinskih aktivnosti (eng. *Routine Activity Theory*), teorija kriminalnog uzorka (eng. *Crime Pattern Theory*), teorija racionalnog izbora (eng. *Rational Choice Theory*) (Brantingham i Brantingham, n.d.; Eck i Spelman, 1987), situacijske prevencije kriminaliteta (eng. *Situational Crime Prevention*) (Baker i Wolfer, 2003), prevencije kriminaliteta uređenjem okoliša (eng. *Crime Prevention Through Enviromental Design*) (Borovec, Balgač i Karlović, 2011) i policijskog rada usmjerenog na eliminaciju žarišnih točaka kriminaliteta (eng. *Hot spot policing*) (Braga, 2007; Weisburd i Green, 1995).

Eck i Spelman (1987) su procesu rješavanja problema pristupili od razine definiranja problema prilikom čega naglašavaju mogućnost pogreške već u samoj procjeni „problematične situacije“. Definiranje problema za policiju mora u sebi zadržavati određene karakteristike tako da problem treba sadržavati grupu incidenata. Jedan društveno neprihvatljiv događaj ne može se promatrati kao problem određenog

područja već kao izolirani slučaj prema kojem se pristupa uobičajenim policijskim mjerama i radnjama. Izolirani slučaj ne pruža dovoljno informacija koje omogućavaju analizu te zbog toga nije ni potrebno primjenjivati predmetnu metodu. Svaki pojedinačni incident trebao bi sadržavati zajednička obilježja po kojima bi se mogli identificirati; nešto po čemu se incidenti mogu povezati, kao npr. prostorna ili vremenska povezanost, modalitet počinjenja, žrtve sa zajedničkim karakteristikama i sl. Eck i Spelman (1987) ističu da problem mora biti od izravnog interesa za javnost. Problem po svojoj prirodi mora opterećivati zajednicu i mora postojati razina društvene odgovornosti koja će potaknuti članove zajednice na aktivno uključivanje u rješavanje incidenta.

Četvrta je karakteristika da problem mora pripadati u spektar policijskih poslova. Problem od društvenog interesa mora biti rješiv policijskim metodama i predviđen kao posao koji je od interesa za policiju. Npr. problem istjecanja vode kao posljedica oštećenja cijevi uslijed trajnosti materijala možda je društveni problem ali nije nešto čime se bavi policija. Znači, bitno je da određeni društveni poremećaj ima obilježja kaznenog djela ili prekršaja ili da prema evidentiranom društveno rizičnom ponašanju može rezultirati jednim od tih događaja. U kontekstu hrvatske policije to bi se odnosilo na sve radnje koje se mogu podvesti pod policijske poslove iz čl. 3. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (Narodne novine 76/09., 92/14.). Prema navedenim kriterijima problem od društvenog interesa možemo definirati kao „*Grupu incidenata koji se događaju u zajednici, koji su međusobno povezani po jednom ili više kriterija i koji su od interesa za policiju i javnost.*“ (Eck i Spelman, 1987, str. 67).

Postupak rješavanja problema započinje s radnjom utvrđivanja postojanosti problema, analizom problema kao društveno negativne pojave, kreiranjem i provođenjem odgovora na problem te procjenom učinkovitosti kako bismo evaluirali na koji je način planirana intervencija utjecala na promatrani problem (Weisburd i sur., 2012). Navedeno ukratko predstavlja četiri koraka SARA modela koji će se u daljnjem tekstu detaljno izložiti.

4.1. Skeniranje mogućeg problema

Skeniranje podrazumijeva uočavanje problema, identificiranje problema i prezentiranje problema. Prvi je korak od vitalnog značaja jer predstavlja početak procesa rješavanja problema. Sama priroda policijskog rada usmjerenog na rješavanje problema koja u sebi sadržava sve elemente SARA modela bazirana je na identificiranju problema čije je rješavanje od interesa za policiju i zajednicu (Goldstein, 2015). U hrvatskoj policijskoj praksi efektivnim uočavanjem problema najuspješniji bi trebali biti kontaktni policajci. To su policijski službenici koji zbog prirode svog posla većinu vremena provedu u nemotoriziranim ophodnjama te su u svakodnevnoj interakciji s građanima. Neposrednim boravkom na „terenu“ imaju konkretne i aktualne informacije o problemima koji brinu građane (Borovec, Balgač i Karlović, 2011; Cajner Mraović, Faber i Volarević, 2003). Postupak skeniranja započinje uočavanjem problema policijskog službenika što može potaknuti angažiranje dodatnog broja službenika koji će definirati zastupljenost navedenog problema te mu dati konkretan naziv tj. identificirati problem. Tijekom postupka skeniranja utvrđuje se je li

problem realan tj. postoji li uopće, koliko je on društveno ugrožavajući i pripada li dijelu poslova koji su od značaja za policiju. Eck i Spelman (1987) navode da se događaju slučajevi da građani osjećaju zabrinutost za vlastitu sigurnost na osnovi osobnog dojma o postojanosti problema. Može se dogoditi da stanovnici manje, jednosmjerne ulice uzastopno prijavljuju da se kroz njihovu ulicu za radnih dana u vrijeme gužve vozi većom brzinom od dopuštene. Kao reakcija na prigovore stanovnika postavlja se policijska ophodnja koja će u kritično vrijeme mjeriti brzinu u toj ulici. Predviđeno vrijeme trajanja skeniranja jest sedam dana, prilikom čega je utvrđeno da se ne radi o problemu prekoračenja brzine već o povećanoj frekvenciji prometa koju stanovnici doživljavaju neugodno. Subjektivni osjećaj građana o postojanosti problema jedne uzročnosti nakon skeniranja i preliminarne analize dobiva drugu dimenziju i zaključak je da navedeni problem nije problem od interesa za policiju.

Eck i Spelman (1987) navode ciljeve u postupku skeniranja:

1. Traženje mogućih problema
2. Preliminarna identifikacija mogućih problema
3. Preliminarna analiza mogućih problema i utvrđivanje postojanosti problema i potrebe za daljnjim analizama
4. Postavljanje prioriteta te određivanje pojedinačnih zaduženja i odgovornosti.

Eck i Spelman (1987) naglašavaju važnost prikupljanja točnih informacija iz više izvora kako bi proces skeniranja problema bio temeljit i realan te kako bi pružio pouzdane podatke o mogućim problemima u zajednici. Prema Ecku i Spelmanu (1987) ti su izvori podataka sljedeći:

1. Policijske ophodnje – povratne informacije o ponavljajućim pozivima, četvrtima visokog kriminalnog rizika, aktivnim prijestupnicima, tipovima žrtava i pritužbama građana.
2. Policijska istraživanja – podaci o ponavljajućim kaznenim djelima, aktivnim počiniteljima, problemima žrtava i pritužbama žrtava.
3. Programi prevencije kriminaliteta – informacije o potencijalnim žrtvama i pritužbama građana.
4. Služba kriminalističke policije – zlouporaba droga, distribucija alkohola, kockanje, prostitucija i drugi pojavi oblici organiziranog kriminaliteta.
5. Operativno-komunikacijski centar policije – vrste zaprimljenih poziva, ponavljajući pozivi s istih lokacija, privremeni pozivi za pojedinačne intervencije.
6. Ured načelnika policijske uprave/postaje – pisma, e-mailovi i pozivi prema uredu načelnika, izražavanje zabrinutosti lokalnih predstavnika izborne vlasti i voditelja pojedinih resora iz ureda gradonačelnika.
7. Ostale organizacije koje se bave provođenjem zakona – multiagencijska zabrinutost.
8. Predstavnici lokalne izborne vlasti – izražavanje zabrinutosti i prigovori, problemi u izornoj jedinici.
9. Lokalne državne agencije – planovi koji mogu utjecati na prevenciju kriminaliteta, uobičajeni problemi u radu i prigovori građana.

10. Škole – poteškoće osnovnoškolske i srednjoškolske populacije, vandalizam i sigurnost zaposlenika.
11. Poduzetnička udruženja – problemi poslovanja i razvoja.
12. Pripadnici organiziranih grupa građana – lokalni problemi koji se odnose na javni nered, kriminal i ostali prigovori.
13. Različiti tiskani mediji, televizijske emisije, internetski portali i ostali *online* izvori podataka – indikatori problema koje nisu identificirali ostali društveni dionici, problemi okolnih općina, gradova koji se mogu pojaviti na području od interesa.
14. Neposredno opažanje u samoj zajednici.

Svrha prikupljanja podataka iz različitih izvori očituje se u želji što točnijeg određenja onoga što je uistinu problem u zajednici. Ako skeniranju potencijalnog problema pristupimo jednodimenzionalno, uključujući jedan ili manji dio izvora, nećemo obuhvatiti širu društvenu zajednicu što može rezultirati intervencijom izvan planiranog fokusa. Isto tako, pristupajući izravno izvorima tih podataka, uključujemo ih kao aktivne dionike inicijative suočavanja s prepoznatim problemom. Miller, Hess i Orthmann (2018) u potpunosti se slažu s preporukom da je potrebno prikupiti što širi spektar informacija kako bi se napravila dobra baza za kvalitetnu analizu. Autor ovoga rada mišljenja je da su svi navedeni izvori jako dobra početna točka te je svakako potrebno uključiti i nepredviđene izvore kao što su alati za ispitivanje javnog mišljenja o problematici koja je u fokusu interesa. Takvi su izvori različite ankete i istraživanja u lokalnoj zajednici, javni pogovor i dr., što nam može pružiti informacije o onome što zabrinjava građane. Preventivni projekti koji su se do sada provodili u zajednici mogu nam dati uvid u već prikupljene podatke i na takav način skratiti vrijeme prikupljanja istih podataka, dok provedena evaluacija projekta pruža analizirane podatke o održanim intervencijama u zajednici. Inicijalno utvrđivanje postojanosti problema koje nije sveobuhvatno može imati za posljedicu neprepoznavanje problema u ranoj fazi nastanka što opet može rezultirati težim posljedicama za društvo u budućnosti.

4.2. Analiza

U fazi analize prikupljaju se podaci s ciljem razumijevanja identificiranog problema.

Najkritičnija faza SARA modela rješavanja problema jest faza analize. U promatranj fazi dolazi do testiranja sposobnosti članova koalicije, najčešće policije, da utvrde uzrok problema koji se krije iza serije kriminalnih incidenata (Goldstein, 2015). Kvalitetno prikupljanje podataka preduvjet je za uspješnu primjenu rješenja problema. Proces pronalaženja povezanosti u masi podataka predstavlja zahtjevan postupak filtriranja i uočavanja pravilnosti, što je misaona radnja dolaska do spoznaja poznata kao dubinska analiza podataka (eng. *Data mining*) (Fayyad, Piatetsky-Shapiro i Smith, 1996).

Eck i Spelman (1987) ističu da se faza analize odvija s dva cilja:

1. Potpunog razumijevanja problema;
2. Kreiranja potencijalnih mjera djelovanja na problem u skladu s prikupljenim podacima.

Isto tako navode da se u postupku analize koristi model za analizu, eng. *Analysis model* u obliku ček-liste za prikupljanje i analizu podataka. Navedeni model sastoji se od utvrđivanja pet kategorija karakteristike problema (Eck i Spelman, 1987):

1. Sudionici

- Počinitelji – kako bi što točnije utvrdili zajedničke karakteristike svih sudionika kod počinitelja se bilježe sljedeće specifičnosti: identifikacijski podaci, fizičke karakteristike, stil života (financijski i bračni status, prijatelji, poznanici i suradnici, uobičajene aktivnosti, ranija viktimiziranost), školovanje i povijest zapošljavanja, zdravstvena anamneza i kriminalna povijest.
- Žrtve – evidentiraju se osobni podaci, životni stil, razina vlastite sigurnosti (policajska zaštita ili načini i metode samozaštite), ranija viktimiziranost i trenutna viktimizacija.
- Treća strana mogu biti svjedoci ili druge osobe što može varirati od rodbinske povezanosti sa žrtvom do žrtvinih susjeda i osoba u čijem se susjedstvu dogodio incident te osobe koje su na neki način zahvaćene incidentom. Kod trećih se strana vodi evidencija o osobnim podacima, na koji način su zahvaćeni djelom i očekivanja od policije.

2. Karakteristike incidenta

Policija uobičajeno prikuplja informacije o događaju ali je u ovim situacijama predviđeno detaljnije sumiranje svih relevantnih podataka. Prikupljaju se podaci o slijedu događaja više međusobno povezanih incidenata. U ovu grupu podataka prikupljaju se informacije o meti napada, radnje koje su prethodile incidentu, sam incident, sredstvo kojim je počinjen napad i radnje koje su se dogodile nakon napada (Eck i Spelman, 1987), te neposredne posljedice događaja koji obuhvaća trenutačne i kratkoročne posljedice incidentnih radnji na sve sudionike. U ovom slučaju navode se posljedice za žrtvu, zakonsko tretiranje incidenta i motivi počinitelja.

3. Obilježja i okolnosti počinjenja djela

U predmetnoj kategoriji unose se podaci o okolnostima pod kojim se incident dogodio. Teorije prevencije u velikoj se mjeri baziraju na predmetnim karakteristikama kao polaznoj točki uspješne prevencije kriminaliteta. One se sastoje iz četiriju elemenata: vremenski kontekst (doba dana, mjeseca ili godine), karakteristike mjesta počinjenja (urbano središte, obiteljski kvartovi, industrijski dio grada i sl.), pristup meti napada (fizičke barijere) i dostupnost nadzora (videonadzori, osvjetljenje i dr.) (Eck i Spelman, 1987).

Društveni kontekst kao promatrana kategorija svjedoči ponašanju ljudi u okolini incidenta. Kategorija nudi odgovor bi li redizajniranje društvene sredine kao mjera moglo djelovati na eliminaciju problema.

4. Odgovor društva i institucija na incident

Pod ovom kategorijom Eck i Spelman (1987) promatraju reakciju društva na postojanost niza incidenata. Tako da se reakcija društva može promatrati u kontekstu uže sredine gdje se incidenti događaju što bi se odnosilo na manji kvart ili susjedstvo. U tom se slučaju

prikupljaju informacije o stavovima građana koji se odnose na incident, konkretne akcije građana i predstavnika izborne vlasti. Isto tako ispituje se mišljenje uže i šire populacije kako bi dobili predodžbu o raširenosti problema i empatiji građana za međusobne probleme. Zaključno se prikupljaju podaci od pojedinaca i grupa građana izvan grada, kao što bi to bili poduzetnici, vjerske skupine, sportski klubovi, udruge i sl. Institucionalni odgovor je dosadašnji odgovor različitih javnih institucija koje bi se trebale suočavati s promatranim incidentima kao dijelom svojih uobičajenih poslova. Ovdje se u prvom redu podrazumijeva odgovor policije, sudstva, socijalnih službi, preventivnih projekata, škola, zdravstvenih institucija i sl. Prema zaključcima Ecka i Spelmana (1987) institucije pojedinačno imaju interes za rješavanje problema u zajednici, ali su suočeni s nerazumijevanjem problema, kompleksnošću odgovora, tromošću sustava i nemogućnošću koordiniranog odgovora na društvene izazove.

5. Društvena percepcija ozbiljnosti problema

U ovom su faktoru uključene mjere koje daju informacije o tome koliko ozbiljno članovi zajednice doživljavaju problem u svojoj okolini. Navedeni faktor bitan je jer logičkim slijedom zaključujemo da će incidenti kojima je pogođen veći broj osoba i koji imaju utjecaj na širu populaciju građana, ranije dobiti veću pozornost što će dovesti do ranijeg suočavanja s izvorima problema. Odgovor društva možemo promatrati iz konteksta straha. Potreba za osjećajem sigurnosti u sredini u kojoj osoba boravi visoko je motivirajući faktor i potiče pojedinca na aktivaciju. Ako dolazi do grupnog osjećaja nesigurnosti, stvara se pozitivno ozračje za društvenu aktivaciju i javno iznošenje nezadovoljstva (Perkins i Taylor, 1996). Elementi koji opisuju ovu karakteristiku jesu: percepcija javnosti o raširenosti i intenzitetu problema te učinkovitost do sada poduzetih radnji, percepcija uključenosti javnih institucija u rješavanje problema, percepcija istaknutih članova zajednice i informacija o tome na koji je način policija informirana o postojanosti problema (Eck i Spelman, 1987).

Izvori informacija koje se prikupljaju za analizu većinom su građani, vlasnici trgovina i poslovnih objekata u promatranom području, fokus grupe i sastanci sa službenicima i predstavnicima drugih državnih agencija ili organizacija koje se bave socijalnim pitanjima te različita službena tijela kao i različite izjave udruženja ili grupa građana koja se bave pitanjima od javnog interesa.

Društveni problem koji zahtijeva intervenciju podrazumijeva razumijevanje međusobno povezanih pojedinačnih incidenata, interakciju sudionika, slijed događanja, društveni kontekst incidenta, međusobne odnose unutar incidenta kao i sve uzrokovane posljedice (Eck i Spelman, 1987).

Odgovor institucija i građana na dosadašnje incidente bitna je stavka u analizi zato što daje povratnu informaciju o osjetljivosti na pitanja koja opterećuju zajednicu. Bitno je evidentirati reakciju zajednice i institucija na incidente budući da što izostanak društvene i institucionalne reakcije upućuje na problem generalnog nedostatka empatije u samoj zajednici. S druge strane postoji mogućnost da je reakcija zajednice na razini izraženog nezadovoljstva i osude, a institucije su pravovremeno intervenirale ali problem nije eliminiran. Incidenti se i dalje događaju, većeg su ili manjeg intenziteta,

te je u tom slučaju potrebno promijeniti pristup problemu. Analizom se evidentiraju slabosti, nedostaci i razlozi bezuspješnosti dosadašnjih intervencija. Prikupljanjem širokog spektra relevantnih podataka najviše „profitiraju“ sigurnosni stručnjaci kojima je na takav način procjena sigurnosnih potreba bitno olakšana a uporaba sigurnosnih podataka efektivnija (Cordner, 2012).

4.3. Odgovor

Kroz fazu odgovora na identificirani problem policijski službenici imaju dvojaku zadaću: izabrati najučinkovitiju metodu i implementirati odabranu metodu u realnom vremenu i promatranom prostoru (Eck i Spleman, 1987). Ovdje se ističe i jedan od principa djelovanja policije u zajednici a to je da se pored policije u rješavanje problema u zajednici aktivno uključuju i građani kao neizostavni faktor u svim koracima SARA modela. Uključivanje civilnog sektora u aktivnog dionika sigurnosti u lokalnoj sredini neizostavno je iz više ranije navedenih razloga, tako da i sam odgovor podrazumijeva uključivanje građana pojedinačno ili organizirano.

Bašić (2009, str. 336) promatra odgovor u zajednici kroz primjenu intervencija u zajednici za koje ističe da moraju biti višesmjerni:

- „mijenjanje uvjeta u zajednici koji smanjuju broj rizičnih čimbenika⁵,
- eliminiranje djelovanja rizičnih čimbenika,
- podupiranje i unapređivanje djelovanja zaštitnih čimbenika⁶ razvoja djece i mladih.“

Eck i Spelman (1987) navode da je uvijek potrebno imati više scenarija koji mogu dovesti do rješavanja problema. Ti scenariji i akcijski planovi moraju se organizirati u suradnji sa vanjskim partnerima i građanima od kojih su i dobili početne informacije o problemu. Određivanje koji će se odgovor primijeniti trebao bi biti proces koji će uključivati policiju, pripadnike zajednice kao i druge članove vijeća za prevenciju koji su zainteresirani za rješavanje problema a temeljio bi se na postizanju konsenzusa (Goldstein, 2015). Između ostaloga građani moraju biti upoznati s time da se na njihovu području provodi određena aktivnost koja ima specifični cilj koji je u njihovu interesu. Primjena odgovora na problem trebala bi imati javnu podršku informiranjem javnosti o poduzetim mjerama, i promocijom uspješnih aktivnosti kroz suradnju s civilnim sektorom. Policijski službenici trebali bi se poticati na široku potragu s mogućim rješenjima uključivanjem što većeg broja partnera iz civilnog sektora.

⁵ Proučavanje rizičnih čimbenika u društvu široko je područje koje se odnosi na utvrđivanje devijacija polazeći od pojedinca, obitelji, socioekonomskog statusa zajednice, kriminaliteta, nasilja u zajednici i sl. U kriminologiji rizik definiramo kao vjerojatnost nastanka štete (The Sage Dictionary of Criminology, 2001). Za potrebe rada rizične čimbenike možemo opisati kao vjerojatnost, odnosno sigurnost za razvoj budućih problema (Bašić, 2009 prema Fraser, 1997).

⁶ Zaštitne čimbenike možemo definirati kao izostanak rizičnih čimbenika.

Primjena odgovora na problem u zajednici može imati više ishoda (Eck i Spelman, 1987):

1. Potpuna eliminacija problema – mjere koje će se najčešće primjenjivati prema manjoj grupi incidenata, jednostavnijim društvenim problemima koji uključuju manji broj ljudi. Najčešće će to biti problemi s kraćim vremenom trajanja koji ne zahtijevaju longitudinalne analize i uključivanje velikog broja partnera iz civilnog sektora.
2. Znatno reduciranje problema – ishod koji bi najčešće bio primjenjiv u slučajevima prekršaja protiv javnog reda i mira kao npr. konzumacija alkohola na javnim mjestima, vandaliziranje javne imovine i sl.
3. Redukcija posljedice (viktimizacije, štete i sl.) – u ovom slučaju radilo bi se o nemogućnosti eliminacije problema ali bi se promijenila karakteristika incidenta. Građane se može potaknuti da se dodatno osposobe u znanjima iz samozaštitnog ponašanja povećavanjem razine vlastite sigurnosti.
4. Odgovor koji može dovesti do toga da dosadašnje mjere postanu učinkovitije – primjenjivo kod problema šireg spektra. Takvi incidenti već su dobro poznati i s njima se društvo suočava već duže vrijeme, kao što su bježanje od kuće, zlouporaba alkohola i droga i sl.
5. Mjere koje će imati za cilj eliminaciju problema iz okvira policijskog postupanja; kao što su slučajevi krađa u trgovinama do kojih dolazi zbog nepostojanja osiguranja trgovine ili zbog lako dostupne robe veće vrijednosti.

4.4. Evaluacija

Evaluacija kao procjena učinkovitosti poduzetih mjera na posljednjem je mjestu u nizu aktivnosti koje se poduzimaju u okviru SARA modela rješavanja problema. Čitatelj može olako zaključiti da posljednje mjesto u nizu možda imputira da se radi o najmanje važnom koraku ali to evaluacija definitivno nije. Evaluacija se, najopćenitije gledano, može definirati kao sustavno prikupljanje i analiza podataka u svrhu donošenja procjene, najčešće o učinkovitosti, isplativosti i/ili prikladnosti određene aktivnosti (Australian Evaluation Society, 2010). U kontekstu prevencije kriminaliteta uobičajeno se odnosi na proces prikupljanja i analiziranja podataka u svrhu procjenjivanja je li projekt implementiran na početno planirani način, kakva je bila kvaliteta implementacije programa, koji je učinak imao na kriminalitet i sigurnost i koji su razlozi za njegovu učinkovitost ili neučinkovitost (Morgan i Hulme, 2017). Eck (2001) određuje evaluaciju kao znanstveni proces kojim se utvrđuje je li problem prema kojem su usmjerene određene preventivne aktivnosti opao i je li on riješen, odnosno jesu li provedene preventivne aktivnosti dovele do eliminacije ciljanog problema. Isto tako Eck govori o dva tipa evaluacije preventivnih projekata: 1) evaluacija poduzetih aktivnosti, jesu li provedene u skladu s predviđenim planom projekta, odnosno što je poduzeto i koliko je aktivnosti provedeno, kada i prema kome (sadržajna evaluacija); 2) evaluacija utjecaja kojom se utvrđuje je li provedena aktivnost direktno utjecala na promatrani problem, tj. je li sam projekt dao očekivane rezultate. Osnovna evaluacijska pitanja jesu: Djeluje li program?, Kako se može poboljšati?, Je li program konzistentan s originalnim ciljevima?, Opravdavaju li rezultati programa financijsku potporu

nositelja aktivnosti koji ih financiraju (Burušić, Kaliterna i Šerić, 2012)? Evaluacijom učinka utvrđuje se učinkovitost intervencije, odnosno odgovara na pitanje jesu li postignuti ciljevi programa. Osim toga, evaluacijom učinka se nastoji provjeriti kauzalna veza između aktivnosti programa i pozitivnih ishoda. Ako se radi o jednostavnijim sigurnosnim pitanjima evaluacija se obavlja uvidom u situaciju na terenu u kritično vrijeme postojanja problema. To može biti npr. uništavanje fasade vrtića ili škole gdje se kao odgovor uvelo osvjetljenje prostora, uređivanje okolnog raslinja kako bi se eliminirao prirodni zaklon te uvođenje videonadzora. U kompleksnijim intervencijama procjena je zahtjevnija. Prilikom procjene kompleksnijeg skupa incidenata potrebno je uključiti više faktora u evaluaciju. Ako se radi o evidentiranim kaznenim djelima, analitičke baze podataka mogu dati informacije o postotku evidentiranih protuzakonitih radnji. Njihovo povećavanje ili smanjenje može biti jedan od indikatora uspješnosti interventnih radnji. Korištenje kontrolnih grupa građana ili područja koje nisu bile zahvaćene intervencijom mogu pružiti informacije o tome je li intervencija imala utjecaja. Ispitivanje javnog mijenja o problemu prije intervencije i poslije u vremenskim razdobljima, neposredno poslije, nakon 3 mjeseca, nakon 6 mjeseci i nakon 12 mjeseci – može pružiti poprilično jasne i bitne podatke o utjecaju na kvalitetu življenja građana. Povratna informacija građana visoko je na razini prioriteta zato što je osnovni princip policije u zajednici uključivanje građana i njihov doživljaj sredine u kojoj obitavaju.

Neplanirana i neozbiljno prihvaćena važnost evaluacije poduzete aktivnosti dovodi do loše osmišljene, financijski nepredviđene, zakašnjele i kratkotrajne evaluacije koja ne daje realne pokazatelje učinkovitosti intervencije (Muratbegović, 2008). Eck i Spelman (1987) ističu da se informacije dobivene nakon evaluacije koriste u modificiranju svih dosadašnjih koraka SARA modela, tj. u prilagođavanju odgovora, poboljšavanja analize čak do te mjere da se mijenja definiranje problema. U početnoj fazi implementacije SARA modela procjena učinkovitosti povjeravala se nadređenom policijskom službeniku što se naknadno pokazalo da nije najučinkovitija praksa. Neznanje o evaluacijskim metodama i svojevrsna nespremnost na povjeravanje evaluacije osobama koje nisu uključene u provođenje preventivne aktivnosti pojavljuje se kao univerzalni razlog neprovođenja evaluacije. Meško i Sotlar (2012) su mišljenja da je glavni razlog nedovoljno znanje o uzrocima kriminaliteta i učinkovitosti različitih inicijativa za njihovo smanjivanje. Jedan od mogućih razloga nerazvijanja sustavne evaluacije projekata populistički su nastrojene ideje o *ad hoc* projektima koji traže akciju bez vremenski zahtjevne analize potreba i učinkovitosti. Meško i Sotlar (2012) ističu kako nema sustavnih i opsežnih istraživačkih programa koji bi kriminologe stavili na čelo radnih grupa kojima bi bio cilj kreiranje sustavne preventivne politike.

5. IMPLEMENTACIJA SARA MODELA U RAD VIJEĆA ZA PREVENCIJU KRIMINALITETA

Transfer znanja partnera vijeća za prevenciju u rad vijeća jedan je od osnovnih motiva uključivanja u koalicije. Policija na takav način unosi ono što je jedinstveno policiji i što je dokazalo svoju učinkovitost. Policijski rad usmjeren na rješavanje problema oslanja se

na partnerske odnose među suradnicima, podjelu poslova, odgovornosti, međusobnom uvažavanju i priznavanju zasluga. Odgovornosti se povjeravaju trećim stranama među kojima su vlasnici nekretnina, tvrtki, predstavnici udruženja građana i druge agencije koje se bave pitanjima od javnog interesa (Mazerolle i Ransley, 2005).

SARA model u sebi sadrži bitne elemente sustavne, metodične i učinkovite podjele poslova i zadataka što može u bitnoj mjeri doprinijeti unapređivanju rada vijeća za prevenciju. Ako pogledamo ranije navedenu strukturu vijeća za prevenciju na razini Republike Hrvatske, uočavamo vrlo malen broj angažiranih stručnjaka iz područja prevencije kriminaliteta. U poslovima prevencije kriminaliteta vijeća se skoro pa u potpunosti oslanjaju na specifična policijska znanja i informacije koje su prikupljene od policije. Na nacionalnoj razini policija je ta koja je inicirala osnivanje vijeća; također stječe se dojam da je policija ta koja potiče rad vijeća i usmjerava ostale članove. Trenutačno ne postoji značajan broj istraživanja koja mogu potkrijepiti drugačiju tvrdnju osim da je policija snaga koja pokreće vijeća za prevenciju kriminaliteta (Novak, Mihić i Bašić, 2013). Iz tog je razloga implementacija SARA modela rješavanja problema u rad vijeća za prevenciju logičan slijed. Policija bi trebala biti inicijator primjene navedene metode kako bi se povećala učinkovitost vijeća. Navedeni model u velikoj mjeri može doprinijeti formiranju jedinstvenog sustava prikupljanja podataka, postaviti standard za dubinsku analizu problema u zajednici, utvrditi mjerila za lakše praćenje realizacije planiranih intervencija te utvrditi praksu oblatornog provođenja evaluacije. Policija raspolaže bazama podataka o pojavama koje su od interesa za javnu sigurnost i logično je da se veliki dio informacija crpi upravo iz tih baza što je važno za skeniranje i analizu (Maguire, Craig i Hassell, 2010). Pored policije drugi partneri vijeća raspolažu vlastitim podacima iz svoga djelokruga rada i na takav način kreiraju realnu sliku o potrebi za intervencijom što je navedeno u poglavlju 4.1.

Pojedina su vijeća možda i primjenjivala pojedine korake SARA modela ali članovi vijeća toga nisu bili svjesni. Takva praksa dovodi do negativne posljedice u obliku nemogućnosti utvrđivanja faktora uspješnosti ili bezuspješnosti. Na takav način dolazi da uzaludno uloženi napora i resursa zajednice. Koristeći principe SARA modela možemo se vratiti korak po korak i točno utvrditi koje su to radnje i u kojem trenutku dovele do odstupanja u planiranoj intervenciji. Na takav način uočavamo anomaliju, koja možda ne može pomoći da promijenimo ishod poduzetog ali možemo djelovati da buduće intervencije izbjegnju takve i slične pogreške. Ako ne primijenimo i ne evidentiramo takvo odstupanje, postoji mogućnost da se isti propust dogodi i u budućim aktivnostima. SARA model predstavlja pojednostavljenu uputu kojim putem ići ako želimo postići cilj. Naravno, iskustvo primjene modela dovodi do sve manje pogrešaka, simplificiranja i smanjenja neizvjesnosti u ishod intervencije, što je jedan od ciljeva zahvata u zajednicu. Koristeći predmetni alat postavljamo pretpostavke za uspješnu primjenu ograničenih partnerskih resursa fokusirajući se na prioritete, transparentan nadzor nad primjenom intervencije od strane svih partnera kao i postizanje zacrtanih ciljeva (Burton i McGregor, 2018).

Zamjetan broj istraživanja od kojih neka datiraju iz 1980. godine potvrđuju da policijski rad usmjeren na rješavanje problema može djelovati na smanjenje osjećaja straha kod

građana (Cordner, 1986), smanjenje broja nasilnih kaznenih djela kao i na smanjenje broja imovinskih kaznenih djela (Eck i Spleman, 1987), smanjenje broja ubojstava uporabom vatrenog oružja (Kennedy i sur., 2001), redukciju različitih oblika javnih nereda, uključujući prostituciju i trgovinu drogom (Capowich i Roehl, 1994; Eck i Spelman, 1987; Hope, 1994) te redukciju vjerske radikalizacije i ekstremizma kod mladih (Oluteyo, Were i Simiyu, 2018). Unutar tih istraživanja potvrđena je i dokazana uporaba SARA modela kao učinkovite metode koja daje pozitivne ishode.

Članovi vijeća za prevenciju trebali bi iskoristiti prednosti SARA modela za rješavanje problema u zajednici na način da u svome radu potiču na implementiraju sljedećih aktivnosti (Scott i Kirby, 2012):

1. Skeniranje

- Identificiranje problema od interesa za policiju i građane
- Utvrđivanje prioriteta
- Određivanje ciljeva koji se žele postići
- Potvrđivanje da problem postoji
- Identificiranje konkretnog problema;

2. Analiza

- Identificiranje i razumijevanje svih okolnosti koje su dovele do nastanka problema
- Utvrđivanje konkretnih posljedica za zajednicu
- Razumijevanje dinamike problema tj. koliko se često problem pojavljuje i koliko je dugo prisutan u zajednici
- Identificiranje okolnosti pod kojima je problem došao do izražaja
- Teritorijalno sužavanje kruga negativnog utjecaja problema što je više moguće
- Odrediti resurse koji su potrebni kako bi što detaljnije razumjeli uzročnost, dinamiku i posljedice problema
- Iskoristiti sve raspoložive informacije koje mogu dati podatke o ranije evidentiranim sličnim problemima i načinom suočavanja;

3. Odgovor

- Misaono obrazlaganje svih mogućih verzija uspješnog rješavanja problema
- Odabir između više potencijalno uspješnih planova eliminacije problema
- Kreiranje plana realizacije svih definiranih aktivnosti s određivanjem odgovornih osoba
- Određivanje generalnog cilja i specifičnih ciljeva intervencije
- Određivanje koji će se podaci prikupljati kako bi se provela učinkovita evaluacija.

4. Procjena/evaluacija

- Provođenje sadržajne evaluacije – utvrđivanje činjenica jesu li sve planirane radnje obavljene kako je navedeno u planu realizacije
- Prikupljanje svih kvantitativnih i kvalitativnih podataka o provedenim intervencijama
- Provjera jesu li postignuti svi zacrtani ciljevi
- Identificirati moguće nove strategije koje mogu doprinijeti kvalitetnijem realiziranju budućih intervencija

- Provođenje evaluacija u određenim vremenskim intervalima kako bi potvrdili učinkovitost intervencije na kratkoročnom i dugoročnom planu.

Koncept vijeća za prevenciju s uključivanjem različitih sektora, državnog i civilnog, pruža jedinstvenu podlogu za planiranu primjenu SARA modela. Zbog širokog raspona informacija koje se prikupljaju i zbog različitosti članstva vijeća, intervencije koje se poduzimaju mogu kreirati baze podataka koje će pružiti egzaktnije informacije za svaku trenutačnu ali i buduću intervenciju.

Eck i Spelman (1987) ističu da su neki od problema primjene SARA metode bili evidentni u prevelikoj zatvorenosti policijskih službenika prema suradnji s mogućim partnerima iz civilnog sektora. Problemi u zajednici često su se pokušavali eliminirati primjenom najjednostavnije policijske metode koja se odnosi na intenziviranje patrolnih aktivnosti u kritičnoj sredini. Takvo postupanje je izravna posljedica nemogućnosti reprogramiranja ustaljenog policijskog razmišljanja da se problemi sigurnosti mogu riješiti i na neki drugi način osim klasičnim policijskim postupanjem. U takvim slučajevima rad unutar vijeća djelovat će kao korektiv i nedostaci jednog partnera bit će dopunjeni prednostima drugog.

Iz razloga što se SARA model rješavanja problema kreira u policijskom okruženju, može se očekivati da će policijski službenici implementirati korake SARA modela u rad vijeća. Novak, Mihić i Bašić (2013) proveli su evaluaciju vijeća za prevenciju na razini Republike Hrvatske i zaključili da su metode rada vijeća upitne učinkovitosti. Između ostaloga zaključeno je i da policijskim službenicima koji su članovi vijeća nedostaju znanja i vještine iz područja planiranja i provođenja prevencije u zajednici. Kako bi vijeća za prevenciju prilagodila svoj rad po SARA koracima potrebno je provesti edukaciju svih članova vijeća o načelima rada usmjerenog na rješavanja problema. Postupak rješavanja problema koristeći SARA model proces je koji se u više točaka podudara s metodama koje se provode tijekom planiranja i implementacije preventivnih programa opisanim u Bašić (2009). Naglasak, a ujedno i prigovor SARA modela, njegova je prividna jednostavnost. Postojanost ček-lista koje će nadodati ili eliminirati neke od značajki i na takav način dovesti do uspješnosti - neki autori smatraju neuvjerljivim.

Važnosti primjenjivanja SARA modela rješavanja problema kao neizostavnog elementa policijskog rada usmjerenog na problem, svjedoči i postupak nagrađivanja na razini SAD-a. Naime, u cilju promicanja izvrsnosti u rješavanju problema zajednice organizirana je dodjela nagrada „Herman Goldstein Award for Excellence in Problem Oriented Policing“, prilikom koje se u postupku ocjenjivanja navodi obaveza primjene SARA modela u praksi (Eck, 2001).

6. ZAKLJUČAK

Koalicije u formi vijeća za prevenciju okupljaju stručnjake iz različitih područja pod jednim vodstvom. Partnerstvo policije kao ravnopravnog dionika stvara centar znanja i kompetencija za efektivno rješavanje cijelog spektra sigurnosnih izazova zajednice. Takve

koalicije dijele resurse svake pojedinačne organizacije koju predstavljaju u obliku znanja, organizacijskih vještina, materijalnih i financijskih mogućnosti, poslovnih kontakata i poznanstava što je potencijalno prosperitetna baza za uspješno rješavanje konflikata lokalne sredine i šire. Osnaživanje vijeća za prevenciju usvajanjem novih kompetencija za suočavanje sa sigurnosnim izazovima, temelji se na važnosti multidisciplinarnog pristupa sigurnosnoj problematici profesionalnim planiranjem i provođenjem preventivnih intervencija usmjerenih na zajednicu.

Novo metode, taktike i tehnike suočavanja sa problemima u zajednici dobrodošle su a dokazana uspješnost intervencija trebala bi samo potaknuti na implementiranje novina u rad vijeća za prevenciju kriminaliteta. SARA model dobro je poznat i široko u uporabi na području SAD-a, Velike Britanije i drugdje u svijetu te se zbog toga principi rada po navedenom modelu nude kao logični izbor suočavanja s izazovima u radu vijeća za prevenciju na području Republike Hrvatske. Suočavanje s problemima koristeći SARA model rezultira sistematiziranim, planiranim i profesionalnim pristupom rješavanju problema u zajednici aktualizirajući sigurnosnu problematiku, potičući na suradnju i uključivanje cijele zajednice što posljedično dovodi do suočavanja s problemima u zajednici. Uspješna suradnja dovodi do razvijanja ljudskih potencijala i vjere u rješivost problema što je u koalicijskim strukturama od bitnog značaja.

SARA model rješavanja problema kroz četiri koraka predstavlja putokaz unaprjeđivanja policijske metode rješavanja problema i policije u zajednici ali nije isključivo ograničena na policijsku organizaciju nego se kao proces donošenja odluka može primijeniti u svim organizacijskim strukturama koje imaju za cilj rješavanje problema u zajednici.

Ovaj rad vraća fokus učinkovite prevencije s preventivnog projekta na preventivne organizacije u obliku vijeća za prevenciju. Bez učinkovitog pokretačkog mehanizma za prevenciju kriminaliteta koji će objedinjavati raznovrsne kadrovske potencijale, institucionalne, predstavničke i logističke mogućnosti bazirane na dokazanim teorijama, metodama i praksi – ne možemo očekivati uspješnu eliminaciju društveno nepovoljnog ponašanja u raznim oblicima. Cijeli niz praktičnih primjera potvrđuje učinkovitost rješavanja problema koristeći SARA model i na takav način praktična uspješnost teorijskog koncepta pruža poticaj u dodatna ulaganja u tom smjeru. SARA model pruža vođenje projektne ideje od utvrđivanja problema do evaluacije i povratno, te bi bilo od praktičnog značaja u temeljni dokument o radu vijeća za prevenciju predvidjeti obavezu planiranja aktivnosti po SARA modelu. Ovdje ne smije doći do zablude da će promatrani model jamčiti uspješnost, nego se radi o načinu vođenja, evidentiranja i planiranja intervencija kako bi u svakom trenutku znali što smo planirali, što smo napravili i je li to dalo željene rezultate. Temeljitim evidentiranjem svih koraka pojedinačno, možemo provesti analizu svake poduzete radnje i koraka te na takav način planirati buduće intervencije i preventivne aktivnosti. Svakako se radi o temi koja zahtijeva ozbiljnije teoretsko i praktično istraživanje u budućnosti.

LITERATURA

1. Australian Evaluation Society - Guedlines for the ethical conduct of evaluation, AES Guide-lines, <https://www.aes.asn.au/images/stories/files/About/Documents%20-%20ongoing/AES%20Guidlines10.pdf> (18. ožujka 2019.).
2. Baker, T. E., Wolfer, L. (2003). The crime triangle: alcohol, drug use, and vandalism. *Police Practice and Research: An International Journal*, 4 (1): 47-61.
3. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Borovec, K. (2013). Razvoj vijeća za prevenciju kriminaliteta u lokalnoj zajednici. *Policija i sigurnost*, 22 (1): 1-25.
5. Borovec, K., Balgač, I., Karlović, R. (2011). *Situacijski pristup prevenciji kriminaliteta: od teorije do prakse utemeljene na dokazima*. Zagreb: AKD.
6. Braga, A. A. (2007). The effects of Hot Spots Policing on Crime, https://campbellcollaboration.org/media/k2/attachments/1023_R.pdf (21. veljače 2019.).
7. Brantingham, P. L., Brantingham, P. J. (1998) - Mapping Crime for Analytic Purposes: Location Quotients, Courts, and Rates, <https://pdfs.semanticscholar.org/6336/b91492304868aeb30f826166aabf34c39b23.pdf> (14. veljače, 2019.).
8. Burton, S., McGregor, M. (2018). Enhancing SARA: a new approach in an increasingly complex world. *Crime Science*, 7: 4.
9. Burušić, J., Kaliterna, Lj., Šerić, M. (2012). Evaluacijska istraživanja u području zaštite i promicanja mentalnog zdravlja te unaprjeđenja kvalitete života. U: Božičević, V., Brlas, S., Gulini, M. (ur.) *Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja*. Virovitica: Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije, 452-463.
10. Cajner Mraović, I., Faber, V., Volarević, G. (2003). *Strategija djelovanja policije u zajednici*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
11. Capowich, G. E., Roehl, J. A. (1994). Problem-Oriented Policing: Actions and Effectiveness in San Diego. U: Rosenbaum, D. P. (ur.) *The Challenge of Community Policing: Testing the Promises*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications. 127-146.
12. Cordner, G. W. (1986). Fear of Crime and the Police: An Evaluation of a Fear-Reduction Strategy. *Journal of Police Science and Administration*, 14: 223-233.
13. Crawford, A. (1995). Appeals to community and crime prevention. *Crime Law and Social Change*, 22 (2): 97-126.
14. ECOSOC Resolution 2002/13, Action to promote effective crime prevention, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf (17. siječnja, 2019.).
15. Eck, E. J. (2001). *Assesing Responses to Problems: An Introductory Guide for Police Problem-Solving*. Washington, D. C.: US Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.

16. Eck, J. E., Spelman, W. (1987). *Problem Solving: Problem-Oriented Policing in Newport News*. Washington, D. C.: Police Executive Research Forum.
17. Fayyad, U., Piatetsky-Shapiro, G., Smyth, P. (1996). From Data Mining to Knowledge Discovery in Databases. *AI Magazine*, 17 (3): 37-54.
18. Foster-Fishman, P. G., Berkowitz, S. L., Lounsbury, D. W., Jacobson, S., Allen, N. A. (2001). Building Collaborative Capacity in Community Coalitions: A Review and Integrative Framework. *American Journal of Community Psychology*, 29 (2): 241-261.
19. Frevel, B., Rogers, C. (2016). Community partnerships (UK) vs Crime Prevention Councils (GER): Differences and similarities. *The Police Journal*, 89 (2): 133-150.
20. Gill, C., Weisburd, D. L., Telep, C. W., Vitter, Z., Bennett, T. (2014). Community-oriented policing to reduce crime, disorder and fear and increase satisfaction and legitimacy among citizens: a systematic review. *Journal of Experimental Criminology*, 10 (4): 399-428.
21. Goldstein, H. (1979). Improving Policing: A problem-Oriented Approach. *Crime and Delinquency*, 25 (2): 236-258.
22. Goldstein, H. (2003). On Further Developing Problem-Oriented Policing: The most Critical Need, The Major Impediments, and a Proposal. *Crime Prevention Studies*, 15: 13-47.
23. Goldstein, H. (2015). *Problem-oriented policing*. New York: McGraw-Hill.
24. Hansen, M. (2009). *Collaboration: How Leaders Avoid the Traps, Build Common Ground, and Reap Big Results*. Boston: Harvard Business Review Press.
25. Higgins, A., Mazerolle, L. (2014). Legitimacy policing of places: the impact on crime and disorder. *Journal of Experimental Criminology*, 10 (4): 429-457.
26. Hope, T. (1994). Problem-Oriented Policing and Drug Market Locations: Three Case Studies. in *Crime Prevention Studies*. *Criminal Justice Press*, 2: 5-31.
27. Hope, T., Shaw, M. (1988). Community approaches to reducing crime. U: Hope, T., Shaw, M. (ur.) *Communities and crime reduction*. London: Her Majesty's Stationery Office, 1-29.
28. International Centre for Prevention of Crime. (2014). *Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives*. *4th International Report*, Montreal (Kanada).
29. Johansson, K. (2014). Crime prevention cooperation in Sweden: A regional case study. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 15 (2): 143-158.
30. Kelman, S., Hong, S., Turbitt, I. (2011). Are There Managerial Practices Associated with the Outcomes of an Interagency Service Delivery Collaboration?: Evidence from British Crime and Disorder Reduction Partnerships. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 23 (3): 1-46.
31. Kennedy, D. M., Braga, A. A., Piehl, A. M., Waring, E. J. (2001). *Reducing Gun Violence: The Boston Gun Project's Operation Ceasefire*. Washington, D. C.: National Institute of Justice, U.S. Department of Justice.

32. Maguire, E. R., Craig, U., Hassell, K. D. (2010). Problem-Oriented Policing in Colorado Springs: A Content Analysis of 753 Cases. *Crime & Delinquency*, 61 (1): 1-25.
33. Mazerolle, L. G., Ransley, J. (2005). *Third party policing*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
34. Mazerolle, L. G., Ready, J., Terrill, W., Waring, E. (2000). Problem-Oriented Policing in Public Housing: The Jersey City Evaluation. *Justice Quarterly*, 17: 129-158.
35. McLaughlin, E., Muncie, J. (2001). Crime prevention. U: McLaughlin, E., Muncie, J. (ur.) *The Sage Dictionary of Criminology*. London: SAGE publications Ltd.
36. Meško, G., Sotlar, A. (2012). Prevencija kriminaliteta u lokalnim zajednicama – između *ad hoc* pristupa i na znanju utemeljenih preventivnih djelatnosti. *Policija i sigurnost*, 1: 42-59.
37. Miller, L. S., Hess, K. M., Orthmann, C. H. (2018). *Community Policing: Partnerships for Problem Solving, 8th Edition*. Boston, USA: Cengage Learning.
38. Morgan, A., Hulme, S. (2017). *Guide to evaluating your public safety infrastructure project*. Canberra: Australian Institute of Criminology & Victorian Department of Justice and Regulation Community Crime Prevention Unit.
39. Mrazek, J. P., Haggerty, R. J. (1994). *Reducing risks for mental disorders: Frontiers for preventive intervention research*. Washington DC: National Academy Press.
40. Muratbegović, E. (2008). *Prevencija kriminaliteta u svjetlu tradicionalnih i savremenih kriminoloških teorija*. Doktorska disertacija. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
41. National Research Council. (2004). *Effectiveness of Police Activity in Reducing Crime, Disorder and Fear in Fairness and Effectiveness in Policing: The Evidence*. Washington, D.C.: The National Academies Press.
42. Novak, M., Mihić, J., Bašić, J. (2013). Učinkovita prevencija u zajednici: smjernice za rad vijeća za prevenciju. *Policija i sigurnost*, 1: 26-41.
43. Oluteyo, G. A., Were, E., Simiyu, R. (2018). Nature of Scanning, Analysis, Response and Assessment (SARA) Based Response Strategies in the Management of Youth Radicalization in Nairobi County, Kenya. *International Journal of Science and Research Publications*, 8 (8): 571-581.
44. Perkins, D. D., Taylor, R. B. (1996). Ecological assessments of community disorder: Their relationship to fear or crime and theoretical implications. *American Journal of Community Psychology*, 24 (1): 63-107.
45. Provan, K. G., Kenis, P. (2007). Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18 (2): 229-252.
46. Scott, M. S. (2000). *Problem-oriented policing: Reflections on the first twenty years*. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services.
47. Scott, M. S., Kirby, S. (2012). *Implementing POP, Leading, Structuring, and Managing a Problem-Oriented Police Agency*. United States: Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.

48. Security Council. (2004). *The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies*. United Nations: Report of the Secretary-General.
49. Singer, I., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija: treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
50. Šeparović, Z. (1981). *Kriminologija i socijalna patologija*. Zagreb: PFZ.
51. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2009). *Crime Prevention Assessment Tool, Criminal Justice Assessment Toolkit*. New York: United Nations.
52. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2010). *Handbook on the Crime Prevention Guidelines*. New York: United Nations.
53. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2012). *Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders, Criminal Justice Handbook Series*. New York: United Nations.
54. Vijeće Europske unije - Odluka Vijeća 2009/902/PUP od 30. studenog 2009. o osnivanju Europske mreže za sprečavanje kriminaliteta (EUCPN) i stavljanju izvan snage Odluke 2001/427/PUP, <https://www.google.com/search?q=2009%2F902%2FPUP&oq=2009%2F902%2FPUP&aqs=chrome..69i57.1218j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (17. veljače 2019.).
55. Weisburd, D. L., Eck, J. E. (2004). What Can the Police Do to Reduce Crime, Disorder and Fear? *Annals of the American Academy of Social and Political Sciences*, 593: 42-52.
56. Weisburd, D. L., Green L. (1995). Policing drug hot spots: The Jersey City Drug Market Analysis Experiment. *Justice Quarterly*, 12: 711-736.
57. Weisburd, D. L., Telep, C. W., Hinkle, J. C., Eck, J. E. (2012). *The Effects of Problem-Oriented Policing on Crime and Disorder*. Falls Church, Virginia: U. S. Department of Justice.
58. Yates, J. (2003). The Crime and Disorder Act 1998: Implications for Youth Justice in England and Wales. *Kriminologija i socijalna integracija*, 11 (1), 49-60.
59. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima. Narodne novine, 76/09., 92/14.

SARA PROBLEM – SOLVING MODEL – TOOL FOR EFFECTIVE METHODS OF WORK OF THE CRIME PREVENTION COUNCIL

Abstract

During year 2003, a strategic plan called “Community Police” was presented by the Ministry of the Interior of Croatia. The main purpose of the strategic plan was the police reform at the national level which started in 2000. The goal of the reform is to introduce a modern and proactive police system against the reactive post-festum approach. The strategy was designed in line with the strategies already designed and implemented by Western European countries, the Federal Republic of Germany (Bürgernahe Polizei), the UK (Community Policing), Sweden and others. It is of the greatest importance to involve community in further police work. It is also necessary to emphasize the participation of local and national political leadership as an initiator of activities which are key for the security of citizens. The idea of introducing a community policing system is to establish a good co-operation with citizens through the general presence of the police and to establish a “friendly” relationship of trust. In the desire to improve the crime prevention system, the process of forming Crime Prevention Councils started. The councils are formed at county, municipal and city levels. The members of the councils are representatives of institutions, agencies, organizations, civil associations and prominent individuals from the community. One of the successful methods of police work is the SARA model that was introduced in 1987 by John Eck and William Spelman. The SARA problem-solving model is developed solely for the purpose of improving police work through the concept called Problem-Oriented Policing. This model consists of four steps from the very name of the method: Scanning - identification of the problem, Analysis - of the problems so that we can find potential solution, Response - development and implementation of possible solutions of the problem and Evaluation - of activities and effectiveness. The Crime Prevention Council for its interdisciplinary nature, implements the most effective methods of work of each stakeholder. The SARA model of problem oriented policing methodology is applicable beyond the police concept to the work of the Crime Prevention Councils and that is going to be presented in the paper.

Keywords: Crime Prevention Council, SARA, crime prevention, community policing.

Andrijana Filko, Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, afilko@mup.hr

LANAC POVJERENJA – SLUŽBENICI GRANIČNE POLICIJE NASUPROT SUSTAVA ZA AUTOMATSKO UPRAVLJANJE DRŽAVNOM GRANICOM

Sažetak

Krivotvorenje identifikacijskih (ID) i putnih isprava važan je i rastući problem povezan s raznim oblicima prekograničnih kriminalnih aktivnosti, kao što su nezakonite imigracije (uključujući trgovinu ljudima), trgovina drogom, pranje novca, krijumčarenje vatrenim oružjem i terorizam. Uslijed toga, priroda krivotvorenja identifikacijskih i putnih isprava učestalo se mijenja, a što uključuje nove modalitete (lat. *modus operandi*) krivotvorenja s ciljem zaobilaska biometrijske provjere. Trenutačno jedna od najvećih prijetnji sigurnosti jest zlouporaba isprava koja uključuje impostore – osobe koje se lažno predstavljaju tuđim ispravama, pri čemu izuzetno nalikuju na stvarne vlasnike (engl. *look-alike*) te na taj način mogu zavaravati čak i današnje najnaprednije sustave prepoznavanja lica. Možemo li se stoga pouzdati isključivo na uređaje za automatiziranu kontrolu granica? Ovo pitanje postalo je relevantno u kontekstu novog zakonodavstva o sigurnosnim mjerama na europskim granicama u kojem su biometrijske kontrole postale važan element nakon uvođenja EU e-putovnica ili viznog informacijskog sustava. Sustav automatizirane granične kontrole nije dovoljan za identifikaciju impostora! Ako policijski službenik granične kontrole ne provodi sustavnu i detaljnu usporedbu lica nositelja isprave s fotografijom u ispravi, impostor neće biti identificiran! Bez studioznog i detaljno razmotrenog, ljudskoga čimbenika uključenog u sustave automatizirane verifikacije isprava, kao i granične kontrole općenito, uporaba automatizirane granične kontrole može predstavljati rizik, umanjujući (umjesto uvećavajući) sigurnost granica. Najučinkovitiji način sprječavanja zloupotrebe i/ili krivotvorenja identifikacijskih (ID) i putnih isprava jest tehnički i taktički pristup (provjera isprava i profiliranje), razvijen u uskoj suradnji sa stručnjacima za forenzičnu analizu dokumenata, a koji mogu, na zahtjev, pružiti dodatnu obuku iz područja prepoznavanja krivotvorenih isprava.

Ključne riječi: zlouporaba tuđeg identiteta, krivotvorenje isprava, biometrija, impostori, sustavi za automatiziranu graničnu kontrolu, sigurnost granica.

1. UVOD

U današnje je vrijeme gotovo nezamislivo živjeti bez tzv. pametne tehnologije koja se u cijelosti involvirala u suvremeni način života – od pametnih mobilnih telefona (engl. *Smartphones*), kućanskih aparata i pomagala (engl. *Smart Home Devices and Gadgets*), preko pametnih automobila (engl. *SmartCars*) pa sve do pametnih graničnih prijelaza (engl. *SmartGates*).

Užurbani način života, sve veći broj stanovnika te sve veće i češće migracije stanovništva neminovno zahtijevaju potrebu za što bržim i nesmetanim prolaskom putnika, kako u zračnom, tako i u cestovnom te pomorskom prometu. Najveći se problem ipak pojavljuje u zračnom prometu, gdje zbog velikih gužvi na graničnoj kontroli (engl. *Border control*) dolazi do kašnjenja na planirane letove. U 2018. je godini Eurocontrol (2019) zabilježio porast zračnog prometa u Europi od 3.8 % u odnosu na godinu prije, pri čemu je broj letova dosegao vrtoglavih 11.011,434 letova, sa 19,1 milijun minuta kašnjenja na rutama (105 % više u odnosu na 2017. godinu).

International Air Transport Association [IATA] (2018, str. 8) pak navodi kako je u 2017. godini bilo oko 4,1 milijarde putnika u zračnom prometu, dok se procjenjuje da će komercijalne zrakoplovne tvrtke prevesti nešto više od 4,3 milijarde putnika na redovnim letovima 2018. godine u svijetu; dok neki poput Sanchez del Rio i suradnika (2016, str. 49) predviđaju dodatni porast od 40 % do 2035. godine.

Vrtoglave brojke putnika koje se povećavaju iz godine u godinu zahtijevaju rješenja koja će omogućiti nesmetano kretanje putnika te brzu i učinkovitu kontrolu. Stoga su se sustavi za automatiziranu graničnu kontrolu [engl. *Automated Border Control Systems (ABC)*] ili e-vrata (engl. *e-Gates*) pokazali kao idealno rješenje za brzu provjeru, kako identiteta putnika, tako i vjerodostojnosti identifikacijskih i putnih isprava¹ (u daljnjem tekstu: isprava) (Toivonen i Hojo, 2017). Međutim, kao i svi drugi sustavi i/ili uređaji, tako i sustavi za automatiziranu graničnu kontrolu posjeduju prednosti i nedostatke. U ovom radu prikazane su upravo prednosti i nedostaci automatske granične kontrole u svjetlu zlouporabe i/ili krivotvorenja isprava, kao i novih modaliteta krivotvorenja (lat. *modus operandi*) koji mogu zavarati i najsuvremenije sustave za automatiziranu kontrolu putnika i isprava. Isto tako, na temelju višegodišnjeg iskustva autora kao predavača na tečajevima za „graničnu policiju“, bazirajući se na istraživanje FRONTEX-a (2014) te poglavito na temelju primjera iz prakse policijskih službenika koji obavljaju poslove granične kontrole, u ovom radu prikazana je i usporedba policijskog službenika granične kontrole u odnosu na sustave za automatiziranu graničnu kontrolu putnika i isprava.

¹ Identifikacijske isprave su javne isprave kojima se dokazuje identitet osobe (osobne iskaznice, putne isprave, vozačke dozvole, izvodi iz matičnih knjiga i slično.) Putne isprave su najčešće u obliku putovnica, ali obuhvaćaju i nacionalne osobne iskaznice i boravišne dozvole za državljane trećih zemalja (kad se koriste unutar područja bez kontrola na unutarnjim granicama). Građani EU-a mogu ulaziti u EU, Schengensko područje i određene zemlje izvan EU-a i izlaziti iz njih s nacionalnom osobnom iskaznicom koju su izdale države članice.

2. ZLOUPORABA I/ILI KRIVOTVORENJE ISPRAVA TE NJIHOVA POVEZNICA S KAZNENIM DJELIMA

Dosad nezapamćeni migracijski valovi duž cijele Europske unije (EU) uzrok su sve učestalijim migrantskim krizama izazvanima ilegalnim prelascima državne granice te nezakonitim boravcima na teritoriju zemalja članica EU-a. Ilegalne migracije koje potpadaju u jedan od deset EU prioriteta u borbi protiv organiziranog kriminala (Council of the European Union, 2017a, str. 6-9), povezane su s velikim brojem kriminalnih ponašanja – od trgovine ljudima, krijumčarenja migranata preko državne granice, financijskog kriminala, pranja novca, zloporabe i/ili krivotvorenja isprava, krađe identiteta pa sve do terorizma.

U prilog tome da je zloporaba i/ili krivotvorenje isprava jedan od ključnih EU prioriteta (Council of the European Union, 2017a, 2017b) govori i činjenica kako je 2016. godine, nakon učestalih terorističkih napada u Europi te velikih migracijskih valova, Europska komisija (2016) promptno donijela „*Akcijski plan za jačanje europskog odgovora na krivotvorenje putnih isprava*“ s konkretnim mjerama za poboljšanje sigurnosti putnih isprava te jasnim preporukama za rješavanje problema zloporabe i/ili krivotvorenja putnih isprava. Akcijski plan između ostalog navodi kako je ključno da nadležna tijela EU-a, a posebno države članice, pojačaju napore za poboljšanje sigurnosti putnih isprava izdanih državljanima EU-a i trećih zemalja budući da je sigurnost isprava važan čimbenik učinkovitije zaštite granica i upravljanja migracijama te ujedno i korak u smjeru djelotvorne i istinski sigurne Unije.

Upravo zbog svoje važnosti, putne su isprave oduvijek bile u središtu zanimanja krivotvoritelja, kao i mreže organiziranih kriminalnih skupina, bilo da se radi o potpunim ili djelomičnim krivotvorinama (engl. *document fraud*), bilo da se radi o zloporabi tuđe isprave (engl. *look-alike fraud*) (Peroš, Mršić i Škavić, 2012, str. 329). Međutim, razvojem industrije zaštićenih isprava te uvođenjem biometrijskih e-isprava² mijenjaju se i modaliteti krivotvorenja (Europska komisija, 2016). Stoga tradicionalni načini krivotvorenja isprava, poput izrade potpunih krivotvorina ili preinake originalnih isprava (primjerice promjenom datuma valjanosti isprave), sve više iščezavaju zbog neisplativosti, budući da je za izradu ili preinaku takvih isprava potrebno posjedovati određena stručna znanja i vještine, dok je potrebna oprema komercijalno nedostupna ili je ona preskupa (Europska komisija, 2016).

3. NOVI MODALITETI KRIVOTVORENJA ISPRAVA

Upravo zbog neisplativosti izrade potpunih krivotvorina te osobito činjenice kako su granični prijelazi sve opremljeniji visoko sofisticiranom opremom za provjeru vjerodostojnosti isprava, krivotvoritelji ili kriminalne skupine pribjegavaju novim načinima prijevare.

² Biometrijske e-isprave su isprave koje pored vizualnih i optički čitljivih značajki, sadrže i biometrijske značajke nositelja isprave pohranjene na beskontaktnom čipu koji je integriran u ispravu.

Izdavanje vjerodostojnih (originalnih) isprava na temelju lažnog identiteta

Policijski službenici koji obavljaju graničnu kontrolu gotovo se svakodnevno susreću s osobama koje posjeduju dvije ili više originalnih putnih isprava različitih država izdavatelja, s različitim imenima nositelja isprave. Provjerom takvih isprava u Nacionalnom informacijskom sustavu za upravljanje državnom granicom [NSUDG] (2019), dolazi se do saznanja kako se radi o originalnim ispravama izdanim jednom (istoj) osobi. Zabrinjavajuća je i činjenica koju navode Peroš, Mršić i Škavić (2012, str. 341) da „prema neslužbenim procjenama, tisuće osoba s dvostrukim ili višestrukim identitetom dnevno prelaze međunarodne granice služeći se originalnim ispravama temeljenima na lažnom identitetu. Takve je zlouporabe izuzetno teško otkriti zato što se radi o originalnim ispravama izdanim od strane nadležnih tijela država izdavateljica, pri čemu je fotografija vlasnika isprave doista ona nositelja isprave. Identitet nositelja isprave ne odgovara identitetu osobe na čije je ime isprava izdana, no isprava je sama po sebi vjerodostojna pa pri njezinoj provjeri nije moguće utvrditi nikakve nepravilnosti“.

Izdavanje vjerodostojnih (originalnih) isprava na temelju krivotvorenih matičnih isprava³ (engl. *Fraudulent obtaining of genuine documents*) potpada u jedan od najopasnijih načina krivotvorenja budući da je takve isprave gotovo nemoguće otkriti.

Zlouporaba tuđe isprave (engl. *look-alike fraud*) potpada u najčešći pojavni oblik prijave zlouporabom tuđeg identiteta (Frontex, 2017, str. 38) pri čemu nositelj sporne isprave fizički nalikuje vlasniku isprave (slika 1) te se on lažno predstavlja rabeći podatke i/ili fotografiju druge osobe (engl. *impostor*). Pored klasične zlouporabe tuđe isprave koja je izgubljena, otuđena ili ukradena stvarnom vlasniku, javlja se još jedan srodan *modus operandi*, a to je **iznajmljivanje originalnih isprava** kojeg nude krijumčari kao dio svojih usluga (Council of the European Union 2017, str. 3). Organizirane kriminalne skupine uključene u krijumčarenje migranata često *daju u najam* vjerodostojne isprave državljana ili osoba s odobrenim boravkom u državama članicama EU-a, a koje isprave potom koriste ilegalni migranti (*impostori*) u svrhu ulaska na područje EU-a.

Treći, no možda i najopasniji modalitet krivotvorenja isprava jest izmjenom fotografije vlasnika isprave primjenom računalnog programa za tzv. *morfiranje* lica⁴ (engl. *face morphing*). Primjenom računalnog programa fotografija stvarnog vlasnika isprave *morfira* se s fotografijom osobe koja će ubuduće rabiti ispravu, čime *morfirana* fotografija posjeduje obilježja lica obiju osoba (slika 2). Ovaj je fenomen u sve većem porastu (FRONTEX, 2018b, str. 43) budući da on može zavarati i najsofisticiranije sustave za prepoznavanje lica (FRONTEX, 2018b, str. 36-39).

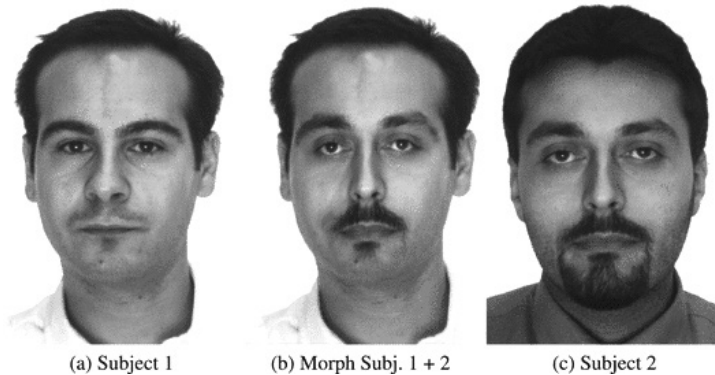
³ Matične su isprave (engl. *Breeder documents*) izvorišne isprave temeljem kojih se izdaju identifikacijske i putne isprave. U navedenu kategoriju potpadaju izvodi iz matičnih knjiga (rođenih, umrlih, vjenčanih i dr.), domovnice, rodni listovi i slično.

⁴ Pod pojmom „morfiranje lica (engl. *face morphing*)“ podrazumijeva se manipulacija dviju fotografija lica različitih osoba primjenom računalnog programa, na način da se fotografije lica međusobno „stapaju“ u jednu, pri čemu se kao rezultat dobije treća fotografija koja posjeduje obilježja lica obiju osoba.

Slika 1. Vrlo slične osobe (engl. *look-alike*)

Izvor: Kansas Department of Corrections (Fotograf). (2018, 31. kolovoza). Ricki Amos i Richard Jones [digitalna slika]. Preuzeto s <https://edition.cnn.com/2018/12/19/us/doppleganger-crime-lawsuit-award-trnd/index.html>

Slika 2. Prikaz dviju različitih fotografija lica a) i c) i rezultat njihova međusobna *morfiranja* b)

Izvor: Raghavendra K., Raja B., Busch, K. (2016). Detecting Morphed Face Images. Gjøvik: NTNU, Norwegian Biometrics Laboratory. (Fotograf). (2018, 30. lipnja). Example of face morphing [digitalna slika]. Preuzeto s <https://christoph-busch.de/files/Scherhag-LandmarkMAD-ICISP-2018.pdf>

4. IZAZOVI U OTKRIVANJU NOVIH MODALITETA KRIVOTVORENJA ISPRAVA NA GRANIČNIM PRIJELAZIMA

U 2017. godini otkriveno je 8904 slučaja krivotvorenja isprava na vanjskim granicama (FRONTEX, 2018b, str. 12), od čega se čak 1947 slučajeva odnosi na *impostore*, čime ovaj fenomen i nadalje predstavlja najveću prijetnju sigurnosti.

Otkrivanje *impostora* oduvijek je predstavljalo izazov, kako za policijske službenike koji rade na graničnoj kontroli⁵, tako i za ostale ovlaštene službene osobe koje u svom djelokrugu rada moraju utvrditi identitet nositelja isprave te samim time i vjerodostojnost isprave kojom se osoba identificira.

Utvrđivanje *vjerodostojnosti isprave i utvrđivanje identiteta nositelja isprave* na graničnim prijelazima iznimno je zahtjevna zadaća, budući da policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu mora, uza sve zakonske i podzakonske akte i regulative na temelju kojih obavlja poslove granične kontrole, posjedovati i niz profesionalnih vještina te određenih specifičnih, stručnih znanja, kako u području sprječavanja zlouporabe i krivotvorenja isprava, tako i u području otkrivanja *impostora*.

Upravo s ciljem suzbijanja krivotvorenja i zlouporabe isprava, međunarodna organizacija civilnog zrakoplovstva (engl. *International Civil Aviation Organization*, u daljnjem tekstu: ICAO)⁶ tijekom godina izradila je specifikacije vezane uz izgled, sadržaj, zaštitne elemente te druge aspekte izrade i izdavanja putnih isprava. Uvođenjem strojno čitljive zone⁷ (engl. *machine readable zone - MRZ*) te kasnije beskontaktnih čipova na kojem su pohranjeni biometrijski podaci⁸, omogućila se automatizirana provjera vjerodostojnosti isprava uporabom RFID čitača (engl. *Radio Frequency Identification Device*), kao i automatizirana usporedba biometrijskih značajki pohranjenih na čipu s nositeljem isprave tijekom granične kontrole. Isprave koje, osim vizualnih, sadrže i strojno čitljive podatke ispisane sukladno sa ICAO specifikacijama poznate su pod nazivom strojno čitljive isprave (engl. *machine readable documents*), dok se isprave koje sadrže i beskontaktni čip na kojem su pohranjeni biometrijski podaci, nazivaju biometrijske ili e-isprave.

Prema ICAO (2015, str. 3), uvođenjem e-isprava omogućava se točna i sigurna identifikacija nositelja isprave, odnosno potvrđivanje je li osoba koja predočava ispravu na graničnom prijelazu uistinu ona kojoj je ta putna isprava prvotno i izdana.

⁵ Poslovi granične kontrole obuhvaćaju kontrolu osoba, stvari i prijevoznog sredstva.

⁶ ICAO je organizacija Ujedinjenih naroda nadležna za uspostavljanje međunarodnih specifikacija i preporuka vezanih uz izdavanje putovnica i ostalih putnih isprava.

⁷ Strojno čitljiva zona sastoji se od dvije linije podataka na individualizacijskoj stranici isprave u kojima su sadržani podaci o tipu isprave, kôdu države izdateljice, imenu i prezimenu nositelja, serijskom broju isprave, datumu rođenja nositelja, datumu valjanosti isprave te pripadajućih, aritmetički izvedenih kontrolnih brojeva.

⁸ Biometrijski podaci mogu se podijeliti na fizičke karakteristike i karakteristično ponašanje osobe. U fizičke biometrijske karakteristike potpadaju otisci prstiju, geometrija lica i dlana, DNK, šarenica oka (engl. *iris*) i sl., dok u ponašajne biometrijske karakteristike potpadaju hod, boja glasa, vlastoručni potpis i dr.

Međutim, uvođenjem e-isprava i sustava za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprava i identiteta krivotvorenje isprava nije prestalo, što potvrđuju i podaci o otkrivenim krivotvorinama, osobito *impostorima* na području država članica EU-a, ali i u trećim zemljama (FRONTEX, 2017, 2018a, 2018b).

Stoga se neminovno nameću brojna pitanja, poput *Jesu li i koliko pouzdane e-isprave te sustavi za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprava i identiteta?, Koliko su e-isprave sigurne?, Mogu li se digitalni podaci na e-ispravama otuđiti, zlouporabiti i krivotvoriti?, Što jamči sigurnost podataka na e-ispravama?.* Odgovore na ova i slična pitanja moguće je naći ponajprije u stručnoj literaturi, no isto tako moguće ih je pronaći i na internetu, društvenim mrežama ili putem medija, pri čemu se rasprava oko e-isprava proteže od njihova uvođenja pa sve do danas.

Budući da se problematika e-isprava reflektira i na provođenje granične kontrole, u ovom su radu prikazana tri načina provedbe granične kontrole e-isprava te njihove prednosti i nedostaci.

4.1. Utvrđivanje vjerodostojnosti isprave i utvrđivanje identiteta *isključivo putem policijskog službenika koji obavlja graničnu kontrolu*

Utvrđivanje vjerodostojnosti isprave i utvrđivanje identiteta ***isključivo putem policijskog službenika*** koji obavlja graničnu kontrolu, zasniva se na tome da policijski službenik vizualnim pregledom, bez uporabe pomagala, obavlja provjeru *prve razine zaštite*⁹ sporne isprave te uspoređuje fizička obilježja lica nositelja isprave s fotografijom vlasnika u predmetnoj ispravi (slika 3).

Međutim, policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu, pored preliminarne provjere vjerodostojnosti isprave i identiteta nositelja te isprave, provodi i profiliranje. Problematikom profiliranja na graničnim prijelazima te njegovim prednostima i nedostacima, bavili su se mnogi autori (FRONTEX, 2018b; Orlić i Filipović, 2016; Vrđuk, 2009; Vrđuk i Šabić, 2013) te su oni u vlastitim radovima detaljno pojasnili što je profiliranje, kako se provodi i koji su njegovi rezultati. Međutim, u ovom je radu bitno naglasiti kako je na osnovi profiliranja i poznavanja *modusa operandi* moguće otkriti krivotvorene isprave visoke kvalitete, izrađene na način da ih uređaj za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprave i identiteta ne može detektirati (FRONTEX, 2014, 2018b, str. 36-39). Isto tako, profiliranje omogućava i otkrivanje *impostora* koji posjeduju tuđu ispravu (engl. *look-alike*) ili ispravu u kojoj je obavljeno krivotvorenje izmjenom fotografije nositelja primjenom *morfinga*. Međutim, potrebno je izričito naglasiti kako je za uspješnost otkrivanja krivotvorenja i/ili zlouporabe isprava neophodno da se svi policijski službenici koji obavljaju poslove granične kontrole redovito i sustavno stručno obučavaju u pogledu profiliranja, praćenja

⁹ Prva razina zaštite isprava sadrži zaštitne elemente, poput vodenog znaka, zaštitne niti, optički promjenjivih elemenata (hologrami, optički promjenjiva tinta i dr.), ispupčene laserske gravure i sl., a koji se zaštitni elementi mogu lako provjeriti pregledom, opipom i zakretanjem isprave.

trendova u industriji zaštićenih isprava te implementaciji novih zaštitnih elemenata, poznavanju svih dosadašnjih načina krivotvorenja isprava te praćenja novih trendova u načinima krivotvorenja i/ili zloporabe isprava.

Slika 3. Primjer načina utvrđivanja identiteta koji isključivo uključuje ljudski faktor

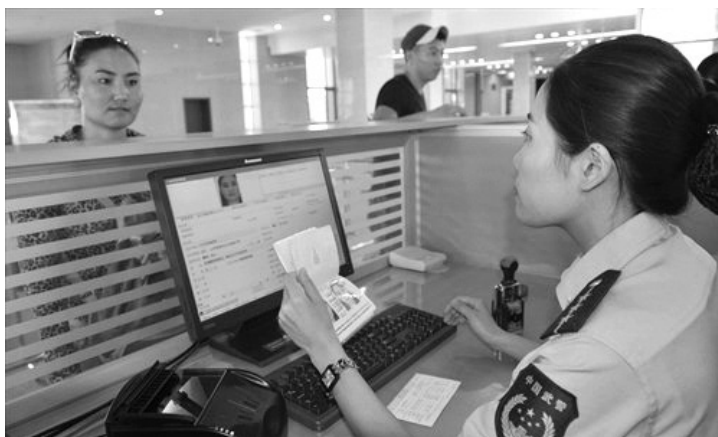
Izvor: Robinson, J. (Fotograf). (2016, 20. siječnja). Airport bosses have boosted security at John F. Kennedy International Airport by installing new face recognition technology [digitalna slika]. Preuzeto s <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3408184/Kennedy-airport-NYC-using-face-recognition-technology.html>

Orlić i Filipović (2016, str. 191) u svome članku iznijeli su zabrinjavajuću činjenicu „... da se za sada edukacija policijskih službenika granične policije koji obavljaju graničnu kontrolu u Republici Hrvatskoj provodi na tri razine: kroz opće policijsko obrazovanje, granični tečaj i dopunsko stručno usavršavanje iz određenih područja poslova granične policije koje provode multiplikatori granične policije na regionalnoj razini. Tek, na Visokoj policijskoj školi na specijalističkom diplomskom studiju kriminalistike, predviđeno je izvođenje nastave na temu profiliranja kroz izborni predmet, koje se u svojoj osnovi bavi tehnikama profiliranja na spoznajnoj razini, bez detaljnije razrade primjene.“

Navedene činjenice uvelike zabrinjavaju, budući da je pored edukacije na temu prepoznavanja originalnih i krivotvorenih isprava, upravo profiliranje jedan od ključnih čimbenika u otkrivanju krivotvorenja i/ili zloporabe isprava. Isto tako, spomenuti autori Orlić i Filipović (2016, str. 200) navode: „Ono što je naročito važno za primjenu tehnike profiliranja neovisno o tome radi li se o kriminalističkom profiliranju ili profiliranju putnika, iznad svega je različiti stupanj kompetencija policijskih službenika i istražitelja, te pitanje kvalitete njihove edukacije i specijalizacije na ovu temu, posebice može li takva osoba unutar sustava biti bilo tko ili je takvoj osobi potrebno priznati posebnost ili u smislu kazneno-procesnog prava, dati takvu ulogu vještaku ili državnom odvjetniku.“

4.2. Utvrđivanje vjerodostojnosti isprave i identiteta putem *policijskog službenika koji obavlja graničnu kontrolu pomoću specifičnih uređaja i pomagala*

Utvrđivanje vjerodostojnosti isprave i identiteta trebao bi ponajprije provoditi policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu, a koji će, kao pomoć u svojem radu, rabiti specifične uređaje i pomagala. Tako se za utvrđivanje vjerodostojnosti isprava druge i treće razine zaštite koriste povećala, mikroskopi, različiti izvori svjetlosti (UV lampa, IR lampa, koso svjetlo, transmisijsko svjetlo i dr.), video-spektralni komparatori i ostala specifična forenzična oprema. Osim toga, sustavi za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprava, poput RFID čitača, rabe se za iščitavanje digitalnih podataka i fotografija pohranjenih na beskontaktnom RFID čipu te se provodi njihova automatizirana usporedba i verifikacija s podacima i fotografijom na individualizacijskoj stranici isprave (engl. *ID Page*) (slika 4). *Utvrđivanje identiteta* provodi se vizualnom usporedbom trenutačno snimljene fotografije lica nositelja isprave s fotografijom na individualizacijskoj stranici, kao i s digitalnom fotografijom lica pohranjenom u predmetnoj ispravi (slika 4).

Slika 4. Primjer utvrđivanja vjerodostojnosti isprave i identiteta kombinacijom ljudskog faktora i specifičnih pomagala i uređaja

Izvor: CFP (Fotograf). (2014, 19. kolovoza). A customs officer inspects the passport of a woman in Erenhot, Inner Mongolia Autonomous Region on July 25. [digitalna slika]. Preuzeto s <http://www.globaltimes.cn/content/877037.shtml>

Međutim, u praksi (NSUDG, 2019) često nailazimo na slučajeve da policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu rabi isključivo RFID čitač i na temelju dobivenog rezultata pušta ili zadržava osobu. Ovakav pristup policijskih službenika koji obavljaju graničnu kontrolu više je nego zabrinjavajući zato što RFID čitači ili drugi sustavi za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprava i identiteta nisu 100 % pouzdani te mogu dati pogrešan rezultat.

Pojedini od primjera nepouzdanosti automatiziranih sustava za provjeru vjerodostojnosti isprava i identiteta navedeni su u ovom radu ponajprije s ciljem osvještavanja policijskih službenika koji obavljaju graničnu kontrolu kako se ni u kojem slučaju ne smiju pouzdati samo u uređaje za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprava i identiteta, već da im oni služe samo kao pomagala u radu.

Primjer 1.

Na granični prijelaz pristupa osoba koja posjeduje krivotvorenu e-putovnicu koja je krivotvorena izmjenom fotografije vlasnika odljepljivanjem zaštitne folije, brisanjem prvobitne fotografije vlasnika isprave, umetanjem postojeće fotografije (istim ili sličnim postupkom individualizacije) te ponovnim apliciranjem zaštitne folije.

POSTUPANJE I.:

Policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu stavlja predmetnu ispravu u RFID čitač te nakon nekoliko sekundi dobiva odziv da je isprava originalna. Temeljem odziva RFID čitača, policijski službenik bez dodatnih provjera isprave (korištenjem primjerice povećala) vraća spornu ispravu osobi te odobrava ulazak u zemlju.

POSTUPANJE II.:

Policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu prvotno provodi profiliranje, potom stavlja predmetnu ispravu u RFID čitač, zatim uzima povećalo te utvrđuje znakove krivotvorenja (oštećenje tiskovne forme papira obrasca na dijelu oko fotografije) te osobu i predmetnu ispravu upućuje na drugu liniju granične kontrole.

Primjer 2.

Na granični prijelaz pristupa osoba koja posjeduje krivotvorenu e-putovnicu koja je krivotvorena izmjenom fotografije prekrivanjem prvobitne (laserskom gravurom integrirane) fotografije vlasnika i apliciranjem transparentne folije bez posebnih obilježja na kojoj je s donje strane, primjenom laserskog pisača, prethodno ispisana postojeća fotografija. Digitalna fotografija vlasnika pohranjena na RFID čipu sporne isprave nije izmijenjena.

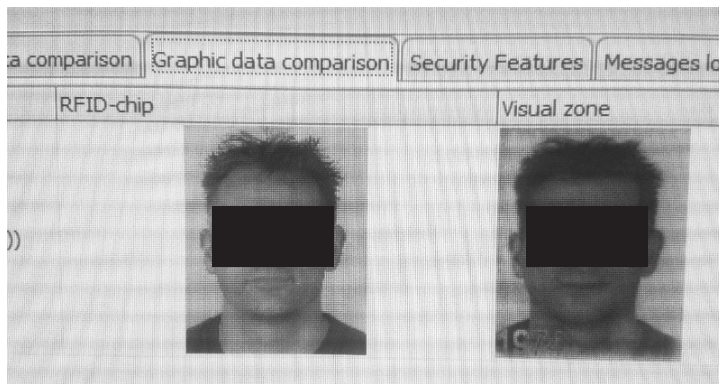
POSTUPANJE I:

Policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu stavlja predmetnu putovnicu u RFID čitač te nakon nekoliko sekundi dobiva odziv da je isprava originalna. Na temelju odziva RFID čitača, policijski službenik bez dodatnih provjera isprave (uporabom povećala ili vizualnom usporedbom fotografije na ispravi i RFID čipu) vraća spornu ispravu osobi te odobrava ulazak u zemlju.

POSTUPANJE II:

Policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu prvotno provodi profiliranje, potom stavlja predmetnu ispravu u RFID čitač, primjećuje razlike u fotografiji na individualizacijskoj stranici isprave s digitalnom fotografijom pohranjenom na RFID čipu (slika 5), uzima

povećalo te utvrđuje znakove krivotvorenja (pogrešna tehnika individualizacije te tragovi prvobitne fotografije) oduzima predmetnu ispravu te osobu i predmetnu ispravu upućuje na drugu liniju granične kontrole.

Slika 5. Prikaz usporedbe digitalne fotografije sadržane na RFID čipu (lijevo) i sada vidljive fotografije na individualizacijskoj stranici (desno)

Izvor: Slika ekrana RFID čitača Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“ (2015, 2. srpnja) [autorski rad]

Primjer 3.

Na granični prijelaz pristupa osoba koja posjeduje potpunu krivotvorinu e-putovnice vrlo dobre kvalitete izrade, pri čemu su elementi zaštite izuzetno dobro imitirani te je za otkrivanje ove vrste krivotvorine potrebno posjedovati visoku razinu poznavanja načina izrade te elemenata zaštite originalne isprave. Ovakve krivotvorine u žargonu stručnjaka i vještaka za dokumente nazivaju se „vrlo opasnim krivotvorinama“ budući da je spomenute vrlo teško otkriti na prvoj liniji granične kontrole. Međutim, ako je policijski službenik upoznat s profilom rizika ovog načina krivotvorenja, tada se takva isprava odmah otkriva, oduzima i prosljeđuje drugoj liniji granične kontrole.

POSTUPANJE I.:

Policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu stavlja predmetnu e-putovnicu u RFID čitač te nakon nekoliko sekundi dobiva odziv da je isprava originalna. Na temelju odziva RFID čitača, policijski službenik bez dodatnih provjera isprave (uporabom povećala ili vizualnom usporedbom fotografije na ispravi i RFID čipu) vraća spornu ispravu osobi te odobrava ulazak u zemlju.

POSTUPANJE II.:

Policijski službenik koji obavlja graničnu kontrolu već poznaje profil rizika za predmetnu vrstu isprave, odmah je oduzima pod sumnjom da se radi o potpunoj krivotvorini visoke kvalitete izrade, te osobu i predmetnu ispravu upućuje na drugu liniju granične kontrole.

4.3. Utvrđivanje vjerodostojnosti isprave i identiteta *rabeći isključivo sustave za automatiziranu provjeru isprava i identiteta (ABC)*

Kada govorimo o sustavima za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprava i identiteta, tada odmah pomislimo na kraticu ABC (engl. *Automated Border Control*)¹⁰. ABC sustavi počeli su se uvoditi sredinom 2000-ih, kao izravan odgovor na ICAO specifikacije i preporuke za uvođenjem e-isprava (ICAO budući da takvi sustavi rješavaju probleme uzrokovane sve većim porastom broja putnika u zračnim lukama u vidu nepreglednih redova na graničnoj kontroli te posljedično propuštanjem planiranih letova. ABC sustavi, poznatiji i kao *ABC-gates*, *Smart-gate*, *Fast-pass*, *e-gates*, *e-kiosk* (slika 6) automatizirani su sustavi granične kontrole koji, bez potrebe za ljudskom intervencijom, provjeravaju identitet putnika na graničnim prijelazima.

Slika 6. Primjer ABC sustava

Izvor: Giusti, C. A. (Fotograf). (2016, 18. listopada). E-Gates ease and secure international travel Kiosks read passport, use biometrics to verify identity [digitalna slika]. Preuzeto s <https://www.secureidnews.com/news-item/e-gates-ease-and-secure-international-travel/#>

Proces automatizirane granične kontrole (ABC) započinje skeniranjem e-putovnice. Putnik stavlja stranicu s biografskim podacima putovnice u čitač putovnica (slika 7). Čitač provjerava optičke zaštitne elemente (engl. *optical security features*), iščitava podatke iz strojno čitljive zone (engl. *Machine Readable Zone* - MRZ) te uspostavlja komunikaciju s podacima pohranjenima na čipu e-putovnice kako bi provjerio autentičnost isprave. Potom se fotografija lica putnika, snimljena „uživo“, uspoređuje s onom pohranjenom na čipu (slika 7).

¹⁰ ABC sustavi sastoje se uglavnom od jedne ili dvije fizičke barijere (e-Gates), monitora za prikaz uputa za korištenje, čitača dokumenata, sustava za biometrijsku identifikaciju, digitalnog fotoaparata te naravno softvera/hardvera s bazama podataka.

Kod nekih ABC sustava, osim fotografije, uspoređuju se i drugi biometrijski identifikatori poput otisaka prstiju ili šarenice oka (engl. *iris*). Ako je provjera uspješna, e-vrata omogućuju putniku da prijeđe granicu.

Ako automatska provjera iz nekog razloga nije moguća (primjerice uslijed nedostatka ili oštećenja čipa) ili se prilikom takve provjere utvrde nepodudarnosti u verifikaciji podataka i/ili fotografija nositelja isprave, putniku se neće otvoriti e-vrata te se isti upućuje na drugu liniju kontrole policijskom službeniku za graničnu kontrolu, a koji nadzire i kontrolira cjelokupan proces ABC sustava. Osim procesa verifikacije dokumenata i identiteta, ABC sustavi mogu uključivati provjere putnika i/ili isprave s različitim bazama podataka (primjerice s bazom podataka otuđenih/ukradenih isprava, raspisanih tjevalica za određenim osobama i sl.).

Slika 7. Prikaz procesa ABC sustava

Izvor: E-Gates ease and secure international travel Kiosks read passport, use biometrics to verify identity (Fotograf). (2016, 18. listopada). [digitalna slika]. Preuzeto s <http://www.airport-business.com/2016/04/naples-airport-installs-automated-border-control-e-gates/>; Do you know what happens if two people try to pass through an automated border control gate at once? (Fotograf). (2018, 24. svibnja). [digitalna slika]. Preuzeto s <https://www.finavia.fi/en/newsroom/2018/do-you-know-what-happens-if-two-people-try-pass-through-automated-border-control-gate>

ABC sustavi koji posjeduju visoko sofisticirane uređaje za prepoznavanje lica (engl. *face recognition*) uvedeni su s ciljem točne i precizne identifikacije osobe te samim time uklanjanja mogućnosti pogreške ljudskog faktora u otkrivanju *impostora*. Kako je koncept ABC sustava detaljno opisan u FRONTEX-ovim (2017) smjernicama i vodičima za ABC sustave, u ovom su radu prikazani samo nedostaci spomenutih, a u kontekstu učinkovite granične kontrole.

Primjer 1.

Automatizirani sustav prepoznavanja lica nije u mogućnosti identificirati vlasnika isprave ako je fotografija vlasnika na ispravi izrađena nesukladno sa ICAO (2018, str. 12-53)

specifikacijama (slika 8), kao ni onda kada je fotografija vlasnika na ispravi oštećena uslijed primjerice, nepravilnog postupanja s ispravom. Isto tako, navedeni sustav je nemoćan kod nepravilnog položaja glave i/ili izraza lica prilikom snimanja fotografije nositelja isprave „uživo“, budući da kamera ne može snimiti fotografiju te je samim time onemogućena i usporedba iste s fotografijom na/u ispravi (slika 9).

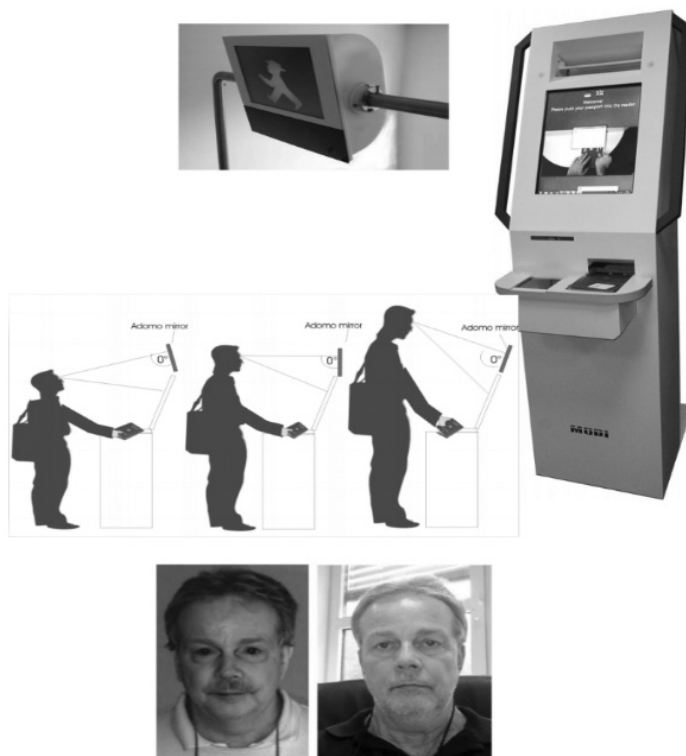
Slika 8. Primjer pravilno i nepravilno snimljenih fotografija prema ICAO specifikacijama

Izvor: Originalni navod iz ICAO (2018). *Technical Report, Portrait Quality (Reference Facial Images for MRTD)*, str.19. [digitalna slika]. Preuzeto s <https://www.icao.int/Security/FAL/TRIP/Documents/TR%20-%20Portrait%20Quality%20v1.0.pdf>

Primjer 2.

Detekcija originalnih isprava izdanih temeljem krivotvorenih matičnih isprava¹¹ (engl. *Fraudulent obtaining of genuine documents*) putem ABC sustava gotovo je nemoguća budući da je nositelj takve isprave i njezin stvarni vlasnik, dok je isprava originalna.

¹¹ Matične isprave (engl. *Breeder documents*) izvorišne su isprave temeljem kojih se izdaju identifikacijske i putne isprave. U navedenu kategoriju potpadaju izvodi iz matičnih knjiga (rođenih, umrlih, vjenčanih i dr.), domovnice, rodni listovi i slično.

Slika 9. Prikaz nedostataka ABC sustava prilikom snimanja fotografije „uživo“

Izvor: Clabian, M. (Fotograf). (2015). FastPass Biometric solutions in ABC systems (Powerpoint prezentacija s konferencije SDW 2015) [digitalna slika].

Primjer 3.

Nemogućnost detekcije *impostora* koji koriste tuđu ispravu s *morfiranom* fotografijom predstavlja jedan od najopasnijih napada na ABC sustav budući da *morfirana* fotografija posjeduje karakteristike lica obiju osoba – *impostora* i stvarnog vlasnika isprave (FRONTEX, 2018b).

Primjer 4.

Nedovoljno jasne upute za korištenje ABC sustava, poput nemogućnosti biranja jezika kojeg putnik poznaje, pogrešno shvaćenih uputa – umjesto isprave putnik stavlja otisak prsta na čitač isprava ili prebrzo uzima ispravu s čitača isprava, konstantno okreće glavu pri čemu kamera ne može fotografirati lice, panično pokušava otvoriti e-vrata i sl. Navedeni primjeri onemogućuju uspješnost prolaska kroz automatiziranu graničnu kontrolu te je takvim putnicima potrebna pomoć kod procesa ABC kontrole.

5. ZAKLJUČAK

Uzimajući u obzir činjenicu kako je krivotvorenje i/ili zlouporaba identifikacijskih (ID) i putnih isprava postalo jedan od gorućih problema Europske unije, a samim time i Republike Hrvatske uslijed sve učestalijih terorističkih napada te velikog broja ilegalnih migracija, neminovno se nametnulo pitanje sigurnosti svih građana Europske unije. Da je riječ o izuzetno važnom aspektu koji predstavlja sigurnosni rizik, govori i činjenica kako su krivotvorenje i/ili zlouporaba identifikacijskih (ID) i putnih isprava, uvršteni u jedan od deset prioriteta Europske unije u borbi protiv organiziranog kriminaliteta, budući da je krivotvorenje identifikacijskih (ID) i putnih isprava povezano s raznim oblicima prekograničnih kriminalnih aktivnosti, kao što su nezakonite imigracije (uključujući trgovinu ljudima), trgovina drogom, pranje novca, krijumčarenje vatrenim oružjem i terorizam. S obzirom na to da je trenutačno jedna od najvećih prijetnji sigurnosti Europske unije zlouporaba isprava, koja uključuje *impostore* - osobe koje se lažno predstavljaju tuđim ispravama, pri čemu spomenuti izuzetno nalikuju na stvarne vlasnike (engl. *look-alike*) te kao takvi mogu zavaravati čak i današnje najnaprednije sustave prepoznavanja lica, neminovno se nametnulo pitanje pouzdanosti sustava za automatiziranu graničnu kontrolu. Temeljem niza navedenih primjera u ovome radu, te temeljem FRONTEX-ovih istraživanja, moguće je zaključiti kako sustav automatizirane granične kontrole nije dovoljan za identifikaciju *impostora* te krivotvorenih isprava visoke kvalitete! Isto tako, bez studioznog i detaljno razmotrenog, ljudskoga čimbenika uključenog u sustave automatizirane granične kontrole, kao i granične kontrole općenito, uporaba automatizirane granične kontrole može predstavljati sigurnosni rizik, umanjujući (umjesto uvećavajući) sigurnost granica. Stoga je razvidno kako je uloga ljudskog čimbenika vrlo važna u sprječavanju zloupotrebe i/ili krivotvorenja identifikacijskih (ID) i putnih isprava, budući da je na osnovi profiliranja i poznavanja *modus operandi* moguće otkriti krivotvorene isprave visoke kvalitete, izrađene na način da ih uređaj za automatiziranu provjeru vjerodostojnosti isprave i identiteta ne može detektirati. Isto tako, profiliranje omogućava i otkrivanje *impostora* koji posjeduju tuđu ispravu (engl. *look-alike*) ili ispravu u kojoj je obavljeno krivotvorenje izmjenom fotografije nositelja primjenom *morfinga*. Međutim, iz navedenih primjera razvidno je da, ako policijski službenik prilikom obavljanja poslova granične kontrole ne provodi preliminarni pregled isprave, ne poznaje *modus operandi* u trendovima krivotvorenja te ne provodi sustavnu i detaljnu usporedbu lica nositelja isprave s fotografijom u ispravi, već se pouzdaje isključivo na automatizirane sustave granične kontrole, ni krivotvorena isprava ni *impostor* neće biti identificirani! Sukladno s navedenim, neophodno je kontinuirano ulagati u stručna znanja, vještine i kompetencije policijskih službenika koji obavljaju poslove granične kontrole, a koji će potom uz uporabu odgovarajuće opreme i pomagala uspješno otkrivati krivotvorene isprave, kao i *impostore*.

Na temelju svega navedenog, nameće se zaključak kako je najučinkovitiji način sprječavanja zloupotrebe i/ili krivotvorenja identifikacijskih (ID) i putnih isprava tehnički i taktički pristup (provjera isprava i profiliranje), razvijen u uskoj suradnji sa stručnjacima za forenzičnu analizu dokumenata, a koji mogu, na zahtjev, pružiti dodatnu obuku iz područja prepoznavanja krivotvorenih isprava.

LITERATURA

1. ACI EUROPE - Naples Airport installs automated border control e-gates: The new e-gates at Naples International Airport have reduced the border control processing time to an average of 20 seconds per passenger, <http://www.airport-business.com/2016/04/naples-airport-installs-automated-border-control-e-gates/> (27. veljače 2019.).
2. CFP (Fotograf). (2014, 19 kolovoza). A customs officer inspects the passport of a woman in Erenhot, Inner Mongolia Autonomous Region on July 25. [digitalna slika]. Preuzeto s <http://www.globaltimes.cn/content/877037.shtml> (20. veljače 2019.).
3. Clabian, M. (2015). FastPass Biometric solutions in ABC systems. *SDW Conference 2015*, London (Engleska).
4. Council of the European Union. (2017a). *Draft Council conclusions on setting the EU's priorities for the fight against organised and serious international crime between 2018 and 2021*. Bruxelles: General Secretariat of the Council.
5. Council of the European Union. (2017b). *Europol and Frontex input for EMPACT Priority of Document Fraud, Situational Overview 2017*. Bruxelles: General Secretariat of the Council.
6. EUROCONTROL - 2018's air traffic in a nutshell, <https://www.eurocontrol.int/news/2018s-air-traffic-nutshell> (11. veljače 2019.).
7. Europska komisija. (2016). *Akcijski plan za jačanje europskog odgovora na krivotvorenje putnih isprava*. Bruxelles: Komunikacija komisije Europskom parlamentu i Vijeću. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0790&from=HR> (12. veljače 2019.).
8. FINAVIA Airports - Newsroom: Do you know what happens if two people try to pass through an automated border control gate at once?, <https://www.finavia.fi/en/newsroom/2018/do-you-know-what-happens-if-two-people-try-pass-through-automated-border-control-gate> (27. veljače 2019.).
9. FRONTEX. (2012). *Best Practice Operational Guidelines for Automated Border Control (ABC) Systems (Version 2.0)*. Warsaw: FRONTEX.
10. FRONTEX. (2014). *The Document Challenge II, Testing human and machine performance in detecting and classifying genuine and false travel documents*. Warsaw: FRONTEX.
11. FRONTEX. (2017). *European Union document-fraud Annual Risk Analysis for 2017*. Warsaw: FRONTEX.
12. FRONTEX. (2018a). *Annual Risk Analysis for 2018*. Warsaw: FRONTEX.
13. FRONTEX. (2018b). *European Union document-fraud Annual Risk Analysis for 2018*. Warsaw: FRONTEX.
14. International Air Transport Association (IATA). (2018). *Annual review 2018. 74th Annual General Meeting*, Sydney (Australia).

15. International Civil Aviation Organization (ICAO). (2015). *Document 930. Machine Readable Travel Documents. Part 3 Specifications Common to all MRTDs* (7th ed.). Montreal: ICAO.
16. International Civil Aviation Organization (ICAO). (2018). *Technical Report, Portrait Quality (Reference Facial Images for MRTD)*. Montreal: ICAO.
17. Kansas Department of Corrections (Fotograf). (2018, 31. kolovoza). Ricki Amos i Richard Jones [digitalna slika]. Preuzeto s <https://edition.cnn.com/2018/12/19/us/doppleganger-crime-lawsuit-award-trnd/index.html> (18. veljače 2019.).
18. Mail online News - Face recognition scanners introduced at JFK in bid to stop people sneaking into US with passports that aren't theirs, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3408184/Kennedy-airport-NYC-using-face-recognition-technology.html> (18. veljače 2019.).
19. Nacionalni informacijski sustav za upravljanje državnom granicom (NSUDG). (2019). *Dokumenti profila rizika*. Zagreb: Informacijski sustav Ministarstva unutarnjih poslova.
20. Orlić S., Filipović, H. (2016.). Primjena tehnike profiliranja kao metode u kriminalistici s osvrtom na kontrolu prelaska državne granice i suzbijanja prekograničnog kriminaliteta. *Kriminalistička teorija i praksa*, 3 (2): 188-200.
21. Peroš J., Mršić G., Škavić, N. (2012). Uvođenje biometrije u putne isprave. *Policija i sigurnost*, 21 (2): 327-347.
22. Raghavendra K., Raja B., Busch, K. (2016). *Detecting Morphed Face Images*. Gjøvik: NTNU, Norwegian Biometrics Laboratory. Preuzeto s <https://christoph-busch.de/files/Raghavendra-FaceMorphingDetection-BTAS-2016.pdf> (22. srpnja 2019.).
23. Sanchez del Rio, J., Montenzuma, D., Conde, C., Martin de Diego, I., Cabello, E. (2016). Automated border control e-gates and facial recognition systems. *Computers & Security*, 62: 49-62.
24. Scherhag, U., Budhrani, D., Gomez-Barrero, M., Busch, C. (2018). Detecting Morphed Face Images Using Facial Landmarks. U: Mansouri, A., El Moataz, A., Nouboud, F., Mammass, D. (ur.) *Image and Signal Processing: International Conference on Image and Signal Processing. 8th International Conference*, 444-452.
25. Secure IDNews - E-Gates ease and secure international travel: Kiosks read passport, use biometrics to verify identity, <https://www.secureidnews.com/news-item/e-gates-ease-and-secure-international-travel/#> (25. veljače 2019.).
26. Toivonen S., Hojo H. (2017). *Recomendations for future ABC installations: Best Practice*. Finland: Julkaisija-Utgivare, VTT Technical Research Centre of Finland LTD.
27. Vrđuka, A. (2009). *Operativna analiza rizika u sustavu upravljanja granicom*. *Policija i sigurnost*, 18 (3): 288-298.
28. Vrđuka A., Šabić I. (2013). Primjena analize rizika prilikom kontrole prelaska državne granice. *Policija i sigurnost*, 22 (3): 333-353.

TRUST CHAIN – BORDER POLICE OFFICERS OPPOSITE TO THE STATE BORDER MANAGEMENT SYSTEM

Abstract

(ID &) travel document fraud is an important and growing problem connected with different forms of cross-border criminal behavior such as illegal immigration (including human trafficking), drug trafficking, money laundering, firearms smuggling and terrorism. Based on these facts, the nature of (ID &) travel document fraud is evolving rapidly, involving new modus operandi and new forms of forgery to circumvent biometric checks. The most dangerous ID fraud involves impostors or look alikes capable of fooling even the most advanced of today's facial recognition systems. So, can we trust only the machines for Automated Border Control? The question became relevant in the context of new legislation on security measures at European borders, in which biometric controls have become an important element such as the EU passport or the Visa Information System. Automated Border Control Systems alone are not sufficient to identify the impostors! If a border control officer does not properly and systematically check a document against the holder, impostors will not be identified! Without a serious and well-researched consideration of the human factors involved in the task of Automated Border Control Systems in particular, and border control in general, the use of automation may become a risk, reducing instead of increasing border security. The best way to prevent (ID &) travel document fraud is technical and tactical approach (document check versus profiling) developed in tight cooperation with forensic document experts, who can provide any additional training on demand.

Keywords: Identity fraud, Document fraud, Biometric, Impostors, Automated border control systems, Border security.

Dalibor Franulović, Uprava za europske poslove, međunarodne odnose i fondove Europske unije, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, dfranulovic@gmail.com

Damir Pišković, Ravnateljstvo policije, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, damir.callahan@gmail.com

TRADICIONALNI MODEL MIROVNIH OPERACIJA I POLICIJA – PRIMJER CIPRA

Sažetak

Tradicionalni model mirovnih operacija najstariji je koncept provedbe mirovnih aktivnosti Ujedinjenih naroda u cilju održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. Njihova praktična primjena počinje 1948. godine, a glavne aktivnosti usmjerene su na održavanje i nadgledanje prekida neprijateljstava između strana u sukobu. Provedba se bazira na tri osnovna principa: nazočnost mirovnih snaga mora biti temeljena na pristanku svih strana u sporu, nepristranost u sukobu i korištenje sile-oružja jedino u samoobrani. Pripadnici civilne policije prvi se put uključuju u provedbu mirovnih operacija u Kongu 1960.–1964., te na Cipru od 1964. godine gdje se tradicionalni model mirovne operacije s aktivnom ulogom policijske komponente provodi sve do danas. U radu se analiziraju osnovne karakteristike tradicionalnog modela mirovnih operacija s posebnim osvrtom na mjesto i ulogu civilne policije u njihovoj provedbi.

Na primjeru mirovne operacije na Cipru UNFICYP (*United Nations Peacekeeping force in Cyprus*), istražiti će se kako je organizirana mirovna operacija iz aspekta ustroja policijske komponente, te koji su poslovi u nadležnosti angažiranih međunarodnih policijskih službenika.

Ključne riječi: mirovne operacije, policija, održavanje mira i sigurnosti, Cipar.

1. UVOD

Mirovne operacije održavanja mira (eng. *Peacekeeping operations*) temeljni su koncept provedbe mirovnih aktivnosti Ujedinjenih naroda u cilju održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. U temeljnom pravnom aktu o nadležnostima i funkcioniranju Ujedinjenih naroda, Povelji Ujedinjenih naroda potpisanoj u San Francisku 26. 6. 1945. godine (dalje u radu:

Povelja),¹ mirovne operacije se eksplicitno ne navode. No, Poveljom je Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda (dalje u radu: Vijeće sigurnosti) određena nadležnost i odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. U tom cilju, Vijeće sigurnosti može odobriti čitav niz mjera, uključujući i uspostavu nekog oblika mirovne operacije (Tatalović, 2006, str. 236). Samo par godina nakon osnivanja, 1948. godine Ujedinjeni narodi pokreću mirovnu aktivnost međunarodne zajednice UNTSO s ciljem sprječavanja daljnjih sukoba između Izraela i Palestine, što će postati prva službena mirovna operacija Ujedinjenih naroda. U kasnijem razdoblju, a posebno nakon pokretanja UNEF-a 1956. godine u Egiptu, pa do kraja razdoblja hladnog rata, odnosno do kraja 1980-ih godina prošlog stoljeća, razvijaju se mirovne operacije klasičnog tipa koje su ispunjavale zadatke usmjerene, u najvećoj mjeri, na održavanje i nadgledanje prekida neprijateljstava između strana u sukobu (tzv. klasični *peacekeeping*). Novi sigurnosni izazovi i promjene na globalnoj međunarodnoj političkoj sceni od kraja 1980-ih godina, donose promjene u broju, strukturi i načinu obavljanja mirovnih aktivnosti Ujedinjenih naroda. U tim se procesima, pored postojećeg klasičnog modela mirovne operacije, razvijaju i sve više počinju primjenjivati višedimenzionalne mirovne operacije kao i posebne političke mirovne misije. Također, u provedbu mirovnih operacija uključuju se i regionalne organizacije kao Europska unija, NATO, OESS i drugi. Prve mirovne operacije bile su sastavljene isključivo od vojnog osoblja. Policijski službenici prvi se put raspoređuju kao sastavni dio mirovne misije ONUC u Kongu 1960. godine a potom i u UNFICYP na Cipru, koja se provodi u kontinuitetu od osnutka do danas. Cilj je rada prikazati osnovne karakteristike tradicionalnog modela mirovnih operacija s posebnim osvrtom na mjesto i ulogu civilne policije u njihovoj provedbi. Na konkretnom primjeru mirovne operacije na Cipru UNFICYP, istražiti će se kako je organizirana mirovna operacija iz aspekta ustroja policijske komponente, te koji su poslovi u nadležnosti angažiranih međunarodnih policijskih službenika. Kod odabira Cipra kao primjera koji će se istražiti, rukovodili smo se činjenicom da do sada slično istraživanje nije provedeno te da su policijski službenici Ministarstva unutarnjih poslova, uključujući i jednog od autora ovog rada, uspješno sudjelovali u provedbi ove mirovne operacije.

2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE TRADICIONALNIH MIROVNIH OPERACIJA

Kroz razdoblje 70-godišnje primjene, mirovne operacije postale su jedan od najvažnijih alata koji stoji na raspolaganju Ujedinjenim narodima u cilju održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. U tom razdoblju pokrenuto je više od 70 mirovnih operacija. U njihovoj provedbi sudjelovale su stotine tisuća vojnih pripadnika kao i deseci tisuća pripadnika civilne policije i ostalog osoblja iz više od 120 zemalja svijeta.² Pri tome su „plave kacigeberečke“, koje nose pripadnici međunarodnih jedinica raspoređenih u mirovne operacije

¹ Povelja Ujedinjenih naroda u izvorniku na engleskom jeziku i u prijevodu na hrvatski jezik objavljena je u NN – međunarodni ugovori 15/93.

² Usp. <https://peacekeeping.un.org/en/our-history> (22.02.2019.)

široj svijeta, postale globalno prepoznati brend i sinonim za mirovne aktivnosti. Mirovne operacije u cilju održavanja mira pokrenute neposredno nakon osnivanja Ujedinjenih naroda, uglavnom su se oslanjale na slična mirovna nastojanja kakva su se provodila prije Drugog svjetskog rata pod okriljem Lige naroda (Jakešević, 2012, str. 51). Prva takva aktivnost bila je upućivanje promatrača Ujedinjenih naroda na poziv Grčke kako bi nadgledali stanje na granici s Albanijom, Bugarskom i Jugoslavijom 1947. godine. Zatim se 1948. godine pokreće mirovna aktivnost UNTSO s ciljem sprječavanja daljnjih sukoba između Izraela i Palestine, što će postati prva službena mirovna operacija Ujedinjenih naroda. Godinu dana kasnije pokrenuta je mirovna aktivnost promatračkog tipa UNMOGIP s ciljem pacificiranja sukoba između Indije i Pakistana (Bellamy i Williams, 2010, str. 175-176).³

Pokretanje mirovne operacije UNEF, 1956. godine u Egiptu, kao odgovor na Suesku krizu, predstavlja svojevrsnu razdjelnicu od mirovnih aktivnosti promatračkog tipa prema mirovnim operacijama „tradicionalnog tipa“. Naime, nakon ove mirovne aktivnosti postavljena su osnovna načela za provedbu mirovnih operacija kojih se moraju pridržavati svi dionici mirovnih aktivnosti. Radi se o tri principa: 1. provedba i nazočnost mirovne operacije mora biti utemeljena na pristanku svih strana u sporu, 2. nepristranost međunarodnih snaga i 3. korištenje sile-oružja jedino u samoobrani (v. šire Bellamy i Williams, 2010, str. 177-182). Tijekom hladnoga rata, uslijed bipolarne podjele svijeta, podjele na Istok i Zapad i rivalstva između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, Vijeće sigurnosti uglavnom nije uspijevalo izglasati rezolucije koje su se odnosile na upućivanje mirovnih snaga u dijelove svijeta gdje je to bilo potrebno (česta je bila upotreba veta pri glasanju). Stoga je do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća, dakle kroz 40 godina primjene, pokrenuto trinaest mirovnih operacija, da bi se u sljedećih dvadeset godina (1988–2008) broj pokrenutih mirovnih operacija učetverostručio, točnije pokrenute su pedeset i dvije nove operacije (Jakešević, 2012, str. 25).

Strogo se pridržavajući ograničavajućih političkih faktora, i izbjegavajući opasnost dubljih uvlačenja u sukobe, ciljevi mirovnih operacija za vrijeme hladnog rata bili su ograničeni na održavanje prekida vatre i stabiliziranje situacija na terenu, čime se nastojalo osigurati minimum potrebnog mira dok se na političkoj razini traže i primjenjuju drugi instrumenti u cilju iznalaženja rješavanja sukoba mirnim putem, primjerice pregovorima o trajnom rješenju spornih pitanja. Zadaci koje je Vijeće sigurnosti određivalo u svojim rezolucijama, u slučaju tradicionalnih mirovnih operacija uključivali su: promatranje, praćenje i izvješćivanje uz korištenje statičnih nadzornih postaja, zatim patroliranje duž linija razdvajanja, prelete aviona, helikoptera ili drugih tehničkih sredstava, uz suglasnost

³ Vijeće sigurnosti posebnom Rezolucijom pokreće konkretnu mirovnu operaciju, pri čemu se određuje naziv operacije-misije, na engleskom jeziku i uz obveznu skraćenicu-akronim koji se koristi u službenoj komunikaciji. U ovom radu rabimo u najvećoj mjeri skraćenicu naziva pojedine mirovne operacije uz navođenje zemlje u kojoj se provodi. Popis svih mirovnih operacija Ujedinjenih naroda i njihove skraćenicu, kao i razdoblje njihove provedbe dostupno je na https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_1.pdf (26.02.2019.).

stranaka u sukobu. Također, važne mjere bile su usmjerene na nadzor prekida vatre, interpoziciju kao mjeru zaštite i izgradnju povjerenja između pripadnika mirovnih operacija i stranaka u sukobu. Praćenjem i izvještavanjem stranaka o pridržavanju obveza koje se odnose na prekid vatre ili demilitarizirane zone te istraživanjem prigovora o kršenjima dogovorenih mjera, tradicionalne mirovne operacije ostvaruju svoju misiju uz striktno poštovanje temeljnih načela za provedbu mirovnih operacija.⁴

Tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća, uslijed promijenjenih političkih okolnosti i sve veće složenosti zadataka u provedbi mirovnih operacija, tradicionalne mirovne operacije sve više ustupaju mjesto kompleksnijim mirovnim aktivnostima. U tom procesu počinju se provoditi višedimenzionalne mirovne operacije (*Multi-dimensional Peacekeeping operations*), kao i prijelazne međunarodne uprave (*Transitional Authority*) na teritoriju Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova i Istočnog Timora.⁵ Osim navedenih tipova mirovnih operacija, UN je pokrenuo i čitav niz specijalnih političkih misija (*Special Political Mission*).⁶ Također, se razvijaju i druge, složenije mirovne aktivnosti, primjerice *Conflict Prevention* – prevencija konflikta, *Peacemaking* – stvaranje mira, *Peace enforcement* – nametanje mira i *Peacebuilding* (*Post-conflict Peacebuilding and Preventing relapse to Conflict*) – skraćeno, izgradnja mira.⁷ Uslijed povećane potrebe za mirovnim aktivnostima, Vijeće sigurnosti provođenje navedenih mjera prenosi i na regionalne organizacije i agencije kao što su EU, NATO, Afrička unija i druge (Jakešević, 2012, str. 66).

S obzirom na to da tradicionalni model mirovnih operacija ne predviđa mandat da se izvršitelji izravno uključuju u političke aktivnosti u cilju rješavanja, već da osiguravaju postojeće stanje – *status quo*, zbog nedostatka političke volje za trajnim političkim rješenjem, neke od tradicionalnih mirovnih operacija Ujedinjenih naroda egzistiraju već desetljećima, i pitanje je kada će biti povučene. Početkom 2019. godine, Ujedinjeni narodi imaju aktivnih 14 mirovnih operacija. Od toga, one pokrenute na samom početku primjene tradicionalnih mirovnih operacija 1948. godine, UNTSO na srednjem istoku, UNMOGIP u Indiji i Pakistanu, UNIFIL u Libanonu 1978. godine te UNFICYP na Cipru 1964. godine, još se uvijek provode.⁸ Većina aktivnih mirovnih operacija u svom sastavu ima i pripadnike međunarodnih policijskih snaga.⁹

⁴ United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines, 2008, str. 21.

⁵ O osnovnim karakteristikama prijelazne međunarodne teritorijalne uprave kao posebnog tipa mirovnih operacija v. Krakić 2011, Stahn 2008. Posebnosti mirovnih operacija i misija na Istočnom Timoru vidi u Franulović i Tatalović, 2018.

⁶ V. Introduction to United Nations Peacekeeping, Core Pre-Deployment Training Materials, 2009, str. 31-40. Detaljno s primjerima pojedinih mirovnih aktivnosti v. Bellamy i Williams, 2010, str. 153-278.

⁷ V. The Spectrum of Peace and Security Activities, u United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines, 2008, str. 17-20.

⁸ Usp. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/180413_unpeacekeeping-operationlist_2.pdf (22.02.2019.)

⁹ Jurašić (2009, str. 68-75) objašnjava alternativni termin „Međunarodna policija UN-a“.

3. POLICIJA U MIROVNIM OPERACIJAMA UJEDINJENIH NARODA

Početak primjene mirovnih operacija kao sredstva ostvarivanja ciljeva Ujedinjenih naroda, u razdoblju od 1948. do 1960. godine, obilježen je sudjelovanjem u izvršavanju mandata isključivo vojnog osoblja. Pripadnici civilne policije prvi su put angažirani kao dio neke mirovne aktivnosti u provedbi ONUC 1960. godine u Kongu. Cilj pokretanja mirovne operacije bio je da se pomogne kongoanskoj vladi u obnovi reda i sigurnosti nakon povlačenja belgijskih kolonijalnih vlasti i novonastalog vakuuma u obnašanju izvršnih funkcija vlasti. U početku mali broj policijskih službenika iz Gane, a kasnije 400 policajaca iz Nigerije imali su mandat da pridruženi vojnim snagama rade na osiguranju javnog reda i sigurnosti. Pripadnici policijskih snaga ostali su i nakon povlačenja misije 1964. godine sa zadatkom konsolidacije nacionalne policijske organizacije (Stahn, 2008, str. 236-246). Ovim prvim raspoređivanjem policijskih službenika iz druge države na teritoriju zemlje u kojoj se provodi mirovna operacija u skladu s odlukom Vijeća sigurnosti, predstavlja početak angažiranja civilnih policijskih službenika u svojstvu međunarodnih snaga za izvršenje neke mirovne operacije. Nakon ovog prvog iskustva, međunarodni policijski službenici angažiraju se i u provedbi mirovne operacije UNFICYP 1964. godine na Cipru. Mirovne snage Ujedinjenih naroda upućene su na Cipar kako bi se spriječili daljnji sukobi između ciparskih Grka i Turaka, doprinijelo održavanju i obnovi zakona i reda i na taj način olakšalo povratak normalnim uvjetima suživota. U provedbi je mandata pored vojne, bila uključena i policijska komponenta sastavljena od 173 policijska službenika iz Australije, Novog Zelanda, Austrije i Skandinavije koji su bili raspoređeni na otoku. S obzirom na to da je u provedbi mandata bila uključena i vojna policija, kako bi se napravila jasna razlika u terminološkom ali i organizacijskom, praktičnom smislu – od 1964. godine za policijske službenike uključene u provedbu mirovnih operacija počinje se koristiti naziv CIVPOL (*Civilian Police*), civilna policija Ujedinjenih naroda (Anderholt, 2012, str. 19). Nakon državnog udara 1974. i turske invazije na Cipar, misiji je proširen mandat kako bi se prevenirali daljnji sporovi i rat. Stoga je pred UNFICYP postavljen zadatak da obavlja ophodnje i nadzire zonu razdvajanja, što je do danas ostao osnovni način djelovanja pripadnika međunarodnih policijskih snaga na Cipru. Osim posebnog naziva, karakteristično je da su policijski službenici bili organizirani unutar nacionalnih kontingenata te su obavljali poslove koji se do danas smatraju klasičnima u smislu tradicionalnih mirovnih operacija. Budući da se ova mirovna operacija provodi sve do danas, možemo je smatrati oglednim primjerom po pitanju organizacije policijske komponente u međunarodnom kontekstu kao i po pitanju poslova koje civilna policija obavlja u nekoj mirovnoj operaciji. U sljedećih 25 godina, Ujedinjeni su narodi pokrenuli sedam novih mirovnih operacija s vrlo malim brojem civilnih policajaca.¹⁰

Do bitnih promjena dolazi krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća što je koincidiralo s prestankom razdoblja hladnog rata i blokofske podjele svijeta. Od 1988. godine kada je pokrenuta mirovna operacija UNAVEM I u Angoli, u kojoj je sudjelovalo 1400 pripadnika

¹⁰ Pokrene su sljedeće operacije: DOMREP, Dominikanska Republika; UNIPOM, Indija-Pakistan; UNEF II, Egipat - Izrael; UNDOF, Izrael - Sirija; UNIFIL, Libanon; UNGOMAP, Afganistan-Pakistan; UNIMOG, Iran-Irak, <http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operationslist> (20.02.2019.)

međunarodne policijske komponente, pa nadalje, broj mirovnih operacija i broj angažiranih policijskih službenika značajno se povećao. Osim nominalnog povećanja broja mirovnih operacija u kojima sudjeluju, te povećanja samih izvršitelja, usporedno se povećavao i raspon poslova koje su morali izvršavati policijski službenici (Franulović i Tadić, 2016). U tome posebno mjesto imaju dvije mirovne aktivnosti koje imaju obilježja prijelaznih uprava s velikim brojem angažiranih policijskih službenika pokrenute 1999. godine; UNMIK Kosovo s policijskom komponentom koja je brojala 4.500 pripadnika, te UNTAET na Istočnom Timoru gdje je raspoređeno 1.640 policajaca. U ove dvije mirovne operacije, međunarodni policijski službenici imali su nadležnost i ovlasti provoditi sve poslove koje inače obavlja regularna policijska organizacija neke suverene države, jer takve organizacije na prostorima provedbe mirovne operacije, uslijed ratnih sukoba jednostavno nije bilo (Franulović i Tatalović, 2018). Za vrijeme provedbe UNMIK-a prvi se put operativno angažiraju posebne formirane jedinice (*Formed Police Units- FPU*) sastavljene od 120 do 140 policijskih službenika, koji dolaze iz jedne države, s vlastitim zapovjednim kadrom te vojno-policijskim ustrojem na vodove i desetine.¹¹ U daljnjem razdoblju, a posebno nakon izvješća o stanju u mirovnim operacijama (*Report of the Panel on United Nations Peace Operations*),¹² 2000. godine, provedene su reforme u cilju organizacijskog osnaživanja struktura Ujedinjenih naroda zaduženih za provedbu mirovnih operacija te standardizacije postupaka regrutacije i selekcije, obuke, upućivanja i postupanja policijskih službenika na području operacija. Također, specificirani su i razrađeni poslovi te sustav odgovornosti pripadnika civilne policije. Radi se o novoj generaciji poslova kojima se obuhvaća savjetovanje i izvještavanje; reformiranje i restrukturiranje lokalnih policijskih službi; trening, mentoriranje, prenošenje policijskih vještina i povećavanje policijskih kapaciteta; ustrojavanje novih nacionalnih policijskih službi te obavljanje izvršnih policijskih poslova i ovlasti (v. šire Sebastian, 2015).¹³ U sljedećim godinama uslijedilo je daljnje unaprjeđenje sustava pripreme i sudjelovanja policijskih službenika u mirovnim operacijama, te se od 2007. godine za pripadnike policijske komponente umjesto CIVPOL, počinje rabiti termin UNPOL (*United Nations Police Officers*).¹⁴

Od početka aktivnog sudjelovanja policijskih službenika u mirovnim operacijama, međunarodna zajednica nastoji odgovoriti što učinkovitijim mjerama i aktivnostima na nove sigurnosne izazove. Mjere koje se kontinuirano poboljšavaju i prilagođavaju odnose se na uspostavu djelotvornih selekcijskih postupaka, sustava kvalitetnih preduputnih treninga te adekvatne pripreme policijskih službenika koji se upućuju na područje neke mirovne operacije (Jozić, Franulović i Pišković, 2018). Ipak, unatoč razvoju novih i složenijih

¹¹ V. šire: *Formed Police Units in United Nations Peacekeeping Operations*, 2013.

¹² Ovo se izvješće u stručnoj literaturi naziva „Brahimi Report“ prema voditelju radne skupine za izradu Izvješća Lakhadaru Brahimiju. O tome v. http://www.un.org/en/events/pastevents/brahimi_report.shtml (27.12.2018.).

¹³ Usp. *Handbook on Multidimensional Peacekeeping Operations*, 2003, str. 83- 94.

¹⁴ V. http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/police/documents/pkop_unpol_guidelines_062010.pdf (28.02.2019.).

načina provedbe mirovnih operacija, policijski službenici moraju prije svega biti uvježbani i pripremljeni da rade na poslovima koji se smatraju tradicionalnim *peacekeepingom*. Mirovna je operacija na Cipru *role-model* tradicionalnog tipa mirovnih operacija u kojoj aktivno participiraju i pripadnici civilne policije.

4. CIPARSKO PITANJE I PROVEDBA UNFICYP-a

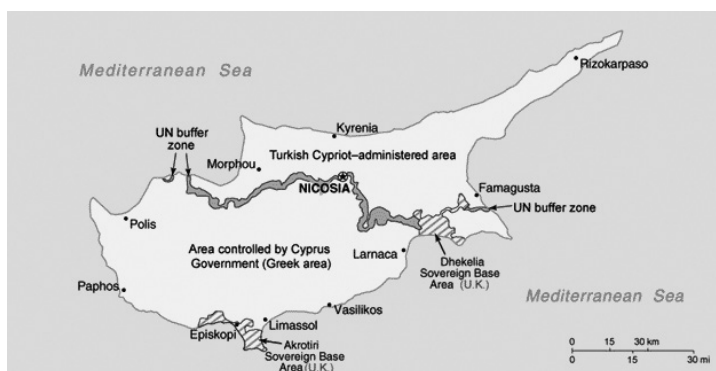
Cipar je otočna država u istočnom Sredozemlju, poveznica kontinenta Europe, Azije i Afrike, sadržajne povijesti pod vlašću osmanlijske države od 14. do 19. stoljeća, a potom pod kolonijalnom vlašću Velike Britanije. U procesu osamostaljenja početkom 1960-ih godina prošlog stoljeća dolazi do sukoba između ciparskih Grka i ciparskih Turaka na što reagira međunarodna zajednica pokretanjem mirovne operacije UNFICYP i to 1964. godine, s ciljem sprječavanja daljnjih međuetničkih sukoba. Iako je predviđeno da traje 3 mjeseca, ova mirovna operacija nastavila se provoditi do današnjih dana te je u međuvremenu postala ključni faktor sigurnosti na otoku, preko čijih se aktivnosti održava krhki mir između dviju zajednica na otoku razdvojenih zonom sigurnosti koju kontroliraju pripadnici međunarodnih mirovnih snaga. Značajnu ulogu u provedbi mandata UNFICYP-a, pored pripadnika međunarodnih vojnih snaga zauzimaju i pripadnici policijske komponente razmješteni u zoni i oko zone razdvajanja. U nastavku se iznosi pregled političko-povijesnih okolnosti u kojima se provodi UNFICYP te poslovi i ustroj međunarodne policije kao sastavnog dijela misije.

4.1. Povijesno-političke okolnosti u kojima se provodi UNFICYP

Odnosi Grka i Turaka na Cipru započeli su okupacijom do tada grčkog otoka od osmanlijske države u 14. stoljeću koja je imala otok pod svojom upravom sve do 19. stoljeća kada ga ustupa Velikoj Britaniji u zamjenu za međusobni sporazum o obrani od carske Rusije. U razdoblju britanske uprave ciparski Grci, koji čine 80 % stanovništva, pod vodstvom Pravoslavne crkve započeli su borbu za oslobođenje i priključenje Grčkoj. Nakon Drugog svjetskog rata ta se borba intenzivirala pod geslom „prava na samoopredjeljenje naroda“. Turska manjina, koja čini oko 18 % stanovništva, nije sudjelovala u antikolonijalnoj borbi, smatrajući da ujedinjenje s Grčkom za njih ne predstavlja povoljno političko rješenje. U situaciji oprečnih stavova o budućnosti otoka, tadašnji vođa ciparskih Grka, arhiepiskop Makarios, odustao je od krajnjega političkog cilja, priključenja Cipra Grčkoj, i zadovoljio se kompromisnim rješenjem koje se sastojalo u stvaranju Republike Cipar. Londonskim i Ciriškim sporazumima iz 1959. godine stvorene su pretpostavke za osnivanje samostalne Republike Cipar, a kao garant za novostvorenu državu, sporazumom je dogovoreno da provedbu Ustava i obranu suvereniteta Cipra zajamče Velika Britanija, Grčka i Turska. Cipar je neovisnost stekao 1960. godine. Međutim, ustavnim rješenjem nisu bili zadovoljni ciparski Grci koji su smatrali da je turska manjina dobila prevelika prava. Zbog toga je 1963. godine pokrenut postupak za reviziju Ustava, kojom su politička prava ciparskih Turaka trebala biti umanjena. Ciparski Turci su to odbili, nakon čega je došlo do ekspanzije nasilja u kojemu je stradalo mnogo stanovnika otoka, a najviše Turaka (Tatalović, 2010, str. 122).

Da bi spriječili daljnje sukobe na Cipru, i u široj regiji, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, 1964. godine na Cipar upućuje mirovne snage i organizirala međunarodnu konferenciju o Cipru u Londonu. Turska je nudila federativno uređenje, međutim ciparski Grci su ostali pri načelu unitarne države. U nedostatku obostrano prihvatljivog sporazuma, teror prema pripadnicima turske manjine se nastavio. Nakon pokolja u jednom turskom selu 1967. godine, Turska se uključila u sukob i za odmazdu bombardirala nekoliko grčkih sela na otoku, nakon čega je došlo do potpunog prekida kontakata ciparskih Turaka s vladom u Nikoziji te je osnovan Privremeni administrativni savjet koji je trebao obnašati vlast na dijelu otoka pod kontrolom ciparskih Turaka. Nasilnom pokušaju ujedinjenja Cipra s Grčkom nakon državnog udara 15. srpnja 1974. godine, suprotstavila se Turska, koja je pozivajući se na Londonski i Ciriški sporazum na Cipar iskrkala 40.000 vojnika koji su u brzom akciji okupirali 40 % otoka. Uslijedili su novi pregovori o trajnom političkom rješenju problema Cipra. Na pregovorima održanim u Beču, ciparski Grci konačno su prihvatili ideju o federalizaciji otoka. Međutim, oslanjajući se na prisutnost vojske, Turci su povećali svoje apetite zbog čega do danas nije postignuto političko rješenje (Tatalović, 2010, str. 123).

Nakon prekida ratnih djelovanja 1975. godine, otok je podijeljen na sjeverni dio koji obuhvaća oko 40 % teritorija i nadzire ga turska strana, te južni pod nadležnosti ciparskih Grka. UNFICYP je dobio obvezu nadziranja linije prekida ratnih djelovanja uspostavljene u zoni razdvajanja (*Buffer zone*) između ciparskih turskih i ciparskih snaga na sjeveru i ciparskih grčkih snaga na jugu. Zona razdvajanja proteže se preko 180 kilometara preko otoka i obuhvaća teritorij Cipra koji je ustupljen Ujedinjenim narodima u cilju organizacije i provedbe mandata mirovne operacije (Bellamy i Williams, 2010, str. 185). Na sjevernom turskom dijelu otoka proglašena je 1983. godine turska Republika Sjeverni Cipar koju priznaje samo Turska. Osim navedenih podjela, Velika Britanija je nakon priznanja neovisnosti Cipra zadržala dio teritorija pod svojom suverenom vlašću te se na

Slika 1. Prikaz podjele Cipra¹⁵

¹⁵ Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cyprus#/media/File:Cy-map.png> (26.02.2019.)

tim dijelovima otoka nalaze dvije vojne baze britanske vojske. Unatoč podjeli otoka na dva dijela te svojevrsne okupacije sjevernog dijela i prisutnosti međunarodnih snaga koje održavaju primirje između sukobljenih strana, 1. svibnja 2004. godine, samo je grčki dio Cipra postao članicom Europske unije. Pokušaji da se nađe rješenje za sukob između Grka i Turaka na Cipru traje već više od 55 godina i još uvijek se ne nazire rješenje koje bi bilo prihvatljivo svim stranama u sukobu. Jamac kakve-takve stabilnosti i održavanja *statusa quo*, kroz proteklo su se vrijeme profilirale međunarodne snage organizirane pod okriljem Ujedinjenih naroda u jednu od najdugovječnijih mirovnih operacija tradicionalnog tipa. U nedostatku formalnog sporazuma o prekidu sukoba i uspostave normalnih, mirnodopskih odnosa, UNFICYP svojom prisutnošću nadzire prekid neprijateljstava i rješava incidente u zoni razdvajanja.

4.2. Organizacija provedbe mirovne operacije na Cipru

Vijeće sigurnosti je 1964. godine na temelju Rezolucije 186 uspostavilo mirovnu operaciju UNFICYP (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*), kako bi se spriječili daljnji sukobi između ciparskih Grka i Turaka, doprinijelo održavanju i obnovi zakona i reda i na taj način olakšalo povratak normalnim uvjetima.¹⁶ Od početnog raspoređivanja mirovnih snaga, zadaci međunarodnih snaga su se mijenjali i dopunjavali u skladu s potrebama na terenu i pristanka sukobljenih snaga. Međutim, operacija ni u jednom trenutku nije prekidana a Vlada Cipra te predstavnici ciparskih Grka i ciparskih Turaka i dalje podupiru nastavak provedbe UNFICYP-a.¹⁷ Područje u kojem djeluje UNFICYP obuhvaća teritorij unutar i oko zone razdvajanja, izdvojeni dio teritorija koji predstavlja otprilike 3 posto otoka, i dvije linije prekida vatre koje su definirali Ujedinjeni narodi, formalno priznate od obje strane. Suprotstavljene snage raspoređene su na obje strane i broje oko 1.000 naoružanih vojnika. Dodatno je tisuće vojnika raspoređeno diljem otoka, čineći Cipar jednim od militariziranih mjesta po glavi stanovnika na svijetu. Zona razdvajanja (*The buffer zone*) proteže se 180 kilometara dijeleći otok na dva dijela. Širina zone varira od sedam kilometara do manje od četiri metra u glavnom gradu Nikoziji. Dvije suprotstavljene snage imaju oprečna shvaćanja zone razdvajanja. Turska strana to smatra „sterilnim područjem“, dok Republika Cipar potiče civilne aktivnosti ciparskih Grka u zoni. U nedostatku bilo kakvog izravnog kontakta između suprotstavljenih strana, policije ili civilnih vlasti, veze koje održava UNFICYP-a između razdvojenih entiteta s obje strane otoka je ključna za sprečavanje ponovne borbe.¹⁸ Mirovnom operacijom UNFICYP na Cipru upravlja Posebni predstavnik Glavnog tajnika Vijeća sigurnosti (*The Special Representative of the Secretary - SRSG*). Kao operativni šef misije, Posebni predstavnik ima na raspolaganju četiri odvojene sastavnice koje neposredno surađuju sa zajedničkim

¹⁶ <http://unscr.com/en/resolutions/186> (26.02.2019.)

¹⁷ Rezolucija Vijeća sigurnosti 2453 od 30. 01.2019. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2453> (26.02.2019.)

¹⁸ Usp. Izvješće o operaciji Ujedinjenih naroda na Cipru, broj S/2018/676 od 06. srpnja 2018. – Vijeću sigurnosti UN-a. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/s2018676.php> (26.02.2019)

ciljem uspješne provedbe mandata mirovne operacije. To su vojna komponenta koja je najbrojnija, zatim policijska, civilna i osoblje koje pružaju potporu.¹⁹ U prosincu 2018. godine na Cipru je bilo raspoređeno 802 pripadnika vojne komponente te 67 pripadnika civilne policije koji dolaze iz 14 zemalja (vidi sliku 3).²⁰

4.3. Nadležnosti i ustroj UNPOL-a

Pripadnici civilne policije u mirovnoj operaciji UNFICYP (dalje u radu: UNPOL) sudjeluju u provedbi mandata od njezina samog pokretanja te kontinuirano doprinose održavanju i obnovi zakona i reda, pružaju potporu vojnoj komponenti i odjelu za civilne poslove i na taj način doprinose nastojanjima da se iznađe pravično i trajno rješenje ciparskog problema. Nadležnosti UNPOL-a su sljedeće: istraživanje kaznenih djela koja su počinjena ili za koja se sumnja da su ih počinile osobe koje nisu pripadnici UN-a unutar zone razdvajanja; pružanje podrške UNFICYP-u, pri očuvanju javnog reda tijekom demonstracija i većim prijetnjama sigurnosti unutar i izvan zone razdvajanja; rješavanje građanskih sporova između stanovnika dviju zajednica u zoni razdvajanja; održavanje reda i zakona u naselju Pyla, koje je jedino područje u zoni razdvajanja gdje obje zajednice žive zajedno; kontrola civilnog pristupa u zoni razdvajanja; praćenje prijelaza između sjevera i juga; izdavanje i ovjeravanje dozvola za uzgoj, izgradnju i druge radove u zoni razdvajanja; ispitivanje i prijavljivanje nezakonitog odlaganja otpada u zoni razdvajanja; sprječavanje i prijavljivanje ilegalnog lova u zoni razdvajanja; prijavljivanje i omogućavanje preuzimanja ilegalnih imigranata smještenih unutar zone razdvajanja. Posebna se pažnja usmjerava na održavanje redovitih veza s nadležnim tijelima na sjeveru i jugu; također i na olakšavanje postupanja ciparske policije i policije ciparskih Turaka u njihovim istragama kašnjevih radnji u zoni razdvajanja.²¹

Struktura ustroja UNPOL-a sastoji se od tri razine: Zapovjedništvo (UNPOL HQ), 4 sektora, od čega su u operativnoj funkciji 3, te policijskih postaja unutar sektora. U zapovjedništvu UNPOL-a postoje sljedeće pozicije i poslovi: *Senior Police Adviser* – SPA, glavni zapovjednik UNPOL-ovih snaga u misiji. Na dužnost dolazi temeljem natječaja, izravni je zaposlenik Ujedinjenih naroda s mandatom od 4 godine uz mogućnost produženja. Ostali rukovoditelji kao i svi drugi predstavnici UNPOL-a u svojstvu su individualnih policijskih službenika, sekundirani od nacionalnih policijskih organizacija na mandat u UNFICYP-a.²² *Deputy Senior Police Adviser* – DSPA, zamjenik zapovjednika UNPOL snaga u misiji; UNLO – časnik za vezu – obavlja poslove časnika za vezu između vojske, policije i civilnih poslova,

¹⁹ Vidi šire: <https://unficy.unmissions.org/activities> (26.02.2019.).

²⁰ Usp. Izvješće Vijeću sigurnosti S/2019/37 od 11.01.2019. <https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/newsroom/2019/01/S-2019-37%20Report%20of%20the%20SG%20on%20UNFICYP.pdf>- (26.02.2019.).

²¹ Navedeni poslovni sastavni su dio SOP-a policijske komponente u UNFICYP-a. <https://unficy.unmissions.org/unpol> (26.02.2019.).

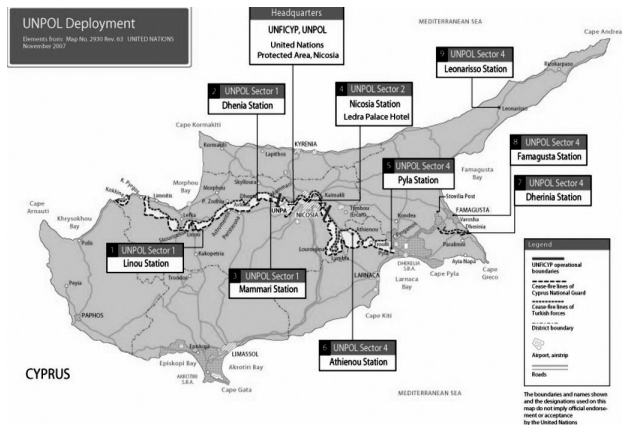
²² O uvjetima natječaja i njihovoj provedbi za sudjelovanje u UN-ovim operacijama v. <https://careers.un.org/lbw/Home.aspx> (26.02.2018.).

te vojnih i policijskih ureda ciparskih Turaka i Grka; CAPLO – časnik za vezu civilnih poslova, brine za izvođenje radova na objektima UNPOL-a, kontaktira i kontrolira ljudska prava zatvorenika bilo ciparskih Grka ili Turaka; *Staff officer personnel* – časnik za obavljanje administrativnih poslova za potrebe pripadnika UNPOL-a; *Staff officer logistics* – časnik za obavljanje poslova logistike za potrebe pripadnika UNPOL-a; *Staff officer operations* – časnik za obavljanje poslova službenih policijskih djelovanja UNPOL-a; *Training officer* – časnik za obavljanje poslova treninga novopridošlih pripadnika UNPOL-a, u radu mu pomaže i pomoćnik (*Training assistant*); *Scat coordinator* – rukovoditelj timovima policijskih službenika koji obavljaju civilne poslove u vidu pružanja pomoći građanima koji obavljaju poslove u zoni razdvajanja, u radu mu pomaže i zamjenik (*Deputy Scat coordinator*) i FMPU *Liaison Officer* – časnik za vezu između UNPOL-a i Interventne jedinice vojne policije za suzbijanje nereda (SOP UNFICYP-a).

Zona razdvajanja koja je u nadležnosti UNPOL-a podijeljena je na 4 sektora, od čega su u stvarnosti samo 3 jer preostali sektor predstavlja UNPA zonu gdje je ujedno i sjedište UNFICYP-a. Zapovjednu struktura UNPOL-a u najvećem, 4. sektoru čine: *Sector Commander* – zapovjednik sektora, njegov zamjenik – *Deputy Sector Commander*; te *Police patrol coordinator* – zapovjednik policije, s mjestom rada u zapovjedništvu UNFICYP vojne baze u Famagusti – na sjevernom dijelu Cipra koji operativno na dnevnoj bazi rukovodi rasporedom rada policijskih službenika UNPOL-a, vodi evidencije i ostale administrativne i logističke poslove vezane za rad sektora. Policijske postaje UNPOL-a raspoređene su tako da se u sektoru 1 nalaze tri: Linou, Mammari i Dhenia; u sektoru 2 jedna Ledra; i u sektoru 4 raspoređeno je pet policijskih postaja. Sektor 4 ima najveće područje nadziranja zone razdvajanja. Jedna od policijska postaja nalazi se na sjeveru Cipra koji je pod nepriznatom jurisdikcijom turske Republike Sjeverni Cipar, Leonarriso. Na sjevernom dijelu Cipra nalazi se i policijska postaja u gradu Famagusti, no ona od 2010. godine zbog sigurnosnih razloga nije u funkciji. Ostale tri postaje Dherinia, Athienou i Pyla nalaze se u samoj zoni razdvajanja, pri čemu je Pyla jedina postaja u zoni razdvajanja, u naselju gdje ciparski Grci i Turci žive zajedno.

Struktura osoblja i poslova ista je u svim UNPOL postajama. Navodimo primjere iz 4. sektora. *Pyla, Officer in charge* – OIC, voditelj otpreme službe za sve policijske postaje, s mjestom rada u mjestu Pyla gdje obavlja otpreme službi, brine za službena vozila i opremu, obavlja ophodnu djelatnost na području Pylie i u zoni razdvajanja, rješava incidente tj. dojave, unosi događaje u informacijski sustav. Zatim, *Team leader Athienou* – voditelj UNPOL postaje Athienou; Obavlja ophodnu djelatnost. *Team leader Dherynia* – voditelj UNPOL postaje Dherynia; obavlja ophodnu djelatnost kao i *Patrol officer* – policijski službenik. *Pyla scat team leader* – voditelj civilnih poslova u postaji Pyla obavlja sve poslove iz civilne domene u zoni razdvajanja; pruža pomoć i izdaje dozvole lokalnom stanovništvu koji obavljaju poljoprivredne, građevinske i ostale poslove u zoni razdvajanja, obavlja ophodnu djelatnost, radi kontrole provedbe planova iz civilnog segmenta rada, brine o organizaciji prijevoza hrane na sjeverno, tursko područje gdje stanuju ciparski Grci, u suradnji s lokalnim vlastima, rješava incidente i dojave. *Scat Team member* – policijski službenik za civilne poslove u postaji Pyla obavlja sve poslove iz civilne domene u zoni

razdvajanja, rješava incidente i dojave, obavlja unos događaja u sustav, te izvješćuje SCAT voditelja.²³

Slika 2. Prikaz položaja policijskih postaja UNPOL-a unutar 4 sektora²⁴

Podjela otoka Cipra na dva dijela sa suprotstavljenim viđenjem rješavanja etničkih pitanja i prava, čiju sigurnosnu zonu razdvajanja nadziru međunarodne vojne i policijske snage, prošlost je, sadašnjost, a vjerojatno i skora budućnost okruženja u kojem djeluje mirovna operacija UNFICYP. Pokrenuta s ciljem smirivanja neprijateljstva nakon proglašenja samostalnosti Cipra i doprinosa normalizaciji međuetničkih odnosa; kroz mandate dobivene od Vijeća sigurnosti, od samog početka do danas posjeduje obilježja tradicionalnog modela mirovnih operacija. Strane u sukobu suglasne su s njenim provođenjem, međunarodne snage u svojem djelovanju nastoje biti maksimalno neutralne i ne zauzimati „*in favorem*“, nečiju stranu, te nastoje ne upotrebljavati silu osim u slučaju samoobrane. S obzirom na dugovječnost, očito je da mirovne snage u tome uspijevaju. Takvom stanju u velikoj mjeri pridonose pripadnici UNPOL-a. Za bolje razumijevanje funkcioniranja popunjavanja radnih mjesta treba istaknuti da se radi o „*No ranking mission*“, što znači da su sva radna mjesta dostupna svim pripadnicima UNPOL-a koji dolaze u UNFICYP, bez obzira na osobno zvanje i radno iskustvo u matičnim policijskim sustavima. U razdoblju od 2005. do 2014. godine 30 policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske sudjelovalo je u provedbi UNFICYP-a (Vojković, 2017, str. 12).

²³ Prema osobnim izvorima i saznanjima autora rada. Detaljno o ustroju, radnim mjestima i poslovima UNFICYP od osnivanja do danas v. <https://search.archives.un.org/united-nations-peacekeeping-force-in-cyprus-unficy-p-standard-operating-procedures-sop-v-1-2> (26.02.2019.)

²⁴ Izvor: web <https://unficy-p.unmissions.org/unpol> (26.02.2019.)

Tablica 1. Zemlje iz kojih dolaze pripadnici i broj pripadnika UNPOL-a u UNFICYP-a²⁵

Zemlja	Broj PS
Irska	12
Ukrajina	9
Bosna i Hercegovina	8
Rusija	7
Kina	6
Rumunjska	4
Crna Gora	4
Slovačka	4
Bugarska	3
Indija	3
Srbija	2
Italija	2
Švedska	2
Latvija	1
Ukupno:	67

5. ZAKLJUČAK

Praksa provođenja mirovnih operacija na temelju rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, kontinuirano se provodi već više od sedamdeset godina. Početne mirovne aktivnosti bile su promatračkog tipa i u njihovoj je provedbi sudjelovalo isključivo vojno osoblje. Nakon mirovnog angažmana u Egiptu 1956. godine, Ujedinjeni narodi uspostavljaju tri osnovna principa koje se mora primjenjivati u provedbi mirovnih operacija: nazočnost mirovnih snaga mora biti utemeljena na pristanku svih strana u sporu, predstavnici međunarodnih snaga moraju biti nepristrani u sukobu i koristiti silu-oružja jedino u samoobrani. Na ovim principima stasao je i prvi, osnovni model tradicionalnih mirovnih operacija održavanja mira „*Traditional peacekeeping*“ koji je prevladavao za vrijeme hladnog rata. U tom razdoblju, mirovne snage imale su zadatke koji su bili usmjereni na održavanje i nadgledanje prekida neprijateljstava između strana u sukobu. U razdoblju nakon hladnog rata, mijenja se političko-sigurnosna paradigma u kojoj dolazi do značajnog povećanja broja mirovnih operacija i neposrednih izvršitelja, te se mijenja struktura i modeli provedbe aktivnosti na terenu. Ipak, unatoč uvođenju višedimenzionalnih mirovnih operacija s velikim brojem različitih vojnih i civilnih aktera,

²⁵ <https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/newsroom/2019/01/S-2019-37%20Report%20of%20the%20SG%20on%20UNFICYP.pdf>- (26.02.2019.)

te razgranatim spektrom aktivnosti, tradicionalne metode provođenja mirovnih operacija ostaju aktualne sve do danas. Policijski službenici kao predstavnici međunarodnih snaga, počeli su se raspoređivati u mirovne operacije od 1960-ih godina. Usporedno s povećanjem broja operacija u kojima su bili uključeni, mijenjala se i struktura zadataka a time i profila specijalnosti kojima policijski službenici moraju raspolagati da bi uspješno obavljali poslove u mirovnim operacijama. Najdugovječnija mirovna operacija tradicionalnog tipa u kojoj sudjeluju policijski službenici je UNFICYP na Cipru.

Ciparsko pitanje došlo je u fokus zanimanja međunarodne zajednice nakon proglašenja neovisnosti Cipra i sukoba između ciparskih Grka i ciparskih Turaka uzrokovanog oprečnim stavovima u vezi budućeg ustavnog uređenja Cipra. Da bi se spriječili daljnji sukobi, Vijeće sigurnosti 1964. godine na Cipru pokreće mirovnu operaciju, u kojoj sudjeluju predstavnici vojne i policijske komponente. Ovim činom, sukobi se nisu zaustavili, a dodatno su eskalirali 1974. godine kada je Turska okupirala 40 % sjevernog dijela otoka. Od tada je otok podijeljen na dva dijela, sjeverni pod kontrolom ciparskih Turaka i južni pod kontrolom ciparskih Grka. Od 1975. godine između ova dva dijela otoka nalazi se sigurnosna zona u dužini 180 kilometara koju kontroliraju predstavnici UNFICYP-a. Specifičnost teritorijalne podjele Cipra ogleda se i u činjenici da Velika Britanija posjeduje dvije vojne baze na obalnom dijelu otoka koje su pod njenom suverenom vlašću. Ipak, unatoč navedenim podjelama, grčki, južni dio otoka 1. svibnja 2004. godine postao je članicom Europske unije. Nastojanja da se nađe adekvatno rješenje za sukob između Grka i Turaka na Cipru traje već više od 55 godina. Jedini jamac stabilnosti, mira i održavanja *statusa quo*, međunarodne su snage Ujedinjenih naroda sastavljene od vojnih, policijskih i civilnih predstavnika.

Policijska komponenta mirovne operacije – UNPOL, broji 67 policijskih službenika koji dolaze iz 14 zemalja i svojim radom doprinose održavanju i obnovi zakona i reda, pružaju potporu vojnoj komponenti te odjelu za civilne poslove i na taj način doprinose nastojanjima da se iznađe rješenje ciparskog problema. UNPOL je organiziran u tri razine: zapovjedništvo, četiri sektora – i u njima devet policijskih postaja raspoređenih uglavnom na području zone razdvajanja, gdje se odvija i većina poslova u njihovoj nadležnosti. Radi se o „*No ranking mission*“ što znači da svi policijski službenici osim glavnog zapovjednika, mogu biti birani i obavljati sve ostale funkcije i poslove u ovisnosti o vremenu trajanja mandata kao i osobnih aspiracija i sposobnosti. Doprinos uspješnoj realizaciji ove mirovne operacije dalo je i 30 policijskih službenica i službenika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske aktivno sudjelujući u provedbi UNFICYP-a u razdoblju od 2005. do 2014. godine.

LITERATURA

1. Anderholt, C. (2012). *Female Participation in Formed Police Units*. Carlisle, Pennsylvania: Peacekeeping & Stability Operations Institute, U.S. Army War College.
2. Bellamy, J. A., Williams, D. P., Griffin, S. (2010). *Understanding Peacekeeping*. Cambridge: Polity.

3. Department of Peacekeeping Operations. (2003). *Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*. New York: Department of Peacekeeping Operations.
4. Department of Peacekeeping Operations (2008). *United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines*. New York: Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support.
5. Department of Peacekeeping Operations (2009). *UN Peacekeeping PTD Standards - Specialized Training Material for Police*. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations.
6. Department of Peacekeeping Operations (2013). *Formed Police Units in United Nations Peacekeeping Operations*. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support.
7. Department of Peacekeeping Operations (2016). *What the United Nations Police do in the Field*. New York: Department of Peacekeeping Operations.
8. Department of Peacekeeping Operations – Our history, <https://peacekeeping.un.org/en/our-history> (22.02.2019.)
9. Franulović, D., Tadić, J. (2016). Policijska komponenta u mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda. *Policijska i sigurnost*, 25 (2): 178-190.
10. Franulović, D., Tatalović, S. (2018). Uloga policije u provedbi međunarodnih mirovnih operacija i misija – studija slučaja Istočni Timor. *Forum za sigurnosne studije*, 2: 46-66.
11. Jakešević, R. (2012). *Hrvatska i mirovne misije Ujedinjenih nacija*. Zagreb: Politička kultura i Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
12. Jozić, M., Franulović, D., Pišković, D. (2018). Situacijske vježbe kao dio treninga policijskih službenika prije upućivanja u mirovne operacije. *27. Ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske, Poreč (Hrvatska)*, 645-650.
13. Jurašić, R. (2009). *Policijska u međunarodnim odnosima*. Zagreb: Politička kultura.
14. Krakić, J. (2011). Međunarodna teritorijalna uprava. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (3): 1037-1078.
15. Povelja Ujedinjenih naroda. Narodne novine – međunarodni ugovori, 15/93.
16. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, http://www.un.org/en/events/pastevents/brahimi_report.shtml (27.12.2018.)
17. Sebastian, S. (2015). *The Role of Police in UN Peace Operations*. Washington DC: Stimson Center.
18. Stahn, C. (2008). *The Law and Practice of International Territorial Administration, Versailles to Iraq and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Tatalović, S. (2006). *Nacionalna i međunarodna sigurnost*. Zagreb: Politička kultura.

20. Tatalović, S. (2010). *Globalna sigurnost i etnički sukobi*. Zagreb: Politička kultura.
21. United Nations – Careers, <https://careers.un.org/lbw/Home.aspx> (26.02.2019.)
22. United Nations Peacekeeping Force In Cyprus (UNFICYP) – Activities, <https://unficyp.unmissions.org/activities> (26.02.2019.)
23. United Nations Peacekeeping Force In Cyprus (UNFICYP) – Standard operating procedures, <https://search.archives.un.org/united-nations-peacekeeping-force-in-cyprus-unficyp-standard-operating-procedures-sop-v-1-2> (26.02.2019.)
24. United Nations Peacekeeping Force In Cyprus (UNFICYP) – UNPOL.
25. <https://unficyp.unmissions.org/unpol> (26.02.2019.)
26. United Nations Peacekeeping Force In Cyprus (UNFICYP), United Nations Police (UNPOL) - *Standard operating procedures*, <https://unficyp.unmissions.org/unpol> (26.02.2019.)
27. United Nations Security Council Resolutions – Resolution 186, <http://unscr.com/en/resolutions/186> (26.02.2019.)
28. United Nations Security Council Resolutions – Resolution 2453, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2453> (26.02.2019.)
29. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda - Izvješće o operaciji Ujedinjenih naroda na Cipru, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/s2018676.php> (26.02.2019.)
30. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda - Izvješće Vijeću sigurnosti S/2019/37 od 11.01.2019. <https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/newsroom/2019/01/S-2019-37%20Report%20of%20the%20SG%20on%20UNFICYP.pdf>- (26.02.2019.)
31. Vojković, A. M. (2017). *Hrvatska policija u mirovnim misijama: od 2005. do 2017*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
32. Wikipedia – Cyprus, <https://en.wikipedia.org/wiki/Cyprus#/media/File:Cy-map.png>, (26.02.2019.)

Internetski izvori:

1. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_1.pdf, (26.02.2019.)

THE TRADITIONAL MODEL OF PEACEKEEPING OPERATIONS AND THE POLICE – CASE STUDIES OF CYPRUS

Abstract

The Traditional model of peacekeeping operations is the original concept of peace activity used by United Nations in order to maintain international peace and security. The traditional peacekeeping operations were first deployed during the Cold War as an interim measure to help manage a conflict based on three main principles: Consent of the parties, Impartiality and Non-use of force except in self-defense. Police officers have been deployed as part of United Nations peacekeeping operations since the early 1960's. First in ONUC Congo (1960-1964), and then in UNFICYP on Cyprus (1964) as an example of the traditional model of peacekeeping operation, with the active role of the civilian police, that is still being implemented. This paper analyzes the basic characteristics of the traditional model of peace operations, emphasizing the position and the roles of the international police officers. Based on the case study example of UNFICYP in Cyprus, the organizational structure of its police component, as well as the duties and responsibilities of the assigned police personnel, will be analyzed.

Keywords: Peacekeeping operations, police, maintaining peace and security, Cyprus.

dr. sc. Ruža Karlović, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, rkarlovic@fkz.hr

Jasna Babić, Ravnateljstvo policije, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska

dr. sc. Ines Sučić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Hrvatska

dr. sc. Nikola Šimunić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Hrvatska

Velimir Bartoš, Ravnateljstvo policije, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska

PROSTORNA I VREMENSKA DISTRIBUCIJA SEKSUALNOG NASILJA – STUDIJA SLUČAJA GRADA ZAGREBA¹

Sažetak

Prethodna istraživanja seksualnog nasilja i silovanja uglavnom su bila usmjerena na karakteristike počinitelja i žrtve, a danas je sve prisutnije stajalište da nisu moguća adekvatna objašnjenja kaznenih djela, niti njihova učinkovita prevencija bez dubinskog razumijevanja okoline u kojoj se događaju. Stoga su ciljevi ovog istraživanja bili sljedeći: 1. analizirati prostornu distribuciju prijavljenih djela silovanja u Gradu Zagrebu; 2. analizirati vremenske varijacije u prijavljenim djelima silovanja – tijekom godina, godišnjih doba i tijekom doba dana; te 3. ispitati razlike među karakteristikama počinitelja i žrtava, te razlike u prostornoj i vremenskoj distribuciji prijavljenih djela silovanja u Gradu Zagrebu s obzirom na mjesto počinjenja (u zatvorenom ili na otvorenom prostoru). U analizi 97 prijavljenih pokušanih i dovršenih silovanja u razdoblju od 2007. do 2016. godine u Gradu Zagrebu prostorna distribucija prijavljenih djela silovanja pokazala je da su silovanja relativno heterogeno raspoređena, te da je relativni rizik od silovanja prilično nizak i sličan među različitim gradskim četvrtima. U Gradu je Zagrebu u analiziranom razdoblju najveći udio silovanja počinjen u zatvorenim prostorima, u noćnim satima i u proljeće. Niske apsolutne vrijednosti onemogućuju zaključivanje o trendovima pada i porasta silovanja na razini gradskih četvrti tijekom vremena. U zatvorenim prostorima prijavljeno je više dovršenih silovanja nego u otvorenim prostorima, te su počinitelji silovanja u zatvorenim prostorima bili stariji od onih koji su ih počinili na otvorenim prostorima. Analiza trendova i dinamike silovanja, ali i planiranje učinkovite prevencije, pokazali su se nepotpunim

¹ Istraživanje je provedeno u okviru Uspostavno-istraživačkog projekta „HRVATSKI MONITOR NASILJA: Istraživanje pojavnih oblika, uzroka i procesuiranja delinkventnog nasilja s fokusom na zaštiti posebno ranjivih skupina žrtava (CroViMo)“, financiranog od Hrvatske zaklade za znanost (UIP-2017-05-8876). Službena stranica projekta: www.violence-lab.eu

bez istovremene analize specifičnih mjesta počinjena silovanja, vremena počinjenja, karakteristika i aktivnosti žrtve/počinitelja, ali i stanovništva, te užih i širih obilježja susjedstva/gradskih četvrti.

Ključne riječi: GIS, prostorna i vremenska analiza, seksualno nasilje, silovanja, Zagreb.

1. UVOD

Prethodna su istraživanja seksualnog nasilja i silovanja uglavnom bila usmjerena na karakteristike počinitelja i žrtve, dok se mjesto počinjenja uglavnom smatralo ne toliko važnim aspektom kaznenih djela protiv spolne slobode (npr. Belknap, 1987). Novija istraživanja pak ukazuju na važnost okoline u kojoj se seksualno nasilje događa (npr. Hewitt i Beauregard, 2014). Stoga je sve prisutnije stajalište da nisu moguća adekvatna objašnjenja kaznenih djela, niti njihova učinkovita prevencija bez razumijevanja okoline u kojoj se događaju. Analiza žarišnih mjesta kriminala (eng. *crime hot-spots*) od velikog je značaja za policiju jer je veliki udio kaznenih djela u urbanoj sredini obično koncentriran na malom geografskom području (Brantingham i Brantingham, 1982) te je ovo istraživanje usmjereno na analizu prostorne i vremenske distribucije počinjenih djela silovanja i to na primjeru Grada Zagreba.

Relativno mali udio silovanja događa se na vanjskom (otvorenom) prostoru (Ceccato, 2014; Colombino, Mercado i Jeglic, 2009; Colombino i sur., 2011). Međutim, takva djela, s jedne strane, imaju naročito velik utjecaj na lokalnu zajednicu i kod njenih članova prisutnu razinu straha od kriminala, a s druge pak strane poboljšanja u urbanističkom planiranju i promjene u policijskim postupcima mogu spriječiti ili barem značajno smanjiti njihovu pojavnost (Ceccato, Guangquan i Haining, 2018). Svrha je ovoga rada istaknuti značaj prostornog i vremenskog elementa u analizi pokušanih i/ili počinjenih silovanja te općenito potaknuti suradnju građana, policije i znanstvenika u svrhu razmjene znanja, rezultata prevencije kriminala i unapređenja kvalitete života.

1.1. Definicija i pojavnost silovanja

U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske (glavi XVI, čl. 153.) silovanje je kazneno djelo protiv spolne slobode definirano na sljedeći način: „tko s drugom osobom bez njezinog pristanaka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju i to sve počini uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na život i tijelo silovane ili druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina“. Kazneno djelo silovanja može se počinuti samo s namjerom što znači da postoji svijest počinitelja o primjeni sile ili prijetnje (Pavlović, 2013). Ova pretpostavka sadržana je i u *teoriji situacijske akcije* (eng. *Situational Action Theory*; Wikström i sur., 2010) prema kojoj do silovanja dolazi samo ako se počinitelj osjeća „dovoljno motiviranim“ (događajima koji

su prethodili djelu) da iskoristi obilježja mjesta (pravo mjesto, pravo vrijeme i prava osoba) te razmatra seksualno nasilje kao moguće ponašanje (Ceccato, 2014). Stoga je silovanje, kao i druga (kriminalna) ponašanja, produkt namjernog odabira pojedinca, potaknuto interakcijom njegove/njezine kriminalne dispozicije i izlaganja kriminogenom mjestu (npr. Beauregard i sur., 2007; Duwe, Donnay i Tewksbury, 2008).

U Europskoj je uniji 2015. godine policiji bilo prijavljeno 215.000 djela seksualnog nasilja, od čega je bila trećina, tj. skoro 80.000 silovanja (Eurostat, 2017). Od europskih je zemalja, stopa silovanja bila u 2016. godini najviša u Engleskoj i Walesu (71,05 na 100.000 stanovnika) i Švedskoj (64,6 na 100.000 stanovnika) dok je u Hrvatskoj iznosila 7,59 na 100.000 stanovnika (Eurostat, 2018). Iako su i ove brojke zabrinjavajuće, potrebno je imati na umu da istraživanja upućuju na to da je postotak prijavljenih silovanja malen te se kreće između 10 % i 40 % (Belknap, 1989).

Prema statističkom pregledu temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rada (MUP, 2008.–2018.), u Republici Hrvatskoj je u razdoblju od 2007. do 2017. godine prosječan broj prijavljenih silovanja godišnje iznosio 79, a kretao se od 61 (u 2017.) do 107 (u 2008.). Udio pokušanih u odnosu na prijavljena silovanja, iznosio je između 13,1 % (u 2017.) do 26,9 % (u 2014.). U Policijskoj upravi zagrebačkoj u razdoblju od 2007. do 2017. godine prosječan je broj prijavljenih silovanja godišnje iznosio 20, a kretao se od 13 (u 2017. i u 2013.) do 39 (u 2015.²) (MUP PUZ, 2018). Udio pokušanih silovanja, u odnosu na prijavljena silovanja iznosio je između 0 % (u 2017.) i 42,1 % (u 2008.). U Policijskoj upravi zagrebačkoj u odnosu na Republiku Hrvatsku broj prijavljenih silovanja u razdoblju od 2007. do 2017. godine kretao se od 15,4 % (u 2014.) do 31,6 % (u 2010.³). Ti podaci ukazuju na određene varijacije u kretanjima prijavljenih i pokušanih silovanja tijekom vremena, ali nisu uočeni jasni trendovi porasta ili pada u zabilježenim kretanjima silovanja tijekom vremena niti u Republici Hrvatskoj, niti u Gradu Zagrebu.

1.2. Karakteristike počinitelja i obilježja lokacije silovanja

Kod silovanja, za razliku od nekih drugih kaznenih djela (npr. protiv imovine), uglavnom broj počinitelja odgovara i broju žrtava, odnosno nije mali broj počinitelja odgovoran za većinu počinjenih kaznenih djela (LeBeau, 2017). Počinitelji silovanja, koji nisu recidivisti, odgovorni su za oko 96 % optužbi za kaznena djela protiv spolnih sloboda (Sandler, Freeman i Socia, 2008). Također se pokazalo da su žrtve uglavnom žene te da se većina silovanja događa u zatvorenom prostoru (obično kući/stanu žrtve ili počinitelja). Prijašnja istraživanja pokazala su da je za ženu, bez obzira na to u kojem je dijelu grada živjela, dom

² U 2015. godini u jednom se slučaju silovanja radilo o jednom počinitelju i 19 prijavljenih slučajeva silovanja nad istom oštećenom osobom počinjenih tijekom 2014. godine (Izvešće o stanju i kretanju sigurnosnih pokazatelja u radu Policijske uprave zagrebačke, PUZ, 2016).

³ U 2015. je godini, uslijed ponovljenih slučajeva silovanja nad istom oštećenom osobom, udio prijavljenih silovanja u Policijskoj upravi zagrebačkoj u odnosu na Republiku Hrvatsku iznosio čak 54,2 % (Izvešće o stanju i kretanju sigurnosnih pokazatelja u radu Policijske uprave zagrebačke, PUZ, 2016).

opasnije mjesto negoli bilo koji otvoreni prostor, te da su češći počinitelji silovanja njima poznati (npr. partneri, bivši partneri, poznanici), nego nepoznati muškarci (npr. Ceccato i sur., 2017; Colombino, Mercado i Jeglic, 2009; Colombino i sur., 2011; Dymén i Ceccato, 2011; Maričević, Glavina Jelaš i Štrk, 2018; Martinjak, 2009, 2010; Mužinić i Vukota, 2010; Valentine, 1989). Singer (2005) smatra da upravo poznavanje počinitelja utječe na smanjenu motivaciju i spremnost žrtve da prijavi kazneno djelo nadležnim tijelima.

Unatoč statističkim pokazateljima, žene se i dalje puno češće osjećaju nesigurnima na otvorenom, negoli u zatvorenom prostoru i smatraju da im veća opasnost prijeti od njima nepoznatih, nego njima poznatih muškaraca (Ceccato, 2014; Hanmer i Sauders, 1983). Valentine (1989) smatra da uzroke tog nepodudaranja stvarne i opažene distribucije seksualnog nasilja prema ženama treba tražiti u ideologiji obitelji (i doma) kao „raja“ sigurnosti, stereotipa o rodnoj raspodjeli prostora i u rodno specifičnoj uporabi prostora tijekom djetinjstva. Prema Valentine (1989) ti elementi doprinose stvaranju implicitne svjesnosti da žene nisu sigurne na otvorenom prostoru i da trebaju, unutar obiteljske zajednice, težiti zaštiti jednog muškarca (partnera) od ostalih muškaraca.

Kroz socijalnu konstrukciju maskuliniteta, nepoznati su muškarci etiketirani kao potencijalno agresivni i moćni, a partneri/supružnici kao oni koji se brinu o obitelji i koji su zaštitnici ženskih prava. Što se tiče korištenja javnog prostora, nakon podjednagog nadzora ponašanja dječaka i djevojčica tijekom djetinjstva, roditeljska restrikcija korištenja javnog prostora s ulaskom dječaka u pubertet smanjuje se, a kod djevojčica povećava i intenzivira kroz naglašavanje njihove fizičke vulnerabilnosti. Ta konstrukcija i svjesnost o vulnerabilnosti žena se reflektira, ponavlja i potkrjepljuje kroz ostale izvore informacija (medije i socijalne kontakte). Uz poklanjanje dodatne pozornosti nasilnim kaznenim djelima u otvorenom prostoru, mediji ponekad impliciraju da su žrtve u određenom stupnju odgovorne za ono što im se dogodilo jer su se izlagale opasnosti svojom prisutnošću na određenom otvorenom prostoru. Time mediji i socijalni kontakti dodatno potiču kod žena strah od viktimizacije, prenose i produbljuju povezivanje kaznenih djela s javnim prostorom (posebno specifičnim lokacijama kao što su npr. parkovi, parkirališta) i nepredvidljivim (nasilnim) ponašanjem nepoznatih muškaraca. To sve utječe na način na koji žene koriste javni prostor, ali istovremeno smanjuje njihovu svjesnost povećanog rizika od silovanja u vezama i od obiteljskog nasilja, dok društveni tabui povezani s obitelji, česta ekonomska i socijalna ovisnost o muškarcima žene ohrabruje da potiskuju ili poriču nasilje njima poznatih muškaraca (Valentine, 1989).

1.3. Značajke silovanja s obzirom na njihovu prostornu i vremensku raspodjelu

Silovanja koja se događaju na otvorenom prostoru razlikuju se od onih počinjenih u zatvorenom prostoru (Ceccato, Guangquan, i Haining, 2018) jer je kod silovanja na otvorenom prostoru počinitelj uglavnom nepoznat žrtvi i često se silovanja događaju u nekom „međuprostoru“ kao što su zabačene ulice ili skrivena mjesta, a pojavnost silovanja ovisi, barem djelomično, o specifičnim okolinskim obilježjima lokacije (Ceccato, 2014).

Analize koncentracije silovanja i seksualnog nasilja pokazale su da se velik broj silovanja (preko 50 %) u pojedinim američkim i kanadskim gradovima povezuje s malim brojem lokacija (ispod 5 %) (npr. Andresen i Linning, 2012; Sherman, Gartin, i Buerger, 1989). Rezultati istraživanja (Andresen i Malleson, 2011) pokazali su da su lokacije seksualnih napada stabilne tijekom vremenskog razdoblja od 5 godina, ali s obzirom da ovise o tipu žrtava i njihovim aktivnostima tijekom odvijanja napada (npr. Beauregard, Rebocho i Rossmo, 2010), može doći i do promjena, pogotovo u vrlo tranzitnim četvrtima.

Nisu svi javni prostori podjednako opasni za žene, što nije začuđujuće jer postoje različiti tipovi javnog prostora kao i različiti stupnjevi nadzora i/ili zaštite povezani s njima (Ceccato i sur., 2017; Rosay i Langworthy, 2003). S obzirom na to da silovanje uključuje vrlo direktan i neposredan kontakt počinitelja i žrtve, važno je analizirati tzv. mikrolokacije unutar pojedinog područja koje počinitelju pružaju ne samo priliku za počinjenje silovanja već i za njegovu anonimnost (Ceccato, Guangquan i Haining, 2018; Zelinka i Brennan, 2001) i jednostavan bijeg s mjesta događaja (Ceccato, 2014). Međutim, važno je analizirati i tipove susjedstva/gradskih četvrti (mezolokacije) u kojima su te mikrolokacije smještene.

U socijalno neorganiziranim susjedstvima/gradskim četvrtima ima disproporcionalno više kriminala, uključujući i slučajeve silovanja (npr. Amir, 1971; Gracia i sur., 2015; Tewksbury i Mustaine, 2006) uslijed nemogućnosti građana da održavaju/vedu socijalnu kontrolu u svojim susjedstvima i zajednički riješe uočene poteškoće. Tako su se sljedeće značajke susjedstva pokazale pozitivno povezane s većom stopom silovanja: susjedstva s velikim izmjenama stanovništva, koja su prenapučena (Maume, 1989), s velikom brojem barova (Rosay i Langworth, 2003), većim brojem napuštenih/nenaseljenih zatvorenih prostora te brzim prometnicama (Pyle, 1974). Međutim, nije opravdana tvrdnja da okolina „uzrokuje“ kriminal jer se rizik povećava samo ako prostor olakšava pristup žrtvi, počinitelju jamči anonimnost (npr. skrovića mjesta) i brz bijeg te povećava prilike za silovanje (Ceccato i sur., 2017). Naravno, nužno je da prostor pruža počinitelju mogućnost za silovanje, tj. da postoji prisutnost (ženske) osobe, koju se opaža vulnerabilnom, a koja ili u tom prostoru boravi ili se kroz njega (rutinski) kreće. Stoga je očekivano da će lokacije u kojima istovremeno postoje mjesta za strukturirane aktivnosti (npr. uredi) i nestrukturirane aktivnosti (npr. kafići, parkovi), s većom koncentracijom kafića i restorana te dobro prometno povezana (javni prijevoz, brze ceste) biti kriminogenija mjesta od isključivo stambenih prostora (Bromley i Nelson, 2002; Wikstrom, 1991).

Istraživanja odnosa vremena i mjesta počinjenja silovanja uglavnom pokazuju varijacije povezane s kretanjima ljudi tijekom godine. Pitanje vremena u kojem se događa silovanje važno je jer su aktivnosti pojedinaca i njihove navike u različitim dijelovima urbane okoline ritmičke i sastoje se od ponavljajućih ciklusa, koji posljedično utječu na pojavnost djela (npr. *teorija rutinskih aktivnosti*, Cohen i Felson, 1979). Što se tiče temporalnih trendova, podaci upućuju na to da se silovanja češće događaju u večernjim ili noćnim satima, tijekom toplijih mjeseci (npr. Ceccato, 2014; McDowall, Loftin i Pate, 2012) i češće vikendom i praznicima, pogotovo ako se radi o centru grada u kojem su silovanja često povezana s nestrukturiranim rutinskim aktivnostima tijekom večeri/noći (npr. Ceccato, 2014; Ceccato

i Wikstrom, 2012). Time se može objasniti i zašto su izmjene godišnjih doba povezane sa stopama silovanja.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Većina dosadašnjih zaključaka o vremenskoj i prostornoj distribuciji silovanja temelji se na rezultatima istraživanja provedenih u američkom i britanskom kontekstu i to najčešće sa serijskim silovateljima (npr. Beauregard, Proulx i Rossmo, 2005; Deslauriers-Varin i Beauregard, 2010). U europskom kontekstu, najobuhvatnija istraživanja ove tematike provedena su u Stockholmu (Ceccato, 2014; Ceccato, Guangquan i Haining, 2018; Ceccato i sur., 2017) u kojem su stope silovanja vrlo visoke u odnosu na druge europske gradove (Eurostat, 2018). Međutim, istraživanja prostorne i vremenske distribucije u drugim europskim gradovima, a pogotovo hrvatskim, manjkava su.

Imajući na umu malobrojna europska istraživanja ove tematike, iako takve analize daju vrijedne znanstvene, ali i praktične podatke, te podršku prevencijama i intervencijama koje mogu doprinijeti sprječavanju silovanja, ciljevi ovog istraživanja bili su sljedeći:

1. analizirati prostornu distribuciju prijavljenih djela silovanja u Gradu Zagrebu;
2. analizirati vremenske varijacije u prijavljenim djelima silovanja – tijekom godina, godišnjih doba i tijekom doba dana;
3. ispitati razlike između karakteristika počinitelja i žrtava, te razlike u prostornoj i vremenskoj distribuciji prijavljenih djela silovanja u Gradu Zagrebu s obzirom na mjesto počinjenja (u zatvorenom ili na otvorenom prostoru).

3. METODA

U istraživanju je analizirano 111 pokušanih i dovršenih kaznenih djela silovanja (kazneno djelo čl. 188., st. 1.–6., odnosno čl. 153., st. 1. Kaznenog zakona) na području Grada Zagreba počinjenih tijekom 2007., 2008., 2010., 2011., 2015. i 2016. godine. Analizom se željelo obuhvatiti razdoblje od proteklih deset godina, a s obzirom na to da su prethodna istraživanja pokazala da su stope silovanja na razini četvrti relativno stabilne tijekom petogodišnjih razdoblja (Andresen i Malleon, 2011), vodila se briga o tome da razmak među analiziranim razdobljima ne prelazi pet godina. Također, s obzirom na relativno nizak godišnji apsolutni broj prijavljenih silovanja u Gradu Zagrebu, u analizu su uključene i susjedne godine da bi se dobio bolji uvid u varijacije, odnosno stabilnost stopa silovanja tijekom vremena. Korišteni su podaci iz Informacijskog sustava MUP-a, za čiju su uporabu istraživači autorizirani, odnosno imaju suglasnost za njihovo korištenje⁴. S obzirom na to

⁴ Sporazum o suradnji između Visoke policijske škole i Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz 2017. godine. Općenito, istraživanje prikazano u radu predstavlja početak vremenske i prostorne analize kaznenih djela koja je započela prikupljanjem podataka te geokodiranjem podataka do razine gradske četvrti u sklopu zajedničkog projekta te bi trebalo postati sustavna praksa čiji rezultati koristili bi se kao podloga za planiranje mjera i tehnika prevencije kaznenih djela te suzbijanje kažnjivih radnji na određenim lokacijama.

da je analiza provedena na prijavljenim djelima silovanja, i to samo na djelima koja su bila pokušana/dovršena u navedenim godinama, moguća su odstupanja od ostalih službenih statistika koje se temelje na drugim pokazateljima (npr. broju optuženih/osuđenih počinitelja, drugim člancima/stavcima Kaznenog zakona, djelima koja su prijavljena u analiziranoj godini, ali su bila pokušana/dovršena u nekoj drugoj godini i sl.). Također, pri razmatranju prostorne i vremenske distribucija silovanja, nisu kao zasebne jedinice analizirana ponovljena djela na istoj žrtvi, te je analiza provedena na 97 pokušanih ili dovršenih kaznenih djela silovanja.

Osim podataka o prijavljenim silovanjima iz Informacijskog sustava MUP-a, za potrebe analiza korišteni su javno dostupni podaci Popisa stanovništva, kućanstava i stanova iz 2011. godine (Državni zavod za statistiku, 2013) te podaci Geoportala zagrebačke infrastrukture prostornih podataka (granice gradskih četvrti) (<https://geoportal.zagreb.hr/>) i ESRI-ja (podloga: ESRI, HERE, Garmin, OpenStreetMap).

4. ANALIZA PODATAKA

Trend kretanja prijavljenih silovanja tijekom vremena analiziran je tako da su se tražili obrasci u pojavljivanjima silovanja tijekom godina, godišnjih doba i doba dana. Trend kretanja prijavljenih silovanja u prostoru analiziran je tako da su se tražili obrasci u pojavljivanjima silovanja s obzirom na gradske četvrti, te je li prijavljeno silovanje bilo počinjeno u zatvorenom ili na otvorenom prostoru. Uz pomoć statističkoga programskog paketa SPSS 23 analizirani su deskriptivni podaci te provedene analize razlika među skupinama (hi-kvadrat testovi i t-testovi⁵), dok su s pomoću GIS programa ArcGIS Pro 2.3. provedene prostorne matematičko-statističke analize trendova i relativnih odnosa počinjenih silovanja u zagrebačkim gradskim četvrtima u razdoblju 2007.–2016. Kartogrami i kartodijagrami izrađeni su na osnovi GIS analize dostupnih podataka.

5. REZULTATI

Od 97 analiziranih pokušanih i dovršenih dijela silovanja u Gradu Zagrebu u razdoblju od 2007.–2016., 93,8 % žrtava bilo je ženskog spola, dok su svi počinitelji bili muškog spola. Većina žrtava (97,9 %) i većina počinitelja (92,8 %) imali su hrvatsko državljanstvo, pri čemu je 64,8 % počinitelja rođeno u Republici Hrvatskoj. Prosječna dob žrtava iznosila je 29,4 godina (SD = 14,45; raspon: 14 – 81 godina), pri čemu je 50 % žrtava bilo mlađe od 25 godina. Prosječna dob počinitelja bila je 33,4 godina (SD = 14,06; raspon: 13 – 87 godina), pri čemu je 50 % počinitelja bilo mlađe od 30 godina. U vrijeme prijave silovanja, 19,6 % žrtava i 5,7 % počinitelja bilo je maloljetno.

U 10,3 % slučajeva prijavljeno je da je počinitelj, osim prisiljavanja na seksualni akt, tijekom izvršenja silovanja koristio neki oblik prijetnje (npr. smrću, oružjem), a u 9,3 %

⁵ Statistička značajnost računata je na granici od 5 %.

slučajeva udaranje žrtve. Također, prijavljeno je da je, osim dijelova tijela, u 8,2 % slučajeva silovanja počinitelj upotrijebio i neka druga sredstva (npr. bocu, nož, pištolj, štap) te su kod 19,2 % žrtava zabilježene i lake tjelesne ozljede. Većina počinitelja stalno živi u Gradu Zagrebu (84,5 %), neoženjeni su (56,7 %), srednje su stručne spreme (51,5 %) i nezaposleni su (41,2 %).

U analiziranom razdoblju većina silovanja počinjena je u zatvorenim prostorima (69,1 %), u proljeće (36,1 %) u noćnim satima (54,6 %), te je od ukupnog broja silovanja prijavljenih policiji većina bila dovršena (73,2 %) (tablica 1 i tablica 2).

Tablica 1. Raspodjela prijavljenih silovanja 2007.–2016. godine u Gradu Zagrebu s obzirom na godišnje doba i doba dana

	Godine						UKUPNO
	2007.	2008.	2010.	2011.	2015.	2016.	
Prijavljena silovanja	20	18	20	15	14	10	97
Prijavljena dovršena silovanja (%)	70,0	66,7	75,0	73,3	78,6	80,0	73,2
Distribucija silovanja s obzirom na mjesto (%)							
zatvoreni prostori	75,0	38,9	75,0	66,7	78,6	90,0	69,1
Distribucija silovanja s obzirom na godišnja doba (%)							
proljeće	30,0	27,8	50,0	46,7	35,7	20,0	36,1
ljetno	20,0	27,8	15,0	6,7	28,6	40,0	21,6
jesen	40,0	22,2	35,0	26,7	35,7	10,0	29,9
zima	10,0	22,2	0,0	20,0	0,0	30,0	12,4
Distribucija silovanja s obzirom na doba dana (%)							
prijepodne (05:01 h – 12:00 h)	15,0	11,1	10,0	13,3	21,4	30,0	15,5
poslijepodne (12:01 h – 17:00 h)	20,0	16,7	25,0	13,3	14,3	0,0	16,5
večer (17:01 h – 21:00 h)	15,0	22,2	10,0	20,0	7,1	0,0	13,4
noć (21:01 h – 05:00 h)	50,0	50,0	55,0	53,3	57,1	70,0	54,6

Tablica 2. Raspodjela prijavljenih silovanja u zatvorenim i na otvorenim prostorima Grada Zagreba s obzirom na godinu počinjenja, godišnje doba, doba dana te je li djelo bilo dovršeno

Lokacija silovanja									
	Zatvoreni prostori		Otvoreni prostori		UKUPNO		χ^2	df	p
	f	%	f	%	f	%			
2007.	15	22,4	5	16,7	20	20,6	11,016	5	,051
2008.	7	10,4	11	36,7	18	18,6			
2010.	15	22,4	5	16,7	20	20,6			
2011.	10	14,9	5	16,7	15	15,5			
2015.	11	16,4	3	10,00	14	14,4			
2016.	9	13,4	1	3,30	10	10,3			
χ^2	4,731		11,200		4,753				
df	5		5		5				
p	,450		,048		,447				
proljeće	25	37,3	10	33,3	35	36,1	3,653	3	,301
ljetno	11	16,4	10	33,3	21	21,6			
jesen	22	32,8	7	23,3	29	29,9			
zima	9	13,4	3	10,0	12	12,4			
χ^2	11,269		4,400		12,320				
df	3		3		3				
p	,010		,221		,006				
prijepodne	12	17,9	3	10,0	15	15,5	4,864	3	,182
poslijepodne	10	14,9	6	20,0	16	16,5			
večer	6	9,0	7	23,3	13	13,4			
noć	39	58,2	14	46,7	53	54,6			
χ^2	40,522		8,667		45,639				
df	3		3		3				
p	,000		,034		,000				
dovršeno	57	85,1	14	46,7	71	73,2	15,580	1	,000
pokušano	10	14,9	16	43,3	26	26,8			
χ^2	32,970		,133		20,876				
df	1		1		1				
p	,000		,715		,000				
UKUPNO	67	100	30	100	97	100			

Među silovanjima u zatvorenim i onima u otvorenim prostorima nema razlika s obzirom na godišnje doba ($X^2(3) = 3,65$; $p > ,05$) ili doba dana u koje su počinjeni ($X^2(3) = 4,86$; $p > ,05$), niti s obzirom na godinu u kojoj su počinjeni ($X^2(5) = 11,016$; $p > ,05$), dok je u zatvorenim prostorima bilo prijavljeno statistički značajno više dovršenih silovanja, negoli u otvorenim prostorima ($X^2(1) = 15,580$; $p < ,05$) (vidi tablica 2).

Kao što je vidljivo iz tablice 2, u zatvorenim prostorima, a s obzirom na godišnja doba, značajno je manje silovanja počinjeno ljeti i zimi, negoli u proljeće i jesen ($X^2(5) = 11,269$; $p < ,05$). S obzirom na doba dana, u zatvorenim ($X^2(3) = 40,522$; $p < ,05$) i otvorenim ($X^2(3) = 8,667$; $p < ,05$) prostorima značajno je više silovanja (50 % i više) počinjeno noću (21:01 h – 05:00 h) u odnosu na ostala doba dana. Dok je u zatvorenim prostorima najmanje silovanja počinjeno u ranim večernjim satima (17:01 h – 21:00 h), na otvorenim prostorima najmanje ih je bilo prijepodne (05:01 h – 12:00 h). U zatvorenim prostorima bilo je prijavljeno statistički značajno više dovršenih nego pokušanih silovanja ($X^2(1) = 32,970$; $p < ,05$).

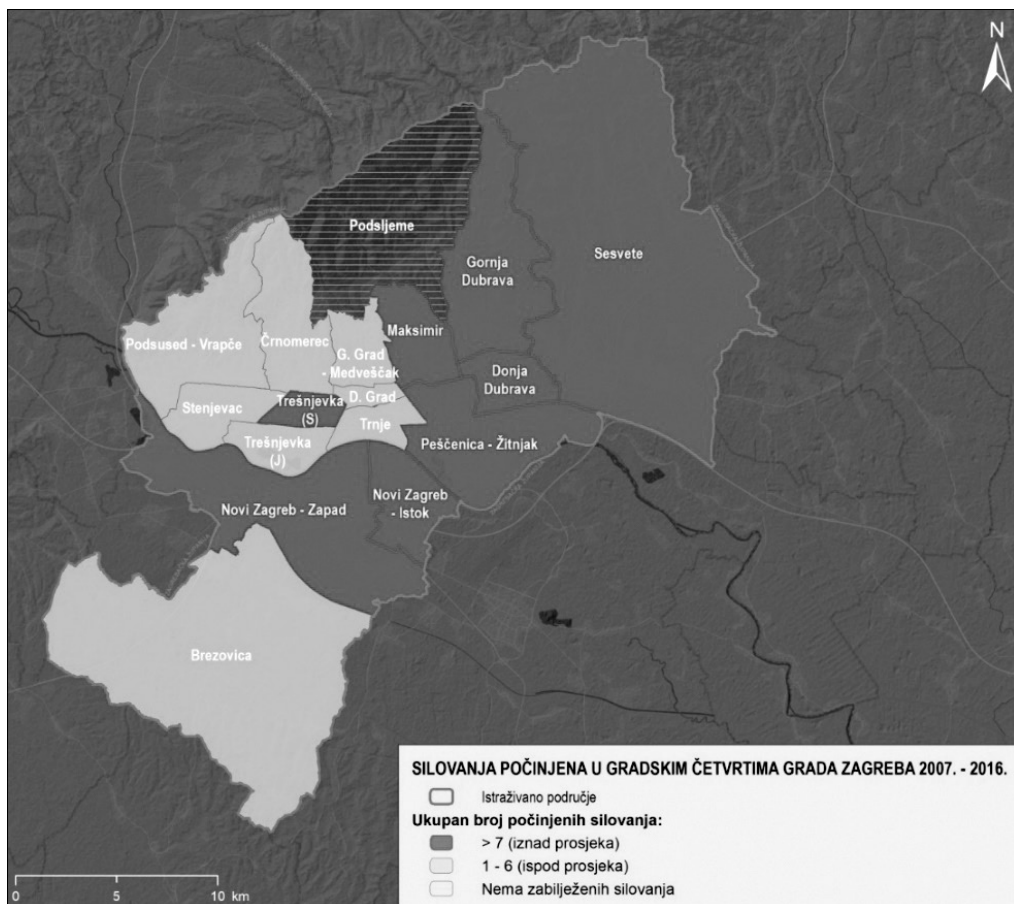
Kad je riječ o zatvorenim prostorima, 82,1 % analiziranih prijavljenih silovanja počinjeno je u stambenom prostoru (baraci, stanu, kući ili zgradi), pri čemu ih je najviše bilo počinjeno u stanu žrtve. Od ostalih zatvorenih prostora, u prijavama su navedeni ugostiteljski objekti (7,5 %), te osobni automobil, škola, taksi, zatvor i drvarnica (3,0 % ili manje). Kad je riječ o otvorenim prostorima, najviše silovanja počinjeno je na ulici (36,7 %), a potom u šumi (16,7 %). Od ostalih otvorenih prostora s udjelom od 6,7 % (po dva slučaja) spominju se jezero, njiva i park, a s udjelima od 3,3 % (po jedan slučaj) parkiralište, polje, pothodnik, šikara, tržnica, voćnjak te željeznička pruga i stanica.

Utvrđene su statistički značajne razlike u karakteristikama počinitelja s obzirom na to je li silovanje bilo na otvorenom ili u zatvorenom prostoru, te su počinitelji koji su počinili silovanje na otvorenom prostoru značajno mlađi ($M = 27,4$; $SD = 11,493$) od onih koji su silovanje počinili u zatvorenom prostoru ($M = 35,8$; $SD = 11,359$) ($t(54,8) = 2,86$, $p < ,05$)⁶.

U relativnom smislu, u analiziranom razdoblju najveći broj silovanja zabilježen je u Gornjoj Dubravi (13,4 % svih silovanja) i gradskoj četvrti Peščenica – Žitnjak (10,3 % svih silovanja), a najmanji u Podsljemenu (0,0 % svih silovanja), Brezovici (1,0 % svih silovanja) i Stenjevcu (1,0 % svih silovanja), a općenito veći broj od prosjeka prijavljenih silovanja u razdoblju od 2007. do 2016. opažen je u južnijim i istočnim gradskim četvrtima (slika 1).

S obzirom na to da postoje varijacije među gradskim četvrtima, među ostalim i s obzirom na naseljenost, da bi se dobila pouzdanija mjera relativnog rizika od silovanja, izračunate su stope silovanja po gradskim četvrtima. Stope silovanja izračunate su s obzirom na ukupan broj svih stanovnika u gradskim četvrtima i s obzirom na broj stanovnica/stanovnika. Budući da su rezultati pokazali kako je veća incidencija silovanja među

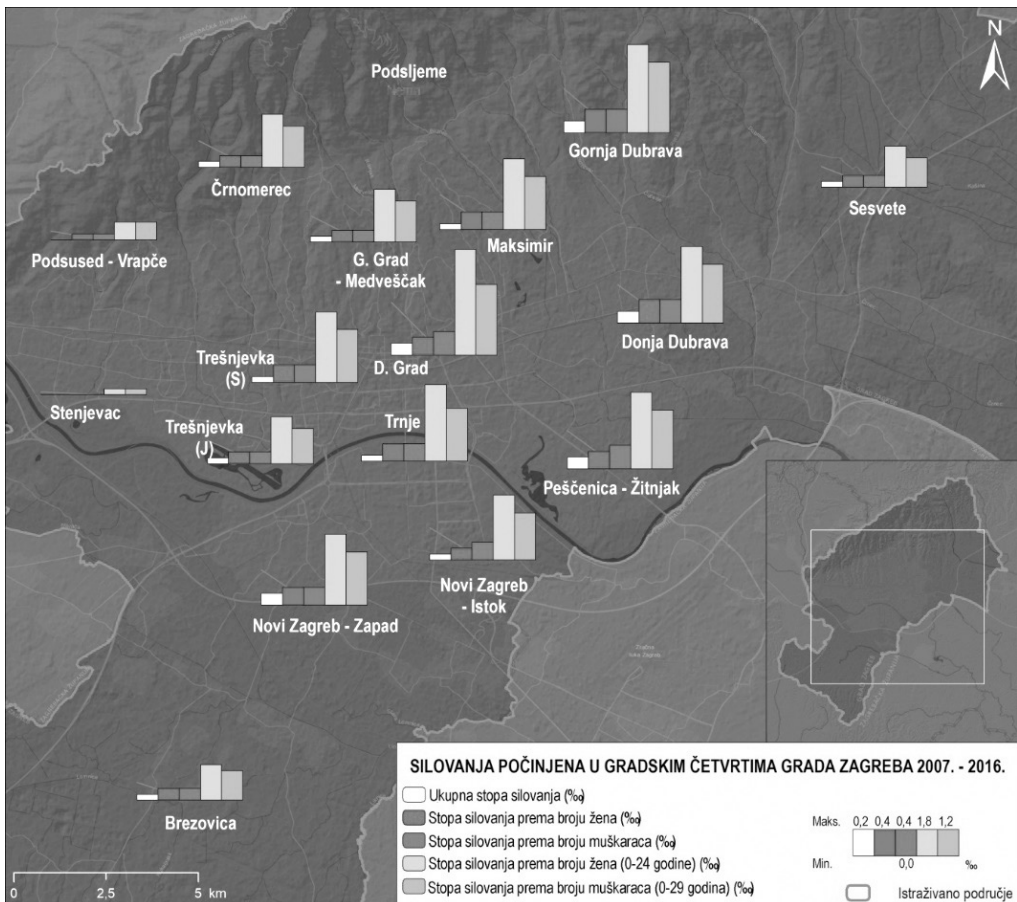
⁶ S obzirom na to da se podaci o odnosu žrtve i počinitelja bilježe u prijavama tek od 2013. godine, nije bilo moguće testirati ima li među onima koji su počinili silovanje na otvorenom prostoru više žrtvi nepoznatih počinitelja, negoli među onima koji su silovanje počinili u zatvorenim prostorima. U ostalim dostupnim karakteristikama počinitelja i žrtve nisu utvrđene statistički značajne razlike.

Slika 1. Kartografski prikaz prostorne raspodjele svih počinjenih silovanja po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine

određenim dobnim skupinama, analiza stopa silovanja izračunata je i s obzirom na broj stanovnika mlađih od 24 godine (s obzirom na to da su žene te dobi češće žrtve) i s obzirom na broj stanovnika mlađih od 30 godina (s obzirom na to da su muškarci te dobi češći počinitelji) (vidi prethodno opisane karakteristike počinitelja i žrtava) (slika 2). S obzirom na relativno niske vrijednosti, stope su izražene u promilima. Analizirani podaci upućuju na to da je relativni rizik od silovanja prilično sličan među različitim gradskim četvrtima te se s obzirom na gustoću naseljenosti kreće između 0,1 % i 0,2 %⁷. Ako se relativan rizik od silovanja promatra kao stopa s obzirom na specifične segmente stanovnika (zasebno žene/muškarci; zasebno mlađe žene/mlađi muškarci), najvećem relativnom riziku izložene

⁷ S izuzetkom Podsljemena u kojem tijekom analiziranog razdoblja nije prijavljeno niti jedno djelo silovanja.

Slika 2. Kartografski prikaz prostorne raspodjele ukupne stope silovanja i selektivnih stopa silovanja po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine (u ‰)

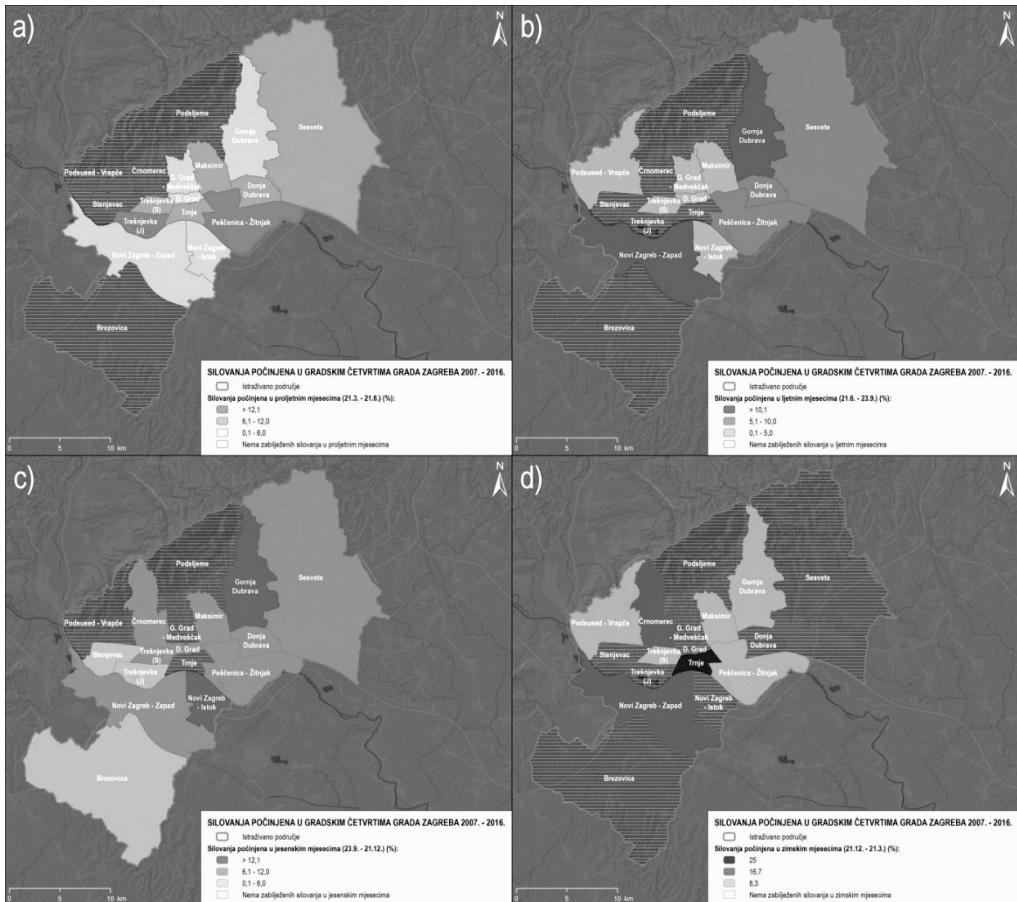
su žene u četvrtima Donji grad, Gornja Dubrava i Žitnjak - Peščenica (slika 2), iako s obzirom na niske stope (maks. 1,8 ‰), te činjenicu da su analizom samo parcijalno zahvaćene prijave silovanja – pri odnošenju zaključaka potreban je određeni oprez.

U distribuciji silovanja po gradskim četvrtima Grada Zagreba tijekom godina zabilježene su određene varijacije u apsolutnim brojevima, međutim s obzirom na to da se radi o brojčano niskim vrijednostima, nije moguće donositi zaključke o postojanjima trendova pada i porasta silovanja na razini gradskih četvrti tijekom vremena (tablica 3).

Tablica 3. Broj prijavljenih silovanja u pojedinim gradskim četvrtima između 2007. – 2016. u gradskim četvrtima Grada Zagreba

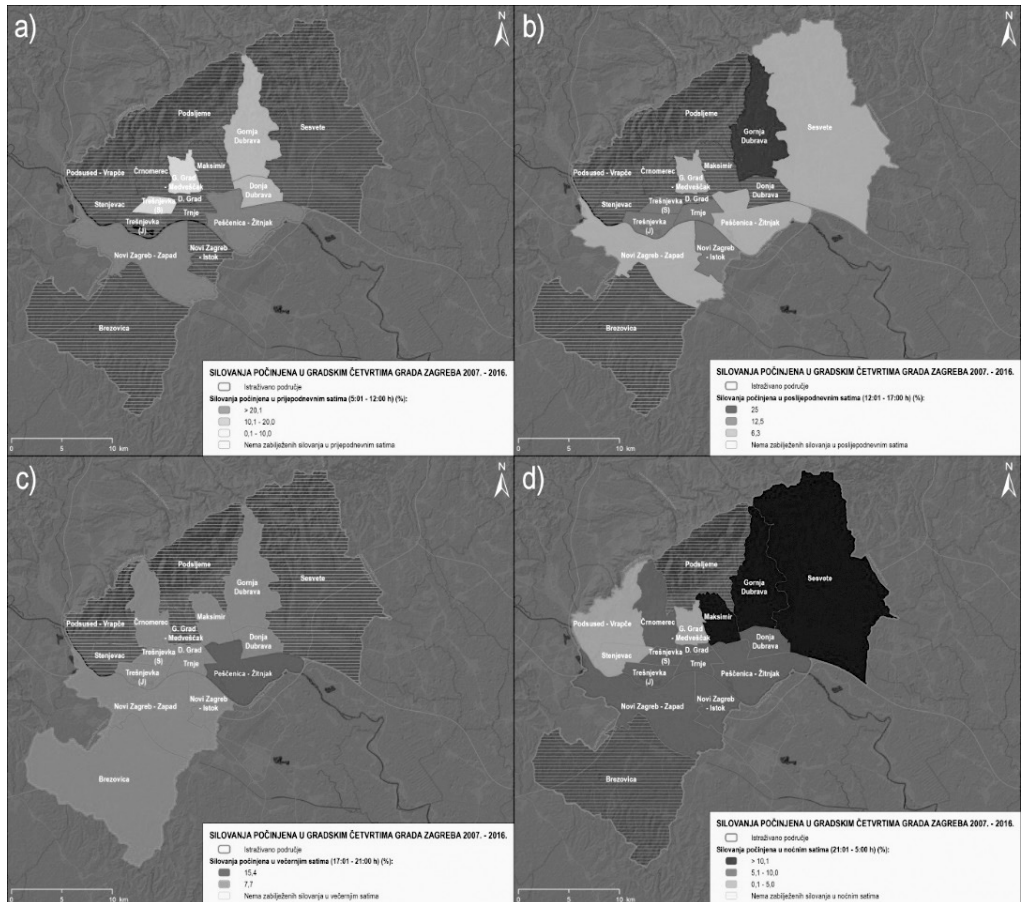
Gradska četvrt	Godine						UKUPNO
	2007.	2008.	2010.	2011.	2015.	2016.	
Brezovica	1	0	0	0	0	0	1
Črnomerec	1	2	0	1	0	0	4
Donja Dubrava	1	1	1	0	3	1	7
Donji grad	1	1	1	0	3	0	6
Gornja Dubrava	0	4	6	1	1	1	13
Gornji grad - Medveščak	0	2	1	0	0	0	3
Maksimir	1	2	2	2	0	0	7
Novi Zagreb - istok	4	1	1	1	0	0	7
Novi Zagreb - zapad	2	2	1	1	0	3	9
Peščenica - Žitnjak	2	0	2	2	3	1	10
Podsljeme	0	0	0	0	0	0	0
Podsused - Vrapče	0	1	0	0	0	1	2
Sesvete	1	1	2	0	2	1	7
Stenjevec	0	0	0	1	0	0	1
Trešnjevka - jug	2	1	1	1	0	1	6
Trešnjevka - sjever	4	0	2	0	2	0	8
Trnje	0	0	0	5	0	1	6
UKUPNO	20	18	20	15	14	10	97

U analiziranom razdoblju, u Zagrebu se relativno najviše silovanja dogodilo noću (54,6 %) i to u proljeće (36,1 %) i jesen (29,9 %). Taj je trend stoga najprisutniji i u pojedinim gradskim četvrtima, iako su primijećena i određena odstupanja. Primjerice, gledajući apsolutne brojeve, u gradskim četvrtima Novi Zagreb - zapad i Peščenica - Žitnjak silovanja su u analiziranom razdoblju bila relativno najučestalija u prijepodnevnim satima, u Brezovici u večernjim satima, a u Gornjem gradu - Medveščaku podjednako tijekom dana i večeri, dok je u gradskim četvrtima Gornja Dubrava, Novi Zagreb - zapad i Podsused - Vrapče zamjetan veći udio silovanja tijekom ljetnih mjeseci.

Slika 3. Kartografski prikaz prostorne raspodjele počinjenih silovanja po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine prema dobu dana, i to: a) u prijepodnevnim satima (5:01 – 12:00 h); b) u poslijepodnevnim satima (12:01 – 17:00 h); c) u večernjim satima (17:01 – 21:00 h) i d) u noćnim satima (21:01 – 5:00 h) (%)

Usporedbom distribucije silovanja među gradskim četvrtima s obzirom na doba dana može se opaziti da su u analiziranom razdoblju (2007.–2016.) u gradskim četvrtima Novi Zagreb - Zapad i Peščenica - Žitnjak, silovanja, u odnosu na druge četvrti, bila relativno najučestalija u prijepodnevnim satima, u Gornjoj Dubravi u popodnevnim satima, u gradskoj četvrti Peščenica - Žitnjak u večernjim satima te u Maksimiru, Gornjoj Dubravi i Sesvetama u noćnim satima (slika 3). Zanimljivo je uočiti i to da pojedine četvrti ne mijenjaju svoj poredak u odnosu na druge četvrti kad se promatraju silovanja u odnosu na doba dana (npr. Peščenica - Žitnjak, Novi Zagreb - zapad), dok su kod drugih zabilježene veće varijacije (npr. Maksimir, Sesvete).

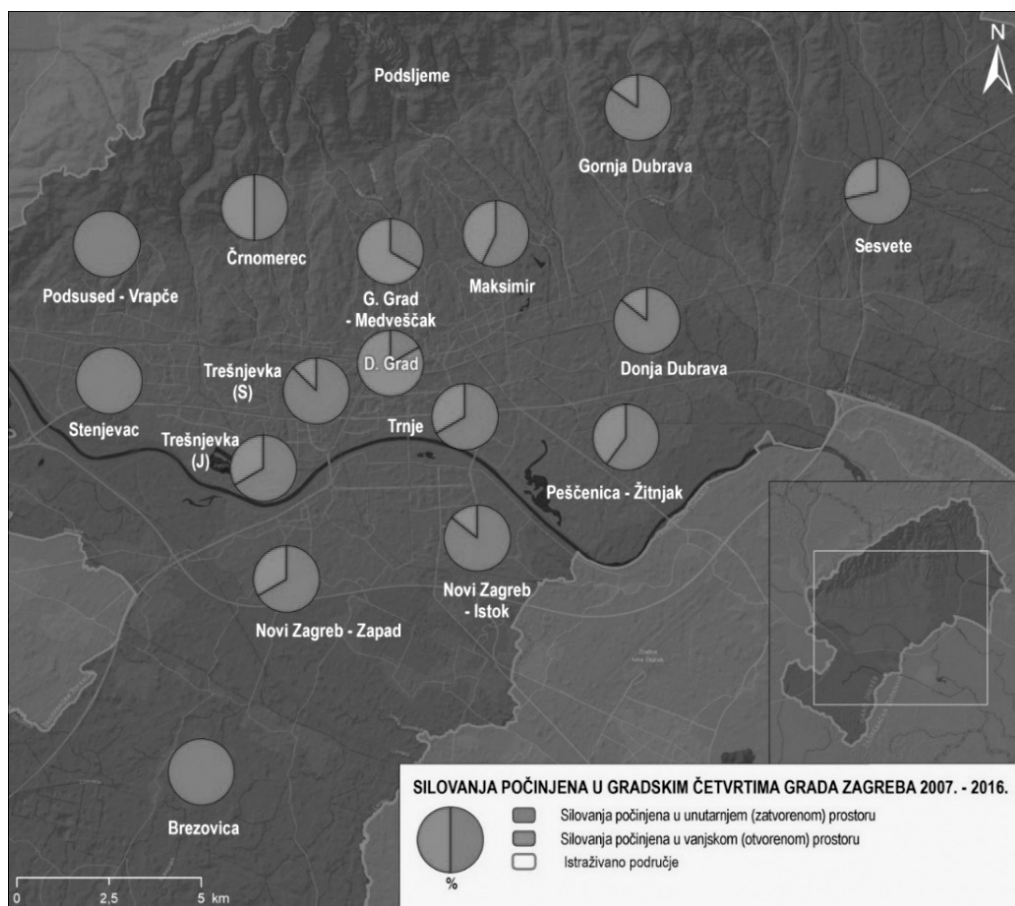
Slika 4. Kartografski prikaz prostorne raspodjele počinjenih silovanja po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine prema godišnjim dobima, i to: a) u proljetnim mjesecima; b) u ljetnim mjesecima; c) u jesenskim mjesecima i d) u zimskim mjesecima (%)

Usporedbom distribucije silovanja među gradskim četvrtima s obzirom na godišnja doba može se opaziti da su u analiziranom razdoblju (2007.–2016.) u gradskim četvrtima Trešnjevka - jug i Peščenica - Žitnjak silovanja, u odnosu na druge četvrti, bila relativno najučestalija u proljeće, u Novom Zagrebu - zapad/istok i Gornjoj Dubravi u ljeto i jesen, a u Trnju zimi (slika 4). U četvrtima kao što su Trešnjevka - jug i Maksimir relativan udio silovanja u odnosu na druge četvrti prilično je invarijantan s obzirom na godišnja doba, dok je u primjerice Novom Zagrebu - jug zabilježeno veće variranje (slika 4).

Jedino je u Donjem gradu zabilježen veći broj silovanja na otvorenom, negoli u zatvorenom prostoru (tablica 4), što se vjerojatno može povezati s većim brojem ljudi prisutnih u tom području noću koji se okupljaju oko kafića, restorana i klubova. Najveći nerazmjer između broja silovanja u zatvorenim prostorima u odnosu na otvorene prostore zabilježen je u Donjoj Dubravi (85,7 % u odnosu na 14,3 %) i Gornjoj Dubravi (84,6 % u odnosu na 15,4 %), te gradskoj četvrti Novi Zagreb - istok (85,7 % u odnosu na 14,3 %) (tablica 4, slika 5).

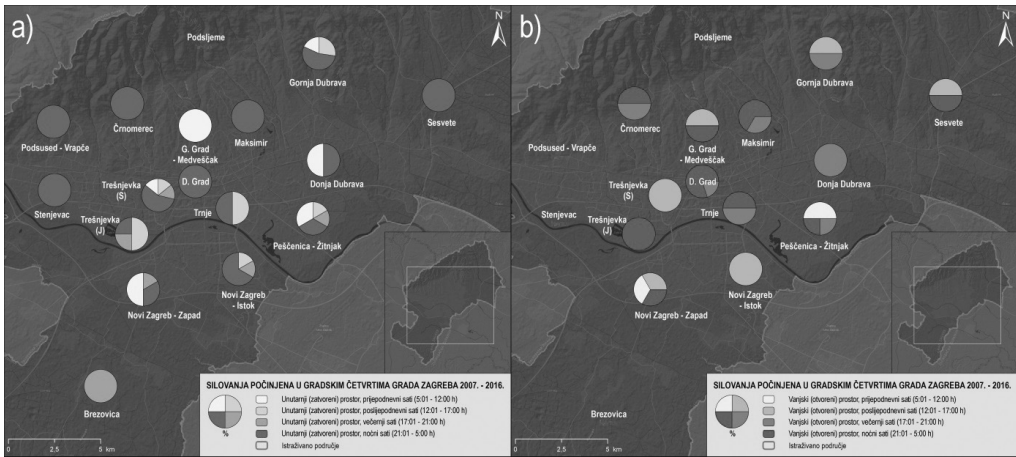
Tablica 4. Raspodjela (%) prijavljenih silovanja u gradskim četvrtima Grada Zagreba između 2007. – 2016. s obzirom na prostor počinjenja silovanja (zatvoreni – otvoreni prostor)

Gradska četvrt	Prostor		UKUPNO
	Zatvoreni prostor	Otvoreni prostor	
Brezovica	1	0	1
Črnomerec	2	2	4
Donja Dubrava	6	1	7
Donji grad	1	5	6
Gornja Dubrava	11	2	13
Gornji grad - Medveščak	1	2	3
Maksimir	4	3	7
Novi Zagreb - istok	6	1	7
Novi Zagreb - zapad	6	3	9
Peščenica - Žitnjak	6	4	10
Podsljeme	0	0	0
Podsused - Vrapče	2	0	2
Sesvete	5	2	7
Stenjevec	1	0	1
Trešnjevka - jug	4	2	6
Trešnjevka - sjever	7	1	8
Trnje	4	2	6
UKUPNO	67	30	97

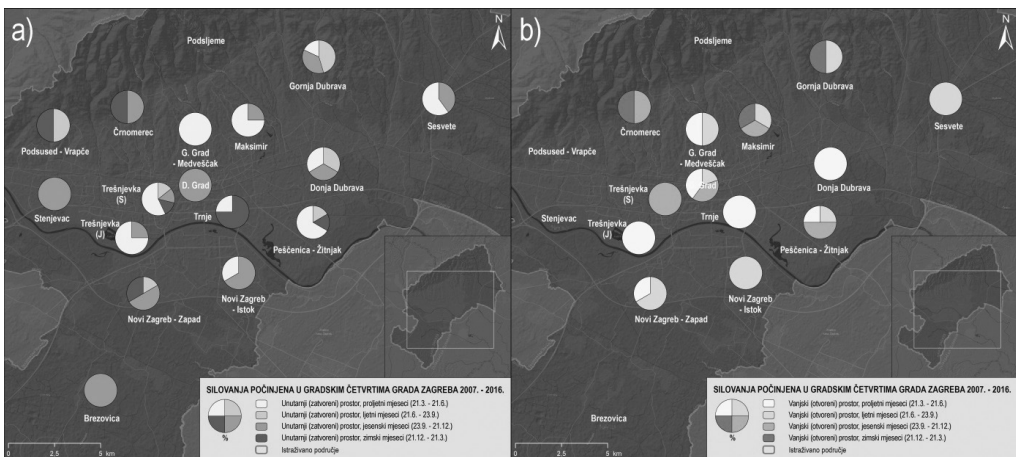
Slika 5. Kartografski prikaz prostorne raspodjele silovanja počinjenih u unutarnjem (zatvorenom) ili na vanjskom (otvorenom) prostoru po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine (%)

Uzimajući u obzir mjesto počinjena silovanja (zatvoreni – otvoreni prostor) i doba dana u kojem je počinjeno silovanje, može se zaključiti da su: (1) sva silovanja u zatvorenom prostoru u gradskim četvrtima Podsused - Vrapče, Črnomerec, Maksimir, Sesvete, Stenjevec i Donji grad bila počinjena noću, u Brezovici sva u večernjim satima, a u četvrti Gornji grad - Medveščak sva prijedodne; (2) sva silovanja na otvorenom prostoru u gradskim četvrtima Trešnjevka - sjever i Novi Zagreb - istok počinjena poslijepodne, u Donjoj Dubravi sva u večernjim satima, a u četvrti Trešnjevka - jug sva u noćnim satima (slika 6).

Slika 6. Kartografski prikaz prostorne raspodjele silovanja počinjenih u: a) unutarnjem (zatvorenom) ili b) vanjskom (otvorenom) prostoru, po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine prema dobu dana (%)

Uzimajući u obzir mjesto počinjena silovanja (zatvoreni – otvoreni prostor) i godišnje doba u kojem je počinjeno silovanja, može se zaključiti da su: (1) sva silovanja u zatvorenom prostoru u gradskim četvrtima Stenjevec, Brezovica i Donji grad počinjena u jesen, a u četvrti Gornji grad - Medveščak u proljeće; (2) sva silovanja na otvorenom prostoru u

Slika 7. Kartografski prikaz prostorne raspodjele silovanja počinjenih u: a) unutarnjem (zatvorenom) ili b) vanjskom (otvorenom) prostoru, po gradskim četvrtima Grada Zagreba u razdoblju 2007.–2016. godine prema godišnjim dobima (%)

gradskim četvrtima Trešnjevka - jug, Trnje i Donja Dubrava počinjena u proljeće, Sesvete i Novi Zagreb - istok ljeti, a u Trešnjevka - sjever u jesen (slika 7).

6. RASPRAVA

Rezultati analize silovanja u Gradu Zagrebu od 2007. do 2016. godine uvelike se podudaraju s nalazima prijašnjih istraživanja silovanja u Republici Hrvatskoj koje su proveli Maričević, Glavina Jelaš i Štrk (2018) i Martinjak (2009, 2010). Tako se pokazalo da je i u Gradu Zagrebu i u Hrvatskoj općenito, velika većina žrtava bila ženskog spola, i to većinom mlađe od 25 godina (Mužinić i Vukota, 2010; Singer, 2005; Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002). Također, i na razini Grada Zagreba potvrđeno je da se najveći udio silovanja (70 %) događa u zatvorenim prostorima, s time da se više od pola njih počinji u privatnoj kući ili stanu žrtve i/ili počinitelja. Ako se radilo o silovanjima počinjenim na otvorenim prostorima, uočeno je da su i u Gradu Zagrebu i u Hrvatskoj ona najčešće počinjena na ulicama, ali da se i kao mjesta silovanja ističu parkovi i šume. Većina silovanja počinjena je u noćnim satima (barem 50 %), a najmanje u poslijepodnevnom/večernjim satima (oko 13 %) i tijekom zime (oko 12. – 16 %). Distribucija silovanja u gradskim četvrtima Grada Zagreba tijekom godina (2007.–2016.) pokazuje određene varijacije, međutim s obzirom na to da se radi o vrlo malim apsolutnim vrijednostima, nije moguće donositi zaključke o postojanjima trendova pada i porasta silovanja na razini gradskih četvrti tijekom vremena. Maričević, Glavina Jelaš i Štrk (2018) i Martinjak (2009, 2010) utvrdili su da se u Hrvatskoj, u skladu sa svjetskim statistikama, najviše silovanja počinji vikendom (između 24 i 36 %). Gore opisani trendovi, utvrđeno u analiziranim silovanjima u Gradu Zagrebu, sukladni su s onima utvrđenim u drugim europskim gradovima (npr. Stockholmu) (Ceccato, 2014; Ceccato, Guangquan i Haining, 2018).

Rezultati ovog istraživanja pokazali su heterogenu distribuciju prijavljenih silovanja u odnosu na gradske četvrti Grada Zagreba. Analizirajući apsolutne brojeve prijavljenih silovanja u promatranom razdoblju, najveći broj silovanja zabilježen je u južnijim i istočnim gradskim četvrtima što se djelomično može povezati s gustoćom naseljenosti, urbaniziranosti, vrstom sadržaja prisutnih u tim dijelovima grada (npr. očekivan je najmanji broj silovanja u četvrtima Brezovica, Podsljeme, Stenjevec). Kada se promatraju stope silovanja u Gradu Zagrebu u odnosu na broj stanovnika i/ili specifične segmente populacije, koncentracija silovanja još se više smanjuje te se može zaključiti da je relativni rizik od silovanja prilično nizak i sličan među različitim gradskim četvrtima (između 0,1 % i 0,2 %).

Obično je centar grada, s obzirom da predstavlja područje u kojem su prisutni raznoliki načini korištenja prostora (stambeni, poslovni, barovi/klubovi), veće dnevne migracije stanovnika i bolja prometna povezanost, češće kriminogenije mjesto od stambenih lokacija (Ceccato, 2014, 2016). Posebno u centralnim dijelovima grada, silovanja su često povezana s nestrukturiranim rutinskim aktivnostima tijekom večeri/noću, vikendima i praznicima i toplim mjesecima što odgovara korištenju slobodnog vremena, zabavi i odmoru (Amir, 1971; Ceccato, 2014; McDowall, Loftin i Pate, 2012). Primjerice, u ovom

istraživanju jedino je u Donjem gradu zabilježen veći broj silovanja na otvorenom, negoli u zatvorenom prostoru i sva silovanja na otvorenome počinjena su u večernjim i noćnim satima što se može povezati s većim brojem (mladih) ljudi prisutnih u tom području noću koji se okupljaju oko kafića i klubova. Prijašnja istraživanja, koja su bila usmjerena na noćni život, pokazala su kako između 30 i 80 % žena doživi neki oblik neželjenoga seksualnog kontakta u javnom prostoru komercijalne zabave, kao što su barovi ili klubovi (Kavanaugh, 2013; Parks i Miller, 1997) te da seksualni napadi koreliraju s gustoćom barova (Rosay i Langworthy, 2003). Obrasci silovanja povezani su s obrascima socijalne mobilnosti i interakcije te sa sudjelovanjem stanovništva u nestrukturiranim aktivnostima (npr. aktivnosti u slobodno vrijeme ili odmor) mogu objasniti i sezonske varijacije u prostornoj distribuciji silovanja. U analizama dinamike prostorne distribucije silovanja važno je uzeti u obzir i mjesto počinjenja silovanja (zatvoreni – otvoreni prostor) i doba dana/godišnje doba te rutinske aktivnosti ljudi jer se silovanja ne događaju homogeno tijekom vremena. Iako je analiza silovanja u Republici Hrvatskoj (Maričević, Glavina Jelaš i Štrk, 2018; Martinjak, 2009, 2010) pokazala da se silovanja najčešće događaju u ljetnim mjesecima, u ovom se istraživanju potvrdilo da su u Gradu Zagrebu silovanja najčešća u proljetnim i jesenskim mjesecima što se može pripisati većim sezonskim migracijama stanovništva iz Grada Zagreba tijekom ljetnih mjeseci (npr. odlazak na ljetni odmor izvan grada).

Rezultati ovog istraživanja ponovno potvrđuju da općenito vanjski (otvoreni) prostori nisu rizični za žene i suprotstavljaju se mitu da se većina silovanja događa u mračnim i napuštenim ulicama noću (Ženska soba, 2017). U ovom istraživanju pokazalo se da silovanja počinjena u zatvorenim i otvorenim prostorima slijede sličnu distribuciju s obzirom na doba dana i godišnje doba u kojem su počinjena, ali utvrđene su i određene razlike u obilježjima silovanja počinjenih u zatvorenim i na otvorenim prostorima. Najveći udio silovanja u zatvorenim prostorima u odnosu na otvorene prostore, zabilježen je u gradskim četvrtima Donja Dubrava i Gornja Dubrava te gradskoj četvrti Novi Zagreb - istok. U zatvorenim prostorima bilo je prijavljeno više dovršenih silovanja nego u otvorenim prostorima, vjerojatno zbog manje mogućnosti ometanja počinitelja i manje mogućnosti bijega žrtve. Također, počinitelji koji su počinili silovanja u zatvorenim prostorima bili su stariji od onih koji su ih počinili na otvorenim prostorima, možda i zato što mlađi muškarci više sudjeluju u vanjskim nestrukturiranim aktivnostima. Također, moguće je da se mlađi muškarci s većom vjerojatnošću odlučuju na silovanja na otvorenom prostoru negoli stariji muškarci jer procjenjuju kako im njihova snaga i brzina omogućuju i veću vjerojatnost počinjenja silovanja (svladavanje žrtve) kao i mogućnosti bijega.

Većina silovanja počinjenih na otvorenim prostorima, u ovom, ali i prethodnim istraživanjima, veže se uz određeni tip javnog prostora (npr. puteljci, šume, šikare, parkovi, izolirane ulice, slabo osvijetljena mjesta), odnosno povezuje se s otvorenim prostorima u blizini zelenih površina, mjestima gdje je slaba vidljivost i koja pružaju mogućnost za brzi bijeg (blizina javnog prijevoza) s mjesta zločina (Ceccato, 2014) i mikrorazinu anonimnosti motiviranom počinitelju (Zelinka i Brennan, 2001). Analiza silovanja u Stockholmu (Ceccato i sur., 2017), i ova provedena u Gradu Zagrebu, pokazale su da su vanjski urbani prostori u kojem se silovanja događaju više određeni specifičnim tipom tog javnog prostora nego što

se mogu prostorno vezati uz određeni veći dio grada (npr. centar grada naspram periferiji). Stoga treba naglasiti kako nisu niti svi otvoreni prostori jednako rizični, nego su žene u određenim tipovima okoline zaštićenije nego u drugim (npr. otvorene ulice) (Ceccato i sur., 2017; Rosay i Langworthy, 2003). Također, s obzirom na specifične značajke otvorenih prostora na kojima se češće događaju silovanja, može se pretpostaviti da su počinitelji upoznati s tim prostorom (Rosay i Langworthy, 2003).

7. NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA I SMJERNICE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno na prigodnom skupu podataka (samo kroz određeni vremenski raspon) koji je uključivao relativno mali broj silovanja te bi za preciznije utvrđivanje trendova u prostornoj i vremenskoj distribuciji kretanja silovanja trebalo provesti sustavniju analizu tijekom dužega vremenskog razdoblja za koju bi trebalo raspolagati s detaljnijim i ažurnijim informacijama iz različitih izvora. Čak i ako se ne vide razlike na razini gradskih četvrti, one se mogu opažati na razini manjih prostornih jedinica unutar pojedinih gradskih četvrti (Ceccato, 2014). Analiza manjih prostornih jedinica te povezivanje mjesta silovanja sa sadržajima/nedostatkom sadržaja i konkretnom uporabom prostora u određenim gradskim četvrtima (npr. zelene površine, prometnice, javni prijevoz, ugostiteljski objekti i sl.) tijekom vremena, kao i povezivanje s detaljnijim informacijama o počiniteljima, žrtvama i stanovništvom općenito, zasigurno bi doprinijeli i preciznijim zaključcima. U budućim istraživanjima trebalo bi se stoga usmjeriti na značajke mjesta, načine korištenja zemljišta, demografska obilježja i socio-ekonomske značajke te dinamiku njihovih promjena povezati s variranjem u broju slučajeva silovanja.

Analiza prostorne i vremenske distribucije počinjenja silovanja, te praćenje varijacija i trendova u vremenu i prostoru također bi omogućili pravodobniju prevenciju/intervenciju i učinkovitiju raspodjelu policijskih ograničenih ljudskih i materijalnih resursa. Nadalje, takva analiza omogućila bi ispravnije zaključivanje o urbanom planiranju i arhitektonskim intervencijama u prostoru koje mogu doprinijeti većoj zaštiti potencijalnih žrtava.

8. ZAKLJUČCI

U analizi 97 prijavljenih pokušanih i dovršenih silovanja u razdoblju od 2007. do 2016. godine u Gradu Zagrebu prostorna distribucija prijavljenih djela silovanja pokazala je da su silovanja relativno heterogeno raspoređena te je relativni rizik od silovanja prilično nizak i sličan među različitim gradskim četvrtima. Najveći se udio silovanja događa u zatvorenim prostorima, s time da se više od pola njih počinu u privatnoj kući ili stanu žrtve i/ili počinitelja. Ako se radilo o silovanjima počinjenim na otvorenim prostorima, uočeno je da su i u Gradu Zagrebu ona najčešće počinjena na ulicama.

Većina silovanja u Gradu Zagrebu u analiziranom je razdoblju bila počinjena u noćnim satima i u proljeće. Distribucija silovanja u gradskim četvrtima Grada Zagreba tijekom

promatranog razdoblja (2007.–2016.) pokazuje određene varijacije, međutim s obzirom na to da se radi o vrlo malim apsolutnim vrijednostima, nije moguće donositi zaključke o postojanjima trendova pada i porasta silovanja na razini gradskih četvrti tijekom vremena.

U zatvorenim prostorima bilo je prijavljeno više dovršenih silovanja, nego na otvorenim prostorima, te su počinitelji silovanja u zatvorenim prostorima bili stariji od onih koji su ih počinili na otvorenim prostorima. Obrasci i distribucija silovanja povezana je s obrascima socijalnih interakcija i dnevnim/sezonskim kretanjima stanovništva, te s obrascima rutinskih i nestrukturiranih aktivnosti. Analiza trendova i dinamike silovanja nepotpuna je bez uzimanja u obzir mikromjesta počinjena silovanja, vremena počinjenja i aktivnosti stanovništva.

Dobiveni rezultati, unatoč navedenim nedostacima istraživanja, mogli bi poslužiti predviđanju pojavljivanja budućih djela seksualnog nasilja u Gradu Zagrebu i njihovoj učinkovitijoj prevenciji (npr. učinkovitije planiranje i vremenska i prostorna distribucija policijskih resursa). Također, njihova prezentacija široj javnosti mogla bi poslužiti povećanju svjesnosti o karakteristikama lokacija i počinitelja seksualnog nasilja, razbijanju postojećih mitova i smanjenju neprijavlivanja seksualnog nasilja. Nadalje, prikupljeni podaci mogli bi poslužiti i kao koristan vodič za uređenje i prostorno planiranje određenih urbanih površina u svrhu povećanja situacijske prevencije, sigurnosti građana i odvratanja potencijalnih počinitelja. Možemo se nadati da će ovo istraživanje rezultirati uspostavom sustavnog i kontinuiranog mapiranja kaznenih djela te da će se diseminacijom rezultata doprinijeti produbljivanju fonda znanja, pobuditi kod javnosti stvarnije opažanje kretanja kriminaliteta i napora policije u njihovu suzbijanju te potaknuti daljnju suradnju građana i policije i olakšati provođenje strategija preventivnih akcija. Isto tako, rezultati istraživanja mogu doprinijeti i osuvremenjivanju studijskih programa kriminalistike na Visokoj policijskoj školi.

LITERATURA

1. Amir, M. (1971). *Patterns in Forcible Rape*. Chicago: University of Chicago Press.
2. Andresen, M. A., Linning, S. J. (2012). The (in)appropriateness of aggregating across crime types. *Applied Geography*, 35 (1-2): 275-282.
3. Andresen, M. A., Malleson, N. (2011). Testing the stability of crime patterns: implications for theory and policy. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48 (1): 58-82.
4. Beauregard, E., Proulx, J., Rossmo, D. K. (2005). Spatial patterns of sex offenders: Theoretical, empirical, and practical issues. *Aggression and Violent Behavior*, 10 (5): 579-603.
5. Beauregard, E., Proulx, J., Rossmo, K., Leclerc, B., Allaire, J. F. (2007). Script analysis of the hunting process of serial sex offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 34 (8): 1069-1084.

6. Beaugard, E., Rebocho, M. F., Rossmo, D. K. (2010). Target selection patterns in rape. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7: 137-152.
7. Belknap, J. (1987). Routine activity theory and the risk of rape: Analyzing ten years of national crime survey data. *Criminal Justice Policy Review*, 2 (4): 337-356.
8. Belknap, J. (1989). The sexual victimization of unmarried women by nonrelative acquaintances. U: Pirog-Good, M. A., Stets, J. E. (Ur.) *Violence in dating relationships: Emerging social issues*. New York, NY, Engleska: Praeger Publishers, 205-218.
9. Brantingham, P. L., Brantingham, P. J. (1982). Mobility, notoriety and crime: A study of crime patterns in urban nodal points. *Journal of Environmental Systems*, 11 (1): 89-99.
10. Bromley, R. D., Nelson, A. L. (2002). Alcohol-related crime and disorder across urban space and time: evidence from a British city. *Geoforum*, 33 (2): 239-254.
11. Ceccato, V. (2014). The nature of rape places. *Journal of environmental psychology*, 40: 97-107.
12. Ceccato, V. (2016). Public Space and the Situational Conditions of Crime and Fear. *International Criminal Justice Review*, 26: 69-79.
13. Ceccato, V., Guangquan, L., Haining, R. (2018). The ecology of outdoor rape: The case of Stockholm, Sweden. *European Journal of Criminology*, 16 (2): 210-236.
14. Ceccato, V., Wiebe, D. J., Eshraghi, B., Vrotsou, K. (2017). Women's mobility and the situational conditions of rape: Cases reported to hospitals. *Journal of interpersonal violence*, 1-30.
15. Ceccato, V., Wikström, P. (2012). City environments, individual activity patterns and offending. U: Ceccato, V. (Ur.) *The urban fabric of crime and fear*. Dordrecht, Njemačka: Springer, 165-190.
16. Cohen, L. E., Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44 (4): 588-608.
17. Colombino, N., Mercado, C. C., Jeglic, E. L. (2009). Situational aspects of sexual offending: Implications for residence restriction laws. *Justice Research and Policy*, 11 (1-2): 27-43.
18. Colombino, N., Mercado, C. C., Levenson, J., Jeglic, E. (2011). Preventing sexual violence: Can examination of offense location inform sex crime policy? *International journal of law and psychiatry*, 34 (3): 160-167.
19. Deslauriers-Varin, N., Beaugard, E. (2010). Victims' routine activities and sex offenders' target selection scripts: A latent class analysis. *Sexual Abuse*, 22 (3): 315-342.
20. Državni zavod za statistiku - Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm> (2011.)
21. Duwe, G., Donnay, W., Tewksbury, R. (2008). Does residential proximity matter? A geographic analysis of sex offense recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 35 (4): 484-504.

22. Dymén, C., Ceccato, V. (2011). An international perspective of the gender dimension in planning for urban safety. U: Ceccato, V. (Ur.) *The urban fabric of crime and fear*. Dordrecht, Njemačka: Springer, 311-339.
23. Eurostat - <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/data/database> (2017.)
24. Eurostat - <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (2018.)
25. Geoportal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka - <https://geoportal.zagreb.hr/> (2018.)
26. Gracia, E., López-Quílez, A., Marco, M., Lladosa, S., Lila, M. (2015). The spatial epidemiology of intimate partner violence: do neighborhoods matter? *American Journal of Epidemiology*, 182 (1): 58-66.
27. Hanmer, J., Saunders, S. (1983). Blowing the cover of the protective male: a community study of violence to women. *The Public and the Private*, 28-46.
28. Hewitt, A., Beauregard, E. (2014). Sexual crime and place: The impact of the environmental context on sexual assault outcomes. *Journal of Criminal Justice*, 42 (5): 375-383.
29. Kavanaugh, P. R. (2013). The continuum of sexual violence: Women's accounts of victimization in urban nightlife. *Feminist Criminology*, 8 (1): 20-39.
30. Kazneni zakon Republike Hrvatske. Narodne novine 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18.
31. LeBeau, J. L. (2017). The journey to rape: Geographic distance and the rapist's method of approaching the victim. U: Youngs, D., Canter, D. (Ur.) *Applications of Geographical Offender Profiling*. London, UK: Routledge, 155-168.
32. Maričević, D., Glavina Jelaš, I., Štrk, D. (2018). Analiza nekih viktimoloških čimbenika silovanja počinjenih u Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 27 (4): 365-379.
33. Martinjak, D. (2009). Oblici i način prijavljivanja kaznenog djela silovanja. *Policija i sigurnost*, 18 (3): 279-287.
34. Martinjak, D. (2010). Povezanost nekih obilježja situacija i mjesta događaja kaznenog djela silovanja. *Policija i sigurnost*, 19 (2): 154-162.
35. Maume Jr., D. J. (1989). Inequality and metropolitan rape rates: A routine activity approach. *Justice Quarterly*, 6 (4): 513-527.
36. McDowall, D., Loftin, C., Pate, M. (2012). Seasonal cycles in crime, and their variability. *Journal of Quantitative Criminology*, 28 (3): 389-410.
37. Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP). (2007-2018). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rada*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada.
38. Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP), Policijska uprava zagrebačka (PUZ). (2007-2018.). *Izvešće o stanju i kretanju sigurnosnih pokazatelja u radu Policijske uprave zagrebačke*. Zagreb: Ministarstvo policije i Policijska uprava zagrebačka.

39. Mužinić, L., Vukota, Lj. (2010). Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice. U: Mamula, M. (Ur.) *Posljedice seksualnih delikata i tretman žrtava*. Zagreb: Medicinska naklada, 227-245.
40. Parks, K. A., Miller, B. A. (1997). Bar victimization of women. *Psychology of Women Quarterly*, 21 (4): 509-525.
41. Pavlović, Š. (2013). *Kazneni zakon*. Drugo, izmijenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje. Rijeka: Libertin.
42. Pyle, G. (1974). *The spatial dynamic of crime*. Department of Geography. Chicago: University of Chicago.
43. Rosay, A. B., Langworthy, R. H. (2003). *Descriptive analysis of sexual assaults in Anchorage, Alaska*. Alaska: Bureau of Justice Statistics.
44. Sandler, J. C., Freeman, N. J., Socia, K. M. (2008). Does a watched pot boil? A time-series analysis of New York State's sex offender registration and notification law. *Psychology, Public Policy, and Law*, 14 (4): 284-302.
45. Sherman, L. W., Gartin, P. R., Buerger, M. E. (1989). Hot spots of predatory crime: Routine activities and the criminology of place. *Criminology*, 27 (1): 27-56.
46. Singer, M. (2005). *Kriminologija delikata nasilja: Nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
47. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija*. Treće dopunjeno i prošireno izdanje. Zagreb: Globus.
48. Tewksbury, R., Mustaine, E. E. (2006). Where to find sex offenders: An examination of residential locations and neighborhood conditions. *Criminal Justice Studies*, 19 (1): 61-75.
49. Valentine, G. (1989). The geography of women's fear. *Area*, 21 (4): 385-390.
50. Wikström, P. O. H. (1991). *Urban crime, criminals, and victims: The Swedish experience in an Anglo-American comparative perspective*. Stockholm: Springer.
51. Wikström, P. O. H., Ceccato, V., Hardie, B., Treiber, K. (2010). Activity fields and the dynamics of crime: Advancing knowledge about the role of the environment in crime causation. *Journal of Quantitative Criminology*, 26: 55-87.
52. Zelinka, A., Brennan, D. (2001). *Safescape: Creating Safer, More Livable Communities through Planning Design*. Chicago: Planners Press.
53. Ženska soba - Mitovi i predrasude o seksualnom nasilju, <http://zenskasoba.hr/podrucja-rada/seksualno-nasilje/mitovi-i-predrasude-o-seksualnom-nasilju/>

SPATIAL AND TEMPORAL DISTRIBUTION OF SEXUAL VIOLENT CRIMES – CASE STUDY OF ZAGREB

Abstract

Previous research of sexual violence and rape were mainly focused on perpetrators' and victims' characteristics. Today is the prevailing opinion that comprehensive explanation of criminal acts and their effective prevention is impossible without profound understanding of the space in which crime occur. Thus, the study aims were: 1. To analyse spatial distribution of the reported rapes in City of Zagreb; 2. To analyse temporal variation in reported rapes with regard to the years, seasons and time of the day; 3. To investigate differences between perpetrators' and victims' characteristics, as well as between spatial and temporal distribution of reported rapes, with regard to place of rape (outdoors – indoors). Spatial distribution of the 97 reported rapes between 2007 and 2016 in the City of Zagreb showed to be pretty heterogeneous and relative rape risk was relatively low and similar between different city districts. Majority of rapes were committed indoors, during the night hours in spring. Low absolute values do not justify conclusion about increasing/decreasing trends in rapes over the time between city districts. Higher number of completed rapes were reported indoors than outdoors, and perpetrators who committed rapes outdoors were older than those who committed rapes indoors. Analysing trends and dynamic of rape, as well as planning efficient police preventions proved to be incomplete without simultaneous analysis of specific rape places, time of rape, characteristics and activities of victims/perpetrators, but also inhabitants' characteristics and both specific and general landscape/neighbourhood characteristics.

Keywords: analysis of spatial and temporal distribution, GIS, rape, sexual violence, Zagreb.

Assoc. Prof. dr. sc. Tatjana Gerginova, Ph.D, Faculty of security, Northern Macedonia, Skopje, tanjagerginova@gmail.com

NATIONAL STRATEGY OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA IN COMBATING TERRORISM

Abstract

In the introductory part of the paper, the author finds that after the end of the Cold War, the world faces a number of traditional and new challenges, risks and security threats, which become unpredictable, asymmetric and have a transnational character. The author has made the analysis and review of the electronic sources as well as domestic and foreign literature. Furthermore, the author gives an overview of the European Union Strategy for Combating Terrorism, adopted by the European Union in 2005 and its four areas of action: prevention, protection, prosecution and response. The author also gives a special emphasis on the content of the National Strategy of the Republic of Macedonia for Combating Terrorism of 2018.

The subject of research is the fight against terrorism as a contemporary, global and asymmetric security threat.

The purpose of the research is to bring closer the significance of contemporary challenges, risks and threats, especially terrorism to the expert and scientific public.

Keywords: contemporary challenges, terrorism, prevention, North Macedonia.

1. INTRODUCTION

The last decades of the past and the beginning of this century are characterized by new security movements in the world. Security from a predominantly military sphere is extended to other areas, primarily economy, energy, social and environmental security, including the security of the individual and society as a whole. After the Cold War, the world continues to face numerous traditional and emerging challenges, risks and security threats, such as: regional and local clashes, ethnic and religious extremism, terrorism, organized crime, the proliferation of weapons of mass destruction and illegal migration, climate changes and the more pronounced deficit of energy resources, which threaten the stability of individual countries and the entire region as a whole, and also global security. The circumstances that contribute to a growing number of security risks on the global level are the following: the big differences in the level of economic and cultural development, which result in the

poverty and social endangerment of a part of the population, which causes the occurrence of negative demographic and psycho-social phenomena. The development of technology, trade and investment, and the spread of democracy have brought freedom and progress to many people, but others have experienced globalization as a cause of disappointment and injustice. The challenges associated with natural resources, especially water (which will be burdened with global warming in the coming years) will create further unrest. In most developing countries, poverty and the emergence of diseases cause suffering and serious security problems. An essential feature of these challenges, risks and threats is that they are becoming unpredictable, asymmetric and transnational. The world faces the challenges posed by the gross violation of the UN Charter and the generally accepted norms of international law, and in particular the interference in the internal affairs of sovereign states, as well as the conception and practice of preventive attacks and military interventions. The political, economic, cultural and military-security relations in the world are increasingly taking place in the global multipolar and multilateral environment, in which the complex interdependence of the states is manifested more emphatically. The progress made in implementing the EU's common foreign and security policy and the involvement of European defense forces in resolving security problems points to the increasingly important role of the EU in harmonizing the relations and interests of European countries and taking the part of the shared responsibilities in creating the European and global security (Gerginova, 2017).

2. AN OVERVIEW OF THE EU COUNTER-TERRORISM DOCUMENTS

After the terrorist attack on the United States of September 11 2001, international terrorism is marked as one of the major global security challenges and the international community collectively responded to the announcements of combating terrorism. In recent years, Europe is facing the threat of terrorism: the terrorist attacks in Madrid (2004), the London subway (2005), the attack by Anders Breivik in Norway (2011) and the terrorist bombings in the Bulgarian resort of Burgas (2012). Terrorist threats in the European area in 2012 became even more intense. Targets of terrorist attacks were seven EU Member States - Belgium, Bulgaria, France, Greece, Italy, Spain, UK), which represents an increase in the number of terrorist attacks by 26% compared to the previous year. According to Europol, in the EU countries in connection with terrorism 537 people have been arrested and 400 convictions have been issued for crimes related to terrorism (European Council, 2018).

The process of radicalization, extremism and potential terrorist recruitment in the Western Balkans represents a cause for concern in the EU. The strategic goal of the EU is the fight against terrorism while respecting human rights and creating a secure Europe and also the creation of conditions for its citizens to live in an area ruled by freedom, safety and justice. Therefore the EU created a legal and institutional framework for combating terrorism (European Council, 2018).

The purpose of the Member States of the European Union is running a global fight against terrorism and providing the most effective protection of its citizens.

The legal framework for countering terrorism is being applied internationally on a regional level, as well as in the European Union. First, the European Union adopted in 1977 the European Convention for the Prevention of Terrorism, and then the Protocol on Supplements to the European Convention for the Prevention of Terrorism in 2003.

In line with the conclusions of the Tampere European Council in 1999, terrorism has been identified as one of the most serious violations of fundamental freedoms and human rights. The Tampere Program is the first legal framework in the area of internal security for the period from 1999 to 2004 (Gerginova, 2016).

The Hague Programme was then adopted, which was implemented in the period from 2005 to 2010, which, among other things, includes the strengthening of the basic rights of citizens, as well as the deepening and expansion of the security cooperation in the area of migration, asylum and prevention of terrorism (according to *The Hague programme: Strengthening freedom, security and justice in the European Union*).

Simultaneously with the adoption of the Lisbon Treaty and the changes that the agreement brought in the area of freedom, security and justice (abolishment of the pillars), on 2 December 2009, the so-called Stockholm Programme for the period 2010 to 2014 was adopted (according to the Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community).

The Stockholm Accords represent a continuation of The Hague, and is related to the development of the EU's strategic direction and development policy (according to *The Stockholm programme – an open and secure Europe serving and protecting citizens*).

The biggest challenge in the Stockholm programme is the balance between ensuring respect for fundamental rights and freedoms, while guaranteeing security in the European Union. Important political priorities, whose implementation in the past years of the European Union has been in line with this program, are: promotion of citizens' status and fundamental rights; Europe-rights and justice; Europe that protects; Europe's approach to the globalized world; Europe-responsibility, solidarity and partnership in the field of migration and asylum; Europe at the time of globalization, the so-called external dimension of freedom, security and justice (For freedom, security and justice in the European Union following the Lisbon Treaty and the Stockholm Programme, see: Wolff, Goudappel and Zwaan, 2011).

Among the more important documents there is the European Security Strategy of 2003, establishing terrorism as one of the most serious threats to the European Union, as well as the Homeland Security Strategy adopted by the EU. One of the strategic objectives of the European Union is the following - the EU was active in key threat challenges after September 11, the EU responded with measures that included the adoption of a European arrest warrant, procedures to prevent financing of terrorism and an agreement on mutual legal assistance with the United States. The EU continues to develop co-operation in this area and improve its protection (Javier, 2008, p. 3-6).

Finally, in 2005, the EU adopted the European Convention for the Suppression of Terrorism and a number of other acts by which the fight against terrorism is identified in the foreground (European Council, 2018).

On the basis of the Stockholm Programme, at the beginning of 2010, the Strategy for Homeland Security of the European Union was adopted (according to *Draft Internal Security Strategy for the European Union: "Towards a European Security Model"*). The strategy for internal security consists of three parts. The first part is titled "Protecting People in Europe within Global Society", the second part titled "According to the European Model of Security" and the third "Future Steps" in the implementation of the strategy. Namely, due to the further development of Europe as an area of freedom, security and justice, the strategy defines common threats, sets the principles and policies of internal security, and defines the European Security Model (Bilandžić, 2012, p. 59).

The first part of this strategy highlights how security is a key part of a quality life in European society. Common threats to the internal security of the European Union include: terrorism, organized crime, cyber crime, cross-border crime, violence, traffic accidents, natural and man-made disasters, arguing that civilian systems protection are essential elements of modern and advanced security systems (Mitrović and Grbić Pavlović, 2012, p. 447-461).

In late 2010, the European Commission in cooperation with the European Parliament and the Council of EU, produce a document entitled "The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe", and this document presents an action plan for implementation of the European Strategy for Homeland Security (according to *The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe*).

The five strategic objectives defined by this strategy are:

- To suppress the activities of international criminal networks;
- Prevention of terrorism, radicalization and recruitment of terrorists;
- Raising the level of protection for citizens and businesses in cyberspace;
- Strengthening security through better border management and
- Increasing European resilience to crises and disasters

In the national security strategy of most countries, modern terrorism is defined as a major threat to national and international security. In line with this, it is necessary to establish bilateral, regional and international cooperation in the fight against terrorism. It is also necessary to monitor the impact of any other significant factors that would lead to the endangerment of national security and world peace and security, so that the values of the social order can be adequately protected (Gerginova, 2016).

The European Agenda on Security sets out the actions necessary to deliver a high level of internal security in the EU. The European Agenda on Security sets out the actions necessary to deliver a high level of internal security in the EU (according to The European Agenda on Security).

The Commission invites the European Parliament and the Council to endorse this Agenda as a renewed Internal Security Strategy and it invites EU institutions and Member states to accept this agenda as the basis for cooperation and joint action by the Union on security in the next five years, with the aim to develop a real area of EU internal security. Terrorism, organised crime and cybercrime are the three core priorities which are highlighted in this Agenda for immediate action. They are clearly interlinked and cross-border threats, and their multi-faceted and international dimension shows the need for an effective and coordinated response at EU level.

An appropriate degree of ambition and strategic autonomy are important for maintaining the ability of Europe to promote peace and security within and outside its borders. It is therefore necessary to strengthen efforts in the area of defense, high-tech security, the fight against terrorism, energy and strategic communications.

The strategy emphasises that EU countries should be more connected with the issue of EU external policies regarding the issue of the relationship between Member States and EU institutions, and on the issue of internal and external dimensions of the measures to be taken.

This applies in particular to the application of the objectives of sustainable development, migration and security, especially the fight against terrorism.

The Directive (EU) 2017/541 states that acts of terrorism constitute one of the most serious violations of the universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity, and enjoyment of human rights and fundamental freedoms on which the Union is founded. They also represent one of the most serious attacks on democracy and the rule of law, principles which are common to the Member States and on which the Union is based (according to Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017).

The United Nations Security Council adopted Resolution 2178 (2014) in which it expressed concern about the growing threat from foreign terrorist fighters and urged all UN member states, with their own national law, to identify these acts as criminal offenses (United Nations Security Council, 2014).

In this regard, the Council of Europe adopted an Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism in 2015. It further states that the global character of terrorism necessitates an international answer, requiring the Union and its Member States to strengthen cooperation with relevant third countries. A strong coordinated response and cooperation is also necessary with a view to securing and obtaining electronic evidence. In this context, the increasing links between organised crime and terrorist groups constitute a growing security threat to the Union and should therefore be taken into account by the authorities of the Member States involved in criminal proceedings. To combat terrorism effectively, efficient exchange of information considered to be relevant by the competent authorities for the prevention, detection, investigation or prosecution of terrorist offences between competent authorities and Union agencies, is crucial.

Member States should ensure that information is exchanged in an effective and timely manner in accordance with national law and the existing Union legal framework, such as the Decision 2005/671/JHA, Council Decision 2007/533/JHA and Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council (according to Council Decision 2007/533/JHA of 12 June 2007 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II) and Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the use of passenger name record (PNR) data for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime).

When considering whether to exchange relevant information, national competent authorities should take into account the serious threat posed by terrorist offences.

3. THE SIGNIFICANCE OF THE EUROPEAN UNION COUNTER-TERRORISM STRATEGY

In 2005, the EU adopted the EU Counter-Terrorism Strategy. The strategy identifies four areas of action: prevention, protection, prosecution and response, and through them recognize the importance of cooperation with third countries and international institutions (European Council, 2018).

Prevention - One of the priorities in the area of combating terrorism is identifying and addressing the circumstances that contribute to radicalization, as well as to a process in which individuals finance the execution of terrorist acts. Following that direction the EU Council adopted the EU Strategy for combating radicalization and terrorist financing. With the occurrence of new trends such as the appearance of isolated individuals and foreign fighters and also the growing potential of social media mobilization and communication, the Council in June 2014 upheld the said strategy. In December 2014 the Ministers of Justice and Internal Affairs made a series of guidelines for revised EU strategy against radicalization and funding. Those guidelines determine a series of measures that need to be implemented (applied) by the EU and the member states.

Protection - The second priority of the Strategy of the EU to combat terrorism is to protect citizens and infrastructure and reduce exposure to attacks. This includes protection of external borders, improving security of supply, protection of strategic objectives and reducing exposure to critical infrastructures. In that area, the EU is currently working on legislation that regulates the use of data from the Register of passengers for the enforcement of legislation.

Prosecution - EU is working to reduce the ability of terrorists to plan and organize, and working on bringing them to court. To achieve these goals, the EU concentrated on strengthening national capabilities, promoting practical cooperation and exchange of information between police and judicial authorities (in particular through Europol and Eurojust), the fight against financing of terrorism and depriving terrorists of the assets with which they carry out attacks and communicate. The council and European Parliament

in the month of May 2015 adopted new rules to prevent money laundering and financing of terrorism.

Response - The fourth goal of the EU Strategy for Combating Terrorism was established in the spirit of solidarity to manage and reduce the consequences of terrorist attacks. This purpose is achieved by strengthening the capabilities for dealing with the aftermath, the coordination of responses and meeting the needs of victims. Among the priorities in this area of development is the engagement of the EU to coordinate responses to crises, audit the mechanisms for civilian protection, development of risk assessment or exchange of the best practice in providing assistance to victims of terrorism.

In recent years, priorities include:

- establishment of procedures for implementing the decision of the solidarity clause - Adopted by decision of the EU Council in June 2014 (European Council, 2018)
- reassessment of EU arrangements for coordination of emergency and crisis situations, which were replaced in June 2013 with integrated arrangements of the EU's political response to the crisis (IPCR)
- review of EU legislation on civil protection in late 2013.

4. THE MEANING OF THE NATIONAL STRATEGY OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA IN FIGHT AGAINST TERRORISM

The Council of the European Union in June 2018 adopted conclusions on the Republic of Macedonia regarding the European perspective of the country. The conclusions were confirmed by the European Council on 28 June 2018, emphasizing the importance of continuing the progress in the implementation of the Emergency reform priorities and delivering additional sustainable results in 4 key reform areas of the rule of law (reform in the area of judiciary, security and intelligence services, public administration reform and the fight against organized crime and corruption). The success of the Republic of North Macedonia in the realization of these priorities will have an impact on the decision to determine the date for the start of the negotiations for the membership of the state in the European Union.

In order to implement intelligence and security reforms in the security sector, the Government of the Republic of North Macedonia implemented the second National Counter-Terrorism Strategy in March 2016, which included a section devoted to the prevention of violent extremism and terrorism. The Government submitted the relevant Anti-Terrorism Action Plan in 2016 to the European Commission for comments and remarks. However, the 2016 Action Plan lacked implementation benchmarks, funding and monitoring estimates for monitoring and evaluation.

Furthermore, in February 2018 the Government of the Republic of North Macedonia adopted a National Counter-Terrorism Strategy for the period from 2018 until 2022, and this document is in accordance with the United Nations and European Union Strategies for Combating Terrorism (Government of the Republic of North Macedonia, 2018).

With this document, the Republic of North Macedonia strives to coordinate ministries, the government and non-governmental institutions in their activities.

The Republic of North Macedonia remains committed to democracy, the rule of law, respect for human rights, and the equality of all nations in the international community. The Western Balkans' exposure to the threats and risks arising from violent extremism and terrorism, supplemented by the phenomenon of "Foreign Terrorist Fighters", makes these transnational and transregional threats a top priority for the country. The Republic of North Macedonia strives to increase the institutional capacities for responding to the security challenges. National strategic documents represent a common and comprehensive mechanism of action, which is composed of sociological and legal methods of the so-called "soft" and "hard" measures. With these measures, the Republic of North Macedonia provides numerous tools with the so-called "SMART power" to counter the growth of the various types of radicalism that most often lead to violent extremism and terrorism. The Republic of North Macedonia emphasizes the need for early intervention and the elimination of radical ideas through the use of the so-called "Soft measures for prevention, but also hard measures for prosecution, due to the complex social context".

It also requires a modern approach to tackling the threat of terrorism by strengthening national security and stability through increased regional co-operation with partners from the Balkans and beyond. In order to ensure long-term security, security, stability and prosperity of the citizens of our country, the Government of the Republic of North Macedonia also adopted a decision on the establishment of the National Committee for the Prevention of Violent Extremism and the Fight against Terrorism (according to Decision Establishing the National Committee for the Prevention of Violent Extremism and the Fight against Terrorism).

The Republic of North Macedonia has strong and long-lasting cooperation with countries in the region and the international community, as well as strategic partnerships with the United States, NATO, the EU, the OSCE and other international organizations. The experiences gained from recent counterterrorism actions in partnership with the Republic of Albania and the Republic of Kosovo are an example of a good cooperative approach that is important for coordinated prevention of violent extremism and the fight against terrorism.

In fact, to combat the threat of terrorism and the violent and destructive activities of terrorists, countermeasures are needed: improved border security, timely sharing of information, improved criminal legislation through local networks, while preventing the factors and drivers of violent extremism.

The strategy sets out the key guiding principles for combating terrorism and for the prevention of violent extremism:

- safe and secure citizens of the Republic of North Macedonia;
- building effective, responsible and inclusive institutions that will support and develop public confidence in them;

- providing conditions for enhanced economic development;
- Ensuring national unity and communities resisting radicalization and violent extremism.

Common mechanisms and factors for preventing violent extremism and fighting terrorism are:

- “Foreign terrorist fighters”;
- Ethno-religious extremism;
- Disobedience and radicalization;
- “Knot” of corruption, criminality and terrorism.

The National Strategy for the Prevention of Violent Extremism and the National Counter-Terrorism Strategy of the Republic of North Macedonia are institutionally and organizationally linked, according to the “four pillars” of the Global Strategies for the Prevention of Violent Extremism and the Fight against Terrorism of the United Nations (UN) and with strategies to prevent violent extremism and fight against terrorism in the European Union (European Union Counter-Terrorism Strategy; Action Plan for the Prevention of Violent Extremism, Report of the Secretary-General; Global Strategy for Combating Terrorism).

These strategies stipulate that it is necessary for the members of the National Committee for the Prevention of Violent Extremism and the Fight against Terrorism to identify the capabilities, capacities and needs of the ministries and institutions in order to ensure the safety and protection of the citizens and the sovereignty of the Republic of North Macedonia, identify the priorities, challenges and opportunities in strengthening the contribution of the Republic of North Macedonia in preventing future manifestations of all forms of extremism and factors that have helped road to terrorism.

As strategic priorities of the Republic of North Macedonia for prevention of violent extremism and fight against terrorism, the following strategies are determined:

Prevention – this action is undertaken when there are inflows of foreign terrorist fighters and activists, as well as the root causes of radicalization. *Prevention* – this action is undertaken when there are inflows of foreign terrorist fighters and activists, as well as the root causes of radicalization. However, if the prevention fails, it is necessary to undertake *treatment / execution* (in a regulated way, to prevent terrorist threats, their allies and their safe shelters on the territory of the Republic of North Macedonia...) at the same time always keeping the readiness for *protection and response* to threats to citizens and the critical infrastructure of the Republic of North Macedonia.

In essence, the prosecution focuses on the threats of violent extremism and terrorism (interruption, reduction, separation and defeat) in their roots, in shelters and wherever they threaten people and infrastructure. The third priority is *protection* - of people, of their property, of key and critical infrastructure from all threats, which are clear and

present, as well as from potential and growing threats. The fourth priority is *answer* - actively, aggressively and always in a way that is transparent and in accordance with the rule of law, in the spirit of solidarity and in terms of the needs of the victims (Government of the Republic of North Macedonia, 2018).

The role and responsibility of the National Committee for the Prevention of Violent Extremism and the Fight against Terrorism is to ensure coordination and co-operative planning and action at many levels in the prevention of violent extremism and the fight against terrorism.

The aim of both of these strategies is to constantly monitor the threats of violent extremism and terrorism, as well as to monitor their preconditions, root causes, drivers and local-municipal, state and regional contexts specific for the Republic of North Macedonia. The Republic of North Macedonia must meet these new and growing challenges by monitoring the criminal and terrorist networks and their collaborators and other threats that can cause instability in the state. This requires the need for improved and enhanced collective security and institutional cooperation in the strategic planning and implementation of the activities in the Republic of North Macedonia.

Further, the two strategies outlined provide a broad description of violent extremism and other terrorism.

Wide description of the violent extremism - It refers to the beliefs and actions of people who support or use ideologically motivated violence to achieve radical, ideological, religious or political views. The central concept of preventing violent extremism is the importance of addressing the “favorable conditions” for the spread of terrorism. The acts of terrorism can not be prevented only through repressive measures. It is essential to develop constructive grievance solutions that can be used by various radical ideological groups and their supporters.

Wide description of terrorism - Illegal use of violence and intimidation, especially against civilians, in the search for fulfillment of political goals. Terrorism is a serious crime. It can and should not be related to any nationality, religion or ethnicity. Some common features include: danger to life and property; seeks to deliberately undermine the democratic government, in particular by attempting to influence policy and legislators; and indiscriminate approaches to targeting, in order to inspire fear and terror throughout the population.

For every functional society, the rule of law is needed: investigation, prosecution, trial and imprisonment.

Further, as tools for preventing terrorism, it is determined:

- “Coordinating the individual and institutional capacities and resources for the purposes of detection, prevention and response to all forms of terrorist phenomena and activities”.
- “Taking political, security and military activities designed to prevent terrorism, to oppose it, and to prosecute the perpetrators of terrorism”.

- “Terrorism is the phenomenon of violent behavior of groups and individuals due to political and ideological motives, aimed at destroying and damaging soft and hard targets, with significant negative consequences”.
- “Radical extreme groups and individuals who aspire to spread terror, fear, violence ... through terrorist activities with the sole purpose of disrupting the constitutional order of the state”. (Government of the Republic of North Macedonia, 2018).

Exploring tools for preventing violent extremism and combating terrorism with both of these strategies defines the General Strategic Goal for Preventing Violent Extremism and Countering Terrorism in the Republic of North Macedonia: *prevention, goes, protection and responses*. In order to achieve the overall strategic goal of the strategy, a methodology for the prevention of violent extremism and the fight against terrorism is being defined, which begins and ends with the focus of the Republic of North Macedonia and its citizens.

The established methodology should give an answer to question *what* are the effects from the prevention of violent extremism and the fight against terrorism.

The basic principles for the prevention of violent extremism and for the fight against terrorism are determined: to be responsible for the safety and security of citizens of the Republic of North Macedonia; to create efficient, responsible and inclusive institutions that will support the development of public confidence in institutions; to provide a stable environment for increasing economic development; and to ensure national unity and communities resisting radicalization and extremism.

Regarding the HOW issue - an answer is given through “Transformational Effects”:

Continuity of governance and full integration between government and society; expanding responsible and transparent governance; equal and fair access to justice; community-led and government-led harmonization; security for the population and other critical infrastructure; action against persons who represent a threat that can not be rehabilitated; prevention of the linkage of narcotics, corruption, terrorism (rebellion) and crime; cross-border access for trade needs and not for terrorists / foreign terrorist fighters; creating economic opportunities for inhabited centers and access to the market and seeking and maintaining an information initiative.

The effects of the prevention of violent extremism and the fight against terrorism are determined:

- Strengthening key institutions, positive messages and trust in the Government of the Republic of North Macedonia (responsibility and legality);
- Linking government and people (responsibility and legality);
- Encouraging critical communities to reject radicalization and influence their government and civil society.

This strategic document is discussing the imperatives of distinguishing between goals, ways and methods, and means to prevent violent extremism and the fight against

terrorism, while building and finding resources for implementing the Action Plans with a comprehensive and holistic philosophy and numerous approaches to the prevention. The Republic of North Macedonia will continue its organized efforts to resist violent extremism, in its roots and its creation points, with particular attention and efforts towards readiness, prevention, and response. The Republic of North Macedonia will contribute to the prevention of violent extremism with preventive measures. Taking prevention as an integral part of a comprehensive approach will help capture the preconditions that individuals direct to join violent extremist groups; in itself, the preventive approach to fight terrorism is oriented to “early signs”. The results may not be immediately visible but will require long-term and patient engagement from all institutions of the Republic of North Macedonia (performed by the “United Nations Counter-Terrorism Strategy, Action Plan for the Prevention of Violent Extremism”).

5. CONCLUSION

The European Union is a global actor and it is in its interest to promote common values such as peace, security, prosperity, democracy and world order. However, responsibility among EU member states must be shared and needs to be achieved through the modernization of external partnerships. The main goal of the EU member states is the realization of mutual assistance and realization of the collective security of Europe. Some of the basic priorities of the European Union are: strengthening capacities and making additional efforts in the field of defense, “cyber” space, counterterrorism, energy and strategic communications; global governance for the 21st century - The European Union is defined as a global order based on international law that provides human freedoms, sustainable development and a lasting approach to global goods. The goal is to create a stronger European Union, willing and able to promote the position of its citizens, as well as situations in the world.

Acts of terrorism constitute one of the most serious violations of the universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity, and enjoyment of human rights and fundamental freedoms on which the Union is founded. They also represent one of the most serious attacks on democracy and the rule of law, principles which are common to the Member States and which the Union is based on. The cross-border nature of terrorism requires a strong coordinated response and cooperation within and between the Member States, as well as with and among the competent Union agencies and bodies to counter terrorism. To that end, efficient use of the available tools and resources for cooperation should be made, such as joint investigation teams and coordination meetings. The global character of terrorism necessitates an international answer, requiring the Union and its Member States to strengthen cooperation with relevant third countries. A strong coordinated response and cooperation is also necessary with a view to securing and obtaining electronic evidence.

In June 2018 the Council of the European Union adopted conclusions on the Republic of Macedonia regarding the European perspective of the country (Government of the Republic of North Macedonia, 2018).

The conclusions were confirmed by the European Council on 28 June 2018, emphasizing the importance of continuing the progress in the implementation of the Emergency reform priorities and delivering additional sustainable results in 4 key reform areas of the rule of law (reform in the area of judiciary, security and intelligence services, public administration reform and the fight against organized crime and corruption). The success of the Republic of North Macedonia in the realization of these priorities will have an impact on the decision to determine the date for the start of the accession negotiations for EU membership.

In order to implement the reforms of intelligence and security services in the security sector, the Government of the Republic of North Macedonia implemented the second National Counter-Terrorism Strategy in March 2016, which included a section devoted to the prevention of violent extremism and terrorism, and then in February 2018 it adopted a National strategy to combat terrorism for the period of 2018 by 2022, and this document is in line with the United Nations and European Union counter-terrorism strategies (Government of the Republic of North Macedonia, 2018).

The National Strategy for Combating Terrorism of 2018 states that members of the National Committee for the Prevention of Violent Extremism and the Fight against Terrorism need to identify the capabilities, capacities and needs of ministries and institutions in order to protect citizens and the sovereignty of the Republic of North Macedonia, as well as to identify the priorities, challenges and opportunities in strengthening the contribution of the Republic of North Macedonia in preventing the future manifesto in all forms of extremism and factors that facilitate the way to terrorism. Furthermore, the strategy provides a broad description of violent extremism and terrorism. Also, the strategy determines the General Strategic Goal for Preventing Violent Extremism and Countering Terrorism in the Republic of North Macedonia: *change, gones, protection and responses*. In order to achieve the overall strategic goal of the strategy, a methodology for the prevention of violent extremism and the fight against terrorism is being defined, which begins and ends with the focus of the Republic of North Macedonia and its citizens.

The National Counter-Terrorism Strategy has used the SWOT analysis method to determine the relationship between the environmental impacts and through this method the strengths and weaknesses, as well as the opportunities and threats at the regional, state and municipal / local levels have been identified. The SWOT Analysis of Strengths-Weaknesses Opportunities - Threats (SWOT) enables you to consider and develop many strategic priorities that are common and crucial for both missions - the prevention of violent extremism and the fight against terrorism

Through this strategy, the Republic of North Macedonia should achieve the following results:

- More effective detection, documentation and research of criminal activities related to terrorist acts;
- Co-ordinated activities and information exchange at the sectoral level;

- Increased and effective international cooperation in the prevention and fight against terrorism;
- Increasing the awareness of the population about the importance of combating terrorism and the role and place of state organizations and other institutions participating in this struggle;
- Achieving a higher level of deployment of personnel and equipment of institutions involved in the fight against terrorism;
- Compliance with international standards and harmonization of national legislation with the European with legislation etc.

REFERENCES

1. Bilandžić, M. (2012). Towards a Strategy of “National” Security of the European Union? – Analysis of the Internal Security Strategy of the European Union. *Police and Security*, 21 (1): 49-69.
2. Council Decision 2007/533/JHA of 12 June 2007 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II), OJ L 205, 7.8.2007, p. 63.
3. Council of the European Union - European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World, <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf> (January 25, 2019.)
4. Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the use of passenger name record (PNR) data for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime, OJ L 119, 4.5.2016, p. 132.
5. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017, OJ L 88, 31.3.2017, p. 6–21.
6. European Commission - The European Agenda on Security, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf (April 28, 2015.)
7. European Commission - The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0673&from=EN> (November 22, 2010.)
8. European Council - EU counter-terrorism strategy, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/> (January 25, 2019.)
9. European Union - Internal Security Strategy for the European Union: “Towards a European Security Model”, <https://www.consilium.europa.eu/media/30753/qc3010313enc.pdf> (March 8, 2010.)
10. European Union - Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy, http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (January 25, 2019.)

11. Gerginova, T. (2017). Contemporary security challenges from the viewpoint of terrorism. Proceedings of the International Scientific Conference titled “*Security concepts and policies – new generation of risks and threats*”, Ohrid (Macedonia).
12. Gerginova, T. (2016). Impact of European security for safety former Yugoslav countries. Proceedings of the International Scientific Conference titled “*European Integration: Justice, Freedom and Security*”, organized by the Criminal Police Academy from Belgrade and the German Foundation Hans Zeidel Tara (Serbia).
13. Government of Republic of Macedonia - National strategy of the Republic of Macedonia for fight against terrorism, https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/bpt_nacionalna_strategija_2018.pdf (March 15, 2019)
14. Javier, S. (2008). *Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World (S407/08)*. Brussels: European Council.
15. Mitrović, Lj., Grbić Pavlović, G. (2012). *The fight against terrorism in the light of the European Security Strategy*. Proceedings of the Workshop “*Harmonizing Serbia’s Foreign Policy with the Common Foreign and Security Policy of the European Union*”. Belgrade: Belgrade Institute for International Policy and Economics and Hans Zajdel Foundation.
16. The Hague programme: Strengthening freedom, security and justice in the European Union. Official Journal, 2005/C 53.
17. The Stockholm programme – an open and secure Europe serving and protecting citizens. Official Journal of the European Union, 2010/C 115.
18. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Communities, 2007/C 306.
19. United Nations - Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General, https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674 (December 24, 2015.)
20. United Nations Security Council - Implementation of Security Council resolution 2178 (2014) by States affected by foreign terrorist fighters, https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2016/09/FTF-Report-1-3_English.pdf (January 25, 2019.)
21. Wolff, S., Goudappel, F., Zwaan, W. J. (2011). *Freedom, security and justice after Lisbon and Stockholm*. The Hague: Asser press.

DIONICI SIGURNOSTI I PRAVNA PITANJA

SECURITY STAKEHOLDERS AND LEGAL ISSUES

Miklós Hollán, Ph.D., Associate Professor, Faculty for Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, hollan.miklos@uni-nke.hu

PUBLIC AND PRIVATE CORRUPTION: A MEANINGFUL DISTINCTION FOR CRIMINAL LAW? THE ANALYSIS OF THE INTERNATIONAL OBLIGATIONS

Abstract

The study compares international regulations on bribery of public officials and bribery in the private sector. The aim of the author is to discover similarities and differences between these types of corruption offences. This analysis may provide help for legislators when facing the task of implementing the related international instruments into their national law.

Keywords: corruption, bribery, public officials, private sector.

1. INTRODUCTION

Corruption is as old as human nature itself, as it is shown by the Greek mythology, especially by the story in which goddesses attempted to influence (one of them even actually influenced) the judgement of Paris. This myth also reveals the detrimental consequences of corruption, including the disastrous Trojan War. It is not astounding, therefore, that the efforts to struggle against corruption, made by individuals, governments and industry, spans also the centuries (Aiolfi and Pieth, 2002, pp. 349; Csonka, 1997, pp. 345).

Corruption is a complex phenomenon, which ought to be subject of multidisciplinary consideration (Nzerem, 2000, pp. 207). It can be viewed from different angles, namely not only from the perspective of different branches of law, but of sociology, psychology, ethics and economics. This study, in order to provide more space for the in-depth analysis of the questions chosen, concentrates on criminal law issues, especially the international and European harmonisation of national provisions on different types of bribery offences. This report deals with bribery, but disregards the other type of corruption offences, namely trading in influence.

In the last decade of the 20th century a considerable number of international instruments was adopted to oblige states to criminalize certain forms of corrupt behaviour, these are listed by the annex of this study.

2. OBLIGATIONS (OR EXHORTATIONS) TO CRIMINALIZE

Almost all international instruments provide for obligations on incrimination of bribery of public officials. Obligations on bribery in the private sphere are not so frequent in international instruments. This can be traced back to the fact that in this regard divergent national approaches hindered the reach of a consensus at the international level. The majority of countries created a separate offence of private sector bribery, but there are countries, where bribery in the private sector is not criminalised (see in details Heine et. al., 2003).

At the international level, the regulation of bribery in the private sector was mainly left to the so-called international “soft law” by several instruments.

There is no provision on private sector bribery in the Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (OECD Convention) (OECD, 2011).

The United Nations Convention against Transnational Organized Crime (TOC Convention) (UN, 2004a) and the United Nations Convention against Corruption (UN Convention) (UN, 2004b) oblige State Parties to penalise corruption of public officials (Art 8 para 1 of TOC Convention, Art 15 of UN Convention). According to these instruments state parties shall only consider adopting legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences in other spheres, in particular in the private sector (*cf.* Art 8 sentence 2 para. 2 of TOC Convention, Art 21 of UN Convention).

The Criminal Law Convention on Corruption (COE Convention) (COE, 1999) undisputedly obliges State Parties to penalise corruption in the private sector (Arts. 7-8). This obligation is, however, subject to an unlimited possibility of reservation, according to which contracting states may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, reserve their right not to establish as a criminal offence under its domestic law active or passive bribery in the private sector. The possibility of reservations is, nevertheless, restricted with regard to bribery of public officials, where state parties shall establish as a criminal offence under its domestic law at least the active or passive bribery of national public officials and active bribery of foreign public officials (Art. 37 of COE Convention).

At the EU level, the obligation to criminalise private sector corruption originally had been left to the joint action on corruption in the private sector (EU Joint Action, 1998), while the penalisation of the equivalent offence involving public officials has been undertaken by Member States in the Convention drawn up on the basis of Art K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union (EU Convention, 1997). Since the obligatory nature of joint actions was often disputed (Calderoni, 2010, pp. 21), this choice and distinction indicate Member States’ confined alignment to co-operate in this sphere. The joint action was succeeded by the Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector (EU Framework Decision, 2003), which obliges Member States to bring their law into harmony with it.

3. PROTECTED INTERESTS

3.1. Public sector

With the criminalization of bribery of public officials, legislators originally aimed to protect the proper functioning of public administration (Stessens, 2001, pp. 894, Vel and Csonka, 2002, pp. 368). Corruption was regarded as the violation of the principal-agent relationship, a special (and therefore aggravated) breach of duty in exchange for undue advantages. Subsequently, it was enough for the public official to commit the offence, if he had accepted undue advantages with the special intent of breach of duty. Accepting undue advantages in order to breach official duties was deemed as a preparation of the violation of the principal-agent relationship, and it was penalised as a crime *sui generis* considering its particular dangerousness. However, with this extension of liability, only the threshold of criminal responsibility was brought forward, the protected interest remained the same, namely the proper functioning of the public administration (Stessens, 2001, pp. 894).

Subsequently, the protection of second interests, namely the confidence of citizens in the fairness of public administration, influenced the legislation on corruption offences. According to this approach public officials shall be penalized if they request or receive any undue advantage to act or refrain from acting in the exercise of his or her functions. The confidence of citizens in the fairness of public administration would be severely undermined, even if the official had acted lawfully and even in the same way without the bribe, so the proper functioning of public administration suffers no harm (Stessens, 2001, pp. 894).

Fair competition is the third rationale can be mentioned regarding even public sector corruption. The increased awareness of this interest can be traced back to the heightened popularity of capitalism and free market thinking. It can be accepted that it is at least as important as the two other rationales (Stessens, 2001, pp. 895). It should be noted, however, that in this sector the scope of this interest is limited. The protection of fair competition can explain why business-related bribery of public officials should be criminalised, while it cannot give reasons for the penalisation of a drunken driver's offering money to a police officer.

3.2. Private sector

The protection of functioning of business enterprises against their corrupt employees can give reasons for criminalisation of bribery in the private sector (Stessens, 2001, pp. 892). In this regard, corruption is a special violation of the principal-agent relationship, which may endanger the property of the private sector entity or its trade secrets.

Criminalisation of bribery in the private sector can also be underpinned by the protection of fair competition (Stessens, 2001, pp. 908, pp. 914).

These two rationales are not mutually exclusive: corrupt behaviours of a chief executive may simultaneously endanger the property of the procurer company and the competitors of the supplier firm.

4. THE PASSIVE SIDE: THE BRIBEE

4.1. In the public sector

In the middle ages, incrimination of bribery was traditionally concerned with corruptive behaviour by or aimed at judges. When modern public administration had evolved, the scope of criminal law was extended to corrupt behaviours of other officials as depositaries of public power. The offence description was related to public officials in the sense of public administrative law, namely depositaries of public power.

Subsequently, parallel to the expansion of the state's welfare functions, the concept of public officials was extended to cover employees of public transport firms, teachers in public schools, doctors of state hospitals and even leaders or workers of state-owned companies. This extension was made by an autonomous definition of public official in the criminal law statutes, which extended the ambit of the criminal law responsibility for public corruption to those persons that would not be public officials in the sense of administrative law. The criminal law concept of public official, therefore, serves mainly criminal policy considerations, and its scope cannot be defined irrespective of the given historical, geographical circumstances (Wiener, 1972, pp. 128-129).

Considering these developments, international instruments leave more space for national criminal laws when setting their concept of public official. Most of them define the concept of national public official with reference to national (criminal) law of the state in which the person in question performs his or her function (Art. 8 para. 4 of TOC Convention, Art. 1 lit. c of EU Convention).

Only the COE Convention poses (at least implicitly) requirements for the content of the national legislation on the concept of the national public official. In the text of the COE Convention "domestic public official shall be understood by reference to the definition of 'official', 'public officer', 'mayor', 'minister' or 'judge' in the national law of the State in which the person in question performs that function and as applied in its criminal law" (Art 1. lit a.). However, the explicit inclusion of "mayor", "minister" or "judge" in the text of the Convention was not only to refer to them as parts of the domestic concepts, but also intended to induce states to include these persons in their national definitions. This is obvious from the ER of the Convention, which states that "the term 'public official' *should include* 'mayor' and 'minister' (COE Convention ER., No. 28), and obliges "Contracting Parties to consider or treat judges [...] as public officials for the purposes of the application of this Convention" (COE Convention ER., No. 29).

4.2. Private sector

Bribery in the private sector is linked to the concept of private sector entity, which is not defined in the relevant international instruments. It is highly debated that apart from business enterprises, non-profit organisations should also be included in the scope of criminalisation. The relevant international instruments do not exclude non-profit

organisations from the ambit of the offence. It is expressly stated that the harmonization on the EU level “applies to business activities within profit and non-profit entities” (Art. 2 para. 1 of EU Framework Decision).

The bribee can be “a person who in any capacity directs or works for a private-sector entity” (Art. 2 para. 1 point (a) of COE Convention, Arts 7-8 of EU Framework Decision). According to the explanatory report of the COE Convention “this a sweeping notion to be interpreted broadly as it covers the employer-employee relationship but also other types of relationships such as partners, lawyer and client and others in which there is no contract of employment. Within private enterprises it should cover not only employees but also the management from the top to the bottom, including members of the board, but not the shareholders. It would also include persons who do not have the status of employee or do not work permanently for the company – for example consultants, commercial agents etc. – but can engage the responsibility of the company” (COE Convention ER. para. 54.).

The scope of the bribery offence in the private sector is restricted with the element of “in the course of [...] business activity” (Art. 7-8 of COE Convention, Art. 2 para 1 of Framework Decision). This element does not generally exclude the employees of non-profit organisations from the scope of the offence. Only bribery connected to the non-business related activities of the non-profit organisations are exempted from the offence description which should be established pursuant to the above mentioned instruments. It should be indicated that activities practised by business companies for the reason of pure charity are also exempted from the scope of the international instruments. However, nothing would prevent a signatory state from implementing the provisions without the restrictions to “the course of business activities” (E.g. COE Convention ER. para. 53.).

The need for restricting the scope of the offence with this element depends upon the protected interest. If the rationale of criminalisation is the protection of the proper functioning of the given private legal entity, there is no need to exclude non-profit organisations or activities from the scope of criminalisation. Non-profit organisations and functions deserve protection from their corrupt employees as well as business enterprises and activities. In spite of this, however, the protection of fair competition renders it necessary that the element of business activity is included in the definition, whereas the non-profit organisations can also be made part of it if they are allowed to do business.

5. BREACH OF DUTY

5.1. Public sector

Traditionally, when bribery of public officials was considered only as violation of principal-agent relationship the offence contained the actual (or purposed) breach of duty. The briber, for example, was criminally liable only if failed in his/her duty or received etc. the undue advantage in order to do so.

The element of breach of duty became superfluous, as it was, subsequently, accepted that the confidence of citizens in the public administration should also be protected. The Explanatory Report of the COE Convention correctly indicated that “the confidence of citizens in the fairness of Public Administration would be severely undermined, even if the official would have acted in the same way without the bribe” (COE Convention ER. No. 39.). Definitions of those international instruments that based upon the protection of citizens in the public administration do not contain the element of breach of duty. These instruments requires advantages accepted by the public official for act or refrain from acting in the exercise of his or her official duties (Art. 8 para 1 of TOC Convention; Arts. 2-3 of COE Convention, Arts. 2-3 of EU Convention, Art. 15 of UN Convention).

5.2. Private sector

The inclusion of the breach of duty element in the definition of bribery in the private sector also depends mostly on what is deemed as the protected interest of the offence. If the protected legal interest is the proper functioning of private entities, the breach of duty element should inevitably be included. It is not required for the proper protection of the fair competition that the offence description stipulates the element of breach of duty (Stessens, 2001, pp. 916).

The relevant international instruments contain the element of breach of duty (Arts. 7-8 of COE Convention, Art. 2 of EU Framework Decision). The COE Convention does not define when the bribee violates his or her duties. However, the ER of COE Convention states that this expression “does not aim only at ensuring respect for specific contractual obligations but rather to guarantee that there will be no breach of the general duty of loyalty in relation to the principal’s affairs or business” (COE Convention ER. para. 55.) The concept of breach of duty is defined by the EU Framework decision. It “shall be understood in accordance with national law”. However, this concept shall “cover as a minimum any disloyal behaviour constituting a breach of a statutory duty, or, as the case may be, a breach of professional regulations or instructions, which apply within the business of a person who in any capacity directs or works for a private sector entity” (Art. 1, second indent of EU Framework Decision).

6. UNDUE ADVANTAGES

The central notion of the offence description on bribery is the (undue) advantage (Stessens, 2001, pp. 904), which is given by the briber and accepted by the bribee. Explanatory reports and commentaries of the relevant conventions mirror a very wide notion of advantage. This comprises anything that places the offender (or any other person, for instance a relative) in a better position than he was before the acceptance. Advantages are usually of an economic nature, but may also be of a non-material nature. They may consist of, for instance, money, holidays, loans, food and drink, a case handled within a swifter time, better career prospects, etc (see, e.g. COE Convention ER, No. 37).

6.1. Public sector

The majority of the relevant international instruments use the term “undue” as an attribute of the advantage accepted by public officials (Arts. 2-3 of COE Convention, Art. 1 of OECD Convention, Art. 8 of TOC Convention). At the international level the term “undue” was included in the offence descriptions to exclude advantages permitted by the law or by administrative rules, as well as minimum gifts, gifts of very low value or socially acceptable gifts (Stessens, 2001, pp. 904).

The Commentary of the OECD Convention emphasises that only “written law or regulation [...], including case law” can make an advantage due, therefore “perceptions of local custom, the tolerance of such payments by local authorities” are not enough (OECD Convention Commentary, No. 8). Codes of conduct, the elaboration of which is called for by various international organisations, may play an important role in rendering explicit what kind of gifts are acceptable (Stessens, 2001, pp. 905). It should be mentioned that the undue nature of the advantage can depend on the *conduct*. If fifteen roses are, for example, accepted by the public official it is not undue, but the same cannot be said about its request.

6.2. Private sector

The notion of undue advantage also included in the definitions of bribery in the private sector as defined in international instruments (*cf.* Arts. 7-8 of COE Convention, Art. 2-3 of EU Framework Decision).

If considered this notion in itself, the term “undue” conveys a different meaning in the private and in the public sector. It is more likely that advantages may lose their undue character regarding private sector bribery (*cf.* point 6.1.). The act of giving or accepting business dinners, promotion gifts (pens, folders, bags etc. with the name of the company) cannot be penalised, indispensable study trips are given or accepted etc. Depending on the circumstances, however, these advantages can be qualified as undue, namely when the dinner takes place in an exotic luxury restaurant, the pen is of an exclusive brand, the holiday of the family members occurs under the pretext of a study tour.

If the advantage, however, accepted for breach of duty, any advantage shall be necessarily deemed as undue.

7. CONCLUSIONS

There are two basic types of corruption offences regulated in relevant international instruments, namely a) bribery of public officials and b) bribery in the private sector.

The majority of international instruments provide obligations on incrimination of bribery of public officials. The criminalization of bribery in the private sector was mainly left to the so-called international “soft law” (even when it is included in binding instruments). Even if international instruments oblige contracting states to criminalize bribery in

the private sphere these provisions are subject to the possibility of reservations. This situation can be traced back to the fact that until recent years divergent national situations hindered the reach of a consensus in this respect.

Bribery of public officials and bribery in the private sector have some common characteristics, but they differ in several aspects.

Both types protect in the long run the interest of principals (including private entities and states) from corrupt employees. Fair competition is also a rationale that may be protected by these types of bribery offences, including corrupt practices aimed to influence private sector tenders and public procurements. The confidence of citizens in the fairness and impartiality of public officials is the only interest protected regarding the public sector, but it is, at last in my opinion, not fully applicable to the private sphere.

The choice of the interest, aimed to be protected by criminal law, influences the conceptualization of the offence even at international level (similar conclusions at the national level Heine, 2010, pp. 19), in particular the inclusion of the breach of duty element, the required connection of the advantage to business activities and even the notion of the undue advantage.

REFERENCES

1. Aiolfi, G., Pieth, M. (2002). How to Make the Convention Work: the Organisation for Economic Co-operation and Development Recommendation and Convention on Bribery as an Example of a New Horizon in International Law. In: Fijnaut, C., Huberts, L. (Eds.) *Corruption, Integrity and Law Enforcement*. The Hague/London/Boston: Kluwer, 349-360.
2. Calderoni, F. (2010). *Organized Crime Legislation in the European Union*. Heidelberg: Springer.
3. Convention drawn up on the basis of Art K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union (EU Convention). Official Journal, C 195, 25.06.1997. 1.
4. Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector (EU Framework Decision). Official Journal, L 192, 31.7.2003. 54-56.
5. Council of Europe (COE). (1999). *Criminal Law Convention on Corruption (COE Convention)*. Strasbourg: COE.
6. Csonka, P. (1997). Corruption: The Council of Europe's Approach. In: Rider, B. A. K. (Ed.) *Corruption the Enemy Within*. The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 343-353.
7. Joint Action of 22 December 1998 adopted by the Council on the basis of Art K.3 of the Treaty on European Union, on corruption in the private sector (EU Joint Action). Official Journal, L 358, 31.12.1998. 2-4.

8. De Vel, / Csonka, P.: "The Council of Europe Activities against Corruption" In: *Corruption, Integrity and Law Enforcement* (Cyrille Fijnaut/Leo Huberts). Kluwer, The Hague/London/Boston, 2002. 368-380.
9. Heine, G. (2003): "Comparative analysis" In: *Private Commercial Bribery. A Comparison of National and Supranational Legal Structures* (ed.: Günther Heine – Barbara Huber – Thomas O. Rose). „Beiträge ... Band S 94." Iuscrim, Freiburg (im Breisgau), 2003. 603-634.
10. Heine, G. (2010): *Private Commercial Bribery A Comparison of National and Supranational Legal Structures* Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht Freiburg im Breisgau. https://www.mpicc.de/shared/data/pdf/fapprivate_bribery.pdf.
11. Nzerem, R. C. (2000). Responding to the Challenge of Corruption. In: del Frate, A. A., Giovanni, P. (Eds.) *Responding to the Challenges of Corruption*. Roma/Milan: UNCRI/ISPAC/CNPDS. 207-218.
12. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2011). *Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (OECD Convention)*. Paris: OECD.
13. Stessens, G. (2001). The International Fight against Corruption: General Report. *International Review of Penal Law*, 72 (3–4): 891–937.
14. United Nations (UN). (2004a). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime (TOC Convention)*. New York: UN, Office on drugs and crime.
15. United Nations (UN). (2004b). *United Nations Convention against Corruption (UN Convention)*. New York: UN, Office on drugs and crime.
16. Wiener, A. I. (1972). *A hivatali büntettek*. [Crimes of Public Officials]. KJK: Budapest.

Peter Ruzsonyi, Ph.D, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, ruzsonyi.peter@uni-nke.hu

THE ROLE AND THE RESPONSIBILITY OF CRIMINAL PEDAGOGY IN THE REINTEGRATION OF PRISONERS

The method of successful incarceration which has never been fulfilled, is farther than ever.

Abstract

Alarm bells have been sounded all over the world for imprisonment. The successful reintegration – in so many countries – isn't the leading goal of incarceration anymore. Retribution and revenge came to the fore of the general goals of imprisonment and the rate of recidivism is very high. In many advanced Western countries experts are talking about pervasive crisis in this professional field in their countries and even worldwide.

Criminal pedagogy is in the focus of the desk research – a relatively new element of penology – in order to present a new way of thinking of prison life.

Criminal pedagogy is a science and an organizing principle of prison life at the same time. As a science it certainly has to be introduced, because criminal pedagogy is a branch of science largely unknown for the Anglo-Saxon countries, where it is not in practise. On the other hand, criminal pedagogy as an organizing principle is a new approach and interpretation of the organization and practical implementation of imprisonment in general.

The expansion of the least known ideas is the objective and concepts related to criminal pedagogy and introduce some theories with which we can contribute to the successful reintegration of convicts. Since we believe that the field itself plays an enormously important role in this sense, it is vital not to ignore the related findings and results.

Keywords: correctional crisis, criminal pedagogy, penology, prison, reintegration.

1. INTRODUCTION

Alarm bells have been sounded all over the world for imprisonment. The successful reintegration – in so many countries – isn't the leading goal of incarceration anymore. Retribution and revenge came to the fore of the general goals of imprisonment and

the rate of recidivism is very high. In many advanced Western countries experts are talking about pervasive crisis in this professional field in their countries and even worldwide.

We have to face the awe-inspiring data that “more than 11 million people are held in penal institutions throughout the world, mostly as pre-trial detainees or as sentenced prisoners”, (Walmsley, 2018, pp. 2) and in much of the world, prisoner numbers are rising steeply. Despite the fact that the number of imprisoned people has never been higher at the history of mankind, the process started so many decades ago. Woolf and Tumin wrote almost thirty years ago, that the prison population was at a record high, as well as the overcrowded levels and re-offending rates. These all suggest that the prison system is unable to match their purposes, and fulfil their aims in modern prisons systems, so it is in a state of crisis (Woolf & Tumin, 1991).

2. WORLDWIDE CRISIS IN THE FIELD OF IMPRISONMENT

This type of crisis has been increasing nowadays. Catherine Heard – the director of the Institute for Criminal Policy Research’s World Prison Research Programme – said: “Prison has a poor track record of reducing reoffending or equipping people for a worthwhile life on release. (...) Data show, many of the countries where the number of prisoners has grown the most in recent years also has some of the worst levels of overcrowding. We shouldn’t be surprised when overcrowded, under-resourced prisons produce violence, despair, and more crime”. Russian prisons are for example, famous for their overcrowded conditions. The Kresty penal institution in Saint Petersburg is said to be one of the most overcrowded prisons in the world. The capacity is virtually 3000 members, but the real number is never less than 10 000. Every inmate has 4 m² own space, and 15 minute long shower per week (Ürmösné, 2018/a).

The experts from Great Britain and the United States of America are more critical and outspoken. Prins’s opinion is, that “the American criminal justice system is in a state of crisis” (Prins, 1996, pp. 493). Generally, the physical conditions of the prisons are outrageous. The government issued with unprecedented warning that inmates are being driven to take their lives as inspectors reveal conditions „worse they’ve ever seen” (Bulman, 2018).

Ricciardelli and his co-authors’ statement is: “it must be recognized that prison, in its past or present form, has not been deemed successful for the rehabilitation of prisoners, the deterrence or prevention of future criminal behaviours and providing retribution – serving justice to those who were victimized by crime” (Ricciardelli, Crichton, & Adams, 2014, pp. 117).

Krason’s judgement is that criminal law and criminal justice in the United States may reasonably said to be in a state of crisis. The purpose of imprisonment – and more broadly of punishment – seems to be obscured (Krason, 2013).

The United Nations has the most overall opinion about the evolved prison crisis. Its report summarizes the recent situation: “a large number of prison systems around the world are at a stage of crisis, the serious effects of which harm prisoners, their families and societies as a whole. The reality in many prisons tends to be not only far from international standards, but also risks undermining the ultimate purpose of a sentence of imprisonment: the protection of society from crime.” (United Nations, 2018). Elsner’s opinion is to be followed: handling of this hard situation became more and more difficult, because many experts agree that the penal systems in these days are in a worldwide state of crisis (Elsner, 2006).

Cavadino and his co-authors offered the orthodox interpretation for the root causes of prison crisis. According to their opinion the ‘crisis’ has seven interlinking factors

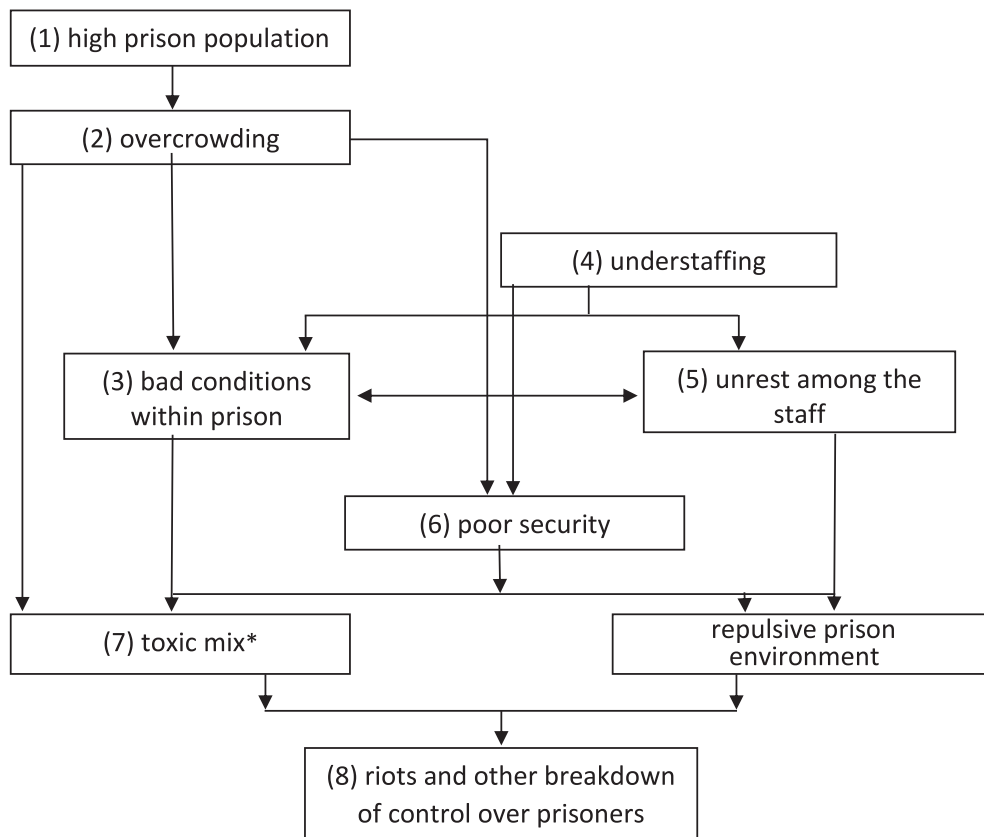

Figure 1: The orthodox account of penal crisis

* Toxic mix: a combination of different types of difficult prisoners within a single institution.

Source: Cavadino, Dignan, & Mair (2013, pp. 11)

which culminate in grave problems for the prison system. To start, (1) the high prison population leads to both (2) overcrowding and (3) bad conditions (for both staff and inmates). In turn, this leads to (4) understaffing, (5) staff unrest and (6) poor security. The authors suggest that these factors symbolise the end product of the crisis; (7) the toxic mix of prisoners which ultimately lead to (8) riots and disorder (Cavadino, Dignan, & Mair, 2013, pp. 11).

The authors' interpretation is favoured, yet, the "treatment" factor from their expounding is missed. Undoubtedly, the quality of the daily routine of prisons, the level of the cooperation between the staff and inmates and a sort of comprehensive organizing principle of prison life determine (reduce or extend) the prison ambience and the level of prison crisis. In such a frustrating and shocking situation experts and researchers have to seek for new and innovative recommendations. One of the new methods should be the utilization of the potentials of criminal pedagogy.

3. INTRODUCTION OF CRIMINAL PEDAGOGY – AS AN ESSENTIAL TOOL

Definition and origins of the term criminal pedagogy

Before trying to define criminal pedagogy, it is worth conducting an overview of the most significant opinions regarding the taxonomical classification of the science. Several criminal-pedagogical theories and notions emerged in Hungary as early as the beginning of the 20th century. The first representatives of the field were Elemér Kármán and Ferenc Finkey. Their progressive approach was parallel with international efforts but sadly contradictory to the chief ideas of their era, meaning that they were unable to introduce changes into the practice of executing sanctions in Hungary. This is the most regrettable, regarding the importance of education. Elemér Kármán pointed out that "It is by no means novel to think that the best remedy for moral deviations and criminal behaviour is the education" (Kármán, 1922, pp. 5).

Criminal-pedagogical concepts on Hungarian correctional efforts emerged as early as the beginning of the 20th century, with Ferenc Finkey as their first representative. He was progressive enough to delineate concepts agreeing with internationally accepted standards. His thoughts on criminal pedagogy are the following: "A sanction where the only aim is to punish, to hurt, to ruin and destroy the convict is an imperfect one" (Finkey, 1922, pp. 32).

Finkey's most important legacy is the "science of criminal pedagogy" in Hungary. He states that "...there are some issues regarding criminal sanctions which require a dedicated science, thus became the science of penology (poenologia, science pénitentiaire) during the 19th century, which is a comprehensive whole, encompassing the purpose and content of punishments, their evolution and the present situation covering fundamentals and details of today's correctional efforts as well. While in German academic literature, the word "penology", is not frequent, it does introduce

two new terms: “prison-related science (Gefängniswissenschaft), and “prison studies” (Gefängniskunde)” (Finkey, 1922, pp. 2-3). As it can be seen, penology was strictly recognized as a criminal science.

Finkey goes further by adding that “the newly emerging concept seems to rival the definition and content of penology (Kriminalpädagogik). A concept which emphasizes the criminal-political significance of correctional education while exhibiting a certain demand toward putting an end to the classic form of penology (which is based on penance and – in a way – revenge) and at the same time introducing the correctional education of adult offenders as well” (Finkey, 1922, pp. 3).

The importance of Finkey’s approach cannot be overstated. He was the first expert to point out the importance of correctional pedagogy in the case of adult convicts. What’s more, he also added that correctional pedagogy is capable of influencing society in a positive way. In his opinion, the purpose of a punishment was correction itself. He argued that if one does not take capital punishments into consideration, it can be stated that all sanctions imposed upon convicts by a given state, are tools to provide educational-psychological influence on society and on its members alike (Finkey, 1922, pp. 3).

Finkey’s claim was that the main purpose of correctional education is to achieve moral development in its subjects. His key values were the following: “The conservative and the modern forms of criminal science seem to agree on the fact that each of them believes that ‘correction’ basically means a certain degree of moral development that its subjects undergo. The foundation of this concept lies in the ideal of the “perfect man” of benevolent principles, who is always fair and true and tries to act according to these. Every human being should be expected to seek this form of existence, since all of us are capable of doing so (Finkey, 1922, pp. 77).

Despite Finkey’s progressive ideals depicted above, his most significant achievement was determining the goals of correctional education. His century-old theory is still a valid one today: “What are the principal aims of correctional education? They resemble that of pedagogy: to improve intellectuality and lexical knowledge and to shape one’s morals, personality and will. To summarize: the physical, mental and moral development and training of people convicted for criminal offences.” (Finkey, 1922, pp. 81).

The progressive concepts advocated by Finkey were completely contradictory to the chief ideas of his era, to an extent that he was simply unable to exert much influence on correctional practice. However, advocacy is exemplary and his arguments are still considered very much advanced and fruitful from the aspect of criminal pedagogy.

Based on the earlier definition by Ruzsonyi, in the remaining part of this essay criminal pedagogy will be highlighted, as a subfield (or branch) of pedagogy which focuses on the correctional education through this, improvement of people, antisocial delinquents and „professional” criminals, particularly those who have been deprived of their liberty by being admitted into a custodial centre. Its purpose is to develop and improve skills that

are associated with establishing a constructive way of life. All these, contribute to make its subjects' a successful reintegration (Ruzsonyi, 2009, pp. 304).

The taxonomical location of criminal pedagogy

In order to gather and identify the attributes of criminal pedagogy, it is vital to locate this science within the framework of the neighbouring ones and map out its relation to them. This structure is shown on the graph below:

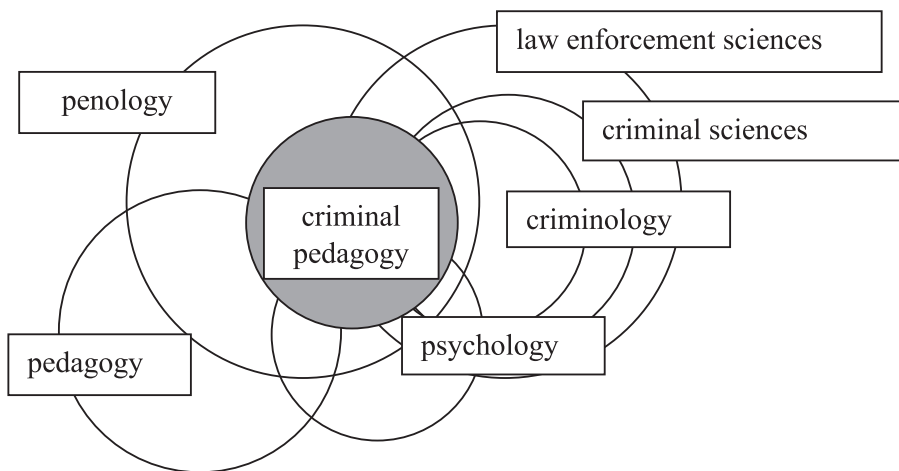

Figure 2: the interdisciplinary relations of criminal pedagogy

Source: Drawn by the author

Criminal Pedagogy in the Framework of Neighbouring Sciences

As figure 2 shows, it is possible to consider criminal pedagogy as part of penology which is also closely related to pedagogy and psychology, but – due to its ties with criminal sciences and criminology – it has some resemblance to law enforcement sciences as well. Its uniqueness (since its subjects are the results of faulty socialization or the lack of it, cognitive issues, criminality), it is vital to take a similarly unique approach and a methodology that is systematized by combining the findings of the fields of psychology, criminology and sociology.

The closest tie links penology to the field of pedagogy which – as discussed already – is a multi-disciplinary science. Criminal pedagogy remains an individual science, a fact that is underlined by its capability of cooperating with other criminal sciences well.

Criminal pedagogy within the framework of criminal sciences

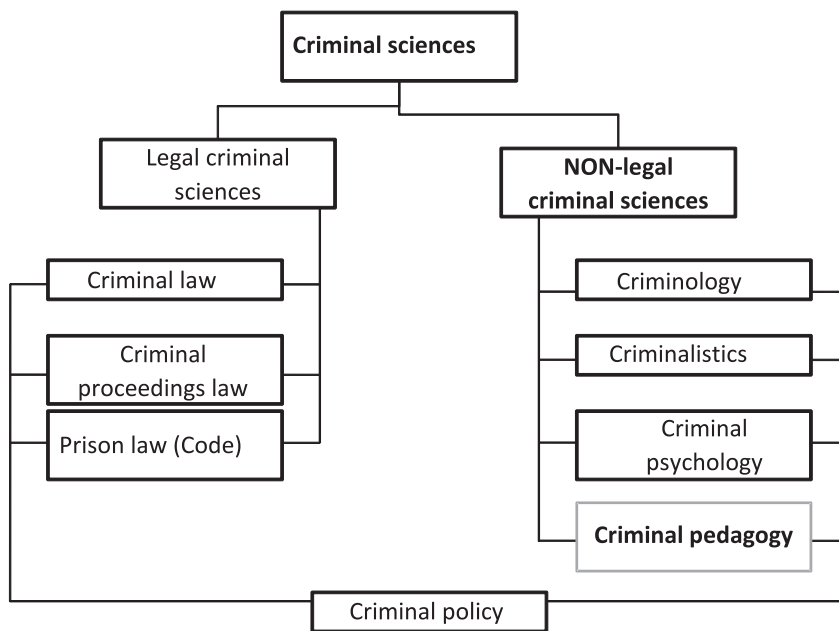

Figure 3: The place of criminal pedagogy within the system of criminal sciences

Source: Korinek & Lévai, 2006

The graph indicates that criminal pedagogy – under the umbrella of criminal sciences – belongs to the “non-legal criminal sciences”.

The internal division of criminal pedagogy

It is important to point out that criminal pedagogy is not an indivisible whole as it can be divided further. For example, closed institution correctional pedagogy is also a sub-

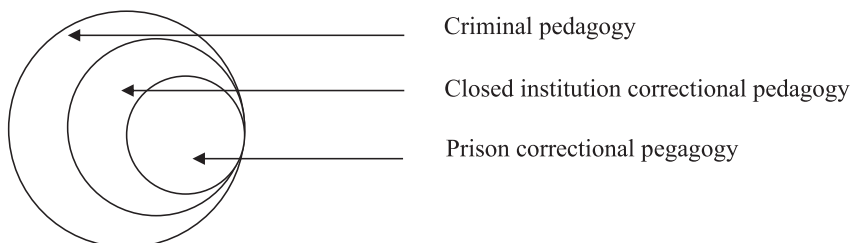

Figure 4: The internal division of criminal pedagogy

Source: Drawn by the author

division of this field. The most important branch in this context is, undoubtedly, prison correctional pedagogy.

Closed institution correctional pedagogy contains a vastly greater scope of activities than prison (or juvenile) correctional pedagogy. It is peculiar in a way that the pedagogical situation is the product of an external pressure which the subjects cannot disregard without further sanctions. Obviously, the situation of its subjects is unorthodox with several of their rights being limited (e.g. freedom of movement, choice of residence etc.), and some of their needs remain unsatisfied (e.g. sexuality). The institutions that utilize this form of education range from semi-open to completely secure maximum security institutions (Ruzsonyi, 2018/b, pp. 309).

The purpose of prison correctional pedagogy is to support the delinquents in their efforts of establishing a constructive way of life, which is based on measures that are accepted by society, and serve the improvement of those positive personal traits and behavioural customs that are already found within the subjects (Bábosik, 1994). Prison correctional pedagogy focuses on the pedagogical aspects of criminalization and uses dedicated measures to support preventive endeavours. Although its chief “field of effect” are closed environments, it is capable of expanding to address other issues not strictly under its jurisdiction (e.g. antisocial juvenile delinquents) as well.

Not only does it use the principles discovered as the results of criminal-pedagogical inquiries, but it also employs the results of the general and more focused fields of pedagogy (medical, social etc.) alike, with the discoveries of psychology and criminology. Its procedure is not strictly a medical one, but rather a series of programmes dedicated to the development of voluntarily cooperating subjects. Although it has to be admitted that the personality of those under the jurisdiction of the program is underdeveloped (or worse), these subjects are still mentally stable and are capable of deciding about matters and choices they are responsible for.

The reason behind the different nature of correctional pedagogy (especially when compared with general pedagogy) and its subjects, is that it focuses on different situations, different circumstances and hence utilizes different practices. Its endeavour is to establish conditions that are beneficial for the personal development of its subjects and encourage voluntary cooperation and a responsible decision-making. It still does respect the sovereignty, privacy and self-respect of its subjects and avoids harming these.

Today's practice is resembled by longer prison sentences and the frequent use of the “three strikes” measure. Undoubtedly, this rigour and repression is only capable of providing short-term relief to the criminal statistics (Lőrincz, 2003) and it has to be added that the crimes of those who fall under its jurisdiction are increasingly more severe (Worrall, 2004). Canadian authors take a firm stand by the reintegration of prisoners and assume a positive outlook by believing that the goal is still very much a realistic one: Fabiano (Ross & Fabiano, 1985), Ross (1989), Porporino (2010), Gendreau (Cullen & Gendreau, 2000; 2001)

all share this idea. Not only them, but also several professors from the United States of America (Cullen, Fisher & Applegate, 2000; Cullen & Gilbert, 2013; Cullen & Smith, 2011; Johnson, Cullen & Lux, 2013) also agree with this concept.

The role and responsibility of criminal pedagogy

Successful reintegration is very much a realistic goal, which reflects the sharing of these concepts. Undoubtedly the professional efforts that are pedagogically valuable can only be the results of a structure in which the topmost place is dedicated to reintegration (Macallair, 1993) – or, in other words, establishing a constructive way of life – and thus contributes to and supports creating conditions that are necessary for the reintegration of the subjects. Thyssen was absolutely right by claiming that prison systems should do more than just making prisoners develop new habits and behavioural customs: they should directly influence the inner workings that motivate them. In order to achieve a significant improvement in one's personality, it is vital to secure the voluntary cooperation and responsible decision-making of the subjects and at the same time respect their self-esteem and sovereignty while avoiding harming their privacy (Thyssen, 2003). The Halden penal institution in Norway for instance, can locate 252 inmates and it was opened in 2010. In its first years, this penal institution was regarded the most human prison. The building complex was designed like a village. Every inmate has an own room with TV set, lavatory and a separate bathroom. There is no window-grating, since they trust the inmates. There is a fitness room, sports hall, and a football pitch in the prison (Ürmösné, 2018/a).

However, the emphasis of the fact of re-educating, and by this, correcting prisoners is not the goal, and neither is education, which by itself cannot be an independent goal, but only a tool which can be used to refine characteristics that lie within people. It is crucial to add, though, that while it is an extremely versatile tool, pedagogical personality-improvement cannot become an exclusive tool. The system to be offered should be complex in which the employment of inmates, the psychological aid, education, spiritual and vocational training provided to them all have important roles. Taking into account the facts above, criminal pedagogy can enjoy being the "first among equals" as it is capable of creating a supporting environment within prisons which provides further options for the resocialization of prisoners. Prison work contributes for their resocialization as well, since it provides the maintenance of physical and mental activity, re-adjustment to society and human dignity (Ürmösné, 2018b).

4. CONCLUSION

The contribution to the expansion of criminal-pedagogical ideas was the objective, and by this, the provision of a new perspective and organizational structure for the future reintegration of prisoners. Undoubtedly, criminal pedagogy is not a panacea, but there is a certainty that neglecting such a field will result in severe long-term setbacks which would reduce the prisoners' chances for successful resocialization and reintegration.

Creating new methods requires an aspect – and professional reasons – which can integrate the prisons’ pedagogical methods with the use of social and psychological devices dedicated to solving the conflicts between prisoners and their environment; the creation of a self-sustaining and constructive way of life; general and vocational trainings, spiritual care and the contribution of civilian organizations alike. It is important to note that the needs associated with security and the prisoners’ personalities have to be harmonized in a goal-oriented manner in order to avoid any damaging overlaps and harmful effects associated with a zero-sum game (Ruzsonyi 2018/a, pp. 121). This theory of criminal pedagogy and the related practice might contribute to this effort.

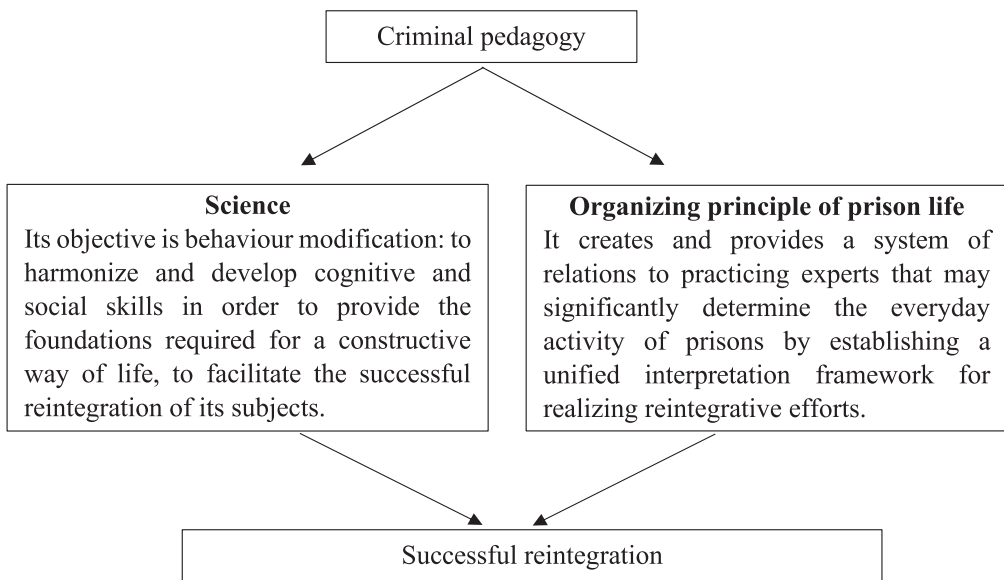

Figure 5: The double function of criminal pedagogy

Source: Drawn by the author

In summary, it is a fact that rehabilitation is effective in reducing the criminal behaviour in at least some of the offenders. Imprisonment – and even criminal pedagogy – is not a cure-all for all criminals but an important and in many cases necessary tool for crime prevention.

The evidence from the meta-analyses suggests that effective correctional treatment programs appear to follow some basic principles. In order to effectively reduce recidivism, treatment programs appear to necessarily:

(1) Be carefully designed to target the specific characteristics and problems of offenders that can be changed in treatment (dynamic characteristics) and those that are predictive

of the individual's future criminal activities (criminogenic) such as antisocial attitudes and behaviour, drug use, anger responses;

(2) Be implemented in a way that is appropriate for the participating offenders and utilizes therapeutic techniques that are known to work (e.g. designed by knowledgeable individuals, programming provided by appropriately educated and experienced staff, use of adequately evaluated programs) and require offenders to spend a reasonable length of time in the program considering the changes desired (deliver sufficient dosage);

(3) Give the most intensive programs to offenders who are at the highest risk of recidivism;

(4) Use cognitive and behavioural treatment methods based on theoretical models such as behaviourism, social learning or cognitive behavioural theories of change that emphasize positive reinforcement contingencies for prosocial behavioural and is individualized as much as possible (see more: Beijersbergen et al., 2015; Dowden & Andrews, 2009; Landenberger & Lipsey, 2005; Lipsey 1992).

It is out of question that the above characteristics of successful rehabilitation/reintegration, but there is one important deficiency. The overall organizing principle of these elements from the previous scientific approach is missing. It is convincing that criminal pedagogy is ready and capable of coordinating and harmonizing all the supportive initiatives and methods and at the same time reducing the negative influences.

The hope is cherished that by providing an introduction to the functions of criminal pedagogy, a novel insight to the reader is provided as well.

REFERENCES

1. Bábosik, I. (1994). *A nevelés folyamata és módszerei*. Budapest: Leopárd Könyvkiadó.
2. Beijersbergen, K.A., Dirkzwager, A.J.E., Molleman, T., van der Laan, P.H., Nieuwbeerta, P. (2015). Procedural Justice in Prison: The Importance of Staff Characteristics. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 59 (4): 337-358.
3. Bulman, M. Prison crisis laid bare as Government ordered to act over inmate death and „dramatic decline” in conditions, <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/prison-crisis-laid-bare-asgovernment-issued-unprecedented-warning-over-dying-inmates-as-inspectorsa8166676.html/> (2018, January 19).
4. Cavadino, M., Dignan, J., Mair, G. (2013). *The Penal System An Introduction*. London: SAGE.
5. Cullen, F. T., Fisher, B. S., Applegate B. K. (2000). Public Opinion about Punishment and Corrections. *Crime and Justice*, 27: 1-79.
6. Cullen, F. T., Gendreau, P. (2000). *Assessing Correctional Rehabilitation: Policy, Practice, and Prospects*. Washington, DC: US Department of Justice, National Institute of Justice.

7. Cullen, F. T., Gendreau, P. (2001). From Nothing Works to What Works: Changing Professional Ideology in the 21st Century. *Prison Journal*, 81: 313–338.
8. Cullen, F. T., Gilbert, K. E. (2013). *Reaffirming Rehabilitation. 30th anniversary*. Waltham, MA: Anderson.
9. Cullen, F. T., Smith, P. (2011). Treatment and Rehabilitation. In: Tonry, M. (Ed.) *The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 156-178.
10. Dowden, C., Andrews, D. A. (2009). The Importance of Staff Practice in Delivering Effective Correctional Treatment: A Meta-Analytic Review of Core Correctional Practice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48 (2): 203-214.
11. Elsner, A. (2006). *Gates of Injustice: The Crisis in America's Prisons*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
12. Finkey, F. (1922). *Büntetés és nevelés. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből* (2. 4). Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
13. Jonson, C. L., Cullen, F. T., Lux, J. L. (2013). Creating Ideological Space: Why Public Support for Rehabilitation Matters. In: Craig, L., Dixon, L., Gannon, T. (Eds.) *What Works in Offender Rehabilitation: An Evidence Based Approach to Assessment and Treatment*. London: Wiley-Blackwell, 50-68.
14. Kármán, E. (1922). *A gyermekek erkölcsi hibái és erkölcsi betegségei*. Budapest: Tudományos Tankönyvkiadó Vállalat.
15. Korinek, L., Lévy, M. (2006). A kriminológia fogalma, feladata, kutatási területe. In: Gönczöl, K., Kerezi, K., Korinek, L., Lévy, M. (Eds.) *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest: Complex Kiadó, 23-44.
16. Krason, M. S. On Our Dysfunctional Criminal Justice System, <http://www.crisismagazine.com/2013/on-our-dysfunctional-criminal-justice-system>. (2013, May).
17. Landenberger, N. A., Lipsey, M. W. (2005). The positive effects of cognitive behavioral programs for offenders: A meta-analysis of factors associated with effective treatment. *Journal of Experimental Criminology*, 1 (4): 451-476.
18. Lipsey, M. W. (1992). Juvenile Delinquency Treatment: A Meta-Analytic Inquiry into the Variability of Effects. In: Cook, T. D., Cooper, H., Cordray, D. S., Hartmann, H., Hedges, L. V., Light, R. J., Louis, T. A., Mosteller, F. (Eds.) *Meta-analysis for explanation: A Casebook*. New York: SAGE, 83-127.
19. Lőrincz, J. (2003). Büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás 1970 és 2002 között. <http://jesz.ajk.elte.hu/lorincz16.html>. (2019, August 30)
20. Macallair, D. (1993). Reaffirming rehabilitation in juvenile justice. *Youth & Society*, 25 (1): 104-125.
21. Porporino, F. J. (2010). Bringing Sense and Sensitivity to Corrections: From Programmes to 'Fix' Offenders to Services to Support Desistance. In: Brayford, J.,

- Cowe, F., Cullompton, J. D. (Eds.), *What Else Works? Creative Work with Offenders*. UK: Willan, 61-86.
22. Prins, K. (1996). *A State Initiative forward Restorative Justice: The Minnesota Experience*. Monsey, NY: Restorative Justice Press.
 23. Ricciardelli, R., Crichton, H., Adams, L. (2014). Stuck: Conditions of Canadian Confinement. *Sociology of Crime, Law and Deviance Series*, 19: 95-120.
 24. Ross, R. R. (1989). *Time to Think: A Cognitive Model of Offender Rehabilitation & Delinquency Prevention. Research Summary*. Department of Criminology, Ottawa: University of Ottawa.
 25. Ross, R. R., Fabiano, E. A. (1985). *Time to Think (A Cognitive Model of Delinquency Prevention and Offender Rehabilitation)*. Johnson City, Tennessee: Institute of Social Sciences and Arts, Inc.
 26. Ruzsonyi, P. (2009). Kriminálpedagógia és reintegráció. In: Borbíró A., és Kiss A., Velez E., Garami L. (Eds.) *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II*. Budapest: IRM, 299-324.
 27. Ruzsonyi, P. (2018/a). *Criminal Pedagogy and the Reintegration of Prisoners*. Budapest: Dialog Campus.
 28. Ruzsonyi, P. (2018/b). Introduction of Criminal Pedagogy and Penology. *The WEI. 2018 WEI International Conference Proceedings: Education&Humanities*, West Chester (Pennsylvania), 299-312.
 29. Thyssen, O. (2003). Punishment, confinement and care. *The 9th EPEA International Conference on Prison Education*, Langesund (Norway), 17-25.
 30. United Nations Office on Drugs and Crime - Addressing the global prison crisis STRATEGY 2015-2017, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Strategy_on_Addressing_the_Global_Prison_Crisis.pdf, (2019, August 30)
 31. Ürmösné, S. G. (2018/a). *Amazing penal institutions and the dwelling circumstances of inmates. Internal Security*. (manuscript) Szczytnie: WyzszaSzkoła Policji.
 32. Ürmösné, S. G. (2018/b). *Technical English for Officers*. Budapest: Dialog Campus.
 33. Walmsley, R. (2018). *World Prison Population List, 2018*. London: The Institute for Criminal Policy Research (ICPR) at Birkbeck.
 34. Woolf, H., Tumin, S. (1991). *Prison Disturbances*, Cm 1456. London: HMSO.
 35. Worrall, J. L. (2004). The effect of three-strikes legislation on serious crime in California. *Journal of Criminal Justice*, 32 (4): 283-296.
 36. <http://www.bbk.ac.uk/news/global-prison-population-soaring/> (2018, November 07).

Krunoslav Borovec, Ph.D, Police College, Ministry of the Interior, Croatia, kborovec@mup.hr

Kaja Prislan, Ph.D, Assistant Professor, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia, kaja.prislan@fvv.uni-mb.si

Ksenija Butorac, Ph.D, Full Professor, Police College, Ministry of the Interior, Croatia, kbutorac@fkz.hr

Branko Lobnikar, Ph.D, Associate Professor, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia, branko.lobnikar@fvv.uni-mb.si

THE POLICE IN LOCAL COMMUNITIES AS A CRUCIAL STAKEHOLDER IN DISENGAGING FROM RADICALISM¹

Abstract

Experts and practitioners have in recent years been observing the emergence of various security challenges arising from radicalisation, often leading to extreme violence. To effectively prevent these, the problems of radicalisation and extremism must be understood as entailing several core elements that are intertwined, creating a virtually endless number of possibilities for radicalising an individual. Prevention programmes need to address different contributing factors, including several actors like governmental policymakers and various practitioners (police organisations, intelligence agencies, healthcare personnel, social services agencies, schools, etc.) and consider the social and cultural characteristics of local environments. Police service is a vital actor in facilitating a preventive approach at the local or regional level. Moreover, the police is also the leading agent for promoting a preventive multi-agency approach and maintaining the cooperation of the various stakeholders. This is especially so in local environments where the police has established a vast and strong network of contacts. For the purpose of evaluating the effectiveness of different institutions directly involved in preventing radicalisation leading to extremism, we present the preliminary findings of a study using a sample of 108 students from the Croatian Police College of the Ministry of the Interior (MoI) concerning the role

¹ This paper is financed under the bilateral Slovenia-Croatia project “*The community policing and the role of the police in preventing violent radicalization in Slovenia and Croatia*” supported by the Slovenian Research Agency (ARRS), contract no. BI-HR/18-19-050, and by the Croatian Ministry of Science and Education, Decision on co-financed international scientific-research project: Klasa: 910-08/17-01/00334; URBROJ: 533-10-18-0003, Zagreb, 13 April 2018.

of different stakeholders (e.g. police, NGO, local government representatives) responsible for dealing with disengagement from radical and extremist behaviour in Croatia. The data were collected during the students' study courses in December 2018. The respondents evaluated the effectiveness of various institutions engaged in preventing radicalisation and extremism.

Keywords: radicalisation, violent extremism, multi-stakeholder approach, community policing, Republic of Croatia.

1. INTRODUCTION

In the light of the terrorist attacks and extreme violence faced by Europe in recent years, radicalisation and violent extremism pose a serious security threat to European Union [EU] countries. According to Europol's 2018 EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT), in the last few years an increase has been seen in the frequency of Jihadist attacks, but it is coupled with a drop in the sophistication of their preparation and execution, also making them harder to detect and prevent. Although ethno-nationalist and separatist terrorist attacks continue to outnumber attacks carried out by violent extremists, it is religiously inspired attacks that cause more deaths and casualties than any other terrorist attacks. Such atrocities in Europe are primarily committed by 'home-grown' terrorists, radicalised in their own country of residence without ever having travelled to join some terrorist group abroad. This group of home-grown actors is quite broad, consisting of individuals born in the EU or who have lived there for most of their lives, may be known to the police but not for terrorist activities, and often have no direct links with terrorist organisations (Europol, 2018).

The region in Europe called the Western Balkans is regarded as being highly affected by radicalisation and extremism, and broadly viewed as a breeding ground for religious radicals. As emphasised in the National Security Strategy of the Republic of Croatia, the neighbourhood of Croatia displays trends of growing intolerance, radicalism and extremism, especially of Islamic radicalism. It is improbable that in the medium term the causes of the radicalisation and recruitment of extreme Islamists can be eliminated or reduced in the region. Influenced by global and regional trends and its own national culture, the Republic of Croatia encounters stronger risks of radicalisation that may lead to violent extremism or even terrorism, whereby the risks mostly stem from returnees, self-radicalised individuals under the influence of radical propaganda and radical nationalism (Republic of Croatia National Security Strategy, 2017).

When examining the approaches taken by Western Balkan countries in response to this, one may conclude there is currently a lack of proven case models that have successfully and efficiently addressed the challenge of radicalisation leading to violent extremism and terrorism. Of course, there is no single, one-size-fits-all national model for all societies given their different levels of awareness, sets of values, norms and priorities, yet some basic elements and steps should be highlighted in those societies that have begun applying

a multi-stakeholder approach to radicalisation that triggers violent extremism, developed some good practices and acquired valuable new knowledge and understanding of the radicalisation problem (Kozmelj, 2018).

In recent years when the EU began to witness more frequent terrorist attacks related to Islamic fundamentalist terrorism, debates surrounding radicalisation, extremism, violent extremism, de-radicalisation, disengagement etc. started to become more intense. While these terms are commonly used today, they are phenomena that represent different and complex concepts, are supported by different processes and characterised by a variety of factors (Lombardi, 2015). The principle of terminological consistency therefore requires they not be understood or presented as the same or a similar thing (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018). For example, radicalism and terrorism are not the same, and several intermediate states appear in this relationship, such as violent extremism. Further, de-radicalisation has to be differentiated from disengagement, which denotes a mere behavioural change in role (from offending to non-offending) while leaving the ideological or psychological aspect to one side (Koehler, 2015). While de-radicalisation is the process of changing an individual's beliefs, disengagement is the process of changing an individual's behaviour in order to withstand the violence and withdraw from a radical group (Rabasa et al., 2010). On this basis, we may state that disengagement is the first step in the de-radicalisation process. Initially, it is necessary to change the behaviour of a radicalised individual, and then the long-lasting process of changing their beliefs and values takes place. Both de-radicalisation and disengagement typically involve interventions (e.g. by states, local communities) with the aim to impact radical subcultures.

This paper addresses strategies for preventing radicalism and violent extremism. The purpose is to analyse the multi-agency approach to prevention in a local setting and to present how young and future police officers in Croatia perceive the importance, responsibilities and actual efficiency of the various stakeholders. Here it must be noted that studies and research on radicalisation and violent extremism are still in their infancy and knowledge about the influential factors and drivers is therefore very fragmented and inconsistent. Still, the existing evidence shows that a community-oriented approach is an efficient prevention strategy.

2. MULTI-STAKEHOLDER APPROACH TO PREVENTING RADICALISATION

Tackling violent extremism was traditionally an exclusive task for security sector agencies. Nowadays, the police has taken over a crucial role in facilitating a preventive multi-stakeholder approach at the local or regional level, particularly in at-risk local settings (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018). Prevention programmes must adequately address the root causes of extremism (situations and factors in local environments that encourage radicalism and may influence a person's beliefs, ideas, attitudes and actions) through preventive measures (European Commission, 2015) which, in addition to the police organisation, are the responsibility of other state, local and non-governmental institutions.

The focus of international and national strategies for countering terrorism in the past decade has shifted from using hard security measures alone to combat terrorism to a more multi-sectoral, comprehensive approach, which encompasses prevention-oriented strategies and counter-/de-radicalisation programmes (Veenkamp and Zeiger, 2010).

The Directive of the European Parliament and of the Council on combating terrorism (Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA, 2017) states that a long-term, proactive and comprehensive approach to preventing radicalisation should combine measures in the area of criminal justice with policies in the fields of education, social inclusion and integration, as well as the timely provision of effective de-radicalisation or disengagement and exit or rehabilitation programmes, including in the prison and probation context. Countering radicalisation and violent extremism therefore requires both effective criminal-justice action against those who incite others to violence and seek to recruit others, and comprehensive, multidisciplinary efforts to address conditions that are conducive to radicalisation, violent extremism and terrorism (OSCE, 2014).

Such international perspectives signal the widespread acknowledgment that the police can no longer 'do it alone' and that policing through local networks in the form of partnerships is necessary to ensure effective prevention. The demand for policing and security services exceeds the capacity of governments to provide it and therefore a cross-sectoral approach is needed. In a local setting, shared responsibility, multi-agency cooperation and community policing strategies play a pivotal role. Not only do networks provide the opportunity for different forms of knowledge and capacity to be integrated in the furtherance of shared outcomes; they also give the opportunity for resources (material and human) to be leveraged (Fleming and Wood, 2006).

In this network of different stakeholders, police forces are in fact a crucial actor in facilitating a preventive approach, while also being a leading agent for promoting a multi-agency approach and maintaining the cooperation of the various stakeholders involved. This is particularly the case in local environments where the police as a whole and police officers as individuals have established a vast and strong network of contacts. As noted by Lenos and Keltjens (2016), police officers know individuals in local schools, youth centres, healthcare and religious institutions, and are also familiar with individual families as well as extreme and violent groups operating in many local environments. Individuals and institutions from the local environment are the main source of information regarding circumstances related to radicalisation and violent extremism. Individuals living and conducting their day-to-day routines are the most familiar with the goings-on in their communities (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018).

Besides the responsibilities of national and local authorities, such preventive work usually touches on the following areas and sectors: children and adolescents, employment and social inclusion, equal opportunities and integration, cultural diversity, voluntary efforts, participation and affiliation, healthcare and foreign policy. It is here that policies and

programmes tailored to the youth population and the inclusion of formal educational institutions, communities and families in countering extreme violence and radicalisation are extremely important (Veenkamp and Zeiger, 2015).

A prime objective of counter-radicalisation endeavours is to divert individuals considered to be 'at risk' of radicalisation and violent extremism from the path of terrorist radicalisation. Diverting 'at-risk' individuals away from radicalisation and violent extremism can involve different forms of support, e.g. providing safe spaces, psychological counselling and mentoring, as well as redirecting people to positive forms of mobilisation such as civic engagement, arts and sports. They should be helped to develop their critical thinking and self-reflection so they are able to question the violent extremist narratives and ideas they may be attracted to. However, identifying such individuals can be extremely sensitive and challenging because radicalisation happens to both ordinary people and alienated or marginalised 'hard-to-reach' individuals. This requires specific evidence that those in a position to detect, e.g. relatives, teachers or social workers, may not recognise. These first-line actors must be supported in their efforts to understand the threat of radicalisation, question their assumptions and stereotypes, recognise which reliable conjunction of factors points to the risk of violent behaviour, know what they can do about it, and whom they can turn to for help (OSCE, 2014).

In the preliminary study, results showing the perceptions of crucial stakeholders related to the prevention of radicalisation and violent extremism obtained in five Balkan countries (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018) revealed a high degree of awareness that an inter-institutional approach is advised for preventing radicalisation in the Western Balkans. It is interesting to note that the stakeholders included in the research placed considerable emphasis on the role of religious organisations and the media. The survey results also showed the respondents believed that intelligence services and specialised police units are also extremely important, meaning that they were, in fact, stressing the role of core government institutions. The majority believed the police can significantly impact the prevention of radicalisation in their local environments, particularly in cooperation with local authorities and schools. In 2014, the OSCE prepared a review report on countering violent extremism and radicalisation from a community policing perspective that presented the following preconditions for effective inter-agency coordination (OSCE, 2014):

- a clear division of areas of responsibility and accountability among all agencies;
- mutual awareness of the distinct roles and competencies of all agencies;
- established protocols for lawful and human-rights-compliant information sharing;
- clear decision-making procedures on joint action; and
- transparency and oversight of inter-agency coordination arrangements.

In this report, the police is also considered to play a proactive role in facilitating inter-agency coordination in countering radicalisation and violent extremism related to terrorism, especially at the local level. For instance, the police can (OSCE, 2014):

- raise awareness among other public authorities of the risks and what they can do. This may consist of imparting general knowledge and briefings specifically on the local situation;
- engage other agencies in assessing the local situation, in particular with regard to how risks and prevention measures are perceived by various sectors of the public, possible concerns about specific individuals or groups; and
- involve other agencies as early as possible when planning their engagement.

Within a multi-sectoral and intra-agency approach in a local setting, a particular policing model is considered crucial for the effective prevention of radicalisation and extreme violence, namely community policing. Hence, the next subsection outlines the most relevant aspects and approaches related to community policing in the context of countering radicalisation and violent extremism.

2.1. Role of community policing in preventing radicalisation

As noted, tackling violent extremism and terrorism was historically an exclusive task for security sector agencies, namely the police, military and intelligence services. This reveals states' traditional reaction to terrorism was with hard power. Counterterrorism policy and practices have been top-down-oriented, driven by the nation state and dominated by geopolitical power plays, thereby marginalising and even potentially stigmatising communities (Spalek, 2012). However, given the contemporary research evidence and international strategies that comprehend the importance of effective prevention and the influence of the local setting, alternative paths to policing have emerged. Such alternatives place less emphasis on hard policing power and instead shift the focus to the importance of soft power, community influence and bottom-up approaches (Pickering, McCulloch and Wright-Neville, 2008).

In recent years, the notion that »communities can defeat terrorism« has arisen, also bringing with it much controversy and debate (Spalek, 2012). This idea features in both top-down and bottom-up approaches, with the notion of community largely being viewed as a problem within top-down approaches while in bottom-up approaches the community as a solution. Where community is seen as a problem, counter-terrorism strategies can be used to target those communities deemed problematic. Here, the erosion of trust is a significant issue because hard and covert policing strategies can lower individuals' trust, which may also affect individuals' perceptions and feelings of security and thus their sense of belonging. On the other hand, where community is viewed as a solution, counter-terrorism strategies can be used to involve community members and may involve partnerships between communities and statutory agencies. Besides partnerships, community-focused approaches focus on community consent and participation in the actual governance of the various strategies and approaches that are applied, along with developing trust between state officials and security practitioners and community members. At the same time, a community-focused approach embraces communities for

their complexities in relation to ethnicity, religion, politics, histories etc. This approach seeks to work with rather than to manipulate communities (Spalek, 2012). In the light of the aforementioned alternative paths to preventing radicalisation and violent extremism, the bottom-up approaches are of particular interest. Here the community policing models aimed at fostering dialogue, engagement and partnerships between the police and communities are regarded as critical for successful prevention (Pickering, McCulloch and Wright-Neville, 2008; Spalek, 2012). In its broadest sense, community policing includes citizens' cooperation and partnership with the police on the prevention of crime and disorder. Community policing is also an accepted modern concept of police work in Croatia (Cajner Mraović et al., 2018) that aims to strengthen the police's legitimacy and promote collective efficacy and informal social control through citizens' trust in the police. Such community involvement in planning, developing and implementing prevention strategies allows the police to more efficiently identify issues in the environment that are relevant to countering radicalisation and violent extremism.

In the following sections, we present the research findings on the perceived effectiveness of such a multi-stakeholder and cross-sectoral approach to the prevention of radicalisation and violent extremism in Croatia.

3. METHODOLOGY

3.1. Sample description

To evaluate the effectiveness of different institutions involved in preventing radicalisation leading to extremism, a study was conducted on a sample of 108 students from the Croatian Police College of the Ministry of the Interior. The data were collected during the students' study courses in December 2018. The respondents evaluated the effectiveness of different institutions involved in preventing radicalisation and extremism; 28.1 percent of the respondents were regular students with no work experience in the police, the rest of them work at the local level – police stations (66.7 percent) and on the regional level – police department (4.6 percent). Those respondents who are employed by the police 1 to 11 years' work experience (on average 5.7 years'; standard deviation of 2.93).

3.2. Instrument

We used a questionnaire developed in the *First Line*² project dedicated to the training of various stakeholders (e.g. representatives of the police, local governments, NGOs, education, and health) in the field of radicalisation and strengthening the deradicalisation/disengagement processes in the Western Balkans (Pickering, McCulloch and Wright-Neville, 2018). For the study, we adapted the questionnaire to suit the Croatian

² *FIRST LINE* Practitioners Dealing with Radicalisation Issues – Awareness Raising and Encouraging Capacity Building in the Western Balkan Region, project No. HOME/2014/ISFP/AG/RADX/7533 (2016-2018), funded by the Internal Security Fund (ISF), European Commission.

environment, including making some changes to different parts of the questionnaire. The questionnaire was composed of several sets of questions. Respondents assessed the extent to which the various stakeholders are able to successfully prevent radicalisation through adequate and professional conduct (Cronbach alpha 0.898; 13 items), as well as their actual likely impact on prevention (Cronbach alpha 0.933; 13 items). Responses to all questions were provided on a five-point scale, where 1 corresponded with the lowest possible level (of occurrence or agreement) and 5 the highest possible level (of occurrence or agreement). Consequently, a higher value means the respondents perceive a higher level of prevention efficacy in the field of extremism/radicalisation in Croatia.

Respondents also provided information regarding their work experience (length of service) and work area (local, regional or national level).

4. RESULTS AND DISCUSSION

Table 1. shows the results of the respondents’ assessment regarding the extent to which the various stakeholders can successfully prevent radicalisation through adequate and professional conduct.

Table 1. Which of those listed below and to what extent are they able to effectively prevent radicalisation processes in Croatia with proper/professional conduct in their field?

	Mean	STD	1+2 % -	3 % o	4+5 % +
Police officers in the local environment	3.80	1.15	15.7	19.4	64.9
Specialised police departments/units	4.01	.88	5.6	21.3	73.1
Intelligence services	4.26	.84	2.8	16.7	80.5
State authority – the government	3.89	1.01	9.3	23.1	67.6
Authority in local communities – the municipality	3.79	.99	11.1	25.0	63.9
Management of accommodation centres	3.51	1.05	17.6	32.4	50.0
Social services – SWC	3.27	1.00	19.4	43.5	37.1
Healthcare services	3.02	1.07	32.4	37.0	30.6
Politicians, political parties	3.46	1.19	21.3	25.0	53.7
Non-governmental organisations	3.25	1.08	24.3	33.6	42.1
Schools	3.50	1.11	18.5	31.5	50.0
Media	3.83	1.04	11.1	21.3	67.6
Religious organisations	3.77	1.03	13.0	22.2	64.8

Legend: A scale from 1 to 5 where 1 means they can do nothing to prevent it, and 5 that they can do a great deal.

The average score is above 3 on the 5-point scale, showing the tendency for a higher level of general awareness and the significance of the roles of all stakeholders in preventing radicalisation. However, the respondents believe the greatest potential in preventing radicalisation is held by the intelligence services, specialised police units and equally the government and the media. Somewhat less significance in that sense is attributed to police officers in the local environment and religious organisations. The respondents also believe that not much can be done in this area by healthcare services, the management of accommodation centres and non-governmental organisations. The results show the respondents still mainly see the prevention of radicalisation as a task of the security sector agencies and their hard security measures. Since the respondents stressed the role played by the core government institutions, one may assume the respondents still have a certain lack of knowledge about the influential factors and drivers of radicalisation and violent extremism, where such drivers typically originate from the local environment, social interactions and situational circumstances. Radicalisation is a complex phenomenon with sociological and political drivers playing as important a role as ideological and psychological ones. This means that society can 'produce' radicalised individuals. As a result, the prevention of violent radicalisation is not simply a state agency issue. If a police officer detects signs of radicalisation are at an early stage, there may be little they can do from a law enforcement perspective. Since complex situations are involved where relevant information is potentially spread across different people and organisations, and a possible approach in which multiple parties, it is important that agencies cooperate well together. Namely, first-line professionals meet many people in different situations every day. During these encounters, they may see 'signs' or 'indicators' that reveal a person is being radicalised or is radicalising someone else. Police officers may encounter these indicators in their normal work.

When evaluating whether the respondents think that the persons/institutions on the list of various stakeholders are (not) doing enough to effectively prevent extremism/radicalisation in Croatia (Table 2), the average score is below 3 on the 5-point scale, showing the respondents' relatively negative perception of the listed institutions' preventive work concerning extremism and radicalisation.

Although, on average, one-third of the respondents showed a neutral attitude to this question, the respondents generally believe that politicians/political parties, the government, schools, municipalities and non-governmental organisations are paying too little attention to it. In contrast, they perceive the efforts made by the intelligence services and specialised police units are sufficient.

Table 2. Evaluate whether you think that the persons/institutions on the list below are doing enough or not enough to effectively prevent extremism/radicalisation in Croatia.

	Mean	STD	1+2 % -	3 % o	4+5 % +
Police officers in the local environment	2.85	1.08	38.3	38.3	23.4
Specialised police departments/units	3.02	1.04	27.1	43.9	29.0
Intelligence services	3.03	1.15	32.7	32.7	34.6
State authority – the government	2.27	1.03	61.3	27.4	11.3
Authority in local communities – the municipality	2.31	.99	56.1	32.7	11.2
Management of accommodation centres	2.46	.94	50.5	38.3	11.2
Social services – SWC	2.31	.93	55.7	37.7	6.6
Healthcare services	2.42	.95	52.3	35.5	12.2
Politicians, political parties	2.13	1.00	64.5	29.0	6.5
Non-governmental organisations	2.37	.96	55.1	34.6	10.3
Schools	2.38	.92	57.0	31.8	11.2
Media	2.56	1.04	47.7	35.5	16.8
Religious organisations	2.49	1.00	52.3	32.7	15.0

Legend: A scale from 1 to 5 where 1 means they are not doing enough, and 5 that they are doing enough.

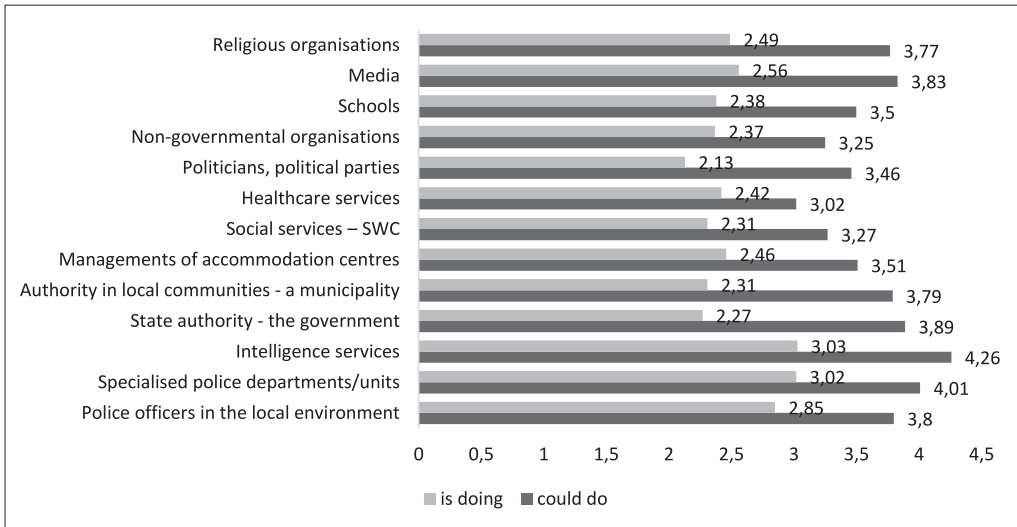
Although the respondents are mostly police officers (approximately 66%) working at the local level and hold relevant experience, just 23.4% of them perceive their role in prevention from radicalisation is sufficiently effective. Evidently, most respondents are unaware that the police service in fact a crucial actor in facilitating a preventive approach and a leading agent in promoting a multi-agency approach and maintaining the cooperation of the stakeholders. As described, community policing is a policing strategy especially conceived to identify the social causes of problems and, by developing relationships with the community that will support partnerships, to prevent them from becoming criminal activities. The community policing approach enables police officers to rely on mainly social reports (e.g. national and local social services’ reports, school reports, domestic violence reports from NGOs) to monitor individual citizens who suddenly change their behaviour. As a result, community policing needed to develop tools to prevent all forms of radicalisation, with special attention to radicalisation leading to violent extremism.

Table 3 shows paired samples t-tests on the stakeholders’ effectiveness in preventing extremism/radicalisation in Croatia. The differences between expected and perceived actual effectiveness were tested and are clearly statistically significant with regard to all variables as *p* is below 0.05. Since Picture 1 shows equivalent data in a more illustrative manner, the interpretation of both follows after Picture 1.

Table 3. Paired samples t-tests on the stakeholders' effectiveness in preventing extremism/radicalisation in Croatia

		Mean	STD	SEM	t-test/p
Pair 1	Police officers in the local environment	3.79	1.15	.112	6.98/.000
		2.85	1.08	.104	
Pair 2	Specialised police departments/units	4.01	.88	.086	9.15/.000
		3.02	1.04	.100	
Pair 3	Intelligence services	4.26	.84	.081	9.36/.000
		3.03	1.15	.111	
Pair 4	State authority – the government	3.92	.99	.097	13.42/.000
		2.27	1.03	.100	
Pair 5	Authority in local communities – the municipality	3.79	.99	.096	11.33/.000
		2.31	.99	.096	
Pair 6	Management of accommodation centres	3.50	1.05	.101	8.11/.000
		2.46	.94	.091	
Pair 7	Social services – SWC	3.25	1.00	.098	7.78/.000
		2.31	.93	.090	
Pair 8	Healthcare services	3.01	1.07	.103	4.93/.000
		2.42	.95	.092	
Pair 9	Politicians, political parties	3.47	1.19	.115	10.17/.000
		2.13	1.00	.097	
Pair 10	Non-governmental organisations	3.25	1.08	.105	7.33/.000
		2.38	.96	.093	
Pair 11	Schools	3.50	1.11	.107	8.08/.000
		2.38	.92	.089	
Pair 12	Media	3.83	1.04	.101	9.89/.000
		2.56	1.04	.100	
Pair 13	Religious organisations	3.77	1.03	.100	9.42/.000
		2.49	1.00	.097	

Table 3 and Picture 1 show the respondents believe that radicalisation can be prevented by the intelligence services, specialised police units, the government, media, and then equally police officers and the authorities in local communities. In addition, they believe that in this sense health services, non-governmental organisations and social services can contribute the least.

Picture 1. Comparison of average values of responses concerning who can prevent radicalisation and these institutions’ actual effectiveness in preventing radicalisation

Picture 1 shows varying discrepancies in the respondents’ expectations as to which institutions are able to prevent radicalisation and the actual efficiency of the work of institutions in preventing radicalisation. For a better view, groups of institutions are divided into clusters. The first cluster with the greatest discrepancy contains the government, authorities in local communities and politicians/political parties, pointing not only to the increased criticism of police officers in relation to the political elites at the state and local level, but also implying a certain mistrust in the ruling establishment. The second cluster shows a somewhat smaller discrepancy in the perception of the possible and genuinely efficient prevention of radicalisation and contains religious organisations, the media and the intelligence services (>1). This indirectly allows the conclusion that these institutions are almost in line with the legitimate political elites. At the same time, the relatively low perception of potential held by non-governmental organisations, police officers in the local environment and specialised police units is surprising (<1).

Radicalisation often leads to extremism, violent extremism and terrorism and must be handled by adopting a balanced approach to prevention and suppression. Violent radicalisation must be tackled in all its forms because, regardless of their motivations, they are equally dangerous for security. Some risk factors of radicalisation are similar to crime and preventing it should comprise part of a local and integrated security strategy because the traditional intelligence-gathering methods have become ever less effective. This indicates the need to raise awareness among law enforcement professionals of their role in the early detection of vulnerable individuals at risk of radicalisation.

The overall findings show that the tackling and prevention of violent extremism and terrorism is largely seen as being top-down-oriented by the respondents, driven by the

nation state and the main task of security sector agencies, namely the government, intelligence services and specialised police units. It is also important to mention that the police officers did not recognise and underestimated their own role and accountability at the local level for preventing radicalisation. Comprehensive prevention includes both top-down and bottom-up approaches that involve nation-state policies and agencies, criminal-justice actions and soft proactive prevention that addresses conducive conditions and individuals at risk. For this purpose, a multidisciplinary and evidenced-based approach that also includes the research community is necessary. Police officers require a systematic approach concerning their role in the community and a clear definition of the duties held by partners at the local and national levels, which should be engaged as first-liners or their supporters in the risk-based prevent, refer and address approach (Kozmelj, 2018).

5. CONCLUSION

This paper considered strategies for preventing radicalism and violent extremism. The purpose was to analyse the multi-agency approach to prevention in a local setting and to present how young and future police officers in Croatia perceive the importance, responsibilities and actual efficiency of the different stakeholders. Accountability simply to the law and to the rules and regulations of a highly centralised organisation is not enough to ensure proper crime-prevention results are achieved. Instead, accountability also to the community with respect to their needs is of the utmost importance. Preventive measures should be adapted to the threats and risk factors identified in the local environment as well as to the needs of the recipients since they must actually benefit the people they target.

Tackling violent extremism has traditionally been an exclusive task of security sector agencies. Nowadays, the police plays a crucial role in facilitating a preventive multi-stakeholder approach at the local or regional level, particularly in at-risk local settings (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018). Some risk factors of radicalisation are similar to crime and preventing it should constitute part of a local and integrated security strategy. A prevention policy should mobilise local partnerships for crime prevention and social cohesion to strengthen individual and community resilience to the risk of radicalisation. Good relations between the police and citizens are the key to effective police work (including prevention) and for the population to feel secure. To ensure this, the first step is to build trust and partnership with the communities. A more precise set of recommendations and guidelines for planning and modelling counter-radicalisation strategies is offered by the Prevent-Refer-Address concept [P-R-A] that uses a risk-based approach to preventing radicalisation that leads to violent extremism and terrorism. The P-R-A Concept was put forward by the IISG (Integrative Internal Security Governance)³ as a new approach to internal security governance capacity-building and reform introduced in the Western Balkan region. The aim of this initiative is to address the gap related to non-

³ For more on the IISG, see: <https://wb-iisg.com/about-iisg/>

unified approaches observed in different countries, especially in the Western Balkans. This concept suggests that the duties of partners be defined at the local and national levels and should be engaged as first-liners or their supporters in the risk-based prevent, refer and address approach. Both levels should incorporate relevant governmental and non-governmental civil society partners and experts as needed in specific cases. In discharging their duties, all of these authorities should initially demonstrate awareness and understanding of the risk of radicalisation in their area, institution or body (Kozmelj, 2018). Recommended partners of the P-R-A mechanism on the national level are the ministry of education, ministry of local government administration, ministry of internal affairs/police, ministry of culture, youth and sports, ministry of health, ministry of labour, family and social welfare, prison and probation authorities, academia, association of municipalities, selected representatives of local communities, associations of NGOs and other civil society partners, religious communities representatives, and the governmental office responsible for strategic communication.

Recommended partners of the P-R-A mechanism at the local level are a local government representative, a representative of education at the local level (teachers), centres for social affairs (social workers), psychologists, representatives of culture, youth and sports at the local level, representatives of the health sector (general practitioners), representatives of the police (community policing representatives), representatives of prison and probation authorities, academia, religious communities, NGOs, other CSO and municipality actors invited in individual cases when relevant i.e. trainers from sport clubs, parents, organisations of teachers, etc.

According to the P-R-A mechanism on the national level, it is important to provide political, financial and strategic support for the work of the P-R-A mechanism at the local level (municipalities) and to support development of the P-R-A mechanism in line with national strategy objectives. Responsibilities on the national level also include coordination and communication, development of standard procedures and guidelines for the local level by sectors, drafting and amending legislative proposals/initiatives, supporting research at local levels to identify root causes, triggers and vulnerable groups, analysing feedback from the local level, monitoring, evaluating and providing the local level with important information. Other recommended tasks at the local level include screening information received directly by the P-R-A panel, assessing the nature and extent of the risks, developing an action plan in individual cases, assigning tasks to the most competent local partners, and evaluating progress (the level of disengagement, de-radicalisation and re-integration of radicalised individuals etc.) (Kozmelj, 2018).

In summary, this paper determined that comprehensive prevention includes both top-down and bottom-up approaches that encompass nation-state policies and agencies, criminal-justice actions and soft proactive prevention that addresses conducive conditions and individuals at risk. For this purpose, a multidisciplinary and evidenced-based approach that also includes the research community is necessary, along with cross-sectoral cooperation featuring the inclusion of local organisations. Here a community-oriented approach that builds on public trust and support is important for ensuring long-lasting

results that contribute not only to risk prevention but also a higher quality of life in local communities.

REFERENCES

1. Cajner-Mraović, I., Butorac, K., Lobnikar, B., Žebec, M. S. (2018). Police contact in relation to crime perception and fear of victimisation. In: Meško, G., Lobnikar, B., Prislán, K., Hacin, R. (Eds.) *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe From Common Sense to Evidence-based Policy-making, Conference Proceedings*. Maribor: Maribor University Press, 119-133.
2. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. (2017). Official Journal of the European Union, No. 88/6.
3. European Commission - The European agenda on security, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/HIS/?uri=celex%3A52015DC0185> (February 2, 2019.).
4. Europol - European Union Terrorism Situation and Trend Report, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/tesat_2018_1.pdf (January 28, 2019.).
5. Fleming, J., Wood, J. (2006). New ways of doing business: networks of policing and security. In: Fleming, J., Wood, J. (Eds.) *Fighting crime together: The challenges of policing and security networks*. South Wales: University of South Wales Press, 1-14.
6. Koehler, D. (2015). De-radicalization and Disengagement Programs as Counter-Terrorism and Prevention Tools. Insights from Field Experiences Regarding German Right-Wing Extremism and Jihadism. In: Lobardi, M., Ragab E., Chin, V. (Eds.) *Countering radicalisation and violent extremism among youth to prevent terrorism*. Amsterdam: IOS Press, 120-150.
7. Kozmelj, R. (2018). Prevent-Refer-Address concept as multi-stakeholder response to radicalisation in the Western Balkans. In: Meško, G., Lobnikar, B., Prislán, K., Hacin, R. (Eds.), *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe from Common Sense to Evidence-based Policy-making, Conference Proceedings*. Maribor: Maribor University Press, 87-102.
8. Lenos, S., Keltjens, M. (2016). *Preparing RAN POL's guide on training programmes for police officers in Europe*. Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence.
9. Lombardi, M. (2015). Violent Radicalization Concerns in the Euro-Mediterranean Region. In: Lobardi, M., Ragab E., Chin, V. (Eds.), *Countering radicalisation and violent extremism among youth to prevent terrorism*. Amsterdam: IOS Press, 83-100.
10. Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE]. (2014). *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism:*

A Community-Policing Approach. Vienna: OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights.

11. Pickering, S., McCulloh, J., Wright-Neville, D. (2008). Counter-terrorism policing: Towards social cohesion. *Crime, Law, Social change*, 50: 91-109.
12. Prislán, K., Černigoj, A., Lobnikar, B. (2018). Preventing radicalisation in the Western Balkans: The role of the police using a multi-stakeholder approach. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 69 (4): 257-268.
13. Rabasa, A., Pettyjohn, S., Ghez J., Boucek, C. (2010). *Deradicalizing Islamist Extremists*. Santa Monica, CA: RAND.
14. Republic of Croatia National Security Strategy, <https://www.soa.hr/files/file/National-Security-Strategy-2017.pdf> (January 29, 2019.).
15. Spalek, B. (2012). Communities and Counter-Terrorism: Some final reflections. In: Spalek, B. (Ed.) *Counter-Terrorism: Community based approach to preventing terror crime*. New York: Palgrave Macmillan, 181-207.
16. Veenkamp, I., Zeiger, S. (2015). Countering Violent Extremism: Program and policy approaches relating to youth through education, families and communities In: Lobardi M., Ragab, E., Chin, V. (Ed.) *Countering radicalisation and violent extremism among youth to prevent terrorism*. Amsterdam: IOS Press, 151-163.

Árpád Budaházi, PhD, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, budahazi.arpad@uni-nke.hu

THE ROLE OF RECONSTRUCTION IN CRIMINAL INVESTIGATIONS

Abstract

Since the 19th-century reconstruction was introduced to and was known to Hungarian criminal procedures. Since the very beginning, it has been used to replicate the event under the same circumstances as they could have happened. The results of reconstruction are expected to verify or confute the testimony of the witness or the defendant. Furthermore, it is also a measure of credibility investigations, whereas the proceeding authority is checking whether the actions could take place as suspected upon the available data. However, it is questionable, whether reconstruction holds any disadvantages besides its benefits, moreover, the author must examine the reasons behind the rare practice of this evidentiary procedure. The author must further view if there is a correlation between its infrequent application and its legal background. The paper's basis is formed by questionnaire-based empirical research conducted among 320 Hungarian detectives about the experiences in the detective's work in connection with reconstruction. Also, the reason for its rare presence and the investigative mistakes during its adoption are in question. The paper will answer the most critical questions.

Keywords: reconstruction, investigation, witness, suspect, testimony, criminal procedure.

1. INTRODUCTION

Reconstruction has been used in Hungarian criminal cases since the 19th century. The objective of reconstruction is to establish and control, whether a given action or event could have taken place at a particular destination and time, in a specific manner and under given circumstances. 'At an early stage, reconstruction was construed as part of the on-site survey, later, with the coming into force of Statutory Rule 8 of 1962 on criminal proceedings (Be. I.) it became a separate procedural act.' (Budaházi, 2014, pp. 189). It preserved its substantive nature both in the era of Be. II (Act I of 1973 on criminal proceedings) and under Be. III. (Act XIX of 1998 on criminal proceedings). New statutory Act on Criminal Procedures, which came into force on July 1, 2018 (Be. IV; Act XC of 2017 on criminal proceedings), did not break this continuity. Be. IV stipulates the rules of reconstruction amongst the provisions on evidentiary procedures: 'The court, the

prosecutor's office or the investigating authority shall order and stage a reconstruction, if they wish to establish or verify whether an event or occurrence could, in fact, take place at a specific place and time, in a specific way or under specific circumstances.' [Section 209 (1) of Be. IV] It is the characteristic of reconstruction, that the proceeding authority has to aim to conduct the reconstruction under the same conditions as the investigated event or occurrence has happened or might have happened [Section 209 (2) of Be. IV]. For example, 'the questions whether the suspect could see the unlit cyclist, or if the suspect could reach from point 'A' to point 'B' under a certain time can be clarified by the measures of reconstruction. Reconstruction may also clarify if the perpetrator was able to carry out the stolen goods stipulated by the victim through the window he used to escape.' (Budaházi, 2015, pp. 130).

2. CERTAIN EXAMPLES OF FOREIGN STATUTORY REGULATIONS OF RECONSTRUCTION

Most European Acts on criminal proceedings do not expressly stipulate or regulate reconstruction. Herewith, the author shall aim to outline the regulatory frames of legal acts that do stipulate the rules of reconstruction.

2.1. The Albanian regulation

The Albanian Code on Criminal Proceedings (No. 7905/1995) regulates reconstruction under the title of the experiment. Article 176 defines what the Albanian Act on Criminal Proceedings constitutes as reconstruction: The experiment is allowed when it is necessary to prove whether a fact has happened or might have happened in a particular way. By these means, the experiment is a reconstruction, during which the authority analyses facts have happened, and if they could happen. Article 177 constitutes the executory rules of the experiment. The decision of the proceeding authority experimenting contains summarised information on its object. Furthermore, it states the time and location where the actions will take place. The Act also stipulates, that, in the same decision or later, in a subsequent one, an expert may be assigned. The proceeding authority takes the appropriate measures of performing the actions, and also orders taking photos and filming. The experiment may not endanger public and personal security. Thus, for example, when ordered, it must be secured, that it will not cause personal injuries.

2.2. The Croatian regulation

According to Article 305 of the Croatian Act on Criminal Proceedings (Official Gazette of the Republic of Croatia, No. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 - Decision Constitutional Court of Croatia, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 and 70/17) in order to test the evidence examined or to determine the facts relevant for the clarification of the matter, the court may upon a proposal of the party order a reconstruction of the event. The Act does not constitute any powers of the authorities or the prosecutor to order reconstruction. Thus, following

the provisions of the Croatian Act on Criminal Proceedings, it shall be conducted within the frames of the main court proceedings.

Reconstruction shall be conducted in the manner and under the conditions, as, according to the evidence examined, they existed at the time when the event took place. Should the witness or the defendant describe the act differently, the court shall order reconstruction of the event according to each version of the testimonies.

Croatian Act on Criminal Proceedings also stipulates that reconstruction may not be conducted in a manner offensive to public order, moral considerations and may not endanger human life or health.

Statutory provisions also express, that specific evidence may be reintroduced during the reconstruction, if necessary.

Article 306 stipulates the provisions on the expert, who shall be assigned upon his expertise in the fields of either law enforcement, technical sciences or other scientific areas. The expert shall, as necessary, secure the procedural act, take records, execute the necessary measurements and recordings, make sketches or collect other information. An expert witness may also be summoned to be present at the reconstruction pending before court if his presence is useful for the expert's findings and opinion.

The authority conducting reconstruction shall be entitled to limit the rights to access and stay within the area or premises affected by the measure, as long as required to complete the procedural act. The same shall apply to particular objects used during the reconstruction.

2.3. The Czech regulation

Czech Act on criminal procedures (141/1961) refers to reconstruction under the title of investigative experiment. Following the provisions of Section 104c of the Czech Act, an investigative experiment shall be performed if matters of fact ascertained in criminal proceedings are to be verified or specified in artificially created or altered environment, or, eventually if new matters of fact essential for criminal proceedings are to be established. However, it may only be applied, if other procedural measures are inappropriate to achieve its objectives, in other words, the Czech Act on criminal proceedings encourages the proceeding authorities to engage in the investigative experiment only if strictly necessary.

Furthermore, the Czech Act on criminal procedures demands the participation of at least one person in the investigative experiment, specifically, a person who was not involved in the case. In case there is no one available, the procedural act may be completed in his absence, provided to secure the efficiency of the procedure. The stipulations aim to secure that the investigative experiment is conducted in accordance with the records taken.

If necessary, an expert, or eventually, the suspect, the defendant and also the witness may be included in the investigative experiment. The provisions shall govern their participation in the investigative experiment on questioning or interrogation. On this

note, the defendant or witness refusing to testify shall not be obliged to participate in the procedural act actively.

Section 104d regulates reconstruction that is to be performed if the proceeding authority has to verify the circumstances of the past act if the evidence provided by the suspect, defendant, aggrieved person or witness is not sufficient for the clarification of the case. The rules of investigative experiment shall be applicable for reconstruction accordingly. Consequentially, the Czech Act on criminal proceedings differentiates between investigative experiment and reconstruction, despite the fact, that authorities expect both procedural measures to control facts and to acquire new facts and evidence.

2.4. The Estonian regulation

Estonian Act on Criminal Proceedings (No. 27/2003) refers to reconstruction under the title of investigative experiment. The suspect, the defendant, the victim or the witness must participate in the investigative experiment, if

- a) their assistance is necessary in order to clarify the circumstances of the event;
- b) result of the investigative experiment enables the verification of his testimony;
- c) results of the experiment depend on the characteristics, abilities or skills of the participant.

The Act also stipulates that physical measures may be used in the investigative experiment, if

- a) replacement of the physical evidentiary measure might influence the result of the experiment, but the destruction of the evidence is precluded;
- b) it is not necessary to present the physical evidence used at the investigative experiment for identification.

Estonian Act on Criminal Proceedings prevents the proceeding authority to draw any conclusions that would require specialized expertise when evaluating the results of the investigative experiment, leaving this at the competence of the expert.

Paragraph 94 constitutes the components of the records taken at the investigative experiment:

- a) questions and issues to be clarified;
- b) any eventual changes and alterations of the site, and if so, how they were recreated for the experiment;
- c) whether the suspect, the defendant, the witness or the victim has confirmed correspondence of the circumstances to the past event;
- d) description of the experiment: number, order, conditions, changes in the number of the content of the tests;
- e) results of the experiment.

2.5. The Swiss regulation

Swiss Criminal Procedure Code (Decision 05.10.2007.) shortly refers to reconstruction. According to Article 193, upon the order of the head of the proceeding authority, the accused, the witness or the person providing information shall participate in the reconstruction. Their participation is mandatory. However, they are entitled to claim immunity, and they have the right to remain silent. Thus, they shall not be obliged to cooperate in the reconstruction event actively. Reconstruction is usually conducted by the public prosecutor or by the court, or occasionally by the investigating authority.

2.6. The Russian regulation

Criminal procedural Code of the Russian Federation (No. 174-FZ) regulates reconstruction under the title of the investigative experiment that can be carried out both during the investigation and the court procedure. Following the provisions of Article 181, in order to check and specify the data of importance of the criminal case, the investigating authority shall be entitled to stage an investigative experiment by reproducing the actions, the situation or other circumstances of the event of the past. In the course of the investigative experiment, the possible existence of specific facts, the performance of definite actions or possible occurrence of events shall be verified. Besides, the order of the sequence of events and the mechanism of leaving traces shall be examined as well. The statute only allows initiation of the investigative experiment if it does not constitute any threat to the health of the participants.

The court may also order and conduct an investigative experiment. It shall be conducted in the presence of the parties and under the participation of the witness, expert or specialist, if necessary (Article 288 of the Russian Criminal Procedural Code).

3. THE SUBJECTS OF RECONSTRUCTION

One of the main characteristics of reconstruction is that it is generally a multiple-subject procedural measure, as in, several participants are involved in both the authority and the private sides.

Usually, the following participants are involved in reconstruction on the authority's side:

- a) investigator of the case
- b) detectives, inspectors
- c) police officers securing the site
- d) the expert advisor
- e) the prosecutor
- f) the court

Ad a) Investigator of the case.

Following the crime report, the authority raises the question whether a crime has been conducted at all, and, if so, who committed the crime. According to Ervin Cséka, 'provided that the cognitive process of the facts may proceed, besides the initial (basic) hypothesis, the detective usually needs to progress these speculations or has to formulate further assumptions in order to have a complete cognitive vision of the criminal act. So, he has to search for further facts and data; whereas former and previously confirmed assumptions, cognitive and logical conclusions drawn upon them shall direct his analysis.' (Cséka, 1967, pp. 114). Appropriate quality and quantity of evidence directly relate to the establishment of the actual stage and direction of the suspicion, furthermore, they lay the foundation of the accusation, and finally, of the conviction that guarantees the enforcement of penalization, when certainty replaces the highest level of suspicion.' (Horgos, 2018a; Horgos, 2018b). Reconstruction might fit into this process (most likely, in the course of the investigation), it can be either ordered or conducted by the investigating authority. Therefore, the investigator of the case necessarily plays an active part in the execution of this procedural measure. Investigator of the case shall initiate the order of the reconstruction at his superior, and, in particular cases, he shall conduct the procedural measure upon the prosecutor's command. Planning, organising and conducting the reconstruction are also his duties. Likely to the on-site survey, 'appropriate experience of the investigator is also indispensable for successful reconstruction' (Bevel and Gardner, 2008, pp. XVII), in other words, the risk of default is particularly substantial if the operator of reconstruction does not have years of experience in law enforcement.

Let us examine the circumstances that support the order of reconstruction from the investigator's point of view, and those that disclose the completion of the measure.

The following circumstances are against the order of reconstruction:

1. its results have meagre probative value;
2. it is time-consuming, and there is no free police capacity;
3. it requires the participation of more police officers, and again, the police measures are often insufficient;
4. it is costly, and funds are not available;
5. it is impossible to produce the circumstance identical to the original conditions;
6. its execution is complicated;
7. lack of experience;
8. there are no textbook directions.

Ad b) Detectives, inspectors.

Besides the investigator of the case, other detectives and inspectors are often involved in reconstruction. On the one hand, they assist the conduct of the procedural act (for example, by taking records), on the other hand, it is not uncommon, that they have not much to do at the reconstruction, but they intend to gain professional experience. Nevertheless, the

tatter is just as important, since lack of experience is one of the obstacles of ordering the measure. Also, defaults of reconstruction often originate in the lack of routine.

Ad c) Police officers securing the site.

If reconstruction is conducted in a public area, closing the site is mandatory; similarly, if it affects a public road, diversion of traffic is indispensable. Experience proves that reconstruction not only attracts the relatives of the defendant or the witness affected by the procedural act, but passers-by often keep tabs on the actions. Securing the site includes securing the undisturbed conduct of reconstruction, thus passers-by, relatives and associates must stay outside the closed area. They must not enter the closed site, and they may not, by any means disturb the conduct of the reconstruction. Their presence also indicates that the procedural act may not endanger life or health, and may not harm human dignity.

Ad d) Expert advisor.

Crime scene investigators may participate in reconstruction as expert advisors. They have to take photos and make video recordings; nevertheless, their participation is not mandatory, so recordings may also be taken by a detective who is not the keeper of the records or the operator of the procedural measure. For example, if drone recordings are required due to the need for an overall view or for accurate measurements (e.g., the act could not have happened in a certain way, and aerial footage is required to ascertain the assumption), the drone shall be operated by a crime-scene investigator (expert advisor) as well. As for reconstruction, at least a photograph is required, but ideally, video recordings are taken, since out of all evidentiary measures it is exactly reconstruction that ends with the most arguable results. This controversy originates in the fact that both the authority and the defence may refer to the matter that the circumstances of reconstruction do differ from the conditions of the analysed event, phenomenon or act. Video recordings may assist clarification of the situation. Moreover, an audio-visual image provides much more accurate documentation than the per se the records or minutes.

Ad e) The prosecutor.

Regardless of the fact, whether the prosecutor initiated the reconstruction or it was deemed necessary by the investigating authority, the prosecutor may decide to participate in the procedural act. Naturally, if the prosecutor's office conducts the investigation, the participation of the prosecutor is the supreme rule. Nevertheless, it does not necessarily mean that technical involvement of the police is not required, 'considering that the prosecutor's office does not necessarily have the essential apparatus to record or reveal material evidence, or control the actions' (Háger, 2015, pp. 219-220).

In the course of the court proceeding, reconstruction is neither ordered, nor executed by the prosecutor's office, but the prosecutor is present at the session of the court.

A final resolution of the Szeged Court of Appeal is rather remarkable, constituting that the court of the first instance has breached several procedural regulations when conducted reconstruction concerning the audience. Among other issues, the resolution claimed misconduct referring to 'the prosecutor sitting next to witness No. 1, whispering certain words to his ear, but not the phrases said at the conduct of the act' at the occasion of the reconstruction. Moreover, it is also procedural misconduct because 'the prosecutor could not have participated in the reconstruction due to his position in the court case. Since he was supposed to give an account on what he had whispered into witness No. 1's ear, he could only have given such accounts as a witness, and, following the provisions of Section 31 (1)c of Be. III no one may act as a prosecutor in criminal proceedings who is or has been involved in the case as a witness.' (For the same reason, Section 27 (1)c of Be. IV also excludes the prosecutor from the procedure.) Another procedural error was, that instead of the police officer bringing witness No. 1, police officer No. 5, who, by the way was also questioned as witness, was involved in the examination whether the text the prosecutor whispered to witness No. 1's ear was audible or not, since he held the witness on a lunge during the reconstruction. He testified that he did not hear anything. However, his statement and the results of reconstruction did not convince the members of the court. With regards to these circumstances, the Court of Appeal excluded the results of reconstruction from the evidence (Szeged Court of Appeal, Bf.III.107/2014/4.)

Ad f) The court.

Reconstruction may appear during the court procedure if ordered by the court. It may be conducted ex officio or upon motion. Such motion can be made by the prosecutor's office, the defendant, the defence attorney or by the aggrieved party. Since pursuing an evidentiary procedure may take place within the court procedure, reconstruction may be conducted by both the court of the first instance and the appeal court, typically in the frame of an on-site court session. If reconstruction is not feasible at the trial or poses extraordinary difficulties, the court shall delegate its professional judge member (delegated judge). If the site does not fall into the geographical competence of the proceeding court, they request another court to carry out the measure. The minutes taken during the procedure of the delegated and requested courts shall be read out at the trial. Although the usage of a delegated or requested court harms the principle of immediacy, the probative value of the results of such reconstruction may still be higher than of the one held by the investigating authority.

4. THE SIDE OF PRIVATE PERSON IN RECONSTRUCTION

4.1. The defendant

The defendant has the right to participate in the reconstruction. His presence is mandatory if summoned to attend the procedural measure. Compulsory participation does not

necessarily mean obligatory active cooperation since the defendant is entitled to refuse active engagement. Passivity can be remedied by a stunt used by the authority to replace the suspect.

The suspect, or during the trial, the defendant may refuse active participation upon several reasons. Such reasons, for example:

- the perpetrator's fear of identification;
- accidentally, he might share information with authority he did not want to disclose;
- he is afraid to get confused in his statement, accidentally, he might share information with authority he did not want to disclose;
- he does not want a (new) incriminating evidence;
- he believes that remaining passive he may obstruct the procedure or may stall;
- he might think that if he is not present or he is not active, there would be nothing to check;
- he would rather wait for the results of the reconstruction and would modify his testimony accordingly if needed;
- he is afraid of reconstruction;
- he has no faith in reconstruction;
- he feels it shameful;
- he feels uncomfortable in the presence of others (especially, if the reconstruction takes place in a public area, in the presence of browsers);
- he does not want to meet the aggrieved party;
- he does not want to recall and live through the offence he had committed, even if he acted in the right of self-defence;
- he cannot leave from work;
- his illness obstructs him to expose himself to the evidentiary measure;
- there is no stake to reconstruction since he is already imprisoned;
- upon the advice of the defence attorney for any of the above reasons.

Examples prove that passivity cannot be evaluated as proof of culpability; various reasons may lead to the defendant's refusal of active participation.

Likely, the defendant is entitled to remain passive at the reconstruction held during the trial. Furthermore, he may make motions and observations, and he may also ask questions expert participating in the evidentiary procedure (besides the defendant, the defence attorney and the victim also have the right to make observations and motions, and to ask question from the expert).

Eventually, the results of reconstruction may mean some confirmation to the accused, proving the sincerity of his testimony, but on the contrary, results of the reconstruction may also point out false statements. The author may agree with Kertész, who states 'reconstruction may produce 'practical arguments' even along with subjective (personal) evidence' (Kertész, 1971, pp. 451).

For example, the following issues may support the active presence of the defendant at the reconstruction:

- he wants to prove his innocence;
- he did commit the criminal act. However, he believes that he can manipulate the event for his benefits;
- he agrees to active participation to avoid the authority to conclude that he has committed the offence upon his passivity;
- he curious of the procedural measure;
- he wants to meet the authority's expectations.

The authority pursuing reconstruction must proceed with careful precision to recognise 'alibi activities' of the defendant (also, of the victim and the witness). In contrast, the defendant's activity aims to convince the authority of his cooperative intentions, or he objects to manipulate the evidentiary measure in his favour.

Usually, the defendant is summoned to the reconstruction, even if an only passive presence is foreseen. On the grounds of this practice, for example, Debrecen Court of Appeal has missed the defendant's presence at the reconstruction ordered as an evidentiary measure during the investigation, moreover, due to the defendant's absence the court evaluated that the measure was not a reconstruction, further referring to the fact, that no minutes, but only pictures were taken at the action. According to the Court of Appeal, 'Even the court at first instance did not consider this 'investigative measure' as reconstruction, but only as of the presentation of the defendant's statement illustrated with photos' (Debrecen Court of Appeal, Bf.258/2011/3).

4.2. Defence attorney

'The defence attorney may make any motion he sees necessary in defence of the accused' (Király, 1962, pp. 163), therefore, the motion to order reconstruction as well (during both the investigation and the trial), if he expects the procedural act to exempt his client from the accusation of the offence. The thoughts of Csaba Fenyvesi on the regulatory aspects of Be. II. did not lose anything of their actuality, that is, the approach of the defence 'sparing' motions and observations for the trial is somewhat misguided' (Fenyvesi, 2002, pp. 207). Typically, reconstruction is an evidentiary measure that is ideally performed in the course of the investigation, therefore, quite commonly the defence initiates ordering reconstruction in order to clarify, whether the witnesses could see the conduct of the offence from the destination designated in their testimonies. Vári (2017, pp. 132) claims that lack of such measure may lead to irreparable consequences during the later trial. The defence attorney may submit a petition and may make observations against the reconstruction held in the investigation; furthermore, the defence is also entitled to make observations during the court procedure. Refusal of the motion of the defence to hold a reconstruction may also be argued in the appeal.

4.3. The aggrieved party, witness

The victim is entitled to be present at the reconstruction (both in the investigative and in the court procedures). Moreover, their presence is compulsory if summoned. Theoretically, the aggrieved party's active participation is obligatory towards the defendant, since upon Section 51 (6) of Be. IV. 'he shall be obliged to participate in the procedural measures – including the expert survey -, according to the provisions of this Act.' The statutory terms on the obligatory participation following the 'directions of the (proceeding) authority' refer to the expectation that the aggrieved must act at the reconstruction, he is obliged to meet the related demands of the authority, in other words, his active cooperation is required if present at the reconstruction. Such activity can be enforced with a disciplinary penalty for the victim and the witness as well.

Nevertheless, it is controversial whether this threat would be the right measure to enforce activity or not. Participation of a stunt might be appropriate to spare the victim if he is not able to attend to or actively participate in the reconstruction, due to respectable reasons. Using a stunt may also be the right solution if the aggrieved party does not appear at the procedural act without any acknowledgeable reasons.

For example, the following issues may stand behind the absence of the victim at the procedural act:

- he passed away, he is ill or in hospital, etc. (any of these might be the results of the offence);
- he is abroad;
- he does not want to meet the defendant again; he is scared of the defendant;
- he was threatened, corrupted, influenced provided to stay absent from the reconstruction;
- he does not want to recall or live through the previous experience again (what he has seen or heard, etc.);
- he is concerned about self-accusation;
- due to mental reasons that appeared as the consequences of the offence;
- he does not want to make a testimony incriminating himself or any his relatives;
- he is concerned, that eventual negative results of reconstruction would question his trustworthiness;
- he wants to avoid that others (for example, browsers following the reconstruction) would gain knowledge of the offence;
- he does not see any need to participate;
- he cannot leave work;
- insecurity, whether he gave a true testimony on the criminal offence to the authority or not.

For example, the last issue may mean that 'the eye-witness is wrong' (Dobos, 1988, pp. 25), no matter to the fact, 'he tries to answer questions asked at the interrogation according to his best knowledge, yet his testimony is still untrue' (Elek, 2008, pp. 23).

His mistakes might be caused by false observation or insufficient recall of memories' (Gyakorlati nyomozástan, 1947, pp. 37), and he begins to recognise his mistakes with time, but only after being questioned, and becomes more and more insecure, nevertheless, in fear of the consequences of giving a false testimony, he does not want to reveal or expose his probable mistakes.

Similarly to the victim, witnesses are also demanded to be active, except if the witness is entitled to refuse to testify following the provisions of Sections 171-174 of Be. IV or he may not be heard as a witness upon Section 170 of Be. IV. (identical rules shall apply to the aggrieved party as well). In case of the right to refuse to testify, active participation of witnesses is not mandatory, while in case of prohibition to testify, he may not actively participate in the reconstruction. Consequently, the lack of participation may not result in the imposition of disciplinary penalty either. In case the witness has refused to testify earlier, Be. IV does not exclude him from participating in the reconstruction and may have the right to assist the procedural action actively. Mainly, it depends on his call of choice.

The reasons behind the absence of the witness might be the same as the victim. Moreover, it is likely, that authorities expect confirmation or exhaustion of the possibility that the witness has committed the offence. Authorities must also consider the possibility that the witness does not want to get involved with the case or does not want to spend time on the procedural actions, or he has no interest in the case whatsoever, and such reasons keep him from being present. Substitution of the witness is possible; therefore, conducting reconstruction in his absence is also possible.

Occasionally, more witnesses are present at the reconstruction, which can help clarification of the actual conditions of the criminal offence. Indeed, it is safe to refer to the present problem, that 'no two of the witnesses would give identical testimonies on the same facts they observed at the same time and at the same place' (Gyakorlati nyomozástan, 1947, pp.37). In case several witnesses participate in the reconstruction event (including the victim), proceeding authority has to decide whether their separation is necessary, and if so, how their sequestration will affect the results of reconstruction.

Hence, on the one hand, reconstruction is suitable for 'reliability analysis of sensual observation, and, on the other hand, for an objective examination of the witness's conative status, and the discovery of his good will or malice' (Barna, 1967, pp. 397). Individual sensual observations of the witness are rarely analysed, audibility examination conducted at the occasion of reconstruction aims to detect whether an average person can hear the given noise, the contents of a particular conversation, etc. For example, an audibility analysis conducted in a car accident case tested if the police siren sound effect could be heard.

4.4. The expert

The expert is also an essential participant of reconstruction related cases, 'employed by to proceeding authority for the establishment of facts to be proven that require special

knowledge' (Székely, 1967, pp. 11). There is no need to employ an expert to establish or evaluate commonly known facts (Angyal, 1915-1917, pp. 333) since there is no need for specialized knowledge to survey such facts. According to Árpád Erdei, 'paying very little attention to scientific convictions, authorities generally employ experts in cases where no special knowledge is required to evaluate the given question' (Erdei, 1987, pp. 23). Despite it all, reconstruction is an evidentiary measure that, for example, in cases of traffic accidents, usually requires specialized knowledge, hence, the expert opinion is practically an inherent part of such cases. For example, 'in accidents that took place in the dark or fog, it is the traffic expert's duty to display the analysis on the possibilities of objective observation under the given circumstances' (Tóth, 1986, pp. 251).

Nevertheless, Kecskemét Regional Court did not employ an expert when the reconstruction aimed to establish, whether 'the act of the accusation, the announcement could be conducted the way described by witness No. 1, in the manner that the officer bringing the person could not recognise it.' According to the Regional Court, 'it is commonly known, that by whispering to each other's ears information can be transmitted to another person without a third person learning about it – as proved by the reconstruction, that had more significance from the aspects of providing data on other conditions of transferring the information' (Kecskemét Regional Court, 3.B.28/2013/77).

However, the evaluation of the actual or possible injuries of the victim demands an expert (forensic medical expert) opinion. Order 9/2006 (II. 27.) IM of the Ministry of Internal Affairs stipulates the professional fields of forensic medical expertise, hence, to answer specific questions of specialized knowledge, either one of the experts operating in the given field may be assigned, typically, from the register of forensic experts. Only an expert rightly entitled to give an expert opinion on the question falling within the scope of his professional knowledge may be employed in reconstruction cases.

Also, the expert participating in the reconstruction may notify the authority on any defaults that may hinder the corresponding completion of his expert opinion.

If, for example, the clothing of the victim of running over the case is relevant, the expert participating in a visibility test must draw the attention of the detective or inspector executing the reconstruction of the event that the outfit used during the procedural measure differs from the one worn by the victim. In a particular case, the victim was sitting on the roadside, kissing his girlfriend. It was dark, and the victim wore dark clothes when hit by the car. The expert stated that the victim's shoes react to light to the extent that they 'practically beacon' if hit by any light, so the expert qualified the victim as visible.

5. OTHER PARTICIPANTS

The counsel, the authorised representative and the supporter of the aggrieved party may attend the reconstruction; however, implicitly they cannot participate as stunts of the victim. In case of a minor victim, minor witness or minor defendant, his authorised

representative may be present; furthermore, an adult person appointed by the aggrieved party may be present, if this does not injure the interests of the investigation.

If the defendant, the victim or the witness is not familiar with the Hungarian language, an interpreter shall participate in the reconstruction. Upon the motion of a foreign citizen defendant, victim or witness, the representative of the consulate of his native country may also be present. Except for the supporter and the representative of the consulate, any persons entitled to participate may address questions to the suspect, the expert and the witness; furthermore, they may also make observations and motions (Section 383 of Be. IV).

Following the provisions of the Nyer., the participation of a neutral outsider is also possible if required for the efficient performance of the reconstruction, if otherwise entitled to be present at the procedural measure; furthermore, he may request for handling and keeping his data confidential. (Section 71 (1)-(4) of Nyer. For example, stunts are outsiders.

6. CONCLUSION

Reconstruction does have a peculiar place and role in criminal proceedings, in Hungary and several other European countries, both in the sequences of investigative and court procedures. Due to the time-consuming nature of its preparation and to its significant needs for human resources, this procedural measure is still rarely conducted in Hungary. Nevertheless, it may offer solutions to many cases. It not only orients investigation, but its results might be used as evidence. Accordingly, if the given case demands reconstruction, usually it is ordered. Nevertheless, inappropriately executed reconstruction or misjudgement of individual subjects' (defendant, victim, witness) passivity may all lead to mistakes and may take the procedure in the wrong direction. Proceeding authorities, and finally, the court must make sure that it shall only accept the results of the reconstruction as evidence that has been completed following the professional requirements of law enforcement and the provisions of statutory regulations.

REFERENCES

1. Albanian Code on Criminal Proceedings, No. 7905/1995.
2. Angyal, P. (1915-1917). *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*. Budapest: Athenaeum.
3. Barna, P. (1967). Megjegyzések a tanúbizonyítás körében, a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 22 (6): 390-398.
4. Bevel, T., Gardner, R. M. (2008). *Bloodstain Pattern Analysis with an Introduction to Crime Scene Reconstruction*. Boca Raton: CRC Press.
5. Budaházi, Á. (2014). Bizonyítási kísérlet a büntetőeljárás szolgálatában. In: Gaál, Gy., Hautzinger, Z. (Eds.) *Tanulmányok biztonsági kockázatok, rendészeti válaszok című tudományos konferenciáról*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 15, 185-190.

6. Budaházi, Á. (2015). Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. In: Gaál, Gy., Hautzinger, Z. (Eds.) *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 16, 127-132.
7. Czech Act on criminal procedures, 141/1961.
8. Croatian Act on Criminal Proceedings, Official Gazette of the Republic of Croatia, No. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 - Decision Constitutional Court of Croatia, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 and 70/17.
9. Criminal procedural Code of the Russian Federation, No. 174-FZ.
10. Cséka, E. (1967). A bizonyítással összefüggő néhány kérdés a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közöny*, 22 (2): 113-124.
11. Debrecen Court of Appeal, No. Bf.258/2011/3.
12. Dobos, J. (1988). *Kis nyomozástan*. Budapest: BM Könyvkiadó.
13. Elek, B. (2008). *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Debrecen: Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
14. Erdei, Á. (1987). *Tény és jog a szakvéleményben*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
15. Estonian Criminal Procedure Act, No. 27/2003.
16. Fenyvesi, Cs. (2002). *A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
17. Gyakorlati nyomozástan (1947). Budapest: Magyar Államrendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelője.
18. Háger, T. (2015). A bizonyítási kísérlet kriminál-taktikájának hatása a bírói döntésre az élet elleni bűnügyekben. *Jogtudományi Közöny*, 70 (4): 218-225.
19. Horgos, L. (2018a). A büntetőeljárás gyanú fogalmának új felfogása egy jogeset tükrében. *Magyar Jog*, 65 (4): 244-254.
20. Horgos, L. (2018b). *A ius puniendi jogállami tartalmának a kiteljesedése*. Doktori (Phd) értekezés. Debrecen: Debreceni Egyetem Marton Géza Állam és Jogtudományi Doktori Iskola.
21. Kecskemét Regional Court, No. 3.B.28/2013/77.
22. Kertész, I. (1971). A tárgyi bizonyíték prioritásának problémája. *Jogtudományi Közöny*, 26 (10): 447-451.
23. Király, T. (1962). *A védelem és a védő a büntető ügyekben*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
24. Order IM of the Ministry of Internal Affairs, No. 9/2006 (II. 27.).
25. Swiss Criminal Procedure Code, Decision 05.10.2007.
26. Szeged Court of Appeal, No. Bf.III.107/2014/4.

27. Székely, J. (1967). *Szakértők az igazságszolgáltatásban*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
28. Tóth, T. (1986). Közúti közlekedési szakértői vizsgálatok. In: Molnár, Gy. (Ed.) *Az igazságügyi szakértői vizsgálatok kézikönyve*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 245-296.
29. Vári, V. (2017). A nyomozás változó szerepe az új Be. kódexben. In: Kiglics, N. (Ed.) *II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Tanulmány Kötet*. Nagykanizsa: Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, 129-140.

UDK 351.74

Irena Cajner Mraović, Ph.D, Associate Professor, Croatian studies, University of Zagreb, Croatia, icajner@gmail.com

Sanja Kutnjak Ivkovich, Ph.D., Full Professor, School of Criminal Law, Michigan State University, SAD, kutnjak@msu.edu

Marko Prpić, Ph.D. candidate, Elementary School Borovje, Zagreb, Croatia prpic.marcus@gmail.com

Marga Hajdin, graduate student, mhajdin@hrstud.hr

THE CROATIAN EMIGRANTS' VIEWS OF POLICE INTEGRITY IN CROATIA AND THE UNITED STATES

Abstract

This paper explores the respondents' views of the police in Croatia and the USA. In 2017, we surveyed a sample of the Croatian emigrants residing in the United States and invited them to fill out a questionnaire containing six hypothetical vignettes describing examples of police corruption. The respondents were asked to evaluate the seriousness of police corruption and estimate how serious police officers in both countries would evaluate these same behaviors. The results show that, in the majority of the scenarios, the respondents evaluated examples of police corruption more seriously in the United States than in Croatia. Similarly, the findings suggest that the respondents perceived that the Croatian police officers would evaluate police corruption less seriously than their U.S. counterparts. Their migrant status was not related to their perceptions of police officers' evaluations of seriousness.

Keywords: police integrity, police corruption, migrants, Croatia, USA.

1. INTRODUCTION

Migration is a topic of vital importance across the world (Trost, et al., 2018), with 272 million migrants in 2019, 51 million more than in 2010, and 14 million more than in 2017. United Nations (2019) claim that international migrants comprise 3.5% of the global population. Compared to 2.8% in 2000 and 2.3% in 1980, the proportion of international migrants in the world population has also risen, according to United Nations (2019).

United Nations (2019) define a migrant as “any person who is moving or has moved across and international border or within a State away from his/her habitual place of residence, regardless of (1) the person’s legal status; (2) whether the movement is voluntary or involuntary; (3) what the causes for the movement are; or (4) what the length of the stay is.” Furthermore, the European Commission (2019) defines migrants as non-residents arriving in a country other than their homeland with the intention of staying in the country for over one year. Migrants to the United States are individuals who have been granted the right to reside permanently in the United States and to work without restrictions in the United States (Internal Revenue Office, 2019).

Immigrants represent a growing component of the U.S. population (Hirschmann, 2014). In 2000, the United States had a population of about 281.4 million, of which 34.5 million were immigrants and 29.2 million were children whose at least one parent was born outside the United States (U.S Census Bureau, 2007). In fact, the United States have one of the largest immigrant populations in the world, with nearly 50 million current immigrants as of 2015 (UN DESA, 2019). Jarrett and colleagues (1997) noted that the demographic projections indicate that, by 2060, nearly one in five Americans would be born abroad (Jarrett, Wyckoff, & Wilmore, 1997).

According to the U.S. Department of Homeland Security (2016), about 1 million immigrants come to the U.S.A. annually. Based on the 2016 Yearbook of Immigration Statistics (U.S. Department of Homeland Security, 2016), the number of immigrants in the U.S.A. grew dramatically over time. While there were only about 8,385 new immigrants in 1820, the numbers increased dramatically to 448,572 by 1900 and reached over 1 million within a few short years, by 1905 (U.S. Department of Homeland Security, 2016). Although the numbers started to decrease dramatically in the 1920s, the 1950s experienced an increase again, which culminated in the late 1990s and 2000s with the numbers climbing to about 1 million per year (U.S. Department of Homeland Security, 2016). In 2016, the majority of immigrants to the U.S.A. came from Asia (442,854 or 39%) and North America (427,293 or 36%), followed by Africa (110,754 or 9%), Europe (98,043 or 8%), and South America (75,571 or 6%; U.S. Department of Homeland Security, 2016).

Migration has become a burning topic worldwide and its issue calls for new policies (Botrić, 2016), as migrants are viewed as the most dynamic social group (Botrić, 2016). The issue of migration is linked to the concept of social justice (McCorkle, 2018, Stodolska, 2018); McCorkle (2018) claims that the national status or, in the case of immigrants, the lack thereof, is the basis for the greatest form of discrimination today. Unfortunately, this leads to stereotypes toward migration, which McCorkle (2018) regards as recycled fears and hatred. As a result, the modern nation-states are under an intense pressure by the public that demands strict migration policies (McCorkle, 2018). Modern nation-states are, therefore, propelled to create increasingly rigorous migration policies, while trying to cater to the idea of migration as one of the human rights (McCorkle, 20018).

This paper studies Croatian migrants’ views of the police in Croatia and the U.S.A. Croatia is as traditionally viewed as a country from which people try to emigrate (Župarić-Ilijić,

2016), while the U.S.A. is traditionally perceived as a country to which people wish to immigrate. These two countries also differ in terms of their economic development, protection of human rights, and extent of corruption. The paper first analyzes Croatian migrants' own views about police corruption in Croatia and the U.S.A. It also explores the migrants' estimates of police officer views of police corruption in both countries and compares the respondents' own views about police corruption with the estimates of police officer views of police corruption.

2. CROATIAN EMIGRATION TO THE UNITED STATES

The emigration of Croats to America is part of the European migration process to the New Continent that intensified at the turn of the 19th century and the beginning of the 20th century (Lončar, 2007; Brunnbauer, 2014). Lončar (2007) also claims that Croats were among the first Europeans to migrate to America. According to some historians, several sailors from Dubrovnik sailed on Columbus ships, and the colony in Ebenezer, Georgia, was probably the site of the first major immigration of Slovenes and Croats to the United States (Lončar, 2007). The first immigrants from Croatia to the United States were recorded in the 1850s (Barkan, 2013, Prpic, 2019).

2.1. Historic overview

More numerous emigration from Croatia, the so-called modern colonization, began in Dalmatia and the Croatian coast (Lončar, 2007; Brunnbauer, 2014). At the earliest stage, individuals, and later smaller groups, from the coastal part of Croatia moved out. Once they reached the United States, they moved to California, a part of the U.S.A. that attracted people from the coastal regions of Croatia because of its mild climate, presence of the ocean, and other similar characteristics (Lončar, 2007). In addition, a higher concentration of emigrants in the earliest period of immigration to the Americas occurred along the Mississippi Delta, along the Pacific coast, and in the city of New York (Lončar, 2007).

According to Lončar (2007) and Nejašmić (2014), the first Croatian immigrants were mostly fishermen, sailors, and farmers, and, because they were not as numerous as some other ethnic groups, they did not even form a noticeable ethnic group in the American society. Because of the spatial separation and the small number of immigrants to begin with in the early periods, Croatian immigrants to the U.S.A. did not organize themselves socially and politically (Lončar, 2007; Lasić, 2010), just like they did not do it in other countries to which they immigrated (Jurić, 2017). Until the 1880s, these Croatian immigrant groups there were only smaller organizations of local importance (Yang, 1998, Lončar, 2007).

The period of mass emigration from Croatia began at the end of the 19th century/early 20th century, between the 1890s and the start of the World War I (Lončar, 2007). After coming to America, Croatian immigrants found Pennsylvania to be one of the most attractive states with its burgeoning industry and promised good wages in coal mines, ironworks, railroads, and the construction of a road network (Lončar, 2007). These groups of Croatian

immigrants were also attracted by the mines in and around Pittsburgh, while the second major center was Cleveland, where the machinery and steel industries were concentrated (Lončar, 2007). During this period, between the 1890s and the beginning of World War I, about 500,000 people had emigrated from Croatia (Lončar, 2007).

World War I interrupted the mass exodus of Croats, but, after the war, the emigration problem revived. New migration routes and new immigration countries characterize emigration from Croatia between the two world wars (Lončar, 2007). The estimates are that about 150,000 people emigrated from Croatia between the two world wars (Lončar, 2007). With the establishment of the independent Republic of Croatia in the 1990s, the exodus of Croats did not stop. According to the Croatian Bureau of Statistics (2019), the total number of emigrants from the Republic of Croatia has gradually increased from 105,578 in 2015 and 111,188 in 2016, to about 118,932 in 2017. However, the official government statistics about the number of people leaving Croatia may be underestimates and should be combined with statistics from the countries to which Croats are immigrating to obtain the full picture about the seriousness of the problem (Lajić, 2002; Župarić-Iljić, 2016).

2.2. Reasons for migration

In general, conflicts, persecutions, human rights violations, and/or inequality push people to leave their homes and families with a hope of improving the quality of life (Trost, et al., 2018). While the causes of migration are many, one of the most critical driving factors for migration in the countries that are not experiencing a conflict is economic (e.g., Botrić, 2016: 9). Recent studies (e.g., Galic, 2019) suggest that Croats in the 21st century tend to migrate primarily for economic reasons (65.3%) and because of governmental corruption (53.2%).

Migration, especially economic and voluntary migration, indicates that people today are not only aiming to survive and meet their primary needs, but are driven by ideals of betterment at all levels, so “migration is a type of horizontal social mobility in the function of vertical mobility as a life goals of the individual” (Peračković & Rihtar, 2017). In addition, Croats may tend to leave because of the perceptions of widespread corruption in the country. Croatian immigrants perceive the Croatian state and local authorities, including the Parliament and the courts, as the being corrupt (Jurić, 2018). Beckstein and Rampton (2018) state that immigrants crave for a “good” government and respect for the law, which Croats may tend to seek outside of their old homeland.

2.3. Social dynamics in the new homeland

A very important component of identity preservation in both individuals and groups who have migrated is the integration in and adaptation to the new society (Mesarić Zabčić, Perić Kaselj, & Vrbanec, 2010, Michalikova, 2018). Although modern states struggle for cultural pluralism and the acceptance of diversity, societies are not always fully supportive for their immigrants (Mesarić Zabčić, Perić Kaselj, & Vrbanec, 2010).

Antić (1998) emphasizes some of the main factors that have encouraged emigrants to create communities in their new homelands, including their spatial distribution, organizations of expatriates, and incentives to organize from the homeland. Such events led the expatriates to bring their nationality to a new level. Antić (1988) pointed out that, even before the First World War, the first Croat immigrants in South America advertised in a newspaper published in Croatian by a society of Croatian immigrants in South America. Publishing renewed and maintained the migrants' ties with their homeland, which, as the author points out, most Croats did not break (Antić, 1988). These relationships were sustained at almost all levels of social life, and included visits to the old homeland, visits by family members from the old homeland, reading of domestic newspapers, sending financial contributions to the family members left behind, and providing financial, moral, and political support to the political groups and individuals in the old homeland (Antić, 1988).

Although these features were related to the Croatian immigration from the very beginning, they are nowadays simpler and more easily accessible, thanks to the ever-present globalization (Antić, 1998, Lasić, 2010) and widespread use of social media. Lasić (2010) states that today there are many active Croatian clubs, homes, foundations, and organizations operating across Chile, one of the Croatian immigrants' new homelands. The author points out that ethnic identity is confirmed through three interrelated factors, namely language, education, and culture (Lasić, 2010).

Globalization also allows immigrants to establish and maintain more intense, stronger, and lasting relationships with their family, relatives, and friends who remained in the old homeland (Mesarić Zabčić, Perić Kaselj, & Vrbanec, 2010). Because of communication globalization, immigrants have an opportunity to stay in touch with different types of communities and organizations located in the old homeland (Mesarić Zabčić, Perić Kaselj, & Vrbanec, 2010). While many immigrants have embraced their new cultural, economic, and political environments, nevertheless, they maintain their old homeland's national identity in their homes through literature, culture, and cuisine (Antić, 1998, Mesarić Zabčić, Perić Kaselj, & Vrbanec, 2010).

3. POLICE INTEGRITY

In 2004, Klockars and Kutnjak Ivković developed the theory of police integrity and the accompanying methodology (e.g., Klockars and Kutnjak Ivković, 2004; Klockars, Kutnjak Ivković, and Habersfeld, 2006). Theory of police integrity is proposing how features of the police organization – what police agency does or does not do – influence the level of police integrity prevailing in the police agency (Kutnjak Ivković, Habersfeld, 2019).

The foundations of the theory are laid out in four dimensions. The first dimension of the theory emphasizes the existence of organizational rules and the way they are made by the administration and communicated to and understood by police officers (Klockars and Kutnjak Ivković, 2004; Klockars et al., 2000; 2004; 2006; Kutnjak Ivković, Habersfeld, 2019).

The second dimension of the theory explores internal methods of misconduct control utilized by the police agency (Klockars and Kutnjak Ivković, 2004; Klockars et al., 2000; 2004; 2006; Kutnjak Ivković, Haberfeld, 2019). The third dimension of the theory explores the extent of the code of silence and the police agency's efforts in curtailing it (Klockars and Kutnjak Ivković, 2004; Klockars et al., 2000; 2004; 2006; Kutnjak Ivković, Haberfeld, 2019). Finally, the fourth dimension of the theory proposes that the society at large influences the level of integrity in the police agency (Klockars and Kutnjak Ivković, 2004; Klockars et al., 2000; 2004; 2006; Kutnjak Ivković, Haberfeld, 2019).

4. METHODOLOGY

4.1. Instrument

The police integrity questionnaire contains 11 hypothetical scenarios describing a range of police misconduct. The questionnaire used in this study contains 6 scenarios describing police corruption from the police integrity questionnaire (Klockars, Kutnjak Ivković, and Haberfeld, 1998). The six scenarios are:

Scenario 1: A police officer is frequently seen in a neighborhood. Local merchants and restaurant owners regularly show their appreciation for his attention by giving him gifts of food and liquor and other items of small value.

Scenario 2: A police officer discovers a burglary of an appliance store. The display cases are smashed and many items have obviously been taken. While searching the store, he takes an expensive watch and slips it into his pocket. He reports that the watch, worth about a week's pay, has been stolen during the burglary.

Scenario 3: A police officer is scheduled to work during the coming holidays. The supervisor offers to give him these days off if he agrees to run some personal errands for the supervisor. Evaluate the SUPERVISOR'S behavior.

Scenario 4: At 2 A.M. a police officer, who is on duty, is driving his patrol car on a deserted road. He sees a vehicle that has been driven off the road and is stuck in a ditch. He approaches the vehicle and observes that the driver is not hurt but is obviously intoxicated. He also finds that the driver is a police officer. Instead of reporting this accident and offence he transports the driver to his home.

Scenario 5: A police officer has a private arrangement with a lawyer who regularly represents clients injured in traffic accidents to provide information about such persons. In exchange for each person who hires him as an attorney, he receives a payment of 5% of the total amount of awarded compensation.

Scenario 6: A police officer stops a motorist for speeding. The officer agrees to accept a personal gift for half of the amount of the fine in exchange for not issuing a citation.

Each of the six scenarios was followed by questions inquiring about misconduct seriousness, violation of official rules, appropriate discipline that should follow, discipline

that would follow, and willingness to report misconduct. These questions arise from the theory of police integrity which is organizational in nature (Klockars, Kutnjak Ivković, 2004; Klockars et al., 2000, 2006). The questionnaire contained parallel questions considering the respondents' own views about the police and police corruption in both Croatia and the USA. The respondents were asked to assume that the officer has been a police officer for five years, that he has not been disciplined beforehand, and that his work is generally of satisfactory quality.

4.2. Sample

Although the estimates are that there are about 400,000 Croatian-Americans (U.S. Census, 2009), there is no list of the population of Croatian-Americans that could be used to draw a representative sample. Hence, our sample is a convenience sample of Croatian immigrants to the United States. The questionnaires were distributed at the 2017 Association of Croatian American Professionals Conference and to the members of the Croatian community in the Midwest.

The sample includes 134 respondents, out of which over 80% have lived in the USA for 20 years or longer, 47% are the first-generation immigrants, and 53% either emigrated themselves and/or their families emigrated between 1960 and 1980. About two-thirds (66%) feel both Croats and Americans. In addition, 57% respondents are 40 years of age or older, 53% are women, and 77% have B.A. degree or a higher degree.

Out of 134 respondents, 10% reported never visiting Croatia and 36% reported visiting at least once per year. Further, 48% of respondents reported reading the Croatian news portals often, 78% reported preparing Croatian dishes often, and 78% reported frequently getting together with their Croatian friends.

5. RESULTS

5.1. Own views about police corruption

There were statistically significant differences in the respondents' own evaluations of seriousness between the two countries in all six scenarios (Table 1). Put differently, the respondents tended to evaluate examples of police corruption as more serious in the USA than in Croatia. Despite the differences in their own views across the countries, there were also some similarities in the respondents' estimates of police corruption seriousness between the two countries. In particular, while the respondents evaluated misconduct described in most scenarios to be serious in both countries, they did not consider behavior described in scenario 1 to be serious in either country (CRO $M=2,39$; USA $M=2,94$).

Table 1. Own evaluations of seriousness

	Scenario 1 (Gifts)	Scenario 2 (Burglary)	Scenario 3 (Supervisor)	Scenario 4 (Alcohol)	Scenario 5 (Auto)	Scenario 6 (Speed)
Own Seriousness CRO	2,39	4,62	3,53	3,63	4,24	4,11
Own Seriousness USA	2,94	4,71	3,91	3,96	4,42	4,41
<i>t</i> -test	-3,373*	-2,280*	-4,437*	-3,656*	-3,194	-3,261*

* $p < 0,05$

5.2. Estimates of police officer views of police corruption

Estimates of police officer evaluations of seriousness (Table 2) show large and statistically significant differences across the two countries. For all six scenarios, the respondents thought that police officers in the U.S.A. would considering misconduct described in the scenarios to be more serious than they thought that the police officers in Croatia would evaluate the same misconduct.

Table 2. Estimates of police officers' evaluation of seriousness

	Scenario 1 (Gifts)	Scenario 2 (Burglary)	Scenario 3 (Supervisor)	Scenario 4 (Alcohol)	Scenario 5 (Auto)	Scenario 6 (Speed)
PO Seriousness CRO	1,92	3,77	2,83	2,76	3,20	2,89
PO Seriousness USA	2,83	4,17	3,42	3,16	3,74	3,86
<i>t</i> -test	-2,726*	-4,591*	-5,385*	-3,965*	-4,819*	-6,505*

* $p < 0,05$

Table 3. Perceptions of PO seriousness in Croatia by emigrant status

	Scenario 1 (Gifts)	Scenario 2 (Burglary)	Scenario 3 (Supervisor)	Scenario 4 (Alcohol)	Scenario 5 (Auto)	Scenario 6 (Speed)
CRO first generation	2,18	3,71	2,81	2,82	3,21	2,80
CRO later generations	1,87	3,98	2,81	2,79	3,31	3,17
<i>t</i> -test	1,300	-1,067	0,005	0,131	-0,371	-1,404

* $p < 0,05$

We have also analyzed the relation between their immigrant status (i.e., first-generation vs. later generations) and their perceptions of police officer seriousness of misconduct. The analysis shows (Table 3) that there are no statistically significant differences in the estimated perceptions of police officer seriousness in Croatia depending on their immigrant status. Similarly, the respondents' immigrant status did not appear to be related to their perceived estimates of the U.S. police officers' evaluations of seriousness for most scenarios (Table 4).

Table 4. Perceptions of PO seriousness in the USA by emigrant status

	Scenario 1 (Gifts)	Scenario 2 (Burglary)	Scenario 3 (Supervisor)	Scenario 4 (Alcohol)	Scenario 5 (Auto)	Scenario 6 (Speed)
USA first generation	3,30	4,12	3,60	3,40	3,81	3,90
USA later generations	2,61	4,24	3,22	3,04	3,63	3,77
t-test	2,299*	-0,577	1,457	1,372	0,669	0,539

* $p < 0,05$

5.3. Comparing their own views and estimates of police officer views of police corruption

When we compared the respondents' own evaluations of seriousness and the estimates of the police officers' evaluations of seriousness for the U.S. police (Table 5), we noticed large and statistically significant differences for most scenarios (5 out of 6). In all of these scenarios, the respondents evaluated police misconduct as more serious than they expected that the U.S. police would.

Table 5. Own evaluations versus police officers' evaluations of seriousness (USA police)

	Scenario 1 (Gifts)	Scenario 2 (Burglary)	Scenario 3 (Supervisor)	Scenario 4 (Alcohol)	Scenario 5 (Auto)	Scenario 6 (Speed)
Own Seriousness USA	2,88	4,71	3,94	3,95	4,46	4,44
PO Seriousness USA	2,83	4,17	3,42	3,16	3,74	3,86
t-test	-0,626	5,522*	4,862*	6,774*	6,778*	5,149*

* $p < 0,05$

The analysis of their own evaluations of seriousness versus their estimates of police officers' evaluation of seriousness for the Croatian police (Table 6) revealed similar findings; in all scenarios there were large and statistically significant differences. In all of them, the respondents evaluated misconduct as more serious than they thought Croatian police officers would evaluate them.

The size of the differences between their own estimates of seriousness and their perceptions of police officers' estimates of seriousness is much larger for the Croatian police than for the U.S. police (Tables 5 and 6), suggesting that, compared to their own views, the respondents had more positive views of the U.S. police than the Croatian police.

Table 6. Own evaluations versus police officers' evaluations of seriousness (CRO police)

	Scenario 1 (Gifts)	Scenario 2 (Burglary)	Scenario 3 (Supervisor)	Scenario 4 (Alcohol)	Scenario 5 (Auto)	Scenario 6 (Speed)
Own Seriousness CRO	2,38	4,61	3,55	3,64	4,24	4,09
PO Seriousness CRO	1,92	3,77	2,83	2,76	3,2	2,89
t-test	3,176*	6,509*	6,129*	6,386*	7,820*	7,765*

* p<0,05

6. DISCUSSION AND CONCLUSION

Immigration is a vital topic around the world (Troost, et al., 2018). Various causes, from armed conflicts and religious persecutions to human rights violations and discrimination, force people to leave their homes with the hope of improving their quality of life (Troost, et al., 2018). Similar circumstances lead the Croats to migrate as well and seek their fame and fortune abroad.

Croatia has been a country of economic and political emigration for centuries (Golub, 2003; Nejašmić, 2014; Župarić-Iljić, 2016), but recent research about emigrant waves revealed corruption as a push factor for Croats (Jurić, 2018; Galić, 2019). However, Croatia is not alone in this trend as migration is a phenomenon encountered by many countries in Southeast Europe (Mesić, 2002; Zlatković Winter, 2004; Pokos, 2008; Brunnbauer, 2016), particularly the former communist countries. In the aftermath of the fall of the communist regimes in Eastern Europe in the 1990s, corruption remains a problem and may be one of the leading causes of migration (Grozđanić, Martinović, 2012).

Living in a post-conflict and post-socialist state leads to a daily confrontation with corruption scandals worth millions (Rančić & Dubrić, 2016). To ensure their livelihood,

citizens themselves may be forced to participate in corruption. Such a society characterized by entrenched corruption may be one of the reasons why some of the citizens may decide to leave the country and seek fame and fortune abroad (Rančić & Dubrić, 2016, Jurić, 2017). However, leaving the country does not automatically mean that the migrants have rejected the Croatian culture completely (Jurić, 2017). In fact, various Croatian clubs across North and South America demonstrate the emigrants' close ties to their old homeland.

The present study has explored the Croatian migrant views about the police and police corruption. The results show that, in the majority of the scenarios, the respondents evaluated examples of police corruption more seriously in the United States than in Croatia. Similarly, the findings suggest that the respondents perceived that the Croatian police officers would evaluate police corruption less seriously than their U.S. counterparts would. Their migrant status was not related to their perceptions of police officers' evaluations of seriousness.

Our study clearly shows that the respondents' views of police misconduct in general and police corruption in specific are not static and are adjusting in accordance with their perceptions of the society at large. Indeed, the Croatian society is perceived to be more corrupt than the U.S. society; according to the Transparency International Global Corruption Barometer (2018), Croatia's score was 48 out of 100 and the country was ranked as 60th out of 180 countries, while the U.S. score was 71 out of 100 and the country was ranked as the 22nd out of 180 countries. Hence, it is by no means surprising that the respondents themselves perceive police corruption to be more serious and expect the police to view police corruption as more serious in the United States than in Croatia. These findings provide further evidence of the ability of the migrants to assimilate into the culture of their new homeland and distinguish it from the culture in the old homeland.

REFERENCES

1. Antić, L. (1988). Osnovne značajke Hrvatskog iseljništva u španjolskoj Južnoj Americi do Prvog svjetskog rata. *Migracijske i etničke teme*, 4(4), pp. 413-437.
2. Barkan, E. R. (2013). *Immigrants in American History: Arrival, Adaptation, and Integration*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO.
3. Beckstein, M., & Rampton, V. (2018). Conservatism between theory and practice: The case of migration to Europe. *European Journal of Political Research*, 57, pp. 1084-1102.
4. Belgrade Institute of Social Sciences. (1974). *The Population of Yugoslavia*. Belgrade: Grafičko preduzeće "Radiša Timotić".
5. Borjas, G. J. (1995). The Economic Benefits from Immigration. *Journal fo Economic Perspectives*, 9(2), pp. 3-22.
6. Botrić, V. (2016). Attitudes Towards Immigrants, Immigration Policies and Labour Market Outcomes: Comparing Croatia with Hungary and Slovenia. *CIRR*, 76, pp. 5-28.

7. Brunnbauer, U. (2016). *Globalizing Southeastern Europe: Emigrants, America, and State since the Late Nineteenth Century*. New York: Lexington Books.
8. Budak, J. (2006). Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 106, pp. 67-98.
9. Croatian Bureau of Statistics, <https://www.dzs.hr/>, retrived September 1, 2019.
10. European Commission, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/immigrant_en, retrived September 5, 2019.
11. Galić, Z. (2019). Iseljavanje visokoobrazovanih:prihodi, ali i korupcija, opći osjećaj netrpeljivosti u društvu. <http://ideje.hr/iseljavanje-visokoobrazovanih-prihodi-ali-i-korupcija-i-opci-osjecaj-netrpeljivosti-u-drustvu/retrieved> November 16, 2019.
12. Golub, B. (2003). Zašto odlazimo? *Društvena istraživanja*, 12 (1-2 (63-64)), 115-140.
13. Grozdanić, V., Martinović, I. (2012). Corruption as a Metaphor for Societies in Transition? In: Šelih, A. & Završnik, A. (eds), *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York: Springer. Doi: 10.1007/978-1-4614-3517-4_7.
14. Hirschmann, C. (2014). Immigration to the United States: Recent Trends and Future Prospects+. *Malays J Econ Studies*, 51(1), pp. 69-85.
15. Internal Revenue Office, <https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/immigration-terms-and-definitions-involving-aliens>, retrived September 5, 2019
16. Jarrett, A. A., Wyckoff, A., & Wilmore, R. (1997). The impact of immigration on the United States social security system. *Journal of Comparative Social Welfare*, 13(1), pp. 43-63.
17. Jurić, T. (2017). Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi. *Migracijske i etničke teme*, 33(3), pp. 337-371.
18. Jurić, T. (2018). *Iseljavanje Hrvata u Njemačku – gubimo li Hrvatsku?* Zagreb: Školska knjiga.
19. Klockars, C. B., Kutnjak Ivković, S., Harver, W. E., and M. R. Haberfeld (2000). *The Measurement of Police Integrity*. Research in Brief. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice: Washington, DC: Government Printing Office.
20. Klockars, C. B., Kutnjak Ivković, S., & M. R. Haberfeld (Eds.). (2004). *The Contours of Police Integrity*. Newbury Park, CA: Sage Publication.
21. Klockars, C. B., Kutnjak Ivković, S., & M. R. Haberfeld (2006). *Enhancing Police Integrity*. New York: Springer.
22. Kutnjak Ivković, S., Haberfeld, M. R. (Eds.) (2019). *Exploring Police Integrity*. New York: Springer.
23. Lajić, I. (2002). Hrvatske migracije početkom 21. stoljeća. *Migracijske i etničke teme*, 18 (2-3), 135-149.

24. Lasić, J. (2010). Jezični identitet Hrvatske iseljeničke zajednicu u Čileu. *Croatian Studies Review*, 6(1), pp. 163-171.
25. Legal Information Institute, U.S. Code, Title 8, chapter 12, Subchapter I, Section 1101 (8 U.S. Code § 1101.) <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1101>, retrived September 10, 2019.
26. Lončar, J. (2007). Iseljavanje Hrvata u Amerike te južnu Afriku. Retrieved March 2019, from www.geografija.hr.
27. McCorkle, W. D. (20018). Using History to Inform the Modern Immigration Debate in the United States. *Journal of International Social Studies*, 8(1), pp. 149-167.
28. Mesarić Zabčić, R., Perić Kaselj, M., & Vrbanec, M. (2010). Transnational Experience: A New York Story. *Ethnological Researches*, 15, pp. 247-265.
29. Mesić, M. (1993). Raseljena Hrvatska - svjetski okvir, vrste raseljenika i njihovi pogledi na povratak. *Bogoslovska smotra*, 63 (3-4), 358-374.
30. Mesić, M. (2002). Globalizacija migracija. *Migracijske i etničke teme*, 18 (1), 7-22.
31. Michalikova, N. (2018). Segmented socioeconomic adaptation of New Eastern European professionals in the United States. *Comparative Migration Studies*, 6(8).
32. Nejašmić, I. (2014). Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa. *Migracijske i etničke teme*, 30 (3), 405-435.
33. Peračković, K., Rihtar, S. (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske. *Migracijske i etničke teme*, 32 (3), 295-317.
34. Peračković, K., & Rihtar, S. (2017). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama isljeavanja iz Hrvatske. *Migracijske i etničke teme*, 32(3), pp. 295-317.
35. Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Političke analize*, 8 (31), 16-23.
36. Prpic, J., <https://case.edu/ech/articles/c/croatians>, retrived September 10, 2019
37. Rančić, N., & Dubrić, J. (2016). Utroci nezaposlenosti i utjecaj na smanjenje nezaposlenosti kroz institucionalno-strukturne reforme u Republici Hrvatskoj. *Pravnik*, 50(1 (100)), pp. 39-54.
38. Stodolska, M. (2018). Research on Race, Ethnicity, Immigration, and Leisure: Have We Missed the Boat? *Leisure Sciences*, 40(1-2), pp. 43-53.
39. Transparency International Global Corruption Barometer (2018), Corruption Perceptions Index 2018, <https://www.transparency.org/cpi2018>, retrived February 25, 2019.
40. Trost, M., Wanke, E. M., Ohlendorf, D. K., Braun, M., Bauer, J., Groneberg, D. A., & Bruggmann, D. (2018). Immigration: analysis, trends and outlook on the global research activity. *Journal of Global Health*, 8(1), pp. 1-11.
41. United Nations, <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/index.html>, retrived September 9, 2019

42. UN DESA (2019), https://migrationdataportal.org/data?cm49=191&focus=profile+&i=stock_abs_&t=2019, retrived Spetember 5, 2019
43. UN DESA, <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.asp>, retrived September 10, 2019
44. U. S. Census Bureau, www.census.gov, retrived March 15, 2019
45. U. S. Census Bureau (2009). Selected Population Profile in the United States: Croatian (109-110), 2005 American Community Survey, https://web.archive.org/web/20090123025121/http://factfinder.census.gov/servlet/IPTable?_bm=y&-reg=ACS_2005_EST_G00_S0201%3A524%3BACS_2005_EST_G00_S0201PR%3A524%3BACS_2005_EST_G00_S0201T%3A524%3BACS_2005_EST_G00_S0201TPR%3A524&-qr_name=ACS_2005_EST_G00_S0201&-qr_name=ACS_2005_EST_G00_S0201PR&-qr_name=ACS_2005_EST_G00_S0201T&-qr_name=ACS_2005_EST_G00_S0201TPR&-ds_name=ACS_2005_EST_G00_&-TABLE_NAMEX=&-ci_type=A&-redoLog=true&-geo_id=01000US&-format=&-lang=en, Retrived September 10, 2019
46. U.S. Department of Homeland Security, 2016 Yearbook of Immigration Statistics, <https://www.dhs.gov/immigration-statistics/yearbook/2016/table1>, retrived September 10, 2019
47. Yang, P. Q. (1998). The Demand for Immigration to the United States. *Population and Environment*, 19(4), pp. 357-383.
48. Zlatković Winter, J. (2004). Suvremena migracijska kretanja u Europi. *Migracijske i etničke teme*, 20 (2-3), 161-170.
49. Župarić-Iljić, D. (2016). Emigration from the Republic of Croatia after the Accession to the European Union. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.

NOVI SIGURNOSNI IZAZOVI

NEW SECURITY CHALLENGES

Qebir Avziu, Ph.D, Faculty of law, University of Tetova, North Macedonia, QEBIR.AVZIU@UNITE.EDU.MK

Afrim Osmani, Ph.D, Faculty of law, University of Tetova, North Macedonia

TERRORISM AND PARTICIPATION IN FOREIGN MILITARY: A CASE STUDY OF NORTH MACEDONIA

Abstract

Participation in foreign military, paramilitary and paramilitary formations is a novelty in our criminal legislation. It is the result of the frequency of this phenomenon in North Macedonia and in many other countries around the world. The danger of this phenomenon is even greater given the fact that after their return to their home country these people pose a threat to the security of the state itself due to their ideological indoctrination. At the moment, the total number of people who went to Syria is 156. Of these 83 have returned, three are in prison in Turkey, 23 are in prison in North Macedonia and 35 citizens have been killed. From this number, 9 were women from Macedonia, who were left there and gave birth. Also it is estimated more than 350 people from Kosovo have gone to join ISIS. About 50 of them were killed, 120 have returned to Kosovo, and 90 of them are in prison. The essence of this paper is to determine the reasons that motivate these individuals to decide on such a step. We seek to study whether it was for religious or political beliefs, financial benefit, or something entirely different. Young people have a significant share in these phenomena which is why it is also necessary to explain this phenomenon. Unfortunately, this phenomenon is spread out in a region filled with armed conflict and wars. All these and other topics will be subject to scientific analysis in the upcoming paper.

Keywords: foreign army, paramilitary formations, terrorism, criminal law, jihadists etc.

1. INTRODUCTION

Nowadays, the entire world is interested in three topics. These are organized crime, global warming and terrorism. This paper's topic is not chosen accidentally, but because of the consequences that have been caused in the world. In this paper we are going to talk about the terrorism caused and motivated by the Islamic State-ISIS. In the Balkans, live approximately 6 million Muslims. In some of these countries especially from the

former Yugoslavia, for example Bosnia and Herzegovina, where conflicts raged there was evidence of the participation of holy fighters from different countries called Mujahedeen. The main purpose of these holy fighters was to protect their “religions brothers”. But at the same time, this war had been a good chance for soldiers who fought for Islam to recognize each other. Most of these soldiers were indoctrinated, according to scripture, by Islamic fundamentalists called Wahhabi, and where mainly financed by Saudi Arabia. These men follow a creed called Wahhabism.

2. HISTORICAL ASPECTS OF THE APPEARANCE AND PARTICIPATION OF MILITARY PERSONNEL OVERSEAS

Throughout history we have a huge number of examples of foreign fighters moving from large and organized groups to individual cases. Beginning from ancient times (Greece, Rome, Egypt and others), people often changed sides during wars because of financial interests or because of ideology. The Crusades of the Middle Ages which under the cover of the so-called “Liberation of holy places in Palestine” were an example of this phenomenon. However in this paper we will focus on the fighters who left from North Macedonia, and some other Western Balkan countries to go to Syria and Iraq because of ideological motives.

Terrorism today is a central theme in almost all of the conferences held around the world whose theme is the challenge of security. Indeed, the themes of terrorism, organized crime and global warming are 80% of almost all seminars. Conferences are held about the right of, and the security of the entire world. In the 70’s of the 20th century numerous Arab citizens took part in the Palestinian Liberation Organization (PLO) led by Yasser Arafat in fighting against Israeli troops (Glees and Pope, 2005).

What is common to these phenomena is the transnational identity of these people who participated in this war, and their perception of the need to help their brothers in Islam. For example, Abdullah Yusuf Azam preached offensive jihadism and militant ideology for the benefit of the Afghan mujahedeen through the media and the internet. His most famous work is *Join the Caravan*, Manifesto of 1987, in which he calls on Muslims to defend their religious brothers by using various tactics to return Muslim lands to traditional world domination, and to maintain the Muslim faith. Here for the first time holy war began to be promoted. This, in some way according to their ideology, is an obligation of all Muslims to help each other. According to the teachings of the Wahhabi School, which is funded mainly by Saudi Arabia, the fight for Islam is a holy war called Jihad. This is a commitment for all Muslims around the world to participate in such struggles and fight by all possible means available. According to this school this struggle will last until the whole world becomes Muslim (Glees and Pope, 2005).

3. NOTIONS AND TERMS

The terminology used by persons participating in foreign armies, paramilitary or semi-political organizations is most diverse. It varies in the most commonly used term of

“foreign fighters” such as foreign rebels, foreign terrorists or foreign jihadists. Other terms explaining this phenomenon relate to the extent of rebellion, and speak of a “transnational rebel” or “global rebel”. Adjectives are often added to recognize the different types of groups, tactics and ideologies such as “rebel”, “terrorist” and “jihadist”. Such terms in our country and in Balkan countries started to be mentioned in 2012 when it was already clear that foreign fighters began to play a strong role in the fight against the forces of the regime of Bashar al-Assad (Beckford, 2015).

4. THE BEGINNING OF THE CRISIS IN THE ARAB WORLD-ARAB SPRING

Firstly, the protests began on December 17, 2010 in Tunisia when Mohamed Bouazizi self-ignited because of his confiscation of goods, and mainly because of the high corruption in his country¹. After that the crisis shifted to Egypt where President Mubarak withdrew from power after 30 years of government. In his place came Mohamed Mursi in 2012. He led the organization of the Muslim Brotherhood. In 2013 he was deposed by the Egyptian army in an organized coup. Egypt for the first time had a democratically elected president, but democratic principles were not respected by the Egyptian army or by the west as well. The same thing happened in Libya in 2011 with the fall of the Gaddafi government. This was the scenario in many Arab states. Many fighters went from state to state, eventually ending in Syria (Silke, 2017).

5. THE WAR IN SYRIA

This war began after the wave of the so-called “The Arab Spring” at the beginning of 2011 with revolutions, which began in Tunisia then Egypt and Libya. Today we know that the Syrian disaster has a special depth. Massacre upon massacre, murders, bombings, brutality and heinous violence are the only images of this conflict. According to some estimates the civil war that has ravaged the Syrian Arab Republic for some years has taken over 500,000 lives. Of these some 80% have been killed by Bashar al-Assad’s forces. The use of chemical weapons by forces loyal to the Bashar al-Assad regime, the grilling of heads and the eating each other’s hearts are just some of the examples that prove this internal conflict has already achieved a situation in which nothing is further prohibited. Unfortunately, soldiers from the Balkans also carried out massive massacres in Syria (Silke, 2017).

5.1. The beginning of the war in Syria

According to an analysis by the Washington Institute in 2012 it is estimated that some 700 to 1,400 foreign fighters have entered or attempted to enter Syria. This means

¹ Muhammad is an impoverished citizen who sold fruit in Tunis. Since he did not have the money to pay a permit to sell the fruit, he was taken away from the cattle and was immediately beaten by the police because he did not pay.

that they represent only 4 – 7% of the total number of 18,000 fighters which is not a worrying figure. However, later figures suggest the number of these fighters is constantly increasing. So, in April, 2013 the International Center for the Study of Radicalization and Political Violence (ICSR) provided an empirical assessment of how many Europeans joined Syrian rebel groups between 2011 and early 2013. It is estimated that their numbers are between 135 and 590 which represents between 7 to 11 per cent of the total number of foreign fighters who number between 2,000 and 5,500. In the second half of 2013 there was a huge increase in the number of foreign fighters; especially from Europe. According to the Brookings Report by Daniel Beeman and Jeremy Shapiro this period witnessed the fastest mobilization of foreign fighters in the history of the modern jihadist movement (Abrahams, 2015).

In December, 2013 the ICSR estimates that there were 11,000 fighters from more than 70 countries that had joined the fighting in Syria. Compared to 2012 the number of individuals coming from Western Europe had increased by a factor of three. There were 1,900 fighters only from Britain including the jihadist Mohamed Emvazi who executed the American journalist James Foley and several others. The number from France was four times higher while Belgium had the highest percentage per 1,000 inhabitants. Most foreign fighters were from Jordan (2,089), Saudi Arabia (1,016) and Tunisia (970). According to statistics Arabs and Europeans make up the majority of foreign fighters; up to 80 percent. The report on foreign fighters in Syria which was drafted in June, 2014 by the Vice President of the Soufan Group, Richard Barrett, was based on data collected just before the rise of the Islamic state. It registered 12,000 foreign fighters from at least 81 countries from all over the world. This number included over 2,000 people from Jordan and Saudi Arabia, about 3,000 from Tunisia and 3,000 foreign fighters from Western countries. By September, 2014 the Obama administration estimated that as many as 12,000 to 15,000 foreign fighters had gone to Syria and Iraq.² These enormous numbers of foreign fighters have surprised analysts and makers of international policy (Akbar, 2016).

According to a report drafted by the United Nations Security Council Committee in May, 2015 more than 25,000 foreign fighters in the Islamic State ranged from more than 100 countries. These high figures have caused real alarm and concern not only to the governments in Damascus and Baghdad, but also to the countries of origin of these fighters. Many officials and politicians have expressed concern about this phenomenon in general and the potential threat of the return of foreign fighters to their home countries (Badey, 2018).

6. BALKAN COUNTRIES AS A SOURCE OF, OR TRANSIT POINT FOR FOREIGN FIGHTERS

Although the phenomenon of foreign fighters is certainly not new, developments in Syria and Iraq have brought this issue back onto the European Union's security agenda. Critical

² TSG_ForeignFightersUpdate3-Soufan Group.

points are England, France and the Western Balkans. The first battalion of fighters was formed within the Bosnian army under the name “El Mujahid” which was composed of extremist foreign fighters. After the end of the war in Bosnia some of these fighters returned to their home countries while some stayed in Bosnia, and mainly performed indoctrination of young people based on Wahhabi teachings. These people also dealt with charities financed by mosques and educational institutions which were based or supported by Gulf countries. This trend began to emerge throughout the Balkan Peninsula where Muslims lived (Kotovchevski, 2017).

6.1. Selection and recruitment of persons for ISIS

The countries with a higher percentage of Islamic religious people in the Western Balkans are Macedonia, Kosovo, Bosnia and Herzegovina and Albania. These were later ranked among the top five European “exporters” of foreign fighters to the battlefields in the Middle East. In these countries a process gradually began that indoctrinated people who were previously prepared for the holy war. Mostly this selection and indoctrination mission was performed by people who had studied theology in an Arab country, and who then returned to their home countries and worked as imams and other religious officials. These people were hired for the indoctrination and recruitment of persons for a holy war due to harsh influence and the strong power of persuasion.

Such a mission was usually performed in mosques or in Mecca where religious instruction was held. Imams who had such a mission were focused on recruiting people aged 18-29 years. Of course other people who were older could have been recruited, too. Usually these were people who have been known in the past for their social behavior in their communities, or were people with a bad background. Mostly dissatisfied young people were supposed to be recruited; youths without goals and lacking identity. Also, of the recruited persons the largest number should have been male, but young women were not excluded. Throughout this process of recruitment and indoctrination, in addition to religious lectures conducted in private houses, social networks were also influenced by the Internet. This was where people from different countries were introduced, and who were called for jihad (Kotovchevski, 2017).

Usually, people with successful indoctrination changed their personal appearance by growing beards (no shaving), shortening their hair and wearing short broad pants that have no value. Thus, they wanted to say that their personal appearance in this world is absolutely not important, that this world is temporary and that we need to focus on the other world which is eternal. As time passes they distance themselves from their old companions. They, especially, do not like old friends who have a different persuasion and glorification of faith. They begin to change places they used to visit frequently such as restaurants, or coffee shops that have alcoholic beverages. They can be seen in mosques or places where Muslim brothers gather. They may not have contact even with old friends who are non-members. Also, it is a sin to socialize with such people. Hence, they have to boycott this, and then be killed in the holy war. With new friends and ideology they

spend hours together constantly talking about Islam and the good deeds of the Prophet Muhammad. They sacrifice 5 times a day, and absolutely no work in this world is more important. Nothing can prevent them from praying because everything else is worthless in relation to prayer.

In a relatively short period of time they lose all their friends from childhood. Cohesion with their new friends is very strong and more emotional. People who are part of the group feel fulfilled and valuable because they are a part of a homogeneous group in which the principle of one for one - one for everyone applies. Those young people who were so dissatisfied, without goals and lacked a sense of identity and belonging are now a part of a group feeling fulfilled and so pleased. It can be said that they have never been so pleased with their lives and that they have now found the right path. What is interesting is, when it comes to a married person, the wife is obliged to put on a head covering, and limit her contacts with the family itself (Ackerman 2018). These persons compulsorily hold informal meetings to understand their activities, to promote their syphilitic ideology during debates and display various events where Muslims are being humiliated. Also they organize religious summer camps for holding religious lectures, and create book publishing houses for the publication of religious literature by select Arab authors and theologians. In addition, the presence of religious seminars in the Balkans, frequent associations of persons in various facilities where lectures are held and the screening of various religious content films are being held. There were also many events concerning Israel's killing of children in Palestine, as American soldiers killing children in Iraq were featured. All of this caused great anger among the listeners, and contributed to their decision making to participate in the fight to help Muslim brothers. Overall, estimates show that in 2015 there were more than 1,000 people from the Western Balkans who ended up in various militant groups in Syria and Iraq; predominantly in the Islamic State of ISIS (Kotovchevski, 2017).

7. THE PHENOMENON OF THE PARTICIPATION OF PERSONS IN FOREIGN MILITARY AND PARAMILITARY UNITS

With the onset of the war in Syria there has been an increase in the number of foreign fighters from Europe between 2012 and 2015. Both theorists and practitioners have begun to warn of possible repercussions to social order when said foreign fighters return home. Authorities have even found that some of those involved in the terrorist attacks in Paris on November 13, 2016, and in Brussels on March 22, 2016 are former foreign fighters.

In 2015 as many as 687 people suspected of terrorism as a result of religious motives were arrested in the European Union. This is not at all surprising after prominent terrorism experts such as Thomas Haghhammer have argued that, "Syria will install the problem of terrible inhabitants in Europe for the next 20 years". This is visible with the adoption of Resolution 2178 (2014) by the UN Security Council. It condemns violent extremism, and proposes active measures to combat it. According to the EC report foreign fighters were involved in at least six terrorist attacks on the territory of the EU in 2015. According to the

commission, “Existing regulations should be harmonized taking into account the changed security situation in Europe in terms of terrorism” (Kotovchevski, 2017).

According to the information received on June 22, 2016 from the President of Macedonia, George Ivanov, there are 110 fighters from Syria in Macedonia. Some 25 more have been killed and 86 are returnees home in Macedonia. Three foreign fighters from Macedonia are women while the other three in Syria have moved together with their immediate families. According to figures given by the Soufan Group there are 232 and 330 cases respectively for Kosovo and Bosnia. Therefore, the issue of violent extremism and foreign fighters is set high on the agenda of Macedonia and other Balkan countries. These numbers may seem high, but it must be remembered that in the Western Balkan countries there are a total of 6.5 million Muslims. However, according to the IRC the official number of Macedonian citizens in Syria during 2016 was 140.

7.1. Activities of the Republic of North Macedonia and the surrounding countries against the recruitment of citizens for participation in foreign armies

Because of the large number of citizens from the Republic of North Macedonia who have joined the war in Syria, and because of strong pressure from the international community Macedonia made changes to its criminal code in 2014. Henceforward any participation in foreign armies, police or paramilitary formations were seen as a criminal offense for which a prison sentence is prescribed of at least 5 years in prison. One year after the adoption of the legal changes the police force of the Republic of North Macedonia undertook an operational action, called Cell, in which 6 citizens of Macedonia were deprived of their liberty. A prison sentence of 5 years for four defendants, one prison sentence of 5 and a half years and one penalty of 7 years in prison were assigned to the six suspects in the “Cell” case. The suspects acknowledged their guilt in the first public evaluation meeting after the Indictment, and reached a plea agreement with the prosecution. The longest prison sentence was given to the first suspect, Recep Memishi, who is suspected of the act of participation in a foreign army, police, paramilitary or paramilitary formation according to Article 322-a one paragraph. Ahmet Darlista, charged with the same offense and three paragraphs from Article 322-a, was sentenced to 5 and a half years in prison. The suspects Fazli Sulja, Sejfulla Edemovski, Shehu Muhamed and Resul Saiti who are suspected of two paragraphs of Article 322-a for participation in a foreign army, police, paramilitary or paramilitary formation were given a single sentence of imprisonment of 5 years; (Criminal Law of the Republic of Macedonia, Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 37/96). It is interesting that among the people there was a Macedonian national named Stefan Stefanovski who had confest the Islamic religion, and changed his name from Stefan to Ebu Sufyan.

The judge who led the indictment session for more than an hour, Sandra Krstic, through interrogation of the suspects specified whether the crime was recognized by force, whether they were aware of the legal sanction imposed on them, the inability to appeal

and all consequences related to the recognition of guilt. The Islamic cleric Memishi noted that he was aware of what he acknowledged, and stressed that he did it at will without any pressure. “I do this for my family and children. I have a month old baby, and my older daughter does not want to go to school because she is ashamed. I want to serve the prison sentence as soon as possible so that I can be with my family”, Memishi told the court.

The suspect Edemovski said that he had a family with two underage children, and that he had confessed to them the guilt. According to him there is no evidence to prove the charges that are being laid against him. He believes that if he goes to trial he will receive a much higher sentence. The other four suspects convinced the court that they were aware of the consequences of the guilty plea and that they were not forced to do so. The court accepted the agreements of the suspects with the prosecution and convicted them with guilty verdicts. The court handed them the prison sentences that were determined in the agreement they had reached with the prosecution. During this period certain mosques were not controlled by the IRC. They were controlled by Imams that had a mission for recruitment and indoctrination of young people for the ranks of ISIS. The groups that followed, for example the Imam in the Jahja Pasha Mosque in Skopje which numbered about 40 people, were mostly men aged 20-30. In addition to this mosque for extremism was also the Tutunsuz Mosque where Imam Redzep Memishi recruited and preached violent extremism. Later he was sentenced by the Basic Court Skopje in 2016. Such lectures were held in the Old Mosque in the neighborhood of Gazi Baba, municipality of Chair, Skopje. After the police operation “Cell” these mosques returned under the control of the IRC, and for a short period only the official IVZ imams held prayers.

7.2. Citizens of Macedonia who have been convicted in other countries as foreign fighters

There are several cases of Macedonian citizens being arrested or convicted in foreign countries for participating in foreign extremist groups, or for recruiting for such groups. The most famous case is Mohamed Zekiri from Ohrid who was sentenced to life in prison on June 15, 2016. Zekiri and three other jihadists were stopped at a checkpoint in Anatolia (Turkey) while returning from a training camp in Syria. They opened fire and killed two police officers and a truck driver. Another Macedonian citizen, AV, was arrested near Venice (Italy) for recruiting fighters for ISIS. During the police action it was found that several jihadists recruited by AV, and others from his cell in Italy, had already traveled to Syria. Among them were two citizens from Bosnia and Herzegovina, and one citizen from Macedonia.

8. A SPECIFIC DEPARTURE CASE OF ISIS

In this case we are going to talk about an Albanian person called B.K. from the Polog region. More precisely he is from the village of Dobridol-Gostivar, Republic of North Macedonia. B.K. was born and educated in Hamburg, Germany. His parents immigrated to Germany in

1980 where they have had a solid life. B.K. is their only son after 6 daughters, and it can be said that they lived according to the European way of life. At his birthplace in the village of Dobridol B.K. comes together with his family each summer. He also had a lot of friends in the village because he was a very communicative and positive person. Person B.K. is considered a civilization man with European values, and he went to prayer every Friday to mosque. At the relatively young age of 19 he married a girl called F.D. from the village of Negotino-Gostivar. She also lived in Germany where they had a nice life.

But in 2015 many migrants from Arab countries, especially from Iraq, Pakistan and Syria came to Hamburg. This included a Iraqi Imam known as Al-Bekiri. This Imam, who was subsequently identified as a member of ISIS, had the task of recruiting people from Europe. While B.K. was going to the mosque in Hamburg every Friday, he came into contact with Imam Al-Bekiri. This Imam constantly told him how difficult it was to live in Arab countries, and because of this he constantly accused the American and Israeli forces. Since he knew German well contacts began to intensify on other days as well. After a relatively short period of time B.K. began to follow certain rules of living according to Islamic law. This was reflected in his wife and mother. He began to pray 5 times a day, and had his wife and mother do the same. B.K. began to change the company he kept, and see for several hours every day the Imam from Iraq. In a year or so the person completely changed his behavior. He constantly read the Quran and went regularly to mosque in Hamburg. He did not go shopping, to discotheques, etc. He began to dress simply as much as possible, and grew a beard. B.K. no longer paid much attention to his own appearance.

In 2016 his family had a wedding in North Macedonia where his sister married off her son. So, they all agreed to go to North Macedonia for the wedding. B.K. was persuaded along with his parents, his wife and six sisters to go to his homeland. He would arrive after two days by plane. So, everyone came home as they had agreed. After two days he contacted his sister and informed her that he would not be coming because he was in Syria. At that moment his father immediately had a heart attack, and his mother, together with all 6 sisters and his wife, experienced severe trauma and mental anxiety. Imam Al Bekiri had organized everything for his travel to Syria. B.K. along with 6 other people of German nationality from Hamburg went to Vienna first. From there they traveled by airplane to Istanbul. When they arrived in Istanbul they were met by an ISIS person who had been waiting. He sent them to Gaziantep, and finally to Kilis. Kilis is a city bordering Syria and controlled by ISIS in 2016. When B.K. arrived in Syria he was dressed in a uniform, and signed an act called an ISNISHADIJE.

Isnishadije is an oath where a soldier of ISIS swears that he would fight, and that his life would be given up in holy war. However, if he survived then his holy war would continue independently in the name of Allah. He would be known as a lonely wolf. He was initially sent to a training camp to learn how to use weapons. Then he left for the war's hot spots; mostly in Raka. After a certain period of time the members of ISIS were told that if they were married they could bring their women. In that case they would have a better status. This meant that they would not sleep with the other soldiers, but would be given

an apartment. So, he called his wife and invited her to come to Syria. First she went to Hamburg and contacted Imam Al-Bekiri, giving him her number as well as address. After this his wife, without the consent of the parents, makes contact with an Imam in Hamburg to secretly leave for Germany. Interestingly B.K., while still in Germany, had a secret love affair with a German girl who had also been converted and received into Islam. Thus, several German girls had also been under the strong influence of Imam Al-Bekiri in Hamburg. This girl knew that B.K. had a wife, but the woman from North Macedonia did not know that her husband had a secret love in Germany. When she arrived in Germany the Imam was waiting along with three other women, including that German girl. He sent them to Syria along the same route as B.K had gone before. Because he had two women ISIS allowed B.K. to take two flats; one over another in the same building. He could spend one night with his wife and another with the German girl; this according to Islamic law. They stayed for a year and a half, and both women gave birth while there.

B.K. participated in the battles, but in 2017 a major offensive against ISIS began. The city of Raka fell into the hands of the Syrian army. B.K, together with several fighters from ISIS, escaped to Turkey where they planned to commit terrorist acts.

But the Turkish security service MIT discovered them. Deprived of liberty B.K. was with an Imam from Bosnia who had been armed with explosives and deliberately trying to commit terrorist acts in Turkey. In the meantime both of B.K.'s women, along with their children, remained in Raka. After a certain period of time they relocated close to the Turkish border where the Turkish army had built a camp. They settled in the camp, but they were forbidden to enter Turkey because they did not have any documents. All the children, born into this chaos, did not have any documentation, certificates, passports or the like. The children were not registered in North Macedonia or in Germany because they were born in Syria. By rumor the family learned that he was arrested by the Turkish police force, and was being held in prison in Turkey. So, the older sister, from Germany goes to Turkey to help her brother to get out of prison. But the Turkish authorities arrested her and accused her of financing a terrorism group. After this the Macedonian intelligence services become involved, which together with the MIT, managed to publish the children's documents and thus bring them to Macedonia. The sister was released after one month of detention while B.K. had been declared guilty and sentenced to 15 years in prison. At the present time he is in a Turkish prison serving his prison sentence.

9. CONCLUSION

Participation in foreign military, paramilitary and paramilitary formations is a novelty in our criminal code. It is the result of the frequency of this phenomenon in North Macedonia, and in many other countries around the world. The danger of this phenomenon is even greater given the fact that, after their return to their home countries, these fighters pose a threat to the security of each state itself due to their ideological indoctrination. In the Republic of North Macedonia several police actions (Celia, 1, 2, 3) were undertaken, and aimed at preventing the sanctioning of this phenomenon. These are considered one of the

more successful actions in the entire region and beyond. But even today a considerable number of women and children are still in Syria. Recently, in Kosovo 33 women returned from Syria. Some 70 children had been born to them while they were there. According to a report from Deutsche Welle TV in 2019 there are still 550 women, along with their children, from European states who are refused citizenship. They are camped along the Syrian/Turkish border.

This phenomenon must be eradicated from all societies in which it comes to expression. In order to eradicate this evil, international states must be prepared by all aspects. This includes harmonization of legal codes with that of the EU and following of international standards in the fight against this phenomenon and changes to criminal codes, etc.

REFERENCES

1. Abrahams, R. (2015). *Vigilant Citizens: Vigilantism and the State*. Cambridge: Polity Press.
2. Ackerman, G., Tamsett, J. (2018). *Jihadists and Weapons of Mass Destruction*. Boca Raton/London/New York: CRC Press.
3. Akbar, M. J. (2016). *The Shade of Swords: Jihad and the Conflict between Islam & Christianity*. London: Routledge.
4. Badey, T. J. (2018). Def Ackerman, G., Tamsett, J. (2018). *Jihadists and Weapons of Mass Destruction*. Boca Raton/London/New York: CRC Press ining International Terrorism: A Pragmatic Approach. *Terrorism and Political Violence*, 10 (1): 90-107.
5. Beckford, J., Joly, D., Khosrokhavar, F. (2015). *Muslims in Prison: Challenges and Change in Britain and France*. Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
6. Criminal Law of the Republic of Macedonia. Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 37/96.
7. Gleys, A., Pope, C. (2005). *When Students Turn to Terror: Terrorist and Extremist Activity on British Campuses*. London: The Social Affairs Unit.
8. Kotovchevski, M. (2017). *Modern terrorism*. Skopje: Macedonian civilization.
9. Silke, A. (2017). The role of the organization in suicide terrorism. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 4.

Ivana Šarić Kapelj, Udruga BIOM, Hrvatska, ivana.saric@biom.hr

PROTUZAKONITI LOV PTICA U HRVATSKOJ: STAVOVI I POTREBE POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

Sažetak

U Hrvatskoj godišnje u protuzakonitom lovu strada oko 500.000 ptica, zbog čega je Hrvatska među najgorim državama na Sredozemlju glede krivolova ptica. Delta Neretve i kontinentalni ribnjaci neke su od crnih točaka krivolova u Hrvatskoj, lokaliteti koji su ujedno i ključna staništa za gniježđenje, zimovanje i odmor ptica. Ptičja vrsta koja se u Hrvatskoj protuzakonito lovi u najvećem broju jest prepelica. Naime, procjenjuje se da oko 100.000 jedinki godišnje strada u Hrvatskoj u protuzakonitom lovu uz pomoć umjetnog vaba.

Zbog razmjera problema, Inspekcija zaštite prirode pri Ministarstvu zaštite okoliša i energetike u 2018. educirala je policijske službenike o protuzakonitom lovu ptica u Hrvatskoj. U edukaciji policijskih službenika sudjelovala je i Udruga Biom, koja s nadležnim institucijama aktivno radi na suzbijanju krivolova ptica. U sklopu edukacije djelatnici Udruge putem anketnih upitnika ispitali su stavove policijskih službenika vezane za protuzakoniti lov. U istraživanju su sudjelovala 394 policijska službenika iz 19 županija u Hrvatskoj. Upitnikom je utvrđena učestalost susretanja policijskih službenika s protuzakonitim lovom, njihova motivacija za njegovo suzbijanje, glavni problemi i izazovi s kojima se susreću te njihovi prijedlozi za moguća rješenja. Analizom anketnih upitnika utvrđeno je kako se većina ispitanih policijskih službenika ne susreće u radu s protuzakonitim lovom ptica. Policijski službenici su kao glavnu prepreku za suzbijanje krivolova prepoznali vlastitu profesionalnu deprivaciju na tu temu – od manjka specifične edukacije do kapaciteta u vidu broja dostupnih službenika i opreme te nepostojanja jedinstvenog protokola za postupanje. Kao potencijalna rješenja službenici su naveli nastavak edukacija, pojačanu suradnju i rad s drugim nadležnim institucijama te potrebu za jačanjem svijesti javnosti o ovoj temi.

Ključne riječi: krivolov, ptice, edukacija, upitnici, policijski službenici.

1. UVOD

Nezakonite radnje, kao što su trovanje i uzimanje životinja iz prirode, globalno su prepoznate kao jedan od značajnih uzroka nestajanja živog svijeta (Gavin, Solomon i Blank, 2010; St. John i sur., 2010). Brojne vrste ptica, poglavito one migracijske, prekomjerno su

uzimane iz prirode i to često nezakonitim radnjama (BirdLife International, 2013; Kirby i sur., 2008). Nezakonito ubijanje ptica prepoznato je kao izraziti problem za očuvanje divljih populacija ptica u Sredozemlju (Emile, Noor i Dereliev, 2014) te je napravljena nekolicina studija o procijenjenom broju ubijenih ptica u navedenoj regiji (CABS, 2014; Schneider-Jacoby i Spangenberg, 2010). Brochet i suradnici objavili su 2016. godine najnoviju i najpotpuniju procjenu broja nezakonito ubijenih ptica u Sredozemlju, koja uključuje i Hrvatsku, u znanstvenom radu „Preliminarna procjena opsega i razmjera nezakonitog ubijanja i uzimanja ptica na Sredozemlju“. Prema studiji, u Sredozemlju je svake godine ilegalno ubijeno između 11 i 36 milijuna ptica.

U Hrvatskoj u *protuzakonitom lovu strada oko 500.000 ptica godišnje*, zbog čega je Hrvatska među najgorim državama na Sredozemlju po razmjerima protuzakonitog lova ptica (Brochet i sur., 2016). Osim što stradavaju strogo zaštićene vrste, ilegalno se ubijaju i lovne vrste ptica prekomjernim izlovom pomoću nedozvoljenih sredstava (Brochet i sur., 2016; Mikuška i sur., 2014).

Prema Direktivi o pticama¹ Europske unije i hrvatskom zakonodavstvu, sredstva, naprave i metode za masovno ili neselektivno hvatanje ili ubijanje ptica zabranjene su upravo zbog prekomjernog utjecaja koje imaju, ili bi mogle imati, na broj ptica. No, prilikom protuzakonitog lova u Hrvatskoj često su korištena upravo nezakonita sredstva ili metode, kao što su *električne vabilice, mreže, zamke, automatsko oružje, umjetna rasvjeta te vozila ili plovila na motorni pogon*. Osim toga, protuzakoniti lov često se odvija po noći, na područjima koja nisu lovište (sve more i određena zaštićena područja) te iz objekata koji nisu zavedeni u lovnogospodarske osnove (Durst i Mikuška, 2017).

Delta Neretve, kontinentalni ribnjaci, cjelokupna jadranska obala te zadarsko zaleđe samo su neke od *crnih točaka protuzakonitog lova u Hrvatskoj*, koje uključuju lokalitete koji su ujedno i izrazito važna staništa za gniježđenje, zimovanje i odmor strogo zaštićenih vrsta ptica (Brochet i sur., 2016; Mikuška i sur., 2014; Šarić i Budinski, 2018; Tutiš i sur., 2013). Ptičja vrsta koja se u Hrvatskoj protuzakonito lovi u najvećem broju jest *prepelica (Coturnix coturnix)*. Procjenjuje se da *oko 100.000 jedinki godišnje strada u Hrvatskoj u protuzakonitom lovu uz pomoć električnog vaba* (Brochet i sur., 2016). Također, Hrvatska je na visokom trećem mjestu u Europi po broju ilegalno ubijenih liski (*Fulica atra*) godišnje, čiji se protuzakoniti lov odvija većinom na delti Neretve (Brochet i sur., 2016). Posebno su ugrožene i vrste koje imaju mali broj jedinki u Hrvatskoj te one koje odlikuje dugo generacijsko vrijeme (kasno spolno sazrijevanje i mali broj mladih), kao što su mnoge ugrožene vrste grabljivica (Tutiš i sur., 2013).

Neki od socioekonomskih pokretača protuzakonitog lova u državama smještenim duž jadranskog seobnog puta (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Sjeverna

¹ Istraživanje je napravljeno uz potporu Europske unije te fondacija MAVA, EuroNatur i Birdlife International: programom Life u sklopu projekta „Life Against Bird Crime - LIFE17 GIE/NL/000599“ te projektom Adriatic Flyway 4. Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds.

Makedonija i Srbija) zarada su od lovnog turizma i prodaje ubijenih jedinki, sport i rekreacija u slobodno vrijeme, držanje ptica pjevica u zatočeništvu te trofejni lov (Butchart, 2008; Durst i Mikuška, 2017).

Upravo zbog raširenosti i razmjera protuzakonitog ubijanja ptica u Europskoj uniji, brojne institucije i stručnjaci *pozivaju na nultu toleranciju protiv ove prijetnje za ptice*. Nadalje, Europska je komisija 2012. godine objavila „Plan za suzbijanje ilegalnog ubijanja, hvatanja i trgovine pticama“². Također, u sklopu Konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija), čija je potpisnica i Hrvatska, uspostavljena je radna skupina za provođenje Tuniškog akcijskog plana³, koji ima za cilj smanjenje broja protuzakonito ubijenih ptica na Sredozemlju. Oba međunarodna akcijska plana, kao i Crvena knjiga ptica Hrvatske (Tutiš i sur., 2013), navode kako je za uspješno suzbijanje krivolova ključna učinkovitija provedba odredbi Zakona o lovstvu⁴, zakona i propisa iz područja zaštite prirode te jačanje nadzora protuzakonitog lova na terenu od strane represivnog aparata. Osim navedenih zakona, hrvatski Kazneni zakon⁵ usklađen je s Direktivom EU-a o kaznenim djelima protiv okoliša⁶, a nezakonito uzimanje ptica iz prirode pripada kaznenim djelima protuzakonitog lova i ribolova⁷.

Prema posljednjem objavljenom izvješću Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (DORH) za 2017. godinu, u ukupnoj strukturi kriminaliteta ova kaznena djela participiraju s neznatnih 0,7 % svih prijavljenih poznatih fizičkih osoba. Prema izvještajima iz 2015., 2016. i 2017. godine DORH smatra kako je ovako mali postotak spomenutih kaznenih djela posljedica *nedovoljno razvijene ekološke svijesti* slijedom čega se pojedina ponašanja uopće niti ne doživljavaju kao delikti. Također smatraju kako bi *pojačanim aktivitetom nadležnih službi i institucija*, čiji je zadatak otkrivanje i prijavljivanje kaznenih djela protuzakonitog lova, došlo do izmjene ovakve situacije. U tom slučaju otvara se mogućnost za pravovremeno prepoznavanje ovih kaznenih djela i podnošenje kvalitetnih kaznenih prijava, što bi u konačnici imalo i preventivno djelovanje (DORH, 2015, 2016, 2017).

Inspekcija zaštite prirode pri Ministarstvu zaštite okoliša i energetike organizirala je 2018. godine edukaciju za policijske službenike o suzbijanju protuzakonitog lova ptica. Do sada je Ministarstvo zaštite okoliša i energetike organiziralo samo edukaciju graničnih službenika o protuzakonitim radnjama protiv prirode. Stoga je edukacija održana 2018. godine bila prva na navedenu tematiku za preostale policijske službenike, koji su također

² European Parliament resolution of 15 January 2014 on wildlife crime (2013/2747(RSP)) „Roadmap towards eliminating illegal killing, trapping and trade of birds.“

³ Recommendation No. 164 (2013) on the implementation of the Tunis Action Plan 2013-2020 for the eradication of illegal killing, trapping and trade of wild birds.

⁴ Zakon o lovstvu, Narodne novine broj 99/2018.

⁵ Kazneni zakon, Narodne novine broj 125/2011., 144/2012., 056/2015., 061/2015., 101/2017., 118/2018.

⁶ Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law.

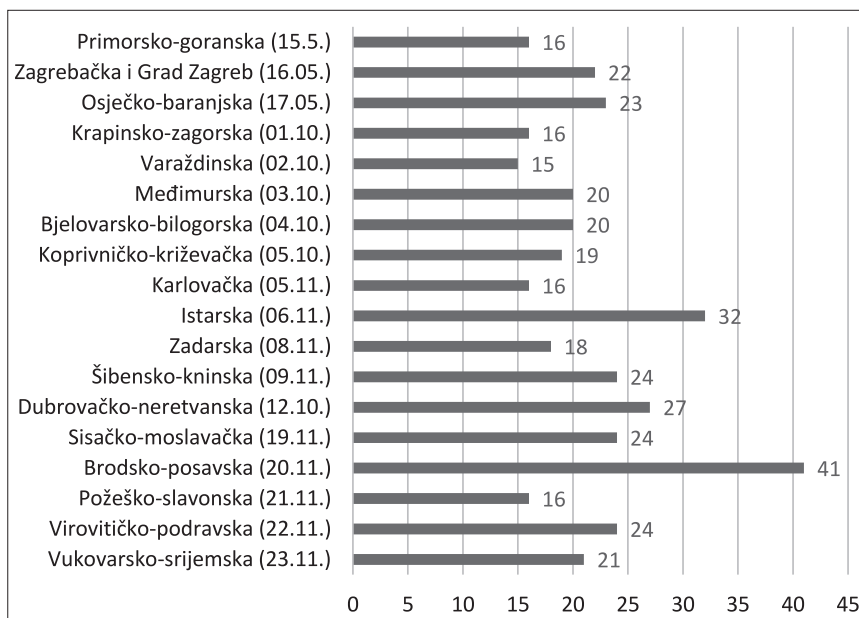
⁷ Kazneni zakon, Narodne novine broj 125/2011., članak 204.

jedni od najbitnijih dionika za suzbijanje protuzakonitog lova na ptice. Edukativna predavanja održana su u svim županijama u Hrvatskoj, a policijskim službenicima objašnjen je pojam protuzakonitog ubijanja ptica, njegov zakonski okvir, pregled vrsta koje su najčešće pogođene te najčešće korišteni ilegalni alati. U edukaciji policijskih službenika sudjelovala je i Udruga Biom, hrvatski BirdLife partner, koja s nadležnim institucijama aktivno radi na suzbijanju krivolova ptica. Tijekom edukativnih predavanja djelatnici su Udruge zajedno s policijskim službenicima proveli anketne upitnike te tako istražili njihove stavove o protuzakonitom lovu.

2. METODE

2.1. Cilj istraživanja

Glavni cilj istraživanja bio je utvrditi koliko se često policijski službenici susreću s krivolovom ptica te koje su njihove potrebe za uspješno suzbijanje navedenog. Zbog raširenosti i razmjera krivolova u Hrvatskoj, temeljna pretpostavka istraživanja bila je kako se policijski službenici ne susreću u svakodnevnom radu s protuzakonitim lovom, odnosno kako nadležne institucije nisu dovoljno aktivirane za njegovo suzbijanje. (DORH, 2015, 2016, 2017). Druga temeljna pretpostavka bila je da su policijski službenici trenutačno nedovoljno educirani o tematici te kako je upravo to jedan od mogućih razloga za nisku detekciju krivolova na terenu.

Grafikon 1. Vrijeme održavanja edukacije i broj policijskih službenika po županijama u 2018. godini.

2.2. Uzorak istraživanja

U istraživanju su sudjelovala 394 policijska službenika iz 19 županija u Hrvatskoj, a na grafikonu 1 prikazan je broj sudionika po županiji. Istraživanje je rađeno na prigodnom uzorku, odnosno na onim policajcima koji su se odazvali na edukaciju o protuzakonitim radnjama nad pticama. Sudionici istraživanja bili su službenici iz različitih postaja unutar određene županije te iz različitih uprava: uprava policije, kriminalističke policije te granične policije. Istraživanje je provedeno od travnja do studenog 2018. godine.

2.3. Instrument

U svrhu sakupljanja deskriptivnih i kvantitativnih podataka, odnosno stavova i mišljenja ispitanika o temi protuzakonitog lova ptica u Hrvatskoj, sa svim sudionicima istraživanja proveden je polu-strukturirani upitnik (Vujević, 2002). Anketni upitnik sastojao se od ukupno 6 pitanja, od kojih su tri bila zatvorenog tipa s već ponuđenim odgovorima, a preostala tri pitanja bila su otvorenog tipa. Pitanja zatvorenog tipa odnosila su se na učestalost susretanja policijskih službenika s protuzakonitim lovom u svakodnevnom radu te njihova osobna motiviranost za njegovo suzbijanje. Za navedena dva pitanja koristila se ljestvica stavova, odnosno skala Likertova tipa, s rasponom od 1 do 5 (Likert, 1932). Pri tome je broj „1“ označavao da se službenici s krivolovom susreću „izrazito rijetko“, odnosno u drugom pitanju da „nisu uopće motivirani“ za suzbijanje krivolova. Na oprečnoj strani ljestvice broj „5“ označavao je da se policijski službenici „izuzetno često susreću s krivolovom“, odnosno u drugom pitanju da su „izrazito motivirani za suzbijanje krivolova“. Za sve županije izuzevši Primorsko-goransku, Osječko-baranjsku, Zagrebačku i Grad Zagreb, uvedeno je i treće anketno pitanje zatvorenog tipa, čiji je cilj bio prikupiti podatke jesu li policijski službenici lovci. Za navedeno pitanje službenicima je bio ponuđen binarni odgovor s opcijama „da“ i „ne“. U anketnom upitniku tri su pitanja bila otvorenog tipa, kako bismo zabilježili što je moguće širi raspon odgovora na njih bez pristranosti nametnute od sastavljača upitnika (Schuman i Presser, 1979). Prvo pitanje otvorenog tipa odnosilo se na glavne probleme i izazove za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova, a s kojima se službenici susreću. U drugom pitanju prikupljeni su prijedlozi ispitanika o mogućim rješenjima za uspješno suzbijanje krivolova. Za navedena dva pitanja nije postojalo ograničenje broja problema i prijedloga koje službenici mogu navesti. Zadnje otvoreno pitanje u anketnom upitniku bilo je ujedno i posljednje pitanje u kojem su ispitanici mogli napisati „bilo kakav dodatni komentar“. Dio ispitanika u ovom je dijelu upitnika dao odgovor na prethodna dva otvorena pitanja, stoga su i takvi odgovori analizirani u ovome istraživanju.

2.4. Način provođenja istraživanja

Sukladno sa svim pravilima etičnosti znanstvenog istraživanja podaci su prikupljeni anonimnim i dobrovoljnim anketiranjem sudionika istraživanja. Provoditelj istraživanja naglasio je prije podjele anketnih upitnika sudionicima kako u istraživanju sudjeluju anonimno, dobrovoljno te kako mogu odustati i vratiti upitnik u bilo kojem trenutku.

Istraživač je sudionicima unaprijed pojasnio cilj istraživanja. Istraživač je za vrijeme ispunjavanja upitnika bio prisutan u prostoriji za eventualne upite, no ni na koji način nije utjecao na odgovore ispitanika. Anketa se provodila grupno, odnosno svi sudionici bili su u istoj prostoriji. Nakon što su ispitanici ispunili anketne upitnike, istraživač ih je spremio u kuverte. Unos podataka također je organiziran tako da jamči apsolutno očuvanje anonimnosti ispitanika.

2.5. Obrada podataka

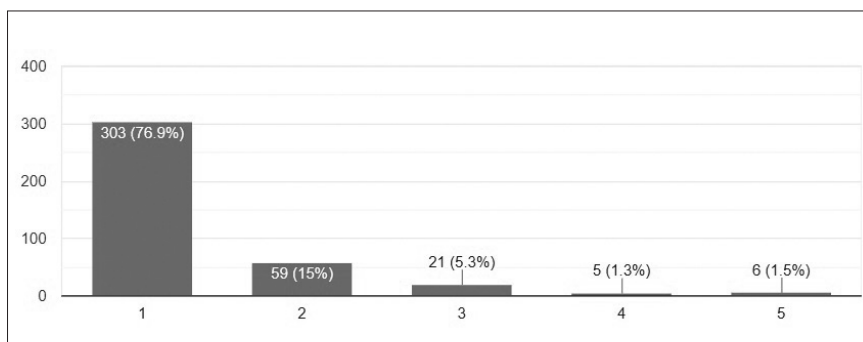
Podaci iz anketnih upitnika uneseni su u tablični format radi lakše provedbe analize. Kako bi se učestalost susreta ispitanika s krivolovom te njihova osobna motivacija za suzbijanje istog mogla uspoređivati između županija, korištena je srednja vrijednost odgovora policijskih službenika unutar određene županije.

Za pitanja otvorenog tipa korištena je tematska analiza, prilikom koje su dobiveni podaci kategorizirani u određeni broj tema (Braun i Clarke, 2006). Budući da je delta Neretve područje s najvećom stopom protuzakonitog lova u Hrvatskoj (Brochet i sur., 2016), tijekom analize anketnih upitnika posebna pažnja posvećena je potrebama policijskih službenika iz Dubrovačko-neretvanske županije.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Provođenjem ovog istraživanja dobiven je uvid u stavove, probleme i potrebe policije za uspješnim suzbijanjem protuzakonitog lova.

Na pitanje „Koliko se često susrećete s protuzakonitim lovom u vašem svakodnevnom radu?“, odgovorili su svi policijski službenici koji su sudjelovali u istraživanju, njih ukupno 394. Rezultati odgovora na ovo pitanje prikazani su na grafikonu 2. Prikaz koliko se često policajci susreću s krivolovom u pojedinoj županiji nalazi se u tablici 1.

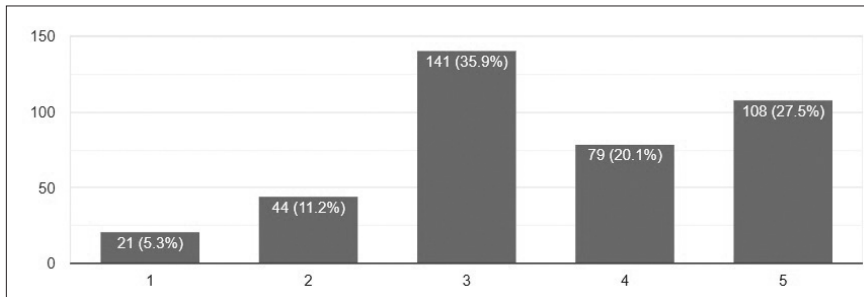
Grafikon 2. Koliko se često susrećete s protuzakonitim lovom u svome svakodnevnom radu? (1 = izrazito rijetko - 5 = izrazito često)

Tablica 1. Prikaz srednjih vrijednosti osobne procjene učestalosti susreta s protuzakornim lovom u pojedinoj županiji; pritom je 1 = izrazito rijetko, dok je 5 = izrazito često

Županija	Srednja vrijednost učestalosti susreta s krivolovom (osobna procjena službenika)
Dubrovačko-neretvanska	1,9
Primorsko-goranska	1,7
Međimurska	1,6
Zadarska	1,5
Vukovarsko-srijemska	1,4
Požeško-slavonska	1,3
Istarska	1,3
Karlovačka	1,3
Virovitičko-podravska	1,3
Varaždinska	1,3
Bjelovarsko-bilogorska	1,2
Zagrebačka	1,2
Osječko-baranjska	1,2
Brodsko-posavska	1,2
Šibensko-kninska	1,2
Koprivničko-križevačka	1,1
Sisačko-moslavačka	1,1
Krapinsko-zagorska	1,0

Većina policijskih službenika, čak njih 76,9 % gotovo se nikada ne susreće s krivolovom na terenu. S ovom ilegalnom radnjom najčešće se susreću policajci iz Dubrovačko-neretvanske županije, što ne čudi s obzirom na to da je delta Neretve jedna od crnih točaka protuzakornog lova ptica u Hrvatskoj (Brochet i sur., 2016). S obzirom na to da je na tom području prema zapažanjima istraživača krivolov izrazito čest i vidljiv, pretpostavka je bila kako će se ispitanici iz te županije češće susretati s krivolovom ptica nego službenici iz drugih županija (Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Dubrovačko-neretvanske županije, 2016; Mikulić i Radović, 2007; Šarić, Dender i Budinski, 2019 – u tisku). Nakon Dubrovačko-neretvanske županije, najčešće se s krivolovom susreću službenici iz Primorsko-goranske, Krapinsko-zagorske i Požeško-slavonske županije. Policajci iz Bjelovarsko-bilogorske županije navode kako se gotovo nikada ne susreću s protuzakornim lovom, što je suprotno terenskim podacima Udruge Biom koji ukazuju na izrazito čestu upotrebu električnih vabilica za protuzakorniti lov prepelica na tom području.

Ukupno 393 policijska službenika odgovorila su na drugo pitanje u upitniku „Na skali od 1 do 5 označite koliko ste osobno motivirani za sprječavanje protuzakonitog lova ptica u vašem svakodnevnom radu“. Prikaz odgovora nalazi se na grafikonu 3. Prikaz stupnja osobne motivacije službenika za suzbijanje krivolova po županijama nalazi se u tablici 2.

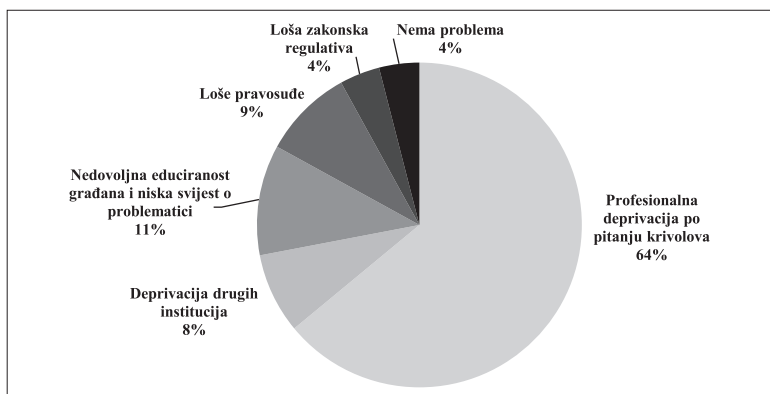
Grafikon 3. Koliko ste osobno motivirani za sprječavanje protuzakonitog lova ptica u vašem svakodnevnom radu? (1 = nisam uopće motiviran - 5 = izrazito sam motiviran).

Tablica 2. Koliko ste motivirani za suzbijanje krivolova u pojedinoj županiji? (1 = nisam uopće motiviran - 5 = izrazito sam motiviran)

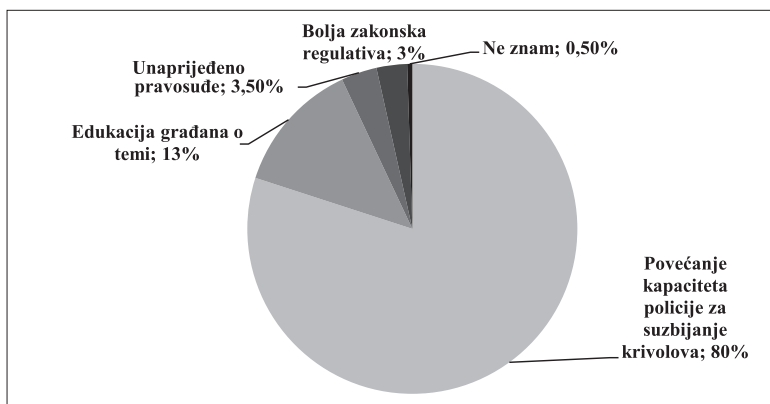
Županija	Srednja vrijednost stupnja motivacije za suzbijanje krivolova
Primorsko-goranska	4
Krapinsko-zagorska	3,9
Požeško-slavonska	3,9
Sisačko-moslavačka	3,8
Vukovarsko-srijemska	3,8
Virovitičko-podravska	3,7
Dubrovačko-neretvanska	3,7
Zadarska	3,7
Koprivničko-križevačka	3,6
Osječko-baranjska	3,6
Varaždinska	3,6
Međimurska	3,5
Karlovačka	3,5
Istarska	3,4
Bjelovarsko-bilogorska	3,3
Zagrebačka	3,0
Šibensko-kninska	3,0
Brodsko-posavska	2,9

Čak 47,6 % anketiranih policajaca motivirano je ili izrazito motivirano za suzbijanje krivolova, dok njih 16,5 % nije motivirano. Preostalih 35,9 % službenika u navedenom su pitanju označili vrijednost „3“ na ljestvici, odnosno kako su „srednje motivirani“ za suzbijanje krivolova. Ovu bi se skupinu moglo potaknuti na suzbijanje krivolova rješavanjem eventualnih prepreka koje su naveli kao ograničavajuće za vlastiti rad.

Na treće pitanje u upitniku, „Koji su za vas glavni problemi i izazovi za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova?“, odgovorila su 293 policijska službenika, odnosno 74 % ispitanika. Službenici su naveli ukupno 376 problema i izazova za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova, koji su grupirani u 6 tema (grafikon 4). Na četvrto pitanje u upitniku „Što bi vam pomoglo za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova?“ odgovorila su 284 policajca, odnosno 72 % ispitanika. Službenici su naveli ukupno 384 preporuke za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova, koje su grupirane u 5 tema (grafikon 5).

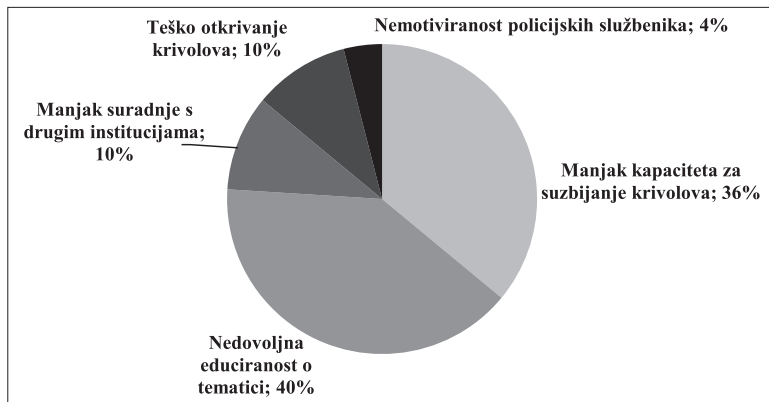

Grafikon 4. Koji su za vas glavni problemi i izazovi za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova? (N = 376 problema i izazova, koje su policijski službenici naveli, grupirani su u 6 tema)

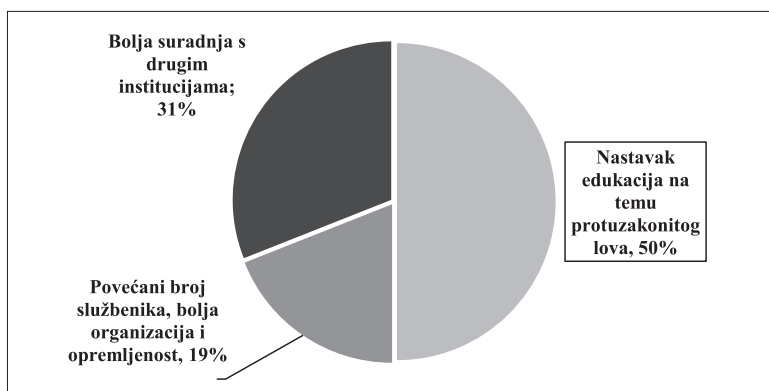
Grafikon 5. Što bi vam pomoglo za uspješno sprječavanje protuzakonitog lova? (N = 384 preporuke, koje su grupirane u 5 glavnih tema)

Kao glavni problem za suzbijanje krivolova policajci, njih 64 %, navode *profesionalnu deprivaciju* na tu temu (grafikon 4). Kao glavne razloge za vlastitu profesionalnu deprivaciju na temu krivolova policajci navode: 1) nedovoljnu educiranost o tematici – 40 %, 2) manjak kapaciteta za suzbijanje protuzakonitog lova – 36 %, 3) manjak suradnje s drugim nadležnim institucijama za suzbijanje protuzakonitog lova – 10 %, 4) teško otkrivanje samog krivolova – 10 % te 5) nemotiviranost policijskih službenika za suzbijanje ove prijetnje za ptice – 4 % (grafikon 6).

Grafikon 6. Razlozi zbog kojih policijski službenici smatraju da su profesionalno deprivirani za uspješno suzbijanje protuzakonitog lova

Kao preporuku za nadilaženje profesionalne deprivacije na temu protuzakonitog lova, čak 80 % policijskih službenika navelo je kako je potrebno povećati kapacitete policije (grafikon 5) i to u nekoliko segmenata: 1) nastavak edukacije na temu protuzakonitog lova – 50 %, 2) bolja suradnja s drugim institucijama nadležnim za suzbijanje krivolova – 31 % te 3) povećani broj službenika, bolja organizacija rada i opremljenost – 19 % (grafikon 7).

Grafikon 7. Prijedlozi policijskih službenika kako nadići profesionalnu deprivaciju za uspješno suzbijanje protuzakonitog lova

Službenici su prepoznali *manjak vlastite edukacije* o protuzakonitom lovu ptica te navode kako do sada nisu primili nikakvu formalnu edukaciju o toj tematici. Napominju kako im nedostaju znanja o strogo zaštićenim ptičjim vrstama te zakonskim propisima i procedurama na temu krivolova. Ispitanici su također stava kako nisu osviješteni o razmjeru problema i važnosti ptica za prirodu. Kao glavnu preporuku za što uspješnije suzbijane protuzakonitog lova policajci navode kako je *ključan nastavak edukacija na ovu temu* (grafikon 7). Zaključuju kako im je potrebna generalna edukacija na temu krivolova, koja bi pokrivala zakonske propise, ilegalne alate koji se koriste u krivolovu, staništa i kritične točke na kojima se protuzakoniti lov odvija, uz pokazni rad na terenu. Također ističu kako im je potrebna edukacija prepoznavanja vrsta ptica, barem onih koje najčešće stradavaju u krivolovu.

Kao drugi problem profesionalne deprivacije službenici navode *manjak kapaciteta za suzbijanje protuzakonitog lova* i to u vidu dostupnog broja ljudi, opreme i unutarnje organizacije (grafikon 6). Naime, službenici kao problem navode manjak vremena za bavljenje ovom tematikom uslijed drugih obaveza, kao i preopterećenost birokracijom. Nadalje, navode kako je teško operativno pokriti veliki teren na kojem se protuzakoniti lov odvija. Također smatraju kako je krivolov specifična vrsta kaznenog djela koja se odvija na terenu koji službenici često ne nadziru. Stoga zaključuju kako trenutačno *ne postoji dovoljan broj dostupnih policijskih službenika* za kontinuirano suzbijanje protuzakonitog lova. Policajci kao problem navode i *manjak tehničke opreme* za suzbijanje krivolova, kao što su odgovarajuća terenska vozila, plovila, sredstva za rad po noći i nadzorne kamere. Kao primjer, policijski službenici iz neretvanskog područja ne posjeduju plovilo, koje je nužno za suzbijanje krivolova ptica koji se tamo odvija isključivo na morskom ili močvarnom području (Šarić, Dender i Budinski, 2019 – u tisku, osobna komunikacija sa službenicima iz neretvanskih policijskih postaja, 2018). Službenici također navode kako trenutačno ne postoji jedinstvena uputa ili nisu svjesni *jedinstvene upute* ili procedure kako procesuirati protuzakoniti lov na terenu. Osim toga, smatraju kako je problem unutarnje organizacije i smjenski rad, koji je u nekim područjima organiziran tako da ne postoji dostupna smjena u ranojutarnjim satima (zora) kada se krivolov često odvija. Navode i problem korupcije u vidu „curenja informacija“ iz policijske postaje, poglavito u manjim mjestima u kojima službenici često osobno poznaju krivolovce. Ispitanici zaključuju kako bi s povećanim brojem policijskih službenika na terenu, češćim ophodnjama, boljom organizacijom rada te adekvatnom opremom mogli uspješnije suzbijati krivolov.

Policajci kao problem također navode *nedostatak suradnje policije s drugim institucijama*, koje imaju nadležnost za suzbijanje krivolova, te generalnu nekoordiniranost s njima (grafikon 6). Posebno je istaknut manjak suradnje između policije i lovačkih udruga, a poglavito suradnje s lovočubarima. Nadalje, policajci smatraju kako je za uspješno suzbijanje protuzakonitog lova također ključna bolja suradnja s inspekcijama, koje bi trebale biti stalno dostupne policiji. To trenutačno nije slučaj jer je propisano radno vrijeme inspekcija od ponedjeljka do petka, dok se protuzakoniti lov najčešće odvija vikendom. Također navode kako je potrebna bolja suradnja policije i institucija nadležnih za determinaciju ptičjih vrsta, kao i bolja suradnja s komunalnim službama pri pronalasku leševa ptica. Napominju kako je

prije svega potrebna politička volja i snažna međusektorska suradnja za suzbijanje krivolova. Također napominju kako bi im kontakt s udrugama za zaštitu prirode pomogao u radu.

Nakon vlastite profesionalne deprivacije na temu krivolova, kao drugi po redu problem za uspješno suzbijanje protuzakonitog lova, 11 % policijskih službenika navelo je nedovoljnu educiranost građana i nisku svijest javnosti o problematici (grafikon 4). Policijski službenici, njih 13 %, također smatra kako je za uspješno suzbijanje protuzakonitog lova potrebna edukacija građana i javnosti na tu temu (grafikon 5). Ispitanici smatraju kako bi bolja zastupljenost ove teme u medijima dovela do češćih dojava građana i pravovremenih informacija o protuzakonitom lovu. Također smatraju kako bi bolja medijska pokrivenost teme mogla doprinijeti prevenciji krivolova. Nadalje, smatraju kako bi djecu trebalo educirati o temi protuzakonitog lova ptica i u okviru školskog kurikulumu. Također navode kako bi formiranje udruge ili volontera za zaštitu ptica na pojedinačnim postajnim područjima, moglo pomoći policijskim službenicima u procesuiranju krivolova.

Policijski službenici, njih 9 %, smatra kako je loše pravosuđe prepreka prilikom suzbijanja protuzakonitog lova (grafikon 4). Kao probleme navode spore sudske procese, teško dokazivanje krivolova na sudu te premale sankcije za optužene. Prema rezultatima istraživanja, 3,5 % službenika smatra kako je bitno unaprijediti pravosuđe (grafikon 5). Smatraju kako bi kazne za krivolovce trebale biti veće te kako bi krivolovci trebali trajno izgubiti lovačku dozvolu, a koncesionari lova u nekim slučajevima i pravo lova na određenom lovištu. Ispitanici navode kako je za suzbijanje krivolova nužan adekvatan rad pravosudnih tijela te kako bi sudski procesi trebali biti brži. Također napominju važnost dosljedne primjene zakona prilikom suđenja jer ponekad nije jasno mora li ptica biti ubijena da se čin smatra krivolovom ili je za osudu dovoljna samo upotreba ilegalnih alata, kao što su električne vabilice. Također napominju kako je bitno provesti edukaciju sudaca o protuzakonitom lovu.

Policijski službenici, njih 8 %, u anketnim upitnicima navode kako im uspješno suzbijanje krivolova otežava i deprivacija drugih institucija nadležnih za suzbijanje protuzakonitog lova (grafikon 4). Ispitanici u anketama navode kako lovci nedovoljno provode aktivnosti nadzora lovišta te da ih je potrebno dodatno educirati o suzbijanju krivolova. Osim lovaca, policija smatra kako su i inspekcije zaštite prirode, lovstva i veterinarstva trenutačno potkapacitirane za uspješno suzbijanje krivolova. Također smatraju kako nadležne institucije često zakažu kod isplaćivanja odšteta za štetu napravljenu od ptica (npr. na usjevima, ribogojilištima, zgradama) te da takvo nefunkcioniranje sustava tjera ljude na krivolov. Ispitanici nadalje smatraju kako su nejasne procedure pri pronalasku mrtve životinje te da nadležne ustanove često zakažu i policajci su primorani „snalaziti se sami“. Službenici generalno napominju kako je potreban veći angažman i suradnja svih sektora za rješavanje problema protuzakonitog lova.

Nadalje, 4 % ispitanih policajca navodi kako im loša zakonska regulativa otežava suzbijanje krivolova (grafikon 4). Smatraju kako je tadašnji Zakon o lovstvu (NN 140/2005.) nedovoljno dorečen te da su pojedini dijelovi zakona „puni rupa“. Također navode kako im problem u radu predstavljaju česte izmjene pojedinih zakona. Stoga, 3 % ispitanika navodi kako bi im

za suzbijanje protuzakonitog lova olakšalo da je zakonodavstvo po tom pitanju bolje, strože i nedvosmisleno (grafikon 5). Smatraju kako bi u zakonodavstvu trebala biti predviđena veća novčana kazna za osobe kojima se dokaže protuzakoniti lov. Dio ispitanika napominje kako je potrebno zakonom zabraniti prodaju uređaja i opreme koja se koristi u krivolovu (npr. električne vabilice), a čija je prodaja trenutno legalna.

Za 4 % policijskih službenika ne postoje problemi za suzbijanje protuzakonitog lova (grafikon 4), a 0,5 % ispitanika ne zna što bi im pomoglo za uspješno suzbijanje krivolova (grafikon 5).

Na peto pitanje u anketnom upitniku „Jeste li lovac“, odgovorilo je ukupno 333 policajca, pri tome je njih 15 % odgovorilo afirmativno, dok ih 85 % nisu lovci.

Na posljednje pitanje anketnog upitnika „Imate li dodatni komentar?“, odgovorila su 53 ispitanika. No, 72 % njihovih odgovora zapravo je bio odgovor na treće ili četvrto pitanje, stoga su analizirani kao odgovori na ta pitanja. Ostatak odgovora, njih 28 %, odnosio se na osvrt provedene edukacije.

4. ZAKLJUČAK

Provođenjem ovog istraživanja, kao i same edukacije, dobiven je uvid u potrebe policije za suzbijanje krivolova, koje je potrebno uzeti u obzir prilikom planiranja budućih aktivnosti za policiju na temu nezakonitih radnji protiv prirode, a poglavito edukacija. Potrebno je provesti *dodatna istraživanja* potreba policijskih službenika u županijama koje su utvrđene kao crne točke krivolova u Hrvatskoj (npr. Dubrovačko-neretvanska, Zadarska te kontinentalne županije sa šaranskim ribnjacima), kao i provesti anketni upitnik s policajcima iz Splitsko-dalmatinske i Ličko-senjske županije, koji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem. Jedno od ograničenja ovog istraživanja jest to što svi ispitanici nisu odgovorili na sva postavljena pitanja, poglavito na ona otvorenog tipa. Također, u istraživanju je sudjelovao prigodni uzorak službenika, odnosno samo oni službenici koji su pribivali na predavanjima. Stoga je u budućim istraživanjima potrebno provesti anketni upitnik i s drugim predstavnicima policije.

Istraživanje je također pružilo puno korisnih saznanja koja bi trebalo dalje istraživati proširujući populaciju ispitanika s ciljem da se problem još cjelovitije zahvati te da se obuhvate sljedeći dionici: djelatnici nadležnih ministarstava i inspekcija, javnih ustanova, lovci, turistički djelatnici i dr.

S obzirom na nerazmjer učestalosti krivolova i broja otkrivenih i procesuiranih slučajeva, *jasna je daljnja potreba jačanja kapaciteta policijskih službenika na navedenu tematiku* (Brochet i sur., 2016; DORH, 2015, 2016, 2017). Potrebno je uzeti u obzir prijedloge ispitanika kako *nadići profesionalnu deprivaciju* na temu protuzakonitog lova, poglavito prijedlog organizacije dodatnih edukacija za policijske službenike na temu nezakonitih radnji protiv prirode. Također je potrebno adekvatno opremiti policijske postaje na crnim točkama krivolova, npr. na području delte Neretve. Nadalje, *međusektorskom suradnjom* potrebno

je kreirati operativne planove suzbijanja krivolova barem na prioritarnim područjima u Hrvatskoj. Isto tako, potrebna je kontinuirana suradnja građana i civilnog društva s policijom, kako bi službenici dobili pravovremene i korisne informacije o protuzakonitom lovu na nekom području.

Ovaj rad predstavlja prvu objavljenu analizu stavova dionika o protuzakonitom lovu ptica u Hrvatskoj te jedini rad u Europskoj Uniji koji je sagledao isključivo stavove policijskih službenika na temu krivolova. Svega je nekoliko istraživanja u Europskoj uniji objavljeno na temu analize stavova dionika o tematici krivolova, a samo u nekolicinu uklopljeni su stavovi policijskih službenika (Jenkins, Mammides i Keane, 2017). Stoga, rezultati ovog istraživanja mogu doprinijeti učinkovitijem suzbijanju nezakonitih radnji nad pticama u Hrvatskoj, ali i šire, u Europskoj uniji.

LITERATURA

1. BirdLife International (2013). *State of the world's birds: indicators for our changing world*. Cambridge, UK: BirdLife International.
2. Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2): 77-101.
3. Brochet, A. L., Van Den Bossche, W., Jbour, S., Ndong'ang'a, P. K., Jones, V. R., Abdou, A. L. I., Razzaq, A., Hmoud, A., Asswad, N. G., Atienza, J. C., Atrash, I., Barbara, N., Bensusan, K., Bino, T., Celada, C., Cherkaoui, S. I., Costa, J., Deceuninck, B., Etayeb, K. S., Feltrup-Azafzaf, C., Figelj J., Gustin, M., Kmecl, P., Kocevski, V., Korbeti, M., Kotrošan, D., Laguna, J. M., Lattuada, M., Leitão, D., Lopes, P., López-Jiménez, N., Lucić, V., Micol, T., Moali, A., Perlman, Y., Piludu, N., Portolou, D., Putilin, K., Quaintenne, G., Ramadan-Jaradi, G., Ružić, M., Sandor, A., Sarajlić, N., Saveljić, D., Sheldon, R. D., Shialis, T., Tsiopelas, N., Vargas, F., Thompson, C., Brunner, A., Grimmett, R., Butchart, S. H. M. (2016). Preliminary assessment of the scope and scale of illegal killing and taking of birds in the Mediterranean. *Bird Conservation International*, 26: 1-28.
4. Butchart, S. H. M. (2008). Red List Indices to measure the sustainability of species use and impacts of invasive alien species. *Bird Conservation International*, 18: 245-262.
5. Committee Against Bird Slaughter (CABS). (2014). *Annual report 2014*. Bonn, Germany: CABS.
6. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law.
7. Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds.
8. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH). (2015). *Izveštće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2015. godinu*. Zagreb: DORH.
9. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH). (2016). *Izveštće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu*. Zagreb: DORH.

10. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH). (2017). Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2017. godinu. Zagreb: DORH.
11. Durst, R., Mikuška, T. (2017). Hunting and bird crime along the Adriatic Flyway - a review of hunting legislation, law enforcement and driving forces. U: Sackl, P., Ferger, S. W. (Ur.) *Adriatic Flyway – Bird Conservation on the Balkans*. Radolfzel: EuroNatur, 29-43.
12. Emile, W., Noor, N., Dereliev, S. (2014). *Plan of action to address bird trapping along the Mediterranean coasts of Egypt and Libya*. Bonn, Germany: UNEP/AEWA Secretariat.
13. European Parliament resolution of 15 January 2014 on wildlife crime (2013/2747(RSP)) „Roadmap towards eliminating illegal killing, trapping and trade of birds.“
14. Gavin, M. C., Solomon, J., Blank, S. G. (2010). Measuring and monitoring illegal use of natural resources. *Conservation Biology*, 24: 89-100.
15. Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Dubrovačko-neretvanske županije. (2016). *Prijedlog plana upravljanja okolišem za uspostavu promatračnica za ptice na području delte rijeke Neretve*. Projekt integracije u EU Natura 2000.
16. Jenkins, H. M., Mammides, C., Keane, A. (2017). Exploring differences in stakeholders' perceptions of illegal bird trapping in Cyprus. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 13 (1): 67.
17. Kazneni zakon Republike Hrvatske. Narodne novine 125/2011., 144/2012., 056/2015., 061/2015., 101/2017., 118/2018.
18. Kirby, J. S., Stattersfield, A. J., Butchart, S. H. M., Evans, M. I., Grimmett, R. F. A., Jones, V., O'Sullivan, J., Tucker, G., Newton, I. (2008). Key conservation issues for migratory land - and waterbird species on the world's major flyways. *Bird Conservation International*, 18 (S): 49-73.
19. Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*, 140: 1-55.
20. Mikulić, K., Radović, D. (2007). *Monitoring utjecaja izgradnje terminala za rasute terete i buke Luke Ploče na ornitofaunu područja Luke, zaštićenog područja jezera Parila i okolice*. Zagreb: Hrvatsko ornitološko društvo.
21. Mikuška, A., Horvat, D., Tomik, A., Mikuška, T. (2014). Impact of hunting on strictly protected bird species in Croatia. *2nd Adriatic Flyway Conference*, Durres (Albania), 45-51.
22. Recommendation No. 164 (2013). on the implementation of the Tunis Action Plan 2013-2020 for the eradication of illegal killing, trapping and trade of wild birds.
23. Schneider-Jacoby, M., Spangenberg, A. (2010). Bird hunting along the Adriatic Flyway – an assessment of bird hunting in Albania, Bosnia-Herzegovina, Croatia, Montenegro, Slovenia and Serbia. U: Denac, D., Schneider-Jacoby, M., Stumberger, B. (Ur.) *Adriatic Flyway – closing the gap in bird conservation*, Radolfzel: EuroNatur, 32-51.
24. Schuman, H., Presser, S. (1979). The Open and Closed Question. *American Sociological Review*, 44 (5): 692-712.

25. St. John, F. A. V., Edwards-Jones, G., Gibbons, J. M., Jones, J. P. G. (2010). Testing novel methods for assessing rule breaking in conservation. *Conservation Biology*, 143: 1025-1030.
26. Šarić, I., Budinski, I. (2018). *Zaštitimo Jadranski seobeni put – Delta Neretve*. Zagreb: Udruga BIOM.
27. Šarić, I., Dender, D., Budinski, I. (2019., ožujak). Neretva delta – How to tackle poaching in a maze of reedbeds? *3rd Adriatic Flyway Conference*, Fruška Gora (Srbija). (U tisku)
28. Tutiš, V., Kralj, J., Radović, D., Čiković, D., Barišić, S. (2013). *Crvena knjiga ptica Hrvatske*. Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Državni zavod za zaštitu prirode.
29. Vujević, M. (2002). *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*. Zagreb: Školska knjiga.

ILLEGAL KILLING OF BIRDS IN CROATIA: AN OVERVIEW OF ATTITUDES AND NEEDS OF POLICE OFFICERS

Abstract

In Croatia around 500.000 birds are illegally killed each year, placing Croatia as one of the worst countries in the Mediterranean concerning illegal killing of birds (IKB). Some of the hotspots of IKB in Croatia are Neretva Delta and carp fishponds, which also serve as important stopover, breeding and wintering sites. The most affected bird species is the Common quail, with around 100.000 birds killed each year by using illegal tape lures. Due to the vast scale of the problem, in 2018 the Nature Protection Inspectorate (Ministry of Environment and Energy) educated police officers on IKB in Croatia. Employees of Association Biom served as trainers during educational courses, due to actively tackling IKB with competent institutions. As part of the training, questionnaires were conducted among 400 police officers from 19 counties. The questionnaire focused on determining their motivation to tackle IKB, major problems and challenges they deal with and their suggestions for possible solutions. The preliminary analysis of their answers determined that most police officers do not encounter IKB during their work. However they are highly motivated to combat this issue. As the main obstacles to tackle IKB, the police officers mentioned lack of capacity in means of available officers and equipment, no specific and sole protocol for handling such cases and lack of education on the topic. As potential solutions the police officers noted new education about IKB, increased cooperation with other competent institutions and the need of awareness raising of the general public on the topic.

Keywords: illegal killing of birds, education, questionnaire, police officers.

Saša Mijalković, Ph.D, Full Professor, The Academy of Criminalistic and Police Studies, Serbia, sasa.mijalkovic@kpu.edu.rs

Dragana Čvorović, Ph.D, Assistant Professor, The Academy of Criminalistic and Police Studies, Serbia, dragana.cvorovic@kpu.edu.rs

Veljko Turanjanin, Ph.D, Assistant Professor, Faculty of Law, University of Kragujevac, Serbia, vturanjanin@jura.kg.ac.rs

EFFICIENCY OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN CORRUPTIVE CRIMINAL OFFENCES IN THE REPUBLIC OF SERBIA – NEW CHALLENGES

Abstract

The Republic of Serbia brought a new Law on Organization and Jurisdiction of the State Authorities in Suppression of Organized crime, Terrorism and Corruption, which started with application on the 1st of March 2018. The tendencies of the realization of the efficiency of the criminal proceedings in the Republic of Serbia on its way of accession to the European Union have brought few novelties and new legal texts which have faced at the beginning of their application challenges, which require a deeper theoretical analysis, especially in the segment of the corruptive crime. This is especially important, given the fact that with new legal texts special anti-corruption units have been created which should provide better results in the field of fight against this form of crime, especially in the segment of the realization of the preventive aspect of criminal policy. Accordingly, the authors have analysed the subject matter from several aspects: firstly, special anti-corruption units in the Republic of Serbia; secondly, efficiency of the criminal proceedings in combating criminal offences of corruption; thirdly, statistical indicators of the filed criminal charges of the criminal offences of corruption in the Republic Serbia; fourthly, final considerations.

Keywords: public prosecutor, corruption, police, efficiency.

1. THE SPECIALIZATION OF THE BODIES IN CHARGE OF DETECTING, PROVING AND REACHING JUDGMENTS IN CRIMINAL OFFENSES OF CORRUPTION AS ONE OF THE VERY IMPORTANT FEATURES OF THE STATE REACTION TO THEM

For criminal offenses in which the Prosecutor's Office for Organized Crime is in charge of, a special procedure is provided for – a set of specificities that characterize the conduct of authorized criminal procedural entities in criminal proceedings. In this regard, in 2002, the Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Corruption and Other Severe Criminal Offences was adopted,¹ which has undergone many amendments to the present day, and as the last change in the reform process, the Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption was adopted.² The process of improvement of the normative framework of the Republic of Serbia (Bejatović, 2014a) imposes a serious issue of justification of the adoption of new legal solutions, and in support of justification there is the realization of more efficient fight against the criminal offenses of organized crime, and also terrorism and criminal offences of corruption, which represents a significant novelty in the criminal procedural legislation of the Republic of Serbia. Also, the necessity of legal interventions arises as a consequence of the accession of the Republic of Serbia to the European Union, which requires changes in the segment of corruptive crime.

The Law³ imposes the provisions on state authorities responsible for the suppression of organized crime and terrorism, as well as the criminal offences in which they act, but also the state authorities dealing with the suppression of corruption, which is a novelty in the reformed legal text. Considering the topic of this paper, special attention will be paid to the state authorities in suppressing corruption and the criminal offences in which they act.

Regarding the criminal offences dealt with by state authorities in suppressing corruption, the law provides for the following criminal offenses: criminal offences of the abuse against official duty (Article 359 and Articles 366-368 of the Criminal Code of Serbia) and the criminal act of giving and accepting bribes in connection with voting (Article 156 of the CC); criminal offenses against economic interests (Articles 223, 223a, 224, 224a, 227, 228, 228a, 229-232, 232a, 233, Article 235 (4), Articles 236 and 245 of the CC); criminal offenses against state authorities (Article 322 (3,4) and Article 323 (3,4) of the CC) and criminal offenses against the judiciary (Articles 333, 335 and 336 (1,2,4) and Article 336b, 337,

¹ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Corruption and Other Severe Criminal Offences, "Official Gazette of the RS", No. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – separate law, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 – separate law, 101/2011 – separate law and 32/2013

² Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", No. 94/2016, started with its application on March, 1st 2018

³ The Law refers to the Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption ("Official Gazette of the RS", No. 94/2016)

339 of the CC), if these were committed in connection with the aforementioned criminal offenses.⁴

When it comes to the previously mentioned criminal offences, the state authorities in charge of suppressing corruption are as follow: special departments of the higher public prosecutor offices for suppressing corruption; Ministry of Internal Affairs - organizational unit responsible for suppressing corruption and special departments of higher courts for the suppression of corruption.⁵ Special departments of the higher public prosecutor's offices for the suppression of corruption have been established in Belgrade, Kraljevo, Niš and Novi Sad.⁶ The activities of the special department of the public prosecutor's office for the suppression of corruption are managed by the Head of the Department appointed by the Higher Public Prosecutor.⁷ Within the organizational unit responsible for the suppression of corruption, one police officer will be appointed as the coordinator of all relevant police units, in order to act on the requests of the competent public prosecutor.⁸ When it comes to the municipal jurisdiction of the higher courts, the higher courts competent to deal with first degree criminal offences are the courts⁹ in Belgrade, Kraljevo, Niš and Novi Sad.¹⁰

With a view to a more successful fight in the field of suppressing organized crime, terrorism and corruption in the Prosecutor's Office for Organized Crime and special departments of the higher public prosecutor's offices, a financial forensic service is provided for by the Law to be established. The financial forensics services are performed by financial forensics.¹¹ Also, the Tax Administration, the Customs Administration, the National Bank of Serbia, the Administration for the Prevention of Money Laundering, the Anti-

⁴ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", No. 94/2016, Article 2.

⁵ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", Article 13, paragraph 1, items 1, 2 and 3.

⁶ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", Article 14.

⁷ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", Article 15 (1).

⁸ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", Article 16 (3).

⁹ The president of the higher court appoints judges in the special department of the higher court for the suppression of corruption, for a period of six years, with their written consent. Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", No. 94/2016, Article 18 (4).

¹⁰ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", Article 18.

¹¹ The Financial Forensic Officer is a civil servant who possesses special expertise in the fields of finance, accounting, auditing, banking, stock exchange and business operations. He has also completed specialized training in the Criminal Justice Law Academy in the field of criminal law and assists the public prosecutor in analysing the flows of money and financial transactions for the purpose of criminal prosecution. Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", No. 94/2016, Article 19, paragraphs 3 and 4.

Corruption Agency and other bodies provided for by Article 20 of the Law must determine at least one liaison officer, for the purposes of achieving cooperation and more efficient provision of data by these authorities and organizations to the Prosecutor's Office for Organized Crime and special departments of the higher public prosecutor's offices for suppressing corruption in order to prosecute for criminal offences prescribed by this Law. In case of need, liaison officers who have the status of a civil servant may be temporarily transferred to the prosecutor's office for organized crime and the special department of the higher public prosecutor's office for the suppression of corruption.¹² In addition to liaison officers, the legislator also provides for the establishment of task groups in the Prosecutor's Office for Organized Crime and special departments of the higher public prosecutor's offices for the suppression of corruption, with the aim of working on the detection and prosecution of criminal offenses that are the subject matter of the task group. The task group is established by the decision of the Prosecutor, or by the decision of the competent higher public prosecutor, upon obtaining the consent of the Republic Public Prosecutor. The task group established in the Prosecutor's Office for Organized Crime is managed by the prosecutor or his deputy, while in the special department of the higher public prosecutor's office for the suppression of corruption, it is managed by the public prosecutor, the head of the special department or the deputy public prosecutor assigned to the special department of the higher public prosecution office for suppressing corruption.¹³

As pointed out, the adoption of the new Law with the aim of a more successful fight in the field of suppressing corruption is a consequence of the necessary changes in the national framework of the Republic of Serbia in line with international frameworks that have long ago pointed out that corruption is a serious threat to the rule of law, democracy, human rights (Čvorović, 2016) and that it is of the utmost importance to improve the normative framework of countries regarding that matter, all in line with international documents. Regarding international documents of importance for a successful fight against corruption, the following should be noted: the Criminal Law Convention on Corruption of the Council of Europe¹⁴ and the Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption. The necessary changes in national frameworks derived from international documents concerned the criminalisation of bribery in both the public and private sectors, the criminalisation of bribery of domestic and foreign officials, the introduction of accountability of legal persons for corruption offenses, etc. In accordance with the constant increase of crimes related to corruption, the need to amend the Criminal Law Convention on Corruption has brought the Additional Protocol to the Criminal Law

¹² Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", No. 94/2016, Article 20 paragraphs 1 and 3.

¹³ Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption, "Official Gazette of the RS", No. 94/2016, Article 21 (1, 2) and Article 22.

¹⁴ The convention entered into force on July, 1st 2002. FR Yugoslavia ratified this Convention on December 18th, 2002 (Official Gazette of FRY, International Treaties, No. 2/02). Serbia again adopted the Convention in 2005 (Official Gazette of Serbia and Montenegro, International Treaties, No. 18/05).

Convention aimed at criminalisation of active and passive bribery of domestic and foreign arbitrators, as well as domestic and foreign jurors. We can conclude that the Republic of Serbia has fulfilled most of the obligations taken from ratified international documents by the adoption of the Criminal Code¹⁵ on January 1st, 2006. Accordingly, it is necessary to emphasize the following: the criminalisation of the exercise of all forms of influence peddling by a person who has the status of a foreign official; a foreign official may also be reported as a perpetrator of a bribe; in the case of bribery, the offence exists even when the bribe is given, promised or offered to a foreign official person, and so on. Also, a significant novelty in the Criminal Code is the introduction of penalties for bribing foreign official.¹⁶ The trend of following international standards has been implemented to a large extent in the criminal legislation of the Republic of Serbia, and the aspect of the accountability of legal persons for the criminal acts of corruption was realized by adopting the Law on the Liability of Legal Entities for Criminal Offenses.¹⁷ In addition to ratified international documents, the criminal legal response of the Republic of Serbia in the field of suppressing corruption is manifested in the process of the accession of the Republic of Serbia to the European Union (Ilić, 2010; Kolaković-Bojović, 2016), which requires special interventions in the segment of criminal offences of corruption. Namely, on July 28th, 2014, the Republic of Serbia received a Screening Report for Negotiation Chapter 23: Judiciary and Fundamental Rights.¹⁸ In response to the screening recommendations, the Republic of Serbia has developed and adopted the Action Plan for Chapter 23, adopted by the Government of the Republic of Serbia at a session held on April 27th, 2016, which provides for concrete activities to be realized in order to implement the recommendations.¹⁹ In addition to the chapters dealing with the judiciary and fundamental rights, the Action Plan also contains the fight against corruption, anticipating anti-corruption measures of preventive and repressive character. As an extremely important segment of preventive anti-corruption measures, the Republic of Serbia adopted the National Anti-Corruption Strategy for the period 2013 – 2018²⁰, and on August 25th, 2013, the Government of the Republic of Serbia adopted a Conclusion approving the Action Plan for Implementation of the National Anti-Corruption Strategy for the period 2013 – 2018.

In accordance with the above, we can conclude that the Republic of Serbia, through the process of improving the normative framework, adopted the international standards for a more successful fight against the criminal offences of corruption, and this was done

¹⁵ Criminal Code, "Official Gazette of the RS", No. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 and 94/2016.

¹⁶ Criminal Code, "Official Gazette of the RS", No. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 and 94/2016, Article 367, paragraph 5, and Article 368, paragraph 3.

¹⁷ Law on the Liability of Legal Entities for Criminal Offenses „Official Gazette of the RS”, No. 97/08.

¹⁸ http://seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/Skrining/Screening%20Report%2023_SR.pdf, date of access 10. 2. 2018. year

¹⁹ <http://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023.pdf>, date of access 10. 2. 2018.

²⁰ National Anti-Corruption Strategy for the period 2013 – 2018, "Official Gazette of the RS", No. 57/2013.

through the reform of criminal substantive and criminal procedural legislation (Bejatović, 2014b; Škulić, 2014a) by adopting a set of laws in the area of criminal offences of corruption, whereas the tendency for further improving indicate the readiness of the Republic of Serbia to continue to work on improving the normative framework that will give even better results in the fight against this forms of crime which poses a major challenge in the contemporary society.

2. THE EFFICIENCY OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE SUPPRESSION OF CRIMINAL OFFENCES OF CORRUPTION (CONCEPT AND FACTORS)

The efficiency of criminal proceedings as an international legal standard represents one of the key instruments of successful fight in the field of suppression of criminal offences of corruption, both from the quantitative and the qualitative aspect of its realization. Namely, the issue of the efficiency of detecting and proving criminal offences of corruption has been, for many years now, one of the current issues regarding the criminal legal system of the Republic of Serbia, whereas the successful fight against this form of crime requires various activities of the state. One of the most important demands is certainly the economic development of a society, whose crisis and social instability lead to an increase in corruption. It is necessary to emphasize that the principles of transparency, monitoring and control over the work of state bodies represent a very important aspect of the fight against corruption, especially in the segment of the preventive aspect of criminal policy. Legal certainty, that is, the realization of the principles of legality which binds both individuals and the state is the starting point for a successful fight against corruption, and the Republic of Serbia has set up modern foundations with numerous legal texts, which in the future should produce better results when it comes to this form of crime.

When it comes to criminal legal intervention in the field of corruption, it should be noted that it represents *ultima ratio*, and that the emphasis of protection should be on the preventive aspect, that is, the elimination of the possibility of corruption occurring. In the Republic of Serbia, criminalisation aimed at suppressing corruption are provided for by the Criminal Code in the group of criminal offenses against official duty and against the economy, but also in administrative law, civil law, etc. In addition to the adequacy of the normative framework of the crime of corruption, despite the long history, there are still theoretical dilemmas about the notion of definition, that is, until the adoption of a general definition, which would be accepted at the international level as well. Accordingly, corruption is usually defined descriptively, leaving the states a possibility of a wider scope for application, which is entirely justified from the aspect of the state's legal reaction to this form of crime. In support of the above fact, we can indicate the provisional definition of a multidisciplinary group for corruption at the Council of Europe. According to it "the corruption is bribery and any other form of behaviour in relation to persons entrusted with authority in the public or private sector, who violate the obligations arising from their status as civil servants, private employees, independent agents or some other of

such type, aimed at acquiring improper uses of any kind for themselves or for others”.²¹ Also, in the Republic of Serbia there is no general criminal legal concept of corruption, and according to the position of certain authors, it is not necessary. Namely, it is necessary to identify those behaviours that can be labelled as corruptive and which fulfil all standards for legitimate criminal legal intervention, that is, both for criminalisation of these behaviours and for the application of this criminalisation.

In line with the above theoretical dilemmas of determining the notion of corruptive crime, one of the basic obligations of every society is to create an effective normative basis as one of the important preconditions for a more successful fight against this form of crime, achieving the goals of criminal policy and more efficient functioning of the criminal justice system in general. In accordance with the above, the reform of the criminal procedure (Bejatović, 2012; Škulić, 2014b) of the Republic of Serbia and the adoption of the new CPC in 2011, as well as the adoption of the Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption as *lex specialis* which introduce a large number of extremely important novelties is an important step forward towards a more efficient criminal procedure in the field of combating corruption. Namely, the realization of the efficiency of criminal proceedings (Bejatović, 2015) in the suppression of corruption in the Republic of Serbia requires the realization of both quantitative and qualitative aspect of this international standard. The quantitative aspect implies a trial within a reasonable time, that is, the duration of the criminal proceedings, while the qualitative aspect represents the lawfulness of the solution of a specific criminal matter. It is necessary to fulfil both aspects of efficiency in order to achieve a successful fight in suppressing corruption. Numerous factors influence the achievement of the stated goal, but among them the following stand out: the legal norm; the complexity and severity of a specific criminal case and the mutual cooperation of criminal procedural entities. When it comes to mutual cooperation between criminal procedural entities in the process of detecting and proving criminal offences of corruption, it is necessary for it to be present during the entire criminal procedure, including pre-trial proceedings (Ilić, 2013), since the efficiency of pre-trial proceedings influence the efficiency of criminal proceedings. Key subjects in detecting and proving criminal offenses of corruption in pre-trial proceedings are the public prosecutor (Bejatović, 2014c) and the police, while the role of the preliminary proceedings judge is designated as the one of a protector of fundamental freedoms and rights. Namely, the public prosecutor (Čvorović, 2015) as the head of the pre-investigative procedure directs the work of the police and other bodies, issues binding requests for the police and decides on the filed criminal charges, i.e. on whether to initiate criminal proceedings or not. In addition to professionalism as an important feature of the main subjects of the pre-trial proceedings, the key principle of their cooperation should be activity, which is in the function of a fast and high-quality pre-trial procedure, which will enable the public prosecutor to make a fair decision. The achievement of this objective in the case of corruptive criminal offenses can best be achieved through certain evidentiary

²¹ Criminal Law Convention on Corruption, ETS 173, 1999, Explanatory report.

and claim actions provided for in the Criminal Procedure Code.²² Some of the more significant evidentiary activities that the police undertake in pre-investigative proceedings and which later can be the factual basis of the judgment are: searches of an apartment/house and other premises or persons, temporary confiscation of objects, giving an expert opinion and inspection. The search of an apartment/house and other premises or persons is determined by an order of a preliminary proceedings judge on the proposal of the public prosecutor, and executed by the police. The search can be used to find important objects in the case of corruption that the police can confiscate (commercial records, etc.), and whose record can serve as evidence in criminal proceedings. Temporary confiscation of objects may be initiated by the police in the event of a search, but they must inform the public prosecutor as the one who manages pre-investigative proceedings. Subsequently, confiscated objects can be forwarded for an expert opinion that can be determined according to the CPC by a public prosecutor, court and police (Čvorović and Turanjanin, 2016), which can be some of the key evidence in criminal proceedings when it comes to corruptive crime, in particular criminal offenses against official duty. Also, in the case of inquiries that the police initiate on their own in a pre-investigative procedure, although they cannot be evidence in criminal proceedings, they are extremely important from the point of view of detecting corruptive crimes, as well as the possibility of taking certain evidentiary activities after their undertaking. In addition to the above statement, we can indicate the inquiry activity of searching certain facilities and premises of state bodies, companies, shops and other legal entities in the presence of the responsible person, obtaining insight in their documentation and, if necessary, confiscation.²³ After the requested inquiry activity, the police can conduct a search on the basis of the order, but also on their own initiative to confiscate objects that can later serve as evidence in the criminal procedure that is being conducted for corrupt criminal offenses. In accordance with the above, although the inquiry activities do not have the importance of evidence in criminal proceedings, their importance for the realization of efficiency is remarkable, both from the aspect of the possibility of taking evidentiary actions based on the inquiry activities, as well as the contribution in filing better criminal charges, which will enable the public prosecutor making an adequate decision to initiate criminal proceedings.

In line with the above, we can conclude that numerous factors influence the efficiency of detecting and proving criminal offences of corruption and that an important place among them is the mutual cooperation of procedural entities that must be professional, active and based exclusively on the law, because any other cooperation would be contrary to the realization objectives of criminal policy.

²² Criminal Procedure Code of the Republic of Serbia RS, "Official Gazette", No.72/11, 101/11, 121/12, 32/13 and 55/14.

²³ Criminal Procedure Code of the Republic of Serbia RS, "Official Gazette", No.72/11, 101/11, 121/12, 32/13 and 55/14, Article 286, paragraph 2.

3. STATISTICAL INDICATORS OF FILED CRIMINAL CHARGES FOR CRIMINAL OFFENCES OF CORRUPTION

The adoption of the new Law with a view to a more successful fight in the field of suppressing corruption should result in a lower number of filed criminal charges, and as the best indicators of that finding, statistical indicators of filed criminal charges for criminal offences of corruption can be taken into account for the period of 2017 and 2018, in order to see the positive effects of the new legal text through a comparative analysis. Namely, the conducted research was carried out in the police administrations in total, the Police Administration for the City of Belgrade, but also the regional police administrations and the Internal Control Sector, which means that the survey included the territory of the Republic of Serbia. Given that the criminalisation aimed at suppressing corruption provided for by the Criminal Code fall into a group of criminal offenses against official duties and against the economy, and because of the limited scope of work, the subject matter of the analysis of the investigation covers the crimes that are most frequent in Serbia, but also the most current from the point of view of compliance with European standards. Accordingly, the statistical indicators of filed criminal charges relate to the following corruption offenses: receiving bribes in carrying out economic activity (Article 230 of the CC); giving bribes in carrying out economic activity (Article 231 CC); abuse of office (Article 359 of the CC); receiving bribes (Article 367 of the CC); giving bribes (Article 368 of the CC).

In accordance with the obtained statistical indicators of filed criminal charges, the authors will analyse the above crimes from the aspect of the comparative analysis for 2017 and 2018, as well as the reference values of the criminal offenses in which the most derogations occur. When it comes to criminal offenses, accepting bribes in carrying out economic activities (Article 230, CC) and bribery in carrying out economic activities (Article 231, CC), it is interesting to have only one reported criminal offense for each criminal offence in 2018 after the amendments to the Criminal Code, and criminal charges were filed by an organizational unit responsible for the fight against corruption, which is provided for by the new law. Prior to the amendments of the Criminal Code, we have a somewhat higher reference value of the criminal offense of giving bribes in carrying out economic activity, which in the area of police administration in total is 37 criminal charges in 2017, while for 2018, the number is 49. It is necessary to note that from the mentioned number, the organizational unit responsible for the fight against corruption filed 32 criminal charges for the stated crime for 2017, while for 2018 the number of criminal charges is 36. In addition to the above criminal offenses that least frequently occur, the criminal offense of abuse of office has the highest reference value in relation to other criminal offenses of corruption. Namely, in the area of police administrations, for the year 2017, 698 criminal charges were filed for the criminal offense of abuse of office in total, while for 2018 the said value was significantly lower and amounted to 450 filed criminal charges. We may notice that by analysing the police administration for the city of Belgrade, as well as the regional police administrations, the number of criminal charges for this criminal offense filed in 2018 in relation to 2017 has been reduced, which could

Table 1. The statistical indicators of filed criminal charges relate to the following corruption offenses for 2017 and 2018 receiving bribes in carrying out economic activity (Article 230 of the CC); giving bribes in carrying out economic activity (Article 231 CC); abuse of office (Article 359 of the CC); receiving bribes (Article 367 of the CC); giving bribes (Article 368 of the CC).

Number of criminal offences		Criminal Code with amendments from 2018. year		Criminal Code of the Republic of Serbia			
		230cc	231cc	231cc	359cc	367cc	368cc
Police departmans - total	2017			37	698	108	39
	2018	1	1	49	450	154	138
BEOGRAD	2017				51	1	1
	2018				27	1	1
KRAGUJEVAC	2017			1	39	1	
	2018				32		
JAGODINA	2017				21	12	1
	2018				17		
NIŠ	2017				23	3	
	2018				62	12	12
PIROT	2017				16	2	1
	2018				5		
PROKUPLJE	2017				32		
	2018				13		
LESKOVAC	2017				35	1	3
	2018				8		
VRANJE	2017				22	1	
	2018				4		
ZAJEČAR	2017				15	1	3
	2018				2		
BOR	2017				27	1	1
	2018				23		
SMEDEREVO	2017				14		1
	2018				9		
POŽAREVAC	2017				42		
	2018				6	5	10
VALJEVO	2017				22	7	6
	2018				6		
ŠABAC	2017				5		
	2018				3		1
KRALJEVO	2017				22	3	4
	2018				9		
KRUŠEVAC	2017				10		1
	2018				6		
ČAČAK	2017			2	7		
	2018			9	2		
NOVI PAZAR	2017			1	16	1	
	2018				1		
UŽICE	2017				8		
	2018				6		1
PRIJEPOLJE	2017				2		
	2018				2		
NOVI SAD	2017			1	6	2	
	2018				2		
SOMBOR	2017				46	1	
	2018				4		
SUBOTICA	2017				9	1	
	2018			4	1	2	1
ZRENJANIN	2017				19		
	2018				2		
KIKINDA	2017				13		1
	2018						
PANČEVO	2017				16		
	2018				2		
SREMKA MITROVICA	2017				40		
	2018				2		
AP KIM	2017				1		
	2018						
SBPOK	2017			32	13	5	3
	2018	1	1	36	38	73	92

Source: Sector for Analytics, Telecommunications and Information Technology, Department for Analytics, Ministry of the Interior, Republic of Serbia

be the result of the implementation of the new Law in 2018. The only exception is the case of the Internal Control Sector, which amounts to 106 filed criminal charges for the criminal offense of abuse of office for 2017, while the number for 2018, is 156 criminal charges. Otherwise, the provision of stronger control by the Internal Control Sector in the field of corruption is a consequence of necessary changes in the national legislation required by the European integration processes, that is, the part dedicated to corruption under Chapter 23. Accordingly, we can emphasize the more efficient work of the Internal Control Sector when it comes to corruptive crime, which is shown by the number of filed criminal charges. On the contrary to the highest reference values, some regional police administrations show lower reference values in relation to the criminal offense of abuse of office, among which the following stand out: Pirot (2017 - 16, 2018 - 5) Zaječar (2017 - 15, 2018 - 2), Šabac (2017 - 5, 2018 - 3), Prijepolje (2017 - 2, 2018 - 2), Čačak (2017 - 7, 2018 - 2), Užice (2017 - 8, 2018 - 6). We can notice that regardless of whether it is the lowest reference values or the highest, there is a trend in the reduced number of filed criminal charges for the criminal offense of abuse of office in 2018 compared to 2017, which is yet another indicator of the efficiency of the new legal text.

In addition to the aforementioned corruptive criminal offenses, the subject matter of the analysis is the criminal offense of receiving bribes and giving bribes. We can notice lower reference values in relation to the criminal offense of abuse of office, but also a greater number of criminal charges of the criminal offense of receiving bribes when compared to the criminal offense of giving bribes, which for 2017 is 108, while for 2018 the number is 154. The highest number of criminal charges of criminal offenses of giving and receiving bribes were filed by the organizational unit responsible for suppressing corruption and the Internal Control Sector. It should be noted that in certain regional police administrations no criminal charges have been filed for the above criminal offenses, which is a commendable. Some of them are: Prokuplje, Čačak, Prijepolje, Zrenjanin, Pančevo, Sremska Mitrovica, etc.

Observed from the aspect of the filed criminal charges for corruption offenses, it can be concluded that the segment of the applicability of the norm has been fulfilled, especially when it comes to criminal offenses of abuse of office. Also, we can notice that the mutual relationship between the police and other entities in the criminal procedure is at a high level and as such successfully responds to new challenges in the field of suppressing corruption.

4. FINAL CONSIDERATIONS

Positive criminal legislation of the Republic of Serbia meets the necessary conditions for an efficient fight against corruption, whereas the legal interventions in the last decade have brought numerous novelties, one of which is certainly the Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption. Namely, the normative system of criminal legislation of a state should be applicable, socially rational and efficient. The police, as well as other entities in charge of

its implementation, should apply norms to the extent appropriate to the legal intervention and real needs of the fight against corruptive crime. Any deviation from the above leads to discrepancies between what is normative and what is actual, which can lead to problems in practice. Only in the above case of equivalence between what is normative and what is actual, the criminal legislation of a particular state is in the function of the desired degree of prevention of corruptive crime, and crime in general. The preventive function of the legal norm is not so much in its gravity as in its inevitability of application to every person when the legal requirements for this are fulfilled, which can be especially expressed in the criminal offences of corruption.

In accordance with previously stated statistical indicators of filed criminal charges for corruption offenses and based on the analysis of norms based on which the competent authorities acted on issues from the analysed statistical indicators, the following can be stated:

1. Considering the importance of achieving a preventive aspect of the criminal policy of criminal offenses of corruption, there is an increasing number of legal acts regulating this issue. The analysis of relevant documents of this type, including the new legal text, shows that one of their characteristics is the continuous improvement of the normative framework and the strict provision of conditions and entities in the field of suppressing corruption. Such a process is consistent not only with their value that is not questionable, but also in order to find more modern modalities of reaction – models that will more effectively confront this form of crime. Accordingly, the mentioned process is characterized by dynamics, changes characterized by durability, expansion and quality in all segments of their realization and improvement.
2. The degree of quality of the standardization of suppressing corruption cannot be considered abstract, but in specific terms, from the perspective of a specific state – the society of the specific entity and the specific institution, because only within these frameworks can successful fight against this form of crime be realized.
3. The analysis of the police as a more important subject in the field of suppressing corruption has three key characteristics: first, the establishment of a special organizational unit for the fight against corruption; secondly, the adoption of new legal texts in the field of corrupt crime as a consequence of the accession of the Republic of Serbia to the European Union, including the police as a significant subject of the implementation of legal norms as a factor of more efficient fight against corruption offenses; thirdly, the predicted many instruments for controlling the legality of police work in the field of corruption, which is shown by the higher number of criminal charges filed by the Internal Control Sector during 2017 and 2018.
4. The effectiveness of police action represents the key parameter of the success of its behaviour regardless of the function it performs in contemporary society. The efficiency of police treatment as well as the efficiency of the conduct of any other entity in the field of suppressing corruption is a combination of two components (qualitative and quantitative), which must be harmonized. Observed in this context, the conducted

research has shown that the factors of efficiency of police treatment are identical to the factors of the efficiency of the conduct of other entities in the fight against crime (court, prosecutor). These are: the complexity and gravity of a specific criminal case; organization of the police; mutual relations and cooperation both within the police structures and with the public prosecutor; abuse of rights and legal norm. In light of the above, particular attention in the research was dedicated to the analysis of the question: Are these assumptions of the desired level of effectiveness of police treatment fulfilled or not, and if not, what should be taken to that end? The analysis of this subject matter shows that, despite significant progress, this is not the case, there are challenges that need to be overcome, which depends to a great extent on the police as an extremely important subject of the realization of criminal policy of corruption. In view of this, the process of reform of the criminal procedural legislation of Serbia and other legal texts should be continued as soon as possible and identified deficiencies in establishing the norm should be eliminated with the aim of creating a normative basis in the function of ensuring the efficiency of not only police treatment, but also the efficiency of the actions of other procedural entities in the field of suppressing corruption.

5. In view of its conceptual determination, the efficiency of police treatment, and thus the efficiency in the field of suppressing corruption, should in no case be at the expense of rights and freedoms guaranteed by international acts and national legislation.

REFERENCES

1. Bejatović, S. (2012). Plea bargaining: The new CPC Serbia and regional comparative analysis. In: Petrović, A., Jovanović, I. (Eds.) *Contemporary tendencies of criminal law in Serbia and regional criminal procedure legislation*. Belgrade: OSCE, 102-120.
2. Bejatović, S. (2014a). *Criminal procedure law*. Belgrade: Official Gazette.
3. Bejatović, S. (2014b). Prosecutorial investigation as a feature of the reform of criminal procedural legislation of countries in the region. In: Petrović, A., Jovanović, I. (Eds.) *Prosecutorial investigation*. Belgrade: OSCE, 11-33.
4. Bejatović, S. (2014c). Several reasons necessity of continuing work on the reform of criminal procedural legislation of Serbia. In: Ilić, G. (Ed.) *Reform of the criminal law*. Belgrade: The Association of Public Prosecutors and Deputy Public Prosecutors of Serbia, 87-114.
5. Bejatović, S. (2015). The efficiency of the criminal proceedings as an international legal standard and the reform of criminal procedural legislation of Serbia. *Journal of Criminal Justice and Law*, 3: 27-55.
6. Criminal Code. Official Gazette of the RS, No. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 and 94/2016.
7. Criminal Procedure Code of the Republic of Serbia. Official Gazette, No.72/11, 101/11, 121/12, 32/13 and 55/14.

8. Čvorović, D. (2015). The public prosecutor as a powerful figure of the modern criminal procedural legislation. In: Hughson, M., Stevanović, Z. (Eds.) *Zbornik: Crime and Society of Serbia*. Belgrade: Institute for Criminological and Sociological Research, 223-237.
9. Čvorović, D. (2016). *Deprivation and restriction of liberty by the police*. Doctoral dissertation. Belgrade: Faculty of Law.
10. Čvorović, D., Turanjanin, V. (2016). Reformed Criminal Procedural Legislation and Legitimacy of Serbian Police in Europe (Doctrine, statistics and consistency). In: Đorđević, Đ. (Ed.) *Thematic Conference Proceedings of International Significance*. Belgrade: Academy of Criminalistics and Police Studies, 483-494.
11. Ilić, G. (2010). Criminal procedure law of Serbia and the standards of the European Union. In: Bejatović, S., Trunov, L. (Eds.) *Serbia criminal law and EU standards*. Belgrade: Serbian Association for Criminal Law Theory and Practice, 34-56.
12. Ilić, G. (2013). Pre-trial procedure: Manual for application of the criminal procedure code. Belgrade: the Association of Public Prosecutors and Deputy Public Prosecutors of Serbia.
13. Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Corruption and Other Severe Criminal Offences. Official Gazette of the RS, No. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – separate law, 45/2005, 61/2005.
14. Law on Organization and Jurisdiction of State Authorities in Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption. Official Gazette of the RS, No. 94/2016.
15. Law on the Liability of Legal Entities for Criminal Offenses. Official Gazette, No. 97/08.
16. Kolaković-Bojović, M. (2016). Accession negotiations between the Republic of Serbia and the EU within the framework of chapter 23 and the necessity for amending criminal procedural legislation. In: Ilić, G. (Ed.) *Dominant directions of the development of criminal legislation and other current issues in the legal system of the Republic of Serbia*. Belgrade: Association of Prosecutors of Serbia and Association of Lawyers of Serbia, 233-248.
17. National Anti-Corruption Strategy for the period 2013 – 2018. Official Gazette of the RS, No. 57/2013.
18. Škulić, M. (2014a). Misconception and numerous technical error of the new code of criminal procedure - What next and how to reform the Serbian reform process. In: Ilić, G. (Ed.) *Reform of the criminal law*. Belgrade: Association of Public Prosecutors and Deputy Public Prosecutors of Serbia, 23-65.
19. Škulić, M. (2014b). *Criminal procedural law*. Belgrade: Faculty of Law.

Valentina Pavlović, Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska,
avlovicvalentina19@gmail.com

Marijan Vinogradac, Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska, mvinograd@hrstud.hr

NEPRIJAVLJIVANJE KAZNENIH DJELA PROTIV IMOVINE: UČESTALOST I RAZLOZI ŽRTAVA

Sažetak

Rad se bavi problematikom tamne brojke kriminaliteta protiv imovine i razlozima prijavljivanja i neprijavljivanja tih kaznenih djela, budući da o tome ovisi evidentiranje kriminaliteta. Cilj je rada odgovoriti na pitanje koliko se kaznena djela protiv imovine prijavljuju, koji su razlozi za prijavu odnosno neprijavu, te postoji li povezanost između odluke o prijavi te stava o policiji. Svrha rada je, na temelju dobivenih rezultata, identificirati mogućnosti poticanja ljudi da prijavljuju kaznena djela te se nastoji posebno istaknuti mogućnosti kojima u tom smislu raspolaže policija. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 201 studenta gdje ih se pitalo jesu li bili žrtva kaznenog djela te jesu li kazneno djelo prijavili policiji. Ispitanicima je također postavljeno hipotetsko pitanje o prijavi kaznenog djela protiv imovine. Prema dobivenim rezultatima, nešto manje od trećine bili su žrtve nekog kaznenog djela, a više od polovice žrtava kazneno djelo nije prijavilo. Kada govorimo o kaznenim djelima protiv imovine gotovo polovica kazneno djelo nije prijavila a razlozi su raznoliki, primjerice percepcija nedostatka dokaza. Rezultati t-testa i korelacije pokazuju da će spremnost na prijavu kaznenog djela protiv imovine biti statistički značajno veća ako ispitanici imaju pozitivniji stav o policiji te ako uviđaju važnost suradnje građana i policije. Shodno tome, u smanjenju tamne brojke kriminaliteta veliku ulogu zasigurno imaju modeli koji jačaju suradnju policije i građana te međusobno povjerenje u svrhu poticanja na prijavu kaznenih djela, primjerice - model policije u zajednici.

Ključne riječi: žrtva, kaznena djela protiv imovine, tamna brojka, prijava kaznenog djela.

1. UVOD

Žrtve kaznenih djela u znanosti su još uvijek jedno veliko i nedovoljno istraženo područje (Guodrian i Nieuwbeerta, 2007). Kada govorimo o Hrvatskoj, dominiraju radovi iz područja pravne znanosti koji se bave uglavnom problemima vezanim uz zaštitu i položaj žrtve u kazneno-pravnom postupku (Balgač i Borovec, 2011; Brnetić, 2010; Brnetić i Kralj, 2009; Bukovac Puvača, 2013; Burić, 2015; Latković, 2014; Miljević-Ričićki, 1995; Miroslavljević, Koller-Trbović i Lalić Lukač, 2010; Munivrana, Dragičević

Prtenjača i Maršavelski, 2016; Naumovski i Svedrović, 2010; Novokmet, 2014; Oset, 2014; Tomašević i Pajčić, 2008; Volenik, 2015). Također je relativno veliki broj radova posvećen obilježjima žrtve kaznenih djela, uglavnom socio-demografskim (Cajner Mraović i Došen, 1998; Cajner Mraović i Došen, 1999; Kordić i Kondor-Langer, 2016; Mamula i Dijanić Plašč, 2014) te psiho-socijalnim (Cajner Mraović i Došen, 1998; Cajner Mraović i Došen, 1999; Ljubin, 2004; Profaca, Puhovski i Mrđen, 2006; Prpić, 2006; Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012; Šincek, Duvnjak i Milić, 2017) obilježjima. Tu su i primjerice radovi koji istražuju stavove prema žrtvama (Kamenov, Ljubin i Vurnek, 2004) te odnos počinitelja i žrtve (Dundović, 2008; Marušić i Pavin Ivanec, 2008; Mittermayer, 2007). Isto tako, postoji nekolicina radova posvećena žrtvama koje pripadaju određenoj grupaciji poput: policijskih službenika (Filipović, 2015), osoba bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Jaman, 2009) te žrtvama zlostavljanja na poslu (Poredoš i Kovač, 2005). Iz priloženog se može vidjeti kako je većina radova nastala unutar posljednjih desetak godina pa možemo pretpostaviti kako u recentno vrijeme raste zanimanje za istraživanjima žrtava kaznenih djela.

Cilj je ovoga rada odgovoriti na pitanje koliko se kaznena djela protiv imovine prijavljuju, koji su razlozi za prijavljivanje odnosno neprijavljivanje, te postoji li povezanost između odluke o prijavljivanju te stava o policiji.

1.1. Problem „tamne brojke“ kriminaliteta

Statistika o kaznenim djelima koja su se dogodila, odnosno službeno zabilježen kriminal i devijantnost, prema Giddensu (2007, str. 216) vjerojatno je najmanje pouzdana od svih službenih brojki vezanih uz društvena pitanja. Za tu nepouzdanost postoji nekoliko razloga. Prvo, ograničenje za vjerodostojnu statistiku kriminaliteta predstavlja činjenica da u nju ulaze samo ona kaznena djela koje je zabilježila policija. Da bi policija saznala za kazneno djelo, prvo ga najčešće netko mora prijaviti, što predstavlja prepreku službenoj statistici, budući da se velik udio kriminaliteta ne prijavljuje. Nadalje, da bi se kazneno djelo registriralo, prvo ga netko mora uočiti i ustanoviti da se dogodilo, zatim se to kazneno djelo mora prijaviti relevantnoj instituciji te u konačnici „ta institucija mora biti voljna potvrditi da je zakon prekršen“ (Haralambos i Holborn, 2002, str. 366). Ona kaznena djela koja ostanu nezabilježena u službenim podacima te oni počinitelji kaznenih djela koji ostanu neotkriveni u pravosudnom aparatu, pripadaju u neotkriveni kriminalitet koji se u literaturi naziva tamnom brojkom (Bobetić i sur., 2004).

Da bi se doskočilo tzv. „tamnoj brojci kriminaliteta“ rade se anketna istraživanja viktimizacije. Ona se sastoje od niza pitanja postavljenih određenom uzorku u cilju otkrivanja nezabilježenih kaznenih djela. Takvim se upitnicima pita ispitanike jesu li bili žrtva kaznenog djela u prethodnoj godini (Giddens, 2007, str. 217) te ako jesu, jesu li prijavili kazneno djelo i je li to kazneno djelo registrirala policija (Haralambos i Holborn, 2002, str. 366). Jedno od prvih viktimizacijskih istraživanja provela je britanska vlada 1982. godine. Tada je otkriveno da je policiji prijavljeno samo 25 % kaznenih djela vandalizma i 33,3 % slučajeva fizičkih napada, dok su kaznena djela vezana uz provalu s učinjenom štetom prijavljena u 90 % slučajeva (Abercrombie, Hill i Turner, 2008, str. 175).

1.2. Definicija prijavljivanja kaznenih djela

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske definira kaznenu prijavu kao „obavijest državnom odvjetništvu o postojanju osnovane sumnje da je određena osoba počinila u zakonu propisano kazneno djelo“ (Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, 2018). Prema Pravnoj klinici Pravnog fakulteta u Zagrebu, kaznena prijava „upozorava državnog odvjetnika da je osoba navedena u prijavi možda počinila određeno kazneno djelo“ (Pravna klinika Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2018).

Prema Središnjem državnom portalu, kaznene prijave podnose se pismeno ili usmeno nadležnom državnom odvjetništvu ili policiji, osobno ili putem telefona 192. Također, stoji kako su, oni koji raspolažu konkretnim informacijama o nekom kaznenom djelu ili samo sumnjaju u njega, dužni podnijeti kaznenu prijavu (Središnji državni portal, 2018).

Prema DORH-u, kaznenu prijavu „može podnijeti svaka osoba jer je u interesu države otkriti počinitelje kaznenih djela za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti. Prema tome, svaka pravna i fizička osoba koja ima ozbiljna i određena saznanja o kaznenom djelu i počinitelju može o tome izvijestiti policiju, odnosno podnijeti na zapisnik prijavu u državnom odvjetništvu ili policiji“ (Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, 2018).

Iz navedenoga možemo razaznati da prijava kaznenog djela sadržava određeni iskaz svjedoka ili žrtve kaznenog djela državnom odvjetništvu, izravno ili putem policije, o informacijama ili sumnjama vezanima uz počinitelja kaznenog djela. Svaki građanin Republike Hrvatske dužan je po zakonu prijaviti kazneno djelo kojeg je žrtva ili svjedok.

1.3. Istraživanja spremnosti žrtava da prijavljuju kaznena djela

Prema nekim dosadašnjim istraživanjima prijave/neprijave kaznenih djela, pokazalo se kako veliki utjecaj na prijavu imaju socio-demografske karakteristike: socio-ekonomski status – žrtve slabijeg socio-ekonomskog statusa rjeđe prijavljuju kaznena djela (Avdija i Giever, 2012); spol – muškarci rjeđe prijavljuju kaznena djela nego žene (Skogan, 1984); dob – mlađe osobe rjeđe prijavljuju kaznena djela (Goudriaan, 2006, str. 166); mjesto prebivališta – stanovnici ruralnog područja rjeđe prijavljuju kaznena djela (Skogan, 1984). Zatim, utjecaj na odluku o prijavi imaju također i kognitivni te emocionalni čimbenici koji mogu utjecati na pažnju, percepciju, prosudbu, interpretaciju, kapacitet i strategije obrade podataka osobe koja je bila žrtva kaznenog djela ali ju može potaknuti na automatizirano ponašanje (Greenberg i Beach, 2004). Ostali čimbenici koji mogu utjecati na prijavu jesu udaljenost mjesta prebivališta od mjesta kaznenog djela (Wisnieski i sur., 2013), pravni aparat i prostorno uređenje (Lee, Clancey i Fisher, 2013), percepcija poštenja (Douhou, Magnus i van Soest, 2012), kod djela nasilja težina ozljeda (Akers i Kaukinen, 2009), kontekst u kojem je djelo prijavljeno (socio-ekološki model) (Goudriaan i Nieuwebeerta, 2007), kolektivna učinkovitost (npr. socijalna kontrola) (Hart i Colavito, 2011) i slično. Prema vrsti kaznenog djela, najrjeđe se prijavljuju kaznena djela protiv spolne slobode (Akers i Kaukinen, 2009).

1.4. Kaznena djela protiv imovine i ekonomski model

Kaznena djela protiv imovine definirana su u Glavi XXIII. *Kaznenog zakona* te sadržavaju sljedeća djela: krađe, teške krađe, razbojništva, razbojničke krađe, utaje, pronevjere, neovlaštene uporabe tuđe pokretne stvari, oštećenje tuđe stvari, prijevare, lančane igre, zlouporaba osiguranja, zlouporabu čeka i platne kartice, zlouporabu povjerenja, povredu tuđih prava, lihvarski ugovor, iznudu i prikriivanje (Kazneni zakon Republike Hrvatske, Glava dvadeset treća, 2011).

Istraživanja prijave viktimizacije kaznenim djelima protiv imovine, pokazuju da se odluka žrtve da prijavi ili ne prijavi takvu situaciju najbolje može objasniti tzv. *ekonomskim modelom* koji se temelji na odnosu benefita i troškova prijave, odnosno, prema ovome modelu, kada osoba donosi odluku o prijavi kaznenog djela, vodi se time koliko će „koristi“ imati od toga (Skogan, 1984). Dakako, kada govorimo o troškovima prijave, ne govorimo samo o materijalnim troškovima, nego i o primjerice, vremenu utrošenom na prijavu te sličnim ulaganjima koja žrtva kao prijavitelj mora poduzeti. Nadalje, kada govorimo o donošenju odluke o prijavljivanju, osoba će biti manje sklona prijavljivanju ako kazneno djelo nije vezano uz veću materijalnu štetu, zatim ako postoji rizik od zastrašivanja počinitelja, te ako žrtva nije imala osiguranu imovinu koja je otuđena (Bowles, Reyes i Garoupa, 2009). Ekonomski model pretpostavlja kako će osoba biti sposobna donijeti racionalnu odluku o prijavljivanju kaznenog djela. Međutim, on isključuje čimbenike kao što su primjerice, razina stresa ili strah koji dovode u pitanje mogućnost donošenja racionalne odluke (Goudriaan, 2006, str. 17), što može biti problematično budući da, primjerice, prijašnje iskustvo viktimizacije može ometati racionalan izbor kod prijave (Bowles, Reyes i Garoupa, 2009).

1.5. Povjerenje u policiju i prijavljivanje kaznenih djela

Važnu ulogu kod prijavljivanja kaznenih djela ima povjerenje u policiju. Slika policije u društvu ima ključnu ulogu u funkcioniranju policijskog, kazneno-pravnog ali i cijelog društvenog sustava. Prema Miller i Hess (1998, str. 36-38), na sliku policije u društvu utječu mnogi čimbenici poput osobnog konteksta, medija, osobnih iskustava s kazneno-pravnim sustavom, ali i policijska prisutnost i akcija.

Kada govorimo o povjerenju u policiju u Hrvatskoj, prema podacima istraživanja Instituta Ivo Pilar u Zagrebu (*Pilarov barometar*) iz 2016. godine, građani na skali od 1 (uopće nemam povjerenja) do 10 (imam potpuno povjerenje), policiju prosječno označavaju s vrijednošću od 4,42 što ukazuje na znatno manje povjerenje u usporedbi s istraživanjem iz 1999. godine kada je policija, uz školu, vojsku i Crkvu, uživala najveće povjerenje kod građana (Baloban i Rimac, 1999). Razlog tome može biti to što je policija sudjelovala u Domovinskom ratu pa je stoga bila cjenjenija u poslijeratno vrijeme, a s druge strane ona sada predstavlja simbol države koja nije idealna i onakva kakva je očekivana, te nije na usluzi građana.

U prijavljivanju kaznenih djela, povjerenje u policiju i spremnost na suradnju između građana i policije ima ključnu ulogu. Jones-Brown (2000) konstatira da odnos između

građana i policije može biti emocionalan i fizički. Fizički odnos s policijom odnosi se na one osobe koje su imale izravan odnos s policijom, odnosno određeni osobni susret, dok emocionalan odnos sadrži u sebi iskustvo izravnog susreta i onoga koji je bio posredan, primjerice iskustva susjeda, prijatelja ili ona iskustva o kojima su čuli putem medija. Kod odluke o prijavi kaznenog djela, istraživanja pokazuju kako oni koji nemaju povjerenje u policiju, imaju loša očekivanja od policije te malo iskustva s policijom – rjeđe će prijavljivati kaznena djela (Sparks i sur., 1977 prema Skogan, 1984). Situacija je slična i kada govorimo o studentima, pa tako učestalost kontakata s policijom, iniciranje prijave drugih građana i policije te mediji - imaju snažan utjecaj na učestalost prijavljivanja kaznenih djela (Avdija i Giever, 2010).

2. MATERIJAL I METODE RADA

2.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 201 studenta Sveučilišta u Zagrebu. Sudionici su bili u dobi od 18 do 29 godina, uz prosječnu dob od $M=21,7$ godina.

Tablica 1. Spol sudionika

Spol	N	Struktura (%)
Muški	45	22,4
Ženski	156	77,6
Ukupno	201	100

Uzorak obuhvaća sudionike iz svih područja studiranja koja postoje na *Sveučilištu u Zagrebu* (vidi tablicu 2).

Tablica 2. Područje studiranja

Područje studiranja	n	Struktura (%)
Biomedicina i zdravstvo	29	14,4
Biotehničke znanosti	11	5,5
Društvene znanosti	60	29,9
Humanističke znanosti	27	13,4
Interdisciplinarna područja znanosti	2	1
Prirodne znanosti	28	13,9
Tehničke znanosti	40	19,9
Umjetničko područje	4	2
Ukupno	201	100

2.2. Nacrt

Nacrt istraživanja jednokratno je *online* anketiranje. Metoda *online* ankete odabrana je zbog dva razloga. Prvo, zbog osjetljivosti teme istraživanja koje ispituje viktimizaciju a sjećanje na koju, kako slijedi iz pregleda literature, može izazvati osjećaj srama ili straha – čini se važnim osigurati što veću anonimnost i sigurnost sudionika istraživanja ali i potaknuti ih na to da iskreno odgovaraju na pitanja. U metodi *online* anketiranja to je osigurano u puno većoj mjeri nego što je to u metodi anketiranja licem-u-lice (Kosinski i sur., 2015). Drugo, ova metoda odabrana je zbog ciljane populacije koju čine studenti, a pokazalo se kako je upravo *online* anketa jedna od najuspješnijih metoda kada govorimo o istraživanjima studentske populacije (Vehovar, Lozar Manfreda i Callegaro, 2015, str. 25-26).

2.3. Instrument

Instrument je činio upitnik o spremnosti studenata na prijavljivanje kaznenih djela. U uvodnom dijelu upitnika tražili su se podaci o dobi, spolu i polju studiranja. Nakon toga se pitalo sudionike jesu li bili žrtva kaznenog djela te ako jesu, o kojoj vrsti djela se radilo. Zatim, ako su bili žrtva kaznenog djela, jesu li ili nisu prijavili djelo policiji te zašto su to učinili u obliku otvorenog pitanja. Nakon toga sudionicima je zadano 11 tvrdnji na koje su trebali odgovoriti na Likertovoj skali od 5 stupnjeva gdje 1 predstavlja potpuno neslaganje, a 5 potpuno slaganje s tvrdnjom. Šest tvrdnji odnosilo se na spremnost prijavljivanja različitih kaznenih djela u hipotetskim situacijama (Cronbach $\alpha=,84$), tri tvrdnje odnosile su se na stav o policiji (Cronbach $\alpha=,66$), a dvije na stav o suradnji građana i policije (Cronbach $\alpha=,72$). Opća spremnost na prijavu kaznenih djela izražena je kao prosjek jednostavne linearne kombinacije odgovora na sve tvrdnje o spremnosti na prijavu kaznenog djela. Stav o policiji formiran je kao prosjek jednostavne linearne kombinacije odgovora na sve tvrdnje stava prema policiji, pri čemu je čestici „*Smatram da policija treba sama detektirati kaznena djela i ne miješati građane u svoj posao*“ zamijenjen smjer. Stav o suradnji građana s policijom formiran je kao prosjek jednostavne linearne kombinacije odgovora na sve tvrdnje stava prema suradnji građana s policijom. Pri tome viši rezultat predstavlja veću spremnost, odnosno bolji stav.

2.4. Postupak

Anketa je provedena korištenjem online upitnika kreiranog pomoću *online google*¹ aplikacije za izradu upitnika. Sudionici su traženi putem društvene mreže *Facebook* tako što je poveznica na anketu postavljena u grupe zagrebačkih studentskih domova – Stjepan

¹ Google Obrasci.
<https://docs.google.com/forms> pristupljeno 9. travnja 2018.

Radić („*Studenstki dom Stjepan Radić – Sava*“)², Cvjetno naselje („*ekipa s CVJETNOG*“)³, Lašćina („*SD Lašćina*“)⁴ i Dr. Ante Starčević („*Šara – Studentski dom dr. Ante Starčević*“)⁵. Ove Facebook grupe odabrane su zato što se u njima nalazi veliki broj studenata, kumulativno približno 43.000, od čega je najmanje 25.000 jedinstvenih koliko ih se nalazi u grupi Studentskog doma Stjepan Radić. Ispunjavanje upitnika bilo je dobrovoljno, anonimno i u svakom trenutku moglo se odustati od ispunjavanja. Upitnik je bio dostupan za ispunjavanje 24 sata. Dobiveni podaci analizirani su u programskom paketu IBM SPSS Statistics 23.0.

3. REZULTATI

Kako bismo dobili osnovni uvid u iskustva žrtve kaznenih djela te stavove studenata prema prijavi kaznenog djela, prema policiji i suradnji građana i policije, korištena je deskriptivna statistika.

Tablica 3. Frekvencije – Jeste li ikada bili žrtva kaznenog djela?

	N	Struktura (%)
Da	57	28,4
Ne	144	71,6
Ukupno	201	100

Tablica 4. Frekvencije – Ako ste bili žrtva kaznenog djela, jeste li djelo prijavili policiji?

	N	Struktura (%)
Da	26	45,61
Ne	31	54,39
Ukupno	57	100

² Facebook grupa Studentskog doma Stjepan Radić.
<https://www.facebook.com/groups/sd.s.radic> pristupljeno 9. travnja 2018.

³ Facebook grupa Studentskog doma Cvjetno naselje.

⁴ <https://www.facebook.com/groups/219249268169861> pristupljeno 9. travnja 2018.
Facebook grupa Studentskog doma Lašćina.

⁵ <https://www.facebook.com/groups/7584929309> pristupljeno 9. travnja 2018.
Facebook grupa Studentskog doma Dr. Ante Starčević.
<https://www.facebook.com/groups/S.D.Shara> pristupljeno 9. travnja 2018.

U tablici 3 možemo vidjeti da je više od četvrtine sudionika bilo žrtvom nekog kaznenog djela, a samo ih je nešto manje od polovice djelo prijavilo policiji (tablica 4).

Tablica 5. Frekvencije – Ako ste bili žrtva, o kakvoj se vrsti kaznenog djela radilo?

Vrsta kaznenog djela	n	Struktura (%)
Protiv imovine	29	50,88
Protiv života i tijela	10	17,54
Protiv spolne slobode	13	22,81
Protiv javnog reda	1	1,57
Zlouporeba droga	4	7,02
Ukupno	57	100

U pogledu vrste kaznenog djela kojem su žrtve bile izložene (tablica 5), možemo vidjeti da djela protiv imovine čine nešto više od polovice ukupnog broja, a slijede djela protiv spolne slobode i djela protiv života i tijela. Najmanji udio čine djela protiv javnog reda i mira te zlouporeba droga.

Tablica 6. Frekvencije – Vrsta kaznenog djela žrtve prema statusu prijave (postotak prijave računa se u odnosu na broj žrtava, naveden u tablici 5)

Vrsta kaznenog djela	n	Struktura (%)
Protiv imovine		
Prijavili	18	61,1
Nisu prijavili	11	38,9
Protiv života i tijela		
Prijavili	5	50
Nisu prijavili	5	50
Protiv spolne slobode		
Prijavili	2	15,4
Nisu prijavili	11	84,6
Protiv javnog reda		
Prijavili	0	0
Nisu prijavili	1	100
Zlouporeba droga		
Prijavili	1	25
Nisu prijavili	3	75

Iz postotaka tablice 6 možemo vidjeti da žrtve nešto češće prijavljuju kaznena djela protiv imovine, dok kaznena djela protiv života i tijela, kaznena djela protiv spolne slobode, javnog reda i mira te zlouporabu droga – žrtve većinski ne prijavljuju.

Tablica 7. Hipotetske situacije – spremnost na prijavljivanje kaznenih djela

Hipotetska situacija	N	M	SD
Kada bih bio svjedokom kaznenog djela protiv imovine, prijavio bih ga.	201	3,945	1,0159
Opća spremnost za prijavu kaznenog djela	201	3,794	0,7946

Što se tiče hipotetske situacije kaznenog djela (tablica 7), možemo primijetiti da sudionici imaju umjereno visoku spremnost na prijavu kaznenog djela protiv imovine te blago manju opću spremnost za prijavu.

Tablica 8. Stavovi o policiji

Stav	N	M	C	SD
Smatram da će policija, ako prijavim kazneno djelo, učiniti sve kako bi riješila slučaj pozitivno za žrtvu.	201	2,861	3,000	1,2371
Smatram da policija u Hrvatskoj dobro, savjesno i kvalitetno obavlja svoj posao.	201	2,716	3,000	1,1551
Smatram da policija treba sama detektirati kaznena djela i ne miješati građane u svoj posao.	201	2,665	4,000	1,1617
Stav o policiji	201	2,967	3,000	0,9175

Tablica 9. Stavovi o suradnji građana s policijom

Stav	N	M	C	SD
Smatram da prijavljivanjem kaznenih djela pridonosim boljoj slici društva.	201	3,965	4,000	1,0410
Smatram da građani trebaju sudjelovati u prevenciji kriminala i kaznenih djela.	201	4,169	4,000	0,9804
Stav o suradnji građana s policijom	201	4,067	4,000	0,8926

Stavovi sudionika o policiji (tablica 8) blago su niski za sva tri stava, što se očituje u manjem povjerenju u policiju. Stavovi o suradnji građana s policijom (tablica 9) srednje su visoki.

Za utvrđivanje razlika među skupinama korišten je t-test za nezavisne uzorke.

Tablica 10. T-test razlika sudionika s lošijim stavom o policiji (<C) i sudionika s boljim stavom o policiji (≥C) s obzirom na spremnost na prijavljivanje kaznenih djela

	Levenov test homogenosti varijance		t-test				
	F	Značajnost	t	df	p	M (<C)	M (≥C)
Kada bih bio svjedokom kaznenog djela protiv imovine, prijavio bih ga	7,016	,009	3,372	153,376	,001**	3,663	4,157
Opća spremnost na prijavu kaznenog djela	4,534	,034	4,336	152,755	,000**	3,515	4,003

Napomena: ** p<,01; * p<,05

Iz tablice 10 možemo vidjeti da postoji statistički značajna razlika između sudionika s lošijim stavom o policiji i sudionika s boljim stavom o policiji u spremnosti na prijavu kaznenog djela protiv imovine ($t=2,486$, $df=153,376$, $p=,001$) te u općoj spremnosti na prijavu kaznenog djela ($t=4,336$, $df=152,755$, $p<,001$) na način da sudionici s boljim stavom imaju veću spremnost.

Tablica 11. T-test razlika sudionika s lošijim stavom o suradnji građana s policijom (<C) i sudionika s boljim stavom o suradnji građana s policijom (≥C) s obzirom na spremnost na prijavljivanje kaznenih djela

	Levenov test homogenosti varijance		t-test				
	F	Značajnost	t	df	p	M (<C)	M (≥C)
Kada bih bio svjedokom kaznenog djela protiv imovine, prijavio bih ga	8,079	,005	5,920	97,305	,000**	3,323	4,243
Opća spremnost na prijavu kaznenog djela	0,467	,495	7,364	199	,000**	3,264	4,048

Napomena: ** p<,01; * p<,05

Iz tablice 11 možemo vidjeti da postoji statistički značajna razlika između sudionika s lošijim stavom o suradnji građana s policijom i sudionika s boljim stavom o suradnji građana s policijom u spremnosti na prijavu kaznenog djela protiv imovine ($t=8,079$, $df=97,305$, $p<,001$) te u općoj spremnosti na prijavu kaznenog djela ($t=7,364$, $df=199$, $p<,001$) na način da sudionici s boljim stavom imaju veću spremnost.

Kako bismo utvrdili u kojoj mjeri stav o policiji i stav o suradnji građana s policijom određuje spremnost na prijavu kaznenih djela, provedena je jednostavna korelacijska analiza (Pearson r pokazatelj povezanosti).

Tablica 12. Prikaz korelacija stava studenata o policiji i spremnosti na prijavu kaznenog djela

	Opća spremnost na prijavu kaznenog djela	Kada bih bio svjedokom kaznenog djela protiv imovine, prijavio bih ga
Stav o policiji	,377**	,315**

Napomena: ** p<,01; * p<,05

U tablici 12 možemo vidjeti da postoje statistički značajne blage pozitivne povezanosti stava studenata o policiji i opće spremnosti na prijavu kaznenog djela ($r=,377$ p<,01) te spremnosti na prijavu kaznenog djela protiv imovine ($r=,315$ p<,01) na način da porastom boljeg stava o policiji raste i spremnost na prijavu.

Tablica 13. Prikaz korelacija stava studenata o suradnji građana s policijom i spremnosti na prijavu kaznenog djela

	Opća spremnost na prijavu kaznenog djela	Kada bih bio svjedokom kaznenog djela protiv imovine, prijavio bih ga
Stav o suradnji građana s policijom	,614**	,547**

Napomena: ** p<,01; * p<,05

U tablici 13 možemo vidjeti da postoje statistički značajne umjerene pozitivne povezanosti stava studenata o suradnji građana s policijom i opće spremnosti na prijavu kaznenog djela ($r=,614$ p<,01) te spremnosti na prijavu kaznenog djela protiv imovine ($r=,547$ p<,01) na način da porastom boljeg stava o suradnji građana s policijom raste i spremnost na prijavu kaznenog djela.

Kako bismo razumjeli razloge zašto su žrtve prijavile odnosno nisu prijavile kazneno djelo, analizirali smo odgovore otvorenog tipa koje su nam dali sudionici. Analiza je provedena na način da su odgovori kodirani prema sadržaju u kategorije. Od žrtava koje su prijavile kazneno djelo, 15 žrtava je navelo razloge za prijavu, a troje nije. Od žrtava koje nisu prijavile kazneno djelo, deset žrtava navelo je razloge za neprijavlivanje, a jedna nije. Kategorije koje su dobivene za razloge za prijavu kaznenog djela jesu: želja za povratom imovine („*Bio mi je ukraden mobitel na kojem je bilo puno privatnih stvari koje mi puno znače pa sam ga htjela nazad.*“), želja za pravdom („*Kako bi počinitelj bio kažnjen u skladnu sa zakonom.*“), sprečavanje zloporabe dokumenata („*Jer mi je ukradena vrijedna imovina i neki dokumenti zbog kojih sam bila dužna to učiniti.*“), službena prijava institucije („*Po hitnom kirurškom prijemu otvoren je crveni karton i policija službeno obaviještena.*“), prisustvo policije („*Policijski je auto bio u neposrednoj blizini.*“) te nadoknada štete („*Zbog materijalne štete.*“). Kategorije dobivene za razloge za neprijavlivanje kaznenog djela su sljedeći: nizak iznos štete („*Predmet nije bio velike vrijednosti a do nekog iznosa policija ne traži.*“), manjak povjerenja („*Nemam povjerenje u represivni i sudski aparat.*“), nedostatak dokaza („*Jer nemam to kako potvrditi.*“), ne smatra djelo kaznenim („*Jer nisam*

bila ni svjesna da se radilo o kaznenom djelu.“), sram („Bio sam dijete i bilo me sram.“) i nezainteresiranost („Mrsko mi bilo s tim se baviti.“).

Tablica 13. Razlozi žrtve za prijavljivanje kaznenog djela

Kaznena djela protiv imovine (N=16)	f
Želja za povratom imovine	10
Želja za pravdom	4
Sprječavanje zlorabe dokumenata	3
Službena prijava institucije	2
Prisustvo policije	1
Nadoknada štete	1

U tablici 13 možemo vidjeti da za kaznena djela protiv imovine žrtve navode najviše razloga za prijavu, pri čemu je želja za povratom imovine najzastupljenija (gotovo dvije trećine žrtava) te želja za pravdom (četvrtina žrtava).

Tablica 14. Razlozi žrtve za neprijavljivanje kaznenog djela

Kaznena djela protiv imovine (N=9)	f
Nizak iznos štete	3
Manjak povjerenja	2
Nedostatak dokaza	1
Ne smatra djelo kaznenim	1
Sram	1
Nezainteresiranost	1

Žrtve u tablici 14 kao razloge za neprijavljivanje kaznenih djela protiv imovine najviše navode nizak iznos štete te manjak povjerenja.

4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su kako studenti koji su bili žrtve kaznenog djela u većini slučajeva nisu prijavili kazneno djelo što potvrđuje navedeno iz literature (Giddens, 2007, str. 2016) koja potvrđuje i da su kaznena djela protiv imovine vrsta kaznenih djela koja se najčešće prijavljuju (Bowles, Reyes i Garoupa, 2009; Lee, Clancey i Fisher, 2013) ali i najčešće događaju, što valja imati na umu. Dobiveni podaci ovog istraživanja potvrđuju navode iz literature. Ovo potvrđuje i spremnost na prijavu kaznenih djela u hipotetskim situacijama gdje ispitanici imaju veću spremnost na prijavu kaznenih djela protiv imovine nego što je to slučaj u općoj spremnosti na prijavu (koja kao koncept sadržava sve vrste

kaznenih djela). Kod ovog tumačenja treba biti oprezan, budući da se ipak govori o hipotetskim, a ne stvarnim situacijama koje mogu sadržavati niz drugih čimbenika koji bi mogli utjecati na odluku o prijavi (kontekst u kojem se kazneno djelo dogodilo) (Godriaan i Nieuwebeerta, 2007). Nadalje, ispitanici pokazuju lošiji stav o policiji ($M=2,967$) što je relativno uobičajeno budući da se radi o mladima koji općenito imaju lošiji stav prema policiji, odnosno lošija iskustva s policijom (Avdija i Giever, 2010). Rezultati t-testa ukazuju na to kako studenti s lošijim stavom o policiji ($<C$) pokazuju manju spremnost na prijavu, dok studenti s boljim stavom ($>C$) imaju veću spremnost na prijavu kaznenog djela protiv imovine, govoreći o hipotetskim situacijama. Smjer je jednak kada govorimo o stavu suradnje građana i policije gdje je statistički značajno ($p<0,001$) da su osobe koje imaju bolji stav o suradnji građana i policije spremnije prijaviti kazneno djelo protiv imovine. Također postoji i pozitivna korelacija između spremnosti na prijavu kaznenog djela i stava o policiji. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za radom na boljoj suradnji između građana i policije kao i na međusobnom povjerenju između policije i građana. Prema dosadašnjim istraživanjima u tome pomažu produljenje rada policijskih stanica, veća dostupnost (telefon, internet, policijska postaja), osigurana anonimnost kod prijave, ohrabrenje za prijavu od policijskih službenika (Tolsma, Blaauw i te Grotenhuis, 2012), povećanje policijskih službenika koji zaprimaju prijave (Levitt, 1998), povećanje kontakata s policijom, iniciranje prijave od strane građana, te medijski utjecaj (Avdija i Giever, 2010). Važnim kod povjerenja građana u policiju pokazao se i model policije u zajednici kojeg Ivanda i Baća (2001, str. 265-266) definiraju kao „model ili koncept (čak i smjernice za rad) obavljanja policijskih poslova u zajednici koje je moguće prilagoditi potrebama konkretne sredine“. Ovaj model utječe na poboljšanje odnosa – kreiranje posebne veze sa stanovnicima, a možemo pretpostaviti i veću spremnost na suradnju i prijavu kaznenih djela. Navedeni razlozi za prijavu i neprijavlivanje kaznenih djela u skladu su s iznesenom literaturom gdje je najveći motiv za prijavu želja za povratom imovine, a za neprijavlivanje nizak iznos štete što se uklapa u ranije opisani ekonomski model prijavljivanja kaznenih djela. Gledano iz psihološke perspektive, teorija subjektivne očekivane koristi pretpostavlja da pojedinac prilikom donošenja odluke izračunava subjektivnu vrijednost svake sastavnice odluke (npr. sentimentalna i materijalna vrijednost predmeta) i subjektivnu vjerojatnost ostvarivanja odluke (npr. prethodno negativno/pozitivno iskustvo, iskustvo drugih) te množenjem tih vrijednosti dolazi do konačnih vrijednosti temeljem kojih donosi konačnu odluku (Sternberg, 2005). Zatim, razlozi za neprijavlivanje su manjak povjerenja koji je pokazan kao važan u kvantitativnim podacima, ali i primjerice sram i nezainteresiranost kao kognitivni čimbenici. Tangney (1992) opisuje sram kao samosvjesnu emociju negativnog afekta prilikom koje osoba procjenjuje ukupan pojam o sebi te određeno ponašanje vidi kao pokazatelj manje vrijednosti praćeno željom za skrivanjem, povlačenjem i nestajanjem. Zanimljiv je podatak da je jedan od razloga za prijavu bio i prisustvo policije što pokazuje važnost boravka policije u zajednici odnosno potrebu za implementacijom već spomenutog modela što pokazuju i istraživanja, primjerice, nalaz da vidljivost policije u mjestu stanovanja utječe na osjećaj sigurnosti građana (Borovec, Balgač i Cajner Mraović, 2019). Kao nedostatak ovog istraživanja možemo svakako navesti uzorkovanje koje je prigodno, a ne slučajno, te hipotetske situacije o kojima su ispitanici upitani a koje se

moгу razlikovati s obzirom na stvarne situacije. Također, kada govorimo o viktimizacijskim istraživanjima, Jock Young (prema Haralambos i Holborn, 2002, str. 368) navodi kako petina do četvrtina odbija sudjelovati u ovakvim istraživanjima, a ona predstavlja skupinu možebitnim karakteristikama što može iskriviti rezultate; nadalje žrtve ponekad žele prikriti vlastitu viktimizaciju zbog osjećaja krivnje ili neugode; a također na odgovore može utjecati i trenutačna percepcija javnosti o pojedinom kaznenom djelu što ovisi o kontekstu. Ipak, iako istraživanja viktimizacije mogu ponekad biti nepouzdana, ipak su bolji pokazatelj stvarne slike kriminaliteta nego što je to službena statistika prijavljenih kaznenih djela. Stoga, dok se ne pojavi nova metoda, istraživanja viktimizacije su ona koja najbolje pokazuju diskrepanciju između službenih i stvarnih brojki.

LITERATURA

1. Abercrombie, N., Hill, S., Turner, B. S. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
2. Akers, C., Kaukinen, C. (2009). Police Reporting Behavior of Intimate Partner Violence Victims. *Journal of Family Violence*, 24 (3): 159-171.
3. Avdija, A. S., Giever, D. M. (2010). The influence of citizen interaction with the police behavior: its manifestations among university students. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18 (2): 45-61.
4. Avdija, A. S., Giever, D. M. (2012). The Impact od Prior Victimization and Socio-Economic Status on People's Crime-Reporting Behavior. *International Journal of Applied Psychology*, 2 (4): 59-70.
5. Balgač, I., Borovec, K. (2011). Besplatna pravna pomoć žrtvama kaznenih djela - Činimo li dovoljno? Policy analiza. *Policija i sigurnost*, 19 (4): 447-460.
6. Baloban, S., Rimac, I. (1999). Povjerenje u institucije u Hrvatskoj. *Bogoslovna smotra*, 68 (4): 663-672.
7. Bobetić, M., Cvek, A., Horvat, M., Ratkajec, G., Šapina, M. (2004). Istraživanje tamne brojke delinkventnog i devijantnog ponašanja osoba do 18. godine života. *Hrvatska revija za rehabilitacijka istraživanja*, 40 (2): 219-230.
8. Borovec, K., Balgač, I., Cajner Mraović, I. (2019). Police visibility as an influencing factor on citizens' sense of safety. Rad u tisku.
9. Bowles, R., Reyes, M. G., Garoupa, N. (2009). Crime Reporting Decisions and the Costs of Crime. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 15: 365-377.
10. Brnetić, D. (2010). Analiza normativnog uređenja pravnog statusa žrtava i svjedoka u reformiranom kaznenom postupku i otvorenost građana na suradnju s policijom. *Policija i sigurnost*, 18 (4): 488-510.
11. Brnetić, D., Kralj, T. (2009). Potpora policije procesnim strankama i drugim sudionicima u novom kaznenom postupku s pregledom iskustava i postupanju policije prema žrtvama i svjedocima. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16 (2): 475-519.

12. Bukovac Puvača, M. (2013). Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 34 (1): 333-354.
13. Burić, Z. (2015). Novi položaj žrtve u kaznenom postupku - u povodu obveze transponiranja odredaba direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22 (2): 383-410.
14. Cajner Mraović, I., Došen, A. (1998). Kriterij odabira sredstva izvršenja nasilničkog delikta maloljetnika. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 6 (2): 101-112.
15. Cajner Mraović, I., Došen, A. (1999). Kriminalno nasilje maloljetnika s posebnim osvrtom na sredstva izvršenja delikta kao područje rada socijalnih pedagoga. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 7 (1): 129-134.
16. Douhou, S., Magnus, J. R., van Soest, A. (2012). Peer Reporting and the Perception of Fairness. *De Economist*, 160 (3): 289-310.
17. Dundović, D. (2008). Ubojstva intimnih partnera i alkohol. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (1): 177-203.
18. Filipović, H. (2015). Policijski službenici kao žrtve prekršaja omalovažavanja i vrijeđanja policijskih službenika prilikom vršenja službe i zakonitih naređenja. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22 (1): 243-277.
19. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Globus.
20. Goudriaan, H. (2006). *REPORTING CRIME - Effects of Social Context on the Decision of Victims to Notify the Police*. Veenendaal: Universal Press.
21. Goudrian, H., Nieuwbeerta, P. (2007). Contextual determinants of juveniles willingness to report crimes. *Journal of Experimental Criminology*, 3 (2): 89-111.
22. Greenberg, M. S., Beach, S. R. (2004). Property Crime Victims Decision to Notify the Police: Social, Cognitive and Affective Determinants. *Law and Human Behavior*, 28 (2): 177-186.
23. Haralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija - teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing.
24. Hart, T. C., Colavito, V. (2011). College Student Victims and Reporting Crime to the Police: The Influence of Collective Efficacy. *Western criminology Review*, 12 (3): 1-19.
25. Ivanda, S., Baća, M. (2001). Perspektive "community policing" u Republici Hrvatskoj. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 3 (2): 261-281.
26. Jaman, A. (2009). Nasilje među djecom u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 58 (3): 301-313.
27. Jones-Brown, D. (2000). Debunking the Myth of Officer Friendly: How African American Males Experience Community Policing. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 16 (2): 209-229.

28. Kamenov, Ž., Ljubin, T., Vurnek, M. (2004). Mjerenje stavova prema žrtvama silovanja: modifikacija Fiedolove skale stavova prema silovanju. *Ljetopis socijalnog rada*, 11 (2): 271-288.
29. Kazneni zakon Republike Hrvatske. Narodne novine br. 125.
30. Kordić, E., Kondor-Langer, M. (2016). Vremenska i prostorna obilježja ubojstava u obitelji u RH. *Kriminalistička teorija i praksa*, 3 (2): 227-255.
31. Kosinski, M., Matz, S. C., Gosling, S. D., Popov, V., Stillwell, D. (2015). Facebook as a Research Tool for the Social Sciences: Opportunities, Challenges, Ethical Considerations and Practical Guidelines. *American Psychologist*, 70 (6): 543-556.
32. Latković, G. (2014). Primjena Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj, mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava trgovanja ljudima. *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*, 30 (2): 467-483.
33. Lee, M., Clancey, G., Fisher, D. (2013). Crime Risk Assessments and Spatial Governance. *Critical Criminology*, 22 (2): 257-272.
34. Levitt, S. D. (1998). The Relationship Between Crime Reporting and Police: Implications for the Use of Uniform Crime Reports. *Journal of Quantitative Criminology*, 14 (1): 61-81.
35. Ljubin, T. (2004). Utjecaj spola na formiranje impresije o žrtvi silovanja. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 12 (1): 13-18.
36. Mamula, M., Dijanić Plašč, I. (2014). Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH - sociodemografski profil. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 60 (32): 111-127.
37. Marušić, I., Pavin Ivanec, T. (2008). Praćenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama: spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog ponašanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (1): 5-19.
38. Miller, L. S., Hess, K. M. (1998). *The Police in the Community: Strategies for the 21st Century*. Belmont: Wadsworth.
39. Miljević-Riđički, R. (1995). Zlostavljanje djece: oblici zlostavljanja i njihovo prepoznavanje. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4 (4-5): 539-549.
40. Miroslavljević, A., Koller-Trbović, N., Lalić-Lukač, D. (2010). Evaluacija uspješnosti izvansudske nagodbe u stručnoj službi za izvansudsku nagodbu Zagreb. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 18 (2): 77-95.
41. Mittermayer, O. (2007). Presude na Županijskom sudu u Zagrebu za kazneno djelo ubojstva i teškog ubojstva. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14 (1): 77-140.
42. Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A. (2016). Nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima u Hrvatskoj - pravni standard kao fikcija ili stvarnost. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 53 (4): 991-1009.

43. Naumovski, M., Svedrović, M. (2010). Kaznena djela protiv života i tijela. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2): 581-596.
44. Novokmet, A. (2014). Sudska kontrola nepokretanja kaznenog postupka - institucionalni procesni aspekt. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21 (2): 645-678.
45. Oset, S. (2014). Prekršajnoppravna zaštita od nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21 (2): 579-618.
46. Poredoš, D., Kovač, M. (2005). Stres i psihološko zlostavljanje na radnom mjestu. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (2): 333-346.
47. Profaca, B., Puhovski, S., Luca Mrđen, J. (2006). Neke karakteristike pasivnih i proaktivnih žrtava nasilja među djecom u školi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 15 (3): 575-590.
48. Prpić, I. (2006). Vršnjačko nasilje među djevojčicama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (2): 315-330.
49. Rajhvajn Bulat, L., Ajduković, M. (2012). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima. *Psihologijske teme*, 21 (1): 167-194.
50. Skogan, W. G. (1984). Reporting Crimes to the Police: The Status of World Research. *Journal of research in crime and delinquency*, 21 (2): 113-137.
51. Sternberg, R. J. (2005). *Kognitivna psihologija (Prijevod trećeg izdanja)*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
52. Šincek, D., Duvnjak, I., Milić, M. (2017). Psihološke posljedice nasilja preko interneta za žrtve, nasilnike i nasilnike/žrtve. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53 (2): 98-110.
53. Tangney, J. P. (1992). Situational determinants of shame and guilt in young adulthood. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18 (2): 199-206.
54. Tolsma, J., Blaauw, J., te Grotenhuis, M. (2012). When do people report crime to the police? Results from a factorial survey design in the Netherlands, 2010. *Journal of Experimental Criminology*, 8 (2): 117-134.
55. Tomašević, G., Pajčić, M. (2008). Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (2): 817-857.
56. Vehovar, V., Lozar Manfreda, K., Callegaro, M. (2015). *Web Survey Methodology*. London and Ljubljana: SAGE Publications Ltd.
57. Volenik, A. (2015). Pomoć žrtvama seksualnoga nasilja - pastoralno - psihološki vidici i smjernice. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 70 (3): 353-364.
58. Wisniewski, E., Bologeorges, S., Johnson, T., Henry, D. B. (2013). The Geography of Citizen Crime Reporting. *American Journal of Community Psychology*, 52 (3-4): 324-332.

Izvori s interneta

1. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske - Kaznena prijava i anonimna kaznena prijava, <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=24> (9. travnja 2018.)
2. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Pilarov barometar hrvatskoga društva, <http://barometar.pilar.hr/> (27. travnja, 2018.)
3. Pravna klinika Pravnog fakulteta u Zagrebu – Kaznena prijava, <http://klinika.pravo.unizg.hr/content/kaznena-prijava> (9. travnja 2018.)
4. Središnji državni portal – Prijava kaznenog djela, <https://gov.hr/moja-uprava/pravna-drzava-i-sigurnost/prevencija-i-prijava-kaznenog-djela/prijava-kaznenog-djela/295v> (9. travnja 2018.)

UNREPORTED CRIME AGAINST PROPERTY: INCIDENCE AND VICTIMS' REASONS FOR NOT REPORTING

Abstract

The paper is concerned with the dark figures of property crime and reasons for reporting or not reporting such crime since official crime statistics depend on this. The aim of the paper is to provide answers to the questions to which extent property crime is reported, what the reasons are for reporting or not reporting crime, and whether there is a correlation between the decision to report and victims' attitude towards the police. The purpose of the paper is, based on the results obtained, to identify opportunities for encouraging victims to report crime, and, in particular, to emphasise opportunities that police have at their disposal in that respect. The research was conducted on a convenience sample of 201 students who were asked whether they had been victims of crime and whether they had reported to the police. Respondents were also asked a hypothetical question on reporting property crime. According to the results obtained, slightly under one third were victims of some form of crime, and over half of them did not report. When it comes to property crime, almost half of the respondents did not report, while the reasons are diverse, for instance, the perception of lack of evidence. The results of the t-test and the correlation show that the readiness to report property crime would be statistically significantly higher if the respondents had a more positive attitude towards the police, and if they realised the importance of the cooperation between citizens and the police. Consequently, in order to decrease the dark figures of crime, an important role is certainly played by models that strengthen the cooperation between citizens and the police, as well as mutual trust in order to encourage reporting crime, for instance, community policing.

Keywords: victim, property crimes, dark figure(s) of crime, reporting crime.

**ZAŠTITA OSJETLJIVIH
DRUŠTVENIH SKUPINA**

**PROTECTION OF VULNERABLE
SOCIAL GROUPS**

Dragutin Vurnek, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, dvurnek17@gmail.com

Andrea Bengez, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, abengez77@gmail.com

Ante Dujmović, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, adujmovic@fkz.hr

PERCEPCIJA JAVNOSTI O NEZAKONITIM MIGRACIJAMA KAO NOVOJ SIGURNOSNOJ PRIJETNJI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sažetak

Nezakonite migracije kao jedan od aktualnih problema suvremenog svijeta, predstavljaju prijetnju stabilnosti i sigurnosti svake uključene države. Posljednja migrantska kriza koja je zahvatila EU okarakterizirana je velikim brojem nezakonitih prelazaka granica, velikim brojem nedeklariranih migranata u odnosu na državu njihova porijekla i nepoznatom tamnom brojkom kriminaliteta vezanog uz nezakonite migracije, o čijim se razmjerima može samo nagađati. To dovodi do socioekonomskih i sigurnosnih pitanja uključenih država i utječe na negativnu percepciju o migrantima. Pristupanjem RH EU njena vanjska granica postala je jedna od najdužih granica EU-a što predstavlja izazov i veliku odgovornost. Cilj je ovog rada istražiti percepciju javnosti o nezakonitim migracijama kao jednoj od novih sigurnosnih prijetnji u RH.

Autori daju vlastiti doprinos prezentirajući rezultate anketnog istraživanja na uzorku od 510 ispitanika kroz sljedeće varijable: spol, dob, radni status, prebivalište, stupanj prijetnje, informiranost, osjećaj sigurnosti, stupanj zadovoljstva nadležnim institucijama, potrebu dodatne zaštite, povezanost s drugim sigurnosnim prijetnjama, načinom vođenja politike te povezanošću s porastom rasizma i ksenofobije. Četvrtina ispitanika (24,3 %) smatra nezakonite migracije najvećom opasnošću za sigurnost RH iako ih je polovica (51,2 %) osrednje informirana. Ispitanici smatraju da se stupanj prijetnje povećava povezanošću s terorizmom (34,5 %) i organiziranim kriminalom (40,6 %). Trećina ispitanika osjeća se djelomično sigurno (38,6 %) te se i djelomično slaže (35,5 %) s tvrdnjom da nadležne institucije poduzimaju adekvatne korake. Zabrinutost domicilnog stanovništva vidljiva je u tome što 45,1 % ispitanika smatra da treba dodatno zaštititi granice, a 80,2 % ispitanika smatra da treba sekuritizirati migracije. Također, trećina ih se slaže (33,5 %) s tvrdnjom da porast migracija utječe na porast rasizma i ksenofobije.

Ključne riječi: nezakonite migracije, sigurnost, ksenofobija, terorizam, organizirani kriminal.

1. UVOD

Nezakonite migracije aktualni su socioekonomski i sigurnosni izazov u cijelom svijetu. Fenomen su novijeg karaktera jer zakonska određenja za prelazak državne granice nisu postojala do kraja 19. stoljeća (Mesić, 2002, str. 120), a značajniju dimenziju u Europskoj uniji bilježe od 2013. godine. Stanje je eskaliralo 2015. godine, migrantskom krizom, kada se govorilo o preko milijun nezakonitih ulazaka na područje Europske unije. U 2015. godini, u Europu je prema podacima Frontexa ušlo 1.822.177 nezakonitih migranata, većina njih, izbjeglica, iz ratom pogođenih Sirije, Afganistana i Iraka (Frontex, 2017, str. 44). Nužno je naglasiti da podaci Frontexa govore o evidentiranim nezakonitim migrantima. Republika Hrvatska također je obuhvaćena migrantskom krizom, iako samo kao tranzitna država, kroz koju je u razdoblju od rujna 2015. godine do ožujka 2016. godine prošlo oko 700.000 migranata (Šelo Šabić i Borić, 2016, str. 1). Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji evidentiran je i porast nezakonitih prelazaka državne granice RH (52,8 %)¹, što ne iznenađuje s obzirom na činjenicu da Hrvatska ima jednu od najdužih kopnenih granica u Europskoj uniji (Dragović, 2018, str. 120).

Nespremnost Europske unije i tranzitnih država dovela je do propusnosti i slabe kontrole velikog broja nedeklariranih migranata u odnosu na njihovu državu podrijetla, kao i tamne brojke kriminaliteta vezanog uz nezakonite migracije, o čijim se razmjerima može samo nagađati. Takva nespremnost i nekoordinirano postupanje na globalnoj razini prema migrantima dovelo je do promjene percepcije građana prema migracijama iz prvotnog empatijskog sagledavanja novonastale situacije do porasta ksenofobije, nacionalizma, radikalnih političkih ideja i organizacija (Božinović, 2016, str. 53). Također, sekuritizacija nezakonitih migracija postala je sve češće spominjani termin (Collins, 2010, str. 110). Sekuritizacija migracija jest povezivanje pitanja migracija sa sigurnosnim kontekstom gdje su migranti označeni kao sigurnosni problem, kao egzistencijalna prijetnja životnom stilu i kulturi države primateljice kao i utvrđivanje izvanrednih mjera zaštite od migranata.

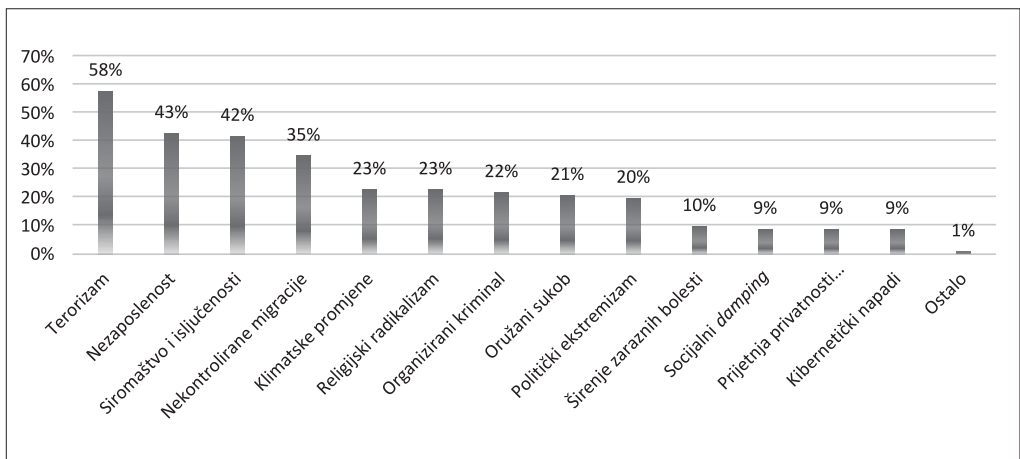
U Hrvatskoj se suvremena izbjegličko-migrantska kriza u početku doživjela skoro istoznačno kao i kriza s početka devedesetih, s naglaskom na humanitarnom aspektu i isticanjem empatije hrvatskih građana (uključujući i predstavnike javnih vlasti) prema dolazećim izbjeglicama i migrantima (Estrajher 2015, str. 15). Početna empatija i suosjećanje se mijenjaju te domicilno stanovništvo počinje gledati na migrante kao na egzistencijalnu prijetnju i sve su više zabrinuti za svoju osobnu i ekonomsku sigurnost. Cilj je provedenog istraživanja stjecanje uvida u percepciju javnosti o nezakonitim migracijama kao jednoj od novih sigurnosnih prijetnji. Specifični je cilj istraživanja utvrditi promjenu percepcije građana Republike Hrvatske od početne iskazane empatije i suosjećanja s migrantima koji su prolazili kroz Republiku Hrvatsku u velikoj migrantskoj

¹ Porast od 52,8 % odnosi se na vremensko razdoblje od 2013.-2018. u odnosu na razdoblje 2008.-2013. godine prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, odnosno od kada je granica Republike Hrvatske postala vanjska granica Europske unije (57 % državne granice Republike Hrvatske).

krizi 2015. godine, kao i poistovjećivanja s migrantima i prisjećanja na ne tako davna vremena kada su građani Republike Hrvatske morali napustiti svoje domove u ratnim sukobima na području RH, do sve većeg straha za osobnu i ekonomsku sigurnost.

1.1. Izabrana inozemna istraživanja

Istraživanje Eurobarometra o percepciji građana EU-a o ugroženosti sigurnosnim prijetnjama, provedenog 2017. godine, prikazuje da 35 % ispitanika smatra nekontrolirane migracije najvećom sigurnosnom prijetnjom (grafikon 1).

Grafikon 1. Percepcija građana o sigurnosnim prijetnjama u Europskoj uniji

Izvor: Eurobarometar, 2017., izradili autori

Zabrinutost državljana članica EU-a, (tablica 1), vidljiva je također u provedenom istraživanju Spring – Global Attitudes Survey 2016. godine po kojem je najzabrinutija Mađarska, koja je i sekuritizirala migracije.

Tablica 1. Percepcija građana pojedinih država članica Europske unije o migrantima

Država	Migranti povećavaju mogućnost terorizma u državi odredišta	Migranti smanjuju broj radnih mjesta i socijalna primanja za domicilno stanovništvo	Zbog migranata povećat će se kriminalitet u zemlji odredišta
Mađarska	76 %	82 %	43 %
Poljska	71 %	75 %	26 %
Nizozemska	61 %	44 %	
Njemačka	61 %	31 %	35 %
Italija	60 %	65 %	47 %
Švedska	57 %	32 %	46 %
Grčka	55 %	72 %	30 %
Velika Britanija	52 %	46 %	28 %
Francuska	46 %	53 %	24 %
Španjolska	40 %	40 %	13 %

Izvor: Spring Global Attitudes Survey, 2016., izradili autori

1.2. Izabrana domaća istraživanja

Istraživanje Dnevnika NOVE TV (tablica 2) o tome što misle građani RH o izbjegličkoj krizi provedeno je 2015. godine te je pokazalo visok stupanj empatije prema izbjeglicama.

Tablica 2. Rezultati istraživanja o mišljenju hrvatskih građana o izbjegličkoj krizi

Dolazak većeg broja izbjeglica ne predstavlja nikakvu ili malu prijetnju	48,0 %
Hrvatska treba primiti izbjeglice koliko ima kapaciteta	42,0 %
Hrvatska za izbjeglice čini u skladu sa svojim mogućnostima	54,0 %
Vlada je djelomično bila spremna na izbjeglički val	47,0 %

Izvor: Dnevnik NOVE TV, 2015., izradili autori

Centar za mirovne studije u suradnji s agencijom za istraživanje tržišta i javnog mijenja Target d.o.o. proveo je istraživanje o stavovima populacije u Republici Hrvatskoj o multikulturalizmu, useljavanju stranaca i ksenofobiji 2013. i 2017. godine. Iz navedenog istraživanja vidljiva je promjena raspoloženja prema strancima i migrantima (tablica 3) od početne empatije do porasta zabrinutosti za vlastitu sigurnost.

Tablica 3. Usporedba rezultata istraživanja javnog mijenja o multikulturalizmu, useljavanju stranaca i ksenofobiji

PITANJE:	2013.	2017.
Ne osjećam se ugodno u kontaktu sa strancima koji su došli u Hrvatsku	29,8 %	41,5 %
Strani doseljenici uzrokuju porast kriminaliteta	42,3 %	52,4 %
Zabrinutost od širenja nepoznatih bolesti koje donose strani doseljenici	39,2 %	49,9 %
Umjesto da bježe od rata u Europu, muškarci iz Sirije trebali bi ostati tamo i boriti se za svoju zemlju	-	82,8 %
Među izbjeglicama postoji značajan broj terorista	-	69,8 %
Izbjeglička kriza je krinka za masovno i planirano naseljavanje muslimana u Europu	-	66,1 %
Republika Hrvatska bi u potpunosti trebala zatvoriti granice za izbjeglice	-	43,8 %
Republika Hrvatska bi trebala žicom ili zidom onemogućiti ulazak izbjeglicama	-	30,9 %

Izvor: Centar za mirovne studije, 2017., izradili autori

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Cilj je ovog rada istražiti percepciju javnosti o nezakonitim migracijama kao jednoj od novih sigurnosnih prijetnji u Republici Hrvatskoj. Specifični je cilj istraživanja utvrditi promjenu percepcije građana Republike Hrvatske od početne iskazane empatije i suosjećanja s migrantima do stava građana o migrantima kao egzistencijalnoj prijetnji i potrebi sekuritizacije migracija.

2.2. Ispitanici

Istraživanje je provedeno tijekom 2019. godine s ukupno 510 ispitanika iz Hrvatske. Prema spolu obuhvaćeno je 318 žena (62,4 %) i 192 muškaraca (37,6 %) u dobi do 20 godina (N=13, 2,5 %), od 21. do 30. (N=197, 38,6 %), od 31. do 40. (N=158, 31,0 %), od 41. do 50. (N=97, 19,0 %), od 51. do 60. (N=37, 7,3 %) i stariji od 61 godine (N=8, 1,6 %). Od ukupnog broja 398 (78,0 %) njih je zaposleno, a 112 (22,0%) ih je nezaposleno. Njih 257 (50,4 %) živi u mjestu do 10.000 stanovnika, 179 (35,1 %) u mjestu od 10.001 do 100.000 stanovnika i 74 (14,5 %) u mjestu s više od 100.000 stanovnika.

2.3. Postupak

Istraživanje je provedeno putem anketnog upitnika. Ispitanici su prije provedbe istraživanja bili upoznati sa svrhom istraživanja te im je dana uputa o načinu ispunjavanja anketnog upitnika. Sudjelovanje u istraživanju bilo je anonimno i dragovoljno. Prvi dio sadržavao je pitanja o sociodemografskim pokazateljima (spol, dob, radni status i prebivalište). Drugi

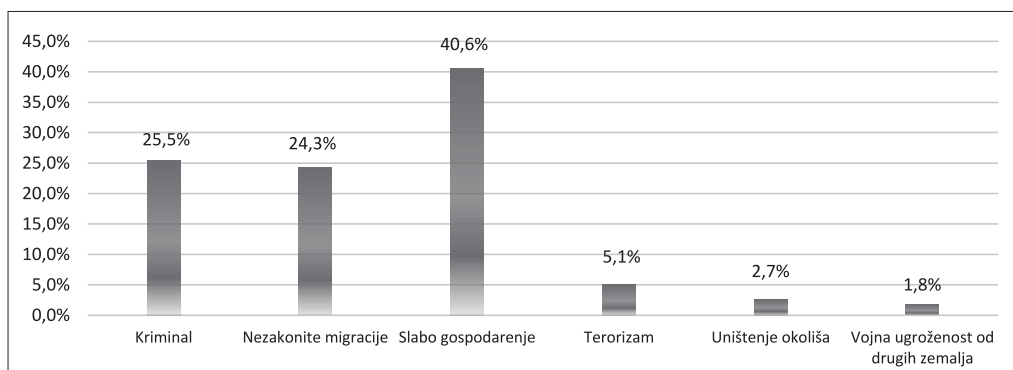
dio upitnika sadržavao je osam pitanja s Likertovom skalom do pet stupnjeva (1 - dobro informiran, 2 - osrednje informiran, 3 - loše informiran, 4 - nisam uopće informiran) o informiranosti o nezakonitim migracijama, (1 - osjećam se ugroženo, 2 - ne osjećam se sigurno, 3 - djelomično se osjećam sigurno, 4 - osjećam se sigurno, 5 - u potpunosti se osjećam sigurno) osjećaju sigurnosti, stupnju zadovoljstva nadležnim institucijama, potrebi dodatne zaštite i povezanosti sa porastom rasizma i ksenofobije (1 - nikako se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - djelomično se slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem), i (1 - nikakvu prijetnju, 2 - malu prijetnju, 3 - osrednju prijetnju, 4 - priličnu prijetnju, 5 - izrazito veliku prijetnju) povezanost s drugim sigurnosnim prijetnjama. Također, upitnik sadržava pitanje o najvećoj opasnosti za RH (1 - vojna ugroza, 2 - slabo gospodarenje, 3 - kriminal, 4 - nezakonite migracije, 5 - terorizam, 6 - uništenje okoliša) i načinu vođenja politike RH vezano za migracije (1 - vodi politiku otvorenih vrata, 2 - sekuritizira migracije).

2.4. Način obrade podataka

Nakon dovršenog prikupljanja podataka, podaci iz anketnih upitnika uneseni su u bazu podataka koji su obrađeni putem statističkog računalnog programa SPSS (verzija 19.0). Za potrebe definiranih ciljeva istraživanja korištena je deskriptivna statistika, a za utvrđivanje statističkih značajnih razlika u analiziranim obilježjima korišten je Hi-kvadrat test (razina značajnosti – $p < 0,05$).

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Iz provedenog istraživanja može se zaključiti da za hrvatske građane najveću prijetnju za sigurnost Republike Hrvatske predstavlja slabo gospodarenje i kriminal, a četvrtina ispitanika (24,3 %) smatra nezakonite migracije najvećom opasnošću za sigurnost Republike Hrvatske (grafikon 2). Od ispitanika koji nezakonite migracije smatraju najvećom prijetnjom, njih 56,5 % živi u mjestima do 10.000 stanovnika. Više od polovice 51,4 % radi se o ispitanicima starosti od 21.-40 godina. Zanimljivo je napomenuti da čak 38,2 %

Grafikon 2. Percepcija građana o najvećim prijetnjama za sigurnost Republike Hrvatske

ispitanica više, s prebivalištem uz granice članice Europske unije, smatra nezakonite migracije najvećom prijetnjom, od onih s prebivalištem uz granicu s nečlanicama EU-a.

Ako se u relaciju s kriterijskom varijablom spola ispitanika (tablica 4) stavi percepcija ispitanika o sigurnosnim prijetnjama koje predstavljaju najveću opasnost za sigurnost Republike Hrvatske, iz dobivenih podataka vidljivo je da najveći broj ispitanika slabo gospodarenje vidi kao najveću opasnost za sigurnost Republike Hrvatske (41,2 % ispitanica i 39,6 % ispitanika). Dok se kod ispitanica nezakonite migracije nalaze na drugom mjestu kao sigurnosna prijetnja, muška populacija veću opasnost vidi u kriminalu (30,2 %) nego u nezakonitim migracijama (22,4 %). Za četvrtinu (25,5 %) ispitanica nezakonite su migracije najveća sigurnosna prijetnja, dok je za njih 22,6 % kriminal najveća prijetnja.

Tablica 4. Sigurnosne prijetnje u odnosu na spol

Sigurnosna prijetnja koja predstavlja najveću opasnost za sigurnost Republike Hrvatske		Spol		Ukupno	χ^2	Značajnost
		muški	ženski			
Kriminal	aps.	58	72	130	5,720	,334
	%	30,2%	22,6%	25,5%		
Nezakonite migracije	aps.	43	81	124		
	%	22,4%	25,5%	24,3%		
Slabo gospodarenje	aps.	76	131	207		
	%	39,6%	41,2%	40,6%		
Terorizam	aps.	10	16	26		
	%	5,2%	5,0%	5,1%		
Uništenje okoliša	aps.	3	11	14		
	%	1,6%	3,5%	2,7%		
Vojna ugroženost od drugih zemalja	aps.	2	7	9		
	%	1,0%	2,2%	1,8%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Iz tablice 5 vidljiva je informiranost ispitanika prema kojoj je više od polovice ispitanica osrednje informirano (56,9 %), dok je najveći broj ispitanika dobro informiran (44,8 %) o nezakonitim migracijama. Varijabla koja definira informiranost o nezakonitim migracijama u odnosu na spol pokazuje statističku značajnost.

Tablica 5. Informiranost o nezakonitim migracijama u odnosu na spol

Informiranost o nezakonitim migracijama		Spol		Ukupno	χ^2	Značajnost
		muški	ženski			
Dobro informiran	aps.	86	87	173	17,002	,001
	%	44,8%	27,4%	33,9%		
Loše informiran	aps.	19	40	59		
	%	9,9%	12,6%	11,6%		
Nisam uopće informiran	aps.	7	10	17		
	%	3,6%	3,1%	3,3%		
Osrednje informiran	aps.	80	181	261		
	%	41,7%	56,9%	51,2%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Prema rezultatima o stupnju ugroženosti nezakonitim migracijama (tablica 6), većina ispitanica 60,4 %, ne osjeća se sigurno (20,1 %) ili se osjeća djelomično sigurno (40,3 %), dok je kod ispitanika stanje obrnuto, 66,6 % osjeća se sigurno (30,7 %) ili djelomično sigurno (35,9 %). Također, ako se promatraju krajnje točke, možemo zaključiti da se više ispitanica osjeća ugroženo (8,8 % žene i 7,3 % muškarci), a više ispitanika u potpunosti se osjeća sigurno (8,5 % žena i 13,0 % muškaraca).

Tablica 6. Stupanj ugroženosti nezakonitim migracijama u odnosu na spol

Stupanj ugroženosti nezakonitim migracijama		Spol		Ukupno	χ^2	Značajnost
		muški	ženski			
Osjećam se ugroženo	aps.	14	28	42	10,098	,039
	%	7,3%	8,8%	8,2%		
Ne osjećam se sigurno	aps.	25	64	89		
	%	13,0%	20,1%	17,5%		
Djelomično se osjećam sigurno	aps.	69	128	197		
	%	35,9%	40,3%	38,6%		
Osjećam se sigurno	aps.	59	71	130		
	%	30,7%	22,3%	25,5%		
U potpunosti se osjećam sigurno	aps.	25	27	52		
	%	13,0%	8,5%	10,2%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Najveći broj ispitanika bez obzira na spol (39,0 % žena i 29,7 % muškaraca) djelomično se slaže sa tvrdnjom da nadležne službe i institucije čine adekvatne korake u suzbijanju nezakonitih migracija (tablica 7). Ipak, više od trećine ispitanika ne slaže se (22,3 % žena i 18,8 % muškaraca) i nikako se ne slaže (12,3 % žena i 15,1 % muškaraca) s navedenom tvrdnjom.

Tablica 7. Slaganje ispitanika s tvrdnjom da nadležne službe i institucije čine adekvatne korake u suzbijanju nezakonitih migracija u odnosu na spol

Nadležne službe i institucije u Republici Hrvatskoj poduzimaju adekvatne korake u suzbijanju nezakonitih migracija	Spol		Ukupno	x ²	Značajnost	
	muški	ženski				
Nikako se ne slažem	aps.	29	39	68	9,595	,048
	%	15,1%	12,3%	13,3%		
Ne slažem se	aps.	36	71	107		
	%	18,8%	22,3%	21,0%		
Djelomično se slažem	aps.	57	124	181		
	%	29,7%	39,0%	35,5%		
Slažem se	aps.	47	63	110		
	%	24,5%	19,8%	21,6%		
U potpunosti se slažem	aps.	23	21	44		
	%	12,0%	6,6%	8,6%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Dvije trećine ispitanika slaže se (31,4 % žena i 30,7 % muškaraca) i u potpunosti se slaže (45,0 % žena i 45,3 % muškaraca) s tvrdnjom da je potrebno dodatno zaštititi granice radi sprječavanja nezakonitih migracija (tablica 8).

Tablica 8. Mišljene ispitanika o potrebi dodatne zaštite granice radi sprječavanja nezakonitih migracija u odnosu na spol

Potrebno je dodatno zaštititi granice radi sprječavanja nezakonitih migracija		Spol		Ukupno	χ^2	Značajnost
		muški	ženski			
Nikako se ne slažem	aps.	2	6	8	,693	,952
	%	1,0%	1,9%	1,6%		
Ne slažem se	aps.	9	13	22		
	%	4,7%	4,1%	4,3%		
Djelomično se slažem	aps.	35	56	91		
	%	18,2%	17,6%	17,8%		
Slažem se	aps.	59	100	159		
	%	30,7%	31,4%	31,2%		
U potpunosti se slažem	aps.	87	143	230		
	%	45,3%	45,0%	45,1%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Tablica 9 prikazuje percepciju ispitanika o stupnju opasnosti za sigurnost Hrvatske ukoliko se nezakonite migracije povežu s terorizmom. Više od polovice ispitanica smatra izrazito velikom prijetnjom (14,5 %) i priličnom prijetnjom (39,0 %) ukoliko se nezakonite migracije povežu s terorizmom. Osrednju prijetnju smatra 27,7 % njih, malu prijetnju 15,4 % i nikakvu prijetnju 3,5 % ispitanica. Što se tiče ispitanika, većina smatra da povezanost nezakonitih migracija s terorizmom čini osrednju prijetnju (31,8%) i priličnu prijetnju (27,1%), malu prijetnju (22,4 %), izrazito veliku prijetnju (16,1 %), te nikakvu prijetnju (2,6 %). Iz navedenog se može zaključiti da ispitanice povezanost nezakonitih migracija s terorizmom smatraju većom prijetnjom od ispitanika.

Tablica 9. Stupanj opasnosti povezanosti nezakonitih migracija s terorizmom u odnosu na spol

Koliku opasnost za sigurnost Hrvatske predstavljaju nezakonite migracije povezane s terorizmom		Spol		Ukupno	x ²	Značajnost
		muški	ženski			
Nikakvu prijetnju	aps.	5	11	16	9,352	,053
	%	2,6%	3,5%	3,1%		
Malu prijetnju	aps.	43	49	92		
	%	22,4%	15,4%	18,0%		
Osrednju prijetnju	aps.	61	88	149		
	%	31,8%	27,7%	29,2%		
Priličnu prijetnju	aps.	52	124	176		
	%	27,1%	39,0%	34,5%		
Izrazito veliku prijetnju	aps.	31	46	77		
	%	16,1%	14,5%	15,1%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Tablica 10 prikazuje da ispitanici smatraju da još veću prijetnju za sigurnost predstavljaju nezakonite migracije povezane s organiziranim kriminalom. Priličnom prijetnjom (45,0 %) i izrazito velikom prijetnjom (23,9 %) smatra ukupno 68,9 % ispitanica i 54,7 % ispitanika (33,3 % priličnom prijetnjom, a 21,4 % izrazito velikom prijetnjom).

Tablica 10. Stupanj opasnosti povezanosti nezakonitih migracija s organiziranim kriminalom za sigurnost Hrvatske u odnosu na spol

Koliku opasnost za sigurnost Hrvatske predstavljaju nezakonite migracije povezane s organiziranim kriminalom		Spol		Ukupno	x ²	Značajnost
		muški	ženski			
Nikakvu prijetnju	aps.	6	6	12	9,352	,053
	%	3,1%	1,9%	2,4%		
Malu prijetnju	aps.	20	24	44		
	%	10,4%	7,5%	8,6%		
Osrednju prijetnju	aps.	61	69	130		
	%	31,8%	21,7%	25,5%		
Priličnu prijetnju	aps.	64	143	207		
	%	33,3%	45,0%	40,6%		
Izrazito veliku prijetnju	aps.	41	76	117		
	%	21,4%	23,9%	22,9%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Zabrinutost domicilnog stanovništva za osobnu i ekonomsku sigurnost vidljiva je u tablici 11 jer velika većina (više od dvije trećine) ispitanika smatra da migracije treba sekuritizirati. Ispitanice su nešto blaže (77,4 %) u odnosu na ispitanike (84,9 %).

Tablica 11. Mišljenje ispitanika o načinu vođenja politike prema migrantima u odnosu na spol

Trebali li Republika Hrvatska vezano za migracije...		Spol		Ukupno	χ^2	Značajnost
		muški	ženski			
sekuritizirati migracije	aps.	163	246	409	4,282	,039
	%	84,9%	77,4%	80,2%		
voditi politiku otvorenih vrata	aps.	29	72	101		
	%	15,1%	22,6%	19,8%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Tablica 12 prikazuje koliki broj ispitanika smatra da porast migracija utječe na porast rasizma i ksenofobije. Više od polovice ispitanica i ispitanika slaže se (34,0 % žene, 32,8 % muškarci) i djelomično se slaže (29,6 % žene i 31,8 % muškarci) da porast migracija utječe na porast rasizma i ksenofobije.

Tablica 12. Mišljenje ispitanika o utjecaju porasta migracije na porast rasizma i ksenofobije u odnosu na spol

Slažete li se s tvrdnjom da porast migracija utječe na porast rasizma i ksenofobije		Spol		Ukupno	χ^2	Značajnost
		muški	ženski			
Nikako se ne slažem	aps.	12	16	28	1,405	,843
	%	6,3%	5,0%	5,5%		
Ne slažem se	aps.	15	33	48		
	%	7,8%	10,4%	9,4%		
Djelomično se slažem	aps.	61	94	155		
	%	31,8%	29,6%	30,4%		
Slažem se	aps.	63	108	171		
	%	32,8%	34,0%	33,5%		
U potpunosti se slažem	aps.	41	67	108		
	%	21,4%	21,1%	21,2%		
Ukupno	aps.	192	318	510		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na temelju provedenog istraživanja utvrđeno je da četvrtina ispitanika (24,3 %), i to više ispitanica, smatra nezakonite migracije najvećom sigurnosnom prijetnjom za Republiku Hrvatsku, što je manje od građana Europske unije (35 %). Što se tiče stupnja ugroženosti, više od trećine ispitanika (38,6 %) osjeća se djelomično sigurno, s tim da se ugroženije osjećaju ispitanice od ispitanika u odnosu na nezakonite migracije. Ako se nezakonite migracije povežu sa terorizmom, priličnom prijetnjom smatra 34,5 % ispitanika, a ako se poveže s organiziranim kriminalom 40,6 % ispitanika. U oba slučaja veću bojazan pokazuju ispitanice. Ispitanici su prilično nepovjerljivi prema tome da nadležne službe i institucije čine adekvatne korake u suzbijanju nezakonitih migracija te se s tom tvrdnjom više od trećine ispitanika slaže samo djelomično (35,5 %). Muški ispitanici pokazuju nešto više povjerenja u rad nadležnih službi i institucija. S potrebom da se dodatno zaštite granice radi sprječavanja nezakonitih migracija u potpunosti se slaže 45,1 % ispitanika (postotak je viši kod ispitanica). Strah koji proizlazi iz anketiranog uzorka vidljiv je u mišljenju da migracije treba sekuritizirati, što smatra velika većina ispitanika (80,2 %). Također, to utječe i na percepciju ispitanika o povezanosti porasta nezakonitih migracija s porastom rasizma i ksenofobije sa čim se slaže 33,5 % ispitanika.

Ako se dobiveni rezultati istraživanja usporede s rezultatima istraživanja Centra za mirovne studije i NOVE TV o percepciji građana o migrantima, provedenim 2013., 2015. i 2017. godine, može se zaključiti kako se empatija i suosjećanje smanjuje, a strah stanovništva povećava. U 2013. godini samo se 29,8 % ispitanika nije osjećalo ugodno u kontaktu sa strancima koji su došli u Hrvatsku, a u 2015. godini u vrijeme velike izbjegličke krize za 48,0 % ispitanika dolazak većeg broja izbjeglica nije predstavljao nikakvu ili malu prijetnju. Poslije toga, percepcija se mijenja i postaje sve negativnija, 2017. godine 43,8 % ispitanika smatra da Republika Hrvatska treba zatvoriti granice za nezakonite migrante, 30,9 % ispitanika smatra da Republika Hrvatska treba žicom ili zidom onemogućiti ulazak nezakonitim migrantima, 66,1 % njih smatra da je „izbjeglička“ kriza krinka za masovno i planirano naseljavanje muslimana u Europu, te njih 69,8 % smatra da među nezakonitim migrantima ima značajan broj terorista. Ako se tome pridodaju rezultati provedenog istraživanja u ovom radu, može se potvrditi još veći strah jer 80,2 % ispitanika smatra da treba sekuritizirati migracije, a 54,7 % njih slaže se ili se u potpunosti slaže s tvrdnjom da porast nezakonitih migracija utječe na porast rasizma i ksenofobije.

Iz svega navedenog može se zaključiti da nezakonite migracije utječu na percepciju građana od početne empatije i prihvaćanja u jednu od najvećih novih sigurnosnih prijetnji u Republici Hrvatskoj. S praktičnog aspekta ovaj rad daje povratnu informaciju stručnjacima različitih struka i institucija koji se bave nezakonitim migracijama, o stavovima anketiranih građana o nezakonitim migracijama i njihovim pozicioniranjem u okviru sigurnosnih prijetnji u Republici Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Božinović, D. (2016). *Globalna sigurnost*. Zagreb: Narodne novine.
2. Centar za mirovne studije. (2017). Istraživački izvještaj – Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj u 2017., https://www.cms.hr/system/publication/pdf/98/Zastupljenost_i_indikatori_diskriminac_skih_i_ksenofobi_nih_stavova_u_Republici_Hrvatskoj_u_2017..pdf (11. veljače 2019.)
3. Collins, A. (2010). *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
4. Dragović, F. (2018). *Sigurnost europskih granica i migracije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
5. Esterajher, J. (2015). Iskustva zbrinjavanja prognanika i izbjeglica i suvremena izbjegličko-migrantska kriza u Hrvatskoj. *Političke analize*, 6 (23): 15-22.
6. Eurobarometar. (2017). Europski parlament. http://www.europarl.europa.eu/croatia/resource/static/files/parlemeter_2017_hr.pdf (11. veljače 2019.)
7. Frontex - Risk Analysis for 2018, <https://statewatch.org/news/2018/mar/eu-frontex-report-risk-analysis-2018.pdf> (11. veljače 2019.)
8. Mesić, M. (2002). *Međunarodne migracije*. Zagreb: SOCIETAS.
9. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP) - Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada za 2007.-2018. godinu, <https://www.mup.hr/ministarstvo/dokumenti/statistika> (11. veljače 2019.)
10. Nova TV - Istraživanje otkriva što misle građani Hrvatske o izbjeglicama: Za njih 46 posto migranti su velika ili čak vrlo velika prijetnja, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/istrazivanje-otkriva-sto-misle-gradani-hrvatske-o-izbjeglicama-za-njih-46-posto-migranti-su-velika-ili-cak-vrlo-velika-prijetnja.../302398/> (23. veljače 2019.)
11. Spring - Global Attitudes Survey (2016). Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/>, (23. veljače 2019.)
12. Šabić, S. Š., Borić, S. (2016). *At the Gate of Europe: A Report on Refugees on the Western Balkan Route*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung, Regional Office Zagreb for Croatia and Slovenia.

PERCEPTION OF PUBLIC ON ILLEGAL MIGRATIONS AS A NEW SECURITY THREAT IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract

Illegal migrations as one of the current problems of the modern world pose a threat to the stability and security of every state involved. The last migration crisis affecting the European Union has been characterized by a large number of illegal border crossings, a large number of undeclared migrants in relation to their country of origin, and an unknown dark number of criminality linked to illegal migrations, the extent of which can only be speculated. This leads to socioeconomic and security issues of the involved states and affects the negative perception of migrants. With the accession of the Republic of Croatia to the European Union, its external border has become one of the longest frontiers of the EU, which represents a great responsibility. The aim of this paper is to investigate the perception of the public on illegal migrations as one of the new security threats in the Republic of Croatia.

The authors give their own contribution by presenting the results of a survey on a sample of 510 respondents through the following variables: sex, age, work status, residence, degree of threat, information, sense of security, degree of satisfaction with competent institutions, additional protection needs, connection with other security threats, ways of doing politics and the link to the rise of racism and xenophobia. One fourth of respondents (24.3%) consider illegal migration to be the greatest threat to the security of the Republic of Croatia, although half of them (51.2%) are medium-informed. Respondents believe that the level of threat increases with the connection with terrorism (34.5%) and organized crime (40.6%). One third of respondents feel partly safe (38.6%) as they partially agree (35.5%) with the statement that appropriate institutions are taking adequate steps. Concern of domestic population for their safety is apparent, as 45.1% of respondents believe that additional protection of the border is needed, and 80.2% of respondents believe that migrations need to be securitized. Also, a third of them agree (33.5%) with the statement that migration growth affects the rise of racism and xenophobia.

Keywords: illegal migration, security, xenophobia, terrorism, organized crime.

prof. dr. Jasmin Ahić, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

prof. dr. Admir Hadžikadunić, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Nerma Halilović-Kibrić, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Kenan Hodžić, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u
Sarajevu, Bosna i Hercegovina, khodzic@fkn.unsa.ba

SIGURNOST MLADIH NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

Sažetak

Sigurnosni rizici, u kontekstu odgojno-obrazovnih ustanova, obuhvataju sve potencijalne događaje i situacije koje odstupaju od očekivanih i dovode u neizvjesnost ostvarivanje ciljeva škole i održavanje sigurnog okruženja. Postoji niz faktora koji mogu utjecati na povećanje vjerovatnoće pojave, razvoja i ispoljavanja nasilnog ponašanja ali i na povećanje podložnosti mladih dejstvu različitih negativnih uticaja – rizičnih faktora, kao što postoji i veliki broj faktora koji mogu u rizičnim situacijama i nepovoljnim uslovima spriječiti pojavu nasilnog ponašanja – zaštitnih faktora. Njihova identifikacija, analiza i intenzitet djelovanja, pretpostavka su efikasnih planova i strategija prevencije, kao i tretmana već ispoljenih poremećaja u ponašanju. Autori ovog rada posebno naglašavaju, analiziraju i kritički preispituju sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo, kroz prizmu rizičnih i zaštitnih faktora koji sudjeluju u pitanjima sigurnosti mladih. Mjerenje izvora ugroženosti u školskim ustanovama i oko školskih ustanova Kantona Sarajevo predstavlja osnovni predmet istraživanja, dok je osnovni cilj istraživanja razvijanje i implementiranje preventivnih mehanizama kako bi se umanjili izvori ugrožavanja među populacijom na najmanju moguću mjeru. Neizostavna pitanja koja se analiziraju u ovom radu u domenu su pravovremene identifikacije i adekvatnog reagovanja a tiču se, ponajprije, prisutnosti i učestalosti ugrožavajućih faktora u srednjim školama, pojavnih oblika, obima nasilja koji se dešava u školama, informiranosti i znanja koje učenici imaju o ovom problemu, ali i o odgovoru sistema zaštite u školi i društvu. Suštinski, kontinuirano istraživanje o načinima, procedurama i sredstvima za podizanje nivoa sigurnosti mladih – predstavlja osnovu za uspješnu izgradnju i održavanje kvalitetnog upravljanja sigurnošću.

Ključne riječi: sigurnost, rizici, mladi, srednja škola, Kanton Sarajevo.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Predmet istraživanja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama jest mjerenje izvora ugroženosti u srednjim školama i oko srednjih škola u Kantonu Sarajevo, te razvijanje i implementacija mehanizama koji bi nasilje među vršnjacima smanjili na najmanju moguću mjeru. Sigurnost i nasilje među učenicima nije nova pojava, ali o ovoj problematici nema dovoljno istraživanja u sigurnosnoj i pedagoškoj literaturi. Djelomično se izučava u okviru nastavnčkih studija i stručnog usavršavanja prosvjetnih radnika. Zbog toga su nastavnici slabo pripremljeni za rješavanje problema sigurnosti i nasilja u školi. Posljedica toga je da nasilje nad djecom, a pod tim se ubraja i međuvršnjačko nasilje, koje iako je rastući problem, najčešće ostaje skriveno.

Upravo je svijest o nužnosti organizovane, sistemske akcije na planu prevencije vršnjačkog nasilja, ali i svih ostalih oblika sigurnosnih ugrožavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, bila ideja vodilja u kreiranju i realizaciji ovog istraživanja, kojim se prvenstveno željela ispitati prisutnost nasilja među vršnjacima, pojavni oblici, učestalost nasilja među vršnjacima u srednjim školama, obim nasilja koji se dešava u školama, te adekvatnost odgovora sistema zaštite u školi i društvu, kao i informiranost učenika/ica o sigurnosnim prijetnjama koje ih okružuju. Svjesni tranzicijskih izazova s kojima se mladi susreću nakon završene osnovne škole, potrebno je posebno naglasiti potrebu eksploratorne istraživačke analize pitanja sigurnosti mladih u Kantonu Sarajevo, s posebnim akcentom na učenike/ice koji pohađaju prvi razred srednje škole.

Razdoblje prijelaza iz djetinjstva u svijet odraslih, znano kao adolescencija, jest razdoblje odrastanja koje sa sobom nosi prvenstveno potrebu za izgradnjom vlastitog identiteta i snažan poriv za dokazivanjem i neovisnošću. Nakon završene osnovne škole, djeca biraju i upisuju srednju školu pri čemu se višestruko uslošnjava proces njihovog odrastanja. Naime, djeca mijenjaju dotadašnju habitualnu sredinu pri čemu se upoznaju sa novim društvenim svjetovima i stječu osjećaj samostalnosti. Tranzicija u takvim uslovima proces je koji zahtijeva prilagodbu na novu školsku sredinu, povećane akademske zahtjeve te promjene u vršnjačkim grupama što ponekad može predstavljati veliki izazov za pojedince (Hargreaves i Earl, 1990 prema Tilleczek i Ferguson, 2007). Svaka tranzicija, pa tako i ona unutar školskog sistema, donosi sa sobom, s jedne strane, brojne nepoznanice, strahove i nesigurnosti te, s druge strane, priliku za novi početak i promjene. Osher i suradnici (2014) navode da, iako bi škola trebala predstavljati djetetovu sigurnu luku, ponekad može biti mjesto uz koje se vežu negativni osjećaji i ponašanja poput nasilja, vršnjačkog neprihvatanja, frustracije vezane za školski neuspjeh, pa čak i kažnjavanje i potpuno isključivanje mlade osobe iz školskog sustava. Osjećaj nesigurnosti i straha može biti posljedica stvarne, ali i zamišljene prijetnje ili opasnosti (Meltzer i sur., 2007; Zani, Cicognani i Albanesi, 2001). S druge strane, ovisit će o stvarnim, doživljenim prijetnjama (ako su primjerice bili izravno uključeni u nasilje ili mu svjedočili), ali i ako smatraju da postoji velika mogućnost da u toj situaciji postanu žrtvama nasilja. Za potrebe ovog rada, nasilje se definira kao "upotreba ili prijetnja fizičke ili psihološke sile sa štetnom

namjerom kao način rješavanja sukoba” (Arriagada i Godoy, 2000, str. 112). Hoće li se neko dijete nasilno ponašati uvjetovano je velikim brojem faktora.

Različite discipline analiziraju uzroke nasilja kroz tri glavna nivoa: strukturalni, institucionalni i individualni (McIlwaine, 1999, str. 456). Individualni nivo podrazumijeva nasilje kao racionalnu analizu troškova i koristi, a korist od mogućnosti trebala bi biti veća od oportunitetnog troška (Fajnzylber, Lederman i Loayza, 2002). Također, nasilje i kriminal smatrani su “oblicima otpora kod ekonomski i socijalno ugroženih pojedinaca” (McIlwaine, 1999, str. 450). Brz rast gradova, koji je premašio kapacitete općina i države za pružanje usluga i javni prostor za rekreaciju, još je jedan od faktora nasilja. Mnogi autori rizične i zaštitne faktore za razvoj rizičnih ponašanja smještaju u djetetovo šire i uže okruženje te u njega samog. Ishodi za dijete ovisit će, ne samo o omjeru rizika i zaštita koje ono nosi u sebi, već i o rizicima i zaštitama koje ima okruženje u kojem živi, te o interakciji svih faktora (Zloković, 2004). Scott navodi (prema Šimić, 2004) da su agresivne reakcije kod djece rezultat zajedničkog djelovanja agresivne ličnosti i okolinske stimulacije. Poseban osvrt u ovom radu bit će u pravcu analiziranja razlika u odnosu na okolinske stimulacije, što podrazumijeva prostorno određenje škole u kojoj je vršeno istraživanje. Uzimajući u obzir da je istraživanje provedeno u pet srednjih škola razvrstanih u dvije osnovne grupe: urbane i suburbane sredine, analizirat ćemo i razlike u činjenju i doživljavanju nasilja u školama u urbanim u odnosu na suburbane sredine.

Urbana sredina podrazumijeva tipične gradove kao mnogoljudna naselja u kojima su zastupljene brojne neagrarne funkcije. Mnoge od njih imaju bazni karakter, odnosno zadovoljavaju potrebe šireg ili užeg kruga okolnih naselja. Za gradove je karakteristično kolektivno stanovanje i veće gustoće nastanjenosti, što uvjetuje i neke fizionomske specifičnosti. Postoji također i znatan stepen izdvojenosti stambenih dijelova grada, na jednoj strani, i proizvodnih i uslužnih na drugoj, odnosno pojedini dijelovi grada imaju karakteristične funkcije (Čurčić, 1992).

Suburbana područja, prema Rječniku pojmova za geografiju, nauku i društvene studije, obuhvataju manja urbana područja koja okružuju gradove. Uglavnom podrazumijevaju predgrađa s porodičnim kućama, i s manjom gustoćom naseljenosti od one u gradovima. Suburbana su područja historijski imunija na probleme kriminaliteta nego urbana (Stahura i Sloan III, 1988). Obično su manja, sa manjim brojem stanovnika, homogenija, što se može pozitivno odraziti na fizičke aktivnosti stanovnika, koje mogu imati preventivni efekt na kriminalitet. Tako je npr. Wood sa saradnicima (2008) zaključila da su suburbana područja pogodnija za šetnje i uopće kretanje stanovnika, što se pozitivno odražava na interakcije među ljudima, povećavajući osjećaj sigurnosti. Lavrakas (1982) je pokazao da je stanovanje u suburbanim područjima značajan prediktor straha od kriminaliteta. Osobe koje se presele iz urbanih područja u suburbana osjećaju se sigurnijima, što uglavnom korelira s nižim stepenom prisutnosti znakova dezorganizacije u suburbanim sredinama, kao i objektivno manjim obimom kriminaliteta.

Osjećaj nesigurnosti među mladima razlikuje se s obzirom na okolinu u kojoj žive. Tako se mladi iz urbanih sredina u većoj mjeri osjećaju nesigurno u usporedbi s onim

pojedincima koji odrastaju i žive u ruralnim područjima: dok su unutar većih gradova nesigurniji oni pojedinci koji su iz naselja nižeg socijalnog statusa (Meltzer i sur., 2007.). Djeca iz prigradskih naselja ili iz manjih mjesta doživljavaju najviše nasilja, potom djeca iz većih mjesta, a najmanje nasilja doživljavaju djeca iz malih i seoskih sredina (Nikčević-Milković, 2006). Unatoč svim dilemama i studijama koje dovode u vezu sigurnost mladih i školski prostor u kojem dijete boravi određeno vrijeme, nejasna je linija razdvajanja (ne)sigurnosti mladih iz urbanih sredina u odnosu na suburbane. Suštinski, kontinuirano istraživanje o načinima, procedurama i sredstvima za podizanje nivoa sigurnosti mladih predstavlja osnovu za uspješnu izgradnju i održavanje kvalitetnog upravljanja sigurnošću. U nastavku će se pokušati dati odgovor na pitanje je li prisutno nasilje među posmatranom populacijom i u kojim oblicima, te postoje li razlike u odnosu na izvore ugrožavanja u urbanim ili suburbanim sredinama.

2. ISTRAŽIVAČKI DIZAJN I METODOLOGIJA

2.1. Cilj i predmet istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja jeste utvrđivanje stavova i mišljenja učenika prvih razreda srednjih škola na području Kantona Sarajevo o sigurnosti u školi.

2.2. Metode istraživanja

Na osnovu definisanog cilja istraživanja određen je i konstrukt metodologije istraživanja. Istraživačka metodologija, poput strategije, bavi se istraživačevim krajnjim ciljem i općim planom koji istraživač formulira radi dostizanja svojih ciljeva (Fitzgerald i sur., 2001). Naučno istraživanje, u pogledu njegovog tipa, sprovedeno je i realizovano kao metodološko istraživanje empirijskog karaktera. U istraživanju su korištene sljedeće metode: iz reda najopštijih – metoda istraživanja i metoda dokazivanja i opovrgavanja; iz grupe osnovnih korištene su osnovne analitičko-sintetičke metode; iz grupe opštenaučnih - upotrijebljene su hipotetičko-deduktivna metoda, statistička metoda, ali i aksiomska i komparativna metoda; iz kompleksa prikupljanja podataka naročito su korištene metoda analize sadržaja dokumenata i metoda ispitivanja.

Pošto je istraživanje u ovom radu u okviru kvantitativne istraživačke paradigme - kao osnovna metoda prikupljanja podataka korištena je kvantitativna metoda anketiranja. Anketa je posebna metoda za prikupljanje podataka pomoću koje se može doći do podataka o stavovima i mišljenjima ispitanika (Vujević, 2002).¹

¹ Kao što navodi Mozer (1962, str. 5) „anketa je tehnički postupak za prikupljanje činjeničnog materijala kombinacijom statističke metode uzorka sa metodom intervjua ili upitnika“.

2.3. Uzorak istraživanja i instrumentarij

Na području Kantona Sarajevo djeluje ukupno 35 srednjih škola kategorisanih u četiri grupe: 1. gimnazije; 2. tehničke i srodne škole; 3. stručne/strukovne škole; 4. umjetničke škole (Federalni zavod za statistiku, 2018).

Od oktobra 2018. godine do decembra 2018. godine, 90 učenika/ica uzelo je učešće u istraživačkim aktivnostima. Populacija na koju je istraživanje usmjereno odnosi se na učenike prvih razreda srednjih škola. Od ukupno 90 ispitanika, 64 učenika ima 15 godina, 22 učenika ima 16 godina i 4 učenika ima 14 godina.

Prostor na kojem je istraživanje provedeno obuhvatao je četiri općine u Kantonu Sarajevo kako slijedi: Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad i Ilidža. Istraživanje je provedeno u sljedećim srednjim školama: Gimnazija Obala (Centar), Srednja škola za okoliš i drveni dizajn (Novo Sarajevo), Peta gimnazija (Novi Grad), Četvrta gimnazija (Ilidža) i Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije (Ilidža).² Faza prikupljanja podataka realizovana je u periodu od oktobra 2018. do decembra 2018. godine što podrazumijeva vremenski okvir školske godine 2018./2019. Bitno je istaknuti da su odjeljenja birana tako da se vodila briga o tome da se anketiraju odjeljenja koja su bila prisutna u unaprijed datom momentu provedbe istraživanja. Na ovaj način istraživački tim je u saradnji sa stručnim saradnicama škola nastojao osigurati „slučajnost uzorka“ i relevantnije preslikavanje karakteristika odabrane populacije.

Naime, cilj istraživanja je bio ispitati stavove učenika o sigurnosti u školi. Za potrebe istraživanja konstruisan je upitnik za učenike koji predstavlja kombinaciju pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Upitnik se sastoji od ukupno devet sadržajno odvojenih cjelina:

1. pitanja o tebi;
2. pitanja o tvojoj porodici;
3. pitanja o tvojoj školi;
4. neke neugodne situacije koje su ti se možda dogodile;
5. pitanja o tvom slobodnom vremenu i tvojim vršnjacima;
6. mišljenje o navedenim tvrdnjama;
7. pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekad rade;
8. što bi drugi mislili;
9. pitanja o tvojim prijateljima.

Najpouzdanijom metodom za procjenjivanje stavova učenika o pitanju sigurnosti smatra se istraživanje pomoću anonimnih upitnika, jer omogućava djeci da direktno progovore o vlastitim iskustvima (Sesar, 2011). S druge strane, još jedna od prednosti ovog metoda jest i to što se u kratkom vremenskom periodu prikupi velika količina informacija koja može poslužiti da se sazna mnogo o pojavi koja je predmet istraživanja.

² Kanton Sarajevo predstavlja najveći urbani centar države.

Stratificiranim prigodnim³ uzorkovanjem po kriteriju socio-ekološke sredine (urbana i suburbana sredina) obuhvaćeno je pet srednjih škola:

1. Gimnazija Obala (urbana sredina)
2. Srednja škola za okoliš i drvni dizajn (urbana sredina)
3. Peta gimnazija (urbana sredina)
4. Četvrta gimnazija (suburbana sredina)
5. Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije (suburbana sredina)

Kad je riječ o spolnoj strukturi uzorka, u istraživanju je učestvovalo ukupno 90 učenika/ice, od tog broja 52 učenika i 38 učenica.

2.4. Organizacija i tok istraživanja

Svako istraživanje koje obuhvata djecu i maloljetnike zahtijeva pridržavanje određenih etičkih principa u svom provođenju od strane istraživača. Specifičnost problema koji se obrađivao iziskivao je neophodnost poštivanja minimalnih standarda propisanih Etičkim kodeksom istraživanja s djecom i o djeci u Bosni i Hercegovini⁴, dokumenta koji se bazira na etičkim principima poštivanja ljudskih prava, sloboda i dostojanstva lica, zaštite dobrobiti učesnika u istraživanju, odgovornosti u slučajevima moralnih dilema, te zaštiti integriteta rezultata istraživanja i istraživača. Poštivanje navedenih principa osigurava da istraživanje bude provedeno na sistematski i metodološki prihvatljiv način, etički opravdano i koji je u najboljem interesu djeteta kao učesnika u istraživanju.

Poštujući odredbe spomenutog Kodeksa, prvo je zatražena saglasnost Ministarstva za obrazovanje nauku, kulturu i sport Kantona Sarajevo za provođenje istraživanja u odabranim školama. Nakon što je odobrenje pribavljeno, isto je predloženo direktorima škola, nakon čega su realizovane istraživačke aktivnosti. Učenici su anketne upitnike popunjavali u toku jednog časa odjeljenske zajednice uz prisustvo razrednog starješine. U cilju osiguranja iskrenosti odgovora, anketiranje je bilo anonimno.

Podaci prikupljeni anketiranjem unošeni su u jedinstvenu bazu upotrebom Google platforme, nakon čega je izvršena analiza istih upotrebom deskriptivne i inferencijalne statistike.

³ Prigodni uzorak je uzorak koji se sastoji od članova ciljane populacije koji ispunjavaju određene praktične kriterije kao što su: laka pristupačnost, geografski proksimitet, dostupnost u datom vremenu, te spremnost za učešće.

⁴ Vidjeti više na:
<http://portal.skola.ba/ppza/Obrazovneustanove/Srednje%C5%A1kole/tabid/129/Default.aspx>, pristupljeno 7. 11. 2018. godine.

2.5. Ograničenja i izazovi istraživanja

Kada su u pitanju metodološka ograničenja, moguće je pretpostaviti da respondenti nisu davali najiskrenije odgovore pri popunjavanju upitnika iz različitih pobuda - poput straha, srama, želje za dokazivanjem, moći, pažnjom, i sl., ali i mogućeg osjećaja nedovoljne anonimnosti jer se upitnik ispunjava u grupi za vrijeme trajanja jednog školskog časa.

Također, postoji mogućnost da bi korištenje skale učestalosti s manje odjeljaka, naprimjer tri odjeljka umjesto pet, za pojedina pitanja pojednostavilo popunjavanja upitnika i dalo pouzdanije rezultate. Pa tako naprimjer Karlović (2001) smatra da su skale s manje odjeljaka pouzdanije od onih s više odjeljaka.

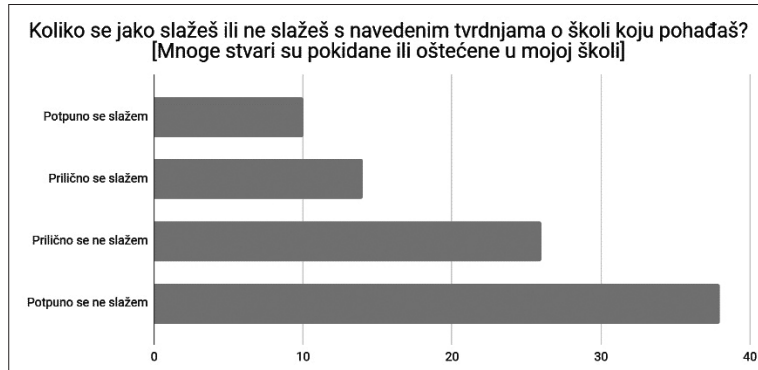
3. PREZENTACIJA REZULTATA I DISKUSIJA

Unutar svake navedene škole, obuhvaćeno je jedno odjeljenje prvog razreda. U općini Centar u školi „Gimnazija Obala“ učešće u anketiranju uzelo je 19 učenika, u općini Novo Sarajevo u „Srednjoj školi za okoliš i drvni dizajn“ anketirano je 25 učenika, u općini Novi Grad u školi „Peta gimnazija“ učešće u anketiranju je uzelo 22 učenika, dok je na području općine Ilidža u školi „Četvrta gimnazija“ anketirano 17 učenika, te 7 učenika u „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“. U nastavku će biti prezentirani zbirni rezultati istraživanja za pet srednjih škola.

Sveukupno uzorak je sačinjavalo pet odjeljenja prvih razreda srednjih škola u Kantonu Sarajevo. Kada je riječ o spolnoj strukturi uzorka, u istraživanju učestvovalo je ukupno 90 učenika/ica. Od ukupnog broja u istraživanju je učestvovalo 52 učenika i 38 učenica. Dobna struktura ispitanika je sljedeća: 64 ispitanika ima 15 godina, 22 ispitanika ima 16 godina i 4 ispitanika ima 14 godina. U bloku pitanja o odgojnom aspektu sumirani podaci pokazuju da u 90 % (81 ispitanik) slučajeva u odgoju učenika/ica učestvuju oba roditelja. Socioekonomska situacija očituje se u relativno velikom procentu zaposlenih roditelja (očeva 89 % - 79 i majki 61 % - 53). Na pitanje „Kako tvoja obitelj dolazi do prihoda (novca)“ 96,6 % ispitanika ili 86 učenika/ica odgovorilo je da je plata, zarada ili imovina tipični izvor primanja.

U okviru pitanja o školi istražene su percepcije učenika/ica o potencijalnim izvorima ugroženosti koji proizlaze iz (ne)adekvatnih uslova za odvijanje odgojno-obrazovnog procesa u školi i oko škole (kako procesa nastave, tako i infrastrukture u školi i dvorištu). Grafikon 1. i 2. u fokusu su istraživačke pažnje jer je primjetno da su učenici/ice u izraženijem obimu odgovarali na pitanja o dijelovima infrastrukture škole i fizičkog nasilja, što potvrđuje da su izvori ugroženosti od infrastrukture i vršnjačkog nasilja zastupljeni u određenom obimu u ovim školama. Kada je riječ o tvrdnjama u vezi s infrastrukturom, stanjem i opremljenošću škole, može se zaključiti da je 21 % učenika/ica manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi koju pohađaju. Infrastruktura i (ne)opremljenost škole kategorija je zasebno tematizirana u „Strateškim pravcima obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja“ (2008) gdje je

istaknut problem održavanja školskih objekata jer su nedostatna kapitalna izdavanja za odgojno-obrazovne ustanove. Nedostatak školskog prostora negativno utječe i na kvalitetu nastavnog procesa.⁵

Grafikon 1. Stavovi o stanju stvari u školi

Grafikon 2. Stavovi o učestalosti tučnjava u školi

Različite sigurnosne krize do kojih dolazi u brojnim odgojno-obrazovnim ustanovama predstavljaju izazov za društvo i pojedince, za školu i obrazovni sistem u cjelini. U velikom broju tipova ugrožavanja sigurnosti u školskom okruženju, po dramatičnosti, tragičnim

⁵ Na temelju člana 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 30/03., 42/03., 81/06., 76/07., 81/07., 94/07. i 24/08.), Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 51. sjednici održanoj 3. 6. 2008. godine usvojilo je: Strateške pravce razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008.–2015.

posljedicama i odjeku u javnosti ističu se različiti oblici nasilja u školskim ustanovama koji podrazumijevaju teške posljedice po zajednicu, školu i brojne pojedince. Zbog posebne uočljivosti i upadljive dramatičnosti, ovakvi slučajevi stavljeni su u prvi plan analize, pokušavajući da se pritom sagleda aktuelne i moguće pristupe, predviđanja i sprečavanja ovakvih kriza, čija je učestalost nažalost primjetna, što i u ovom slučaju pokazuju rezultati istraživanja jer je 10 % učenika/ica odgovorilo da u njihovoj školi često dolazi do tučnjava, što je vidljivo u narednom grafikonu 2.

Posmatrači nasilja, iako upoznati sa onim što se dešava u vršnjačkom okruženju, po pravilu ne reaguju i ne preduzimaju akcije iz tri osnovna razloga: ne znaju šta da rade, strahuju da i sami ne postanu žrtva nasilnika ili se plaše da svojim postupkom ne pogoršaju situaciju (Cowie i sur., 2004). U okolnostima ograničenog uvida u sopstvene emocionalne odgovore na vršnjačko nasilje i uz nedovoljno razvijene vještine odgovornog i adekvatnog reagovanja, posmatrači, iako posjeduju potencijal da odigraju podržavajuću ulogu u rješavanju interpersonalnih problema na nivou vršnjačke grupe, opredjeljuju se za neintervenisanje kao najsigurniju opciju. Na taj način, ne samo da se gubi potencijalni doprinos njihovog angažovanja u domenu podrške žrtvama nasilja već i sami posmatrači, uslijed saznanja da nisu bili od pomoći osobi koja je u nevolji, te posljedično sniženog samopoštovanja i vjere u sebe, često razvijaju osjećanje nemoći slično onome koje doživljava i sama žrtva (Hazler, 1996).

U okviru pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekada rade, zanimljivo je prezentirati da na razini cijelog uzorka najveći broj mladih (84,3 %) navodi da ne nosi nikakvo oružje (palice, nož, pištolj ili lanac), dok s druge strane, 15,7 % ispitanika navodi da nose neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac) što im može poslužiti i kao sredstvo za samoodbranu. Međutim postavlja se pitanje da li se zaista takva sredstva koriste za samoodbranu i postoji li opravdana potreba za nošenjem takvih stvari u škole koje bi trebale svojim učenicima da osiguraju određen nivo zaštite od svih faktora ugrožavanja.

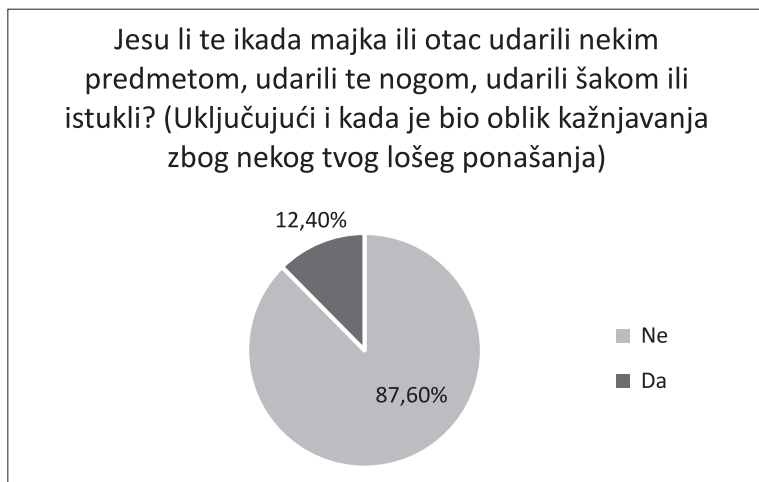
Grafikon 3. Nošenje oružja

Sljedeće pitanje odnosilo se na osobno sudjelovanje u tučnjavi kao fizičkom obliku nasilja. Na razini cjelokupnog uzorka 82 % ispitanika navodi da nisu nikada sudjelovali u tučnjavi. Prema grafikonu 4. u tučnjavama na sportskim stadionima, ulici ili drugim javnim mjestima, 18 % ispitanih je, shodno rezultatima istraživanja, aktivno participiralo u takvim situacijama. S obzirom na to da je ispitivanje bilo anonimno, ali u direktnom kontaktu s anketarom, moguće je da su ove brojke i više.

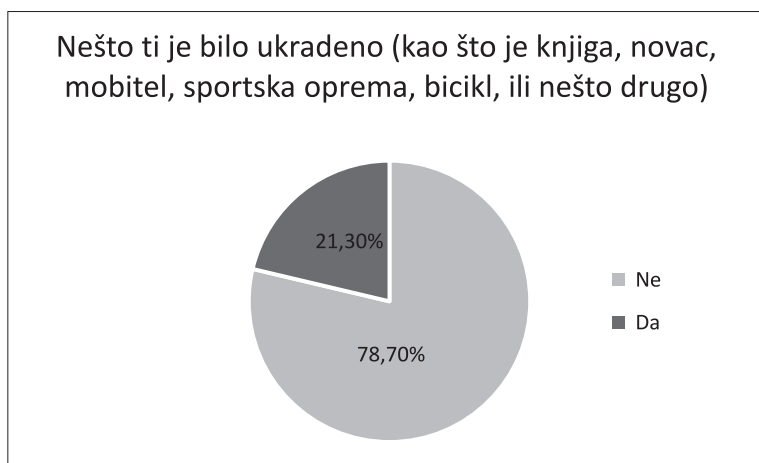
Grafikon 4. Iskustva sudjelovanja u tučnjavama

Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju od strane roditelja kao zastupljenoj mjeri sankcije, grafikon 5. prikazuje da je 28,10 % ispitanika bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 12,40 % ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“). Brojne frustracije roditelja izazvane su ekonomskim problemima, često i dugotrajnim posljedicama rata, kao takve prenose se na djecu, što vodi slabljenju kontakta roditelja sa djetetom pri čemu puca ključna karika određivanja vrijednosnog svijeta mlade osobe. Tada problemi u školi postaju sve izgledniji pa mlada osoba nalazi slične sebi i počinje s njima provoditi više vremena ali i dijeliti sličan vijednosni mozaik. Od iznimne je važnosti pružiti mogućnost uvida u neprihvatljivost ponašanja djeteta jer njihova slika biva produkt nasilja i agresivnosti koju društvene okolnosti i mediji u kontinuitetu potiču ili toleriraju.

Grafikon 5. Iskustva o kažnjavanju mladih od strane roditelja

U bloku pitanja koja se odnose na devijantna i nedozvoljena ponašanja primjetna su ponašanja koja su kažnjiva po bosanskohercegovačkim prekršajnim i krivičnim zakonima. Prema grafikonu 6 evidentno je da se gotovo svaki peti učenik/ica slaže s tvrdnjom da mu je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo).

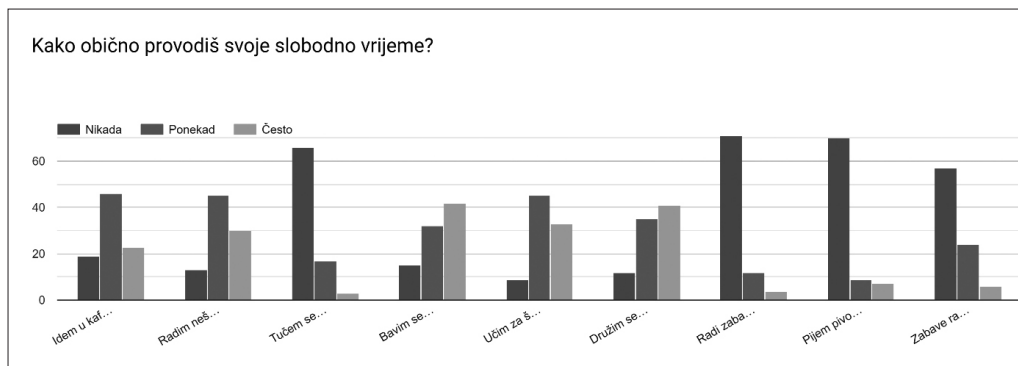
Grafikon 6. Doživljena krađa

Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da je 10 % učenika/ica odgovorilo da se u njihovoj školi puno krađe. 22,4 % učenika/ica izjasnilo se da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine, što prikazuje grafikon 7.

Grafikon 7. Prijatelji mladih koji su nešto ukrali iz trgovine

Tinejdžersko doba (doba odrastanja i sazrijevanja) donosi pred mlade osobe mnogo izazova i iskušenja. Školovanje i nastava jesu glavne ili osnovne aktivnosti koje trebaju izvršavati na putu stjecanja svjedodžbe o zrelosti, ali na njihovim listama prioriteta nalaze se razni drugi sadržaji i aktivnosti (Vizek Vidović i sur., 2003). Slobodne se aktivnosti definiraju kao aktivnosti kojima se pojedinci bave onda kada ne rade ili ne idu u školu, dragovoljne su, intrinzično motivirane, a zahtijevaju više inicijative, organizacije i regulacije, nego aktivnosti koje određuju drugi (Larson i Verma, 1999.). Rezultati istraživanja u vezi provođenja slobodnog vremena prikazani su u grafikonu 8.

Grafikon 8. Slobodno vrijeme mladih

Vrijeme koje mladi nastoje popuniti sadržajima i aktivnostima koji su bitno različiti od onih koji su im omogućeni u nastavnom procesu i školskim prostorima, predstavljaju u određenoj mjeri čin hrabrosti ili čak progresivno ponašanje. Tako naprimjer, gotovo svaki šesti učenik potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučnjavama s drugima (17 %),

dok 14 % ispitanih potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto je veći procenat učenika/ica (26 %) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“. 35 % ispitanika tvrdi da će ponekad preuzeti rizik samo zbog zabave.

U nastavku će se pokušati dati odgovor na pitanje da li su evidentne razlike u odnosu na izvore ugrožavanja u urbanim ili suburbanim sredinama. U srednjoj školi „Gimnazija Obala“ ispitano je ukupno 19 učenika/ica prvog razreda. Svih 19 ispitanika ne slaže se s tvrdnjom da se u srednjoj školi „Gimnazija Obala“ puno krade. Jedan ispitanik se slaže s tvrdnjom da često dolazi to tučnjava u datoj školi. Devet ispitanika slaže se s tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Jedan ispitanik navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U „Srednjoj školi za okoliš i drveni dizajn“ ispitano je ukupno 25 učenika/ica prvog razreda. Osam ispitanika se slaže s tvrdnjom da se u „Srednjoj školi za okoliš i drveni dizajn“ puno krade. Sedam ispitanika slaže se s tvrdnjom da često dolazi to tučnjava u datoj školi. Šest ispitanika slaže se s tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Četiri ispitanika navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U srednjoj školi „Peta gimnazija“ ispitano je ukupno 22 učenika/ice prvog razreda. Samo jedan ispitanik od 22 ispitanika slaže se s tvrdnjom da se u srednjoj školi „Peta gimnazija“ puno krade. Jedan ispitanik se slaže sa tvrdnjom da često dolazi to tuča. Jedan ispitanik se slaže sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Šest ispitanika navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U srednjoj školi „Četvrta gimnazija“ ispitano je ukupno 17 učenika/ica prvog razreda. Dvoje ispitanika slaže se s tvrdnjom da se u školi „Četvrta gimnazija“ puno krade. Jedan ispitanik slaže se s tvrdnjom da u školi „Četvrta gimnazija“ često dolazi to tučnjava. Četiri ispitanika se slažu sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u datoj školi. Tri ispitanika navodi da nose neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“ ispitano je ukupno 7 učenika prvog razreda. Svih sedam ispitanika ne slaže se s tvrdnjom da se u „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“ puno krade. Dva ispitanika slažu se s tvrdnjom da često dolazi to tučnjava. Četiri ispitanika slaže se s tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Dva ispitanika navode da nose neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac).

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovo istraživanje imalo je za cilj da se ispita osjećaj sigurnosti učenika u srednjim školama i oko srednjih škola. Da naše škole nisu usamljene u suočavanju s problemom sigurnosti djece govore i istraživanja provedena u drugim zemljama svijeta u kojima se ističe da je postotak školske djece koja su žrtve nasilništva u većini zemalja sličan; da se nasilništvo najčešće događa od četvrtog do osmog razreda osnovne škole; da se 71 % profesora i nastavnika ne obazire i ne poduzima ništa na nasilnička ponašanja i zastrašivanja u školi; da se agresivno ponašanje nauči rano i teško se mijenja ako je još uvijek postojano u dobi od osam godina; te da i dječaci i djevojčice zastrašuju, uglavnom učenike istih spolova (osim kada se radi o seksualnom nasilju). Postojeća istraživanja u Kantonu Sarajevo ukazala

su na sve češću pojavu maloljetničke delinkvencije, koja se manifestuje i kroz nasilje u školskim klupama. Na osnovu izvršenog anketiranja 271 učenika/ica od 4. do 8. razreda ili 52,78 % od ukupnog broja učenika tog uzrasta, 104 roditelja, kao i 16 nastavnika/ica, došlo se do podataka da u jednoj sarajevskoj osnovnoj školi svakodnevno 37,45 % učenika/ica doživljava neki oblik nasilja, dok je vršenju nasilja nad drugima prisustvovalo 73,46 % učenika/ica. Prema ovom istraživanju najčešći oblici nasilja koji se dešavaju u školama jesu: guranje - 36,11 %, udaranje - 25 %, ismijavanje - 22,22 %, isključivanje iz društva - 20,83 %, pogrdna imena - 19,44 %, uništavanje ličnih stvari - 15,28 %, pričanje izmišljotina - 13,89 %, uzimanje novca - 11,11 %. Osjećaj sigurnosti po mišljenju roditelja potpuno ima 36,11 % učenik/ica, djelimično 58,33 % i nimalo 2,78 % učenik/ica (Ahić, Korajlić i Hadžikadunić, 2018).

Prema Olweus, Limber i Mihalic (1999) preventivni koraci u suzbijanju nasilja i stvaranja pozitivnog okruženja u školama uključuju učenike, roditelje i uposlenike škole. Navedeno se često manifestuje u *anti-bullying* kontekstu naglašavajući inkluzivni pristup problemima (Olweus, Limber i Mihalic, 1999). Ako se želi postići opšti uspjeh, tretman i naponi za prevenciju treba, u većoj mjeri, da uzmu oblik širokih programa koji teže da efektivnije koriste konstruktivne institucionalne i ljudske resurse, dostupne u svakoj lokalnoj zajednici u gradu. Prevencija maloljetničke delinkvencije predstavlja sistem mjera i aktivnosti usmjerenih na otklanjanje svih neposrednih, objektivnih i subjektivnih uslova i okolnosti koji pogoduju nastanku i vršenju kriminaliteta. Takve mjere poduzimaju svi državni i društveni organi, društvene organizacije i institucije počevši od porodice, škole, socijalne zaštite, pa sve do predstavničkih tijela svih društveno političkih zajednica. Uzroci delinkventnog ponašanja mogu biti ovi: nasljedni faktori, uticaj porodice, uticaj okoline, školska sredina, kao i vršnjaci, dok pokazatelji mogu biti sljedeći: irealna slika o sebi i nerealno samoprocjenjivanje, nepostojanje voljene osobe, negativan odnos spram roditelja, odbacivanje oca kao uzora, zatim teže povrede i bolesti, ispodprosječna inteligencija, slab uspjeh u školi, ali svakako i neorganizovano slobodno vrijeme, pri čemu maloljetnik luta, ne zna šta će sa sobom iako ima potrebu da se zabavlja. Ako mladi pristupe organizaciji slobodnog vremena kao načinu za „ubijanje“ dosade i mogućnosti prepuštanja pustolovinama, postoje veliki izgledi da će kročiti u svijet alkohola, cigara, narkotika i sl. Uloga škole u odgoju i obrazovanju djece odmah je nakon porodice, ali porodica nema potrebne uslove za organizaciju raznovrsnih sadržaja i aktivnosti, a osim toga, roditeljima najčešće nedostaju potrebna znanja i sposobnosti. Pored porodice i škole, vrlo je važna i uloga lokalne zajednice u osiguravanju uslova za aktivnu i kvalitetnu organizaciju, te provođenje slobodnog vremena djece. Da bi svoju ulogu ispunila na dobrobit djece, lokalna zajednica mora osigurati prostorne, kadrovske i druge uslove za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i aktivnosti djece.

Zaključujemo da su učenici/ice prvih razreda srednje škole, ukupno njih 90 u 62 % slučajeva upoznati „sa“ i „o“ potencijalnim izvorima ugroženosti koji proizilaze iz (ne)adekvatnih uslova za odvijanje odgojno-obrazovnog procesa u školi i oko škole. Zaključak analize istraživanja pokazuje da je 21 % učenika/ica manifestiralo negativan

stav spram stanju stvari u školi koju pohađaju. U ovom dijelu potrebno je izdvojiti fizičko kažnjavanje djece od strane roditelja kao zastupljenu mjeru sankcije - 28,10 %. Nadalje, učenici/ice iskazuju i određenu vrstu bojazni prema mogućem vršnjačkom nasilju, te se njih 10 % izjasnilo da u njihovim školama dolazi do tučnjava. S druge strane, gotovo svaki šesti učenik potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučnjavama s drugima (17 %). Gotovo je neznatan postotak neugodnih situacija kod ispitanika koji se odnosi na prijetnje za mobitel, sat ili drugo (2,5 %), dok su ispitanici u 10 % odgovora konstatovali da se krade u školi koju pohađaju. 15,7 % ispitanika navodi da nose neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac) što im može poslužiti i kao sredstvo za samoodbranu, dok 14 % ispitanika potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto je veći procenat učenika/ica (26 %) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“. 35 % ispitanika tvrdi da će ponekad preuzeti rizik samo zbog zabave. Sljedeće izdvojene škole pripadaju urbanim sredinama. Kada je riječ o utvrđivanju stanja u urbanim u odnosu na suburbane sredine, primjetan je neznatno veći broj odgovora u vezi pitanja o pojavama „krađe“ i „tučnjave“ u „Srednjoj školi za okoliš i drveni dizajn“, dok su učenici u drugim školama u gotovo apsolutnom slučaju negativno odgovorili na pitanja o tome da li se krade u njihovoj školi i da li su tuče česta pojava. Nešto je veći broj učenika u „Gimnaziji Obali“ i „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“ koji se slažu s tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađaju. U „Petoj gimnaziji“ izražen je neznatno veći broj učenika prvog razreda koji navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac).

Kako bi se proveli kvalitetni preventivni i intervencijski programi nasilja među mladima, važno je poznavati i razumjeti karakteristike posmatranog razvojnog doba, ali i uzroke nasilnih oblika ponašanja mladih te steći uvid o tome koliko se sami mladi u svom okruženju osjećaju sigurnima. Unutar mozaika rizičnih i zaštitnih faktora koji djeluju na mlade, primarno je pravilno i pravovremeno identifikovati aktuelni spektar faktora i njihovih odnosa, analizirati i utvrditi intenzitet njihovog djelovanja jer su kao takvi pretpostavka efikasnih planova i strategija prevencije, kao i tretmana već ispoljenih poremećaja u ponašanju.

LITERATURA

1. Ahić, J., Korajlić, N., Hadžikadunić, A. (2018). *Sigurnost u odgojno-obrazovnim ustanovama na području Kantona Sarajevo*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
2. Arriagada, I., Godoy, L. (2000). Prevention or repression? The false dilemma of citizen security. *Cepal Review*, 70: 111-36.
3. Cowie, H., Boardman, Dawkins, J. & Jennifer, D. (2004). *Emotional Health and Well-being*. London: Sage.
4. Čurčić, S. (1992). *Geografija naselja*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.

5. Fajnzylber, P., Lederman, D., Loayza, N. (2002). What causes violent crime? *European Economic Review*, 46 (7): 1323-1357.
6. Federalni zavod za statistiku. (2018). *Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama*. Sarajevo: Federalni zavod za statistiku.
7. Fitzgerald, J. D., Fox, S. M., Bakić, I., Muratbegović, E. (2001). *Metodologija istraživanja u kriminalističkim naukama*. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
8. Hazler, R. J. (1996.). *Breaking the cycle of violence: Interventions for bullying and victimization*. Washington, DC: Accelerated Development.
9. Karlović, A. (2001). *Validacija upitnika o zlostavljanju u djetinjstvu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
10. Larson, R., Verma, S. (1999). How Children and Adolescents Spend Time across the World: Work, Play and Developmental Opportunities. *Psychological Bulletin*, 125: 701-736.
11. Lavrakas, P. J. (1982). Fear of Crime and Behavioral Restrictions in Urban and Suburban Neighborhoods. *Population and Environment*, 5 (4): 242-264.
12. McIlwaine, C. (1999). Geography and development: violence and crime as development issues. *Progress in Human Geography*, 23 (3): 453-463.
13. Meltzer, H., Panos, V., Goodman, R., Tamsin, F. (2007). Childrens' perceptions of neighbourhood trustworthiness and safety and their mental health. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48: 1208-1213.
14. Mozer, C. A. (1962). *Metodi anketiranja u istraživanju društvenih pojava*. Beograd: Kultura, 5.
15. Nikčević-Milković, A. (2006). Nasilje među djecom u školi: postoje li razlike u zavičajnom, nacionalnom i globalnom kontekstu? U: Vovk Korže, A. (ur.) *Zavičajnost, globalizacija i škola: znanstveno-stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem*. Gospić: Visoka učiteljska škola u Gospiću, Sveučilište u Rijeci, 205-206.
16. Olweus, D., Limber, S., Mihalic, S. (1999). *Blueprints for Violence Prevention*. Colorado: Institute of Behavioral Science, University of Colorado Boulder.
17. Osher, D., Kendziora, K., Spier, E., Garibaldi, M. L. (2014). School influences on child and youth development. U: Sloboda, Z. i Petras, H. (ur.) *Defining Prevention Science*. New York: Springer, 151-169.
18. Sesar, K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3): 497-526.
19. Srednje škole, <http://portal.skola.ba/ppzsa/Obrazovneustanove/Srednje%C5%A1kole/tabid/129/Default.aspx> (7. studeni 2018.)
20. Stahura, J., Sloan III, J. J. (1988). Urban Stratification of Places, Routine Activities and Suburban Crime Rates. *Social Forces*, 66 (4): 1102-1118.
21. Šimić, N. (2004). *Doprinos istraživanja pojavnosti nasilja među djecom u školi*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

22. Tilleczek, K., Ferguson, B. (2007). *Transitions and Pathways from Elementary to Secondary School: A Review of Selected Literature*. Toronto: Ontario Ministry of Education.
23. Vizek Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP.
24. Vujević, M. (2002). *Uvođenje u znanstveni rad*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Wood, L., Shannon, T., Bulsara, M., Pikora, T., McCormack, G., Giles-Corti, B. (2008). The anatomy of the safe and social suburb: An exploratory study of the built environment, social capital and residents perceptions of safety. *Health & Place*, 14: 15-31.
26. Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 30/03., 42/03., 81/06., 76/07., 81/07., 94/07. i 24/08.
27. Zani, B., Cicognani, E., Albanesi, C. (2001). Adolescents' sense of community and feeling of unsafety in the urban environment. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 11 (6): 475-489.
28. Zloković, J. (2004). Nasilje među vršnjacima – problem obitelji, škole, društva. *Pedagogijska istraživanja*, 1 (2): 207-219.

YOUTH'S ATTITUDES TOWARD SAFETY IN CANTON OF SARAJEVO

Abstract

Security risks, in the context of educational institutions, include all potential events and situations that deviate from the expectations and lead to the uncertainty of achieving school goals and maintaining a safe environment. There are a number of factors that can influence the increase in probability of occurrence, development and manifestation of violent behavior, but also increase the vulnerability of young people to various negative impacts - risk factors, as there are a number of factors that can prevent the occurrence of violent behavior in risky situations and unfavorable conditions - protective factors. Their identification, analysis of the area and intensity of action, are a prerequisite for effective plans and prevention strategies, as well as treatment of already outbreaks of behavioral disorders. The authors of this paper emphasize, analyze and critically re-examine the safety of young people in the Canton of Sarajevo through the prism of the risk and protection factors involved in youth security issues. Measuring sources of vulnerability in and around the Sarajevo Canton institutions is a fundamental subject of research, while the development and implementation of mechanisms that would reduce violence among the high school population to the smallest extent possible is a complementary subject of research. In essence, continuous research into ways, procedures, and tools to raise the level of youth safety is the basis for successful building and maintaining a high quality of security management. The crucial issues that are analyzed in this paper are in the domain of timely identification and adequate response regarding, above all, the presence and frequency of violence among peers in secondary schools, forms of occurrence, the extent of violence that occurs in schools, the information and knowledge that students have about this problem, but also the response of the system of protection in the school and society.

Keywords: security, risks, young, high school, Canton Sarajevo.

Hrvoje Senješ, student, Policijska uprava zagrebačka, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, hsenjes@mup.hr

dr. sc. Mirjana Kondor-Langer, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, mklanger@fkz.hr

doc. dr. sc. Stjepan Gluščić, Visoka policijska škola, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatska, sgluscic@fkz.hr

POJEDINA OBILJEŽJA NESTALIH OSOBA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE¹

Sažetak

Nestanci osoba u pravilu se prijavljuju i prikazuju kao događaji koji nemaju obilježja kaznenih djela. Međutim, među nestancima osoba mogu se „skrivati“ i nestanci koji imaju obilježja nekog kaznenog djela počinjenog na štetu nestale osobe. Za razliku od navedenih nestanaka, nestanci koji nemaju obilježja kaznenih djela mogu obuhvaćati nestanke gdje su se nestale osobe svojevorno udaljile sa svoje adrese stanovanja ili s neke druge adrese, te udaljenja i bjegove djece i maloljetnih osoba (bilo da su se udaljili s adresa stanovanja ili iz nekih odgojnih ustanova u koje su bili smješteni). Kako bi policijski službenici, ali i drugi stručnjaci koji se neposredno ili posredno bave nestancima osoba, dobili svojevrsnu povratnu informaciju o stanju i kretanju te pojedinim obilježjima nestalih osoba na području Republike Hrvatske – u ovome radu analizirat će se pojedina obilježja nestalih osoba čiji su nestanci prijavljeni i javno objavljeni u Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba i drugim evidencijama koje vodi Ministarstvo unutarnjih poslova.

Ključne riječi: nestale osobe, obilježja, Nacionalna evidencija nestalih osoba.

1. UVOD

Pod pojmom nestale osobe policija obično podrazumijeva osobu koja se udaljila iz svoje uobičajene životne okoline, svojevorno ili pod prisilom i za koju s obzirom na dosadašnje životne navike, običaje, kontakte i druge okolnosti, u nekom razumnom roku ne postoje podaci o njezinu prebivalištu i njezinoj sudbini. Nestala osoba može biti žrtva kaznenog djela, ali isto tako može biti počinitelj kaznenog djela koji je u bijegu pred policijom.

¹ Rad je dio istraživanja Pojedina obilježja nestanaka osoba na području Republike Hrvatske, koje provode dr. sc. Mirjana Kondor-Langer i doc. dr. sc. Stjepan Gluščić na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu.

Nestala osoba također može biti ona koja je doživjela nesreću na moru, u planinama ili na ulici (Maver, 1983, str. 16). Za razliku od Maver (1983), Šuperina i Gluščić (2003, str. 152) navode da se osoba smatra nestalom ako se udaljila iz svojeg uobičajenog okruženja (mjesta prebivališta, boravišta), protivno svojoj volji ili u skladu sa svojom voljom, gdje za neko logički prihvatljivo vrijeme; s obzirom na njezine dosadašnje životne navike, običaje, ponašanje, socijalne kontakte, profesionalne aktivnosti i sl.; nema spoznaja o njezinu prebivalištu i boravištu, odnosno općenito o njezinoj sudbini. Udruga glavnih policijskih službenika (*Association of Chief Police Officers*, 2005) nestalu osobu definira na način da kažu da je ona bilo tko čije je boravište nepoznato bez obzira na okolnosti nestanka.

Nestanak osobe prvorazredni je sigurnosni događaj koji u javnosti pobuđuje veliki interes, ali i nelagodu te strah (Šuperina i Mihalinić, 2012, str. 636). Nestanci osoba u pravilu se prijavljuju i prikazuju kao događaji koji nemaju obilježja kaznenih djela. Gotovo u svim oblicima kriminaliteta susrećemo se s većom ili manjom tamnom brojkom kaznenih djela, dakle počinjenih kaznenih djela za koja nisu saznala tijela kaznenog progona i nisu pokrenuti postupci (Marković i Pavliček, 2011, str. 471).

Tako se i među nestancima osoba mogu „skrivati“ i nestanci koji imaju obilježja nekog kaznenog djela počinjenog na štetu nestale osobe. U slučajevima u kojima postoji dvojba o tome je li možda na štetu nestale osobe počinjeno kazneno djelo, potrebno je provesti kriminalističko istraživanje² kakvo se poduzima u slučajevima ubojstva. Svaki nestanak osobe potrebno je što prije prijaviti policijskim službenicima kako bi oni uz minimalan protek vremena od nestanka započeli s poduzimanjem prvih mjera i radnji u cilju pronalaska nestale osobe. Prilikom prijave nestanka osobe, o nestanku se popunjava zapisnik o zaprimanju nestanka osobe (u daljnjem tekstu: Zapisnik) u koji se unose podaci o nestaloj osobi, osobni opis nestale osobe kao i okolnosti nestanka te se s prijaviteljem obavlja detaljan obavijesni razgovor. Za nestalom osobom u Informacijskom sustavu MUP-a raspisuje se potraga (čl. 49. t. 2. ZoPPO-a) te se svi policijski službenici prilikom preuzimanja službe upoznaju s objavljenim potragama, a po potrebi prije upućivanja na izvršenje zadaća, daju im se na uvid i fotografije osoba za kojima se traži (čl. 76. PoNPPS).

Tijekom traganja za nestalom osobom policijski će službenici obaviti obavijesne razgovore sa svim osobama za koje se pretpostavlja da imaju bilo kakva saznanja o nestaloj osobi, obaviti će pregled mjesta prebivališta ili boravišta nestale osobe, a ovisno o slučaju nestanka pretraživat će javne površine, izuzet će snimke nadzornih kamera, obaviti će provjeru uspostavljanja elektroničke komunikacije, javno će se raspisati nagrada, surađivat će s policijskim službenicima drugih država ukoliko se ukaže potreba za razmjenu podataka te će se poduzeti druge mjere i radnje ovisno o karakteristikama samog nestanka.

² Čl. 2. st. 1. t. 1. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (u daljnjem tekstu: ZoPPO) i čl. 38d. Pravilnika o načinu policijskog postupanja (u daljnjem tekstu: PoNPPS).

Tijekom traganja za nestalom osobom bitnu ulogu imaju i elektronički mediji preko kojih se u vrlo kratkom vremenskom razdoblju javnost može obavijestiti o nestaloj osobi te uputiti molbu da se policijskim službenicima jave građani koji imaju bilo kakva korisna saznanja o nestaloj osobi. Ovdje je vrlo važno spomenuti i interaktivni portal www.nestali.hr. On svojim vizualnim identitetom ne podsjeća na policiju ili Ministarstvo unutarnjih poslova te je dio projekta Nacionalne evidencije nestalih osoba (NENO) čiji je cilj na jednome mjestu objaviti sve nestale osobe za kojima traga policija u Hrvatskoj. Na navedenom interaktivnom portalu za svaku nestalu osobu mogu se pronaći osobni podaci, osobni opis, podaci o nestanku te kod pojedinih nestalih osoba i njihova fotografija (Vojković, 2011, str. 584-587). Ispod podataka o svakoj nestaloj osobi nalazi se poveznica za ispunjavanje obrasca putem kojeg građani mogu dati korisne informacije o nestaloj osobi, a interaktivni portal ima otvorene profile na Facebooku³ i Twitteru⁴.

Ako se pogleda Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada Ministarstva unutarnjih poslova za vremensko razdoblje od 2015. do 2018. godine, vidljivo je kako je na području Republike Hrvatske ukupno zabilježeno 11 196 nestanaka osoba. Najviše nestanaka zabilježeno je 2017. godine (27,0 %), a najmanje 2015. godine (23,2 %). Od ukupnog broja zabilježenih nestanaka u promatranom vremenskom periodu njih 200 rezultiralo je smrtnom posljedicom, u 7 slučajeva nestala osoba bila je teško ozlijeđena dok je u 37 zadobila lakše ozljede. Pojedinačno gledano po godinama najveći broj smrtnih posljedica nestalih osoba zabilježen je 2018. godine (28,0 %). Kod slučajeva u kojima su nestale osobe zadobile teške tjelesne ozljede vidljiva je podjednaka distribucija zabilježenih podataka po godinama dok su slučajevi u kojima su nestale osobe lakše ozlijeđene, relativno najviše zabilježeni 2017. godine (35,2 %).

Stoga, kako bi policijski službenici, ali i drugi stručnjaci koji se neposredno ili posredno bave nestancima osoba dobili svojevrsnu povratnu informaciju o stanju i kretanju te pojedinim obilježjima nestalih osoba na području Republike Hrvatske, u ovom radu analizirat će se pojedina obilježja nestalih osoba čiji su nestanci prijavljeni i javno objavljeni u Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba.

³ Vidi www.facebook.com/nestali.hr.

⁴ Vidi <https://twitter.com/nestalihr>.

Tablica 1. Prijavljene nestale osobe po godinama

Prijavljene nestale osobe po godinama	Ukupno	Posljedice			
		Smrt	Teško ozlijeđeni	Lakše ozlijeđeni	
2015. godina ⁵	aps.	2602	48	1	9
	%	23,2	24,0	14,2	24,3
2016. godina ⁶	aps.	2821	51	2	6
	%	25,2	25,5	28,6	16,2
2017. godina ⁷	aps.	3024	45	2	13
	%	27,0	22,5	28,6	35,2
2018. godina ⁸	aps.	2749	56	2	9
	%	24,5	28,0	28,6	24,3
Ukupno	aps.	11196	200	7	37
	%	100	100	100	100

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Na temelju javno dostupnih podataka svrha provedenog istraživanja jest stjecanje uvida u stanje i kretanje te pojedina obilježja nestalih osoba na području Republike Hrvatske. S obzirom na svrhu provedenog istraživanja, specifični cilj istraživanja jest utvrđivanje postojanja razlika u pojedinim obilježjima nestanaka s obzirom na dob i spol nestale osobe.

2.2. Uzorak

Za uzorak istraživanja korišteni su javno dostupni podaci Nacionalne evidencije nestalih osoba u Republici Hrvatskoj (NENO), za vremenski period od 2015. godine do 2018. godine na području cijele Republike Hrvatske. Tijekom istraživanja prema javno dostupnim

⁵ Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini, MUP, Zagreb, 2017., str. 140.

⁶ Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini, MUP, Zagreb, 2017., str. 140.

⁷ Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018. godini, MUP, Zagreb, 2019., str. 151.

⁸ Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018. godini, MUP, Zagreb, 2019., str. 151.

podacima analizirana su 154 nestanka osoba koje su se kao nestale vodile na dan 21. siječnja 2019. godine.

2.3. Instrument

Podaci potrebni za realizaciju ovog istraživanja prikupljeni su s pomoću u tu svrhu posebno sastavljenog anketnog upitnika. Anketni upitnik sadržavao je 8 varijabli, a popunjavali su ga policijski službenici Policijske uprave zagrebačke. Za potrebe ovog istraživanja korištene su varijable koje opisuju pojedina obilježja nestanaka osoba, i to sljedećih 5 varijabli:

1. godina nestanka osobe,
2. mjesec nestanka osobe,
3. policijska uprava na području koje je prijavljen nestanak,
4. policijska uprava boravišta/prebivališta nestale osobe,
5. državljanstvo nestale osobe.

Uz ovih 5 varijabli korištene su i varijable koje definiraju dob i spol nestale osobe.

Ove su varijable izabrane u svrhu realizacije ciljeva istraživanja, odnosno u svrhu uvida u stanje i kretanje te pojedina obilježja nestalih osoba na području Republike Hrvatske kao i utvrđivanje postojanja razlika u pojedinim obilježjima nestanaka s obzirom na dob i spol nestale osobe.

2.4. Način provođenja istraživanja

Od Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske u siječnju 2018. godine dobivena je suglasnost za provedbu istraživanja „Pojedina obilježja nestanaka osoba na području Republike Hrvatske“. Nije tražena posebna suglasnost Etičkog povjerenstva, koja se obično traži kod istraživanja koja kao ispitanike uključuju ljude, s obzirom na to da se radilo o istraživanju koje je temeljeno na analizi javno dostupnih podataka. U smislu generalnih etičkih principa u znanstvenim istraživanjima poštovana je anonimnost nestalih osoba u smislu da identifikacijski podaci nisu uneseni u anketne upitnike. Istraživanje je provedeno u siječnju 2019. godine tako da je policijski službenik Policijske uprave zagrebačke popunjavao anketne upitnike na temelju uvida u Nacionalnu evidenciju nestalih osoba (NENO).

2.5. Način obrade podataka

Nakon dovršenog prikupljanju podataka, podaci iz anketnih upitnika uneseni su u bazu podataka u statističkom računalnom programu SPSS (verzija 16.0), a po dovršenom unosu podataka obavljena je logička kontrola. Za potrebe definiranih ciljeva istraživanja korištena je deskriptivna statistika, a za utvrđivanje statistički značajnih razlika u analiziranim obilježjima korišten je Hi-kvadrat test (razina značajnosti – $p < 0,05$).

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Obilježja nestanka osoba s obzirom na dob nestale osobe

Prema javno dostupnim podacima Nacionalne evidencije nestalih osoba (NENO) u četverogodišnjem periodu odnosno od 2015. do 2018. godine na području Republike Hrvatske na dan 21. siječnja 2019. godine zabilježeno je 154 nestanka. Ako se pojedinačno razmotri svaka pojedina godina, vidljiv je trend rasta broja evidentiranih nestanaka. U ukupnom broju nestalih osoba najmanji je udio nestalih osoba u 2015. godini (10,4 %), a najveći u 2018. godine, (49,4 %). Relativno visok udio nestalih osoba u 2018. godini mogao bi se objasniti činjenicom da su među nestalim osobama evidentirani i samovoljni bjegovi i udaljenja djece iz raznih odgojno-obrazovnih ustanova koji nakon nekog određenog vremena budu pronađeni ili se sami vrate u ustanovu iz koje su pobjegli. Tome u prilog govore dobiveni podaci prikazani u tablici 2. Naime, ako se pogledaju najmlađe dobne skupine nestalih osoba, vidljivo je kako su nestanci najmlađe dobne skupine zabilježeni jedino u 2018. godini (osobe mlađe od 14 godina). Također je vidljivo kako je u 2018. godini zabilježeno 18 nestanaka djece od 14 do 18 godina.

I unutar pojedinih dobnih skupina po promatranim godinama mogu se vidjeti slični rezultati (izuzevši najstarije dobne skupine – više od 60 godina). Kod najstarije dobne skupine nestalih osoba vidljiv je relativno podjednak broj osoba koje su promatranih godina prijavljivane nestalima.

Varijabla kojom je definirana godina nestanka u odnosu s varijablom koja definira dob nestale osobe, pokazuje statističku značajnost.

Tablica 2. Godina prijave nestanka u odnosu na dob nestale osobe

Godina prijavljenog nestanka	Dob								Ukupno	χ ²	Značajnost
	do 14 godina	14 do 18 godina	18 do 30 godina	30 do 40 godina	40 do 50 godina	50 do 60 godina	više od 60 godina				
2015. godina	aps.	/	/	4	2	/	1	9	16	36,734	,006
	%	/	/	14,3	14,3	/	5,0	20,9	10,4		
2016. godina	aps.	/	/	6	3	1	3	12	25		
	%	/	/	21,4	21,4	4,3	15,0	27,9	16,2		
2017. godina	aps.	/	5	5	3	6	6	12	37		
	%	/	21,7	17,9	21,4	26,1	30,0	27,9	24,0		
2018. godina	aps.	3	18	13	6	16	10	10	76		
	%	100	78,3	46,4	42,9	69,6	50,0	23,3	49,4		
Ukupno	aps.	3	23	28	14	23	20	43	154		
	%	100	100	100	100	100	100	100	100		

Kako se ne bi dobile premale frekvencije, pojedinačni mjeseci u kojima su osobe nestale prikazani su na bazi četiri mjeseca. Ukupno gledano, iz tablice 3 vidljivo je kako su nestanci djece do 14 godina starosti prijavljivani u zadnja četiri mjeseca u godini (rujan-prosinac). Vrlo slični podaci vidljivi su i kod nestanaka djece malo starije dobne skupine (14-18 godina). Naime, relativno je najveći udio prijavljenih nestanaka djece te dobne skupine, također, u zadnja četiri mjeseca u godini, odnosno u mjesecima od rujna do prosinca (56,5 %). Kod ove dobne skupine potrebno je napomenuti kako u prva četiri mjeseca u godini nema ni jednog prijavljenog nestanka. Nestanci osoba u dobi od 18 do 30 godina relativno su najčešće prijavljivani u zadnja četiri mjeseca u godini (60,7 %), a potom relativno najčešće od svibnja do kolovoza (21,4 %). Kod nestanaka osoba u dobi od 30 do 40 godina i onih u dobi od 40 do 50 godina dobiveni su slični rezultati. Naime, prijave nestanaka obiju dobnih skupina relativno najčešće i jednako zaprimanju se od rujna do prosinca i od svibnja do kolovoza (30 do 40 godina – 42,9 %, 40 do 50 godina – 39,1 %). Najviše prijavljenih nestanaka osoba u dobi od 50 do 60 godina i osoba starijih od 60 godina pronalazi se u vremenskom periodu od svibnja do kolovoza (50 do 60 godina – 50 %, više od 60 godina – 37,2 %).

Ako se pojedinačno pogledaju mjeseci u kojima su relativno najčešće zaprimani nestanci osoba, vidljivo je kako su relativno najčešće nestanci osoba zaprimljeni u srpnju (14,9 %), potom u rujnu i prosincu s relativno jednakim udjelima od po 11,7 %, te relativno jednako u kolovozu i listopadu s relativno jednakim udjelima od 11,0 %. Relativno najmanji broj nestanaka zaprimljen je u veljači (1,9 %).

Kod tablice 3 potrebno je spomenuti kako u dva slučaja i to u jednom slučaju u kojem se radilo o prijavi nestanka osobe starosne dobi od 18 do 30 godina i jednom slučaju prijave nestanka osobe u dobi od 40 do 50 godina, nisu pronađeni podaci o tome kada su osobe točno nestale.

Tablica 3. Mjesec prijave nestanka u odnosu na dob nestale osobe

Razdoblje nestanka osoba	Dob								Ukupno	X ²	Značajnost
	do 14 godina	14 do 18 godina	18 do 30 godina	30 do 40 godina	40 do 50 godina	50 do 60 godina	više od 60 godina				
Nema podataka	aps.	/	/	1	/	1	/	/	2	26,069	,098
	%	/	/	3,6	/	4,3	/	/	1,3		
Siječanj-travanj	aps.	/	/	4	2	4	4	14	28		
	%	/	/	14,3	14,3	17,4	20,0	32,6	18,2		
Svibanj-kolovoz	aps.	/	10	6	6	9	10	16	57		
	%	/	43,5	21,4	42,9	39,1	50,0	37,2	37,0		
Rujan-prosinac	aps.	3	13	17	6	9	6	13	67		
	%	100	56,5	60,7	42,9	39,1	30,0	30,2	43,5		
Ukupno	aps.	3	23	28	14	23	20	43	154		
	%	100	100	100	100	100	100	100	100		

U tablici 4 područje Republike Hrvatske podijeljeno je u 5 regija i to na: središnju Hrvatsku⁹, sjeverozapadnu Hrvatsku¹⁰, istočnu Hrvatsku¹¹, sjeverni Jadran i Liku¹² te srednji i južni Jadran¹³. Iz dobivenih podataka vidljivo je kako je relativno najviše nestanaka osoba, prijavljeno na području središnje Hrvatske (40,9 %). Potom je relativno podjednako prijavljeno na području srednjeg i južnog Jadrana (18,8 %) i sjevernog Jadrana i Like (16,9 %). Relativno najmanje nestanaka osoba prijavljeno je na području sjeverozapadne Hrvatske (9,7 %) te istočne Hrvatske (13,0 %).

Ako se dobiveni rezultati gledaju prema kriterijskoj varijabli dobi nestalih osoba, vidljivo je kako su prijave nestanaka osoba gotovo svih dobnih skupina (osim najstarije dobne skupine) također, relativno najčešće zastupljene na području središnje Hrvatske (do 14 godina – 66,7 %, 14 do 18 godina – 34,8 %, 18 do 30 godina – 32,1 %, 30 do 40 godina – 64,3 %, 40 do 50 godina – 60,9 %, 50 do 60 godina – 50 %). Za razliku od svih ostalih dobnih skupina, prijave nestanaka najstarije dobne skupine relativno su najčešće zastupljene na području srednjeg i južnog Jadrana (27,9 %), a potom podjednako na području središnje Hrvatske i sjevernog Jadrana i Like s relativnim udjelima od po 25,6 %.

Nadalje, ako se pogleda najmanji broj prijava nestanaka osoba prema područjima prijave u odnosu na dob nestale osobe, vidljivo je da na područjima sjeverozapadne Hrvatske, istočne Hrvatske i srednjeg i južnog Jadrana nema zabilježene ni jedne prijave nestanka djece do 14 godina. Najmanji broj prijavljenih nestanaka osoba u dobi od 14 do 18 godina zabilježen je na području sjevernog Jadrana i Like (8,7 %) i istočne Hrvatske (13,0 %), dok je za dobnu skupinu od 18 do 30 godina najmanji broj nestanaka zaprimljen na području sjeverozapadne Hrvatske (10,7 %) te srednjeg i južnog Jadrana (14,3 %). Kod osoba starosne dobi od 30 do 40 godina vidljivo je kako nema niti jedne prijave nestanka na području sjeverozapadne i istočne Hrvatske, dok kod osoba u dobi od 40 do 50 godina ni jedna prijava nije zabilježena na području sjevernog Jadrana i Like. Prijava o nestancima osoba dobne skupine od 50 do 60 godina relativno najmanje i jednako ima na području sjeverozapadne i istočne Hrvatske te srednjeg i južnog Jadrana. Kod osoba najstarije životne dobi treba napomenuti kako je nestanak jedne osobe zabilježen izvan Republike Hrvatske te da su nestanci tih osoba najmanje zabilježeni na području sjeverozapadne Hrvatske.

Ako se razmotri područje prijave nestanaka osoba prema pojedinoj policijskoj upravi, vidljivo je kako je relativno najviše nestanaka zaprimljeno na području PU zagrebačke (37 %), a potom na području PU primorsko-goranske (11,0 %), PU osječko-baranjske (10,4 %)

⁹ PU zagrebačka, PU karlovačka, PU sisačko-moslavačka, PU bjelovarsko-bilogorska.

¹⁰ PU krapinsko-zagorska, PU kopriivničko-križevačka, PU varaždinska, PU međimurska.

¹¹ PU virovitičko-podravska, PU osječko-baranjska, PU vukovarsko-srijemska, PU brodsko-posavska, PU požeško-slavonska.

¹² PU primorsko-goranska, PU istarska, PU ličko-senjska.

¹³ PU zadarska, PU šibensko-kninska, PU splitsko-dalmatinska, PU dubrovačko-neretvanska.

i PU splitsko-dalmatinske (7,8 %). Relativno jednak i najmanji broj nestanaka osoba prijavljen je na području PU koprivničko-križevačke, PU ličko-senjske, PU međimurske, PU požeško-slavonske, PU vukovarsko-srijemske i izvan Republike Hrvatske s udjelima od po 0,6 %. Također je potrebno napomenuti kako dana 21. siječnja 2019. godine na području PU bjelovarsko-bilogorske i PU virovitičko-podravske, nije pronađen ni jedan prijavljeni nestanak u Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba (NENO) u razdoblju od 2015. do 2018. godine.

Tablica 4. Područje zaprimljenih nestanaka osoba u odnosu na dob nestale osobe

Područje prijave nestanka osobe		Dob							Ukupno	X ²	Značajnost
		do 14 godina	14 do 18 godina	18 do 30 godina	30 do 40 godina	40 do 50 godina	50 do 60 godina	više od 60 godina			
središnja Hrvatska	aps.	2	8	9	9	14	10	11	63	34,488	,262
	%	66,7	34,8	32,1	64,3	60,9	50,0	25,6	40,9		
sjeverozapadna Hrvatska	aps.	/	4	3	/	4	2	2	15		
	%	/	17,4	10,7	/	17,4	10,0	4,7	9,7		
istočna Hrvatska	aps.	/	3	7	/	2	2	6	20		
	%	/	13,0	25,0	/	8,7	10,0	14,0	13,0		
sjeverni Jadran i Lika	aps.	1	2	5	3	/	4	11	26		
	%	33,3	8,7	17,9	21,4	/	20,0	25,6	16,9		
srednji i južni Jadran	aps.	/	6	4	2	3	2	12	29		
	%	/	26,1	14,3	14,3	13,0	10,0	27,9	18,8		
izvan RH	aps.	/	/	/	/	/	/	1	1		
	%	/	/	/	/	/	/	2,3	0,6		
Ukupno	aps.	3	23	28	14	23	20	43	154		
	%	100	100	100	100	100	100	100	100		

U tablici 5 varijabla koja definira područje na kojem je nestala osoba imala prebivalište stavljena je u odnos s varijablom koja definira dob nestale osobe. Iz ukupno dobivenih podataka vidljivo je kako relativno najveći broj nestalih osoba ima prebivalište na području središnje Hrvatske (36,4 %). Nakon njih slijede nestale osobe koje su relativno najčešće imale prebivalište na području istočne Hrvatske (26,2 %), potom relativno podjednako na području srednjeg i južnog Jadrana (13,6 %), sjevernog Jadrana i Like (13,0 %) te izvan Republike Hrvatske (11 %) te na području sjeverozapadne Hrvatske (9,7 %). Ako se dobiveni rezultati pogledaju prema dobi nestalih osoba, vidljivo je kako je od ukupno 3 nestale djece do 14 godina po jedno dijete imalo prebivalište na području istočne Hrvatske, sjevernog Jadrana i Like i izvan Republike Hrvatske. Relativno najviše nestale djece od 14 do 18

godina i osoba u dobi od 40 do 50 godina prebivalo je na području središnje Hrvatske (14 do 18 godina – 30,4 %, 40 do 50 godina – 52,2 %) i sjeverozapadne Hrvatske (14 do 18 godina – 21,7 %, 40 do 50 godina – 17,4 %). Osobe u dobi od 18 do 30 godine relativno su najčešće također prebivale na području središnje Hrvatske (28,6 %), a potom na području istočne Hrvatske (25,0 %). Kod osoba u dobi od 30 do 40 godina i onih u dobi od 50 do 60 godina pronalaze se relativno slični rezultati. Naime, i jedna i druga doba skupina relativno je najčešće prebivala na području središnje Hrvatske (30 do 40 godina – 64,3 %, 50 do 60 godina – 50,0 %), a potom na području sjevernog Jadrana i Like (30 do 40 godina – 14,3 %, 50 do 60 godina – 20 %). Osobe najstarije životne dobi (više od 60 godina) relativno najčešće su prebivale na području srednjeg i južnog Jadrana (25,6 %), a potom na području središnje Hrvatske (23,3 %).

Ako se pojedinačno pogledaju policijske uprave na području kojih su nestale osobe imale prebivalište, vidljivo je kako je relativno najviše nestalih osoba imalo prebivalište na području PU zagrebačke (32,5 %), potom izvan Republike Hrvatske (11,0 %) te na području PU primorsko-goranske (9,1 %) i na području PU osječko-baranjske (8,4 %). Nestale osobe relativno jednako i najrjeđe prebivale su na području PU ličko-senjske, PU međimurske i PU sisačko-moslavačke s relativnim udjelima od po 0,6 %.

Tablica 5. Područje prebivališta nestalih osoba u odnosu na dob nestale osobe

Područje na kojem je nestala osoba prebivala	Dob								Ukupno	X ²	Značajnost
	do 14 godina	14 do 18 godina	18 do 30 godina	30 do 40 godina	40 do 50 godina	50 do 60 godina	više od 60 godina				
središnja Hrvatska	aps.	/	7	8	9	12	10	10	56	43,691	,051
	%	/	30,4	28,6	64,3	52,2	50,0	23,3	36,4		
sjeverozapadna Hrvatska	aps.	/	5	2	/	4	2	2	15		
	%	/	21,7	7,1	/	17,4	10,0	4,7	9,7		
istočna Hrvatska	aps.	1	3	7	1	3	2	8	25		
	%	33,3	13	25,0	7,1	13,0	10,0	18,6	16,2		
sjeverni Jadran i Lika	aps.	1	1	4	2	/	4	8	20		
	%	33,3	4,3	14,3	14,3	/	20,0	18,6	13,0		
srednji i južni Jadran	aps.	/	1	4	1	3	1	11	21		
	%	/	4,3	14,3	7,1	13,0	5,0	25,6	13,6		
izvan RH	aps.	1	6	3	1	1	1	4	17		
	%	33,3	26,1	10,7	7,1	4,3	5,0	9,3	11,0		
Ukupno	aps.	3	23	28	14	23	20	43	154		
	%	100	100	100	100	100	100	100	100		

U tablici 6 državljanstvo nestale osobe stavljeno je u odnos s dobi nestale osobe. Dobiveni podaci očekivano su pokazali da je relativno najviše prijavljeno nestanaka osoba hrvatskih državljana (87,0 %). Također je iz tablice vidljivo kako su nestale osobe svih dobnih skupina relativno najčešće državljani Republike Hrvatske. Ako se radilo o nestancima stranih državljana, relativno je najviše bilo prijava nestanaka osoba iz Afganistana (3,2 %), zatim osoba iz Bosne i Hercegovine i Turske s relativno jednakim udjelima od po 1,3 %. Osim njih 21. siječnja 2019. godine zabilježen je i po jedan nestanak osoba iz Austrije, Sirije, Maroka, Italije, Mađarske, Slovačke, Rumunjske, Švicarske, Srbije i Crne Gore, Moldavije i Meksika.

Tablica 6. Državljanstvo nestale osobe u odnosu na dob nestale osobe

Državljanstvo nestale osobe	Dob								Ukupno	X ²	Značajnost
	do 14 godina	14 do 18 godina	18 do 30 godina	30 do 40 godina	40 do 50 godina	50 do 60 godina	više od 60 godina				
hrvatsko	aps.	2	17	24	11	22	18	40	134	8,568	,199
	%	66,7	73,9	85,7	78,6	95,7	90,0	93,0	87,0		
stranac	aps.	1	6	4	3	1	2	3	20		
	%	33,3	26,1	14,3	21,4	4,3	10,0	7,0	13,0		
Ukupno	aps.	3	23	28	14	23	20	43	154		
	%	100	100	100	100	100	100	100	100		

3.2. Obilježja nestanaka osobe s obzirom na spol nestale osobe

Dana 21. siječnja 2019. godine u Nacionalnoj evidenciji nestanaka osoba (NENO) ukupno je zabilježeno 95 nestanaka osoba muškog spola i 59 nestanaka osoba ženskog spola.

Ako se u tablici 7 pogledaju dobiveni rezultati prema godini u kojoj je prijavljen nestanak osobe u odnosu na spol nestale osobe, vidljivo je kako je relativno najviše nestanaka osoba muškog spola, ali i osoba ženskog spola zabilježeno 2018. godine (muškog spola – 46,3 %, ženskog spola – 54,2 %) zatim 2017. godine (muškog spola – 26,3 %, ženskog spola – 20,3 %), potom 2016. godine (muškog spola – 17,9 %, ženskog spola – 13,6 %) te 2015. godine (muškog spola – 9,5 %, ženskog spola – 11,9 %).

Tablica 7. Godina prijave nestanka u odnosu na spol nestale osobe

Godina prijave nestanka		Spol		Ukupno	X ²	Značajnost
		Muško	Žensko			
2015. godina	aps.	9	7	16	1,626	,654
	%	9,5	11,9	10,4		
2016. godina	aps.	17	8	25		
	%	17,9	13,6	16,2		
2017. godina	aps.	25	12	37		
	%	26,3	20,3	24,0		
2018. godina	aps.	44	32	76		
	%	46,3	54,2	49,4		
Ukupno	aps.	95	59	154		
	%	100	100	100		

U tablici 8 varijabla koja definira vremenski period u odnosu sa spolom nestale osobe, u dva slučaja – i to za nestanak jedne osobe muškog i jedne osobe ženskog spola – nema podataka kada su točno nestale. I kod osoba muškog spola i kod osoba ženskog spola pronalaze se slični rezultati. Naime, i osobe muškog spola i one ženskog relativno su najčešće nestajale u periodu od rujna do prosinca (muškog spola – 41,1 %, ženskog spola – 47,5 %), potom u periodu od svibnja do kolovoza (muškog spola – 37,9 %, ženskog spola – 35,6 %) te relativno najrjeđe u periodu od siječnja do travnja (muškog spola – 20,0 %, ženskog spola – 15,3 %).

Tablica 8. Mjesec prijave nestanka u odnosu na spol nestale osobe

Period nestanka osoba		spol		Ukupno	X ²	Značajnost
		Muško	Žensko			
nema podataka	aps.	1	1	2	,962	,811
	%	1,1	1,7	1,3		
siječanj-travanj	aps.	19	9	28		
	%	20,0	15,3	18,2		
svibanj-kolovoz	aps.	36	21	57		
	%	37,9	35,6	37,0		
rujan-prosinac	aps.	39	28	67		
	%	41,1	47,5	43,5		
Ukupno	aps.	95	59	154		
	%	100	100	100		

U tablici 9 vidljivo je kako je i kod nestanaka osoba muškog spola i kod nestanaka osoba ženskog spola relativno najviše prijava nestanaka zaprimljeno na području središnje Hrvatske (muškog spola – 41,1 %, ženskog spola – 40,7 %). Potom kod zaprimanja prijava nestanaka osoba muškog spola slijedi područje srednjeg i južnog Jadrana (21,1 %), zatim područje sjevernog Jadrana i Like (15,8 %) te područje istočne Hrvatske (12,6 %). Za razliku od njih kod zaprimanja prijava nestanaka ženskog spola zabilježeni su nešto drugačiji rezultati. Naime, nakon relativno najčešćeg zaprimanja prijava na području središnje Hrvatske slijedi područje sjevernog Jadrana i Like (18,6 %) te područje srednjeg i južnog Jadrana (15,3 %), a potom područje istočne Hrvatske (13,6 %). I kod zaprimanja prijava nestanaka osoba muškog i osoba ženskog spola prijave su relativno najrjeđe zaprimane na području sjeverozapadne Hrvatske (muškog spola – 9,5 %, ženskog spola – 10,2 %). Jedna prijava nestanka osobe zaprimljena je izvan područja Hrvatske.

Tablica 9. Područje zaprimljenih nestanaka u odnosu na spol nestale osobe

Područje prijave nestanka osobe	aps.	Spol		Ukupno	X ²	Značajnost
		Muško	Žensko			
središnja Hrvatska	aps.	39	24	63	2,479	,780
	%	41,1	40,7	40,9		
sjeverozapadna Hrvatska	aps.	9	6	15		
	%	9,5	10,2	9,7		
istočna Hrvatska	aps.	12	8	20		
	%	12,6	13,6	13,0		
sjeverni Jadran i Lika	aps.	15	11	26		
	%	15,8	18,6	16,9		
srednji i južni Jadran	aps.	20	9	29		
	%	21,1	15,3	18,8		
izvan RH	aps.	/	1	1		
	%	/	1,7	0,6		
Ukupno	aps.	95	59	154		
	%	100	100	100		

Ako se u tablici 10 razmotri varijabla koja definira područje prebivanja nestale osobe u odnosu na spol vidljivo je kako su i osobe muškog spola i osobe ženskog spola relativno najviše prebivale na području središnje Hrvatske (muškog spola – 35,8 %, ženskog spola – 37,3 %). Potom su osobe muškog spola relativno najčešće prebivale na području istočne Hrvatske (16,8 %), a potom izvan Republike Hrvatske (13,7 %) te sjevernog Jadrana i Like (12,6 %) te srednjeg i južnog Jadrana (11,6 %). Relativno najmanje nestalih osoba prebivalo je na području sjeverozapadne Hrvatske (9,5 %). Kod nestalih osoba ženskog spola vidljivo

je kako su poslije središnje Hrvatske relativno najčešće prebivale na području srednjeg i južnog Jadrana (16,9 %), a potom na području istočne Hrvatske (15,3 %) te na području sjevernog Jadrana i Like (13,6 %). Relativno najmanji broj nestalih osoba ženskog spola prebivao je na području sjeverozapadne Hrvatske (10,2 %) i izvan Hrvatske (6,8 %).

Tablica 10. Područje prebivališta nestale osobe u odnosu na spol nestale osobe

Područje na kojem je nestala osoba prebivala		Spol		Ukupno	X ²	značajnost
		Muško	Žensko			
središnja Hrvatska	aps.	34	22	56	2,463	,782
	%	35,8	37,3	36,4		
sjeverozapadna Hrvatska	aps.	9	6	15		
	%	9,5	10,2	9,7		
istočna Hrvatska	aps.	16	9	25		
	%	16,8	15,3	16,2		
sjeverni Jadran i Lika	aps.	12	8	20		
	%	12,6	13,6	13,0		
srednji i južni Jadran	aps.	11	10	21		
	%	11,6	16,9	13,6		
izvan RH	aps.	13	4	17		
	%	13,7	6,8	11,0		
Ukupno	aps.	95	59	154		
	%	100	100	100		

Tablica 11 prikazuje odnos između državljanstva nestale osobe i spola nestale osobe. Dobiveni rezultati očekivano su pokazali kako je relativno najviše nestalih osoba i muškog i ženskog spola hrvatskog državljanstva. Ako se radilo o strancima, dobiveni su podaci pokazali kako je relativan udio nestanaka osoba muškog spola u ukupnom broju nestalih osoba muškog spola 17,9 %, dok je relativni udio stranaca ženskog spola u ukupnom broju nestalih osoba ženskog spola 5,1 %.

Varijabla kojom je definirano državljanstvo nestale osobe u odnosu s varijablom koja definira spol nestale osobe, pokazuje statističku značajnost.

Tablica 11. Državljanstvo nestale osobe u odnosu na spol nestale osobe

Državljanstvo nestale osobe	Spol		Ukupno	X ²	Značajnost	
	Muško	Žensko				
hrvatsko	aps.	78	56	134	5,285	,022
	%	82,1	94,9	87,0		
stranac	aps.	17	3	20		
	%	17,9	5,1	13,0		
Ukupno	aps.	95	59	154		
	%	100	100	100		

4. ZAKLJUČAK O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja u ovome radu promatrali su se u odnosu na dvije kriterijske varijable i to dob nestale osobe i spol nestale osobe. Od ograničenja u ovome istraživanju potrebno je napomenuti kako kod varijable koja definira točan mjesec nestanka u dva slučaja nije bilo točnih podataka vezanih za mjesec nestanka iz kojeg je razloga formirana varijabla „nema podataka“.

U ukupnom broju nestalih osoba najmanji je udio nestalih osoba u 2015. godini (10,4 %), a najveći u 2018. godine (49,4 %). Relativno visok udio nestalih osoba u 2018. godini mogao bi se objasniti činjenicom da su među nestalim osobama evidentirani i samovoljni bjegovi i udaljenja djece iz raznih odgojno-obrazovnih ustanova koja nakon određenog vremena budu pronađena ili se sama vrate u ustanovu iz koje su pobjegla. I unutar pojedinih dobnih skupina po promatranim godinama mogu se vidjeti slični rezultati (izuzevši najstarije dobne skupine – više od 60 godina). Kod najstarije dobne skupine nestalih osoba vidljiv je relativno podjednak broj osoba koje su promatranih godina prijavljivane kao nestale. Varijabla kojom je definirana godina nestanka u odnosu s varijablom koja definira dob nestale osobe pokazuje statističku značajnost.

Ako se sagledaju podaci koji se odnose na dio godine u kojem je prijavljen najveći broj nestanaka, vidljivo je kako je relativno najviše nestanaka prijavljeno tijekom posljednja četiri mjeseca u godini (43,5 %), dok se najmanji broj nestanaka prijavljuje u prva četiri mjeseca u godini (18,2 %). Tako je i prema pojedinim dobnim skupinama vidljivo kako je relativno najviše nestanaka zaprimljeno u vremenskom periodu od rujna do prosinca (do 14 godina – 100 %, 14 do 18 godina – 56,5 %, 18 do 30 godina – 60,7 %). Kod dobnih skupina od 30 do 40 godina i od 40 do 50 godina vidljivo je kako je relativno najviše i jednako nestanaka zaprimljeno od svibnja do kolovoza i od rujna do prosinca (30 do 40 godina – po 42,9 %, 40 do 50 godina – po 39,1 %). Jedino je kod dobnih skupina od 50 do 60 godina i onih starijih od 60 vidljivo da je relativno najveći broj nestanaka zaprimljen u vremenskom periodu od svibnja do kolovoza. Nadalje, i podaci s obzirom na spol nestale osobe pokazali su kako relativno najveći broj osoba muškog i ženskog spola nestaje u periodu od rujna do prosinca (muškog spola – 41,1 %, ženskog spola – 47,5 %).

Ako se razmotri područje prijavljenog nestanka u odnosu na dob nestale osobe, vidljivo je kako sve dobne skupine, izuzevši nestale osobe starije od 60 godina, relativno najčešće nestaju na području središnje Hrvatske. Za razliku od njih osobe najstarije životne dobi relativno najčešće nestaju na području srednjeg i južnog Jadrana. Podaci s obzirom na spol također su pokazali kako nestale osobe obaju spolova relativno najčešće nestaju na području središnje Hrvatske (muškog spola – 41,1 %, ženskog spola – 40,7 %). Također, ako se pogledaju dobiveni podaci vezani uz područje na kojem je nestala osoba prebivala i dob te spol nestale osobe, dobivaju se slični podaci kakvi su dobiveni kod područja gdje je prijavljen nestanak. S obzirom na to da se kod područja prijave nestanka i područja na kojem je prebivala nestala osoba nisu dobili identični podaci, može se zaključiti kako nestale osobe nisu uvijek nestajale na područjima na kojima su i prebivale. U prilog tome govore i podaci vezani uz uža mjesta s kojih se osobama gubi svaki trag. Naime, iz dobivenih podataka vidljivo je kako je 51,3 % nestalih osoba prije samog nestanka zadnji put viđeno na adresama prebivališta ili boravišta, 9,7 % njih udaljilo se iz odgojnih institucija, 13,6 % iz zdravstvenih ustanova (bolnica) dok je za njih 7,8 % nepoznato mjesto s kojeg im se gubi svaki trag.

U provedenom istraživanju vezano za državljanstvo nestalih osoba dobiveni su očekivani podaci. Naime, iz dobivenih podataka vidljivo je kako nešto više od 3/4 slučajeva nestanaka otpada na nestanke hrvatskih državljana. Ako se radilo o nestancima stranih državljana, relativno je najviše bilo prijava nestanaka osoba iz Afganistana (3,2 %), zatim osoba iz Bosne i Hercegovine i Turske s relativno jednakim udjelima od po 1,3 %. Vezano za državljanstvo nestale osobe i spol nestale osobe, također je očekivano i vidljivo kako su relativno najveći broj nestalih osoba muškog i ženskog spola - bili hrvatski državljanji (muškog spola – 82,1 %, ženskog spola – 94,9 %). Varijabla kojom je definirano državljanstvo nestale osobe, u odnosu s varijablom koja definira spol nestale osobe pokazuje statističku značajnost.

Zaključno, dobiveni rezultati provedenog istraživanja, policijskim službenicima, ali i drugim stručnjacima koji se neposredno ili posredno bave nestancima osoba, pružaju svojevrsnu povratnu informaciju o stanju i kretanju te pojedinim obilježjima nestalih osoba na području Republike Hrvatske.

LITERATURA

1. Association of Chief Police Officers – Guidance on the management recording and investigation of missing persons 2005, <http://library.college.police.uk/docs/acpo/Missing-Persons-2005-ACPO-Guidance.pdf> (21. siječnja 2019.).
2. Facebook profil, www.facebook.com/nestali.hr
3. Marković, G., Pavliček, J. (2011). Kriminalističko istraživanje rizičnih nestanaka osoba. *Policija i sigurnost*, 20 (4): 469-486.
4. Maver, D. (1983). Pogrešene osebe (kot družbeni in kriminalistični problem). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 34 (1): 16-27.

5. Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP). (2017). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini*. Zagreb: MUP, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada.
6. Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP). (2019). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018. godini*. Zagreb: MUP, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada.
7. Nacionalna evidencija nestalih osoba, <http://www.nestali.hr/default.aspx?id=17> (21. siječnja 2019.).
8. Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika. Narodne novine, 89/10., 76/15.
9. Šuperina, M., Gluščić, S. (2003). Učestalost prijave nestanaka osobe u Republici Hrvatskoj i postupanje policijskog službenika u traganju za nestalom osobom: Aktualizacija problema. *Pravni vjesnik*, 19 (3-4): 151-187.
10. Šuperina, M., Mihalinić, K. (2012). Traganje za nestalom osobom u vodenom prostoru. *Policija i sigurnost*, 21 (3): 635-675.
11. Twitter profil, <https://twitter.com/nestalihr>
12. Vojković, A. M. (2011). NENO u potrazi za gotovo 2 500 nestalih osoba. *Policija i sigurnost*, 20 (4): 583-588.
13. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima. Narodne novine, 76/09., 92/14.

SOME CHARACTERISTICS OF MISSING PERSONS IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract

Generally, disappearances of persons are being reported and registered as events which do not have the characteristics of criminal offenses. However, disappearances that have the characteristics of a criminal offense can be hidden among those reported events of missing persons. Unlike the above mentioned, reported events of missing persons which do not have the characteristics of criminal offenses may include missing persons who have voluntarily left their home or other address, departures and escapes of children and minors (whether they have departed from their home address or from some of the educational institutions in which they were situated). So in order to gain certain feedback about trends and some characteristics of missing persons in the Republic of Croatia, for Police officers, as well as for other experts involved directly or indirectly in the issue of missing persons, in this paper, some characteristics of missing persons whose disappearances are reported and published in the National Registry of Missing Persons and other records kept by the Ministry of the Interior, will be analyzed.

Keywords: missing persons, characteristics, National Registry of Missing Persons.

izv. prof. dr. sc. Marija Lučić-Ćatić, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, mlucic@fkn.unsa.ba

izv. prof. dr. sc. Dina Bajraktarević Pajević, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

izv. prof. dr. sc. Muamer Kavazović, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

ZAINTERESIRANOST POLICIJSKIH SLUŽBENIKA ZA POSTUPANJE I EDUCIRANJE O ZLOČINIMA IZ MRŽNJE PREMA HOMOSEKSUALNIM MUŠKARCIMA I ŽENAMA: STUDIJA SLUČAJA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO

Sažetak

U cilju prikazivanja ozbiljnosti i sveprisutnosti zločina iz mržnje prema homoseksualnim muškarcima i ženama u radu je obavljena analiza kaznenih djela počinjenih iz predrasude kao motiva prema homoseksualnim muškarcima i ženama za razdoblje od 2013 do 2017. godine na nivou Kantona Sarajevo registriranih od Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (MUP KS) te analiza prijavljenih incidenata počinjenih iz predrasude kao motiva prema homoseksualnim muškarcima i ženama za razdoblje od 2013. do 2017. godine na nivou Kantona Sarajevo registriranih od nevladinih organizacija.

Nadalje je istaknuta uloga policijskih službenika pri postupanju u slučajevima zločina iz mržnje prema homoseksualnim muškarcima i ženama jer oni najčešće prvi dolaze na mjesto događaja i način na koji oni reaguju u takvim situacijama, odnosno njihov stav prema žrtvi od ključne je važnosti za daljnje postupanje u odnosnom slučaju.

Glavni je cilj ovog rada provedba istraživanja o zainteresiranosti policijskih službenika za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama, stupanj njihove zainteresiranosti za educiranje o navedenom te kritičko sagledavanje postojećih programa obuke što je uspješno i realizirano.

Istraživanje je provedeno nad policijskim službenicima MUP-a KS korištenjem anketnog upitnika, a dobiveni rezultati iznimno su zabrinjavajući. Naime, istraživanjem je utvrđeno da policijski službenici u velikoj mjeri nisu zainteresirani ni za postupanje u ovoj oblasti

tako ni za edukaciju o navedenome. Alarmanantna je činjenica da više od polovine ispitanika nikada nije bilo na edukaciji o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama te da navedena nije dio ni osnovne, a niti permanentne obuke koju policijski službenici prolaze.

Rezultati i zaključci provedenog istraživanja trebaju poslužiti kao vodič prilikom kreiranja daljnjih edukacijskih aktivnosti.

Ključne riječi: zločini iz mržnje, predrasuda, homoseksualnost, programi obuke.

1. UVOD I PREGLED PRETHODNIH ISTRAŽIVANJA

Veliki broj istraživanja ukazuje na činjenicu da žrtve zločina iz mržnje počinjenih temeljem seksualne orijentacije iznimno rijetko prijavljuju navedena djela u komparaciji sa žrtvama zločina iz mržnje počinjenih temeljem drugih zaštićenih karakteristika (Herek, Cogan i Gillis, 2009; Pikić i Jugović, 2006; Williams i Robinson, 2004). Mnogobrojni su razlozi za to, međutim najistaknutiji su sljedeći: strah od otkrivanja seksualne orijentacije, strah od policijske brutalnosti, strah od sekundarne viktimizacije, strah od općeg neprijateljstva policijskih službenika te percipiranje policije kao homofobne (Berrill i Herek, 1990; Gross i sur., 1988; Kuehnle i Sullivan, 2003). Berrill i Herek (1990) utvrđuju da je strah od sekundarne viktimizacije glavni razlog neprijavlivanja ovih djela. Comstock (1989) u svojoj studiji ističe da 73 % osoba koje su bile žrtve zločina iz mržnje počinjenih temeljem seksualne orijentacije nikada to nisu prijavile policiji. Kao razloge za to njih 67 % je navelo da je policija homofobna, 40 % se plašilo da će prijavljivanje policiji voditi ka objelodanjivanju njihove seksualne orijentacije i detalja o seksualnom identitetu i životu javnosti, dok 14 % nije obavilo prijavljivanje iz straha od policije. Strah od policijskih službenika, kao glavni razlog neprijavlivanja, u svome istraživanju utvrdili su i Gross i suradnici (1988, str. 5). Također, homoseksualne žrtve zločina iz mržnje kao jedan od razloga neprijavlivanja navode i strah od okrivljavanja za vlastitu viktimizaciju (Chuang i Addington, 1988, str. 614).

Kako je većina prethodno navedenih razloga neprijavlivanja u direktnoj svezi sa policijskim službenicima i njihovim postupanjem, može se postaviti pitanje jesu li ti razlozi uistinu i opravdani i da li policijski službenici zaista imaju negativne stavove prema homoseksualnim muškarcima i ženama¹ te da li se oni transmitiraju u njihovo postupanje²? Naime, policija je prva društvena služba kojoj bi se homoseksualni muškarci

¹ Negativne stavove prema homoseksualnim i biseksualnim muškarcima i ženama zbog njihove seksualne orijentacije Herek (2002) je označio kao seksualne predrasude. Kao i sve druge predrasude i seksualne predrasude imaju tri osnovna obilježja: riječ je o stavu, prosudbi ili procjeni, usmjerene su na socijalnu grupu i njene članove (pojedince) i negativne su – uključujući neprijateljstvo i nesviđanje.

² Haddock i Zanna (1998) ispitivali su povezanost seksualnih predrasuda i neprijateljskog ponašanja prema homoseksualnim i biseksualnim ženama i muškarcima te utvrdili da seksualne predrasude koreliraju s neprijateljskim ponašanjem.

i žene trebali obratiti u slučaju viktimizacije, uz napomenu da sukladno s međunarodnim standardima, a u kontekstu policijskog postupanja, osobe homoseksualne orijentacije spadaju u skupinu tzv. posebno osjetljivih kategorija te zahtijevaju posebno obzirno postupanje (Kovčo-Vukadin, 2015, str. 183). Nadalje, uzevši u obzir da su upravo policijski službenici ti koji prvi dolaze na mjesto događaja i prvi koji stupaju u interakciju sa žrtvom i svjedocima, način na koji oni reagiraju u takvim situacijama, odnosno njihov stav prema žrtvi su od ključne važnosti za daljnje postupanje u odnosnom slučaju. Njihovo adekvatno postupanje u slučajevima zločina iz mržnje generalno pa i zločina iz mržnje prema homoseksualnim muškarcima i ženama, od osobite je važnosti glede same žrtve, tendencije eskaliranja ove vrste kriminaliteta te cjelokupne zajednice čije su zaštićene karakteristike bile predmetom napada (Perry i Franey, 2017). Problem se dodatno usložnjava pravom policijskih službenika da određene incidente/ponašanja okarakteriziraju kao prekršaj i kao takvog ga sankcioniraju onemogućavajući daljnje klasificiranje djela i njegovo sankcioniranje kao kaznenog djela.³

Uzevši u obzir navedeno, osobito su zabrinjavajući rezultati ispitivanja seksualnih predrasuda policijskih službenika MUP-a KS⁴ koji na to ukazuju da gotovo pola ispitanika ima određeni oblik seksualnih predrasuda dok je gotovo jedna trećina ispitanika istaknula da bi izbjegli kontakt ili se protivili da rade s homoseksualnim muškarcima i ženama. Uпитani o spremnosti da aktivno sudjeluju u određenim vidovima neprijateljskog ponašanja prema homoseksualnim muškarcima i ženama, gotovo 20 % njih izrazilo je spremnost na takvo postupanje.⁵ Navedeno ukazuje na veliku mogućnost da će utvrđeni stavovi i predrasude utjecati na njihov rad te se odraziti na mogućnost pristupa pravdi ove kategorije društva (Lučić-Čatić, Bajraktarević Pajević i Muratbegović, 2018, str. 176).

Na alarmantnost postojećeg stanja ukazuje i činjenica da je nakon izvršene analize djela (incidenata, prekršaja ili kaznenih djela) počinjenih iz predrasude kao motiva prema homoseksualnim muškarcima i ženama za razdoblje od 2013. do 2017. godine na području KS registriranih od MUP KS te onih registriranih od samo jedne nevladine organizacije, utvrđena zastrašujuća diskrepancija u broju prijavljenih djela. Naime, u ispitivanom periodu niti jedno djelo počinjeno iz predrasude kao motiva prema homoseksualnim muškarcima i ženama nije registrirano od MUP KS⁶ te posljedično niti jedan predmet nije

³ Eklatantan primjer ovakvog postupanja policijskih službenika i problema koje oni generiraju prezentiran je u apelaciji Europskom sudu za ljudska prava broj 50231/13 u predmetu.

⁴ Za rezultate istraživanja o seksualnim predrasudama vidjeti više u Lučić-Čatić i dr., 2018.

⁵ O odnosu istraživanja seksualnih predrasuda policijskih službenika i rezultata prezentiranih u ovom radu vidjeti više u dijelu 2.1. Metodologija.

⁶ Podaci su prikupljeni slanjem upita Ministarstvu unutarnjih poslova Kantona Sarajevo te provjereni u zvaničnim izvješćima Misije OSCE-a u BiH dostupnim u vidu Monitora mržnje. Prestupljeno 19.12.2018. godine, sa web strane OSCE-a, <https://www.osce.org/bs/node/221111>.

procesuiran. U istom periodu Sarajevski otvoreni centar (SOC)⁷ zaprimio je 108 prijava⁸ incidenata počinjenih iz predrasude kao motiva prema homoseksualnim muškarcima i ženama.⁹

Prikazani rezultati pored detektiranja iznimno zabrinjavajućeg stanja svakako otvaraju i niz pitanja među kojima se ističe i pitanje kako na najsvrsishodniji način reagirati na navedeno u cilju unapređenja općeg stanja? Mnogo je alata i tehnika za borbu protiv predrasuda no obrazovanje, kako djece tako i odraslih osoba, svakako se ističe kao iznimno uspješan put borbe protiv predrasudnih stavova.

Tumin, Barton i Burrus su još davne 1958. godine istražujući utjecaj formalnog i neformalnog obrazovanja na ponašanje u različitim kontekstima¹⁰ utvrdili da obrazovanje transformira svijest pojedinca na način da percipiraju (a) da postoje i druga mjesta osim onog na kojem se on nalazi, (b) drugo vrijeme od ovog trenutka, (c) osobe drugačije od njega samoga i njegove socijalne grupe i (d) da se i druge vrijednosti mogu cijeniti i postati dio njegovih vrijednosnih stavova. I novija istraživanja potvrđuju da obrazovanje mijenja uvjerenja i vrijednosti u pozitivnom smjeru (Kovčo-Vukadin, 2015; Yu, Xiao i Xiang, 2011). U Delorsovom izvješću (UNESCO, 1996) istaknuta su četiri stupa obrazovanja: učenje radi znanja, učenje radi obavljanja, učenje radi bivanja i učenje da bismo živjeli zajedno. Ako su ovo odista ciljevi smislenog obrazovanja, onda je učenje jak alat za reduciranje predrasuda, samoosvješćivanje i kreiranje socijalne kohezije (Hughes, 2017). Svakako su značajna potvrda navedenog i rezultati mnogih istraživanja u kojima je utvrđeno da su osobe s vi-

⁷ Sarajevski otvoreni centar (SOC) je neovisna feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti lezbijke, gejeve, biseksualne, trans* i interspolne (LGBTI) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. Nadalje, SOC nudi usluge besplatnog pravnog savjetovanja sa ciljem informiranja i davanja podrške LGBTI osobama u BiH u vezi sa njihovim ljudskim pravima, načinima korištenja postojećih bosanskohercegovačkih zakona koji ih štite i mehanizmima ostvarivanja tih prava. SOC također nudi mogućnost online ili telefonskog prijavljivanja bilo kojeg oblika nasilja usmjerenog prema homoseksualnim muškarcima i ženama u svim pojavnim oblicima ali i u formi predrasudnog kriminaliteta. Sarajevski otvoreni centar. (n.d.). Pristupljeno 06.02.2019. godine, s web stranice Sarajevskog otvorenog centra, <http://soc.ba/o-nama/>

⁸ Podaci su prikupljeni slanjem upita od istraživačkog tima Sarajevskom otvorenom centru, te omogućivanjem uvida u njihove zvanične statističke evidencije.

⁹ SOC nudi mogućnost online ili telefonskog prijavljivanja bilo kojeg oblika nasilja usmjerenog prema LGBTI osobama u počinjenog u formi predrasudnog kriminaliteta ili diskriminacije. Naime, predrasudni kriminalitet mogu prijaviti kako same žrtve tako i svjedoci istoga. Obrazac za prijavu je dio metodologije praćenja predrasudnog kriminaliteta prema LGBTI osobama uspostavljenog od Međunarodne asocijacije lezbijki, gejeva, biseksualnih, trans* i interspolnih osoba (<https://ilga.org/>). Pristupljeno 06.02.2019. godine, sa web strane Sarajevskog otvorenog centra, <http://soc.ba/prijavi-zlocin-iz-mrznje/>

¹⁰ U svom istraživanju su utvrdili da formalno obrazovanje kojim se tretiraju osjetljiva područja mijenja stavove: (a) od nacionalizma ka internacionalnosti u političkim stavovima, (b) tradicionalizma ka sekularizmu u generalnoj socijalnoj filozofiji, (c) razumskog tumačenja ka tumačenju potkrijepljenom znanstvenim dokazima, (d) kažnjavanje ka reformama u penologiji, (e) nasilju i impulzivnim reagiranjima ka reagiranju predviđenom zakonom, (f) patrijarhalnosti ka demokratičnosti u odnosima itd. Što ga čini alatom nesagledive vrijednosti u tretiranju i otklanjanju predrasuda, stereotipa i diskriminacije (Tumin i dr., 1958).

šom obrazovnom razinom tolerantnije prema homoseksualnim muškarcima i ženama od niže obrazovanih osoba (Herek, 1994; Herek i Capitanio, 1996; Lučić-Ćatić, Bajraktarević Pajević i Muratbegović, 2018).

Poznato je da osim razine obrazovanja i vrsta obrazovanja privlači sve veću pozornost znanstvenika (Kovčo-Vukadin, 2015, str. 176). Cannon (2005) je ispitujući uzorak od 1055 studenata iz područja kaznenog pravosuđa utvrdio da studenti koji su pohađali predmete koji specifično obrađuju pitanja homoseksualnih muškaraca i žena imaju pozitivnije stavove prema njima. Osim posebnih predmeta koji će tretirati ove teme i inkorporiranje homoseksualnih pitanja u postojeće predmete i sadržaje obuka može poboljšati stavove prema homoseksualnim muškarcima i ženama. Tako Olivero i Murataya (2001) navode kako studenti iz područja kaznenog pravosuđa čiji predmeti ne sadrže teme u svezi s homoseksualnošću, imaju izraženije predrasude od onih čiji predmeti obrađuju ove teme.

Sve navedeno motiviralo je autore da obave uvid i kritički sagledaju programe obuke policijskih službenika u vidu osnovne i permanentne obuke kao i njihovu zainteresiranost za rad sa homoseksualnim osobama i edukaciju o istome.

2. STUDIJA SLUČAJA: MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO

2.1. Metodologija

U radu se koriste podaci dobiveni u okviru obimnijeg istraživanja o seksualnim predrasudama i njihovom utjecaju na identificiranje i procesuiranje zločina iz mržnje prema homoseksualnim muškarcima i ženama, a koje je sprovedeno nad kadetima Policijske akademije u Federaciji BiH, studentima Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu i policijskim službenicima MUP-a KS. U okviru navedenog istraživanja ispitana je i zainteresiranost policijskih službenika za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama, stupanj njihove zainteresiranosti za educiranje o navedenome i kritičko sagledavanje postojećih programa obuke. Dobiveni rezultati prezentirani u ovom radu nisu ranije obrađivani, prezentirani niti publicirani.

2.2. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 188 policijskih službenika iz svih policijskih stanica MUP-a KS. Uzorak je bio prigodan i zasnivao se na dobrovoljnosti ispitanika. Od ukupno 300 distribuiranih upitnika popunjeno je 188 što čini stopu odgovora od približno 60 %.

U tabeli 1 prikazani su demografski parametri sudionika (spol, dob, bračni status, stupanj obrazovanja, čin, da li ispitanik obnaša funkciju rukovodnog radnika / šefa te dužina rada u policiji).

Tablica 1. Demografski parametri

N=188	n	%
SPOL		
Muški spol	155	82,4
Ženski spol	33	17,6
STAROST		
Od 19 do 29 godina	23	12,2
Od 30 do 39 godina	45	23,9
Od 40 do 49 godina	111	59
Od 50 i više godina	9	4,8
BRAČNI STATUS		
Neoženjen/neudata	27	14,4
Oženjen/udata	149	79,3
Živim u vanbračnoj zajednici	1	0,5
Razveden/a	8	4,3
Udovac/ica	3	1,6
STUPANJ OBRAZOVANJA		
Srednja škola	116	62
VŠS i VSS (bachelor, magistar struke, specijalista struke) ¹¹	68	36,4
Magistar znanosti i više	3	1,6
ČIN		
Policajac	84	44,9
Stariji policajac	64	34,2
Narednik	3	1,6
Stariji narednik	14	7,5
Mlađi inspektor	17	9,1
Inspektor	3	1,6
Viši inspektor	1	0,5
Samostalni inspektor	1	0,5
DA LI OBVRŠAVATE FUNKCIJU RUKOVODNOG RADNIKA / ŠEFA?		
Da	25	13,4
Ne	161	86,6
DUŽINA RADA U POLICIJI		
Manje od 5 godina	31	16,6
Od 6 do 10 godina	16	8,6
Od 11 do 20 godina	52	27,8
Više od 21 godine	88	47,1

¹¹ Interesantan podatak je da je od ukupnog broja ispitanika sa VŠS i VSS dvadeset i pet ispitanika završilo Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. Naime, logično bi se moglo očekivati da bi oni trebali biti upoznati sa navedenom problematikom više od ispitanika koji su završili druge fakultete no sagledavanjem Nastavnog plana i programa na navedenom Fakultetu utvrđeno je da isti ne obuhvata pitanja predrasudnog kriminaliteta na prvom ciklusu studija niti se u ijednom modulu izučavaju homoseksualna pitanja. Nastavni plan i program javni je dokument koji je dostupan na zahtjev zainteresiranih lica.

Iz tabele 1 vidljivo je da je ispitivanjem obuhvaćeno 188 ispitanika MUP-a KS, od čega 155 muškaraca i 33 žene.¹² Većina ispitanika u dobnoj je skupini od 40 do 49 godina te su oženjeni/udati. Najveći broj ispitanika ima srednju stručnu spremu i nalaze se u činu policajca ili starijeg policajca. Od ukupnog broja njih 25 vrši funkciju rukovodnog radnika / šefa dok 161 ispitanik ne. Iako je uzorak prigodan njegova struktura omogućava vjerodostojan prikaz stanja na razini MUP-a KS.

2.3. Instrumentarij

Za potrebe ovog istraživanja osmišljena je anketa¹³ koja sadrži 21 pitanje kroz koja su prikupljeni podaci o demografskim karakteristikama ispitanika, zainteresiranosti policijskih službenika za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama (npr. „Zainteresiran/a sam za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama samo u mjeri da odradim ono što moram odraditi.“), stupnju zainteresiranosti za educiranje o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama (npr. „Da li smatrate da vam je potrebna edukacija iz postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama?“) i uključenosti tematike predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama u postojeće programe obuke (npr. „Da li je tema postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama bila na programu vaše permanentne policijske obuke?“).

2.4. Postupak

U dijelu istraživanja koje se ticalo policijskih službenika u dogovoru s načelnikom Odjeljenja za edukaciju MUP-a KS, odlučili smo distribuirati odštampanu inačicu anketnog upitnika na način koji će u cijelosti garantirati objektivnost, dobrovoljnost i anonimnost sudionika. Upitnik je distribuiran u suradnji s Odjeljenjem za edukaciju MUP-a KS i to na način da su isti početkom 2018. godine stavljeni na stolove u svlačionice u svim policijskim stanicama u Kantona Sarajevo i to u vrijeme otpreme/dopreme smjene. Kao sastavni dio upitnika nalazio se napatok za popunjavanje te kratki opis svrhe i ciljeva istraživanja potpisan od strane prvog autora i načelnika Odjeljenja za edukaciju. Prije samog provođenja anketiranja policijski je komesar informirao uposlenike o istraživanju te ih je potaknuo

¹² Prezentirani postoci muškaraca i žena obuhvaćenih ovim istraživanjem ne odgovaraju stvarnoj spolnoj strukturu uposlenika MUP-a KS.

¹³ Anketni upitnik kreiran je za potrebe obimnijeg istraživanja o seksualnim predrasudama i njihovu utjecaju na identificiranje i procesuiranje zločina iz mržnje prema homoseksualnim muškarcima i ženama, a koje je sprovedeno nad kadetima Policijske akademije u Federaciji BiH, studentima Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu i policijskim službenicima MUP-a KS. Za svaku od navedenih kategorija kreiran je poseban upitnik te je tako za potrebe anketiranja policijskih službenika MUP KS-a kreiran anketni upitnik od pet poglavlja nastao temeljem istraživanja koje su sproveli Bernstein i Kostelac (2002).

na sudjelovanje još jednom ističući zagaraniranu anonimnost sudionika. Također je istaknuto da će se prikupljeni podaci biti prezentirati isključivo na razini MUP-a KS, a ne na razini pojedinačnih ustrojstvenih jedinica. Za popunjavanje upitnika bilo je potrebno izdvojiti oko dvadeset minuta.¹⁴

Za potrebe kritičkog sagledavanja postojećih programa osnovne i permanentne obuke provedena je kvalitativna analiza sadržaja Nastavnog plana i programa osnovne policijske obuke kadeta I nivoa (čin policajca) (Policijska akademija – FMUP, 2014) i Nastavnog plana i programa osnovne policijske obuke inspektora I nivoa (čin mlađi inspektor) (Policijska akademija – FMUP, 2014) te programa permanentnih obuka koji se sprovede u MUP-u KS.¹⁵

2.4.1. Hipoteze

Prema ranije diskutiranim iskustvima iz prakse koncipirane su sljedeće hipoteze:

H1: Policijski službenici većinom nisu zainteresirani za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

H2: Policijski službenici nisu zainteresirani za educiranje o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

H3: Postojeći programi obuke, kako osnovne tako i permanentne/kontinuirane ne obuhvaćaju sadržaje predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

2.5. Ograničenja istraživanja

Svakako je potrebno istaknuti da je sam uzorak načelno mali u odnosu na ukupan broj policijskih službenika u BiH¹⁶ te da stoga dobiveni rezultati nisu pogodni za dedukciju i generalizaciju zaključaka na sve policijske agencije u BiH što ujedno i predstavlja ograničenje ovog istraživanja. Ipak, dobiveni rezultati predstavljaju jedinstven uvid u vrijednosne stavove policijskih službenika MUP-a KS, njihovu zainteresiranost i obuke koje im se pružaju a koje direktno mogu utjecati na njihovo postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama te mogu poslužiti kao osnova za kreiranje novih politika i programa obuka a sve u pravcu otklanjanja uočenih manjkavosti.

¹⁴ Prilikom informiranja uposlenika od komesara, navedenoj aktivnosti prisustvovao je i vođa istraživačkog tima koji je bio na raspolaganju da odgovori na sve nedoumice. Vođa istraživačkog tima te ostali istraživači nisu bili prisutni tijekom distribucije i popunjavanja anketnih upitnika. Po njihovom popunjavanju istraživači su bili pozvani da preuzmu iste u Odjeljenju za edukaciju MUP-a KS.

¹⁵ Nastavni planovi i programi osnovnih policijskih obuka (čin policajca i mlađeg inspektora) su na upit dostavljeni istraživačima u elektronskoj formi dok je analiza programa permanentnih obuka koje se provode u MUP-u KS-a obavljena putem intervjua s načelnikom Odjeljenja za edukaciju MUP-a KS. Intervju je obavljen u februaru 2018. godine.

¹⁶ U MUP-u KS uposlene su 1004 ovlaštene službene osobe.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

U nastavku su prezentirani dobiveni rezultati u kojima su za potrebe rada podaci obrađeni deskriptivnom statistikom. U tablici 2 prikazani su rezultati glede zainteresiranosti policijskih službenika za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama. Nakon toga, analizirana je njihova zainteresiranost za educiranje o navedenome i u konačnici je izvršeno kritičko sagledavanje postojećih programa obuke u oblasti predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

Tablica 2. Zainteresiranost policijskih službenika za postupanje

Uopće nisam zainteresiran/a za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.		
Ukupno	N=188	%
Slažem se	32	17,1
Ne slažem se	94	50,2
Niti se slažem niti se ne slažem	61	32,6
Zainteresiran/a sam za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama samo u mjeri da odradim ono što moram odraditi.		
Ukupno	N=188	%
Slažem se	51	27,3
Ne slažem se	69	36,9
Niti se slažem niti se ne slažem	67	35,8
Zainteresiran/a sam za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.		
Ukupno	N=188	%
Slažem se	48	25,8
Ne slažem se	55	29,5
Niti se slažem niti se ne slažem	83	44,6
U većini situacija odradim i više od onoga što se od mene očekuje pa bih tako postupio i u ovim slučajevima.		
Ukupno	N=188	%
Slažem se	89	47,6
Ne slažem se	36	19,2
Niti se slažem niti se ne slažem	62	33,2
Koliko ste žalbi (putem nadležnog policijskog službenika) na presudu prekršajnog suda u slučajevima predrasudnih delikata prema homoseksualnim muškarcima i ženama podnijeli u vremenu od kada radite?		
Ukupno	N=188	%
Niti jednu	156	95,7
Od 1 do 5	7	4,3
Više od 5	0	0

Sukladno prvoj hipotezi – „Polijski službenici većinom nisu zainteresirani za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima.“ i ženama prilikom ocjenjivanja vlastite zainteresiranosti za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama samo 25,8 % ispitanika izjasnilo se da su zainteresirani dok se gotovo trećina izjasnila da nisu zainteresirani. Nadalje, interesantan nalaz predstavlja činjenica da približno jedna trećina ispitanika iskazuje posve neutralan stav na svim postavljenim pitanjima glede zainteresiranosti prezentiran kroz izjavu „Niti se slažem niti se ne slažem“ s predloženim tvrdnjama. Ovakav neutralan stav u samom postupanju policijskih službenika u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama vrlo lako može polučiti jednake rezultate kao i odsustvo zainteresiranosti. Naime, neutralan stav može biti povezan s odsustvom edukacije, senzibilizacije te spletom osobnih vrijednosnih stavova koje će se transponirati i u samo postupanje policijskih službenika, odnosno odsustvo istog. Pridodamo li tome činjenicu da je 27,3 % ispitanika odgovorilo da su zainteresirani za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama samo u mjeri da odrade ono što moraju odraditi, moguće je zaključiti da je razina zainteresiranosti policijskih službenika gotovo direktna preslika stvarnog stanja u praksi MUP-a KS koja se zrcali u potpunom odsustvu procesuiranih slučajeva.

Nadalje, zabrinjavajući rezultati su dobiveni i glede broja žalbi (putem nadležnog policijskog službenika) na presudu prekršajnog suda u slučajevima predrasudnih delikata prema homoseksualnim muškarcima i ženama podnesenih u vremenu od kada rade. Samo 7 policijskih službenika (4,3 %) od ukupnog broja ispitanika podnijelo je žalbu dok se preostalih 95,7 % ispitanika nikada nije žalilo na presudu prekršajnog suda u ovoj oblasti. Čini se da je najveći broj ispitanika zadovoljan radom prekršajnog suda u slučajevima predrasudnih delikata prema homoseksualnim muškarcima i ženama dok ostaje otvoreno pitanje da li bi isto stajalište iskazali i oštećeni ovom vrstom kriminaliteta, kao i pitanje da li je njima pružena dovoljna zaštita i obeštećenje?

Navedeni rezultati iznimno su zabrinjavajući i mišljenja smo da se unutar policijskog sustava mora povećati interes policijskih službenika za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama obzirom da ova vrsta kriminaliteta ostavlja nesagledive posljedice kako na samu žrtvu, tako i na osobe čije zaštićene karakteristike ona dijeli.¹⁷ Također, imajući na umu osjetljivost žrtava predrasudnog kriminaliteta¹⁸ odsustvo zainteresiranosti policijskih službenika može dovesti do opetovane viktimizacije ili odluke da uopće neće niti prijaviti djelo.

Prilikom ocjenjivanja vlastite zainteresiranosti za educiranje o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama zabrinjavajuće mali broj ispitanika izražava zainteresiranost za istu čime je potvrđena i druga hipoteza rada – „Polijski službenici nisu zainteresirani za educiranje o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama“.

¹⁷ Vidi više u Bajraktarević Pajević, 2016.

¹⁸ Vidi više u Berrill i Herek (1990) i Comstock (1989).

Tablica 3. Zainteresiranost policijskih službenika za edukaciju

Ako bi vam bez obaveze nazočenja bila ponuđena edukacija o postupanju u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama da li biste prisustvovali?		
Ukupno	N=188	%
Ne nikada	39	21
Samo u okviru opće obuke o predrasudnom kriminalitetu.	121	65,1
Da, izuzetno sam zainteresiran/a za obuku ovog sadržaja.	26	14
Da li u svrhu podizanja nivoa educiranosti poduzimate neke samostalne aktivnosti?		
Ukupno	N=188	%
Da	13	7
Ne	163	88,1
Ako ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno (DA) recite nam da li se bavite postupanjem u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama?		
Ukupno	N=13	%=100
Ne nikako.	9	69,2
Izučavam ali u okviru općeg postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta.	4	30,7
Izučavam posebno.	0	0
Da li smatrate da vam je potrebna edukacija iz postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama?		
Ukupno	N=188	%
Ne nikako	86	46,7
Samo u okviru opće obuke o predrasudnom kriminalitetu.	65	35,3
Da, obuka ovog sadržaja nam je izuzetno potrebna.	33	17,9
U kojoj formi biste željeli da obuke ovog sadržaja budu organizirane?		
Ukupno	N=188	%
Edukacija u okviru osnovne policijske obuke	13	37,1
Edukacija u okviru permanentne policijske obuke	12	34,3
Posebne edukativne aktivnosti (seminari, webinar i sl.)	10	28,6

Naime, upitani da li bi prisustvovali edukaciji o postupanju u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama ukoliko bi im ona bila ponuđena bez obaveze nazočenja gotovo četvrtina ispitanika odgovorila je da nikada ne bi prisustvovali takvoj obuci, dok je 65,1 % ispitanika odgovorilo da bi prisustvovali ali samo u okviru opće obuke o predrasudnom kriminalitetu. Također, iznimno je zabrinjavajući podatak, imajući na umu prirodu posla koju policijski službenici vrše uopće, da 88,1 % ispitanika ne poduzima nikakve samostalne aktivnosti u svrhu podizanja nivoa educiranosti. Samo 7 % ispitanika poduzima samostalne aktivnosti, od kojih tek trećina izučava problematiku predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama i to u okviru općeg postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta.

Prethodne odgovore potvrđuju i rezultati odgovora na upit da li sudionici smatraju da im je potrebna edukacija iz postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama gdje gotovo polovina ispitanika ističe da im takva vrsta edukacije uopće nije potrebna a 35,3 % smatra da im je potrebna ali samo u okviru opće obuke o predrasudnom kriminalitetu.

U konačnici, sagledavanje ovih rezultata kroz prizmu iskazanog odsustva zainteresiranosti policijskih službenika za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama doista oslikava zabrinjavajuću situaciju i nameće potrebu urgentnog djelovanja na senzibilizaciji policijskih službenika koja bi u konačnici dovela do izmjene osobnih vrijednosnih stavova koje bi se direktno odrazilo na njihov rad te većeg povjerenja homoseksualnih muškaraca i žena, kao i cijele LGBTI zajednice, u policijske organe i njihovo postupanje.

Tablica 4. Programi obuke

Koliko puta ste do sada bili na edukacijama/usavršavanjima vezanim za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama?		
	N=188	%
Ukupno		
Niti jednom	107	57,8
Od 1 do 5	70	37,8
Više od 5 puta	8	4,3
Da li je obuka iz postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama bila dijelom vaše osnovne policijske obuke?		
	N=188	%
Ukupno		
Ne, nikako	65	35,5
Samo postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta bez posebnog osvrta na predrasudni kriminalitet prema homoseksualnim muškarcima i ženama.	40	21,9
Spominjalo se u okviru opće obuke o postupanju u slučajevima predrasudnog kriminaliteta.	69	37,7
Da, posebno je izučavano.	9	4,9
Da li je tema postupanja u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama bila na programu vaše permanentne policijske obuke?		
	N=188	%
Ukupno		
Ne, nikako	40	21,9
Samo postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta bez posebnog osvrta na predrasudni kriminalitet prema homoseksualnim muškarcima i ženama.	41	22,4
Spominjalo se u okviru opće obuke o postupanju u slučajevima predrasudnog kriminaliteta.	83	45,4
Da, posebno je izučavano.	19	10,4

Kritička analiza postojećih programa osnovne i permanentne obuke u cijelosti potvrđuje treću hipotezu rada: „Postojeći programi obuke, kako osnovne tako i permanentne/kontinuirane ne obuhvaćaju sadržaje predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.“ Naime, navedeni programi pored toga što ne obuhvaćaju sadržaje predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama, ne obuhvaćaju niti opće sadržaje o predrasudnom kriminalitetu te sadržaje koji u sebi obuhvaćaju homoseksualna pitanja.

Međutim, ispitivanje policijskih službenika o navedenom dovelo je do djelomično različitih rezultata te je oko 50 % ispitanika izjavilo da su postojeći programi obuke (kako osnovne tako i permanentne) obuhvaćali sadržaje predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama bilo da se ova problematika izučavala zasebno, bilo da je izučavana u okviru opće obuke o postupanju u slučajevima predrasudnog kriminaliteta. Ovu diskrepanciju moguće je objasniti činjenicom da MUP KS surađuje s brojnim nevladinim organizacijama koje u okviru navedene suradnje izvode obuke i treninge u okviru permanentnih obuka o specifičnim pitanjima.¹⁹ Naime, određeni broj policijskih službenika MUP KS-a pohađao je opće obuke o postupanju u slučajevima predrasudnog kriminaliteta te obuke o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama koje je organizirao SOC i Misija OSCE-a u BiH.²⁰

Ipak, i pored navedenoga zabrinjavajuća je činjenica da iako je oko polovine ispitanika izjavilo da su ovi sadržaji obuhvaćeni obukama i dalje više od polovine ispitanika nikada nije bilo na edukaciji/usavršavanju vezanom za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

Mišljenja smo da utvrđeni izostanak zainteresiranosti za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama i edukaciju o navedenome kombiniran s činjenicom da više od polovine ispitanika nikada nije bilo educirano za rad, u ovoj oblasti predstavlja platformu za neadekvatno postupanje ili potpuni izostanak istoga u slučajevima predrasudnog kriminaliteta temeljem seksualne orijentacije kao zaštićene karakteristike. Sagledavši ove rezultate kroz prizmu ranije utvrđenih seksualnih predrasuda policijskih službenika MUP-a KS, postaju jasni uzroci enormne razlike u broju prijava predrasudnih incidenata temeljem seksualne orijentacije policijskim organima i nevladinom sektoru, te da je nepovjerenje homoseksualnih muškaraca i žena opravdano.

¹⁹ Tijekom izrade ovog rada Policijska akademija FBIH u suradnji sa SOC-om prvi je put omogućila kadetima da izučavaju pitanja općeg predrasudnog kriminaliteta u formi jednokratnog edukativnog modela. Isti još uvijek nije ušao u zvanične programe osnovne obuke.

²⁰ Informacije su dobivene putem intervjua s načelnikom Odjeljenja za edukaciju MUP-a KS, intervjua s predstavnikom SOC-a i intervjua s pravnom savjetnicom Misije OSCE-a u BiH. Intervjui su obavljani u februaru 2018. godine.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Cilj istraživanja bio je ispitati stupanj zainteresiranosti policijskih službenika MUP-a KS za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama, stupanj njihove zainteresiranosti za educiranje o navedenome i kritički sagledati postojeće programe osnovne i permanentne obuke.

Svjesni značaja edukacije u borbi protiv predrasuda, te postojećeg nepovjerenja LGBTI zajednice u policijske službenike i cjelokupni policijski sustav, autori su se upustili u prvo istraživanje ove vrste na nivou MUP-a KS.

Istraživanjem je utvrđeno da policijski službenici, koji nerijetko prvi dolaze na mjesto počinjenja te poduzimaju prve mjere zaštite žrtve predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama u velikoj mjeri nisu zainteresirani za postupanje u ovoj oblasti. Pomanjkanje njihove zainteresiranosti može ozbiljno utjecati na daljnji razvoj događaja ali i potpuni gubitak povjerenja individualne žrtve te cijele LGBTI zajednice u policijski sustav.

Problem se dodatno produbljuje utvrđenom nezainteresiranošću policijskih službenika za edukacijom iz ove oblasti. Činjenica da gotovo jedna polovina ispitanika tvrdi da im ovakve obuke i edukacije uopće nisu potrebne, uz činjenicu da više od jedne polovine policijskih službenika nije zainteresirano za postupanje u ovoj oblasti, dovodi žrtve predrasudnog kriminaliteta temeljem seksualne orijentacije u iznimno nepovoljan položaj u odnosu na druge društvene kategorije.

Istraživanje je nadalje pokazalo da postojeći programi osnovne i permanentne obuke ne obuhvaćaju opće sadržaje o predrasudnom kriminalitetu, sadržaje predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama, te sadržaje koji u sebi obuhvaćaju homoseksualna pitanja. Nadalje, utvrđeno je da više od polovine policijskih službenika nikada nije bilo na edukaciji o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama što u konačnici može imati učinak na njihove predrasude te mjere i radnje koje poduzimaju pri postupanju u odnosnim predmetima. Također, iz dobivenih rezultata proizlazi da su policijski službenici načelno zadovoljni odlukama prekršajnih sudova u ispitivanoj oblasti što je još jedan značajan pokazatelj pomanjkanja njihove zainteresiranosti.

Dakle, rezultati istraživanja u cijelosti potvrđuju sve tri postavljene hipoteze rada:

H1: Policijski službenici većinom nisu zainteresirani za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

H2: Policijski službenici nisu zainteresirani za educiranje o predrasudnom kriminalitetu prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

H3: Postojeći programi obuke, kako osnovne tako i permanentne/kontinuirane ne obuhvaćaju sadržaje predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

Sublimiranje rezultata ovog istraživanja, činjenica da nema prijavljenih djela policijskim službenicima te prethodno utvrđene seksualne predrasude ukazuju na potrebu za

urgentnim djelovanjem u zaštiti ove kategorije. Naime, ukupnost rezultata ukazuje na to da je zbog pogubnosti koju pojedinačna djela predrasudnog kriminaliteta imaju na cijelu zajednicu nužna sustavna edukacija policijskih službenika te sustavnije praćenje tko jest, a tko nije imao bilo koji vid edukacije iz navedene oblasti.

Uzevši u obzir ukupnost rezultata provedene analize opravdano se može postaviti pitanje da li je nespremnost homoseksualnih muškaraca i žena, žrtava predrasudnog kriminaliteta, da prijave djelo te njihova bojazan od diskriminirajućeg tretmana i pomanjkanja zaštite i opravdana.

Ono što je izvjesno jest da se, uz postojeću regulativu koja daje adekvatan pravni okvir za postupanje u slučajevima predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama, kao imperativ nameće sustavno senzibiliziranje policijskih službenika putem različitih vidova edukativnih aktivnosti.

Identificirana situacija i problemi koji iz nje proizlaze mogli bi se učinkovito i jednostavno riješiti. Naime, problemu je moguće prići iz dva ugla. Sa jedne strane bilo bi potrebno inkorporirati homoseksualna pitanja u postojeće predmete i programe obuka (osnovnih i permanentnih) u određenoj mjeri kako bi se vršila postupna senzibilizacija postojećih ali i budućih policijskih službenika. S druge pak strane, bilo bi potrebno organizirati posebne, ali obavezne obuke koje bi obrađivale pitanja predrasudnog kriminaliteta prema homoseksualnim muškarcima i ženama.

Navedenim bi se sigurno utjecalo na rezultate postupanja policijskih službenika te povećala zaštita ove osobito osjetljive kategorije. Same žrtve ovih djela, kao i cijela LGBTI zajednica imala bi veće povjerenje u policijske službenike i cijeli policijski sustav.

I na koncu, kao i druga istraživanja koja počivaju na anketnim upitnicima – i ovo ima ograničenja imanentna metodama anketnih istraživanja. Nadalje, sama veličina uzorka kao i stopa odgovora koji su načelno mali u odnosu na ukupan broj policijskih službenika u BiH vode ka tome da dobiveni rezultati nisu pogodni za dedukciju i generalizaciju zaključaka na sve policijske agencije u BiH što ukazuje na potrebu daljnjih istraživanja kako među samim policijskim službenicima tako i među drugim djelatnicima institucija koji postupaju po ovim predmetima ili spomenuto u okviru svojih funkcija moraju prijaviti. Takvim istraživanjima ovo bi istraživanje te izneseni rezultati dobili na upotrebljivosti.

LITERATURA

1. Bajraktarević Pajević, D. (2016). *Istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za policiju*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
2. Bernstein, M., Kostelac, C. (2002). Lavender and Blue Attitudes about Homosexuality and Behavior toward Lesbians and Gay Men among Police Officers. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 18 (3): 302-328.
3. Berrill, K. T., Herek, G. M. (1990). Primary and secondary victimization in anti-gay hate crimes: Official response and public policy. *Journal of Interpersonal Violence*, 5 (3): 401-413.

4. Cannon, K. (2005). „Ain't no faggot gonna rob me!“ Anti-gay attitudes of criminal justice undergraduate majors. *Journal of Criminal Justice Education*, 16 (2): 226-243.
5. Chuang, H. T., Addington, D. (1988). Homosexual Panic: A Review of its Concept. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 33 (7): 613-617.
6. Comstock, G. (1989). Victims of anti-gay/lesbian violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 4: 101-106.
7. Gross, L. P., Aurand, S. K., Addessa, R., Philadelphia Gay and Lesbian Task Force (1988). *Violence and discrimination against lesbian and gay people in Philadelphia and the commonwealth of Pennsylvania: a study*. Philadelphia: The Task Force.
8. Haddock, G. G., Zanna, M. P. (1998). Assessing the structure of anti-gay attitudes: The impact of right-wing authoritarianism and values on anti-gay prejudice and discrimination. U: Herek, G. M. (ur.) *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals*. Thousand Oaks, CA: SAGE, 82-107.
9. Herek, G. M. (1994). Assessing heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: A review of empirical research with the ATLG scale. U: Greene, B., Herek, G. M. (ur.) *Lesbian and gay psychology: Theory, research, and clinical applications*. Thousand Oaks, CA: SAGE, 206-228.
10. Herek G. M. (2002). The Psychology of Sexual Prejudice. *Current Directions in Psychological Sciences*, 9 (3): 19-22.
11. Herek, G. M., Capitano, J. P. (1996). Some of my best friends: Intergroup contact, concealable, stigma, and heterosexuals' attitude toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22: 412-424.
12. Herek, M. G., Gillis, J., Cogan, R. J. (2009). Internalized Stigma Among Sexual Minority Adults: Insights From a Social Psychological Perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 56: 32-43.
13. Hughes, C. (2017). *Understanding Prejudice and Education: The Challenge for Future Generations*. London & New York: Routledge.
14. Kovčo-Vukadin, I. (2015). Stavovi studenata Visoke policijske škole o osobama homoseksualne orijentacije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 23 (2): 173-212.
15. Kuehnle, K., Sullivan, A. (2003). Gay and Lesbian Victimization: Reporting Factors in Domestic Violence and Bias Incidents. *Criminal Justice and Behavior*, 30 (1): 85-96.
16. Lučić-Čatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Muratbegović, E. (2018). Attitudes about Hate Crime toward Lesbian and Gay Men among Police Officers: Case Study of Police Forces of Canton Sarajevo. *Twelfth Biennial International Conference Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe: From Common Sense to Evidence-based Policy-making*, Maribor (Slovenija), 168-182.
17. Olivero, J. M., Murataya, R. (2001). Homophobia and university law enforcement students. *Journal of Criminal Justice Education*, 12 (2): 271-281.

18. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) – Monitor mržnje, <https://www.osce.org/bs/node/221111>. (30. kolovoza 2019.)
19. Perry, J., Franey, P. (2017). *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response*. Council of Europe.
20. Pikić, A., Jugović, I. (2006). *Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj: izvještaj istraživanja*. Zagreb: Kontra.
21. Policijska akademija – FMUP (2014). *Nastavni plan i program osnovne policijske obuke inspektora I nivoa (čin mlađi inspektor)*. Sarajevo. Zaprimljeno putem elektronske pošte u novembru 2018. godine.
22. Policijska akademija – FMUP (2014). *Nastavni plan i program osnovne policijske obuke kadeta I. nivoa (čin policajca)*. Sarajevo. Zaprimljeno putem elektronske pošte u novembru 2018. godine.
23. Policijska akademija – FMUP (2014). *Nastavni plan i program osnovne policijske obuke inspektora I nivoa (čin mlađi inspektor)*. Sarajevo. Zaprimljeno putem elektronske pošte u novembru 2018. godine.
24. Sabalić v. Croatia. Application No. 50231/13.
25. Tumin, M., Barton, P., Burrus, B. (1958). Education, Prejudice and Discrimination: A Study in Readiness for Desegregation. *American Sociological Review*, 23 (1): 41-49.
26. UNESCO. (1996). *Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
27. Williams, M., Robinson, A. (2004). Problems and prospects with policing the lesbians, gay and bisexual community in Wales. *Policing and Society*, 14 (3): 213-232.
28. Yu, Y., Xiao, S., Xiang, Y. (2011). Application and testing the reliability and validity of a modified version of Herek's Attitudes toward lesbians and gay men scale in China. *Journal of Homosexuality*, 58 (2): 263-274.

INTEREST OF POLICE OFFICERS REGARDING THE HATE CRIME TOWARD LESBIAN AND GAY MEN AMONG POLICE OFFICERS: CASE STUDY OF POLICE FORCES OF CANTON SARAJEVO

Abstract

In this paper authors conducted analysis of antigay/lesbian hate crimes for period from 2013 to 2017 at the level of Canton Sarajevo that were officially registered by Ministry of Interior of Canton Sarajevo (MIKS) and analysis of reported antigay/lesbian hate crime incidents for period from 2013 to 2017 at the level of Canton Sarajevo registered by NGOs. Previously stated analyses were conducted with the aim of presenting seriousness and omnipresence of antigay/lesbian hate crime.

Furthermore, in paper authors indicated the role of police officers during the first response in cases of antigay/lesbian hate crimes because they attitude toward the victims generate further development of the case.

Main objective of this paper is conduction of research focused on: interest of police officers for conducting activities in cases of antigay/lesbian hate crimes, level of interest of police officers for education on antigay/lesbian hate crime, and critical observation of established training programs.

The research is conducted among police officers of MIKS through the use of questionnaire and the results showed that police officers mostly are not interested to work on cases of hate crime toward lesbian and gay men or to educate themselves on the matter. Furthermore about half of the questioned police officers never had training or any type of education on those issues that is a logical consequence of a fact that those issues are not a part of established training programs.

The resulting conclusions should be used as guidelines in further development of training curriculums.

Keywords: antigay/lesbian, hate crime, prejudice, educational programs.

EDUKACIJA, REFORME, KVALITETA

EDUCATION, REFORMS, QUALITY

Gabor Kovacs, Ph.D, Associate Professor, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, kovacs.gabor@uni-nke.hu

THE MAIN CHALLENGES AND THE GOOD PRACTICE OF THE LAW ENFORCEMENT MANAGER EDUCATION AT THE HUNGARIAN NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Abstract

One of the missions of the Hungarian National University of Public Service (NUPS) is to prepare the senior law enforcement manager staff of the Hungarian National Police. In the university, the whole law enforcement education system consists of the bachelor's, master's and PhD level education. The Hungarian law enforcement manager education system is unique in the European Higher Education Area.

Over the last years the security challenges have changed, the environment and needs of law enforcement master education have changed too. The main challenges of the education are: how to provide a very high level, practice- and theory-oriented schooling system for the law enforcement master students in the frame of the four semesters in part time education system. According to the present education results, the NUPS found the solution to the challenges of the preparation of the Hungarian senior police officers. In the end of the education process our master police students become well educated. During the education procedure they receive all the knowledge they will need for a successful law enforcement manager career. In the last part of the education the students take part in the Common Public Service Exercise.

The reader is going to fully understand the NUPS Faculty of Law Enforcement police manager education system in theory and in good practice. These experiences can successfully support the readers to their own work.

Keywords: National University of Public Service, law enforcement education, needs of law enforcement master education, Faculty of Law Enforcement, good practice of master education.

1. INTRODUCTION

On 1st January 2012 the National University of Public Service (hereinafter referred as 'NUPS') was established and was governed by four different ministers: the Minister of

Justice, the Office of the Prime Minister, the Minister of Defence, the Minister of the Interior and the Ministry of Foreign Affairs and Trade.¹ The system of the leadership has changed. From 1st September 2018 only the Prime Minister’s Office supervises the NUPS, fulfilling this task with the help of the representatives of the abovementioned Ministries. In Hungary, the National University of Public Service belongs to the middle-sized universities. Approximately, we have roughly 6500 students and 480 lecturers.

According to the last 7 years’ results and according to the head of the different law enforcement organization, the success of the education system of the NUPS is undeniable. Today, we have 5 different faculties and international relations on a wide range. The NUPS was accredited by the Hungarian Accreditation Committee. In the year of 2018 the EUA IEP (European University Association – Institutional Evaluation Programme, 2018) accredited the university.

The university provides the student’s professional knowledge and national loyalty within the Hungarian public service². This work requires strong cooperation among the civil public administration, military and law enforcement part of the NUPS. One of the most important events is the annual common public exercise, which helps to reach these common university goals.

2. THE FACULTIES OF NUPS

The university has five faculties. The cooperation of these faculties is very strong. In the frame of the BA education every student studies the Common public service module’s subject. This module connects the students from different faculties and gives them a common basic knowledge.

These faculties covered the special territory of the different sciences.

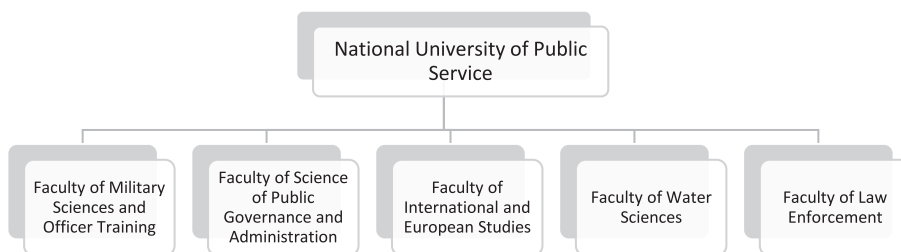

Figure 1. The organizational structure of the National University of Public Service

Sources: editing of the author (17.07.2019).

¹ Act. 2011. XXXVI. 1. §. Hungarian Gazette Nr.: 33. Establishment Law at the University of Public Service, Budapest, 2011. http://www.complex.hu/kzldat/t1300129.htm/t1300129_3.htm, 14. 02. 2019.

² Public service: military, law enforcement, public administration, water issues – remark of the author’s

2.1. Faculty of Military Sciences and Officer Training

The Faculty of Military Sciences and Officer Training is the only Hungarian high level military institution. The faculty is responsible for providing professional staff (officers) for the Ministry of Defence. The aims of the Faculty are training professional military officers in basic, middle and high level in the fields of artillery, infantry, reconnaissance, tanks, informatics, electronic warfare, air defence, military engineering and logistics.

2.2. Faculty of Science of Public Governance and Administration

The Hungarian public administration needs highly qualified experts who are able to manage the changes and development procedure at the Public Service Administration. The Faculty provides knowledge on a wide spectrum of public service in basic, middle and high level. The aims of the programme are to train graduates with good command of foreign languages, who are able to prepare and implement decisions with an international dimension at administrative institutions and international companies and to carry out administrative tasks at EU organisations, fulfil organisational and middle manager duties, train administration managers in the areas of public administration, support the decision-making and implementation, to provide knowledge and skills related to public administration, state sciences, law, the methods of legislation and law enforcement and other social sciences related to administration management (Faculty of Sciences of Public Governance and Administration, 2019).

2.3. Faculty of International and European Studies

The Faculty provides the students for international and European studies. The faculty prepares the public service related experts for an international career.

2.4. Faculty of Water Sciences

The Hungarian Government pays special attention to water issues and the preparation of experts. The faculty provides the basic level engineer education for students according to the heritage of the history of the water engineer education. The government has a particular focus on water policy and trainings in relation with water. The Faculty continues the tradition of engineering-oriented water management, which has a history of nearly two centuries in our country.

2.5. Faculty of Law Enforcement

The faculty provides well-educated professional staff for the different law enforcement agencies. For the Ministry of the Interior (Police, the Prison Service, the National Directorate-General for Disaster Management), for the Ministry of Finance (National Tax and Customs Office) and for the private security sector, like the Chamber of Bodyguards, Property Guards and Private Detectives. Like the Military Faculty, in the Hungarian

Higher Education Area the Faculty of Law Enforcement is the only law enforcement institution. The Faculty offers a wide range of specialized BA programmes such as Criminal Investigation, Financial Investigation, Border Policing, Economic Crime Investigation, Corrections, Administrative Policing, Disaster Management, Public Order Policing, Traffic Policing, Customs and Excise Administration, Migration and Private Security.

The Law Enforcement Management Master part time programmes last 4 semesters. The Faculty established the Law Enforcement PhD School in the year 2016.

2.6. The international element of the law enforcement education

The international relations are very important in the life of the NUPS. The European Police College (CEPOL) and the European Union Member States prepared the European Joint Master Programme “Policing in Europe” – consisting of seven modules. The programme is related to the Master level of law enforcement training. The Faculty of Law Enforcement is responsible for one module.

3. LAW ENFORCEMENT MASTER EDUCATION

The Law Enforcement Master education has been at the Faculty of Law Enforcement since 2008. The aim of this education is to train law enforcement officers, who have a master’s degree and who are suitable for managerial posts. The course gives very strong knowledge about leadership theory for the students. The law enforcement master’s diploma entitles graduates to apply to the Doctoral School of Law Enforcement.

Our Master students need the following skills: motivation; cooperation corporate spirit; flexibility and creativity; caring for the staff; problem detecting and solving skills; quality work; responsibility and professionalism; good communication and cooperation attitude; commitment and loyalty; personal responsibility; positive attitude to lifelong learning. The education provides these skills. This is the biggest challenge for the Faculty (National University of Public Service, 2019).

3.1. Learning outcome of the law enforcement master education

Learning outcome is on a very high level, the requirements for the students are strong. The students need to provide: 120 credits worth of study material (including the thesis worth of 12 credits); degree thesis defence (the student is required to apply the knowledge learnt at the MA training programme in a creative way); state accredited foreign language examination on intermediate level from one of these languages (EU languages, the languages of the neighbouring countries, two main Romani dialects: Lovari or the archaic Romani dialect, Russian or Chinese language examination is accepted as well); final examination.

The main subjects of the Professional Core Studies are: The Fundamentals of Law Enforcement Sciences; Theory and Practice of Crime Prevention; Administrative Law

Enforcement Law; Civil Service Law; International Comparative Organizational Studies; National Security Studies; Integrated Social Science; Research Methodology of the Police Science (National University of Public Service, 2019).

The main subjects of the Specialised Professional Studies are: Legal Bases of the Operation of Law Enforcement Agencies; Security Studies; Law Enforcement and Theory Law Enforcement Management; Development of Leadership Skills (training); Legal Bases of International Cooperation; Theory of Leadership and Management, Leadership of Law Enforcement Activities 1; 2; 3.; Complex Policing Leadership Exercise; Leadership Studies for Criminal Police; Principles of Conducting Police Operations; Leadership Studies in Public Safety; Integrated Border Management; Law Enforcement in Extreme Situations and States of Emergency; Pedagogy and Psychology; Communication and Leadership Competences; Police Logistics; Top Level Management of Different Organizations (Police, Customs, Disaster Management Organization, Prison Service); Current tasks of Different Organizations (Police, Customs, Disaster Management Organization, Prison Service); International Tasks of Different Organizations (Police, Customs, Disaster Management Organization, Prison Service).

The optional subjects are: Conflict Prevention, Crisis Management; EU Minority and Migration Policy; Fight Against the Terrorism; Special Language Skills; Logistics; Quality Management; Criminalistics; Protocol; Statistics; Project Management (National University of Public Service, 2019).

It is a 23 credit worth of study material which is different according to the specializations.

3.2. The different specializations of law enforcement master education

1. *Specialization of the Law Enforcement Manager* (the aim of this specialization is to prepare students for management skills. This education consists of high level practice-orientated training opportunities.)
2. *Specialization of the Theory of Law Enforcement* (the students dealing with the theory of Law Enforcement). The subjects are the following: History of Law Enforcement; Law Enforcement Theory, - Structures, - International Cooperation; Private Security; Foreign Policy.
3. *Specialization of the Police Support Unit* (the students are prepared for organizing the security at public mass events). The subjects are the following: Integrated and Special Law Enforcement Operations; Legal Background of Mass Events; Riot Police Studies; Staff Training; Geoinformatics; Cooperation and Teamwork; Management of Protection of Persons and Facilities; Training Methodology.
4. *Specialization of the Analysis and Assessment* (this specialization dealing with the risk assessment of the Hungarian National Police and National Tax and Customs Office). The subjects are the following: Theory of Risk Analysis; Information Sources of Risk Management; Risk Analysis in the EU; Risk Management Applications and Evaluation; Crime Analysis; Control Skills; Risk Analysis in Criminal Activities.

5. *Specialization of the Prevention of Organized Crime* (this specialization is dealing with the fight against the organised crime activities in relation to Hungary and international approach). The subjects are the following: History of Organised Crimes; Legal Framework of the Fight against Organized Crime; Social Scientific Approach of Organized Crime; Methodology of Investigation; Criminalistics of Organised Crimes; Financial Background of Organised Crimes.

6. *Specialization of the Integrated Border Management* (this specialization is under preparation, it is going to launch in 2020 September. The education provides students for border policing issues). The subjects are the following: History of the phylogeny of border control; The theory and practice of the border control management; Application of Modern Technologies in Border Control; Research and Development Activities in the Field of Border Management and the Tendering Activity; Characteristics of Investigation of Cross-Border Crime; Preparing and Leading of the Border Policing Management Training; Theory and Practice of the Control of the Non-Hungarian Citizens in the Schengen Area; Theory and Practice of the Control of the Foreign Nationals in the Schengen Area; Integrated Customs Administration at the Border; Modern Instruments in the Field of Customs Control; Administration of Foreigners (National University of Public Service, 2019).

Students may choose the specialization, which can be useful during their future work.

4. THE COMMON PUBLIC SERVICE MODULE AND THE JOINT PUBLIC SERVICE EXERCISE

The basic task of the University is to provide wide range knowledge and interoperability among the different public service professions. The main principle is the process of establishing the skills and knowledge of the NUPS's students. The curricula of the subjects provide both theoretical and practical knowledge. These 15 subjects (Constitutional Law, General Political Science, General Sociology, The State's Structure, Security Sciences, Military Theory and Military Operation, Disaster Management, Public Service Function, Public Financial Affairs, Public Service Careers, Public Service Logistics, National Security Sciences, Theory of Law Enforcement, Management and Organisation Theory and Joint Public Service Exercise) cover the whole public administration basic knowledge materials.

4.1. The Joint Public Service Exercise of the NUPS

Graduating master and bachelor level students participate in an annually conducted two-day long Joint Public Service Exercise (hereinafter referred as Exercise). Different experts from the national law enforcement defence and public administration organisations are involved in the implementation of the exercise. In the last 3 years the organiser involved other partner institutions from abroad (Kovacs and Horvath, 2014).

4.2. Aims of the Joint Public Service Exercise

- Students studying at various faculties, they should gain expertise in solving complex professional problems in integrated operational units. The students should practise their leadership skills, working as the staff of operational units. They should organise the cooperation with foreign organisations and should carry out certain activities in practice.
- The students gain experience in applying modern command support, IT and communication systems for military, law enforcement and civilian tasks.
- The strengthening of connections between the different organizations and different professions. The mutual activity in order to solve different problems by using the common working methods and systems both in theory and in practice.
- Harmonization of the various sub-systems of public service, strengthening the public service ethos and developing the competences of public servants.
- Getting closer to a joint public service approach, in a national and international environment, improve the personality and cooperation skills of the participants.
- To build a living connection between the Hungarian and international partner institutions.

The implementation of the exercise also provides an excellent opportunity for the participants (Kovacs, 2014). Every profession of law enforcement, defence, national security, public administration, water management and international organizations can play their own role in the frame of the exercise. This exercise is modelling for both national and international cooperation, under normal circumstances and in emergency situations.

4.3. Central topic of the 2019 Exercise – Virus 2019

The central theme of the 2019 Exercise is to prevent the spread of a presumably bioterrorism induced epidemic infecting both humans and mammals. An unknown virus strain has emerged at certain parts of Hungary, the virus is causing major losses within the mammal livestock. The virus also poses a threat to humans. In the phase of the preparation for the epidemic outbreak, the law making process, the joint deployment of law enforcement, defence and disaster management forces, the preparation for the process of declaring the emergency, and the process for introducing the emergency are all modelled.

The main events of the Exercise include the prevention, dealing with and eliminating the situation. These measures require a strong cooperation between the various partner organisations.

Representatives from our international partner institutions were also invited to this year's Exercise. Five country's eleven partner institution (law enforcement, military, Public Service University) 11 teacher and 33 students had been participating on the exercise. During the event, each participating organisation showcases the best practices of their

respective profession and country. In addition and still part of the Workshop, as active members of their respective groups, they participate in the Exercise and its stages and support the work of exercising units.

4.4. Tasks to be accomplished during the Exercise

The task is the organization and implementation of complex law enforcement, national security, public service and duties. Furthermore, additional task could be added including: the evacuation of the population or prison inmates, controlling the operation of a factory producing hazardous goods and the elimination of industrial accidents caused by the transportation of dangerous substance on the road and by railway, the shutdown of water facilities and services (wastewater treatment, drinking water supply). During the course of the Exercise, the following will be realized in regular and emergency situation: the process of creating legal organizational tools implemented by the high level legislative, central administrative and law enforcement agencies; the protection of both the Government and the Ministries; maintenance of critical infrastructure elements, or in case of non-function, the measures taken to restore it; coordination of the population's supply; the continuous supply of cooperating service branches.

5. CONCLUSIONS

The structure of the University is special, the activity of the NUPS is unique at the Higher Education Area of Europe. The aim of the NUPS is to train the future military, law enforcement and public service and water governance experts in basic, master and PhD level in one common university organization. According to the last 7 year's experiences and the opinion of the member of University Advisory Board, the common public service model has been working effectively, because all of the Hungarian public service organizations are satisfied with the graduated university students.

The Law enforcement master education provides a modern education system. The students learn in part time education system, during the four semesters they have to collect 120 credits, have to write the thesis, the final exam covers the most important professional knowledge. The well-designed specialization system, the practice oriented law enforcement basic and master level training and the education system is successful (Kovacs, 2019).

The Joint Service Exercise is a vital part of the NUPS education system. It helps the teachers to provide the practice oriented education and the students can practice their knowledge. During the exercise the teachers realize the strength and the weakness of the education process, they can effectively improve the curriculum and the training methods. It helps the students, because they use their theoretical knowledge in order to solve different practical problems. The communication, the cooperation and coordination of the students and teachers are improving, according to the slogan of the university: The university of cooperation.

REFERENCES

1. Establishment Law at the University of Public Service. Hungarian Gazette, No. 33, Act 2011. XXXVI. 1. §.
2. European University Association – Institutional Evaluation Programme (EUA – IEP), <https://en.uni-nke.hu/document/en-uni-nke-hu/EUA%20Self-evaluation%20Report.pdf> (July 17, 2019.)
3. Kovacs, G. (2014). *The police staff's management practice*. Budapest: Hungarian Association of Police Science.
4. Kovacs, G. (2019). *Public Service Operational Management Systems "Theoretical Basics of Common Public Service Exercise*. Budapest: Gialóg Campus.
5. Kovacs, G., Horvath, J. (2014). *Management and organization theory of law enforcement agencies*. Budapest: National University of Public Service.
6. National University of Public Service. (2019). *Common Core Curriculum Master Education*. Budapest: NUPS Faculty of Law Enforcement, Law Enforcement Management Theory Department.
7. National University of Public Service – Faculty of Sciences of Public Governance and Administration, <https://en.uni-nke.hu/education/programmes-in-hungarian> (February 15, 2019.)

Vári Vince, Ph.D, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, variv@uni-nke.hu

THE ROLE OF POLICE HIGHER EDUCATION IN THE NEW HUNGARIAN POLICE CAREER MODEL

Abstract

In Hungary, in 2015, the police career model came into being as part of the public service and, in particular, the law enforcement career, with the unquestionable mission to provide a predictable system of human resources for the police in the long term. The career system is an integral part of the career path, in which the role of higher education is of paramount importance. Unfortunately, in the light of experience, the past 3 years have raised a number of concerns that justify reconsidering and revising the police career model system. In my study I present the timeliness and justification of the development of the police career. I will focus on the importance of performance management, and then look at the prominent elements of the convergence of career and higher education.

Keywords: police career model, higher education, performance management, professional service.

1. INTRODUCTION

Police career and police higher education compose a complex system. It is obvious that young employees' initial impressions and experiences have a decisive impact on the remainder of their profession. In the worse case, they may have a negative impact on the rise of career start-up, and in the best case, highly educated, dedicated, willing and motivated youngsters start to work. From the point of view of the overall professional credibility of the police, it is essential that the conscious support and development provided by the law enforcement educational institutions be implemented and that the institutionalized education be strengthened by means of differentiated solutions (by their nature, task system, personal and material resources, composition of students and students) unity of education, training (including training) (Szakács, 2011). In Hungary, the system of internal law enforcement training includes higher education from the faculty and career orientation training courses of the secondary vocational school, through the training of the law enforcement school, to the doctoral education that goes through college education. Due to the comprehensive nature of law enforcement training, it is also capable of putting the right commitment in its system at the age of 14,

and putting the dedicated young person in the right place with the right tools, predictable career way. The task of law enforcement education is to provide an appropriate learning and training atmosphere for the professional vocation and to meet the human resource requirements of the law enforcement sector, thus ensuring the supply of a properly motivated manpower for a long term. To do this, progress on the police track should provide the employee with predictable security in the case of adequate and appropriate motivation and energy investment, and meet the individual interest of the organization (Vári, 2011).

In the study, I review the history of the new Police Service Act which was introduced in 2015. I will introduce law enforcement training and how well the law enforcement higher education fits into the police career model. Further what are the primary experiences, whether we have reason to be hopeful, although the system of the career model did not deliver the expectations.

2. THE SITUATION OF LAW ENFORCEMENT TRAINING

In Hungary, a high proportion of police enforcement personnel provide secondary law enforcement training for street patrols. Mainly for the office and for the criminal service, the replenishment of officers is provided by the National Public Service University's Bachelor's Course and Correspondence Course. The enrolment students are appointed by the armed forces' professional staff as officers and warrant officers (Kiss, 2005, pp. 150-171).

The following laws are closely linked to the law enforcement career model and law enforcement training:

- The National Public Service University Act, on the National University of Public Service and on Administrative, Law Enforcement and Military Higher Education, No. 132/2011.
- The legal relationship between the professional staff of the armed forces is laid down in The Service Relations of Professional Members of the Armed Forces Act, No. 43/1996. (in the following: former Service Act),
- It came into force after 20 years the Legal Service of Officers and Deputies at Law Enforcement Bodies Act, No. 42/2015. (in the following: new Service Act).

The former Service Act is about university or college education, but at the level of implementation the qualification was developed by the Bologna process. In Hungary there is a special situation which differs from the western patterns, because police officers will be the primary officers of full-time students from civilian high schools and high schools without any police experience, after graduating at the University. Students who have full-time labour relation can attend only correspondent course, while civilian candidates can attend only full-time course. In their case, the completion of successful university studies - unlike full-time civilian students - does not mean an automatic officer appointment,

often with a university degree for several years as a police patrol. This system shows that the police career model and training as a whole are not working properly, as the human resources strategy is not in line with the training system and the development goals of the workers.

At the beginning of the nineties the former higher education institution conducted a three-year follow-up study among full-time students of the Police College and graduates. One of the astonishing lessons of this survey was that the attitudes and interest of students with strong commitment and motivation in the first year were significantly reduced and changed in the negative direction towards the end of their initial training (Szakács, 1993). Since the introduction of the new law enforcement career system, it has not been possible to carry out such an investigation, so we can only hope that if it does it will not reflect similar results.

3. REASONS FOR INTRODUCING A POLICE CAREER MODEL

In the Member States of the European Union, members of the law enforcement staff are employed under a closed system of public service legislation, which, of course, does not mean that this internal system doesn't include the modern features of human resource management in civil administration (Lindner, 2015, pp. 5-6). Although it is true that we would like to keep the trainees in the system. However the attractiveness of the career cannot be achieved that degree is recognized by only the police and not by the civil sphere. Thus two expectations must meet: on the one part the general accreditation requirements for higher education and on the other hand the sector strategy, so the students consider law enforcement institutions not only as a place to obtain a profession or a degree but also as a commitment to their entire career.

Advantages of a career-based administration are high-level specialized expertise in the public service, as well as predictability and stability. It is also characterized by the ability to convey continuity and accumulated knowledge, to enhance the protection of public and service interests and to maintain political neutrality in the performance of public tasks. The disadvantages of this system are the rigidity and inflexibility of the system, the downsizing of individual and organizational performance. It is also characterized by the lack of interest in budget efficiency and a lack of motivation at the level of each civil servant. In addition, the recession caused by the economic crisis, in addition the wage and benefit system which was fixed by law and continuously reduced by budgetary constraints, was unable to keep the public sector competitive on the labour market and the career system became less attractive. One of the consequences of this was the aging and feminization of the civil servants' faculty. Systems that do not provide public-law regulation are still characterized by the continued erosion of the closed career system and the further expansion of job-related regulation (Balázs, 2014).

Prior to the introduction of the new Service Act and the career model, the idea of the individual professional orders was formulated, which basically sought to answer

the questions related to the reform of domestic relations by testing the examples of closed, open and mixed system of European systems. The law enforcement service play an intermediate role in respect of the three professional orders (military, government, law enforcement), which is manifested in the strong approximation of regulation to the “civil” public service, while preserving the regulatory community reflecting the specific operational conditions of “uniforms” also with military service. Otherwise, the distance between the military service relationship and the government career is too big, there are too many differences, there is no close regulatory relationship, parallelism between military and law enforcement professional service relations. Regulatory consistency and parallelism between government service relations and law enforcement professional service are thus an indispensable requirement (Szakács, 2014, pp. 76). Based on the challenges of the age and the studied European patterns, the legislator chose to integrate the law enforcement life with the civil-government administration when drafting the law, while retaining the military elements that are essential to the law enforcement track.

The former Act and the new Service Act cover several independent armed and law enforcement organizations, including:

- the police;
- the professional disaster management body;
- the prison organization;
- the Parliamentary Guard;
- the National Tax and Customs Administration;
- and professional members of civil national security services (B. Müller, 2015, pp. 1).

The service of the staff concerned is a special public service relationship between the State and the member of the professional staff, in which both parties are subject to obligations and entitlements appropriate to the particular circumstances of the service. The members of the professional staff fulfil their obligations arising from the service relationship on a voluntary basis, as a lifetime, in strict hierarchical order, risking their life and physical integrity, accepting the restriction of some of their fundamental rights.

Until Hungary’s accession to NATO (2001), so a law provided for a professional relationship between the professions, after that the legal status of the Army staff was regulated by a separate law. The single statutory regulation brought the two professionals closer, but the segregation was “good” to approach the “civilization” of the police and the approach to government service. It should be noted that precisely because of the decades of precedents of common past and regulation, the two areas are still more homogeneous than other elements of public service. The promoted system and the salary system separated them from each other (Bognár, 2014, pp. 43). The Former Service Act the structure and definition of the content of its legal institutions did not reflect the legal and professional needs of the real social environment and the armed forces, as well as their staff (Janza, 2008, pp. 108).

Although there is no doubt that from 2010, a number of new elements have appeared in the regulation in line with the objectives of the new career, but their codification has not improved the internal coherence of regulation. Continuous updating did not reinforce the clarity and applicability of the regulations on service. It was necessary and inevitable to totally renew the legal regulation of the service, as it was done by those in the civil service, and in the case of those in military service this happened sooner (Janza, 2008, pp. 37).

a. The situation of the police staff before and after the introduction of the career model

The general tendency in Hungary is that the existing professional staff of the police is characterized by a significant shortfall, which is the result of many factors, but mainly due to the lack of material and moral respect. The reports of police yearbooks highlight the high number of annual retirement and redundancies and emigration among the general reasons for the lack of staff, but do not find the reasons for it, and the police did not carry out their own internal research. It is noticeable and telling that the highest deficit occurred in the years of integration of the Border Guard: 3 500 in 2006 and 2 742 in 2007, respectively. Due to the favourable demographic trend and the high unemployment rate in the private sector due to the economic crisis, from 2008 professional staff shortages showed a significant improvement, mainly due to the increase in headcount in 2011 and partly to the elimination of earlier retirement (B. Müller, 2015, pp. 3).

The biggest challenge in designing the police career model was the almost complete lack of a strategic approach to human resource management. In the years which followed the change of regime, the sub-systems of the public sector were characterized only by the staff management of the public service, which was not able to plan and predict the changes in the long term. As one of the authors stated, defining the corner points of the career model is difficult, because the law enforcement organization does not have a central, territorial and local strategy that is accepted by society, and in particular, it lacks organizational, operational and human strategies (Forró, 2012, pp. 97) This led to a lack of efficiency reserve in the system, as staff management only intended to address the current situation as a reactive model, addressing the challenges, but its limited room for manoeuvre did not allow it to prepare for further changes and process the long-term optimization steps into process. There are still missing such mechanisms today, like strategic Personnel Management, Mobility Policy, Career Planning which can transform opportunities into concrete results (Bokodi et al., 2014, pp. 60).

Public service research and observations have confirmed that in most places it is not centred (2-4 years) and long-term (longer than 4 years), not aligned with the organisation's strategic and human strategic goals, but to meet immediate or short-term needs the full range of personnel activities is realized. This has resulted in the decision not to "digest" the stock so far, which unconditionally eliminated the possibilities of early retirement with a single decision, causing permanent damage to the trust and a crisis for the whole profession. The police could hardly talk about long-term or strategy-based manpower

planning and visual management. It has been heavily correlated with the highly polarized and ideological and cadre-changing political reality that has severely undermined the deterioration of public service quality (Szakács, 2014, pp. 111-112).

The main tasks and functions of long-term planning and human resource management include compensation and motivation, including the development of a wage system, the development of incentive and benefit systems, their operation, and the development of a performance-based incentive system. Unfortunately, the financial resources of the Hungarian police, and thus the salaries, are linked to the hierarchy of responsibilities, and not to the tasks performed by the employee. Simply put, salaries and working conditions are much better at the higher levels of the organization, and it goes without saying that those who can do it are as high as they can. *“The advancement system also faced serious challenges, which essentially left only one meaning within the police: to get into a higher position, i.e. to gain more power and less responsibility.”* (Kemény, 2005, pp. 119). It is easy to see that the care of human resources should start at the level of the police headquarters, where the immediate, primary tasks of the police work. Until the introduction of the new career model, the career way of employees was exclusively a vertical advance, i.e. progress from higher positions to higher management positions. The Interior Ministry Strategy has put an end to this distorted system, in addition to reinforcing individual work and responsibilities and broadening it horizontally. Although there is a serious threat to development and progress, the organizational structure of the pyramid principle has not changed even after the introduction of the new career model in the police organization.

Undoubtedly, it may not the only motive for promotion is high income and reduced responsibility, which is why organizational culture needs similarly serious reforms and must be overcome by decades of innings. A major strategic problem is that the police management mechanism has also faced a system of ranks and jobs because of its less structured nature is more suited to exercising horizontal practices, including all its typical elements (career building, qualifications and requirements, succession planning, etc.) (Finszter, 2008, pp. 36). A managerial position must really mean a higher level of responsibility, which, in addition to a higher grant, must be more proportionate to the leaders. It must be achieved that managerial responsibility should not be reduced to a lower level in the case of “worries”, but that the stereotype that it is enough to get to the managerial level should not be eliminated, since the system is no longer “permissive” against his own, formerly senior cadres. Not to mention the fact that besides theoretical qualifications and practical experience, the existence of outstanding leadership competencies must be an absolute requirement, the existence of which is not only tested by the biased “internal elements” of the system, but also by the selection expert teams outsourced from the police. In addition, managing individual career opportunities for the age group and years of service would be essential, which could fundamentally reduce the fluctuation rate and the chance of early burnout (Vári, 2016).

Unfortunately, there is not enough motivation for early school leavers to stay in the police for longer. The main reason for this is that the entry fees are extremely low, between appx. EUR 500 and 600 for a police patrol, while the salary officer does not rise to

appx. EUR 800.¹ While the cost of living has risen dramatically in recent years. Providing housing specifically in the capital is a challenge to keep the stock. The police provide only a minimal amount of housing support, with a maximum of appx. € 80 / month, which has not increased for years. While rental rates for a small apartment are in the range of 3-400 euros in Budapest.² It is only possible to accommodate a police hostel or allocate a service flat after a long, several-year wait and only in a limited number. The conditions for starting an independent life are completely absent from the system, so it is no wonder that the majority of young colleagues choose to leave the career after the first few years of service.³

b. New concept: performance management

In the '90s, new trends in public service management have emerged throughout the modern world. The ideas of managing a new public sector were established in the US in the nineties, and in Europe they first conquered the Anglo-Saxon countries. According to this, the goal is to create a small and cheap state, to meet the requirements of efficiency and effectiveness in providing public services (Pécsi, 2016). The management approach requires uniform application rules in the public and private sectors. In Hungary the practical introduction of this approach meant that after June 30, 1995, a difference in basic salary was possible in the public service, which reduced the constraint and provided some scope for differentiation. The divorce was decided by the head of the organization on the basis of the rating or performance evaluation of the public servant. As a prominent element of public administration reform, the public service functions related to this were completely renewed in Hungary in 2013. As an extension of the performance-based public service career, it was announced on January 21, 2013, and on July 1, 2013, it entered into force on Government Decree No. 10/2013. (I.21.) abbreviated: Performance Assessment System Decree (PASD). *“Performance appraisal in the public service can be defined as a recurrent, statutory management activity, in which the evaluator determines, assesses, and evaluates the performance of the benchmark and the recommended elements (for civil servants) for the assessed person.”* (Lóczy, 2014, pp. 25). On the basis of the new regulation, the individual performance evaluation of the public service is carried out twice a year, in electronic form, with the help of a unified and integrated public service performance management system based on common methodological principles, which are built on the whole of the public service.

The primary and overriding objective of the PASD is to improve the performance of the organization (and its) by improving the performance of civil servants. The realization of

¹ <https://24.hu/belfold/2019/01/11/rendorseg-fizetes-tulora/> date of access 28. 02. 2019.

² <https://privatbankar.hu/ingatlan/felelmetes-alberletarak-budapesten-mi-a-helyzet-az-agglomeracioban-322900>. date of access 28. 02. 2019.

³ <https://merce.hu/2019/06/02/ha-a-belugyminisztreiumon-mulik-iden-mar-nem-javul-a-rendorok-berhelyzete/>, date of access. 17. 06. 2019.

organizational goals, as in the private sector, is a primary consideration. The main goal of benchmarking is to test how the individual can contribute to this. There has been a significant change compared to the past, with performance appraisal, job evaluation and rating becoming a joint legal institution. In the previous system, the focus was on reward and compulsory distribution. The new system is development-based, so it contributes to individual professional and motivational developments and in conjunction with the further training system, also guides individual development and training needs (Biba & Kálmánd, 2015).

A new interpretation of the performance management human process means that the emphasis on evaluating past performance is shifting to improving performance in the future, i.e. instead of “lawfully” benchmarking performance (awarding rewards and / or base wage, etc.), and evaluating competence development (Vári, 2011, pp. 27). In addition to the outdated method of performance control, space-based and individual-oriented development based on competencies is gaining importance (Szakács, 2014, pp. 42).

According to the previous approach, performance evaluation was only a bad, bureaucratic relay in the system of human activity. Without looking at the usefulness and meaning, the leaders accepted the unnecessary administrative burden, which was considered to be purely formal, and they did not believe that there would be a real correlation between its application and the individual performance of the employees. The goal is to replace the negative attitude of the previous evaluation system with a paradigm shift. A trust-based, healthy incentive system. The change in attitude also overrides the negative attitude towards previous performance evaluation among managers and subordinates. Performance evaluation is an integral part of a career system based on the amount of time spent in service and / or the performance of a civil servant (Kardos, 2016, pp. 3).

The new Service Act, which also includes the reform of the career system in the case of the police, is also intended to influence the development of a future healthier police organizational culture and internal structure with a number of principles (Vári, 2016). He put special emphasis on the introduction of individual performance evaluation. The most important internal standards were also created with two inner regulations: Ministry of the Interior Decree, No. 26/2013. (VI. 26.), Ministry of the Interior Order, 36/2013. (XII. 21.). On the one hand, it also influences the promotion, and on the other hand it gives the whole stock twice a year. Due to its importance, it is very important that the performance measurement system is free from the influence of subjective elements. Prior to the entry into force of the new law, it is necessary to re-regulate the normative bases of police efficiency measurement and to adopt standards.

Police performance measurement has already entered its third year and is to some extent still suffering from childhood diseases. Generally speaking, a performance measurement system is good if its methodology is based on objective and precisely defined bases. Creation and determination are based on transparent and uniform metrics. In order to increase their appreciation and support, they must uncomprise the pressures of the central or leading directives facing the organizational units. Most importantly, the stock

will have to be “legitimized” and trusted at the time of the introduction and not be seen as an unnecessary and formal tool, which once again only gives managers the additional right to misuse the well-working but less loyal staff.

c. The system of police higher education

An important question is whether the experience of entering higher education as the starting point of the law enforcement career, its practical implementation is aligned with the human rights strategy of law enforcement with the general principles of the career model. Among other things, the principles mentioned above, such as individual responsibility, recognition and appreciation of progress, motivation and performance enhancement, and loyalty are being realized (Janza, 2011, pp. 33). With this idea is in line with the new Service Act Article 284 §. (1). established the legal status of the candidate for the post of student at the National Public Service University for the purpose of claiming a career. The Honorary Candidate has a scholarship already during the training period and concludes a contract with the law enforcement agency. On this basis, the obligations laid down in the law and in the scholarship contract are borne and are subject to entitlements. The primary duty of the Candidate is to prepare himself for the performance of service in the rank of officer of the law enforcement agency. It is a part of the commitment that you will be required to continue working for the organization for at least the same amount of time as the training period (The new Service Act, 284.§. (3).)

Thus, the entire training period will be publicly funded and the acquisition of the BA (Bachelor) degree will become free for the learner. There are three training cycles built on each other at the National University of Public Service (NUP) providing a higher education level:

- Bachelor training
- Masters courses
- Doctoral training.

The bachelor and the master courses can be organized in mutually built cycles, as split training, or in the case of statutory training as undivided training (e.g. a lawyer or a doctor). This is not possible at the NUP, which also serves to build the cycles of career theory and practice. The structure of split and undivided training is defined by the Government. In the framework of higher education, vocational education and further training in higher education can also be organized as a non-higher education level. Basic education (baccalaureate, bachelor) and qualification can be acquired. The basic level is the first level of tertiary education that entitles you to start your master’s degree. The training and output requirements determine what qualifications can be obtained in the initial training. The training period from the academic year 2017/18 is already eight semesters instead of six. Masters courses (magister, master) and professional qualifications at the NUP are only possible for internal applicants, and do not start full-time training. The Master’s degree is the second tertiary level. The training period is four

semesters. Part of the NUP training program is the doctoral program, which prepares the doctoral degree after the completion of the master's degree, and can apply for full-time and correspondent work schedule training. For a doctoral degree, a higher education institution may be eligible for a Master's degree in a given discipline (Árva, 2014, pp. 16) Doctoral training at the Doctoral School of Police Science (RDI) is based not on training but on research-based knowledge and contributes to the spread of a knowledge-based law enforcement culture. It sets additional goals, as well as providing highly qualified professional excellence in addition to providing university lecturers and academic researchers who acquire problem-sensitivity above average levels of skilled professionals, open-mindedness and analytical skills in new social phenomena and emergencies (www.rtk.uni-nke.hu, 2018).

d. Progress, performance motivation

There are a number of other distinctive features of the Officer Legal Relationship. Among other things, the officer-candidate is signing a contract with the police, which undertakes to fully finance the training costs during the training period, i.e. 4 years, while the student undertakes that the police will double the time of the training, i.e. 8 years after the qualification. remain in its possession. If you do not fulfil this obligation, that is, you would leave the course sooner, you will have to pay the cost of the training on a pro rata basis, which is almost 15 thousand Euros over the entire period and with this solution, the police try to mitigate the dropout and reduce training costs. The other solution is that the student entering higher education will be immediately transferred to the staff of the police, so the personnel administration will take place there as well. This allows you to avoid leaving the school if you do not want to leave school and not get out of the law enforcement career, but you can even be placed in a police patrol without getting an officer (New Service Act, 284.§. (4) p.). This is to ensure that you attend basic law enforcement training during the first six months of your training, then take an exam and an oath. At the same time, it provides a slot qualification, so it enters into higher education by acquiring a police qualification compared to the specialized training. The officer candidate may also decide to discontinue the training and choose to take on the professional staff, and to do so in possession of this qualification (New Service Act, 286.§.(1) p.).

The university's scholarship scheme is set by the university with its own internal regulators, ensuring that in addition to the permanent monthly scholarship scheme, an increase in motivation as a means of motivation for students who perform well in their average level of education is recognized and rewarded in money form during the training period (New Service Act, 288.§.(3) p.). In addition, they are provided with free-of-charge dormitory accommodation, meals, uniforms, scholarships, and reimbursement. If the student fully meets the higher education requirements set by the University, and even achieves outstanding results, he/she has the opportunity to decide, based on his/her rank in the ranking according to the average of his/her studies, which of the places offered by the police after graduation. This option is also suitable for enhancing individual responsibility and performance and fits perfectly with the career model system.

4. CONCLUSION

Reviewing the main elements of the relationship between the police career model and higher education, it can be concluded that the legal framework required for a career-oriented police career has been established in line with modern international regulatory trends. The underlying institutional, logistical and IT developments have also taken place in this context. As a result, the National University of Public Service, which provides the backbone of a partially integrated career, has also been established. The University provides the students with a common modular training that provides insight into the knowledge of the neighbouring career ways, in order to achieve the strategic goal of unifying knowledge and cross-fertilization between career ways. The most important objectives of the civil service career reform have been transformed into the law enforcement sector strategy.

The new professional Service Act was born, which was synchronized with the principles of modern public service, so that the career of the police from the direction of the “militaristic career” significantly shifted towards the civilian career of government officials. The new Service Act is designed to bring young career starters to work and develop loyalty to the police profession and also it introduced the office of a candidate for the post, which in many ways fits into the career model. On the one hand, in the initial stage of the training, it provides a state qualification corresponding to the lowest level of police work, so a student entering higher education may be placed in the police work organization in case of interruption of his/her studies, and on the other hand a proportionate and additional financial grant is provided for the student who wants to study and performs good performance; and location-based listing system. All in all, it can be stated that the higher education of the police adjusts to the concept of the career model and the strategic objective of the regulation. It provides an appropriate intellectual foundation and provides an autonomous margin of manoeuvre for the student’s personal responsibility, which, as an outstanding individual competence, is synchronized with the principle of lifelong learning in terms of performance motivation and self-development. There is a significant improvement in outgoing officers in higher education, police officers continue to face serious problems with their officers, especially in order to increase initial career motivation and reduce career leakage, requiring urgent reforms and new reforms.

REFERENCES

1. Árva, Zs. (2014). Oktatáspolitiká, oktatásirányítás. Budapest, NKE Vezető és Továbbképzési Intézet. Balázs István (2014). Humánerőforrás és a közszolgálati menedzsment sajátos működése. Budapest, NKE Vezető és Továbbképzési Intézet.
2. Balázs, I. (2014). Humánerőforrás és a közszolgálati menedzsment sajátos működése. Budapest, NKE Vezető és Továbbképzési Intézet
3. Biba S., Kálmánd D. K. (2015). *A teljesítményértékelés hatásmechanizmusainak elemzése a felsőoktatásban*. A XXXI. OTDK-n bemutatott pályamunka szerkesztett változata.

4. Bognár, L. (2014). A rendvédelmi szervek hivatásos állománya szolgálati viszonyát szabályozó normák a közszolgálati jogviszonyok rendszerében. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
5. Bokodi, M., Hazafi, Z., Kun, A., Petrovics, Z., Szakács, G. (2014). Közszolgálati életpálya és emberi erőforrás gazdálkodás. Budapest, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium.
6. Finszter, G. (2008). Víziók a rendőrségről. Rendészeti Szemle, Issue 56. No. 1. 10–41.
7. Forró, J. (2012). Rendőri életpályamodell. Belügyi Szemle, Issue 60. No. 2. 97–110.
8. Janza, F. (2008). A rendészeti karrier rendszer. Tanulmányok a Rendészet és rendvédelem – kihívások a XXI. században című tudományos konferenciáról. IX. kötet. Pécs. 107–132.
9. Janza, F. (2011). A rendészeti képzés és felsőoktatás. Új Magyar Közigazgatás, Issue 1. No. 3. 32–39.
10. Kardos, K. (2016). Közszolgálati tisztviselők. *Infojegyzet*, No. 32.
11. Kemény, G. (2005). A rendőrség át(de)formál(ód)ásáról. Belügyi Szemle, Issue 53. No. 6. 117–121.
12. Kiss, R. (2005). A belügyi rendészeti képzés Magyarországon. Magyar Rendészet, Issue 5 No. 2. 150–171.
13. Lindner Viktória (2015). Employment conditions of professional and civil administration personnel in international comparison, partial study (Manuscript)
14. Lóczy, P. (2014). The curriculum of the Electronic Evaluation Program for the Performance Assessment System (PAS). Budapest, NKE Vezető es Továbbképzési Intézet.
15. B. Müller, T. (2015). Rendvédelmi szervek: Létszám és illetmény I. *Infojegyzet*, No. 4.
16. Pécsi Kornél (2016). Egyéves az új rendvédelmi életpályamodell I. Az életpályamodell előkészítése. Magyar Rendészet, Issue 16. No. 6. 5–41.
17. Szakács, G. (1993). A Rendőrtiszti Főiskolát végzett tisztek és a főiskolai hallgatók beilleszkedéséről, élet- és munkakörülményeinek alakulásáról. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola. 1–115.
18. Szakács, G. (2011). Rendészettudomány a rendészeti felsőoktatásban. RTF Rendvédelmi Füzetek, No. 1. 1–14.
19. Szakács, G. (2014). Stratégiai alapú, integrált emberi erőforrás gazdálkodás a közszolgálatban. „Közszolgálati Humán tükör 2013” (Ágazati összefoglaló tanulmány). Budapest, Magyar Közlöny Lap és Könyvkiadó.
20. Vári, V. (2011). A rendészettudomány a rendészeti szakképzésben. RTF Rendvédelmi Füzetek, No. 1. 26–50.
21. Vári, V. (2016). Hatékonyság a rendészeti tiszthelyettes képzés és a karrierrendszer fejlesztésének ütközőzónájában. Magyar Rendészet, No. 6. 109–132.

LEGAL SOURCES

1. The National Public Service University Act, on the National University of Public Service and on Administrative, Law Enforcement and Military Higher Education, No. 132/2011.
2. The Service Relations of Professional Members of the Armed Forces Act, No. 43/1996. (former Service Act.).
3. Legal Service of Officers and Deputies at Law Enforcement Bodies Act, No. 42/2015. (new Service Act).
4. Government decision on the introduction of the new public service career Government Degree, No. 1846/2014. (XII. 30.).

Bekim Maksuti, Ph.D, Associate Professor, Faculty of Law, University of Tetova, North Macedonia, bekim.maksuti@unite.edu.mk

Jusuf Zejneli, Ph.D, Associate Professor, Faculty of Law, University of Tetova, North Macedonia, jusuf.zejneli@unite.edu.mk

LEGAL REFORMS OF THE SECURITY SYSTEM IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Abstract

Both the security and the judicial system as one of the main pillars of the judicial system play a crucial role in the organization and functioning of the state. In different periods of time they have been organized in different ways; however the tendency for their reorganization has always been present in order to ensure efficiency and transparency particularly in protecting citizens' rights and freedoms. In these terms, difficulties have been evidenced regarding their independence, impartiality, professionalism, as well as appointment of judges and public prosecutors, the control upon their work and relations with other institutions of the legal system. In order to establish a better legal infrastructure, constitutional and legal changes have been done, but we still face these kinds of challenges in praxis. The organization of these systems is established by the state constitution and the law on courts. This matter is also tackled in the European Union progress report for the Republic of Macedonia, where serious remarks are to be seen on the judicial and security system of the country. In the frames of the judicial system of the Republic of Macedonia, the functioning of the courts is organized in terms of basic, appeal and supreme court, administrative court, higher administrative court, public prosecution office, the public prosecution office of the Republic of Macedonia, the public prosecution office for organized crime and corruption, basic public prosecution office and the special public prosecution office.

Keywords: security system, constitution, human rights and freedoms, NATO and European Union.

1. INTRODUCTION

Since its independence Republic of North Macedonia¹ face with a lot of challenges on the path to Euro - Atlantic integrations. Problems of the system transitions as a part of

¹ Republic of North Macedonia change its name according to the Prespa Agreement of the 17 June 2018. Since its independence the name of the state was disputed by Greece and the country have to use its Constitutional name Republic of Macedonia but at all international organization was known as Former Republic Yugoslav of Macedonia.

Yugoslav Federation were always a huge gap and challenge for all political elites and actors into society. Both the security and the judicial system as one of the main pillars of the judicial system play a crucial role in the organization and functioning of the state. In different periods of time they have been organized in different ways; however there has always been present a tendency for their reorganization, in order to ensure efficiency and transparency particularly in protecting citizens' rights and freedoms. In these terms, difficulties have been evidenced regarding their independence, impartiality, professionalism, as well as appointment of judges and public prosecutors, the control upon their work and relations with other institutions of the legal system.

Even though in order to establish a better legal infrastructure, constitutional and legal changes have been done, we still face these kinds of challenges in praxis. The organization of these systems is established by the state constitution and the Law on courts (Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 58/06.). This matter is also tackled in the European Union progress report for the Republic of North Macedonia, where serious remarks are to be seen on the judicial and security system of the country. In the frames of the judicial system of the Republic of North Macedonia, the functioning of the courts is organized in terms of basic, appeal and supreme court, administrative court, higher administrative court, public prosecution office, the public prosecution office of the Republic of North Macedonia, the public prosecution office for organized crime and corruption, basic public prosecution office and the special public prosecution office.

2. THE STRUCTURE AND LEGAL BASIS OF THE JUDICIAL SYSTEM IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

The efficiency and transparency of the organs of the judicial system is closely related to the issue of security in broader terms but also in human dimension and the level of respect and guarantee of citizens' rights. Collected in groups and subgroups, the current questions pertaining to the judiciary and which are closely related to the functioning but also to its dysfunction are as follows: one - questions related to the independence of the judiciary; two - questions about the efficiency of the judiciary; three - multiethnic character in judicial power, and fair and adequate representation of non-majority national communities living in North Macedonia; four - some negative advert and contingency measures for their elimination. (Kadriu, 2006, pp. 304). Looking at this, the challenges of the judicial system in North Macedonia unfortunately over a long period of time remain the same, despite the constitutional changes and changes that occur in the area of legislation in North Macedonia, especially in 2001 after the signing of the Ohrid Framework Agreement in North Macedonia is amended with 15 amendments.

“Judicial power is exercised by the courts. The courts are impartial and independent. Courts are judging on the basis of the Constitution and the laws and international agreements ratified in accordance with the Constitution. The extraordinary courts are prohibited. Types, powers, establishment, suppression, the organization and composition of the courts as well as the procedure before them are regulated by law, which is issued by a

two-thirds majority of the total number of deputies".² In North Macedonia, the judge is elected without restriction of the mandate, but the retired judge may be terminated, if he so requests, in the case of a criminal offense punishable by imprisonment for at least 6 months, permanently forfeit his ability to practice of the function established by the Judicial Council of the Republic of North Macedonia, if elected to another public function and under the conditions set by law and the cause of severe disciplinary violation and due to the non-professional exercise of the judge's function in accordance with the law. They enjoy immunity and cannot be detained without the consent of the Judicial Council of the Republic of North Macedonia only if they have committed a criminal offense for which a prison sentence of at least five years is prescribed. He cannot be a member of a political party and cannot exercise any other public function.

"The Supreme Court of the Republic of Macedonia is the highest court in the Republic and ensures unity in law enforcement by the courts".³ As such, it represents a last resort within the judicial proceedings leading to final judgments. Appeals courts are organized and function in Skopje, Štip, Gostivar and Monastery and they appear as second instance courts, thus functioning for the premises of several first instance courts. The Basic Courts decide at first instance for criminal offenses, misdemeanors, citizen disputes, for criminal offenses for which a punishment of up to five years is prescribed by law and courts with extended competence decide on offenses for which a punishment of five years is imposed jail. *"The Council selects the Judges of the Basic Court from the list of candidates submitted by the Academy for Judges and Public Prosecutors who have been presented in the competition. The Council selects the Judges in the Basic Courts of the Ranks of the candidates who have completed the initial training at the Academy for judges and prosecutors are ranked according to the success achieved in the final rank list"*.⁴

A new institution within the North Macedonian judiciary is filed by the administrative court since 2006. The administrative court is a specialized court competent to decide on administrative disputes about the legality of individual acts of state administration and other bodies and bodies that have public authorizations and disputes other issues related to the enforcement of the right by the state administration and the public administration (Kambovski, 2010, pp. 181). The Judicial Council is an independent body, which ensures the independence of the judiciary. Its members are elected by the Assembly and their mandate is six years, rightfully for a choice. *"The Judicial Council of the Republic of Macedonia:*

- elects and dismisses judges and lay judges;
- confirms the termination of the judge's function;
- elects and dismisses the presidents of the courts;

² Constitution of the Republic of (North-currently) Macedonia, 1991, article 98

³ Constitution of the Republic of (North-currently) Macedonia, 1991, article 101

⁴ Law on Amending and Supplementing the Law on the Judicial Council of the Republic of Macedonia ("Official Gazette of the Republic of Macedonia", no. 150 dated November 18, 2010"), Article 5.

- monitor and evaluate the work of judges;
- decides on the disciplinary responsibility of judges;
- decides on the immunity of judges;
- proposes two judges of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia from the turn of judges and
- carries out other work prescribed by law.

On the occasion of the election of judges, lay judges and court presidents will be respected adequate and fair representation of the citizens who belong to all communities.

*The Council for its work presents an annual report to the Assembly of the Republic of Macedonia, form, content and manner of adoption of which are regulated by law*⁵.

Given the fact that the Judicial Council of the Republic of North Macedonia represents a constitutional category which defines its position and competence in a taxation manner, this represents its importance and its role in the organization and functioning of this particular pillar of the legal system, therefore its activity must be professional. While the efficiency of the judicial power activity is also related to the sphere of security, of course, the need to undertake concrete actions in this area also arises. In order to achieve successful implementation of the goals set, the Police Development Strategy first adjusts Biros' mission and priorities for public safety, while the development of the police is based on four main pillars: resource management, police work with communities, successful management of criminality and learning and development (Business & Strategies Europe Consortium, 2016). The commitment to strengthen the trustworthiness of the security bodies' activities by the citizens is demonstrated by the effective protection of their rights, the ethics and professional work of the police, the uncompromising fight against organized crime, the improvement of the functioning conditions of the security bodies and, where necessary, changes in legislation and the opening up of special sectors in the fight against negative phenomena in society.

2.1. Public Prosecution

It is an independent body that pursues perpetrators and its activity is based on constitutions, laws, international agreements. Their activity is regulated by law, which is issued by a two-thirds majority vote of the total number of deputies. In North Macedonia, the Public Prosecutor's Office of the Republic of North Macedonia, the High Public Prosecutor's Office, which operates in the courts of appeals, the Public Prosecutor's Office for the Prosecution of Organized Crime and Corruption, the Public Prosecutor's Office and the Special Public Prosecution Office, are organized and functioning. In 2015, a special Public Prosecutor's Office is established with a special law that has the authority to investigate the criminal offenses stemming from the contents of unauthorized interception of communications

⁵ Constitution of the Republic of (North-currently) Macedonia, 1991, Article 105.

throughout the country, with headquarters in Skopje. (1) *This Law regulates the powers, establishment, termination, organization and functioning of the Public Prosecutor's Office for the prosecution of criminal offenses which relate to and result from the content of unauthorized communications (hereinafter referred to as: Public Prosecutor's Office), bases for the appointment and dismissal of the public prosecutor for the prosecution of criminal offenses related to and resulting from the contents of unauthorized communications and other issues related to the work of the prosecution.* (2) *Anything that is not regulated by this law shall be governed by the Law on Public Prosecutor and other positive legal rules in the Republic of Macedonia.* (3) *This law shall be in force for five years from approval in the Assembly and may be renewed once a year by a decision adopted by a two-thirds majority of deputies.*⁶

As a state body with a strong authority that limits human rights and freedoms and as a party to the punitive procedure, the public prosecutor has been placed in a position to balance the need to protect citizens' rights and the efficiency of the punitive procedure (Kambovski, 2010, pp. 294). Of course this issue is related to the fact that this institution should protect and apply many values and definitions that make it independent and impartial. The Assembly of the Republic of North Macedonia elect and dismiss it for a period of six years with the right of re-election to the Public Prosecutor of the Republic of North Macedonia. Public prosecutors elect the Council of Public Prosecutors without limitation of the mandate and in this process the adequate and fair representation of citizens belonging to all communities should be respected. Their function is incompatible with membership in political parties, the exercise of other functions.

3. STRATEGIES AND REFORM OF THE SECURITY SYSTEM AND JUDICIAL SYSTEM

Issues related to the security sphere are also defined within the Work Program of the Government of the Republic of North Macedonia, according to which it focuses on strengthening police capacities, professionalization of the police services and fighting corruption, transparency in advancement and systematization of employees, oversight of police action, strengthening, independence, capacity of the Internal Control Sector and professional standards in the Ministry of Internal Affairs, reforms in the Directorate for Security and Counter-Intelligence, implementation of Adoption recommendations, involvement of European experiences and strengthening the parliamentary control over this Directorate. *"The Government of the Republic of Macedonia will build a police which will protect citizens and prosecute crime, only such police can guarantee security and a state of affairs, the police will be out of the party influence and will ensure implementation we will put in place mechanisms to improve external and internal control in the work*

⁶ Law on Public Prosecution for Prosecution of Criminal Acts Associated and Derived from the Content of Illegal Wiretapping of Communications ("Official Gazette of the Republic of Macedonia", No. 151 of 15. 09. 2015), Article 1.

of the police and security services. We will strengthen parliamentary scrutiny and form a police ombudsman with the power to conduct an independent investigation into overruns eventual police authorizations and violations of human rights and freedoms. The recommendations from the “Priebe Report” will be implemented fully and without delay”.

⁷ Building a system of judiciary and independent and impartial institutions that gravitate towards the realization of an effective, qualitative and equal justice function is a central postulate of the rule of law principle and a human and sustainable development of society in Macedonia such as a community based on legitimate right while respecting the highest civilization values. The functioning of the rule of law in the Republic of North Macedonia includes many other premises, such as the professional preparation of state and public administration bodies, its de-politicization, the strengthening of the media role and the full independence of the media, the realization of the principle of fair representation and adequate and transparent of all other institutions established for the protection of citizens from the discrimination of the administration organs.

By their nature, the basic principles of the judicial system can be divided into two categories: principles governed by the internal structural relations between the various courts in the judicial system and the functional relations of the courts with other bodies involved in the realization of the judicial system, judicial function in the enforcement of the law; and principles under which relationships between the judicial system and other systems in the state are based (Kambovski, 2010, pp. 169). In this regard, the administration of judicial bodies, which should be prepared, should be trained in order to play its role in accelerating the resolution of judicial disputes as a professional body. The problem of continued implementation of the principle of transparency and public involvement in the work of the judiciary is the lack of an effective system for collecting, processing and analysing statistics on the work of the courts. This issue requires permanent engagement and inclusive contributions from multiple spheres. Guaranteeing active participation in the debate of the judiciary, academic community and civil society representatives. Civil society and academic spheres have been the main promoters of affirmation of many progressive processes in the country, the introduction of inadequate development, numerous stagnation in the work of institutions and determinants of country's refocusing priorities, including key pillars of the judicial system.

Strategic directions defined in this area are:

- *Legal Criteria and Procedures for Determining the Responsibility of Members of the Judicial Council and the Council of Public Prosecutors*
- *Functional and transparent mechanisms for accountability of judges and prosecutors, establishment of objective and measurable lenders for defining the responsibility of judges and public prosecutors, plurality of sanctions, dismissal only for serious and continuous disciplinary violations.*

⁷ Program of the Government 2017 - 2020, https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/programa_vlada_2017-2020_alb.pdf, p. 26

- *Functional and transparent mechanisms for accountability of public prosecutors.*
- *Establish an organizational unit within the Public Prosecutor's Office and the People's Advocate Office for tracking and detecting cases of overcoming and misuse of official police posts.*
- *Building culture and conscience for their personal and institutional responsibility in the work of the judiciary and the public prosecution.*
- *Legal Basis for Adopting a Code of Judicial Ethics.*
- *Establish an Advisory Body in accordance with the New Code of Ethics.*

Strengthening the role of the Assembly in the oversight of independent bodies; the beginning of the practice of parliamentary debates for the representatives of the Judicial Council and the Council of Public Prosecutors. While the Republican Assembly represents the main pillar of democracy in the country, the highest law-making institution, its role is unique in the sphere of security and the judiciary through the development of control mechanisms, their practical functioning and the transparency of parliamentary debates, including professional debates in these sensitive spheres.

4. RELATIONSHIP WITH NATO

One of the key processes of the Republic of North Macedonia remains the determination for the integration into the European Union and NATO, in which case the Parliament adopted the Resolution on Entry into NATO in 1993 and in this way Macedonia gradually tried to establish a partnership and at the same time to fulfil the conditions for integration in the respective structures, with the tendency to strengthen both domestic and regional security. Macedonia will continue to be a signatories to numerous peace-related agreements, and offices and missions will be opened for NATO's partnership and contributions. It is important to emphasize the fact that since 2002, the participation in international peacekeeping missions, such as Afghanistan, Iraq, Bosnia and Herzegovina, Kosovo and Lebanon is being started.

*"NATO membership will return to the top of the priorities of the Republic of Macedonia. Which is a strategic design of the state and a long-lasting consensual goal of all its citizens. The preservation of stability and security and the participation of the state in the collective defense systems are the basic principles upon which we will be committed foreign investments expected"*⁸. In the year 2003, we have the signing of the Adriatic Charter between the countries of the region: North Macedonia, Croatia and Albania, with US support. The goal of signing them was stability and their integration into Euro-Atlantic structures. Later Bosnia and Herzegovina and Montenegro will also be part of it. In order to realize this process, plans and strategies are drafted on a continuous basis.

⁸ Program of the Government 2017 - 2020, https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/programa_vlada_2017-2020_alb.pdf, p. 16

Towards all issues that guarantee the interoperability of the armed forces with the NATO members countries armed forces, Ministry of Defense and Government have undertaken lot of measures and efforts to implement all the criteria and suggestions from NATO Lesson Office in Skopje but also from strategic partners such as US and UK to transform and made essential reforms of the security and intelligence services under the MoD.

5. RELATIONSHIP WITH EUROPEAN UNION

North Macedonia's report with the European Union is also one of the key priorities. The prospects of approaching the Western Balkan states and their full integration into the EU have played an important role in political, economic and social stabilization, mitigating the effects of internal conflicts and systematic transformations in the countries of the region (Reka, Höll and Sela, 2010, pp. 182). North Macedonia has the status of candidate country for EU membership. In 2001, the Republic of North Macedonia has signed the Stabilization and Association Agreement as a basic document for cooperation with the European Union. Thus, viewed from an institutional point of view, the relations of the Republic of North Macedonia and the EU began to be governed by the provisions of the Stabilization and Association Agreement, which as a binding legal act puts the country in the line of potential Union members and enables harmonization gradual policies, legislation and institutions in the Republic of North Macedonia.

*"Membership in NATO and the EU is our strategic determination, which implies a better standard of modernized laws, greater standard, state security, security for citizens, new investments, free movement, and they are also a guarantee of private ownership, freedom and independence of citizens, legal and economic security, NATO and EU membership means the end of the judiciary and the prosecution of the party, the media and the party oligarchs"*⁹. This process should be accompanied by a clear vision and realistic strategy applicable to in particular, the priority should be to define and define clearly the foreign policy, to promote worthy of state interests, to strengthen relations with the neighbours, to strengthen the fight against negative phenomena. In relation to the fulfilment of the criteria of marginalization, The European Commission prepares a progress report in which it is defined All the spheres in which there is progress and regression within their activity.

6. CONCLUSION

Reforming the judicial system, the security system, is a prerequisite for progressive developments in the country, development and functioning as a democratic state, multiethnic society and integration of the country into Euro-Atlantic structures. This reformism represents a complex and inclusive process, since security holes and the

⁹ Program of the Government 2017 – 2020, https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/programa_vlada_2017-2020_alb.pdf, p. 12

judicial system are linked to the activity of almost all institutions in the country, including the impact of civil society. Civil society has played a special role in North Macedonia, especially in terms of resolving political crises in the country and reflecting on the reforms in the justice field. The questions how we to do this process in more prosperous ways its and will be always the challenge. Strengthening and widening the cooperation with NATO and EU institution and bodies but also close and daily communications and implementation of the all recommendations from the offices and authorities into the country are always benefits for success in the field of reforms and progress towards integration into NATO and EU.

The justice system should be advanced, overcoming the existing shortcomings, strengthening its capacities, both in terms of both the legal and the practical infrastructure, by creating a judicial value and European standard system, proclaiming accountability, transparency of judges and prosecutors public. Of course, there is also the strengthening of advocacy influence, judicial expertise, transparency of the activity of the judicial council, the prosecutor's council, the involvement of the public, the speeding up of administrative procedures, the realization of special reports in this field. The process, which is expected to have a major impact on this area, is the fact of implementing the Agreement with North Macedonia and Greece on resolving the name dispute, namely the adoption of constitutional changes to meet the obligations arising from this agreement for the election of a multi-decade dispute between the two countries, affecting more directly the acceleration of the overall reform of the judicial system in the country.

REFERENCES

1. Business & Strategies Europe Consortium (2016). *Strategy about police service development 2016-2020*. Skopje: Business & Strategies Europe Consortium.
2. Government of the Republic of Macedonia - Program of the Government 2017 - 2020, https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/programa_vlada_2017-2020_alb.pdf, (2019, September 17.)
3. Kadriu, O. (2006). *Constitutional Regulation of Macedonia*. Skopje.
4. Kambovski, V. (2010). *Court Law*. Skopje
5. Law on Amending and Supplementing the Law on the Judicial Council of the Republic of Macedonia. Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 150.
6. Law on Courts. Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 58/06.
7. Law on Public Prosecution for Prosecution of Criminal Acts Associated and Derived from the Content of Illegal Wiretapping of Communications. Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 151.
8. Law on the Judicial Council of the Republic of Macedonia. Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 60/06.

9. Parliament of Republic of Macedonia. (1991). *Constitution of the Republic of Macedonia*. Skopje.
10. Reka, B., Höll, O., Sela, Y. (2010). *Institutions and Policies of the European Union*. Tetovo: Arberia Design.

Tihanyi Miklós, Ph.D, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, tihanyi.miklos@uni-nke.hu

MEASURING LAW ENFORCEMENT

Abstract

It must be accepted that every human activity is perfectible and can be improved. One of the prerequisites of development is to find aspects where there is room for development. These can be called quality indicators. The aim of the author is to outline a possible rating mechanism for police work. Mainly practical solutions will be presented, based on theoretical principles laid out by the “Good government – Good policing” workgroup of the Law Enforcement Faculty at the National University of Public Service. The evaluation system is not based on measuring the performance of the police organization, but on social influences induced by the police in public safety. Of course, because of the cooperative societal nature of public safety, the outcome of police work cannot be measured exactly, because the impacts of the other actors of society cannot be excluded. However, there is no better solution at the present, and a different interpretation would ignore the social function of the police.

Keywords: quality of police work, good policing, quality indicators of the police, legitimacy of the police, efficiency-effectiveness-quality.

1. PREMISE

In 2016, the State Reform Committee set its objective to establish a system of indicators within the framework of the ‘Good State’ project to measure the effectiveness of government programs, which system of indicators, under the title ‘Good Policing’ (later ‘Good Police’), could further be used the effectiveness of the police as a state organization. In this paper I intend to describe and present, not exhaustively, the interim results of the project ongoing since 2016. When elaborating the report, the objectives of the various research periods are designated by using multi-tiered solutions. The most important objective of the first stage is to define the system of indicators, on the basis of which the quality of policing can be measured. At stage 2, the data of the indicators are uploaded, and it is at this stage when the incidental multiplication factors necessary to establish objectivity can be assigned to the factors. At stage 3, conducting professional consultations and discussions are considered necessary, together with establishing the final version of the assessment methodology. At present, the indicators established at

the first stage are available. Of these indicators, I focus exclusively on those that can be interpreted within the framework of the law enforcement function of the police.

The Hungarian Police has measured the performance of the organization since 2013. This measurement system has three components: 1. Achieving performance targets. The priorities are set for the Police annually by the Minister of the Interior. Priorities may include reduction of certain types of crime or getting prepared for legislative changes (e.g. the new act on criminal proceedings) 2. Evaluating organizational performance indicators that are based on both self-assessment and external assessment. 3. Meeting the minimum performance requirements. The head of the police sets the achievement to certain metrics, such as reaction time, number of apprehensions or the minimum detection rate of certain types of crime. The list of metrics is rather lengthy, so this list is not exhaustive.

The Hungarian Police is a 3-tiered organization. On the top we can find the National Police HQs controlling nationwide functions. In the middle, there are the 19 county departments together with Budapest Police HQs followed by the local police departments that all have very wide range of investigative and law enforcement competences. During performance evaluation the expected indicators are set top-down – the strategic goals are transformed into performance indicators, thus short-term goals, for the lower-level organizations. Organizational performance evaluation means target derivation, and monitoring the necessary tasks to achieve them. It also has to be suitable to provide feedback to the top-level command, from which they can find out whether or not the organization is heading to the objectives. Personnel are motivated if the objectives are clearly set. Thus such a performance evaluation system serves both as a feedback to the upper-level personnel, and as a basis of motivation for the lower-level personnel. All these lead to organizational efficiency.

At the same time there is criticism to the above, since the indicators are partly qualitative and partly quantitative ones. The former are the number of police measures or those typical of crime. They are not qualitative as they lack their reference framework (benchmark). Thus organization performance measurement may conflict the interpretation of success in the judicial system and, mainly, in society.

When selecting the framework of interpretations or narratives on good policing, it is essential to define the goals of law enforcement activities, since effectiveness can only be assessed and evaluated from the aspect of achieving these goals. According to our views, focus must be placed on compliance with the law, ensuring the rule of law, and protection of human rights, as constitutionally defined goals (Tihanyi, 2013). Consequently, the traditional market-based instruments are unsuitable for measuring the quality and the effectiveness of the police. That we can mention and discuss the measurement of effectiveness at all depends upon the necessity of establishing and working out those indicators that properly show the protection capabilities of policing consistently with the societal goals of law enforcement. Therefore, we intend to work out quality indicators to measure the effect on society in harmony with good governance, and those indicators reflect on the effectiveness to make societal goals come true.

In this paper I intend to focus on law enforcement only. Within its scope, I study the tasks of the local police departments, thus I ignore indicators of law enforcement activities requiring specific measures. My study is based on two principles. The first one states the quality of law enforcement must express the rule of law; (Finszter, 2009) it also means that the police should be considered as an authority over legal order (rather than a business entity), so its performance must be based on three pillars – legality, professionalism, and order –, the effectiveness of which cannot be estimated statistically, as they are about quality (Collier, 2001). The second principle is that there is no homogenous area of public security as the quality of public security depends on several external factors as well. These principles offer two solutions: we adjust our expectations to the existing system, or we adjust the criteria to the expectations. The latter seems more optimal.

2. THE DILEMMAS OF PERFORMANCE ASSESSMENT IN THE LIGHT OF SOCIETAL GOALS

The characteristic features of the quality of police work are partly reflected in the performance assessment systems of the law enforcement agencies. The indicators formulated in such systems are partly quantitative, and partly qualitative. Among others, the indicators of quantity include the number of police measures and indicators typical of crimes, respectively. These, however, cannot be considered actual measures expressing quality, because they lack their benchmarks. The number of crimes proportional to population size points to the direction of quality, as it can be suitable to one segment of the quality of life of a given populace. At the same time, the size of population in itself reveals nothing of those regional characteristics that may have a decisive influence over criminality. We do not claim that the regions of the nation having different social structures must have to suffice to law enforcement services of different quality. No police authority in the nation can function under worse conditions compared to the rest on the basis of being located in less-favored areas. Any statement that goes contrary to this would be constitutionally nonsensical. Instead, we claim that the different local circumstances require different conditionalities, as regards organization, personnel, and technology, so that the police authorities working on different geographical areas should be capable of providing their services at almost the same quality level. Therefore, we consider it an outstanding criterion that the indicators of the organizational performance assessment should be converted into indicators indicating quality, or they should be replaced with such indicators. These indicators are suitable to highlight which input values must be changed in order to ensure that the output values go in a positive direction.

3. PRELIMINARY RESEARCH¹

During the time the essay titled Good Policing was being prepared, we carried out a survey in the senior leadership of the police to empirically present the above dilemmas (Sallai et

¹ The referenced results are shown in the summary table in the appendix.

al., 2016). The police organizations participating in the survey had been selected because, according to our hypothesis, the quality of police work was influenced by several external factors. As a result, we started investigating and scrutinizing areas in which the existing societal differences are particularly recognized.

With reference to the professional judgment on performance measurement, we drew up and prepared a questionnaire consisting of three sets of questions.² The first set explored to what extent and how strongly the various measures and indices reflect the quality of police activities according to the viewpoints of the senior leadership. Accordingly, the participants were asked to decide, on a scale from 1 (lowest) to 5 (highest), how strongly different measures and indices reflect upon the quality of police activities. Primarily, those measures and indices were considered which, in any form, appear among the figures of the performance measurement; respectively, we also included measures and indices, as a starting hypothesis, of which we presupposed to be suitable for performance measurement (Vári, 2016).

The second set of questions explored how the above listed factors may influence the quality of the police activities according to the senior leaders' opinions. There were questions that appeared both among the indicators and the factors influencing the previously mentioned indicators. The reason for their multiple appearances was that the same phenomenon could be an indicator and a factor influencing indicators, or a reference/benchmark value.³

The third set of questions aimed at learning about the views of the respondents to the questionnaire as regards performance measurement at the police during the time of report being made.

Among the many, our most important finding revealed that the system of performance measurement was heavily criticized by those senior leaders interviewed, which criticism was mainly directed at its objectivity and usability. The most heavily criticized item was *the lack of considering regional characteristics*. Again, it must be emphasized that considering different regional characteristics does not mean that police work of different quality can be acceptable from place to place. Considering regional characteristics must refer to ensuring the conditionalities. This realization proceeds from the assumption that the same level of quality under different circumstances can be ensured, if the conditionality of strengths and means necessary to overcome the disadvantages is available. From the same set of questions it became apparent that, during the performance measurement being carried out, the interviewed senior leaders evaluated the lack of the local populace's opinions and stances a rather large deficit. Here again, the free text evaluation reinforced the values of the scale.

² At the end of the sets of questions, we provided the respondents the opportunity to express their own views.

³ On the one hand, the number of certain crimes indicates the operation of the police, on the other hand it influences the number of apprehensions, since the higher the number of crime is, the higher the number of apprehensions may be.

All the above reinforced our hypothesis that the system of indicators to be established and worked out in the framework of Good State – Good Policing project, among many other goals, would intend to improve and make perfect, thus to gain wider acceptance for, the performance measurement of the police by eliminating these shortcomings (Drake and Simper, 2005).

4. BASIC FEATURES OF THE INDICATOR SYSTEM

In this section I take an approach of highlighting the tasks closely related to the function of policing in the scope of operations of the police, and then, whenever it is possible, I express as fractions those indicators which, according to our viewpoint, are available to achieve our objectives related to the areas, and then provide further brief explanation which viewpoints served as a basis of their establishment.

Several indicators are used in maintaining public order. The first is the crime-population ratio adjusted to GDP and unemployment data. In this present phase we consider that these geo-economic data refer to societal differences represented in the public safety and crime characteristics of the areas (Mátyás, 2012).

The second is the police success rate that can be expressed (percentage) as

$$\frac{100 \text{ recorded crimes}}{\text{number of cases of on-scene apprehension and short-term arrest}}$$

Naturally, where there are more crimes committed, more will be known to the authorities, therefore more arrests can be expected. In the abovementioned performance measurement system, this indicator is defined compared to the number of police personnel. We, however, believe that crime is a societal phenomenon that needs adequate response by the police, therefore the effectiveness of the response can be better evaluated in comparison with the volume of crime – it also provides insight whether or not police personnel is proportionately distributed in the country.

Apart from the relation between crime and law enforcement, we also need to deal with the relation between law enforcement and misdemeanors. We focus on misdemeanors punishable by incarceration. The majority of these criminal acts are considered felonies or misdemeanors in accordance with their seriousness – expressed by e.g. the amount involved. In case of misdemeanors subject to incarceration, the detection success rate is as follows:

$$\frac{\text{Known misdemeanors subject to incarceration minus shoplifting, lewd behavior and driving under ban}}{\text{Successfully closed cases}}$$

Successfully closed cases refer to the fact that the person is identified, the case is processed to the court, and it is determined whether or not misdemeanor has been committed. The exclusion of some cases was necessary as people who commit them are all known due to the fact they are typically caught in the act.

Traffic police success is measured by the below indicator

$$\frac{\text{number of people held liable for administrative offence}}{\text{number of accidents caused by the same offence}}$$

There are two infringements in traffic police that play an important role and can be influenced by police checks: driving under influence (DUI) and excessive speeding. As a result, we focus on these two. All traffic police measures intend to make traffic safer to have less accidents. Police checks may influence the number of accidents if they are properly carried out. If potential speedy drivers or drunk drivers can expect police check anywhere and anytime, it may restrain them from their hazardous intention. If the number of accidents caused by infringements decreases due to police checks, and they are sanctioned, the police measures well serve their social purpose. If the number of accidents, however, fail to decrease, the police measures and sanctions perform poorly. The indicator measures whether or not the number of accidents decreases proportionately, and also the effect of measures on traffic safety (Irk, 2003).

The areas examined become complete if we accept that the police in a constitutional state is primarily a law enforcement authority and not a business entity providing safety. Only those results are acceptable that ensure and are based on legality. Therefore, legality must be defined as an indicator. To measure it, the number of complaints against the police can be used as follows:

$$\frac{\text{number of complaints against police measures}^4}{\text{number of police measures}}$$

The above indicator indirectly measures legality, as not all complaints result in censure even if they are investigated by the Independent Police Complaint Commission. The indicator, however, gives an insight in the societal legitimacy of law enforcement. Too many complaints, be they valid or invalid, indicate that the police measures are not welcome by the society, as they lack legitimacy.

⁴ The number of formal complaints filed with any law enforcement bodies or the Independent Police Complaint Commission, respectively, against any police measures taken as listed in Section V. to Act XXXIV of 1994 on the Police.

Based on the reconciliations with the police, our system of indicators seem to be adequate to achieve the objectives, so in the near future they are expected to be put to a test by carrying out measurements.

5. CONCLUSION

The quality of police activities are influenced by several factors, many of which are out of the police operation range and cannot be influenced, such as geographical and ethnographical factors. Researchers must determine which are the ones that influence police activities strongly enough to be considered adjustment factors for indicators. The project 'Jó állam – jó rendészet' (Good governance – good policing) at NUPS Faculty of Law Enforcement offers good opportunities for such research. Quality systems that ignore factors affecting police are not adequate to properly portray the quality of police operations. If we consider area factors, we will have an objective measuring instrument that can be used anywhere.

REFERENCES

1. Collier, P. M. (2001). Police performance measurement and human rights. *Public Money & Management*, 21 (3): 35–40.
2. Drake, L. M., Simper, R. (2005). The Measurement of Police Force Efficiency: an Assessment of UK Home Office Policy. *Contemporary Economic Policy*, 23 (4): 465–482.
3. Irk, F. (2003). *Közlekedésbiztonság és bűnözéskezelés*. Budapest: KJK.
4. Finszter, G. (2009). Közbiztonság és jogállam. *Jog, Állam, Politika*, 1 (3): 173–196.
5. Sallai, J., Tihanyi, M., Vári V., Mátyás, Sz. (2016). A jó rendészet közpolitikai kapcsolódási lehetőségei. In: Kaiser, T. (Ed.) *A jó állam nagyító alatt: Speciális jelentések A-tól V-ig (az adóbürokráciától a versenyképességig)*. Budapest: Dialóg Campus. 83–122.
6. Tihanyi, M. (2013). A társadalmi kontroll helye, szerepe a rendőrség működésében. In: Miklós, T. (Ed.) *A rendőrség társadalmi kontrollja*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem.
7. Mátyás, Sz. (2012). A Debreceni Rendőrkapitányság elkövetői és bűnelkövetői vonzáskörzete. *Magyar Rendészet*, 12 (2): 41–49.
8. Vári, V. (2016). A bűnüldözés relatív hatékonysága és a rendőrség. In: Szabó, C. (Ed.) *Studia Doctorandorum Alumnae: Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 477–582.

Appendix 1. Summary table on the results of the preliminary research

	Average	Mode	Extent	Min.	Max.	Number of respondents	
						Number of valid responses	Data deficiencies
I./9. Number of fines imposed for administrative offence by traffic	2,97	3	4	1	5	60	0
I./5. Number of misdemeanors	3,13	3	4	1	5	60	0
I./15. Duration of procedures	3,17	3	4	1	5	60	0
I./10. Number of traffic stops / identity checks	3,18	3	4	1	5	60	0
I./7. Number of traffic offences	3,22	3	4	1	5	60	0
I./8. Number of traffic accidents	3,22	3	4	1	5	60	0
I./11. Number of short term arrests	3,28	3	4	1	5	60	0
I./6. Number of misdemeanors against property	3,30	3	4	1	5	60	0
I./14. Number of successful procedures (final judgment) of misdemeanors	3,53	4	4	1	5	60	0
I./12. Number of apprehensions	3,78	4	4	1	5	60	0
I./3. Number of crimes against property	3,80	4	3	2	5	59	1
I./1. Number of all crimes committed in the area of competence	3,80	4	3	2	5	60	0
I./4. Number of violent crimes committed	3,93	4	4	1	5	60	0
I./2. Number of crimes committed in public areas	4,02	4	3	2	5	60	0
I./13. Number of successfully closed investigations	4,03	4	3	2	5	60	0
I./16.1 Other factors that, according to your views, strongly indicate the quality of police activities, and complete the scope of the examinable key aspects. Value	4,00	4	0	4	4	1	59

Appendix 1. (suffix)

I./16.2 Other factors that, according to your views, strongly indicate the quality of police activities, and complete the scope of the examinable key aspects. Value	3,00	3	0	3	3	1	59
II./8. Number of traffic accidents	3,23	3	4	1	5	60	0
II./5. The extent of road network in the area of competence	3,65	3	3	2	5	60	0
II./1. The extent of the area of competence	3,98	4	4	1	5	60	0
II./2. Settlement structure in the area of competence	4,02	4	3	2	5	60	0
II./3. Size of population in the area of competence	4,07	4	3	2	5	60	0
II./6. Number of all crimes committed in the area of competence	4,15	4	3	2	5	60	0
II./7. Number of all crimes committed in public areas	4,17	4	3	2	5	60	0
II./4. Infrastructural and economic development of the settlements in the area of competence	4,23	4	3	2	5	60	0
II./12. Availability of technical equipment for police use	4,37	5	2	3	5	60	0
II./11. Police staff morals	4,40	5	3	2	5	60	0
II./10. Police staff qualification	4,42	5	2	3	5	60	0
II./13. Number of cases per police officer	4,50	5	2	3	5	60	0
II./9. Size of staff of police department	4,75	5	2	3	5	60	0
II./14./2. Other factors that, according to your views, strongly indicate the quality of police activities, and complete the scope of the examinable key aspects. Value	4,00	4	0	4	4	1	59

II./14./2. Other factors that, according to your views, strongly indicate the quality of police activities, and complete the scope of the examinable key aspects. Value	2,00	2	0	2	2	1	59
III./5. Area differences are given high enough priority in the performance measurement system.	2,57	3	4	1	5	60	0
III./1. The results obtained from the performance measurement system objectively reflect the quality of operation of the police staff.	3,18	3	4	1	5	60	0
III./2. The results obtained from the performance measurement system objectively reflect the efficiency of operation of the police staff.	3,27	4	4	1	5	60	0
III./3. The results obtained from the performance measurement system help improve the quality of police work	3,35	3	3	2	5	60	0
III./4. The results obtained from the performance measurement system help improve the efficiency of police work	3,40	3	3	2	5	60	0
III./6. The views of the local populace should be considered when evaluating the police staff	3,78	4	4	1	5	60	0

Irena Cajner Mraović, Ph.D, Associate Professor, Croatian studies, University of Zagreb, Croatia, icajner@hrstud.hr

Krunoslav Borovec, Ph.D, Police College, Ministry of the Interior, Croatia, kborovec@mup.hr

Nikolina Nemec, Town Ludbreg, Croatia, nemec.nikolina2@gmail.com

Branko Lobnikar, Ph.D, Associate Professor, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia, branko.lobnikar@fvv.uni-mb.si

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TRAINING IN PREVENTING RADICALISATION IN CROATIA¹

Abstract

The paper's purpose is to present the results of an analysis of the effectiveness of training in the prevention of radicalisation and extreme violence in Croatia. The analysis builds on a study involving 108 students at the Croatian Police College of the Mol. The data were collected during the students' study courses in December 2018. The topics presented to the training participants related the phenomenon of radicalisation, the analysis of terrorist attacks in Europe over the past decade, and the police's role in the multi-agency prevention of radicalisation in modern societies. A questionnaire was used to identify the participants' knowledge of what causes radicalisation and their experience of preventing radicalisation. The authors also analyse the students' opinion on who and to what extent is responsible for these processes in Croatia. The study participants were interviewed at the start and the end of the training to determine how the training had influenced their knowledge on extremism, violent extremism and the radicalisation process. Also analysed was whether after the training the participants had changed their opinion about extremism, violent extremism and the process of radicalisation, whether anything can be done to prevent radicalisation, and who and to what extent are able with proper/professional conduct in their field to effectively prevent radicalisation processes in Croatia. Another study aim was to evaluate the possibility using such a training design of strengthening police officers' competencies in the field of analysis.

Keywords: radicalisation, training, prevention, Croatia.

¹ This paper forms part of the bilateral Slovenia-Croatia project "Community policing and the role of the police in preventing violent radicalisation in Slovenia and Croatia", supported by the Slovenian Research Agency (ARRS), contract no. BI-HR/18-19-050, and by the Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia, agreement no. 910-08/17-01/00334.

1. INTRODUCTION

The fight against terrorism and violent extremism involves more than surveillance and security, which may be seen as the traditional response areas (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018). The EU provides an important framework to help coordinate national policies, share information and determine and exchange good practices in the area of combatting violent extremism. One element of that framework is the Radicalisation Awareness Network (RAN) – that brings together practitioners from across Europe who work on preventing radicalisation (Radicalisation Awareness Network, 2018). The RAN was formed as a network of front-line or grassroots practitioners from around Europe whose daily tasks involve working with individuals who have already been radicalised or are vulnerable to radicalisation. Practitioners include the police (RAN POL working group) and the prison authorities, but also those not traditionally involved in counter-terrorism activities such as teachers, youth workers, civil society representatives, local authorities' representatives and healthcare professionals. Within the RAN, the Police and Law Enforcement Working Group (RAN POL, 2018) plays an important role since police forces are a crucial actor in facilitating a preventive approach at the local or regional level. RAN POL's Mission Statement describes this role as follows (Lenos and Keltjens, 2016b):

Terrorism, violent extremism and the process of radicalisation are traditionally subjects for the intelligence agencies or secret services since they involve national security and classified information. However, the police have a crucial role to play in facilitating a preventative multi- (or inter-) agency approach at the local or regional level. Especially in local settings, it is the police that very often have strong networks. The police know the schools, youth groups and families but also the existing violent extremist groups. The police are a key player, and should be stimulated to optimise the professional networks and engage with communities.

Further, the police are also the leading agent for promoting a preventive multi-agency approach and maintaining cooperation between the different stakeholders. This is particularly the case in local environments where the police as a whole and police officers as individuals have established vast and strong networks of contacts. Police officers know individuals in local schools, youth centres, healthcare and religious institutions, and are also familiar with individual families while also being somewhat knowledgeable of extreme and violent groups operating in many local environments (Lenos and Keltjens, 2016a). In the context of extremism and terrorism-prevention activities conducted in the pre-criminal stage of the radicalisation process, police initiatives are critical, especially when seen from the perspective of modern approaches to policing (Lenos and Keltjens, 2016b). Lenos and Keltjens (2017) summarise the police's following tasks in preventing radicalisation at the local level:

- a) the police possesses information and data not accessible or not known by other institutions;

- b) the police may represent a source of expertise for partners working in the local environment;
- c) the police is authorised to apply unique measures and procedures;
- d) the police has a highly developed local network;
- e) the police is a trustworthy partner in the fields of providing security and protection for people and property, preventing crime and maintaining law and order in the community;
- f) the police can act as a link to other local security units and intelligence agencies; and
- g) the police can cooperate effectively with local authorities (municipalities).

Most police officers think the only way to counter terrorism is to be tough (Alper Sozer, Sevonc and Ozeren, 2015) and that one cannot prevent terrorism using the usual crime-prevention approach. An important way to make police officers familiar with their vital role in preventing violent extremism and terrorism is through training (OSCE, 2014). The purpose of this paper is to analyse the effectiveness of training in preventing radicalisation and extreme violence in Croatia.

1.1. Community policing and preventing radicalisation in Croatia

There is growing recognition that the community policing model can significantly help with the prevention of radicalisation, violent extremism and terrorism (Pickering, McCulloch and Wright-Neville, 2008; Spalek, 2012). The typical meaning associated with community policing is policing that occurs with the active support of citizens and inspires police to engage in forms of policing that are inclusive rather than extractive (Acemonglu and Robinson, 2012). Community-oriented policing encourages cooperation between the police and the public, between the police and other stakeholders in the community, and enhances the ability to create partnerships to achieve security and quality of life. The idea of this kind of policing is difficult to grasp because it means different things to different people and, therefore, it is appropriate to now explain the Croatian model of community policing.

To achieve the successful transformation of the police, the Croatian reform included several aspects that targeted all organisational levels, from individual police officers through to the organisation as a whole. It was expected the strategy of community policing in Croatia would positively influence how the police is public perceived, make it easier to recognise the local community policing officers, and develop close relationships between citizens and the police. It is more of a strategy than an obligation on certain police officers, emphasising the altered way police officers see their roles, accepting the view that the police is a public service and the changing role of citizens and the local community in the creation and maintenance of safety.

The beginnings of community policing in Croatia date back to 2003 when experts from the MoI developed and launched a new strategy for police activities. At the organisational

level, two new posts were introduced, namely “contact police officer” and “police officer for prevention”. This event constituted the backbone of the uniformed police reform (Faber and Cajner Mraović, 2003). Contact police officers have a permanent patrolling area where they rely on proactive, cooperative relationships with citizens and “key persons in the community” (principals of educational institutions, business owners, responsible persons in various institutions and organisations in the area for which the contact police officer is responsible) in order to observe and resolve problems in that area. Their engagement suggests they can recognise and resolve problems not traditionally falling under police jurisdiction, but which certainly affect the security in a given area.

Further, the Croatian police was given the opportunity to initiate the establishing of coordinating bodies made up of representatives of both citizens and the police. According to the Croatian model, these co-operative bodies in the community are Prevention Councils, which are collaborative and synergistic work alliances with related and unified capabilities, expertise and resources of community-based collaborative security enhancement (Borovec, 2013). This concept is based on the Community Coalition Action Theory (Butterfoss and Kegler, 2002). In that context, police and other partners must have sufficient organisational capacity, experience, commitment, leadership and vision to form and build an effective coalition (Butterfoos and Kegler, 2009). Theory asserts that through collaborative efforts coalition partners can achieve and maintain long-term outcomes in community security better than what individual stakeholders can achieve and maintain alone (Butterfoss and Kegler, 2009). Together, they identify problems in the community and highlight priorities for their resolution (Cajner Mraović, 2009). This stresses not only the need to activate all the potential and resources of the police, but of society at large, by creating an adequate model for coordination and partnership between the police and other competent bodies, agencies and institutions, the media and individual citizens. The earliest bodies of this kind were established in 2004, with a total of 167 being created since then. They are well experienced in the field of community prevention considering their 15 years of experience.

There are many signs that community policing is present in the work of the Croatian police. This means not only the creation of new posts within the police, contact police officers, police officers for prevention and Prevention Councils in the community, but many examples of specific cooperation between the police and the public in resolving problems related to safety and the quality of life in general. This has all contributed to the development of interactive relations, more frequent contacts by citizens with the police in non-incident situations, and changing the ratio between reactive and proactive policing (Kovčo Vukadin, Borovec and Ljubin Golub, 2013).

For the purpose of evaluating the effectiveness of the different institutions involved in preventing radicalisation leading to extremism, a study was conducted on a sample of 108 students at the Croatian Police College of the Ministry of the Interior.

2. DESCRIPTION OF THE METHOD, SAMPLE AND INSTRUMENT

2.1. Sample

The data were collected during the students' study courses in December 2018. The respondents evaluated the effectiveness of the different institutions involved in preventing radicalisation and extremism on a sample of 108 students at the Croatian Police College of the Ministry of the Interior. Of all respondents, 28.1 percent were regular students without any work experience in police, while the rest were working at the local level – police stations (66.7 percent) and regional level – police department (4.6 percent). Those respondents who were employed by the police had 1 to 11 years' work experience (on average 5.7 years; standard deviation of 2.93).

2.2. Instrument

We used a questionnaire developed during the *First Line*² project that was dedicated to training different stakeholders (e.g., representatives of the police, local governments, NGOs, education, and health) in the areas of radicalisation and strengthening the deradicalisation/disengagement processes in the Western Balkans (Prislan, Černigoj and Lobnikar, 2018). For the study, we upgraded the questionnaire to fit the Croatian environment, including altering different parts of the questionnaire. The questionnaire was composed of several sets of questions. Respondents were asked to share information about the extent of their knowledge in the area of radicalisation and to assess the presence of various types of radicalisation in their local environments. They also described the extent to which various stakeholders are able to successfully prevent radicalisation through adequate and professional conduct (Cronbach alpha 0.898; 13 items). Responses to all questions were provided on a five-point scale, where 1 corresponded to the lowest and 5 the highest possible degree (of occurrence or agreement). The study participants were interviewed at the start and after the completion of the training to determine the influence of the training on their knowledge concerning extremism, violent extremism and the process of radicalisation.

The respondents also gave details of their work experience (length of service) and work area (local, regional or national level).

2.3. Description of the process

For the study's purposes, we developed a training session on the prevention of radicalisation and extreme violence in Croatia. Training and education are key components

² *FIRST LINE* Practitioners Dealing with Radicalization Issues – Awareness Raising and Encouraging Capacity Building in the Western Balkan Region, project No. HOME/2014/ISFP/AG/RADX/7533 (2016–2018), funded by the Internal Security Fund (ISF), European Commission.

of the successful realisation of all community policing activities (Zhao, Thurman and Lovrich, 1995) because the community policing philosophy implies fundamental changes in many areas of policing. Within the framework of the bilateral Slovenia-Croatia project “*Community policing and the role of the police in preventing violent radicalisation in Slovenia and Croatia*”, we prepared a training session on understanding and preventing radicalisation in Croatia. Preparation of the training entailed two phases; first, development of the training programme, evaluating it on a representative sample of police students, and then developing the final version of the programme for community policing officers in Croatia (to be held in the second half of 2019). The training concerned with the prevention of radicalisation and extreme violence in Croatia has four main parts: (1) Risk and protecting factors of radicalisation and violent extremism; (2) The process of radicalisation; (3) EU innovative initiatives for safe urban public places; and (4) Police activity in the local environment to prevent radicalisation – the role of the community policing officer. Accordingly, the training participants were briefed on the latest trends regarding terrorist attacks in Europe and the different approaches to preventing and disengaging from radicalisation. The study participants (students of the Police College, Mol of Croatia) were interviewed (a) at the start and (b) after the completion of the training to determine how such training had influenced their knowledge and attitudes concerning preventing radicalisation and violent extremism. The study’s main aim was to evaluate the possibility of strengthening police officers’ knowledge level and the notion of institutional interdependence in disengagement from radicalisation by using such a training design.

3. RESULTS AND DISCUSSION

The results shown in Table 1 refer to the respondents’ self-assessed knowledge concerning extremism, violent extremism and the radicalisation process and show that a below-average mean value was obtained at the first testing (M = 2.51). This result reveals the relatively low level of the participants’ knowledge about the researched phenomena. However, the post-test results conducted immediately after the students’ study courses show a higher level of knowledge about extremism and radicalisation. The difference between the results of the test and the post-test is statistically significant (t-test = -8.876, p < 1%). It may thus be concluded that the contents provided during the students’ education significantly increased the participants’ knowledge of the phenomena that are the subject of this research.

Table 1. Self-evaluation of knowledge level concerning extremism, violent extremism and radicalisation

		Mean	STD	SEM	t-test/p
<i>How much do you think you know about extremism, violent extremism and the process of radicalisation?</i>	Before the training	2.51	.793	.077	-8.88/0.000
	After the training	3.29	.801	.077	

Legend: A scale from 1 (nothing at all) to 5 (a lot)

We also asked the respondents “In Croatia, do I devote enough or too little attention to the occurrence of extremism and the development of radicalisation?”, to which 55.6% of the students included in the training stated there is not enough training and attention to the issue, with just 10.2% assessing there is sufficient attention. Then, the study determined the respondents’ general attitude to the possibility of preventing radicalisation. Prior to the training, most respondents (56.5%) had believed that radicalisation can be prevented, but a significant share of them (40.7%) also stated they did not know if anything can be done to prevent this negative phenomenon. The results obtained after completion of the training show a significant rise in the proportion of respondents who consider it is possible to prevent radicalisation (88%) and a parallel drop in the share of respondents who (9.3%) who still do not know if this is so. The share of respondents thinking it is not possible to prevent radicalisation is not possible is the same before and after the training (2.8%).

Next, we asked the respondents to evaluate the extent to which different institutions through proper/professional conduct in their field can effectively prevent radicalisation processes in Croatia? The results are presented in Table 2.

In the respondents’ opinion, before the training, state authority – the government, intelligence services, special police units, politicians and political parties – is able to prevent the radicalisation process most effectively, while healthcare professionals, social services – welfare centres, non-governmental organisations and the authorities at the Detention Centre for Foreigners can prevent radicalisation the least effectively. The training significantly impacted the respondents’ attitudes with the t-test showing a statistically significant difference in 10 out of the 13 variables. Repeated interviewing shows higher mean values for most of the variables examined. Statistically significant differences between the pre- and post-test results were not obtained for the variables of state authority – the government, politicians and political parties and the media. This means the outcome of the training was that more respondents believed that having a greater number of stakeholders can effectively help to prevent the radicalisation process. After the training, the respondents attributed greater importance to other stakeholders, along with state authority – the government, intelligence services, special police units, politicians and political parties. This underlines the importance of adopting a multi-agency approach to preventing radicalisation. The most significant changes in opinions were seen in relation to the role played by healthcare professionals, local police, local community authorities and social services. This shows the training that was provided strengthened the students’ opinion regarding the significant role of the latter stakeholders in preventing radicalisation.

Table 2. Which on the list below and to what extent through proper/professional conduct in their field is able to effectively prevent radicalisation processes in Croatia?

		Mean	N	STD	SEM	t-test/p
Police officers in the local environment	Before training	3.16	108	.987	.095	-6.14/000
	After training	3.80	108	1.150	.111	
Specialised police departments/units	Before training	3.67	108	.917	.088	-3.92/000
	After training	4.01	108	.881	.085	
Intelligence services	Before training	3.89	108	1.062	.102	-3.85/000
	After training	4.26	108	.836	.080	
State authority – the government	Before training	3.94	108	.994	.096	NON
	After training	3.89	108	1.008	.097	
Authority in local communities – the municipality	Before training	3.17	107	1.077	.104	-5.92/000
	After training	3.79	107	.988	.096	
Management of Detention Centre for Foreigners	Before training	2.99	108	1.140	.110	-5.03/000
	After training	3.51	108	1.046	.101	
Social services – SWC	Before training	2.66	108	1.069	.103	-5.60/000
	After training	3.27	108	1.001	.096	
Healthcare services	Before training	2.33	108	1.005	.097	-6.28/000
	After training	3.02	108	1.068	.103	
Politicians, political parties	Before training	3.45	107	1.290	.125	NON
	After training	3.46	107	1.192	.115	
Non-governmental organisations	Before training	2.81	107	1.183	.114	-3.81/000
	After training	3.25	107	1.082	.105	
Schools	Before training	3.12	108	1.258	.121	-2.90/004
	After training	3.50	108	1.106	.106	
Media	Before training	3.83	108	1.046	.101	NON
	After training	3.83	108	1.037	.100	
Religious organisations	Before training	3.42	107	1.082	.105	-3.15/002
	After training	3.77	107	1.033	.100	

4. CONCLUSION

The level of awareness of the interdependence of various institutions in preventing radicalisation was statistically significantly higher after completing the training session. Although our research participants mainly rely on the security agencies when it comes to preventing and deterring radicalisation in Croatia, we established that with appropriate training we can strengthen awareness of the interdependence of the various stakeholders

engaged in these efforts. According to the OSCE (2014), the key principles of community policing require the police to be more visible, accessible to the public, engaged and mobilised in communities, open to communities' concerns and responsive to their needs, respectful towards all community members, and accountable for their actions. In addition, police engagement with communities in relation to countering radicalisation and violent extremism should be:

- a) *Inclusive* – reaching out to all communities and to a cross-section of members within communities;
- b) *Carefully planned* – to mitigate possible risks, especially the stigmatising of communities, securitising the relationship with them, or further alienating those who are afraid of, or possibly hostile to, the police;
- c) *Tailored* – taking account of the needs, concerns and complexities of different communities and groups within those communities;
- d) *Transparent* – concerning the fact that preventing terrorism and countering radicalisation and violent extremism are issues the police are addressing;
- e) *Broad* – addressing a wide range of community safety issues, not simply preventing terrorism;
- f) *Reciprocal* – addressing both the concerns of the police and those of the communities; and
- g) *As frequent as possible* – conducted in both formal and informal settings to maximise opportunities for interaction and building trust.

With such community involvement in the planning, developing and implementing of such prevention strategies, the police can more efficiently identify issues in their environment of relevance to countering radicalisation and violent extremism. Prislán, Černigoj and Lobnikar (2018) in their analysis of radicalisation in the Western Balkans emphasise that the basis of the EU's prevention work in the area of radicalisation and violent extremism is the EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism adopted in 2005 and revised in 2008 and in 2014 (Council of the European Union, 2014). The strategy calls for the development of: (1) awareness-raising programmes and sector-specific training modules for first-line practitioners; (2) the involvement of and drawing on resources and expertise within civil society and the private sector to build resilience; (3) the exchange of best practices and experience with a view to developing exit programmes; (4) acquiring know-how and re-integrating former terrorists; (5) steering research to understand the phenomenon of radicalisation in an ever-evolving context; (6) ensuring coordination between academics and various first-line practitioners; and (7) informing future policy decisions, including in the area of exit strategies and programmes (Council of the European Union, 2014). According to the first point of this strategy, it should be stressed that this kind of training is also necessary in Croatia, and our research results show that such training does have positive effects on strengthening police officers' competencies with respect to preventing and deterring radicalisation and violent extremism.

REFERENCES

1. Acemonglu, D., Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. London: Profile Books.
2. Alper Sozer, M., Sevonc, A., Ozeren, S. (2015). Police Officers' Perception of Community Policing in Countering Violent Extremism: An Exploratory Study. In: Lombardi, M., Ragab, E., Chin, V., Dandurand, Y., de Divitiis, V., Burato, A. (Eds.) *Countering Radicalisation and Violent Extremism Among Youth to Prevent Terrorism*. Amsterdam: IOS Press: 203-219.
3. Borovec, K. (2013). Razvoj vijeća za prevenciju kriminaliteta u lokalnoj zajednici prema održivim i učinkovitim koalicijama. (Development of Crime Prevention Council in the Local Community Towards the Sustainable and Efficient Coalition). *Policija i sigurnost*, 22 (1): 1-26.
4. Butterfoss, F. D., Kegler, M. C. (2002). Toward a comprehensive understanding of community coalitions: Moving from practice to theory. In: DiClemente, R., Crosby, R., Kegler, M. (Eds.) *Emerging theories in health promotion practice and research* San Francisco: Jossey-Bass, 157-193.
5. Butterfoss, F. D., Kegler, M. C. (2009). The community coalition action theory. In: DiClemente, R. J., Crosby, R. A., Kegler, M. C. (Eds.) *Emerging theories in health promotion practice and research* (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass: 237-276.
6. Cajner Mraović, I. (2009). *Prevenција kriminaliteta u lokalnoj zajednici: nova razina razvoja policije u zajednici*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija.
7. Faber, V., Cajner Mraović, I. (2003). *Strategija djelovanja Policija u zajednici: reforma operativno-preventivnog rada policije u odori*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija.
8. Kovčo Vukadin, I., Borovec, K., Ljubin Golub, T. (2013). Policing in Croatia: The Main Challenges on the Path to Democratic Policing. In: Meško, G., Fielda, C. B., Lobnikar, B., Sotlar, A. (Eds.) *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*. New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer, 31-57.
9. Lenos, S., Keltjens, M. (2016a). *Preparing RAN POL's guide on training programmes for police officers in Europe*. RAN Centre of Excellence.
10. Lenos, S., Keltjens, M. (2016b). *RAN POL's guide on training programmes for police officers in Europe*. RAN Centre of Excellence.
11. Lenos, S., Keltjens, M. (2017). *The role for police officers in multi-agency working and information sharing*. RAN Centre of Excellence.
12. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). (2014). *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to terrorism: A Community-Policing Approach*. Vienna: OSCE.
13. Pickering, S., McCulloch, J., Wright-Neville, D. (2008). *Counter-Terrorism Policing: Community, Cohesion and Security*. New York: Springer.

14. Prislán, K., Černigoj, A., Lobnikar, B. (2018). Preventing radicalisation in the Western Balkans: The role of the police using a multi-stakeholder approach. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 69 (4): 257-268.
15. Radicalisation Awareness Network (RAN), (3. December 2018.) https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network_en (3. December 2018.)
16. RAN POL - Police and law enforcement working group (RAN POL), https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-pol_en
17. Spalek, B. (2012). Policing within Counter-Terrorism. In: Spalek, B. (Ed.) *Counter-Terrorism: Community-Based Approaches to Preventing Terror Crime*. New York: Palgrave Macmillan: 50-73.
18. Zhao, J., Thurman, Q. C., Lovrich, N. P. (1995). Community-Oriented Policing across the U.S.: Facilitators and Impediments to Implementation. *American Journal of Police*, 14: 11-28.

